LIVIU LAZAR

MIŞCAREA ANTIREVIZIONISTĂ DIN TRANSILVANIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Editura CĂLĂUZA v.b.

Liviu Lazăr

MIŞCAREA ANTIREVIZIONISTA DIN TRANSILVANIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Coperta realizată de Cristina MORUZ

Mulțumim pe această cale, domnului dr. Gheorghe Firczak, pentru faptul că a facilitat publicarea acestei cărți.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LAZĂR, LIVIU
Mişcarea antirevizionistă din Transilvania în perioada interbelică / Lazăr Liviu. - Deva : Călăuza, 2003
Bibliogr.
ISBN 973-8438-03-9
94(498.4)

Liviu Lazăr

MIŞCAREA ANTIREVIZIONISTA DIN TRANSILVANIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Editura „CĂLĂUZA”

CUVÂNT ÎNAINTE

Abordarea acestui subiect este consecința unor cercetări mai vechi asupra mişcării antirevizioniste din județul Hunedoara în perioada interbelică, pe care le-am extins asupra întregii Transilvanii, pentru a avea o imagine mai clară asupra acestui fenomen, care s-a dezvoltat, mai ales în această zonă a țării.

Din parcurgerea bibliografiei şi alcătuirea documentației, a rezultat faptul că această problemă a fost foarte puțin cercetată, atât în țară, cât şi în străinătate. Istoriografia occidentală a abordat fenomenul revizionist în lucrări cu caracter general, care analizau relațiile internaționale în perioada interbelică. Antirevizionismul, însă nu a fost cercetat nici măcar în lucrările de sinteză, menite să surprindă trăsăturile esențiale ale relațiilor dintre state în perioada interbelică.

Despre revizionism s-a scris puțin în istoriografia românească, despre antirevizionism nu s-a scris mai nimic.

Mişcarea antirevizionistă a constituit pentru perioada interbelică o replică pozitivă, în spiritul perpetuării valorilor democrației, apărării păcii şi ordinii internaționale, bazată pe principiile dreptului internațional.

Fiind prima încercare de acest fel, lucrarea de față îşi propune evidențierea unei probleme importante a relațiilor internaționale în perioada interbelică, prin străduința de abordare sistematică a fenomenului revizionist şi a antirevizionismului românesc şi prin studierea mişcării antirevizioniste din Transilvania.

În acest context considerăm că principala calitate a lucrării este deschiderea spre o arie de preocupări ignorată de istoriografia noastră, dinainte şi după 1989.

Din această perspectivă, lucrarea de față poate fi un punct de plecare pentru cercetări ulterioare, care pot analiza mişcarea antirevizionistă de pe întreg teritoriul României Mari în perioada interbelică.

Alegerea temei s-a datorat în primul rând generozității subiectului, care merită evidențiat nu numai prin analiza mişcării antirevizioniste dintr-un județ al țării, ci prin sublinierea complexității forțelor şi mijloacelor

angajate şi a unităţii prin care aceasta s-a manifestat pe plan intern şi internaţional.

Un motiv suplimentar a fost determinat de faptul că mişcarea antirevizionistă din Transilvania a fost cea mai bine organizată, manifestându-se atât la nivelul elitei cât şi a întregii populaţii, care a susţinut acţiunea liderilor în spiritul tradiţiei luptei naţionale, dusă înainte de 1918.

Încercând să suplinească lipsa unor cercetări speciale asupra revizionismului teritorial interbelic, lucrarea debutează cu un capitol consacrat definirii ideologiei şi formelor de manifestare în planul istoriei universale. Pe baza unei bibliografii, în mare parte parcurse cu prilejul unui stagiu de pregătire la Universitatea din Pau (Franţa), am încercat să reliefez originile şi definirea revizuirii, precum şi justificarea ideologică a revizionismului de către statele care l-au susţinut şi interferenţele cu alte fenomene negative manifestate în perioada interbelică, aşa cum au fost, revanşismul, iredentismul, şovinismul, rasismul, etc.

Capitolul al doilea a fost consacrat analizei revizionismului ungar şi a evoluţiei lui în perioada interbelică, pornind de la evidenţierea situaţiei Ungariei în preajma şi apoi la sfârşitul primului război mondial şi surprinderea elementelor esenţiale ale ideologiei acestuia, aşa cum au fost ele formulate de reprezentanţii elitei politice şi ştiinţifice din această ţară.

Trecerea de la gândirea la acţiunea politică revizionistă a fost urmărită prin surprinderea activităţii cercurilor guvernante ungare, atât prin actele de politică internă, cât şi în domeniul relaţiilor internaţionale. Pe baza documentelor de arhivă au fost reconstituite legăturile Ungariei cu forţele politice maghiare din România, care făceau jocul Budapestei, acţionând pentru dezintegrarea statului naţional român. Aceleaşi surse au evidenţiat însă faptul că numai o parte a populaţiei maghiare din România, şi aceea sub impulsul liderilor, a acţionat împotriva intereselor naţionale ale statului român. Pe lângă aceştia, au existat chiar grupări politice şi personalităţi, care au privit în mod obiectiv problema relaţiilor inter-etnice din România interbelică.

Capitolul trei a fost consacrat definirii antirevizionismului românesc şi determinării concepţiei, temeiurilor şi a formelor de manifestare în perioada interbelică. Cercetările efectuate au reliefat trei componente esenţiale ale antirevizionismului românesc: antirevizionismul organic, specific întregii societăţi româneşti în perioada interbelică şi manifestat la nivelul fiecărui individ şi a formelor fundamentale de solidaritate, antirevizionismul organizat sau politic, manifestat la nivelul instituţiilor şi organizaţiilor

politice şi antirevizionismul ştiinţific, validat prin contribuţiile de excepţie ale marilor noştri istorici, geografi, jurişti, etc. din perioada interbelică, intrigaţi de falsurile grosolane puse în circulaţie de propaganda revizionistă.

În capitolul patru au fost subliniate principalele acţiuni cu caracter declarat antirevizionist în Transilvania, până la constituirea Comitetului Regional al Ligii Antirevizioniste Române din Cluj, la 8 ianuarie 1934, fiind evidenţiat rolul presei româneşti din Transilvania în semnalarea începuturilor organizării propagandei revizioniste în Ungaria şi în străinătate şi îndemnul la o replică civilizată, dar fermă.

Capitolul următor a fost rezervat prezentării momentului constituirii Ligii Antirevizioniste Române, la 15 decembrie 1933, a personalităţilor, care făceau parte din Comitetul Central şi a scopului acestei asociaţii. Un spaţiu mai amplu a fost alocat prezentării constituirii Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R., în 8 ianuarie 1934 la Cluj şi a efortului de organizare depus de universitarii clujeni, care au căutat să strângă în jurul lor pe toţi patrioţii români, indiferent de confesiunea religioasă sau apartenenţa politică. Capitolul menţionat mai cuprinde şi referiri la caracterul anticomunist al L.A.R., după 1935, când Cominternul a trasat ca sarcină partidelor comuniste să intre în coaliţii cu forţele de stânga, iar U.R.S.S. manifesta vechile tendinţe de hegemonie în zonă.

În capitolul şase au fost nominalizate principalele acţiuni cu caracter antirevizionist din Transilvania, desfăşurate sub patronajul Comitetului Regional, în rândul acţiunilor cu participare masivă a populaţiei transilvănene, menţionăm adunările cu caracter antirevizionist, prilejuite de aniversarea zilelor de 1 decembrie, de ridicarea unor monumente sau plăci comemorative etc. Sunt evidenţiate în cuprinsul acestui capitol şi argumentele, pentru care se poate vorbi de o reală mişcare antirevizionistă în Transilvania, în deceniul patru. Aceste argumente sunt aduse de prezentarea raporturilor Comitetului Regional, pe linia acţiunilor antirevizioniste, cu organizaţiile de tineret, în special cele studenţeşti, cu asociaţiile cultural-patriotice, cu bisericile naţionale româneşti, ortodoxă şi greco-catolică, cu instituţiile de stat şi private, etc. O altă direcţie a cercetării, sugerată de documentele consultate, a fost deschiderea spre colaborare, într-un climat de toleranţă propriu românilor din Transilvania, cu cetăţenii minoritari, loiali statului român şi intereselor sale naţionale.

Ultimul capitol s-a constituit într-o analiză separată a stării de spirit profund antirevizioniste, creată în Transilvania în deceniul patru, ca urmare a dezvoltării mişcării antirevizioniste în această zonă a ţării.

Pentru a înscrie în câmpul istoriografie o asemenea temă a fost necesară consultarea unui număr însemnat de izvoare istorice preponderent inedite. Fondul documentar a fost constituit prin cercetări efectuate la filialele Arhivelor Statului din Alba Iulia, Arad, Deva, Cluj-Napoca, Oradea, Satu-Mare şi Zalău. Cele mai multe date au fost culese din fondurile speciale dedicate Ligii Antirevizioniste Române, aflate la Cluj-Napoca (100 dosare) şi Oradea (4 dosare). Pe baza fondului L.A R., de la filiala Arhivelor Statului din Cluj-Napoca, format din câteva zeci de mii de file, a fost reconstituită întreaga activitate a Comitetului Regional şi conturată mişcarea antirevizionistă din Transilvania. Şansa constituirii acestui fond s-a datorat fostului director al Arhivelor Statului din Cluj, Ştefan Meteş, ultimul preşedinte al Comitetului Regional al L.A.R., care a acceptat propunerea secretarului general, Aurel Gociman, de a depune în vara anului 1939, la Arhivele Statului, toată documentaţia privind mişcarea antirevizionistă din Transilvania.

Date importante privind acţiunea revizionismului ungar în România şi în statele Micii înţelegeri au fost extrase din fondurile Chesturilor şi Inspectoratelor de Poliţie, a Legiunilor de Jandarmi, precum şi a Poliţiei oraşelor Cluj, Alba Iulia, Aiud, Abrud, Deva, Gherla, Târgu Mureş, Zalău, etc.

Reconstituirea acţiunilor cu caracter antirevizionist, înainte de înfiinţarea Comitetului Regional pentru Transilvania, s-a făcut pe baza datelor fondului special de ligă, dar şi din fondurile Prefecturilor şi a Parchetelor Generale ale Curţii de Apel.

Aspecte interesante privind implicarea unor personalităţi în mişcarea antirevizionistă au fost consemnate în colecţiile personale, Silviu Dragomir şi Victor Şuiaga, aflate în depozitele Filialei Arhivelor Naţionale din Deva.

Materialele publicate de Comitetul Regional, aflate în depozitele Filialei Arhivelor Naţionale din Cluj, formate din cărţi, calendare, broşuri, hărţi şi atlase, au constituit o sursă suplimentară de documentare, în studierea mişcării antirevizioniste din Transilvania.

De un real folos în prezentarea antirevizionismului ştiinţific românesc, s-a dovedit a fi, cunoscuta publicaţie „Revue de Transylvanie", pe baza căreia a putut fi reconstituită bibliografia antirevizionistă din deceniul patru.

Pentru completarea informaţiilor, cercetarea presei centrale şi locale, în special a celei apărute în Transilvania, s-a dovedit a fi extrem de utilă, mai ales în cazurile când documentele de arhivă erau extrem de laconice, în

descrierea anumitor acțiuni cu caracter antirevizionist. Informațiile oferite de cele 40 de ziare şi reviste cercetate, care au acoperit întreg spațiul geografic românesc, au fost utilizate cu discernământ şi spirit critic.

Lucrarea de față, referitoare la mişcarea antirevizionistă din Transilvania, considerăm că aduce multe răspunsuri la această delicată problemă şi constituie un îndemn pentru cercetări viitoare, în vederea cunoaşterii aprofundate a aportului întregului spațiu românesc la dezvoltarea acestui fenomen, care şi-a pus amprenta asupra perioadei interbelice.

Cunoaşterea şi asumarea trecutului, cu luminile şi umbrele sale, constituie prima treaptă pe calea reconcilierii istorice între popoare. Rivalitățile naționale specifice secolului XX, au dus în final la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, în cursul căruia un număr mare de oameni şi-au pierdut viața. Lecția acestui carnagiu, dacă admitem că istoria este o carte de învățăminte, trebuie să condamne spiritul de ură şi rivalitățile naționale şi să lase loc spiritului de toleranță şi cooperării economice. Noua Europă este sursa unei imense speranțe de a crea un nou tip de societate, bazată pe valorile democrației şi ale toleranței. La acest început de mileniu, noi avem posibilitatea istorică de a consolida pacea şi solidaritatea şi de a contribui la crearea unei Europe democratice, tolerante şi prospere, bazată pe respectul diversității şi pe principiile fundamentale ale tradiției colective europene: libertatea în locul discriminării, egalitatea în fața legii, egalitatea şanselor, libertatea de asociere şi de reuniune şi participarea activă la viața publică. Pe această bază se pot clădi noi relații, bazate pe respectarea identității proprii, pe recunoaşterea eforturilor comune de a clădi o Europă şi o lume bazată pe valorile umanității civilizate.

Autorul

CAPITOLUL I

Revizionismul teritorial interbelic – definire, ideologie şi forme de manifestare în planul istoriei universale

Revizuirea frontierelor în practica dreptului internaţional

Conceptul de revizuire în accepţiunea sa juridică a fost pentru prima dată folosit în Declaraţia Conferinţei de la Londra din 1871, care definea posibilităţile juridice legale în care era admisă revizuirea unui tratat. Textul declaraţiei din 1871 stipula condiţia de bază pentru ca revizuirea unui tratat să aibă caracter legal, el prevăzând că aceasta trebuia să se facă cu consimţământul tuturor părţilor contractante[1].

Ca urmare a introducerii revizuirii ca normă a dreptului internaţional, au apărut, în chip firesc şi modificări ale unor tratate considerate neaplicabile în urma apariţiei unor condiţii obiective, care erau prevăzute în conţinutul lor. Au fost revizuite în aceste condiţii chiar unele tratate încheiate la lucrările Conferinţei de pace de la Paris, din 1919-l920. Astfel, între noiembrie 1922 şi iulie 1923 a avut loc la Laussane, conferinţa de pace între marile puteri şi Turcia, care a înscris pe ordinea de zi, revizuirea Tratatului de la Sevres, datorită noilor condiţii apărute în urma războiului greco-turc. Prin noul tratat s-au restabilit graniţele europene ale Turciei din 1913, iar în Asia Mică s-a restabilit suveranitatea Turciei asupra teritoriului naţional. Tot la Laussane a fost semnată o nouă convenţie a strâmtorilor, care prevedea trecerea liberă prin strâmtori atât în timp de pace cât şi pe timp de război pentru vasele străine. Regimul strâmtorilor stabilit la această conferinţă a constituit şi obiectivul Conferinţei de la Montreux, deschisă la 22 iunie 1936 la insistenţele Turciei, care a cerut semnatarelor precedentei conferinţe să

[1] Gh. Sofronie, *Principiul naţionalităţilor în Tratatele de pace din 1919-1920,* Editura Universul, Bucureşti, 1936, p. 217.

modifice regimul strâmtorilor Mării Negre[2]. Trebuie evidenţiat faptul că aceste acţiuni de revizuire s-au desfăşurat în cadrul legal stabilit de Conferinţa de la Londra din 1871, cu consimţământul tuturor părţilor contractante. Rezultă din cele menţionate că revizuirea s-a consacrat mai întâi ca element al dreptului internaţional.

Definirea revizionismului teritorial interbelic

După primul război mondial a apărut termenul revizionism, care depăşea cadrul juridic, tinzând spre un sens politic ce urmărea strângerea legăturilor şi coordonarea acţiunilor statelor mai mult sau mai puţin îndreptăţite la revizuire. Revizionismul semnifica astfel în politica internaţională o atitudine, o activitate a statelor, grupelor de state, grupelor de partide cu tendinţa de a modifica, de a revedea prevederile stabilite în tratate[3].

Revizionism şi revanşism

Semnificativ pentru evoluţia sensului termenului de revizionism este faptul că după primul război mondial planurile revanşarde, agresive ale unor state au fost mascate sub forma revizuirii tratatelor. Ca urmare a acestui fapt sensul politic al revizionismului se apropie de revanşism ce semnifică o politică reacţionară de revendicări teritoriale, care provoacă învrăjbire între naţiuni[4]. Mai grav a fost însă faptul că revanşismul a fost propagat prin toate canalele posibile, creând o stare de tensiune perpetuă între popoare şi state. Iată cum descria această situaţie Arnold Rechberg, sculptor şi industriaş german într-o scrisoare adresată în 4 octombrie 1929 ziarului „L'Intransigent" din Paris: „E o iluzie să se creadă că poporul german ar primi vreodată o împăcare sinceră cu Franţa în situaţia actuală. Există poate politicieni germani de stânga care o spun francezilor, dar o fac din diplomaţie şi din patriotism pentru că Germania este încă cea mai slabă"[5]. Referitor la această stare de lucruri, istoricul francez E. Le Roy Ladurie susţinea într-un studiu din „Historama" că anexarea Alsaciei şi Lorenei de către Germania a resuscitat spiritele unei revanşe şi a unei rivalităţi franco-germane, care a fost una din cauzele primului şi celui de-al

---

2 R. Deutch, *Conferinţa de la Montreux,* Editura Politică, Bucureşti, 1975, p. 63.

3 XXX, *Dizionario Enciclopedico Italiano,* Institutto della Enciclopedia Italiana, Roma, 1959, p.300.

4 XXX, *Dicţionar politic,* Editura Politică, Bucureşti, 1975, p. 517.

5 G. Clemenceau, *Grandeur et misère d'une victoire,* Paris, Librairie Pion, 1930, p. 249.

doilea război mondial[6]. Referindu-se la perioada interbelică acelaşi istoric arăta că revizionismul german s-a deosebit de expansionismul prusac bismarkian, prin extrema duritate a demersurilor sale[7].

Revizionism şi iredentism

Pe acest fond psiho-naţional al dorinţei de revanşă au apărut la început manifestările iredentiste sprijinite mai mult sau mai puţin făţiş de conducătorii Republicii de la Weimar. În 1923 noul departament francez Moselle a cunoscut greve de solidaritate cu minerii din Ruhr iritaţi de ocupaţia franceză. În 1926 ţăranii germanofoni neliniştiţi de ofensiva laică şi anticoncordatul Cartelului de stânga, care guverna Franţa nu au rămas insensibili la manifestările, care revendicau pentru Germania Heimatrechtul[8]. Iredentismul plantat pe acest loc trei sferturi de secol a fost nefast pentru ambele popoare, mai ales pentru cel german. Revizionismul teritorial interbelic s-a intersectat cu fenomene ca revanşismul şi iredentismul, care au fost folosite pentru a-i spori audienţa în rândul populaţiei.

Iredentismul ca mişcare social politică naţionalistă, care avea ca scop integrarea tuturor teritoriilor unde existau vorbitori ai limbii poporului respectiv, a fost în epoca modernă, în special pentru poporul italian, un mijloc de luptă împotriva dominaţiei străine şi de unificare a Italiei. După primul război mondial însă, iredentismul s-a distanţat de naţionalismul epocii moderne, fiind tributar în cele din urmă politicii imperialiste impusă de fascismul italian.

Naţionalismul epocii moderne a avut premise ideologice şi literare adânc ancorate în cultura poporului italian dacă ne gândim la operele lui Petrarca sau Dante, la capitolul 26 al Principelui sau la Cânturile lui Leopardi.

Iredentismul, dimpotrivă, nu are la bază aceste opere proprii naţionalismului, de evoluţia sau mai bine zis involuţia lui în perioada interbelică trebuind cercetat imperialismul. În douăzeci de ani toată Italia va fi imperialistă – scria Corradini într-una din primele sale cărţi, iar fascismul a alimentat iluzia realizării acestor visuri[9]. În programul Partidului Naţional

---

6 Emmanuel Le Roy Ladurie, *Comment la Lorraine devient française,* în „Historama", Janvier, 1991, p. 55.

7 *Ibidem.*

8 *Ibidem.*

9 Robert Paris, *Les origines du fascisme - Question d'histoire,* Flammarion, Paris, 1968, p. 22.

Fascist se arăta că Italia „trebuie să-şi impună într-un mod solid şi stabil imperiul legii asupra popoarelor şi naţionalităţilor diferite anexate de statul italian. El trebuie să protejeze cu fermitate italienii din străinătate, care trebuie să se folosească de dreptul de reprezentare politică”[10]. După cucerirea puterii, Mussolini a practicat o politică de expansiune în Mediterana încercând să reînvie tradiţia italiană din Evul Mediu a imperiilor genovez şi veneţian. În 1932 în „Doctrina fascismului”, după ce a declarat că fascismul nu este un articol de export, ducele încerca să-l impună italienilor emigranţi şi apoi teritoriilor cucerit[11]. Naţionalismul şovin, revanşismul şi iredentismul au avut între cele două războaie mondiale aceeaşi ideologie ca şi revizionismul.

Adepţii revizionismului au speculat neînţelegerile între foştii aliaţi

Cum a fost posibil ca imediat după semnarea tratatelor de pace să fie puse în circulaţie idei referitoare la revizuirea acestora în condiţiile când s-a creat un sistem internaţional prin Liga Naţiunilor, care să vegheze şi să acţioneze pentru preîntâmpinarea conflictelor între state? în primul rând datorită faptului că tratatele de pace nu au instaurat o ordine internaţională nouă pe un consens unanim al marilor puteri, deoarece Rusia şi Germania au lipsit de la elaborarea lor şi aplicarea tratatelor presupunea funcţionarea garanţiilor internaţionale, deci participarea Statelor Unite. În acelaşi timp, ostilitatea Germaniei, Rusiei şi Italiei au dus la divizarea Europei în două blocuri: cel al democraţiilor liberale, apărătoare ale *status-quo*-ului şi cel al statelor revizioniste adversare ale acestei ordini ideologice şi instituţionale[12].

Creşterea influenţei statelor revizioniste a fost posibilă şi datorită disensiunilor apărute între foştii aliaţi, câştigători ai războiului. După război însă, solidaritatea de pe câmpurile de luptă s-a destrămat, făcând loc egoismului. Franţa a fost satisfăcută după război, sau cum spunea Bismarck, saturată, patriotismul francez a devenit defensiv şi în consecinţă mai puţin exaltant[13]. Marea Britanie, care a făcut numeroase sacrificii în timpul războiului a revenit la izolaţionismul de tip insular, repliindu-se asupra imperiului său, încercând să-l transforme într-un bloc economic

[10] *Ibidem.*

[11] Henri Michel, *Les fascismes,* Presses Universitaire de France, Ier edition, Paris, 1977, p. 34

[12] Bernard Droz, Anthony Rowley, *Histoire générale du XXe siècle,* Tome I, Éditions du Seuil, Paris, 1986, p. 77.

[13] J. B. Duroselle, *La Décadence (1932-1939),* Imprimerie Nationale, Paris, 1970, p. 183.

omogen. Fiecare s-a baricadat în spatele frontierelor sale quasi-ermetice pentru a proteja o economie, care va lua rapid un caracter autarhic. „Fiecare pentru sine" ar putea fi cuvântul la modă în perioada interbelică, accentuat şi de extensiunea pericolului bolşevic. Europa euforiei din 1918 şi 1919a făcut loc unei Europe a egoismului, care va deveni puțin câte puțin o Europă a celor puternici[14].

Neratificarea tratatelor de pace de către S.U.A. a accentuat criza obiectivelor comune din tabăra foştilor aliați. Pe acest fundal al replierii spre propriile interese au apărut voci chiar din tabăra foştilor aliați, care propuneau revizuirea unor clauze prevăzute de tratatele de pace. J. M. Keynes arăta de pildă că Germania nu va fi în stare să plătească reparațiile de război propunând o revizuire a clauzelor economice, care ar fi în măsură să facă Germania solvabilă. Politica Franței – spunea Keynesera pe cât cu putință de a da ceasul înapoi, de a dizolva sistemul economic al Germaniei, şi a nu-i permite o nouă replică războinică[15]. Din păcate, marele economist englez n-a sesizat că şi politica externă engleză avea ceasul mult dat înapoi față de noile realități de după primul război mondial. Principiul echilibrului marilor puteri, căruia englezii i-au rămas tributari, dicta acțiuni în sensul barării ascensiunii prea puternice a Franței prin manifestarea unei atenții dezinteresate față de adversarii acesteia[16]. De aici a rezultat conciliatorismul englez interbelic, față de învinsul pedepsit prea sever şi incapabil să se refacă[17].

Pozițiile menționate nu reflectau decât neînțelegerile dintre marile puteri învingătoare, care au încurajat astfel protestele delegațiilor țărilor învinse în primul război mondial. Chiar după sosirea delegației germane la conferință, când aceasta a luat cunoştință de condițiile tratatului, preşedintele delegației Brockdorf-Rantzau protesta împotriva învinuirii de răspundere exclusivă a războiului şi a grozăviilor lui aruncate în sarcina țării sale[18]. Delegația germană a protestat şi împotriva clauzelor militare, teritoriale, economice, atacând chiar Pactul Societății Națiunilor. Despre condițiile impuse Germaniei, acelaşi Brockdorf-Rantzau susținea că „pacea este

---

[14] XXX, *L'Europe de 1918 à 1939. La 2e guerre mondiale,* Éditions Rencontre, Laussane, 1968, Collection dirigée par Claude Schaeffner, p. 129.

[15] J. M. Keynes, *Urmările economice ale păcii,* Editura Viața Românească, Bucureşti, 1919, p. 30.

[16] *Ibidem.*

[17] *Ibidem.*

[18] Gh. I. Brătianu, *Acțiunea politică şi militară a României în lumina corespondenței diplomatice a lui I. C. Brătianu,* ediția II, Cartea Românească, Bucureşti, 1940, p. 72.

totdeauna şi prea aspră şi prea slabă, ea impunând condiţii napoleoniene şi vrând să le execute cu mijloace wilsoniene, tăind posibilităţile expansiunilor economice unui popor de 80 milioane, iar contra exploziunii provocate de asemenea compresiuni, prevăzând în loc de cingătoare de fier, ghirlandele Societăţii Naţiunilor"[19].

Aceleaşi proteste şi o mare agitaţie a produs delegaţia ungară, care s-a prezentat la conferinţa păcii cu un material documentar fără pereche, după cum remarca diplomatul român Nicolae Titulescu[20]. Ungaria urmărea cu aceste mijloace să modifice clauzele existente în proiectul de tratat ce viza această ţară. Demersurile şi protestele maghiare au continuat cu toate că tratatele cu Ungaria erau deja în proiect pregătit, dar maghiarii şi prietenii lor nu şi-au pierdut speranţa în redobândirea integrităţii milenare, după cum afirma V. V. Tilea, membru al delegaţiei României la conferinţa de pace[21]. În acest scop s-a făcut o intensă propagandă, printre oamenii politici străini, care era axată pe problema revizuirii frontierelor stabilite de Comisia de experţi şi cea a obligării României şi a altor state succesorale să furnizeze materii prime pentru industria maghiară[22].

Nu numai statele învinse s-au pronunţat la conferinţa păcii pentru revizuire, ci şi Italia, care s-a socotit nedreptăţită în tendinţa ei de a-şi asigura noi teritorii şi zone de expansiune. Din această cauză au derivat permanentele nemulţumiri italiene în ceea ce priveşte portul Fiume (Rijeka), Dalmaţia etc. fapt ce 1-a determinat pe premierul Orlando să afirme că Italia era tot atât de rău tratată ca şi România, şi nu e exclus nici pentru ea de a fi nevoită să părăsească conferinţa[23]. Acest lucru s-a adeverit fiindcă delegaţia italiană părăsise pentru câteva zile lucrările conferinţei în semn de protest faţă de nesatisfacerea pretenţiilor în legătură cu portul Fiume.

Revizionismul teritorial interbelic s-a consacrat încă din timpul lucrărilor conferinţei de pace de la Paris şi în perioada imediat următoare, când reprezentanţele naţionale ale ţărilor învinse au ratificat tratatele de pace referitoare la ţările lor.

Statele revizioniste au fost încurajate în demersurile lor chiar de către cei chemaţi să vegheze la aplicarea şi respectarea tuturor clauzelor cuprinse în tratatele de pace. Au apărut, sub patronajul marilor puteri învingătoare

---

19 *Ibidem.*

20 N. Titulescu, *Discursuri,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 415.

21 V. V. Tilea, *Acţiunea diplomatică a României,* Tipografia Poporului, Sibiu, 1925, p. 50.

22 *Ibidem,* p. 63.

23 Gh. I. Brătianu, *op. cit.,* p. 95.

revizuiri ale unor clauze considerate inaplicabile, în special cele economice, dar şi clauze teritoriale, cum au fost cele stabilite de Conferința de pace de la Laussane (noiembrie 1922-iulie 1923) sau cele prin care s-a permis Germaniei să rețină câteva zone de frontieră disputate, dar nu cele preferate în mod special de această țară.

Istoricul englez Sally Marks consideră că lucrările Comisiei pentru reparații au fost o revizuire majoră a Tratatului de la Versailles[24]. Acelaşi autor arată că alte revizuiri s-au produs prin abandonarea reparațiilor austriece şi turceşti, prin faptul că Ungaria era absolvită de reparații în afara unor mici livrări de cărbune, iar Bulgariei i s-a stabilit o cifră mai realistă de 550 milioane franci aur, plus o plată de 25 milioane franci – costuri de ocupație[25].

Aceeaşi opinie este împărtăşită şi de istoricul francez Jacques Valette, care susține că neratificarea Tratatului de la Versailles de către Senatul american a slăbit ordinea stabilită de conferința de pace, modificările dispozițiilor asupra reparațiilor fiind obținute prin influența S.U.A. Datorită acestui fapt – consemnează istoricul francez – Germania a găsit modul de a pune bazele unei prime revizuiri a tratatului din 1918[26].

Fenomenul a fost sesizat în epocă, în special de diplomația franceză interesată în aplicarea întocmai a prevederilor stabilite de Conferința de pace. Față de o asemenea situație George Clemenceau nota cu amărăciune în scrisoarea deschisă trimisă preşedintelui american Coolidge la 9 august 1926: „Astăzi ne aflăm în fața unei păci a banului între puterile aliate şi asociate. Cum de nu am prevăzut cele ce se petrec? De ce nu ne-am oprit sub ploaia obuzelor, spre a convoca un consiliu de administrație constituit din profitori, care să hotărască dacă ne e îngăduit să urmăm apărarea celor mai frumoase cuceriri ale celei mai frumoase istorii? Se cuvine acum ca minciuna reparațiilor germane să ne poarte spre încasările americane?”[27].

---

[24] Sally Marks, *The Making of the 20 Century,* Series editor Geoffrey Warner, The Macmillan Press LTD, London, 1976, p.55.

[25] *Ibidem.*

[26] Jacques Valette, *Problèmes des relations internationales (1918-1940),* Société d'Edition d'Enseignement Supérieur, Paris, 1980, p. 30.

[27] G. Clemenceau, *Măreția şi amărăciunea unei victorii.* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1934, p. 369.

Dincolo de aceste trăsături generale revizionismul teritorial interbelic s-a manifestat în forme concrete, la nivelul statelor care l-au promovat în perioada interbelică.

Revizionismul german

În Germania nemulţumirea faţă de prevederile tratatului de la Versailles s-a manifestat încă de la 7 mai 1919, când au fost date publicităţii la Berlin clauzele tratatului. Istoricul american W. L. Shirer aprecia că „a fost un şoc ecrasant pentru un popor care avea preferinţa de a se iluziona în orice moment. În toate provinciile s-au organizat mitinguri populare, unde s-a protestat împotriva deciziilor de la Versailles”[28]. Această reacţie s-a datorat unei situaţii specifice în Germania, fapt ce a contribuit la accentuarea la cote paroxistice a sentimentului de exasperare naţională. Acest sentiment a fost accentuat în primul rând datorită prejudecăţilor moştenite din epoca imperială a cărei ideologie promova visele de hegemonie în Europa şi în lume, iar pe de altă parte disprețul față de aşa zisele „rase inferioare”. Istoricul francez Ch. Bloch arăta că Tratatul de la Versailles a declanşat un val de naţionalism, care s-a îndreptat spre un paroxism veritabil. Aproape toate curentele politice germane înţelegând aici şi social-democraţia şi chiar comuniştii fideli liniei adoptate de Comintern şi guvernul sovietic au considerat Tratatul de la Versailles ca singurul responsabil de toate nenorocirile Germaniei, fără a-l analiza în detaliu[29]. Germania a acuzat din plin şi faptul că înfrângerea în război a intensificat neconcordanţa dintre nivelul înalt al dezvoltării economice şi slăbiciunea poziţiilor ei pe pieţele mondiale, ceea ce a determinat o luptă din partea învinşilor pentru a recupera acest deficit. Astfel, nici încercarea de a submina economia germană pe calea reparaţiilor, nici lipsirea Germaniei de armata ei masivă nu a împiedicat pregătirea războiului de revanşă. Acest lucru a fost posibil şi datorită faptului că pe fundalul înfrângerii dublată de o pace foarte dură, s-a creat un nou tip de naţionalism, unul de învinşi, al cărui scop suprem era ideea de revanşă şi de schimbare a condiţiilor Tratatului de la Versailles. Agresivitatea acestui naţionalism a fost favorizată şi de atitudinea castei ofiţerilor prusaci, care au invocat lovitura de pumnal pe la spate, care s-a datorat trădării

[28] W. L. Shiler, *Le troisième Reich, des origines à sa chute,* Tome I, Stock, Paris, p. 78.

[29] Ch. Bloch, *Le fascisme et les relations internationales,* în „Relations internationales”, nr. 2, nov. 1974, p. 319.

socialiştilor, care au semnat armistiţiul. Legenda „dolchastass"-ului era invocată pentru a salva un alt mit, cel al invincibilităţii armatei germane, ai cărei ofiţeri superiori nu erau împăcaţi cu ideea capitulării. Nu numai socialiştii au fost învinuiţi de responsabilitatea înfrângerii, ci a fost reluată legenda veşnicei conspiraţii urzită de evreu – socotit figurativ – animal perfid cuibărit în sânul naţiunii germane[30]. Profitând de timiditatea şefilor socialişti, corpul de ofiţeri se erija în conducerea luptei pentru menţinerea armatei în spiritul vechilor tradiţii militariste prusace, dar în subsidiar pentru a deveni principala forţă de conducere pe plan intern, un adevărat stat în stat care influenţa politica internă şi externă. Deşi constituţia de la Weimer prevedea subordonarea armatei în faţa parlamentului şi a cabinetului guvernamental, ofiţerii nu se puteau dispensa de mentalitatea lor monarhică. Generalul Von Seeckt în „Gândurile unui soldat", care se refereau la pregătirea războiului de revanşă susţinea că armatele viitorului nu vor avea nici un interes să îngrămădească stocuri de material, care se demodează foarte repede. E destul să se stabilească câteva prototipuri şi să se pregătească fabricarea lor în serii, făcând toate pregătirile pentru trecerea fabricilor de la regimul de pace la regimul de război, dar aceasta cere firește, subvenţiuni de la stat[31]. Motivând cererea de subvenţii, un memoriu al generalilor germani arăta că nici oamenii instruiţi nu lipsesc, deoarece sunt întâi foştii combatanţi dintre care cei mai mulţi sunt în stare de a lupta, iar, apoi tineretul format de nenumăratele societăţi, zise «sportive» dar care sunt de fapt societăţi de pregătire militară şi pe care toate ministerele germane de la 1918 le-au ocrotit[32].

Referindu-ne la guvernanţii germani imediat după război menţionăm că din iunie 1919 până în mai 1921 au condus ţara socialiştii germani în frunte cu Bauer şi Mtiller. Pasivitatea lor a determinat o relativă liniştire a naţionaliştilor. În mai 1921, Joseph Wirth a devenit cancelar, maleabilitatea sa făcându-l să accepte cifrele reparaţiilor fixate la Londra de 132 milioane mărci aur. În 1922 Walter Rathenau a fost asasinat de câţiva tineri naţionalişti. Rathenau i-a propus lui Wirth o politică adecvată intereselor germane, care prin ajutorul economic anglo-american să se lanseze în exploatarea economică a Europei Centrale, redând prosperitatea Germaniei învinse şi neutralizând prin aceasta protestele naţionaliştilor[33].

---

30 E. Colloti, *Germania nazistă*, Editura Ştiinţifică. Bucureşti, 1969, p. 3.

31 G. Clemenceau, *op. cit.,* p. 294.

32 *Ibidem,* p. 297.

33 Jacques Valette, *op. cit.,* p. 40.

Exacerbarea naţionalismului nu a putut fi însă neutralizată în primul rând datorită punerii în circulaţie şi reactualizării unor idei şi mituri ancestrale, care au constituit principala sursă de inspiraţie pentru ideologia revanşardă şi revizionistă, care a început să se producă imediat după primul război mondial. Această ideologie a preluat elemente ale gândirii germane dinainte de primul război mondial, reinterpretându-le şi revalorificându-le din perspectiva accentuării revanşismului şi propagandismului în contextul unei înfrângeri prin trădare şi a unui „tratat de pace oneros". S-a ajuns astfel la considerarea unor mari gânditori ca: Fichte, Goethe, Kant, Hegel şi Nietzsche, ca mari precursori ai pragmatismului şi teoreticieni ai necesităţii războiului, menit să-i aducă rasei superioare germane, supremaţia universală.

Intelectualitatea europeană a condamnat aceste exagerări, care aveau menirea să dezlănţuie valul de naţionalism revanşard în Germania. G. Clemenceau susţinea că „lecţia cea mare vor să ne-o dea acei cugetători autorizaţi care se făleşc cu Goethe, Beethowen şi Kant, oameni care n-au rostit măcar un cuvânt din care să se deducă aprobarea dezonorantă a violării tratatelor sau a declarării unui război ce avea să fie justificat prin minciuni sfruntate"[34].

Cu toate acestea apar după 1919, lucrări care caută filiaţii ideologice în exacerbarea naţionalismului, revanşismului, rasismului şi militarismului, lucrări ce vor constitui din păcate o sursă de inspiraţie pentru ideologia nazistă. Încă din 1919 începe să se exprime pe acest tărâm Oswald Spengler, care în „Decăderea Occidentului" preconiza în faţa dezagregării valorilor tradiţionale, descompuse de noua civilizaţie a maşinilor, reîntoarcerea la spiritul prusac. Fanatic al acestui stil, admirator al eticii militariste, Spengler avea să scrie în „Anii deciziei" următoarele: „Am detestat din prima zi spurcata revoluţie din 1918 ca una care a reprezentat trădarea săvârşită de partea mai puţin respectabilă a poporului nostru împotriva celei puternice, neistovite, care în 1914 se ridicase în picioare pentru că putea şi voia să aibă un viitor"[35]. Alături de Spengler, cel mai important exponent al noii recrudescenţe naţionaliste a fost Arthur Moeller von der Bruck. Acesta considera pacea de la Versailles ca „o pace care a mutilat Germania, ne-a răpit o parte din glia patriei, ne-a furat apa fluviilor noastre şi ne-a interzis până şi stăpânirea deplină a văzduhului nostru"[36]. În şocul produs de evenimentele postbelice şi în reacţia naţionalistă, von der Bruck a sesizat

[34] G. Clemenceau, *op. cit.,* p. 236.
[35] E. Colloti, *op. cit.,* p. 17.
[36] *Ibidem,* p. 16.

germenii salvării şi a unei noi demnităţi, care avea să fie conferită vieţii naţionale. Această sarcină trebuia să fie înfăptuită sub egida celui de-al treilea Reich, care era considerat „sinteză a unor valori insesizabile şi misterioase transmise ca moştenire de istoria germană”[37]. Sub impulsul unor asemenea valori au început să apară şi literaţi ca Ernest von Salomon, care în povestirea autobiografică „Proscrişii”, descrie mentalitatea unei întregi generaţii impregnată de naţionalism. „Eram bolnavi de Germania”, scria acest autor, care a fost unul dintre asasinii lui Rathenau[38].

Istoricul francez Charles Block aprecia că fixarea opiniei publice germane asupra Tratatului de la Versailles este un frumos exemplu de mentalitate colectivă concentrată asupra politicii externe cu consecinţe majore asupra politicii interne[39]. Din acest punct de vedere ascensiunea lui Hitler s-a datorat în primul rând politicii revizioniste, dar şi altor fenomene cum au fost criza economică, şomajul, etc. Cert este că toate curentele politice din Germania şi-au fixat ca punct de reper lupta împotriva tratatului de la Versailles. Astfel naţionalismul vechilor conservatori a fost reluat de continuatorii vechiului pangermanism al lui Wilhelm al II-lea. Stânga politică germană (fraţii Strasser) preconiza o alianţă a naţiunilor proletare (Germania, U.R.S.S., China) împotriva puterilor capitaliste care au profitat de tratatul de la Versailles. De cealaltă parte rasiştii conduşi de Darré şi Rosenberg aveau drept cuvinte de ordine „sânge şi pământ” şi „spaţiu vital”[40]. Partidele de stânga s-au alăturat campaniei revizioniste atât din convingere, cât şi din calcul politic, deoarece nu doreau să lase monopolul patriotismului în mâna partidelor de dreapta, ajutându-l în acest fel, involuntar pe Hitler.

Guvernanţii germani au avut deci sprijinul tuturor forţelor politice în promovarea politicii revizioniste. Stresseman, care a fost cel mai reprezentativ diplomat german al deceniului trei, ca şi predecesorii săi nu a promovat – după cum susţine istoricul Jacques Valette – decât un revizionism prudent evitând rupturile şi tensiunile diplomatice[41]. Această prudenţă – susţine Renata Bournazel – trebuie pusă în legătură cu faptul că perioada 1924-1928 a fost dominată pe plan internaţional de Franţa, care a

[37] *Ibidem,* p. 17.
[38] *Ibidem,* p. 13.
[39] Ch. Block, *op. cit.,* p. 320.
[40] *Ibidem.*
[41] J. Valette, op. cit., p. 83.

vegheat asupra ordinii instaurate de Tratatul de la Versailles[42]. După această perioadă însă, această ordine a fost ruptă gradat odată cu sfârşitul supremaţiei Franţei şi ascensiunii Germaniei. Chiar şi la începutul anilor '30 prudenţa a caracterizat diplomaţia germană. Acelaşi Jacques Vallete menţionează că doar cancelarul Brünning a părut că se detaşează un pic prin proiectul său de uniune vamală cu Austria, dar el a revenit repede la prudenţă[43].

Ajuns la putere în 1933, Hitler a continuat tradiţia politicii externe germane, într-un mod agresiv însă. În 1933, deşi s-a prezentat ca un continuator al Weimarului, el n-a urmat deloc politica prudentă a social-democraţilor, şi din acest punct de vedere alegerile din 1933 au marcat foarte bine acest moment de răscruce. G. M. Gathorne-Hardy menţiona că succesul, în Germania al doctrinelor pe care se fonda naţional-socialismul s-a datorat faptului că ele corespundeau exact vechilor dorinţe şi aspiraţii ale poporului german: mitul arian şi pangermanismul au fost exaltate şi ridicate la rang de politică oficială[44]. Bazându-se pe aceste elemente, încă din 1920 în Programul oficial al N.S.D.A.P. primele trei puncte exprimau scopurile politicii externe naţional-socialiste: „1). Unirea tuturor oamenilor de rasă germană în cadrul unei Mari Germanii prin aplicarea principiului autodeterminării popoarelor. 2). Abolirea tratatelor de la Versailles şi Saint Germain. 3). Achiziţionarea de noi teritorii îndeajuns ca să hrănească poporul german şi să absoarbă prisosul său de populaţie"[45].

Problemele politicii externe au fost reluate pe larg de Adolf Hitler în lucrarea „Mein Kampf", unde şi-a expus concepţiile sale în vederea rezolvării unei duble probleme, pe de-o parte să dea Germaniei învinse şi anarhiste un loc sub soare, mai bun ca niciodată, după aceea să fondeze un nou fel de stat, un stat având la bază rasa şi instaurând dictatura absolută a unui şef[46].

Pentru Hitler, Franţa era inamicul ereditar al Germaniei[47]. În sistemul de a gândi şi a acţiona al lui Hitler era preconizată mai întâi „o socoteală finală

---

42 R. Bournazel, *Rappallo ou la naissance d'une mythe.* Presses de la Foundation nationale des Sciences Politiques, Paris, 1975, p. 92.

43 J. Valette, *op. cit.,* p. 83.

44 G. M. Gathorne-Hardy, *Histoire des événements internationaux de 1920 à 1939,* Presses Universitaires de France, Paris, 1946, p. 366.

45 *Ibidem,* p. 369.

46 W. L. Shirer, *op. cit.,* p. 110.

47 J. B. Duroselle, *op. cit.,* p. 12.

cu Franța..., când se putea termina o luptă perpetuă şi esențialmente sterilă, ceea ce presupune că Germania nu considera distrugerea Franței decât ca un mijloc capabil să dea poporului nostru expansiunea posibilă în altă parte"[48]. Aşadar Hitler nu era mulțumit numai cu revanşa în fața Franței, el neîncetând să nutrească ideea că sarcina politicii externe germane, aşa cum se arătase încă înainte de primul război mondial, era de a garanta bazele alimentării poporului german. Deci nu se schimbaseră obiectivele, ci mijloacele care să ducă la acest țel, întrucât susținea dictatorul nazist, era nevoie ca Germania să recapete în primul rând libertatea de inițiativă ca premisă a oricărei dezvoltări ulterioare. În acest plan problema revanşei şi a recuceririi teritoriilor pierdute nu era decât debutul noii politici externe în viziunea lui Hitler. De fapt, în afara exaltării elementului nazist ca temei psihologic al expansionismului, Hitler era dominat de ambiția de a restitui Germaniei poziția de mare putere la dimensiuni mondiale. În acest scop era necesar să se constituie bazele geografico-militare ale forței ei, şi din acest punct de vedere răsăritul Europei se înfățişa iarăşi ca spațiu ideal pentru cuceriri, în măsura în care se abandona ideea refacerii unui imperiu colonial german. Pentru a-şi argumenta ideile, Hitler arăta că o politică teritorială nu se putea realiza în Camerun, ci exclusiv în Europa[49].

Tot în urma constatării faptelor, Hitler declara că „natura n-a rezervat posesiunea teritoriului său unei națiuni sau unei rase oarecare; ci din contră acest pământ va deveni posesia poporului care va avea forța de a-l lua, dacă acest popor există"[50]. În fața întrebării care semnala pe bună dreptate că posesorii acestui teritoriu vor avea obiecții, Hitler îşi epuiza argumentele recurgând la dreptul barbar al forței spunând că „ceea ce nu se obține cu mijloace specifice se obține cu pumnul, care pune stăpânire"[51].

Pentru Hitler problema frontierelor nu era condiționată de nici un factor istoric, juridic sau etnic, ci doar de voința de cucerire de care e în stare un popor. „Hotarele unui stat – găsim în „Mein Kampf" – sunt făcute de oameni şi de oameni sunt schimbate, elementul decisiv fiind forța poporului respectiv, capacitatea lui de a face cuceriri"[52]. Hitler încerca să demonstreze că singur poporul german cu ajutorul național-socialismului trebuia să găsească curajul necesar pentru a porni într-o asemenea campanie, deoarece

---

48 W. L. Shiler, *op. cit.,* p. 11.

45 *Ibidem.*

50 *Ibidem.*

51 *Ibidem.*

52 E. Collotti, *op. cit.,* p. 17.

„spaţiul său vital actual este restrâns şi va conduce acest popor la posesia unor pământuri noi... la care are dreptul”[53].

Hitler condamna pe aceia care cereau restaurarea frontierelor din 1914, cererea unei asemenea revizuiri fiind o absurditate politică, deoarece frontierele din 1914 nu au fost reale, nici complete şi că ele nu au încorporat toată populaţia de naţionalitate germană şi nici nu erau adaptate la nevoile geo-militare, ele fiind frontiere provizorii[54].

Ca punct final al stabilizării unor frontiere ale poporului german, Hitler opunea anului 1914 o epocă ce mergea cu 600 de ani înainte, reînnoind tradiţiile medievale ale epocii în care germanii au împins slavii spre est.

Scopul declarat în materie de politică externă al lui Hitler era marcat de un iredentism dus la cote inimaginabile: „noi cuprindem astăzi 80 de milioane de germani în Europa, iar această politică externă nu va fi considerată ca oportună, până când în Europa nu vor fi 250 de milioane de germani, toţi trăind în frontierele noului Reich şi în teritoriul său mărit”[55]. Erau vizate în primul rând statele care aveau minorităţi de limbă germană ca Cehoslovacia, Polonia, chiar Rusia, dar mai ales Austria, stat independent şi suveran, cu populaţie majoritară germană.

Făcând trecerea de la „Mein Kampf” la noul program al N.S.D.A.P., publicat după cucerirea puterii politice, acesta afirma că în domeniul politicii externe „guvernul va considera ca supremă misiune salvgardarea drepturilor vitale şi prin aceasta recucerirea libertăţii poporului german”[56]. Enunţul însemna în primul rând restabilirea pentru Germania a paritătii în drepturi cu celelalte mari puteri mondiale, adică înlăturarea completă a limitărilor aduse prin pacea de la Versailles.

Referitor la încercarea de a pune în practică teoria spaţiului vital, redăm câteva consideraţii ale învăţătorului Gheorghe Corniş Pop, care constata cu amărăciune că omenirea a intrat într-un cerc de foc, datorită acestui concept aberant, pus în practică de nazism: „E şi mai tragic, când tineretului, în foarte multe părţi ale lumii, în loc de puncte spirituale de reper în viaţă, i s-au dat anumite puncte dincolo de hotare, pentru cuceriri, pentru extindere dinamică. Acest tineret, aceste generaţii de după vechiul război, au crescut deodată cu noua nebunie a secolului douăzeci: nebunia spaţiului. Cu numirea de spaţiu vital, întinderea pe care se înşiruie fenomenele lumii, a trecut din lumea

[53] W. L. Shirer, *op. cit.,* p. 112.
[54] *Ibidem.*
[55] *Ibidem,* p. 113.
[56] E. Collotti, *op. cit.,* p. 66.

considerațiunilor speculative, în lumea concluziilor sângeroase. Cel mai tipic exemplu de degradare a unor categorii spirituale, de încarnare a spiritualului, de decădere a materializatului"[57].

Guvernarea nazistă a însemnat în planul politicii externe în primul rând continuitatea diplomatică, explicabilă prin influența persistentă a vechii elite. Într-o lucrare mai recentă despre Hitler, Marlis Steinert susține că punctele cheie ale vechii elite au fost menținute în ansamblul ierarhiei statale (ministerul afacerilor externe, instanțele militare şi marile întreprinderi), chiar şi în posturile unde se pregăteau dosarele. Concluziile sale converg spre ideea că acest revizionism care conținea în el germenele unei politici de expansiune a avut ca bază antanta între elitele tradiționale şi Hitler[58]. Această antantă nu a însemnat însă şi continuarea politicii revizioniste în maniera făcută de guvernele de până la 1933, deşi Enzo Collotti susține că într-o primă fază fascismul german nu s-a hazardat dincolo de revendicarea vagă a egalității în drepturi cu celelalte mari puteri, amânând pentru o fază ulterioară trecerea de la revendicările platonice la înfăptuirea lor concretă şi unilaterală[59]. Dacă avem în vedere faptul că la puțin timp după cucerirea puterii de către naziști, Germania s-a retras de la Conferința dezarmării şi apoi a început politica unilaterală de forță ajungem la concluzia că revizionismul întâlnit în programele N.S.D.A.P. şi în „Mein Kampf", a fost promovat pentru atragerea atenției opiniei publice germane şi a câştigării capitalului electoral. Chiar în „Mein Kampf", Hitler considera cererea revenirii la frontierele din 1914 ca o absurditate politică, scopul politicii sale fiind un expansionism, care a pus în pericol integritatea, independența şi suveranitatea multor state. Această concluzie o trage şi istoricul Jacques Valette, care susține că politica externă național-socialistă a urmărit totdeauna obiective pe termen lung. Teza asupra celor două faze a acestei politici, revizionistă mai întâi şi apoi expansionistă nefiind acceptată[60]. Din păcate multe țări au căzut într-un fel sau altul, victime ale acestei politici pe care istoria omenirii a înregistrat-o ca irațională şi împotriva cursului firesc al lucrurilor.

---

[57] „Şcoala Noastră" - Revistă lunară de educație, culturală, profesională şi afirmare națională a Asociației învățătorilor, Secția Sălaj, XVII, Zalău, nr. 10, din iunie 1940, p. 444.

[58] M. Steinen, *Hitler,* Favard, Paris, 1991, p. 315.

[59] E. Collotti, *op. cit.*, p. 166.

[60] J. Valette, *op. cit.,* p. 126.

Revizionismul italian

Pe lângă Germania, în susţinerea revizionismului s-a hazardat şi Italia, care şi-a manifestat o atare atitudine atât în timpul Conferinţei de pace, cât şi imediat după aceasta. La dezbaterile din cadrul conferinţei de pace, Italia s-a prezentat cu speranţa că victoria trebuia să-i deschidă un mare destin, de aceea pretenţiile pe care le-a avut au fost pe măsura destinului nutrit. S-a cerut ca preţ al intervenţiei în război, frontiera Alpilor, Fiume, Insulele Dalmate, Dalmaţia şi o largă sferă de influenţă în Albania, Marea Egee, Asia Mică şi fireşte, avantaje coloniale [61]. Pentru că de la început s-a prefigurat nesatisfacerea totală a acestor pretenţii, membrii delegaţiei italiene în frunte cu Orlando şi Diaz au plecat de la conferinţa păcii. Întoarcerea delegaţiei italiene în ţară a dat semnalul unui naţionalism fanatic, manifestat mai întâi prin atacuri în presă la adresa aliaţilor, îndemnuri la manifestaţii de stradă, proteste, etc. Treptat agitaţiile au căpătat un caracter organizat având loc, de exemplu, la Capitoliu o mare adunare populară din iniţiativa prinţului Collona, care pretindea Fiume, Spoleto şi Tran. În acelaşi timp se întrunea la Milano, sub preşedinţia lui Mussolini, fascia de luptă. În felul acesta sentimentul că victoria italiană este „ciuntită" alimentează agitaţia fascistă şi îi furnizează noi membri. Un suflu nou este adus acestei agitaţii de poetul naţionalist D'Annunzio, acest poet care a propovăduit totdeauna faptele periculoase, urând viaţa uşoară, aşa cum este caracterizat de istoricul francez Henri Michel [62]. În viziunea sa, poetul încerca să reînvie odiseea garibaldiană, vorbind mulţimilor şi îndemnându-le la acţiune. Demersuri s-au făcut însă şi pe plan diplomatic, Orlando şi Sonnino reîntorcându-se la Paris, dar succesele lor au fost considerate doar parţiale. În acest context, propaganda naţionalistă a lăsat în urmă succesele Italiei la Conferinţa de Pace ca: frontiera de la Brenner, dislocarea Austro-Ungariei, anexarea Triestului, stăruind deopotrivă asupra refuzului aliaţilor faţă de totalitatea cerinţelor italiene.

Mussolini a speculat subtil situaţia sporind şi mai mult agitaţia, scriind în „Il Popolo" articolul „La Paris, nu la Canossa"[63]. În acest context tema „victoriei ciuntite" devine astfel o temă majoră de propagandă, care a îngăduit toate exagerările, devenind din capul locului un punct de sprijin pentru o manevră de politică internă. Cercurile naţionaliste şi fasciste, cu prilejul căderii lui Orlando, exploatând tot atât de bine dificultăţile de ordin social cât şi pe cele de ordin naţional au încercat să pună mâna pe putere.

---

61 M. Gallo, *Italia lui Mussolini,* Editura Politică, Bucureşti, 1969, p. 115.

62 H. Michel, *op. cit.,* p. 26

63 M. Gallo, *op. cit.,* p. 119.

Dezordinea şi haosul domneau în țară, iar în acest context s-a produs intrarea poetului D'Annunzio în fruntea unor trupe de voluntari la 12 septembrie 1919 în portul Fiume, care a proclamat anexarea acestuia la Italia[64].

Se pare că acest marş naționalist a fost prefigurarea marşului asupra Romei al lui Mussolini, care deocamdată va rămâne să speculeze din umbră pasiunile naționaliste pe care D'Annunzio le slujea atât cu pana cât şi cu arma. Rămânând la acest poet se cuvine a fi menționat zelul cu care a militat şi în domeniul literaturii pentru a se atinge satisfacerea pretențiilor iredentiste. El a cultivat pasiunea pentru antichitatea imperială romană, oferind modele de dorință, curaj şi avânt în expansiune. Poetul D'Annunzio era continuatorul unei mentalități romantice, care şi-a găsit în Rissorgimento punctul de plecare, ce era susținut de un iredentism explicabil pentru acea epocă. La începutul secolului XX iredentismul se va sprijini pe un curent ce se va întări necontenit, *naționalismul,* susținut în mare parte de intelectuali.

S-a format ca şi în cazul Germaniei o ideologie, care spre deosebire de această țară s-a manifestat mai mult pe tărâm literar, cultivând cu predilecție tradiția imperială şi cultul războiului. Remarcăm din acest punct de vedere pe Corradini, care în creațiile sale „Iulius Caesar", „Patria îndepărtată" şi „Războiul îndepărtat", punea în scenă un naționalism alimentat de o tradiție imperială şi un colonialism, care era considerat vital pentru Italia[65]. Asemenea teme i-au ispitit şi pe poeții futurişti, dintre care Marinetti, devenit prieten a lui Mussolini declara că „vrea să cânte dragostea pentru primejdie, obişnuința energiei şi a temerității... să glorifice războiul, singura higiena a lumii"[66].

Mişcarea naționalistă a luat şi forme organizatorice încă de la începutul secolului nostru, prin „Asociația Trento şi Trieste". În 1903 a fost fondată revista „Il Regno" ai cărei naționalişti opuneau mitul Romei antice, a condotierilor şi navigatorilor, poeților şi pictorilor italieni din Evul Mediu şi Renaştere[67]. În 1910 a avut loc primul congres naționalist la Florența în urma căruia s-a înființat „Asociația Națională Italiană". Corradini, care a fost unul din mentorii asociației se agita să opună „*status-quo*-ului european un *status-quo* italian, un *status-quo* al intereselor noastre"[68].

Asupra accentelor naționaliste s-a concentrat şi ideologia fascistă, care a speculat nemulțumirile societății italiene pentru a ajunge la putere. În 1919

[64] H. Michel, *op. cit.,* p.2 6.
[65] R. Paris, *op.cit.,* p. 23.
[66] M. Gallo, *op.cit.,* p. 51.
[67] R. Paris, *op.cit.,* p. 24.
[68] *Ibidem.*

Mussolini reclama Fiume şi Dalmaţia ca toţi italienii, dar se prezenta ca apărător al ordinii şi a celor mai înalte valori ale patriei adresându-se aristocraţilor şi democraţilor, conservatorilor şi progresiştilor, reacţionarilor şi revoluţionarilor după circumstanţe de timp, loc şi mijloace[69]. Programul Partidului Naţional Fascist, la capitolul „Principiile politicii externe" susţinea că Italia trebuie să reafirme dreptul de a realiza deplina sa unitate istorică şi geografică acolo unde n-a realizat-o încă[70]. La capitolul „Apărarea naţională" acelaşi program evidenţia faptul că „Partidul Naţional Fascist preconizează organizarea imediată a unei armate în formaţiune completă şi perfectă; o parte să supravegheze atentă la frontierele cucerite şi altă parte să pregătească în ţară, să antreneze şi să încadreze spiritele oamenilor şi ale vechii naţiuni, produse din infinitele resurse la ora pericolului şi gloriei"[71].

Ca şi în cazul Germaniei, revizionismul a ajuns la baza politicii statului fascist italian, fiind slujit de toate mijloacele pe care le avea la îndemână propaganda şi diplomaţia mussoliniană. Ca punct de reper în fondarea revizionismului italian interbelic considerăm lucrările fostului prim-ministru italian, Francesco Nitti: „L'Europa senza pace" (1921), „La decadenza dell'Europa" (1922), „La tragedia dell'Europa" (1923), „La pace" (1924). În cuprinsul acestor lucrări, Francesco Nitti a cerut insistent revizuirea tratatelor de pace, bineînţeles, cu scopul de a se ţine seama de doleanţele Italiei. Francesco Nitti a folosit şi alte căi de a face propagandă revizionistă. Astfel în vara anului 1925 el a ţinut o conferinţă la universitatea din Cambridge vorbind despre tratatele de pace. Conferinţa a fost prezidată de profesorul universitar englez John Maynard Keynes. În conferinţa sa, Nitti a susţinut că prin tratatele de pace situaţia Europei Centrale a devenit mult mai critică decât era înainte de război. „înainte de război – susţinea Nitti – a existat numai o Alsacie-Lorenă, dar după război sunt mai numeroase. Înainte de război nu era decât un stat compus din diferite naţionalităţi, Austro-Ungaria; dar după încheierea tratatelor de pace sunt şase sau şapte astfel de state. Cea mai clasică în privinţa aceasta fiind Cehoslovacia, a cărei existenţă nu este, decât o luptă pe viaţă şi pe moarte, care se repetă zi cu zi. Aceleaşi simptome se văd în Iugoslavia şi România"[72].

---

69 *H. Michel, op.cit.,* p. 27.

70 R. Paris, *op. cit,* p. 90.

71 *Ibidem*

72 A. Gociman, *România şi revizionismul maghiar,* Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1934, p. 72.

O adevărată campanie revizionistă a desfăşurat chiar Mussolini, care aproape în toate discursurile sale arăta că: „revizuirea tratatelor nu este numai în interesul italian, ci şi în interesul lumii întregi, şi că ea nu e ceva irealizabil, căci posibilitatea revizuirii e prevăzută în Pactul fundamental al Societăţii Naţiunilor”[73].

Demersurile revizioniste ale lui Mussolini nu s-au rezumat numai la o acţiune propagandistică, ci el a iniţiat măsuri concrete pentru crearea unei atmosfere favorabile trecerii la revizuire. Cea mai semnificativă dintre aceste măsuri a fost încercarea de încheiere a „pactului celor patru”, care ar fi permis dispunerea după bunul lor plac faţă de statele mici şi mijlocii. Eşuarea încheierii acestui pact s-a datorat şi acţiunii decisive a lui Nicolae Titulescu. Politica revizionistă şi expansionistă a lui Mussolini a reuşit să pună deseori în dificultate marile puteri adepte ale *status-quo*-lui teritorial. Aşa s-a întâmplat în 1923, cu ocazia incidentului din insula Corfu, caracterizat de istoricul englez Sally Marks ca o aventură pe gustul lui Mussolini, cauzată însă de lipsa de mijloace a Ligii de a întări pacea[74].

Acelaşi istoric arată că acesta a fost primul eşec al Ligii Naţiunilor în faţa Italiei lui Mussolini – o ţară cu mult mai slabă decât cele ce susţineau Liga[75]. Celelalte etape ale ambiţiilor expansioniste ale lui Mussolini au fost cucerirea Etiopiei şi războiul paralel în Mediterana, unde înfrângerile suferite l-au pus însă la dispoziţia operaţiunilor militare declanşate de Hitler.

Observăm că şi în Italia, odată cu venirea fascismului la putere, tendinţele revizioniste au primit o notă agresivă prin asocierea acestora la fascism, transformându-se din planul propagandei în cel al măsurilor concrete pentru realizarea unei asemenea politici.

Revizionismul sovietic

Foarte puţin a fost studiat până acum de către istoriografia noastră, revizionismul sovietic, atât din punctul de vedere al impactului pe care această politică a avut-o asupra ţării noastre, cât şi din punctul de vedere al faptului că relaţia *revizionism-comunism* a avut foarte multe puncte comune cu relaţia *revizionism-fascism* în perioada interbelică. Hannah Arendt arăta că fascismul şi comunismul sunt două faţete ale aceluiaşi fenomen, totalitarismul, născute amândouă în criza provocată de primul război mondial în Europa[76]. Această

[73] *Ibidem,* p.77.
[74] S. Marks, *op. cit.,* p. 59.
[75] *Ibidem,* p. 60.
[76] H. Arendt. *Elemente und Ursprünge totaliter Herrschaft,* Frankfurt, 1955, p. 102.

apropiere între cele două extreme ale totalitarismului pe linia revizionistă a fost sesizată în epocă de marele nostru istoric Nicolae Iorga. Acesta spunea că observă „la bolşevicii aceştia albi acelaşi fenomen ca la bolşevicii roşii, în fond tot atât de naţionalişti de la Moscova. Şi aceia propun negocieri, şi aceia trimit agenţi diplomatici, ocrotiţi de dreptul ginţilor. Dar şi la aceia dreptul ginţilor e obiectul de batjocură al invadatorilor”[77]. Cuvintele lui Iorga aveau perfectă acoperire dacă aruncăm o privire asupra relaţiilor externe ale U.R.S.S., care în 16 aprilie 1922 reuşise să încheie cu Germania, tratatul de la Rappallo, care după părerea istoricului Jacques Levesque a oferit un cadru care a permis în politica internaţională angajarea unor tratate secrete prin care cele două ţări mergeau împotriva Tratatului de la Versailles[78]. Acelaşi autor precizează că „la Congresul IV al Cominternului din noiembrie 1922, pentru prima dată a fost analizat Tratatul de la Versailles şi contradicţiile datorate politici imperialiste a statelor învingătoare”[79].

Venirea lui Stalin la conducerea U.R.S.S. a însemnat pentru revizionismul sovietic ceea ce a însemnat pentru revizionismul german şi italian, cucerirea puterii de către Hitler respectiv Mussolini. În 1925 Stalin declara: „Dacă războiul escaladează, noi nu putem să rămânem cu braţele încrucişate. Noi va trebui să participăm. Dar noi nu vrem să fim ultimii care participă. Noi va trebui să participăm pentru a arunca în balanţă greutatea decisivă, care o va face să se încline într-o parte sau alta”[80]. În aşteptarea acestor momente Maxim Litvinov va utiliza relaţiile diplomatice pentru a acţiona împotriva tratatelor încheiate la sfârşitul primului război mondial.

Convergenţele posibile între comunism şi hitlerism au intrat în atenţia Cominternului. Ambiguitatea atitudinii sovieticilor şi a comuniştilor germani faţă de extrema dreaptă s-a fondat pe o ostilitate comună în ceea ce privea social-democraţia. Pro-occidentali hotărâţi, aceştia au refuzat toate legăturile între Berlin şi Moscova, mergând în acelaşi timp până la a denunţa public, acordul de cooperare militară secret dintre cele două capitale, în epoca Tratatului de la Rappallo, pentru a deturna dispoziţiile Tratatului de la Versailles. La rândul lor, comuniştii germani, considerau că un guvern

---

[77] C. Buşe, N. Dascălu, *Nicolae Iorga şi revizionismul maghiar* (Culegere de articole, studii, conferinţe şi discursuri parlamentare 1918-1940), Editura Universităţii, Bucureşti, 1993, p. 32.

[78] J. Levesque, *L'U.R.S.S. et sa politique internationale de Lenine à Corbatchev,* Ed. Armand Colin, Paris, 1987, p. 65.

[79] *Ibidem,* p. 66.

[80] XXX, *L'Europe de 1918 à 1939. La 2e guerre mondiale,* Édition Rencontre Lausanne, 1968, Collection dirigée par Claude Schaeffner, p. 189.

social-democrat de coaliție, care va avea în fața lui un proletariat dispersat, incapabil de a lupta, va fi un rău de o mie de ori mai mare decât o dictatură fascistă deschisă, având în față un proletariat unit.

Pentru întreaga perioadă interbelică, România a fost una din țintele revizionismului sovietic subordonat noului expansionism de tip comunist. Acțiunile împotriva unității naționale a statului român au fost de o complexitate alarmantă, atât pentru autorități, cât şi pentru populație. Nicolae Iorga spunea că „ruşii sovietici au acuma reviste la dispoziție în Franța şi ne prezintă ca pe nişte răpitori ai acelei Basarabii, unde aflu că la Tighina primarul ne stropeşte într-un discurs public cu despreţul său rusesc”[81]. Prin Internaționala a III-a Comunistă s-au impus P. C. din România tezele cominterniste, care urmăreau hegemonia universală a U.R.S.S. În rezoluția privind problema națională adoptată de Congresul IV al P.C.R. de la Harkov din 1928 se nega dreptul istoric al poporului român de a trăi în cadrele unui stat național unitar conform hotărârilor democratice – plebiscitare din anul 1918. „România de azi – se arăta în această rezoluție – mulțumită războiului imperialist din anii 1914-l919, a crescut ca rezultat al tratatelor de la Versailles, Trianon şi Neuilly, de la 7 milioane la 17 milioane locuitori, prin anexarea provinciilor Transilvania, Basarabia, Bucovina, Dobrogea Nouă şi Banatul, cu majoritatea populației neromâne”[82]. Direcția de acțiune impusă comuniştilor români de la Moscova era autodeterminarea tuturor naționalităților, până la despărțire[83].

Documentele programatice ale comuniştilor români reluau temele de bază ale istoriografiei bolşevice din anii ‘20, referitoare la Basarabia, care fiind lipsită de orice fundamentare ştiințifică, supralicitau principiul luptei de clasă. Acest principiu a fost invocat de Cristian Rakovski, revoluționar bulgar refugiat în România, militant al Partidului Social Democrat Român, devenit apoi după 1917, membru marcant al Partidului bolşevic şi apoi al Cominternului. În 1925 a publicat la Moscova o broşură tradusă în franceză şi engleză, care se adresa opiniei publice internaționale, acuzând „regimul de teroare românească” instaurat în Basarabia după 1918[84]. Broşura se dorea o

---

81 C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.,* p. 75.

82 M. Muşat, I. Ardeleanu, *România după Marea Unire,* vol. II, partea 1, 1918-1933, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 607.

83 *Ibidem.*

84 Broşura se intitula: „România şi Basarabia. Cu ocazia a şapte ani de la anexarea Basarabiei”, (I. Constantin, *Basarabia sub ocupația sovietică de la Stalin la Gorbaciov,* Editura Fiat Lux Bucureşti, 1994, p. 80).

replică la articolele publicate în presa italiană şi engleză de N. Titulescu şi Al. Lahovary, care au demonstrat pe baza surselor ruseşti din perioada ţaristă, dreptul istoric românesc asupra Basarabiei. Pe lângă contestarea legalităţii Sfatului Ţării din cauza subreprezentării ţăranilor, Rakovski invoca şi aşa-zise argumente de ordin istoric, încercând să demonstreze că principatul Moldovei a fost o provincie turcească, iar Basarabia a aparţinut Moldovei doar de la 1457 la 1510[85].

În anii '20 au apărut mai multe broşuri şi articole în genul celei a lui C. Rakovski, majoritatea scrise de propagandişti comunişti, mulţi dintre ei basarabeni, care trăind la Moscova, reluau tezele istoriografiei sovietice, potrivit cărora Basarabia nu a fost niciodată un teritoriu românesc, deoarece ea a revenit Rusiei în 1812, iar România s-ar fi format ca stat abia la 1859[86].

În fantomatica R.S.S.A. Moldovenească, creată cu scopul de a pregăti reanexarea Basarabiei a fost înfiinţat şi un Comitet ştiinţific Moldovenesc, care a publicat mai multe broşuri, unde era denigrată administraţia românească din Basarabia[87].

Cinismul şi disprețul liderilor sovietici faţă de statele naţionale şi tratatele internaţionale au mers până la organizarea unor aşa numite „operaţii revoluţionare" în România, care aveau ca scop scoaterea Basarabiei de sub suveranitatea statului român. Aşa s-a întâmplat în perioada 12-l7 septembrie 1924, în sudul Basarabiei şi la Tatar-Bunar, când forţe infiltrate din U.R.S.S., dublate de simpatizanţi de la faţa locului, au încercat cu forţa armelor să răstoarne ordinea constituţională a statului român şi să răpească din nou această provincie românească. Din păcate ţelurile expansioniste ale liderilor sovietici au fost slujite cu mai mult sau mai puţin entuziasm de comuniştii români, înregimentaţi Cominternului[88].

Diplomaţia românească a sesizat gravitatea pericolului sovietic şi a depus eforturi pentru restabilirea raporturilor diplomatice cu această ţară, pentru a limita expansiunea revizionismului sovietic, în planul relaţiilor internaţionale. Restabilirea raporturilor diplomatice dintre România şi

---

85 *Ibidem.*

86 Cea mai importantă dintre acestea era broşura *„Basarabia şi pacea europeană",* apărută în 1927 la Moscova, tradusă apoi în franceză sub egida „Asociaţiei emigranţilor basarabeni" de la Paris şi Praga. (*Ibidem,* p. 84).

87 *Ibidem*, p. 85.

88 Victor Frunză, arăta că în perioada 1921-1940, Partidul Comunist Român a fost cel mai sârguincios tribun al tuturor pretenţiilor teritoriale ale Moscovei, satisfăcute integral în 1940. (V. Frunză, *Istoria stalinismului în România,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1990, p.72).

U.R.S.S. În 1934 a fost apreciată de istoriografia noastră ca un eveniment politic de importanță majoră[89]. În ciuda reluării relațiilor diplomatice, revizionismul sovietic n-a încetat să se manifeste, fiind folosită în continuare relația Internaționalei a III-a cu Partidul Comunist din România.

Pericolul revizionismului sovietic a fost sesizat de numeroase personalități politice şi culturale din România interbelică şi a fost făcut public prin intermediul presei sau al întrunirilor politice[90].

Cele prezentate evidențiază faptul că societatea românească interbelică a intuit pericolul revizionismului sovietic, care deşi nu s-a manifestat atât de zgomotos ca şi cel ungar, a fost cu atât mai periculos, pentru că nu şi-a arătat niciodată fața.

Revizionismul bulgar

România a trebuit să facă față şi revizionismului bulgar, care s-a manifestat pe tot parcursul perioadei interbelice. Încă de la începutul acestei perioade, Nicolae Iorga atrăgea atenția asupra tendințelor Bulgariei în

---

89 I. Calafeteanu, *Revizionismul ungar şi România,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995, p. 137.

90 Redăm pentru exemplificare opiniile a două personalități ale vremii, în această chestiune:

> În articolul „Duşmanii din jur", publicat în 1930, I. Agârbiceanu scria: „Mulți dintre vecinii noştri nu pot dormi hodiniți pentru că s-a făcut România Mare şi au ajuns aproape toți românii într-o singură țară. Şi ne poartă gânduri vrăjmaşe. Aşa sunt la răsărit Roşii, care până în ziua de azi n-au voit să recunoască unirea Basarabiei cu România şi o socotesc ca pe o provincie a lor, pe care am ținea-o pe nedrept. Ruşii râvnesc la Basarabia şi pentru a lăți bolşevismul lor şi pentru ca să ne poată răpi din nou această parte din țară fiindcă e bogată." („Alba Iulia", XII, nr. 31 din 8 august 1930).
>
> Într-un discurs rostit în 1936 la o reuniune a Frontului Românesc din Sibiu, V. V. Tilea menționa următoarele: „De ce se vorbeşte de un singur revizionism, de acela al numai 8 milioane de unguri, sau numai 6 milioane de bulgari, față de România cu 18 milioane de locuitori şi nu se vorbeşte de revizionismul celor 140 de milioane de ruşi? Revizionismul acesta e mult mai primejdios, nu numai prin uriaşul număr a! celor care-l urmăresc şi-l doresc, ci şi prin aceea că el ne amenință de veacuri, că s-a şi transformat în faptă prin ocuparea Principatelor şi mai târziu prin ocuparea numai a Basarabiei şi în fine, prin faptul că e şi azi însuflețit şi alimentat de anumite obiective la Strâmtori, obiective care presupun încălcarea măcar a unei părți a României." („Gazeta Plugarului", Sibiu, IV, nr. 15, din 30 august 1936).

această direcţie, deoarece a trimis pe generalul Vâlcov la Roma, pentru a încheia un pact de revizuire a tratatelor de pace[91].

Este semnificativ faptul că revizionismul bulgar a fost atras în lupta împotriva tratatelor de pace de către Ungaria, care a ştiut să speculeze nemulţumirile statelor învinse. Astfel, în mai 1933, Hégedüs Lorant, fost ministru al Ungariei a făcut o vizită în Bulgaria. Întors la Budapesta, acesta a publicat mai multe articole, în care aducea în discuţie problema Dobrogei[92]. Apropierea pe linia revizionismului dintre Bulgaria şi Ungaria a fost confirmată şi de organele de siguranţă ale statului român, care deţineau informaţii referitoare la implicarea organizaţiilor internaţionaliste comuniste din cele două ţări, în propaganda revizionistă[93]. Această implicare era coordonată însă de Moscova, care era interesată să profite de rezultatele propagandei revizioniste pe plan internaţional.

Statul bulgar a folosit toate mijloacele pentru a crea o atmosferă propice realizării revendicărilor sale. Acest lucru a fost amendat deseori de presa românească interbelică[94]. Începând cu ultimele luni ale anului 1938, statul bulgar şi-a intensificat propaganda cu caracter revizionist, atât pe plan intern, cât şi internaţional. Au fost activizate în acest scop, organizaţiile iredentiste, care aveau deseori un caracter terorist. O notă a Direcţiei Generale a Poliţiei,

---

91 C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.,* p.75.

92 Revizionistul ungur menţiona că la periferia oraşului Varna, locuiau 40.000 de bulgari, care ar fi fost alungaţi din Dobrogea de armata română. Făcând această constatare, autorul se străduia să exploateze mizeria acestor bulgari în detrimentul tratatelor de pace, scriind că acestea au făcut posibil ca România să ocupe teritorii locuite în majoritate de bulgari, pe care i-a alungat apoi, ca să românizeze ţinutul." (A. Goiman, *op. cit.*, p. 156).

93 O notă informativă a Inspectoratului de Poliţie Cluj, din 15 aprilie 1933 arăta că „de câteva săptămâni au loc tratative intense între reprezentanţii Uniunii Asociaţiilor Ungare (TESZ) şi centrele Uniunii Naţionaliste Bulgare, stabilindu-se un program comun, ce urmează a fi executat. Ele urmează să colaboreze în acest sens cu comuniştii din Iugoslavia, Cehoslovacia şi România." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj*, Dosar 203/1933, fila 65).
Iată o dovadă peremptorie a faptului că U.R.S.S. încerca să acţioneze conjugat pe linia propagandei revizioniste, activizând organizaţiile sale din ţările vizate de această poînlitică.

94 Revenind la articolul lui I. Agârbiceanu, acesta nota că „la miazăzi îi avem pe bulgari, care au rămas cu o ţărişoară mică după război, dar cu pofte mari de a lua în viitor de la noi şi de la sârbi. Bulgarii sunt un popor harnic, dar nepotoliţi în pornirile lor. Ştim că ei ar vrea să ia de la România, întreaga Dobroge şi că ţin bande de tâlhari, care deseori trec graniţa la noi şi pârjolesc satele." („Alba Iulia", XII, nr. 31, din 8 august 1930).

din 11 martie 1939, informa organele din subordine că ştirile tendenţioase cu caracter revizionist se răspândeau de către o societate secretă cu iniţialele D.R.O., cu sediul la Varna, care avea un caracter comunist, cu ramificaţii şi activitate pe teritoriul Dobrogei şi mulţi aderenţi în judeţele Durostor şi Caliacra şi care urmărea să declare Dobrogea, republică[95]. O a doua organizaţie, condusă de un individ numit Vicef, funcţiona tot la Varna, sub auspiciile statului bulgar[96]. În România, propaganda revizionistă se făcea şi prin intermediul cetăţenilor bulgari, veniţi să lucreze la grădinile de zarzavat[97]. Legaţia bulgară din ţara noastră a răspândit şi calendare revizioniste[98]. Referindu-se la revizionismul bulgar, Nicolae Iorga, arăta că acestei ţări „i se pare că poate să atace pe trei fronturi deodată", referindu-se la Iugoslavia, Grecia şi România[99].

Revizionismul polonez

Surprinzătoare au fost însă tendinţele revizioniste manifestate de guvernul polonez, care s-a hazardat în susţinerea unor revendicări teritoriale, neţinând cont de consecinţele extrem de grave pentru propria ţară a unor asemenea demersuri. În numărul său din 20 februarie 1936 ziarul „Sloversky Denik" recunoştea că în mod neaşteptat, Polonia ducea din nou o politică revizionistă, iar cercurile de la Varşovia au privit cu simpatie agitaţiile revizioniste maghiare şi năzuinţele de a crea o graniţă comună maghiaro-polonă. Polonezii încurajând pe revanşarzii revizionişti de la Budapesta au întocmit o hartă revizionistă, designând şi frontiera comună dintre Polonia şi Ungaria. Harta revizionistă polonă a fost răspândită nu numai în Polonia, ci şi în Cehoslovacia, mai ales în regiunile Ruteniei şi

---

95 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Mureş - Alba,* Dosar 1/1939, fila 51.

96 *Ibidem*.

97 O notă informativă a Inspectoratului de Poliţie Mureş - Alba, menţiona la 15 aprilie 1939 că bulgarii, care lucrau la grădinile de zarzavat din judeţul Alba, discutau despre revizuirea frontierelor Dobrogei, spunând că partea de sud a Dobrogei, fiind locuită de bulgari în proporţie de 80%, ar urma să fie cedată Bulgariei în scurt timp şi că dreptatea li se va face cu ajutorul Germaniei şi Ungariei. (*Ibidem*, fila 49).

98 O altă notă informativă atenţiona că în Calendarul pe 1940 al Sinodului bulgar, alcătuit în colaborare cu Direcţiunea Propagandei de la Sofia, existau texte revizioniste la adresa României şi Turciei. Acest calendar urma să fie introdus în ţară în 100.000 de exemplare, prin intermediul legaţiei bulgare din Bucureşti şi apoi răspândit în rândul populaţiei bulgare. (*Ibidem,* fila 3).

99 C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.,* p. 70.

Podkarpatska Russ, ba chiar şi în Germania[100]. Preluând informaţia, ziarul „Observator" din Bucureşti arăta că harta revizionistă polonă se preta la o nouă împărţire a Europei de mijloc, în care Cehoslovacia era pur şi simplu ştearsă de pe suprafaţa Europei, iar Rutenia, Podkarpatska Russ, Maramureşul şi întreg Banatul erau alipite Ungariei. Poloniei i se anexa o mare parte din Cehoslovacia, cuprinzând regiunile Sileziei, Tesinului şi Galiţiei întregi. La nord, Polonia îşi anexa întreaga Lituanie şi alte teritorii din statele vecine Mării Baltice[101]. Comentând situaţia, acelaşi cotidian arăta că „această hartă revizionistă leşească a produs leşinuri de bucurie în cercurile oficinelor revizioniste maghiare de la Budapesta"[102].

Cu foarte puţin timp înainte buletinul informativ al ziarului „Observator" relua o declaraţie apărută în ziarul polonez „CZAS" a lui Vladislav Tyszkiewicz, care preciza că „Ungaria **s**ă nu se simtă singură şi părăsită, ci înconjurată de toată dragostea noastră. Dar nu numai iubirea noastră frăţească e aceea care ne impune să pretindem repararea unei nedreptăţi istorice, ci şi credinţa în această dreptate ai cărei paznici fideli am fost timp de zece veacuri"[103]. Comentând această declaraţie ziarul românesc arăta că: „Vecinii noştri de la Miază Noapte, Polonezii se pare că şi-au cam pierdut capul în politica externă. De când cu alianţa polono-germană au început să înceteze declaraţiile de prietenie faţă de Mica Antantă şi sentimentele lor se îndreaptă de astă dată înspre Berlin şi Budapesta"[104].

Referitor la faptul că Polonia a început să cocheteze cu ideile revizioniste, ziarul „Observator" îşi încheia din nou comentariul cu o fină ironie, susţinând că „în ceea ce priveşte politica revizionistă a Poloniei, ar trebui să amintim vecinilor noştri de la miazănoapte cuvintele celebre ale unui ministru francez din preajma marii revoluţii că „atunci când îţi arde casa, nu trebuie să te grăbeşti a salva coteţul de găini"[105].

Revizionismul pasiv englez

Ca rezultat al intensei propagande revizioniste ungare în Anglia, o parte a elitei economice şi politice din această ţară, s-a pronunţat pentru revizuirea

[100] „Observator", Bucureşti, Informaţiuni de presă, nr. 9 din 7 martie 1936.
[101] *Ibidem.*
[102] *Ibidem.*
[103] Idem, nr. 8 din 29 februarie 1936.
[104] *Ibidem.*
[105] *Ibidem.*

Tratatului de la Trianon. Foarte atentă la evoluția reiaților internaționale, diplomația ungară a speculat pledoaria economiştilor englezi în frunte cu J. M. Keynes, pentru revizuirea clauzelor economice ale Tratatului de la Versailles şi disensiunile anglo-franceze în problemele securității colective.

Folosind relațiile personale dintre aristocrația ungară şi cea engleză şi investind sume fabuloase în materiale de propagandă, revizioniştii de la Budapesta au atras de partea lor o serie de potentați ai vieții economice şi politice engleze în frunte cu lorzii: Rothermere, Marley. Gower etc.[106]

România şi statele Micii înțelegeri au fost puternic atacate în campaniile de presă ale lordului Rothermere, în discursurile parlamentare şi în moțiunea înaintată Camerei Comunelor în vara anului 1933. Pus într-o situație delicată de manifestările prorevizioniste din Anglia, Foreign Office-ul a trebuit să se declare fără echivoc în favoarea menținerii Tratatului de la Trianon. Guvernul englez a ignorat campania lordului Rothermere iar când a trebuit să ia poziție față de intensificarea acesteia, statele Micii înțelegeri au fost asigurate de miniştrii acreditați că Rothermere nu era serios şi ca atare campania era neavenită[107]. Aceeaşi poziție a fost luată şi de guvernanții englezi când un grup de lorzi a încercat să pună problema revizuirii Tratatului de la Trianon în Camera Superioară. Pentru a contracara această acțiune, Foreign Office-ul a fost de părere că o asemenea intervenție ar da un avertisment gratuit inițiatorului ei[108].

Manifestările prorevizioniste ale unor oameni politici englezi, bine orchestrate de propaganda maghiară, au fost temperate, după cum s-a văzut de guvernul englez, care nu se putea hazarda într-o acțiune menită să răstoarne noua ordine europeană, instaurată de tratatele de pace.

Presa română aprecia corect, pe la începutul anului 1932 că Anglia era o țară pasiv revizionistă, adică revizionistă în sentimentele şi convingerile sale, dar ostilă unei acțiuni serioase în favoarea acestuia[109].

---

[106] Implicațiile propagandei revizioniste ungare în Anglia, vor fi analizate în capitolul referitor la revizionismul maghiar şi evoluția lui în perioada interbelică.

[107] V. F. Dobrinescu, *Titulescu, Antonescu şi relațiile anglo-române în anii '20,* Editura Neuron, Focşani, 1995, p. 38.

[108] *Ibidem.*

[109] Gh. Paşcălău, *Relații politice româno-engleze (1929-1933),* Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., Bucureşti, 1995, p. 225.

Concluzii

În practica relaţiilor internaţionale, revizuirea unor tratate între state era prevăzută de Declaraţia Conferinţei de la Londra din 1871, cu specificaţia că aceasta avea un caracter legal, numai cu consimţământul tuturor părţilor implicate.

După primul război mondial, revizuirea a fost invocată de statele învinse, care au considerat că au fost pedepsite prea aspru de tratatele de pace. Dificultăţile apărute după război au fost puse pe seama tratatelor de pace, impuse de coaliţia învingătorilor punitivi. Pe acest fond a apărut dorinţa de revanşă, în special în Germania unde casta ofiţerilor a motivat înfrângerea prin lovitura pe la spate dată de guvernul social-democrat, ajuns la putere în urma revoluţiei.

Revanşismului specific Germaniei i s-a asociat iredentismul maghiar, italian, bulgar şi polonez. La o primă vedere, constatăm că toate aceste ţări s-au confruntat cu dificultăţi economice, sociale şi politice majore, după primul război mondial.

O situaţie specială a avut-o U.R.S.S., care văzându-se exclusă de la conferinţa păcii, datorită necruţătorului război civil, declanşat împotriva oponenţilor comunismului, a căutat să se asocieze cu statele care se pronunţau împotriva ordinii stabilite de tratatele de pace. Tratatul de la Rappallo din 1922 între Germania şi U.R.S.S., simboliza regruparea statelor ostile noii ordini internaţionale, reprezentată de tratatele de pace şi Societatea Naţiunilor. Din acest moment, revizuirea s-a transformat în revizionism, care a devenit un principiu al politicii externe a statelor grupate pe această arie de interese.

Revizionismul a fost promovat şi de statul italian, aflat în tabăra învingătorilor, dar nemulţumit de rolul atribuit la conferinţa păcii şi de nesatisfacerea pretenţiilor teritoriale maximale cu care s-a prezentat.

Bazele politicii revizioniste au fost puse chiar în perioada desfăşurării Conferinţei de pace, când statele învinse au asaltat cu numeroase memorii comisiile însărcinate cu stabilirea clauzelor tratatelor de pace. Cea mai activă în acest context a fost delegaţia Ungariei, care a asaltat conferinţa păcii cu un material documentar extrem de bogat, din care au lipsit însă actele care nu serveau demersurilor făcute.

Atitudinea împotriva hotărârilor Conferinţei de pace de la Paris a fost favorizată şi de disensiunile între marile puteri aliate, din rândul cărora o serie de personalităţi, ca de pildă J. M. Keynes, s-au pronunţat pentru revizuirea unor clauze stipulate în tratate. Istoriografia occidentală este aproape unanimă în aprecierea că neratificarea tratatelor de către S.U.A. şi

modificările unor clauze economice şi teritoriale survenite ulterior, a dus la încurajarea politicii revizioniste.

A urmat o perioadă în care s-a încercat fundamentarea revizionismului pe baza argumentelor juridice, economice şi politice. Sloganul la modă pentru toate ţările revizioniste în acea perioadă era: „totul înapoi", deci un revizionism integral, venit să satisfacă ambiţiile revanşiste şi iredentiste, care dominau mentalul colectiv, isterizat de oficiile de propagandă. Această etapă poate fi numită „faza ideologică" a evoluţiei revizionismului, când o armată de specialişti a fost îndreptată spre contestarea paragrafelor tratatelor, pe baza unor aşa-zise argumente de ordin juridic, istoric, geografic, etnografic şi din alte domenii ale ştiinţei, la care s-a făcut apel. In această perioadă, doar Germania regimului de la Weimar a fost mai pragmatică, făcând numeroase demersuri şi reuşind în parte să obţină revizuirea clauzelor economice ale Tratatului de la Versailles.

Venirea la putere în aceste ţări a unor regimuri fasciste sau comuniste a însemnat începutul unei noi etape în evoluţia revizionismului, pe care o putem denumi «agresivă», asociind-o expansionismului de tip fascist sau comunist. Dictatorii de stânga sau de dreapta au încercat să abată atenţia populaţiei de la problemele interne, generate de lipsa democraţiei şi să canalizeze nemulţumirile spre un duşman din exterior, considerat vinovat pentru toate racilele societăţilor respective. În acest mod, politica de forţă şi dictat din interior a fost aplicată de aceste regimuri şi în planul relaţiilor internaţionale, unde tratatele şi normele de drept au început să fie frecvent încălcate.

În Germania, revizionismul prudent promovat de Stresseman în deceniul trei a fost înlocuit de planurile brutale ale lui Hitler, care nu mai era mulţumit cu restaurarea frontierelor din 1914, ci dorea frontierele poporului german din urmă cu şase secole, când teutonii au împins slavii spre răsărit. Forţa economică şi militară a Germaniei naziste 1-a determinat pe Hitler să ignore normele dreptului internaţional, abordând direct politica expansionistă. Cu toate acestea, Hitler nu a renunţat la ideea revizuirii frontierelor, pe care a aplicat-o în vederea menţinerii unor state mici în sfera de influenţă a Germaniei. Anschluss-ul şi Conferinţa de la Munchen au constituit prilejuri excelente pentru Hitler de a demonstra disponibilitatea Germaniei pentru dialog, în problema revizuirii în scopul adormirii vigilenţei, oricum nu prea mari, a conciliatorismului englez şi francez.

Italia fascistă a practicat un revizionism de paradă în stilul binecunoscut al lui Mussolini, manifestat prin discursuri zgomotoase şi campanii de presă. Actele de politică externă iniţiate de regimul mussolinian s-au caracterizat

prin ineficacitate, datorită faptului că Italia era mult mai puțin pregătită să ducă o campanie de anvergura Germaniei.

Revizionismul sovietic a fost mult mai subtil, deoarece nu s-a manifestat deschis în planul relațiilor internaționale, aşa cum au făcut celelalte state revizioniste. Pe plan extern, U.R.S.S. a pozat într-un apărător al principiilor care stăteau la baza Societății Națiunilor, dar în subsidiar a acționat prin intermediul Cominternului, pentru destabilizarea internă a statelor europene. Ca şi Germania, U.R.S.S. vedea în revizionism doar o etapă în acțiunea de schimbare a ordinii politice internaționale, în scopul impunerii propriei hegemonii. Ceea ce s-a întâmplat după cel de-al doilea război mondial a adeverit acest lucru.

Revizionismul bulgar poate fi considerat o continuare a tendințelor de extindere teritorială, manifestate la începutul secolului XX, care i-au adus înfrângerea în războaiele balcanice. El viza Dobrogea şi teritoriile pierdute în al doilea război balcanic. Poziția prorevizionistă a Bulgariei a împiedicat constituirea unor pacte regionale mult mai puternice în centrul şi sud-estul Europei.

Revizionismul polonez a fost considerat de mulți analişti ca inexplicabil, datorită faptului că tratatele de pace au recunoscut în baza principiului autodeterminării popoarelor, refacerea statului polonez. Jocul periculos practicat de colonelul Beck în politica externă prin apropierea de Germania şi Ungaria şi refuzul aderării la pactul Micii înțelegeri, datorită pretențiilor asupra unor teritorii deținute de Cehoslovacia, a făcut din Polonia prima victimă a politicii expansioniste a Germaniei şi a U.R.S.S.

Revizionismul ungar va constitui obiectul unei analize separate, fiindu-i consacrat un capitol aparte.

Concesiile teritoriale făcute prin aşa-numitele arbitraje, în perioada 1938-1940, nu au constituit un succes al politicii revizioniste, ci o încălcare a tuturor normelor internaționale, în care, la acea dată, nu mai guverna forța dreptului, ci dreptul forței. Acest lucru dovedeşte că politica revizionistă, încă de la început, nu a ținut cont de adevăr şi de dreptate, ci a căutat prin orice mijloace să obțină satisfacții teritoriale, indiferent dacă acestea erau îndreptățite sau nu. Din această perspectivă apreciem că revizionismul a fost un fenomen negativ în istoria relațiilor internaționale, iar cei care s-au opus acestei politici au contribuit la perpetuarea valorilor democrației şi a destinderii în relațiile internaționale, într-o perioadă când acestea erau în mare pericol.

CAPITOLUL II

Revizionismul maghiar şi evoluția sa în perioada interbelică

Situația Ungariei înainte de primul război mondial

Alături de revizionismul sovietic şi cel bulgar, împotriva statului român s-a manifestat şi revizionismul maghiar, care a exercitat o presiune constantă atât în plan propagandistic, cât şi diplomatic.

Mai mult decât o simplă perioadă din istoria Ungariei, revizionismul este un element important pentru a înțelege politica acestui stat față de statele succesorale după primul război mondial şi față de minoritatea maghiară din interiorul acestor state.

Încercând o definire sintetică a revizionismului maghiar pe baza ultimelor cercetări în domeniu, politologul francez Stéphane Rosière arăta că acesta a constituit „trăsătura fundamentală şi motorul politicii externe maghiare între cele două războaie mondiale”[1].

Pentru a analiza originile şi ideologia revizionismului maghiar se impun câteva precizări preliminare, ce țin de situația specifică a Ungariei în cadrul Imperiului habsburgic şi apoi austro-ungar.

Ungaria Mare sau „Ungaria milenară”, cum a fost definită de literatura revizionistă interbelică a fost un stat medieval creat prin cucerirea cu ajutorul forței armelor a Slovaciei, Dalmației, Transilvaniei, etc. Acest stat nu a fost decât o formațiune eterogenă, un conglomerat de etnii complet diferite unele de altele şi menținute prin forța armelor şi cu ajutorul unui sistem care a exclus permanent de la orice drepturi, etniile cucerite.

Rezultatul unei asemenea politici a fost dispariția acestui stat creat prin cucerire, la prima încercare mai serioasă, când expansiunea otomană a ajuns la granițele sale. Astfel, după înfrângerea de la Mohács din 1526, în

[1] S. Rosière, *Les minorités magyares d'Europe Centrale,* în „Herodote” (Revue de géographie et de géopolitique), 1er trimestre, nr. 48, Janvier-Mars, 1988, p. 93.

contextul luptelor pentru tron, în 1541 Imperiul otoman organizează Paşalâcul de Buda, cealaltă parte a fostului regat fiind înglobată în Imperiul Habsburgic. Transilvania, care avusese şi sub dominaţia maghiară un statut de autonomie ca voievodat, a devenit principat independent de fosta regalitate mărindu-şi teritoriul faţă de cel din etapa voievodatului, cu o situaţie similară faţă de Poartă cu a celorlalte state româneşti, Moldova şi Ţara Românească. Prin Tratatul de Karlowitz din 26 ianuarie 1699, teritoriul Paşalâcului de la Buda şi Transilvania vor fi oficial, de drept cedate de turci, Imperiului Habsburgic.

Revoluţia de la 1848 a accentuat naţionalismul maghiar, de sorginte nobiliară, dar aristocraţia maghiară a încercat să contopească în acest naţionalism numai interesele ei, care s-au ciocnit imediat cu naţionalismul crescând al popoarelor conlocuitoare, care vizau prin naţionalismul lor voinţa de eliberare de sub regimul de oprimare. Academicianul David Prodan sublinia în acest context că ideea naţiunii unice în Ungaria era superioară şi deci preferabilă celei a egalităţii şi federalizării popoarelor din imperiu[2]. Prin acest mod de a gândi şi acţiona, revoluţionarii maghiari au rămas fideli conceptului medieval de naţiune, în opoziţie totală cu ideea modernă de naţiune afirmată de popoarele asuprite, care luptau pentru dreptul la libertate şi democraţie. Această mentalitate s-a perpetuat de-a lungul secolelor, făcând ca istoria maghiară să devină istoria luptelor înverşunate a rămăşiţelor medievale cu ideea naţională modernă, care s-a întărit zi de zi.

Compromisul dualist din 1867 a ridicat toate naţionalităţile din Austro-Ungaria împotriva noului stat maghiar. Acest compromis a deschis o prăpastie între naţionalităţile din Ungaria şi guvernanţi, adepţi ai doctrinei politice a statului multinaţional, cu o singură naţiune dominantă, cea maghiară.

Una din cauzele războiului din 1914-1918 poate fi uşor găsită în evoluţia situaţiei politice interne din Ungaria, în urma compromisului dualist din 1867. Problema se simplificase la doi termeni extremi şi deci ireconciliabili: naţionalităţile şi maghiarismul. Victor Jinga arăta că eforturile în vederea schimbării poziţiei acestor doi termeni n-au fost nici sincere şi potrivit metodologiei ungureşti, n-au putut fi nici eficace[3].

---

[2] D. Prodan, *Transilvania şi iar Transilvania,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1992, p. 196.

[3] V. Jinga, *Probleme fundamentale ale Transilvaniei,* vol. I, Editura ASTRA Braşov, 1945, p. 157.

Conform statisticilor recunoscute şi de istoriografia occidentală, „Marea Ungarie" reapărută în 1867, nu avea în 1910 decât 41,1% maghiari, restul populaţiei fiind alcătuită din 14,1% români, 9,8% germani, 9,4% slovaci, 8,8% croaţi, 5,3% sârbi, 2,3% ruteni, 2,2% diverse minorităţi[4]. Comentând aceste date statistice, aceeaşi sursă arăta că Regatul Ungariei, aşa cum a fost el stabilit de regele Ştefan cel Sfânt în jurul anului 1000, a fost reconstituit în cadrul Imperiului austro-ungar în 1867, dar era de trei ori şi jumătate mai mare, el incluzând un mare număr de nemaghiari, pe care ungurii, până la primul război mondial, au avut fără mari menajamente, tentaţia să-i maghiarizeze[5]. Acest lucru a fost posibil datorită unui regim electoral cenzitar, care prezenta pentru maghiari avantaje şi limita reprezentarea în parlament a minorităţilor naţionale.

Referitor la Transilvania, structura etnică în acelaşi an de referinţă 1910, avea următoarea configuraţie: 53,8% români, 28,7% maghiari, 10,2% germani, 3,5% evrei, 3,8% alte etnii[6]. Această configuraţie este probabilă, deoarece asupra recensământului din 1910 s-au exprimat serioase rezerve.

Instaurarea dualismului a însemnat intensificarea regimului de oprimare naţională prin politica de maghiarizare forţată, ai cărei exponenţi au fost în principal baronul Banffy şi contele Tisza, în perioada când au condus guvernele maghiare. Tendinţa aristocraţiei maghiare de a forma un stat naţional a dominat politica maghiară din ultimele decenii ale regimului dualist, aceste exagerări punând-o în slujba imperialismului german şi a dus la înrăutăţirea relaţiilor cu vecinii din răsărit şi sud.

Cursul politicii externe maghiare spre război alături de Germania a fost determinat şi de cauze economice, în special de modul de repartiţie a proprietăţii asupra pământului, în condiţiile în care agricultura era ocupaţia de bază. Cele mai vaste şi mai fertile întinderi de pământ aparţineau marilor proprietari, fiind averi de mână moartă şi în mare parte domenii familiale neînstrăinabile. In timp ce mase compacte de mici proprietari se ruinau, industria, insuficient dezvoltată, nu putea asimila mâna de lucru disponibilizată, fapt ce a dus la un mare exod, în special înspre Statele Unite ale Americii. Balanţa comercială grevată în mare măsură prin importul

---

4 A. Sellier et J. Sellier, *Allas des peuples d'Europe Centrale,* Edition La Découverte, Paris, 1991, p. 125.

5 *Ibidem,* p. 117.

6 A. Gociman, *România şi revizionismul maghiar,* Tipografia ziarului „Universul", Bucureşti, 1934, p. 78.

produselor industriale a determinat deficitul crescând al bugetului statului, ajungându-se ca deficitul anual al comerţului extern să crească în ajunul primului război mondial la aproape 180 milioane de coroane[7].

Situaţia catastrofală a economiei a determinat aristocraţia maghiară să sprijine fără rezerve cauza imperialismului german. Războiul economic dus vreme îndelungată împotriva Serbiei şi tendinţa expansiunii spre Balcani au alimentat această politică ce viza desfiinţarea concurenţei Serbiei şi României şi piaţa liberă în Balcani. Prin război, aristocraţia maghiară spera şi în consolidarea naţională a ţării, care nu însemna altceva decât subjugarea definitivă a tuturor minorităţilor etnice[8].

Situaţia Ungariei
la sfârşitul războiului

Sfârşitul războiului şi evenimentele care i-au urmat au avut drept consecinţă prăbuşirea totală a armatei ungare. Au rămas numai mici grupuri de forţe armate sub conducerea ofiţerilor de carieră, pe care îi lega soarta lor comună şi presiunea psihică a unui viitor fără perspectivă.

Situaţia a devenit şi mai dificilă prin faptul că regiunile locuite de minorităţi s-au desprins de Ungaria, iar în ţara micşorată năvălea o emigraţie formată în general din înalţi demnitari, funcţionari superiori de stat, conducători ai oraşelor şi ai comunelor, exponenţi la toate nivelurile ai cercurilor guvernamentale. Valurile acestei emigraţii au fost alimentate la început de guvernanţii de la Budapesta, care au considerat că prin stimularea emigrărilor şi propaganda împotriva depunerii jurământului de credinţă faţă de statele succesoare vor sabota organizarea de stat a acestor teritorii desprinse de Ungaria. Astfel, după unirea Transilvaniei cu România, emisari ai guvernului de la Budapesta au cutreierat întreg Ardealul, ordonând funcţionarilor maghiari să refuze depunerea jurământului de credinţă faţă de statul român. Cei care erau mai slabi au fost ameninţaţi că atunci când Ardealul va fi reocupat de Ungaria, vor fi destituiţi din serviciu[9].

La Budapesta în scurtă vreme s-au adunat zeci de mii de funcţionari cu familiile lor, care au rămas fără slujbe şi fără locuinţe, iar în jurul oraşului

---

7 E. Toth, *Înarmarea clandestină a revizionismului maghiar.* Soc. de editură şi presă „1 Decembrie", Alba Iulia, 1990, p. 5.

8 *Ibidem.*

9 A. Gociman, *op. cit.,* p. 341.

s-au format tabere întregi din aceşti repatriaţi, care trăiau într-o mizerie de neînchipuit[10].

La aceasta, s-a adăugat şi criza economică datorată efortului de război şi faptului că la Budapesta nu mai soseau produsele şi sumele din provincii ca odinioară.

În această atmosferă plină de ambiguităţi, s-au format detaşamentele înarmate sub lozinca „restabilirii ordinii, a renaşterii şi a deşteptării", al căror exponent era „tânărul cu fruntea îngustă, dar decorat cu distincţii războinice, care a devenit reprezentantul naţiunii, eroul zilei, creatorul, propagatorul şi înfăptuitorul voinţei clasei dominante"[11]. Această voinţă a reuşit să se impună chiar în condiţiile derulării celor două revoluţii în Ungaria, când aristocraţia maghiară folosindu-se de împrejurările istorice şi de însuşirile şi simţul său politic a reuşit să iasă din nou la suprafaţă şi să preia conducerea. Astfel, revoluţia burgheză condusă – în conformitate cu tradiţiile maghiare – de un conte, a căzut, iar cea comunistă, de teama contagiunii, a fost înăbuşită[12]. Sfârşitul regimului instaurat de Béla Kuhn a venit în momentul când la 20 iulie 1919 trupele bolşevice maghiare au atacat România. În 24 iulie armata română a stopat ofensiva maghiară trecând la contraatac şi a ocupat Budapesta. În ziua de 4 august 1919 – după cum menţionează Romulus Seişanu - un mare jurist din perioada interbelică – „chestiunea ungară" a fost definitiv lichidată de România şi astfel ţara noastră a contribuit la salvarea Ungariei şi a Europei de extinderea pericolului comunist[13].

La fel ca şi în Germania, unde social-democraţii au fost acuzaţi de „lovitura pe la spate" dată armatei, şi în Ungaria, aristocraţia ajunsă la putere a acuzat pe comunişti de a fi contribuit decisiv la căderea Ungariei[14].

---

10 A. Gociman, *op. cit.,* p. 343.

11 E. Toth, *op. cit.,* p. 6.

12 V. Jinga, *op. cit.,* p. 160.

13 R. Seişanu, *Transilvania românească,* Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1941, p. 58.

14 În lucrarea „*Les frontieres de la Hongrie de Trianon*", apărută la Budapesta în 1935, F. D'Alay arăta că: „nimic n-a influenţat atât de tragic soarta frontierelor ungureşti ca revoluţia socialistă, care a izbucnit în 1919 şi dictatura lui Béla Kuhn, care i-a urmat. De fapt numai atunci când trupele roşii se îndreptau împotriva cehilor şi a românilor, cele patru mari puteri au hotărât să dea Ungariei noi frontiere înapoia cărora trebuiau să se retragă trupele lui Béla Kuhn. Atunci a avut loc deciziunea definitivă, ceea ce a însemnat sfârşitul Ungariei". (Critica ştiinţifică a acestei lucrări a fost făcută de L. Someşan în „Rev. de Transylvanie", II, nr. 3, 1936, p. 397-410).

Cu scopul de a susține autoritatea de stat, aristocrația maghiară a declanşat aşa-numita „operă de disciplinare a țării bolşevizate", care a fost în fapt un război împotriva comuniştilor, social-democraților şi a evreilor. In această acțiune, autoritatea de stat a fost sprijinită şi de o serie întreagă de asociații şi uniuni cu caracter patriotic. Una dintre acestea era aşa-numita societate „Tunan", care avea scopuri teroriste[15].

Prin astfel de metode, aristocrația maghiară s-a strecurat printre evenimente, folosindu-se de urmările teroarei albe declanşate în țară şi de tratativele de pace, care trebuiau purtate cu Puterile Aliate şi Asociate.

Acțiunea Ungariei
la Conferința de pace

Referindu-se la trimiterea delegației Ungariei la Conferința de pace de la Paris, Nicolae Iorga menționa într-un articol următoarele: „Guvernul Ungariei restaurate, măcar în ce priveşte regimul intern, a trimis la Paris o delegație compusă din aristocrați de mâna întâia, având în fruntea lor pe însuşi contele Apponyi. Cei care au dat acest mandat mărețului reprezentant al genealogiilor istorice maghiare vor fi aşteptat ei oare rezultate extraordinare, potrivit aşteptărilor trezite consecvent de regimul Horthy, de la această solemnă defilare de oameni şi de note? Vor fi nădăjduit că hotarele odată trase vor fi mutate dincolo de Tatra şi până la Carpați, fiindcă lozinca este a Ungariei integrale, care n-a păcătuit nimic ca să fie pedepsită şi care n-a fost învinsă pentru ca teritoriul ei să fie considerat ca o pradă de război?"[16]. Sesizând ambițiile delegației ungare la Conferința de pace de a obține teritoriile deja desprinse în 1918 prin voința popoarelor, Nicolae Titulescu menționa că aceasta „s-a prezentat la conferința păcii cu un material documentar fără pereche"[17].

---

[15] A. Gociman arăta că „această asociație timp de doi ani a operat liber împotriva comuniştilor, social-democraților şi a evreilor fără nici o răspundere. Evreii au fost acuzați de a fi fost autorii morali şi materiali ai regimului comunist din primăvara anului 1919. Sute şi sute de evrei au fost asasinați unde au fost găsiți. Zeci de mii de evrei au fugit atunci din Ungaria şi odată cu ei conducătorii comuniști şi social-democrați, pe care în Ungaria îi aşteptau supliciile sau moartea". (A. Gociman, *op. cit.,* p. 183).

[16] C. Buşe, N. Dascălu, *Nicolae Iorga si revizionismul maghiar,* Editura Universității Bucureşti, 1993, p. 28.

[17] N. Titulescu, *Discursuri,* Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1967, p. 415.

Ajunsă la Paris, delegația de pace a Ungariei prin tergiversarea negocierilor şi prin trimiterea a numeroase note, memorii şi scrisori conferinței păcii, s-a străduit să împiedice încheierea tratatului în forma prezentată de conferința păcii.

A fost contestată în primul rând legitimitatea hotărârilor de autodeterminare a națiunilor oprimate din Austro-Ungaria, cerându-se organizarea altor plebiscite în teritoriile desprinse de Ungaria, delegația ungară nerecunoscând hotărârile cu caracter plebiscitar, aşa cum a fost Rezoluția Marii Adunări Naționale a românilor de la 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia. În acest sens contele Apponyi afirma că: „în Ungaria n-a existat niciodată o problemă națională, iar revoluția spontană a naționalităților din Ungaria a fost o influență nefastă pornită din Austria”[18]. În susținerea acestei teorii, delegația maghiară la Conferința de pace, contând pe haosul din monarhia habsburgică din 1918-1919, credea că practica plebiscitară le-ar putea salva unele teritorii, făcând mai puțin dureroasă „amputarea Ungariei”. S-a interpretat de unii publicişti, în special unguri, că prin această procedură, autorii Tratatului de la Trianon au încălcat grav principiile wilsoniene, că ei s-au dovedit departe de a împărtăşi opinia conform căreia cesiunile de teritorii nu ar fi valabile fără consimțământul populațiilor interesate, deşi ei aveau obligația de a aplica principiul dreptului popoarelor de a dispune de ele însele.

Documentele trimise de delegația maghiară conferinței păcii invocau şi alte argumente de asemenea lipsite de temei. Se arăta că teritoriile desprinse de Ungaria ar fi fost ocupate de unguri în sec. IX şi aceste teritorii, între care şi Transilvania, erau nelocuite de români, care ar fi venit mai târziu în Transilvania. Astfel, în nota VIII a delegației ungare, comunicată conferinței păcii din Paris se spunea: „Istoria critică a demonstrat că este cu neputință de a recunoaşte lucrarea lui Anonymus ca izvor autentic al istoriei cuceririi țării. Inspirată de o fantezie patriotică aceasta nu este istoria adevărată a cuceririi țării de către unguri, ci epopeea sa. De aceea critica ştiințifică a demonstrat că partea referitoare la românii din Transilvania a fost interpolată în această cronică mai târziu”[19].

Teoria frontierelor naturale, de mare circulație în Ungaria, a fost prezentată la conferința păcii cu scopul de a evidenția funcțiunea de hotar imuabil pe care trebuiau să-l îndeplinească munții Carpați. Teza maghiară a

[18] Şt. Pascu, *Transilvania,* Editura Vatra Românească, Cluj Napoca, 1990, p. 91.
[19] R. Seişanu, *op. cit.,* p. 11.

frontierelor geografice este clar înfăţişată de primul delegat al Ungariei la conferinţă, Albert Apponyi în scrisoarea adresată la 12 februarie 1920 preşedintelui conferitei în care spunea: „Clauzele relative la frontierele Ungariei, stipulate în tratatul de pace care ne-a fost predat de Consiliul Suprem ne-a provocat o oarecare surpriză. Surpriză cu atât mai motivată cu cât principiul naţionalităţilor, principiul fundamental al păcii ce se încheie, n-ar putea găsi aplicaţiunea practică, nici în general, nici în particular,în sânul patriei noastre. O pace durabilă, o ştim şi o vom ştii chiar, nu-i posibilă decât dacă ea se reazimă pe temelia solidă a frontierelor geografice constante şi milenare ale Ungariei”[20].

În memoriul nr. 2 adresat Consiliului Suprem al Conferinţei de Pace, semnat de A. Apponyi şi de secretarul general al delegaţiei maghiare se spune: „Orice sfârtecare a acestui organism – adică Ungaria milenară – care ar deranja liniile naturale, ar aduce o lovitură mortală fiecăreia din părţile sale, deoarece niciuna din ele nu ar putea găsi în altă parte nici coheziunile geografice, nici mutualităţile economice pe care li le oferă patria maghiară”[21].

Victor Jinga a consultat memoriile delegaţiei maghiare în forma lor originală, detaşate unele de altele, aşa cum au fost ele înaintate conferinţei. În comentariile sale, geograful român menţiona cu surprindere că delegaţia maghiară, expunând urmările economice pe care le-ar provoca ruinarea unităţii geografice, invoca între altele pericolul imens care ameninţa câmpia maghiară din faptul că toate cursurile superioare ale râurilor, regiunile muntoase şi împădurite, au trecut în mâini străine. Astfel, în nota XXXII, depusă la 12 februarie 1920 se susţinea că: „Tratatul de la Trianon, distrugând unitatea hidrografică a ţării, a ruinat complet apărarea împotriva inundaţiilor în Ungaria, operă unică în lume şi a nimicit eforturile perseverente de 80 de ani”[22].

Societatea maghiară de geografie a venit în sprijinul delegaţiei Ungariei lansând un apel tuturor societăţilor geografice din lume în care se susţinea că: „dacă se dezmembrează ţara, se distruge aci viaţa de ordin superior, se cauzează o scădere a dezvoltării economice şi a culturii. Sistemul întreg de drumuri al Ungariei, de când noi cunoaştem drumurile

[20] V. Jinga, *op. cit.,* p. 43.
[21] *Ibidem,* p. 53.
[22] *Ibidem,* p. 45.

comerciale ale bazinului Dunării centrale, este îndrumat spre centrul bazinului"[23].

Delegația maghiară a susținut teoria regiunii geografice unitare, fără să țină seama de unitățile etnice, de drepturile şi voința naționalităților de a se integra în state naționale unitare.

În dezbaterile Conferinței de pace, delegația maghiară a invocat şi dreptul istoric în stabilirea unor frontiere europene de care era direct interesată[24].

Demersurile şi protestele maghiare au continuat chiar şi atunci când condițiile tratatului de pace erau evidente în ceea ce priveşte „viitorul Ungariei Mari"[25].

Acțiunile delegației maghiare au mers însă şi mai departe, chiar până la a acuza România că la conferința de pace s-ar fi servit de date statistice şi hărți etnografice interesate, reuşind numai prin acest mijloc să obțină stăpânirea Transilvaniei[26].

Nereuşind cu asemenea încercări, delegația maghiară a înaintat conferinței un proiect de Confederație danubiană sub egida Ungariei şi Austriei, ceea ce însemna în fapt, intenția refacerii sub altă formă a fostului imperiu dualist.

Față de proiectul amintit, expertul american Charles Seymour îşi exprima rezerva arătând că această idee nu avea nici cea mai mică şansă de succes, popoarele dunărene nici nu voiau să audă vorbindu-se de asemenea proiecte. Ele se eliberaseră de fapt prin propriul efort şi se temeau instinctiv de orice federație, care ar fi putut determina o supraviețuire sau o restaurare a acestei tiranii detestate, care le produsese atâta suferință[27]. Într-un buletin informativ editat de Consiliul Dirigent la 2 ianuarie 1920 se relua o declarație a lui E. Benes referitoare la confederația danubiană în care arăta că: „maghiarii privesc spre teritoriile ocupate de noi şi spre Transilvania, iar în Croația fac

[23] *Ibidem,* p. 55.

[24] În scrisoarea lui Albert Apponyi, adresată preşedintelui conferinței se susținea că: „dreptul istoric la rândul său joacă un rol preponderent în deciziunile conferinței păcii, căci în virtutea dreptului istoric s-a efectuat restabilirea fostei Polonii şi a Boemiei", (*Ibidem,* p. 48).

[25] V. V. Tilea menționa că deşi „tratatele cu Ungaria erau deja în proiect pregătit, maghiarii şi amicii lor nu şi-au pierdut speranța în redobândirea integrității milenare", (V. V. Tilea, *Acțiunea diplomatică a României,* Tipografia Poporului, Sibiu, 1925, p. 50).

[26] A. Gociman, *op. cit.,* p. 299.

[27] Şt. Pascu, *op. cit.,* p. 93.

deja propagandă. Această propagandă este însoțită în unele locuri de agitatori şi agenți provocatori, care determină manifestațiuni naționaliste, sămănând bolşevism, făcând lumea să creadă că numai prin restaurarea granițelor vechi ale Austro-Ungariei se poate liniști această parte a Dunării”[28]. Existența unor asemenea acțiuni provocatoare la adresa statelor succesorale a fost atestată şi de ziarul „Le Temps” din 30 ianuarie 1920. Acesta cita o telegramă sosită din Belgrad, care anunța că acolo s-a descoperit un complot al unei asociațiuni secrete ungureşti al cărei scop era să răstoarne autoritățile iugoslave în țările fostei monarhii care au trecut la Iugoslavia[29].

O altă direcție pe care s-a canalizat propaganda maghiară în timpul conferinței de pace a fost încercarea de restaurare a monarhiei. Ziarul „La Victoire” din 30 ianuarie 1920 sub titlul „Ungaria cere un rege” nota următoarele: „S-a spus poporului: Dacă avem un rege, Ungaria nu va avea de suferit. Nu putem suporta ca România, Boemia, Serbia să ne ia teritoriile. Dacă avem un rege vom găsi repede prieteni. Anglia şi Italia ne vor susține”[30]. Jurnalul parizian menționa că: „la acestea s-au adăugat manifestațiile naționaliste. Se adună la Budapesta oameni din Slovacia, din Transilvania, din Croația. Aceştia sunt trecuți drept patrioți slovaci, români, croați care doresc să stea sub autoritatea binefăcătoare a Ungariei. Aceste ştiri sunt apoi propagate de agenții în America şi Anglia, unde o parte a presei le primeşte cu plăcere, fiind supărătoare pentru Franța şi aliații ei continentali. Profitând de acest bluf, contele Apponyi speră în modificarea condițiilor tratatului de pace”[31].

Toate încercările de a motiva refacerea Ungariei milenare au eşuat, astfel că la 4 iunie 1920 delegația Regatului Ungar a semnat în Palatul Trianon, Tratatul de pace cu puterile aliate şi asociate, care stabilea şi noile granițe ale Ungariei. În secțiunea III – articolul 45 din tratat se arată că: „Ungaria renunță, în ceea ce o priveşte în favoarea României la toate drepturile şi titlurile asupra teritoriilor fostelor monarhii austro-ungare situate dincolo de frontiera Ungariei, astfel cum sunt fixate la art. 27 Partea II-a (Fruntariile Ungariei) şi

[28] Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Prefectura județului Alba. Cabinetul Prefectului,* Dosar 1/1920, fila 1.

[29] *Ibidem,* fila 13.

[30] *Ibidem,* fila 15.

[31] *Ibidem.*

recunoaşte prin prezentul Tratat sau prin orice alte Tratate încheiate în scop de a regula afacerile actuale, ca făcând parte din România”[32].

Prin Tratatul de la Trianon, „teritoriul care i-a fost lăsat Ungariei, nu se întinde mai mult de 93.040 km pătraţi, cu o populaţie de 8.430.588 locuitori, faţă de 282.000 km pătraţi, locuite de 20.900.000 locuitori (cifre din 1910)”[33].

Analizând situaţia Ungariei după Tratatul de la Trianon, Gheorghe Sofronie sublinia că reducerea teritorială a Coroanei Sfântului Ştefan a făcut să se vorbească despre o Ungarie mutilată, ignorându-se însă faptul că numai în actualele sale limite, Ungaria era un stat naţional[34]. În 1920 statisticile oficiale maghiare înregistrau un total al populaţiei Ungariei de 8.430.588 maghiari (551.211 germani, 473.310 evrei, 141.882 slovaci, 23.700 români, apoi croaţi, sârbi, ţigani şi alte minorităţi naţionale[35].

Referindu-se la clauzele teritoriale ale Tratatului de la Trianon, Gheorghe Sofronie menţiona că Ungaria era un mozaic de naţionalităţi şi anume cel mai caracteristic în care naţiunea maghiară nu avea majoritatea, era natural şi logic, ca prin clauzele teritoriale stipulate, Tratatul de la Trianon să schimbe radical fizionomia geografică a vechii Ungarii şi să desăvârşească opera de creare în întregime pe baze naţionale a statelor succesorale[36].

Ratificarea Tratatului de la Trianon de către Ungaria

În ceea ce priveşte momentul semnării de către Ungaria a Tratatului de la Trianon, Nicolae Iorga sublinia că: „după nesfârşite zăbăvi şi încercări de tot felul, delegaţia ungurească a iscălit tratatul de pace prin care ceea ce se numea acolo teritoriu naţional a fost redus la limitele strict naţionale, pe care le cerea de mult dreptatea şi care au ajuns, din fericire, a fi cerute de noul spirit ce domneşte în viaţa internaţională” [37]. În continuarea articolului se arăta că „în clipa când condeiul delegaţilor

[32] *Tratat de pace intre puterile aliate şi asociate şi Ungaria, Protocol şi declaraţiuni*, Imprimeria Statului, Bucureşti. 1920, p. 16.

[33] Gh. Sofronie, *Principiul naţionalităţilor în Tratatele de pace din 1919-1920*, Tipografia Ziarului „Universul”, Bucureşti, 1936, p. 82.

[34] *Ibidem.*

[35] P. Bărbulescu, *Drama minorităţilor naţionale din Ungaria*, Editura Globus, Bucureşti, 1991, p. 24.

[36] Gh. Sofronie, *op. cit.,* p. 82.

[37] C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.,* p. 29.

iscălea tratatul „de sfâşiere", care nu e decât unul de hotărnicie dreaptă între neamuri trăind de veacuri în devălmăşie silită, toată opinia publică a Ungariei – sunt sigur că specialiştii, ca şi ceilalţi – demonstrau, prin toate mijloacele posibile contra nedreptăţii şi afirmau hotărârea de a duce o necontenită luptă pentru recâştigarea vechilor graniţe"[38]. Istoricul Ion Lupaş într-un discurs rostit la 25 aprilie 1937, intitulat „Fazele revizionismului de la 1920 încoace" sublinia că atunci când a fost ratificat Tratatul de la Trianon în şedinţa Parlamentului maghiar de la 1920, raportorul Carol Huszár declara că proiectul de ratificare trebuia votat ca singurul potrivit să scape Ungaria de primejdie; opozantul Ştefan Friedrich susţinea însă opinia vană că neratificarea lui ar fi putut să deschidă Ungariei perspective pentru o revizuire neîntârziată. Constrânşi de împrejurări, reprezentanţii naţiunii maghiare au putut fi înduplecaţi să voteze proiectul de ratificare, făcând în acelaşi timp jurământ de a nu respecta niciodată ceea ce aprobaseră cu votul lor[39]. În finalul acelei şedinţe, deputaţii şi senatorii s-au ridicat solemn şi au jurat că tratatul ratificat să nu devină realitate[40]. A urmat imediat constituirea brigăzilor de luptă, în care tinerii se înrolau pentru a reînvia Ungaria milenară. Prima brigadă a primit numele regelui Ştefan cel Sfânt. Încredinţându-i drapelul, arhiducele Joseph i-a formulat astfel misiunea: „Doresc ca acest drapel să-l implântaţi cât mai curând pe crestele Carpaţilor Transilvăneni, pe cărările Carpaţilor Nordici şi să-l duceţi cât mai glorios până la Adriatica"[41]. De atunci, revizionismul a devenit dogmă de stat în viaţa poporului vecin. El a constituit supremul ideal al tuturor claselor sociale şi al tuturor generaţiilor crescute sau îndoctrinate de mistica revizionismului şi de viziunea Ungariei reîntregite. Generaţii după generaţii au fost crescute şi fanatizate în această ideologie.

În „Istoria Ungariei", publicată sub egida Academiei maghiare în 1976, se recunoaşte faptul că din momentul semnării Tratatului, sistemul de guvernământ al Ungariei a considerat una din primele sale îndatoriri lupta pentru revizuirea, respectiv modificarea Tratatului de pace de la Trianon. Folosind toate mijloacele educaţiei publice, a agitaţiei şi a propagandei, interne

---

38 *Ibidem*, p. 30.

39 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 46/1934-1937, fila 44.

40 *„Antirevizionismul", ,* Bucureşti, nr. 3/1935, p. 3.

41 *Ibidem.*

şi externe, atât întregul aparat de stat, ca şi diversele asociaţii patriotice au declanşat o ofensivă împotriva stipulaţiilor cuprinse în Tratatul de la Trianon[42].

La aceasta s-a mai adăugat faptul că în 1921, Ungaria cu ajutorul diplomaţiei italiene a putut să schimbe hotărârile Tratatului de pace din punct de vedere teritorial, păstrând în Ungaria de Vest oraşul Şopron, cedat prin acel tratat Austriei. Într-un articol din „Pester Lloyd" din 27 iulie 1921, fostul ministru de externe Gustav Gratz socotea că Tratatul de la Trianon este un act consumat şi făcea apel la istorie, îndemnându-şi compatrioţii să-şi înalţe inimile[43].

Ideologia revizionismului ungar

Apelul la istorie şi la tradiţiile milenare a constituit sursa de inspiraţie pentru ideologia revizionistă, deoarece aristocraţia maghiară găsea o justificare a revendicărilor teritoriale în vechea ei ideologie despre noţiunea statului maghiar. Astfel, Coroana Sfântului Ştefan a fost tratată ca o persoană reală pentru a simboliza apartenenţa tuturor teritoriilor cucerite de aceasta. În jurul acestui simbol al imperialismului maghiar s-a cristalizat în cursul secolelor viaţa economică, politică, socială şi intelectuală a Ungariei. Profesorul universitar maghiar Ákos Timon arăta că „poporul maghiar consideră statul şi societatea organizată în interesul comunităţii ca o integritate organică personificată în Sfânta Coroană. El priveşte Sfânta Coroană pe de-o parte ca o emblemă, ca simbol al statului maghiar, iar pe de altă parte o personifică ca posesoare a puterii publice izvorâte din naţiune. Cu alte cuvinte puterea publică aparţine regelui şi poporului. Iar poporul în sens politic înseamnă nobilimea. Puterea aceasta publică face parte în mod mistic din Sfânta Coroană"[44]. Această explicaţie, deşi introduce un element mistic în problemă, clarifică în mare măsură asupra punctului de vedere al aristocraţiei maghiare. Încercând să desluşească ţelurile acestei caste, Charles Reber sublinia că: „magnaţii şi toţi ceilalţi proprietari de terenuri nu au decât un scop: să restaureze teritoriile acestei Coroane în integritatea lor. Orgoliu? Dorinţă de cucerire? Spirit de

[42] R. Şorban, *Fantasma imperiului ungar si Casa Europei,* Editura Globus, Bucureşti, 1990, p. 49.

[43] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 46/1934-1937, fila 44.

[44] T. Drăganu, *La doctrine juridique de la courrone hongroise,* Centrul de Studii şi Cercetări privitoare la Transilvania, Sibiu, 1944, p. 15.

dominaţie? Acestea aparţin mentalităţii feudale. Dar această dorinţă este dată şi de alte preocupări ieşite din timpurile moderne, pentru instinctul de conservare al castei, care forma în jur de 12 mii de familii, care împărţeau mai mult de jumătate din teritoriul Ungariei"[45].

Referitor la rolul aristocraţiei în crearea naţiunii maghiare, dr. S. Fenyes în lucrarea „Ungaria revizionistă" sublinia că istoria maghiară este istoria unei minciuni îngrozitoare. De o mie de ani expresia „naţiune maghiară" înseamnă doar domnia a 300 de magnaţi[46].

Datorită faptului că Tratatul de la Trianon interzicea statului maghiar înarmarea, magnaţii unguri susţineau că statul, după cum îl concep ei, adică „naţiunea maghiară în sens politic" înglobat în Sfânta Coroană, n-a luat act de tratatul de pace. Tronul fiind vacant, regele n-a putut să ia act de acest tratat, iar nobilimea n-a vrut şi pentru a demonstra această atitudine, a înfiinţat banderiile, adică multitudinea de organizaţii secrete şi grupuri teroriste cu care a fost împânzită Ungaria după 1918. Referindu-se la o intervenţie în Parlamentul maghiar pe această temă a contelui Apponyi, Nicolae Iorga arăta: „După ce majoritatea camerei declarase că se rupe de Pragmatica Sancţiune, parcă ar mai fi în Europa un om în ziua de azi, care să se gândească la asemenea vechi pergamente, dl. Apponyi s-a ridicat ca să facă solemn declaraţia că orice ar fi cu aceea sancţiune, devenită aşa de puţin pragmatică, Ungaria nu se poate desface din vraja misterioasă a actului de încoronare, care a făcut sacră pe totdeauna micuţa tidvă pomădată a lui Carol, rege maghiar. Nu, ferit-a sfântul, în Ungaria nu este, nu poate fi o chestie dinastică, atâta timp cât trăieşte regele încoronat"[47].

Scopul principal al acestor demersuri era întregirea teritoriului Sfintei Coroane, adică aducerea regelui absent pe tronul vacant, deoarece regele însemna deschiderea luptei pentru întregirea teritorială a Sfintei Coroane. La încoronare, regele jura cu sabia în mână că va recupera şi va păstra teritoriile dezlipite, deoarece conform constituţiei maghiare, „regele este stăpânitorul teritoriilor Sfintei Coroane, compuse din: Ungaria cu Transilvania, Dalmaţia, Croaţia, Slavonia, Rama (Bosnia), Serbia, Galiţia (Halicia), Lodomeria (Vladimir), Cumania şi Bulgaria"[48].

---

[45] Ch. Reber, *Terrorisme et diplomaţie,* Editura La Technique du Livre, Paris, 1935, p. 225.

[46] S. Fényes, *Ungaria revizionistă,* ediţie îngrijită de V. Borda, Editura Petru Maior, Tg. Mureş, 1996, p. 76.

[47] C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.,* p. 31.

[48] E. Toth, *op. cit.,* p. 21.

Aşadar aristocraţia maghiară revenea la ideologia ei milenară, pe care n-a părăsit-o niciodată şi care făcea din doctrina maghiarismului, punctul de plecare în acţiunea revizionistă. Maghiarismul avea deci ca reper central al doctrinei sale, statul lui Ştefan cel Sfânt, în timp ce maghiaromania de care suferea aristocraţia, însemna ridicarea castei proprii peste celelalte realităţi, postularea hegemoniei maghiare fără a ţine seama de realităţi[49]. Analizând această doctrină o revistă a învăţătorimii sălăjene arăta că „maghiarismul este prea egoist prin chiar firea poporului său şi caută în tendinţa lui cuceriri de teritorii, care sunt locuite de alte neamuri cu altă spiritualitate şi tendinţă, dorind doar cucerirea şi asuprirea altor neamuri, aşa cum au făcut şi în trecutul atât de amar pentru românii ardeleni"[50]. Continuând analiza acestei doctrine din punct de vedere geo-politic, se arăta, în continuare, că „atâta timp cât maghiarismul va căuta să dezlănţuie sau să îmbrăţişeze specificul său bazat pe etnicul şi biologicul său limitat la fruntariile naturale ale poporului maghiar, ca o cantitate etnică este, dar în tendinţa lui de azi, pentru noi prezintă un pericol prin felul său de manifestare, care dă naştere la urmări neplăcute atât pentru ei cât şi pentru noi"[51].

Bineînţeles că aristocraţia maghiară nu s-a gândit nici un moment la urmările neplăcute ale acţiunilor sale şi încă înainte de semnarea Tratatului de la Trianon, bazele acestei politici erau deja puse.

Revizuirea era dorită ardent de toate clasele politice şi sociale maghiare, de la comunişti, la extrema dreaptă, iar pentru propagarea ei s-au folosit toate canalele posibile, guvernamentale şi neguvernamentale. In acest complicat sistem, tribuna *parlamentului maghiar* a fost folosită deseori în scopul propagandei revizioniste.

Astfel, în discursul rostit la 18 aprilie în calitate de preşedinte al Parlamentului maghiar, contele Albert Apponyi arăta că naţiunea maghiară trebuie să facă apel la toate calităţile cu care este înzestrată de la natură, cu tot geniul său politic, pentru a le putea pune în valoare în domeniul politicii externe în mijlocul circumstanţelor cele mai dificile şi mai decisive din perioada care urmează[52]. Cu toate că era conştient de situaţia delicată a Ungariei pe plan diplomatic înainte de semnarea tratatului de pace, contele

---

[49] R. Şorban, *op. cit.*, p. 74.

[50] „Şcoala Noastră", Zalău, XV, ianuarie-februarie, 1938, nr. 1-2, p. 17.

[51] *Ibidem.*

[52] „Külügy Szemle" – a Magyar Külügy Társaság Kiadása, 1921, Budapest, január-április, p. 66.

Apponyi arăta că: „politica bazată pe alianța germană a fost justă şi conformă cu exigențele de atunci, datorită pericolului redutabil care ne amenința din partea Rusiei”[53]. În continuare, omul politic maghiar enunța germenii teoriei conform căreia Ungaria nu putea fi socotită responsabilă pentru declanşarea războiului, considerând că: „partea cea rea a fost că noi n-am făcut nici cu Germania, nici cu Austria o politică pe baze juste, creîndu-se astfel impresia unor aparențe ofensive în timp ce noi nu aveam decât intenții defensive”[54]. Sugerând o politică externă pragmatică, Apponyi arăta că aceasta trebuia să se lase ghidată de o orientare liberă de acum înainte, alegând aliații de la care speră să găsească în opera de reconstrucție națională intențiile cele mai bune şi ajutorul cel mai eficace[55]. În continuare, omul politic maghiar se arăta optimist datorită demersurilor făcute la Conferința păcii subliniind că: „Dacă o Ungarie puternică menținută în frontierele sale naturale, formează un baraj, cel mai solid împotriva pericolelor subversive venite din Orient, acesta fiind rolul ce durează de secole – atunci calea indicată de Pactul Societății Națiunilor (art. 19) ne deschide perspective şi speranțe bogate”[56].

Luând în calcul şi partea pesimistă a lucrurilor, contele Apponyi enunța ideea revizuirii tratatelor încă înainte de semnarea acestora, arătând că dacă intenția Ligii Națiunilor este atrasă de ideea să facă tratatele deja definitive, obiectul unei noi considerări va pune în lucrare revizuirea lor din moment ce va avea achiziționate convingerile că aceste tratate sunt inoperante sau că ele pun în pericol pacea în Europa[57].

Cu toate că era împotriva ideilor consemnate în Pactul Ligii Națiunilor, contele Apponyi sublinia că adeziunea la Societatea Națiunilor este importantă nu numai din punct de vedere ideal, dar de asemenea al intereselor naționale[58].

Pozând de circumstanță într-un adept al organismelor internaționale înființate după primul război mondial, contele Apponyi a participat în calitate de preşedinte al delegației maghiare la şedința inaugurală a celui de-al V-lea Congres al Uniunii Asociațiilor pentru Societatea Națiunilor ținut la Geneva. În discursul rostit la 7 iunie 1921 în sala Alabama din acest

[53] *Ibidem.*
[54] *Ibidem.*
[55] *Ibidem.*
[56] *Ibidem.*
[57] *Ibidem.*
[58] *Ibidem.*

oraş elveţian, contele Apponyi arăta că vorbeşte nu în numele unei mici fracţiuni, ci exprimă gândurile ţării sale cum poate mai bine, precizând că această gândire este patriotică şi dureroasă, dar ea este patriotică şi dureroasă, fără să fie descurajantă[59]. Declarând în numele Ungariei că acceptă situaţia creată prin tratate, diplomatul maghiar nu uita să evidenţieze şi inconvenientele din tratate şi din Pactul Societăţii Naţiunilor, pe care diplomaţia maghiară le va exploata din plin. Referindu-se la relaţiile cu ţările vecine, contele Apponyi enunţa principiul întreţinerii de bune relaţii cu acestea, pe baza respectării drepturilor asigurate minorităţilor etnice şi religioase garantate prin tratate şi restabilirea relaţiilor economice naturale[60]. Ideea restabilirii relaţiilor economice naturale era susţinută de diplomaţia maghiară cu scopul ca Liga Naţiunilor să oblige statele succesorale să aprovizioneze Ungaria cu materii prime, aşa cum se întâmplase în timpul dualismului.

Menajarea susceptibilităţii opiniei publice internaţionale nu a constituit însă un obiectiv programatic al politicii externe maghiare, precum nici a parlamentarilor maghiari. Dovada o constituie discursul pronunţat de György Lukács la Adunarea Generală a Uniunii Interparlamentare de la Viena din 29 august 1922. În debutul discursului său, parlamentarul maghiar ţinea să precizeze că nu trădează nici un secret pretinzând că noua Europă creată la Conferinţa de la Paris este foarte bolnavă, că Europa Centrală nu poate să-şi regăsească liniştea, că Europa Centrală a devenit un al doilea Balcan şi că în acelaşi timp Balcanii sunt o ameninţare pentru Europa, circumstanţele tulburărilor din Europa Centrală constituind un pericol constant pentru menţinerea păcii europene[61]. Continuându-şi discursul, G. Lukács critica pe învingătorii războiului mondial, care au judecat că trebuie să radă de pe harta Europei marea putere, care de-a lungul secolelor avea rolul să menţină echilibrul de-a lungul Dunării şi să constituie în locul ei noi formaţiuni pe baza că fiecare popor are facultatea de a-şi decide el însuşi propria soartă. Astfel din cele două state ale marii puteri, care în exterior constituiau o unitate s-au format şase: ruinele vechii Austrii, Ungaria mutilată şi cele patru state succesorale: Polonia, Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven şi România[62]. Interesant de remarcat este şi faptul că

[59] *Ibidem,* május, p. 189.
[60] *Ibidem.*
[61] *Ibidem,* január-március, 1923, p. 142.
[62] *Ibidem.*

fostul ministru maghiar considera printre statele succesorale şi Italia, care a primit şi ea o parte a acestei moşteniri[63]. În continuare, vorbitorul arăta că au fost repartizate între statele succesorale aproape toate teritoriile şi aproape toată populaţia vechii Austrii ca şi a vechii Ungarii, făcând astfel trunchiuri inerte şi au pedepsit în mod special Ungaria[64]. Cauza acestor aspre sancţiuni era în concepţia lui G. Lukács scopul secret ca să fie dezmembrate cele două state şi să fie împiedicată definitiv restaurarea monarhiei Austro-Ungare[65]. Această idee forţată era continuată în acelaşi mod, G. Lukács susţinând că diriguitorii lumii având teamă de Austria şi de refacerea ei au dat un rest din corpul ei torturat de moarte, Ungariei, un alt stat trunchi[66]. Încercând o apropiere a intereselor celor două ţări, parlamentarul maghiar arăta că: „onorabilii membri ai Conferinţei Interparlamentare au sub ochii lor aceste ţări în agonie şi pot să vadă cum aşa-zisa operă a păcii de la Paris a asigurat fericirea umanităţii”[67]. Referindu-se la ţara pe care o reprezenta la conferinţă, G. Lukács forţa din nou lucrurile arătând că: „nu mai este necesar şi nu voi mai demonstra că acesta falsă teamă moştenită faţă de Austria a mărit considerabil injustiţiile comise şi Ungariei, nedreptăţi care strigă la cer”[68].

În argumentarea „nedreptăţii” făcute Ungariei, vorbitorul prezenta o idee, care va fi folosită cu predilecţie de propaganda revizionistă în perioada interbelică, aceea a unităţii geografice a Ungariei. Referindu-se la diplomaţii europeni, G. Lukács arăta că ei nu ştiu sau nu vor să ştie că Ungaria milenară înconjurată de Carpaţi este autarhia cea mai sublimă din lume, patria creată de Dumnezeu însuşi ca o unitate[69].

Pe acelaşi ton, într-un discurs în Parlamentul din Budapesta, cardinalul Szeredi arăta că: „frontierele patriei maghiare au fost trasate de Dumnezeu Atotputernicul însuşi, atunci când el a făcut din bazinul Carpaţilor o admirabilă unitate geografică pentru a o dărui naţiunii maghiare. În conformitate cu o lege a naturii, care exprimă o voinţă divină, bazinul carpatic trebuie să fie posedat de o singură naţiune, de naţiunea maghiară”[70].

---

63 *Ibidem.*
64 *Ibidem.*
65 *Ibidem.*
66 *Ibidem.*
67 *Ibidem.*
68 *Ibidem.*
69 *Ibidem,* p. 143.
70 V. Jinga, *op. cit.*, p. 40.

Comentând asemenea declarații, V. Jinga arăta că: „ține de deprinderile ungurilor, amestecarea divinității în multe din măruntele lor socoteli lumești. Nune îndoim de loc că Dumnezeu însuşi a fost de față – Dumnezeu căruia ungurii i-au atribuit naționalitatea maghiară – atunci când s-au aşezat hotarele „milenare" ale Ungariei. Unde o fi fost oare, acelaşi Dumnezeu, atunci când de jur împrejur-hotarele aşezate de el s-au prăbuşit"[71].

Revenind la discursul lui György Lukács, se cuvine să menționăm faptul că acesta a constituit primul atac violent împotriva tratatelor de pace, făcut cu prilejul unei reuniuni internaționale, fie ea şi cu caracter regional, cum a fost cea de la Viena. Faptul că acest atac s-a făcut în capitala Austriei, celălalt pol al fostei monarhii dualiste, nu este, de asemenea, întâmplător.

Din punctul de vedere al evoluției revizionismului maghiar, considerăm acest discurs important, deoarece a schițat şi lista argumentelor unității geografice. G. Lukács a enunțat teoria importanței geo-politice a Ungariei în Europa, arătând că marile puteri, care la Conferința de pace au ținut în mână destinele umanității au uitat că timp de secole Ungaria a fost citadela civilizației creştine a Europei occidentale, contra puterilor păgâne, care veneau din Est[72].

În continuare, G. Lukács a expus una din temele predilecte ale aristocrației maghiare, în conformitate cu maghiaromania de care suferea această castă politică, şi anume argumentul superiorității culturii maghiare, față de cultura celorlalte popoare din bazinul dunărean. „Faptul de a separa violent milioane de maghiari – spunea vorbitorul – de sânul culturii maghiare, drapel al europenismului de înalt nivel şi de a permite unor popoare cu mentalitate inferioară, în majoritate barbari, să subjuge o rasă superioară ca cea maghiară, acest lucru constituie un atentat ireparabil nu numai față de Ungaria, dar şi față de umanitatea întreagă"[73]. Rămânând profund tributar concepției maghiaromaniei, că în afara statului ungar nu există viață, G. Lukács ducea la extrem disprețul față de cultura şi civilizația popoarelor vecine, spunând că: „în ceea ce priveşte enorma eroare a cărei victime sunt maghiarii, a fost subordonată cultura superioară unor culturi inferioare, aş putea să spun unor inculturi, mi-e teamă să cred că niciodată istoria nu va putea ierta pe autorii acestor monstruozități"[74]. Şirul aşa-ziselor

[71] *Ibidem.*
[72] „Külügy Szemle", január-mărcius, 1923, p. 143.
[73] *Ibidem,* p. 144.
[74] *Ibidem.*

argumente este continuat cu cel economic, parlamentarul maghiar susținând că dezmembrarea Ungariei antrenează ruina economică a părților detaşate, una câte una[75]. La acestea, omul politic maghiar adăuga cu cinism persecuția şi presiunea la care sunt supuşi maghiarii, care sunt victime ale naționalismului din statele succesorale imperialiste[76].

În încheierea rechizitoriului său împotriva Conferinței de pace de la Paris, G. Lukács o califica drept o „inumană pace Cartagineză, care prin Tratatul de la Trianon ne-a furat 68% din teritoriu şi 60% din populație”[77].

Societatea Națiunilor a constituit o altă țintă a criticilor, parlamentarul maghiar exprimând decepțiile Ungariei față de acest organism internațional. Prima decepție s-a datorat faptului că scrisoarea Millerand a fost interpretată de maghiari ca o promisiune decisivă de a putea repara injustițiile teritoriale cele mai strigătoare din tratat, dar nu s-a făcut nimic în acest sens. A doua decepție era legată de faptul că în toamna anului 1921, când Carol al IV-lea a încercat să revină la tron, „două state succesorale, înarmate până în dinți ne-au amenințat cu războiul – spunea G. Lukács – pe noi săracii maghiari complet dezarmați, dacă nu procedăm imediat la detronarea regelui şi a dinastiei”[78]. Vorbitorul îşi exprima regretul că Societatea Națiunilor nu a luat nici o măsură împotriva amenințărilor celor două state succesorale, deoarece într-un caz analog, cel al conflictului dintre Costa Rica şi Panama, Societatea Națiunilor a intervenit fără nici o consultare prealabilă[79].

A treia decepție provocată Ungariei de Societatea Națiunilor s-a datorat faptului că aceasta nu a luat măsuri „împotriva statelor succesorale în care presiunea şi persecuțiile la care sunt supuse minoritățile ia o turnură necunoscută până acum în istorie şi zi de zi statele succesorale lezează grav obligațiile în ceea ce priveşte drepturile minorităților”[80].

Discursurile de tipul celui rostit de G. Lukács au reuşit să influențeze punctele de vedere ale Uniunii interparlamentare de la Viena, mai ales că atmosfera întregii reuniuni a fost dominată de nostalgia parlamentarilor maghiari şi austrieci după vremurile monarhiei dualiste.

---

75 *Ibidem.*
76 *Ibidem.*
77 *Ibidem.*
78 *Ibidem.* p. 146.
79 *Ibidem.*
80 *Ibidem.*

Astfel, în „Punctele de vedere generale ale Uniunii interparlamentare" se arăta că dacă Tratatele de pace n-au putut crea noi state care să nu încorporeze nici un element străin, „aceste tratate au căutat foarte puțin să regleze în tratate speciale plasate sub garanția Societății Națiunilor drepturile minorităților chemate să le asigure viața şi libertatea de dezvoltare, deoarece numărul lor se ridică la 25.000.000 în Europa şi care merită în mod consecvent cea mai mare atenție din partea organizațiilor internaționale"[81]. În continuare, era criticată în mod voalat atitudinea popoarelor dominante în privința minorităților, dar se recomanda ca această atitudine să fie pusă sub controlul şi sub stricta supraveghere a Societății Națiunilor[82].

Al doilea document adoptat la Viena a fost „Rezoluția în ceea ce priveşte refugiații", care s-a bazat pe ideea falsă a propagandei maghiare, conform căreia mari mase de minoritari au fost forțate de statele succesorale să-şi părăsească locurile unde se aflau. În concepția parlamentarilor austrieci şi maghiari această rezoluție se dorea o completare a rezoluției Dikinson, adoptată de Conferința de la Praga a Uniunii Asociațiilor pentru Societatea Națiunilor, care viza ameliorarea condițiilor minorităților rămase în regiunile lor de origine şi devenite, în urma tratatelor de pace, părți integrante din noile state.

După protestul împotriva acestor pretinse expulzări forțate ale minorităților, partea cea mai extinsă a rezoluției exprimă punctele de vedere ale marilor proprietari funciari maghiari față de reformele agrare înfăptuite în statele succesorale. Se menționa astfel că multe state sub numele de legi agrare şi sub titlu democratic de distribuire mai echitabilă a pământului votează legi, care divizează marile proprietăți, în urma cărora muncitorii agricoli rămân fără muncă şi se văd forțați să emigreze[83]. Era menționată şi recomandarea ca împărțirea să nu fie folosită în scopul de a dispersa minoritățile sau pentru a amesteca rasele, care este sursa unei animozități perpetue[84].

A treia rezoluție era intitulată „Minoritățile şi Curtea permanentă de justiție internațională", prin care se încerca introducerea în practica dreptului internațional distincția între minoritățile şi statele din care făceau parte acestea. Este indispensabil – se arăta în rezoluție – pentru protecția eficace a minorităților de rasă, religie sau limbă, în cauzele care privesc apărarea

81 *Ibidem.* p. 148.
82 *Ibidem.*
83 *Ibidem,* p. 149.
84 *Ibidem.*

drepturilor lor să aibă calitatea de a se prezenta în faţa curţii fie în mod egal conferit tuturor statelor, fie ca părţi autonome de stat[85].

Proiectul de rezoluţie a fost avizat favorabil în numele grupului parlamentar maghiar de baronul Adelsward[86].

Aşadar, atât în sediul Parlamentului din Budapesta, cât şi în alte părţi ale lumii, pe unde au umblat, oamenii politici maghiari n-au contenit în atacul lor împotriva Tratatului de la Trianon şi a statelor succesorale, uneori în termeni care nu aveau nimic în comun cu limbajul politic.

Nici momentul încoronării de la Alba Iulia a regelui Ferdinand ca rege al tuturor românilor, nu a scăpat criticilor şi chiar insultelor formulate în Parlamentul de al Budapesta. Astfel, deputatul Szilagy a căutat să arate că încoronarea de la Alba Iulia „a fost nu numai o ceremonie neizbutită, dar şi o silinţă desperată a valahilor de a întări o situaţie pe care simţeau că le fuge de sub picioare”[87]. Referindu-se la cealaltă coroană, a Sfântului Ştefan, parlamentarul maghiar sublinia că nici un tratat nu poate desface pe unguri de tainicele lui legături cu aceasta, aşa că ungurii ardeleni nu le sunt numai fraţi, ci adevăraţi cetăţeni, iar pentru a-i face să se găsească din nou în acelaşi stat cu fraţii lor, nu vor cruţa nici un mijloc din cer şi de sub pământ, ca să aducă înapoi părţile pierdute ale Regatului milenar[88].

Violenţa şi termenii incalificabili în care a fost pronunţat discursul a trezit reacţia oamenilor politici români, prin interpelarea făcută pe această temă în Cameră de Nicolae Iorga, prin discursul ministrului de externe şi protestul trimis la Budapesta.

Tribuna Parlamentului din Budapesta a fost primitoare pentru toţi cei care rosteau discursuri revizioniste, în încercarea de a-şi găsi noi adepţi, atât în interiorul cât şi în exteriorul ţării.

Strădaniile depuse pe tărâmul propagandei revizioniste erau analizate sau constituiau tema predilectă a discursurilor, mai ales atunci când cineva din străinătate declara că susţine cauza maghiară. Din 1934 aceste discursuri s-au înmulţit, după acordurile de la Roma şi agresivitatea manifestată în politica externă de Germania nazistă.

Înmulţirea discursurilor revizioniste a fost dublată şi de agresivitatea limbajului politic folosit împotriva statelor succesorale. Astfel, în interpelarea

---

85 *Ibidem,* p. 150.

86 *Ibidem.*

87 C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.,* p. 35.

88 *Ibidem.*

făcută în Parlamentul maghiar în ziua de 24 aprilie 1934, Kenéz Béla ţinea să precizeze că: „azi deja lumea întreagă începe să recunoască nedreptatea faţă de Ungaria şi imposibilitatea menţinerii în viitor a situaţiei prin care 500 milioane locuitori ai Europei să sufere grozave pagube materiale şi morale, numai prin faptul că 27 milioane de cehi, români şi sârbi să poată păstra şi ruina acel teritoriu jefuit pe care nici pe bază istorică şi nici din punctul de vedere al coerenţei de rasă nu-l pot considera proprietate a lor”[89].

Acţiunea politică a revizionismului ungar la nivelul executivului

Ca o oglindă fidelă a celor petrecute în parlament, activitatea guvernelor maghiare interbelice s-a caracterizat printr-o tendinţă vădită de a pune în aplicare politica revizionistă. Istoricul francez Jean Vidalenc menţiona că statul maghiar după 1918 a fost traversat de tentative de restaurare a monarhiei şi de o politică externă ambiţioasă, care căuta să jeneze statele vecine[90].

Putem însă distinge între partizanii unei „revizuiri moderate”, grupaţi în jurul partidului liberal maghiar şi partizanii revizuirii integrale, care viza restabilirea „Ungariei milenare”, în frunte cu regentul Horthy. În funcţie de aceste curente şi de legăturile reuşite de cele două grupări în străinătate a evoluat şi politica externă maghiară în perioada interbelică.

O primă etapă a revizionismului maghiar s-a consumat între 1920 şi 1927 şi a fost denumită chiar în interiorul Ungariei *epoca luptelor de guerilă a iredentei maghiare.* Această etapă a mobilizat toate energiile guvernanţilor maghiari, în frunte cu prim-ministrul Ştefan Bethlen, conservator-moderat, care şi-a propus refacerea Ungariei milenare. Patima cu care au acţionat guvernanţii maghiari a dus la înrăutăţirea relaţiilor cu statele succesorale şi chiar la provocarea unui anumit număr de gafe diplomatice.

Din şirul acţiunilor menite să înrăutăţească relaţiile cu ţările vecine menţionăm elaborarea unui vast material de propagandă revizionistă şi răspândirea lui prin toate canalele posibile, inclusiv pe calea spionajului. Într-o adresă a Resortului Afacerilor Interne din cadrul Consiliului Dirigent de la 25 martie 1920 se menţiona că „agenţi unguri fac propagandă contrară statului, prin divulgarea a tot felul de versiuni, cari sunt acomodate a produce

[89] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 75/1927-1934, fila 24.

[90] J. Vidalenc, *L'Europe danubienne et balkanique* (*1867-1970),* Masson et Cie Editeurs, Paris, 1973, p. 105.

agitație în poporațiunea română”[91]. Documentul menționa, în continuare, că toate aceste acțiuni sunt neîntemeiate şi false, izvorâte dintr-un simțământ duşmănos contra noastră”[92]. La 3 iulie 1921 o notă a Subsecretariatului de Stat de pe lângă Ministerul de Interne menționa că „după informațiile precise primite din Ungaria suntem înştiințați că guvernul maghiar pentru a întreține agitațiile iredentiste din Ardeal, a alcătuit un bogat material de propagandă. S-au şi tipărit cărți, broşuri, ilustrații sugestive, manuale cu îndrumări de propagandă, filme cinematografice, care urmează a fi transmise spre a fi răspândite în Transilvania. Pentru realizarea acestui scop s-a acreditat un organ administrativ special, care să facă continuu legătura cu societățile iredentiste din Ardeal sau cu conducătorii unguri”[93]. Într-o altă notă a Direcției Poliției şi Siguranței Generale din 8 martie 1922 se menționa că autoritățile ungare obişnuiesc ca pe diferite acte oficiale eliberate cetățenilor să pună şi ştampila cu caracter iredentist „Ungaria ciuntită nu e țară. Ungaria întregită e un rai”[94].

Mijloacele largi cu care operau revizioniştii maghiari în țară şi în străinătate necesitau sume enorme pe care bugetul statului nu putea să le acopere oricât de mari sacrificii ar fi făcut guvernul maghiar. S-a ajuns astfel ca Ungaria să fie compromisă în emisia de bilete false de bancă franceze, apoi într-o afacere de contrabandă de arme venite din Italia, modele oprite de tratatele internaționale[95].

Scandalul bancnotelor falsificate de 1.000 de franci în 1925 a demonstrat opiniei publice internaționale lipsa de scrupule a revizioniştilor maghiari în atingerea scopurilor propuse. Astfel, în cursul anului 1925 Banca Națională a Franței a descoperit că s-au pus în circulație cantități foarte mari de bancnote de 1.000 de franci falsificate. Investigațiile făcute de bancă au descoperit că sediul falsificatorilor se găsea la Budapesta. Agenții francezi nu au înțeles însă de ce autoritățile maghiare ezitau să ia măsuri împotriva falsificatorilor descoperiți. Când a fost dezvăluit rolul pe care l-a jucat în această „aventură patriotică” Institutul de Cartografie Militară condus de fostul prim-ministru - contele

---

91 Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Prefectura Județului Alba, Cabinetul Prefectului*, Dosar 12/1920, fila 8.

92 *Ibidem.*

93 *Ibidem,* Dosar 6/1921, fila 4.

94 *Ibidem.* Dosar 9/1922, fila 1.

95 J. Vidalenc, *op. cit.,* p. 105.

Teleki, cuvântul de ordine care a fost lansat era că acest organism a acționat fără autorizația înaltului comandament al armatei[96].

Ancheta parlamentară, care a urmat, a relevat ideea că falsificarea bancnotelor franceze a venit în linie dreaptă de la Statul Major şi că ofițerii şi conducerea Institutului de Cartografie Militară au acționat prin ordin superior, prin intermediul episcopului de la Budapesta, monseniorul Zadravecz şi, în fine, faptul că în numele Comandantului Suprem al armatei maghiare, generalul Kocsárd Janky, maiorul Magashazi – ajutorul şi mâna dreaptă a regentului Horty şi locotenent-colonelul Fischer, au participat la pregătirile pentru falsificare[97]. Deputații comisiei de anchetă parlamentară, fără deosebire de partid au decis în unanimitate şi în interesul major al forțelor armate să suprime din protocol prezumțiile de culpabilitate a înalților ofițeri şi să distrugă rezumatul şi conținutul stenogramelor înregistrate. Astfel justiția maghiară nu angaja acțiune contra ofițerilor, care erau veritabilii autori ai falsificării. Câțiva funcționari şi câteva persoane despre care a dat detalii politica franceză, precum şi prințul de Windischgraetz au fost condamnați formal[98].

Referitor la acest scandal, Nicolae Iorga nota că „ceea ce s-a întâmplat acum la Pesta întrece orice închipuire. Pentru cauza naționalismului integral, pentru învierea Ungariei medievale, pentru întoarcerea arhiducelui Albrecht sau a altui pretendent habsburgic s-a lucrat harnic la fabricarea criminală a sacilor de franci francezi de o mie, răspândiți darnic asupra Europei”[99].

Anul 1927 va marca o nouă etapă a revizionismului maghiar. Comisia Internațională de Control Militar a părăsit Ungaria la 31 martie 1927 la expirarea termenului de supraveghere conform tratatului de pace. Imediat s-a operat o remaniere guvernamentală, unul dintre liderii organizațiilor iredentiste, generalul Gömbös Gyula, fiind numit ministru de război.

La numai câteva zile, la 5 aprilie 1927, Mussolini şi primul ministru al Ungariei, Ștefan Bethlen semnau la Roma tratatul de prietenie dintre Italia şi Ungaria, dictatorul italian promițând solemn ajutor regentului Horthy în satisfacerea revendicărilor revizioniste[100]. Semnarea acestui tratat a constituit

---

96 Ch. Reber. *op. cit.,* p. 226.

97 *Ibidem,* p. 227.

98 *Ibidem.*

99 C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.,* p. 43.

100 XXX, *Regimurile fasciste şi totalitare din Europa*, Editura Militară, Bucureşti, 1979, p. 25.

primul pas făcut de Ungaria în arena politicii externe, după ce revizionismul a devenit dogmă în activitatea politică şi diplomatică a statului vecin.

În acelaşi an, 1927 revizioniştii de la Budapesta, prin intermediul contelui Szapari, ministrul Ungariei la Londra au intrat în legătură cu politicianul conservator şi unul dintre magnaţii presei britanice, lordul Rothermere, care va lansa în ziarele sale adevărate campanii revizioniste în favoarea Ungariei.

Schimbarea strategiei politicii externe maghiare din 1927 se pare că se datorează în bună măsură şi lordului Rothemere, prin acţiunile declanşate de acesta, într-o lucrare revizionistă „Dreptate Ungariei", tipărită în 1928 de Societatea maghiară pentru afacerile externe, este inserat un capitol scris de fostul ministru se justiţie Nagy Emil, fost reprezentant al Ungariei la Londra, în care este prezentată schimbarea strategiei politicii externe maghiare în 1927. „În cursul şederii mele îndelungate în Anglia – scria Nagy Emil – m-am convins cu mare întristare de adevărul atât de crud, că ideea integrităţii maghiare, adică reînfiinţarea vechii Ungarii, pentru care noi acasă jertfim întreaga noastră dragoste sufletească, nu are putere de atracţie suficientă asupra englezilor. Planul Rothermere însemnează că neamul unguresc trebuie să renunţe de a mai susţine ideea integrităţii şi trebuie să se obişnuiască cu gândul că a pierdut teritoriile locuite de masele diferitelor naţionalităţi, dacă în schimb îi vor fi restituite acele teritorii, locuite de maghiari şi şvabi, care au fost răpite patriei mame fără nici un drept"[101].

Între guvernul maghiar şi lordul Rothermere a intervenit o înţelegere intermediată de contele Szapari, ambasadorul Ungariei la Londra, conform căreia magnatul presei britanice urma să întreprindă în ziarele sale o campanie pentru revizuirea frontierelor. Articolele lui Rothermere urmau să apară în 71 ziare de limbă engleză în Anglia, Canada şi S.U.A., în primul rând în „The Daily Mail", o gazetă mondială cu un tiraj zilnic de aproape două milioane exemplare[102].

Lordul Rothermere a sugerat un amănunt de ordin tactic: reintegrarea Ungariei în vechile ei hotare părea imposibilă, în schimb o revizuire parţială a graniţelor, după o campanie de presă energică promitea bune rezultate. Despre acest lucru trebuia să fie convinsă şi opinia publică maghiară. Astfel se justifică rostul intervenţiei fostului ministru Nagy Emil, ale cărui insistenţe au inaugurat în 1927 a doua fază a revizionismului maghiar, care a

[101] A. Gociman, *op. cit.,* p. 21.
[102] *Ibidem*, p. 30.

durat până în 1932 şi pe care o putem caracteriza ca o *etapă a propagandei active* prin toate canalele posibile a revizionismului.

Pentru a ajuta cercurile oficiale în propagarea revizionismului, în 1927 a fost înfiinţată Liga Revizionistă Maghiară condusă de scriitorul Herczeg Ferencz, organizaţie care s-a bucurat de mari subvenţii din partea statului maghiar, colaborând strâns cu acesta în realizarea ţelurilor revizioniste[103].

Au apărut sau şi-au extins activitatea în această perioadă un număr mare de asociaţii culturale, patriotice, paramilitare, secrete sau mai puţin secrete, care aveau toate acelaşi scop, de a menţine un puternic curent iredentist în interior pentru a-l propaga prin toate mijloacele în străinătate.

A doua etapă a revizionismului maghiar a fost inaugurată de campania lordului Rothermere, care după mai multe articole binevoitoare plasate în „The Daily Mail", a publicat la 27 iunie 1927 un articol de fond semnat chiar de el şi în care a expus cauza maghiară în ansamblul ei[104].

Articolul a propus revizuirea graniţelor după un plan bine determinat, care a rămas de atunci în circulaţie sub numele de „proiectul Rothermere".

Impresia pe care primele articole ale lui Rothermere au făcut-o în Ungaria, a fost deosebită. Ziarele maghiare şi societăţile patriotice au avut grijă să exploateze cât mai mult articolele lui Rothemere. Un val puternic de iredentism a cuprins Ungaria şi în întreaga ţară s-au ţinut întruniri revizioniste, protestându-se violent împotriva Tratatului de la Trianon.

Extazul revizionist a pătruns până în Parlament, unde primul ministru Ştefan Bethlen declara: „Simt că se apropie timpul când toţi supuşii şi bărbaţii de stat, conducători ai statelor civilizate din Apus, îşi vor da seama că Tratatul de pace de la Trianon conţine grave nedreptăţi faţă de Ungaria şi ele trebuiesc reparate cât mai curând. Chiar zilele trecute a apărut în coloanele unui ziar mondial englez articolul unui distins politician, care urgentează revizuirea Tratatului de pace de la Trianon"[105].

Declaraţiile de până acum au fost înlocuite imediat cu măsuri guvernamentale, menite să intensifice presiunea revizionistă asupra statelor succesorale. Astfel, într-o circulară a Ministerului de externe al Regatului

---

[103] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 184/1930, fila 219.

[104] Despre acest articol A. Gociman făcea următoarele aprecieri: „Scurt, concis, el spune tot ceea ce cercurile de la Budapesta credeau că e necesar să se ştie despre problema maghiară". (A. Gociman, *op. cit.,* p. 31).

[105] A. Gociman, *op. cit.,* p. 35.

Ungar din august 1927, adresată tuturor legaţiilor Ungariei, făcea cunoscut că nici o colaborare cu statele Micii Antante nu este admisă[106].

După încetarea termenului de supraveghere al Comisiei Interaliate de Control, noul ministru de război, Gömbös Gyula a sugerat ideea unui buget secret pe şase ani şi a ordonat reorganizarea armatei pe baze moderne. De asemenea, organizaţiile şi asociaţiile cu caracter iredentist, care pentru adormirea vigilenţei acestei comisii au fost menţinute până în 1927 în dosul scenei politice, vor fi de acum înainte susţinute moral şi material de cercurile guvernamentale.

Organizarea unor forţe oculte nu se putea face decât dacă psihologia naţionalistă era menţinută constant la un nivel foarte ridicat. Ea trebuia să fie susţinută de o propagandă cotidiană fără întrerupere, capabilă să stimuleze voinţele, chiar cele mai lucide şi mai bine temperate. În toate duminicile de-a lungul anilor discursurile incendiare ale conducătorilor începând cu primul ministru, ministrul de război, cel al afacerilor străine, ale episcopilor, cardinalilor şi ale magistraţilor venea să dubleze propaganda oficială prin presă şi radio. Astfel, la 29 ianuarie 1929, ministrul de război Gömbös Gyula declara în Camera Deputaţilor: „Armata naţională concentrează în ea un spirit militar al naţiunii întregi. Se poate arăta forţa morală a naţiunii într-un astfel de grad încât în ciuda restricţiilor aduse de tratatul de pace ea constituie o forţă capabilă să producă teamă celui care ar vrea să o atingă”[107].

Cam în aceeaşi perioadă ministrul afacerilor externe declara într-un discurs public că: „Poporul maghiar susţinut de armata sa nu va da înapoi în faţa nici unui mijloc pentru a reconstitui naţiunea fondată de Ştefan cel Sfânt”[108].

în cursul discuţiilor pentru bugetul militar un deputat guvernamental, Vertes afirma la 7 iunie 1929 că: „Fiecare soldat maghiar trebuie să poarte în inimă credinţa în reînvierea Ungariei Mari”[109].

În acelaşi ton, deputatul guvernamental Cserik, declara la 1 ianuarie 1929: „Din toate forţele noastre, noi trebuie să susţinem armata pentru că vechile noastre frontiere nu vor putea fi recuperate fără o nouă vărsare de sânge”[110].

---

[106] R. Şorban. *op. cit.,* p. 59.
[107] Ch. Reber, *op. cit.*, p. 231.
[108] *Ibidem.*
[109] *Ibidem.*
[110] *Ibidem.*

Dezinvoltura cu care guvernele horthyste deturnau limitarea forţelor armate ungare „a devenit proverbială" după cum susţine J. Vidalenc, iar asociaţiile patriotice ale tinerilor trebuiau să furnizeze mărimea necesară unei armate regulate"[111]. Acest lucru a fost posibil datorită naţionalismului miniştrilor care s-au succedat la conducerea Ungariei dar şi regentului Horthy, care a găsit în preocupările sale exterioare o metodă de a nu face nimic pentru ameliorarea situaţiei ţăranilor unguri, „reforma agrară fiind redusă doar la câteva gesturi simbolice"[112].

Total opusă a fost însă atitudinea guvernaţilor maghiari în reprezentarea intereselor unor puternice familii de aristocraţi unguri, ale căror latifundii s-au aflat pe teritoriul României sau al Cehoslovaciei. Referindu-se la aceşti latifundiari, Aurel Gociman menţiona că au supus întreaga politică a statului maghiar intereselor lor de familie[113]. Numai aşa se explică agitaţia făcută de guvernul maghiar în problema optanţilor şi zelul cu care contele Apponyi le-a reprezentat interesele.

Analizând situaţia creată de statul maghiar, Nicolae Iorga menţiona că fondul ei era altul deoarece „Ungariei îi trebuie pentru situaţia interioară şi pentru străinătate, un mijloc continuu de agitaţie. Chiar ştiind că nu se ajunge la nici un rezultat, Ungaria va flutura în vânt această zdreanţă până ce, ruptă în bucăţi, se va găsi o alta"[114].

Referitor la problema optanţilor menţionăm că în 1934, pe fondul scandalului determinat de descoperirea faimoaselor excrocherii ale lui A. Stavisky, cercurile guvernante şi marii proprietari din Ungaria s-au văzut compromise din nou în încercarea de a crea fonduri pentru propaganda revizionistă prin tot felul de fraude.

Pentru moşiile expropriate în statele succesorale, optanţii maghiari au primit bonuri valorice, care urmau să fie plătite din fondul A al despăgubirilor interaliate. Stavisky a făcut două călătorii la Budapesta atrăgând atenţia aristocraţilor optanţi că bonurile lor sunt extrem de prost cotate, deoarece pretenţiile optanţilor erau evaluate la 800 milioane franci, iar fondul nu dispunea decât de 200 milioane, sumă care trebuia obţinută prin vărsămintele aliaţilor. Stavisky oferea optanţilor 60.000 pengö în numerar pentru o creanţă de un milion de pengö, o zecime plătindu-se cu

[111] J. Vidalenc, *op. cit.,* p. 105.
[112] *Ibidem,* p. 106.
[113] A. Gociman, *op. cit.,* p. 217.
[114] C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.,* p. 72.

anticipație[115]. La Paris, Stavisky a înființat o instituție menită să valorifice creanțele optanților, punând la dispoziția publicului francez prin subscriere de acțiuni şi obligațiuni o sumă de 47 milioane pengö, reprezentând cota parte a 50 de optanți maghiari, care şi-au vândut lui Stavisky drepturile lor față de fondul A. Guvernul maghiar a menționat că optanții nu au primit din această sumă decât 6-8 milioane de pengö şi după cum afirmau ziarele franceze, diferența de prețuri a trecut în buzunarele lui Stavisky şi la fondurile de rezervă ale propagandei revizioniste ungare"[116].

În privința propagandei revizioniste ungare pe care Stavisky o făcea la Paris împreună cu oamenii săi, A. Gociman cita ziarul parizian „L'Ordre" în care Emil Bure dezvăluia că Stavisky a devenit unul dintre agenții cei mai activi şi cei mai inteligenți ai propagandei maghiare în Franța. În urma străduințelor sale, filmele ungare s-au produs, piesele ungare s-au jucat şi localurile maghiare nocturne de petrecere s-au deschis şi apoi nu pe nimic desigur, s-au înmulțit articolele favorabile revizuirii Tratatului de la Tianon, în presa de orice opiniune[117].

Intensificarea propagandei revizioniste în Franța a avut loc după 1930, în timpul cabinetului de un an condus de contele Gyula Károlyi, unul dintre principalii optanți aflați în legătură cu Stavisky.

La sfârşitul anului 1932 este format un guvern condus de generalul Gömbös Gyula, cunoscut ca adept al mijloacelor de forță în relațiile cu țările vecine. De la această dată, revizionismul a devenit politică oficială a Ungariei, fiind favorizat de nazismul german şi în general de mişcările fasciste din Europa.

Istoricul Ioan Lupaş aprecia într-o cuvântare ținută la 25 aprilie 1937 intitulată „Fazele revizionismului de la 1920 încoace" că odată cu guvernul Gömbös *s-a deschis o fază nouă a revizionismului budapestan: o fază agresivă,* care a trebuit să determine în chip necesar statele Micii înțelegeri la o sistematică acțiune antirevizionistă[118].

Această nouă fază a revizionismului maghiar a îmbinat tratativele diplomatice cu Germania şi Italia, cu provocările şi susținerea unor tulburări interne în țările vecine.

---

[115] A. Gociman, *op. cit.,* p. 217.

[116] *Ibidem,*

[117] *Ibidem,* p. 219.

[118] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 46/1934-1937, fila 45.

După semnarea acordurilor de la Roma cu Mussolini şi Dollfus, prin care Ungaria a obținut susținerea pretențiilor ei revizioniste, Gyula Gömbös declara cu emfază la 17 iunie 1934 la întrunirea partidului său din oraşul Şopron: „Pot să ascult cu cel mai mare calm declarațiile de pace al d-lor Titulescu şi Beneş, căci a sosit vremea când să le răspund: întâi revizuirea tratatelor şi după aceea convorbirile şi tratativele la masa verde”[119]. În continuarea discursului său, Gömbös menționa întâlnirile cu Hitler şi Mussolini, arătând că drumul său la Roma şi la Berlin „nu a avut alt scop decât acela de a îngloba politica maghiară în politica acestor doi mari bărbați de stat”[120].

Într-un alt discurs, de data aceasta rostit în fața parlamentului maghiar la 12 decembrie 1934, G. Gömbös declara că: „Germania este una dintre cele mai mari puteri europene şi ea este cea mai aproape de noi. Simpatia mea se îndreaptă mai mult către al Treilea Reich, decât către Germania de la Weimar deoarece Hitler este pentru o politică de revizuire”[121].

O altă caracteristică definitorie pentru agresivitatea revizionismului maghiar după 1932 este terorismul politic cultivat de cercurile guvernante maghiare şi dezvăluit după efectuarea cercetărilor privind autorii atentatului de Ia Marsilia din 9 octombrie 1934. În acea după amiază de început de toamnă, regele Alexandru al Iugoslaviei şi Louis Barthou, ministrul de externe al Franței, cădeau sub gloanțele macedoneanului Georgiev, membru al unei asociații teroriste de extremă dreaptă, susținută de mai mulți ani de guvernele de la Roma, Berlin şi Budapesta şi pregătită la Iankapuszta.

Atentatul de la Marsilia şi epilogul de la Geneva, adică rezoluția de condamnare a atitudinii Ungariei de către lumea întreagă, nu au constituit pentru cabinetul Gömbös motive suficiente pentru a demisiona. La 10 zile după atentat, Gömbös se afla la Varşovia, pentru a complota o acțiune polono-maghiară, contra Cehoslovaciei şi pentru a stabili legături cu teroriştii ucraineni[122].

Prima constatare studiind relațiile internaționale legate de atentatul de la Marsilia este că fascismul ca sistem politic intern, revizionismul ca scop politic extern şi terorismul ca mod de acțiune au fost indisolubil legate între

[119] „Foaia Poporului”, 42, nr. 26, din 24 iunie 1934.
[120] *Ibidem.*
[121] Ch. Reber, *op. cit.,* p. 281.
[122] *Ibidem,* p. 279.

ele, iar Ungaria a fost unul din statele care s-au încadrat în această fază agresivă care a dominat relaţiile internaţionale în deceniul patru.

Ţinta atacurilor teroriste maghiare au constituit-o statele vecine urmărindu-se crearea unei stări de panică şi destabilizare politică.

O altă dovadă a faptului că Ungaria a pornit din 1934 pe drumul agresivităţii o constituie acţiunea organizaţiei „Ifju Gárda" (Tânăra Gardă) care, în preajma Crăciunului din 1934, la numai 15 zile de la condamnarea Ungariei la Geneva, mai mulţi maghiari, membrii ai acestei organizaţii au fost arestaţi în momentul când se pregăteau să pună bombe unor fabrici din Transilvania[123].

Compromiterea autorităţilor guvernamentale de la Budapesta nu a constituit o piedică în susţinerea în continuare a acţiunilor teroriste. Într-un ordin circular din 27 martie 1939 a Inspectoratului Regional de Poliţie al Ţinutului Someş-Cluj se arăta că „Ungaria cu concursul oficialităţilor a organizat bande de terorişti, aşa numiţii „Szabadcsapatok". Menirea acestor bande este de a face incursiuni în statele vecine şi a produce dezordini şi panică în populaţie spre a arăta opiniei publice mondiale că în statul respectiv ordinea publică nu este asigurată şi că populaţi unea este nemulţumită şi agitată"[124]. Documentul mai preciza că instrucţia teoretică a acestor bande se făcea de către ofiţeri activi maghiari, iar sistemul de luptă varia de la caz la caz. Până la frontieră erau conduşi de organele jandarmeriei sau poliţiei maghiare în cel mai mare secret şi apoi acolo li se fixa obiectivul atacului[125]. Din informaţiile culese rezulta că două companii de terorişti se aflau în localităţile Nagyleta şi Almaşd, iar centre mai importante erau la Debreczin, Csenger şi în comuna Mateszalka[126].

Referitor la acţiunea acestor bande pe teritoriul României, citãm o notă informativă a Chesturii de poliţie a municipiului Alba Iulia din 10 mai 1939, care arăta că un număr de 80 de terorişti din organizaţia „Szabadcsapatok" au fost trimişi la sfârşitul lunii aprilie peste frontieră în România şi că aceştia ar avea misiunea de a recruta aderenţi printre minoritarii unguri şi români care au activat în mişcarea legionară în special dintre cei care au suferit

[123] Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Mureş,* Dosar 4/1934, fila 17.
[124] Arhivele Statului. Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 29/1939, fila 89.
[125] *Ibidem.*
[126] *Ibidem.*

condamnări sau au făcut parte din echipele de sacrificii, precum şi dintre ofiţerii deblocaţi[127].

Sprijinul financiar acordat numeroaselor asociaţii şi organizaţii iredentiste, precum şi imensele cheltuieli făcute de Ungaria cu propaganda revizionistă şi cu campania de înarmare a epuizat toate fondurile disponibile ale ţării şi a ajuns la limita sacrificiilor materiale ce se pot impune cetăţeniilor săi. Pentru a-şi putea continua acţiunea, cercurile guvernamentale din Budapesta s-au adresat maghiarilor din alte ţări, apelând la contribuţia lor. Într-o notă a Direcţiei Generale a Poliţiei – Serviciul de informaţii din 31 martie 1939 se arăta că ministrul Ungariei la Bucureşti, Bardossy a primit o înştiinţare cu caracter confidenţial din Budapesta, prin care i se sugera ideea să determine o acţiune de sprijinire printre minoritarii maghiari din România, după exemplul celor din Anglia, care au contribuit cu aur, bijuterii şi bani, la opera de înarmare a Ungariei. În apelul care urma să se facă, trebuia menţionat sprijinul material pe care l-a dat Ungaria minorităţii, atunci când dispunea de fonduri şi să se pună în vedere că aceste sacrificii ar putea cândva fi recompensate, prin realizarea revizuirii frontierelor[128].

Acţiunea revizionistă maghiară s-a realizat prin toate canalele posibile şi la toate nivelele de decizie guvernamentală. Dacă am menţionat mai mult nivelul central, trebuie să spunem că şi la nivel local, prefecţii şi funcţionarii de stat acţionau în slujba intereselor revizioniste, în funcţie de ordinele primite de la Budapesta. Astfel, într-o cuvântare, prefectul de Tolna, Thuránszky cerea concetăţenilor săi: „să propagăm cu toţii, de pe amvoane, în adunări, în conferinţe, în scris şi prin grai, că acei bărbaţi maghiari, care din motive egoiste de ordin material nu vor să aibă copii, sunt primii care sapă mormântul celor 12 milioane de maghiari. Să arătăm că acele femei maghiare, care nu-şi îndeplinesc cea mai sfântă chemare a femeii şi nu-şi consacră viaţa lor maternităţii, îşi trăiesc viaţa fără un scop şi că ele trag clopotul de înmormântare al naţiunii maghiare. Zadarnic visăm spre graniţele istorice ale ţării noastre dacă nu muncim conştiincios şi nu ne dăm seama de scopul nostru, că în interiorul cununei Carpaţilor, splendidul bazin maghiar va trebui umplut cu o rasă curată de maghiari. Aceasta ar fi pregătirea adevărată a revizuirii, aceasta-i revizuirea maghiară”[129].

---

[127] *Ibidem,* fila 202

[128] *Ibidem,* Dosar 4/1939, fila 313.

[129] Idem, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 41/I936, fila 21.

Cunoscând trecutul şi practicile guvernelor maghiare dualiste împotriva celorlalte naţiuni nemaghiare, reluarea ideologiei rasiste în secolul XX nu pare surprinzătoare, dacă avem în vedere faptul că Germania lui Hitler era modelul preferat şi sprijinul în politica revizionistă a guvernanţilor de la Budapesta.

Alături de Germania, Italia juca un rol important în planurile diplomaţiei maghiare, deoarece Mussolini perora mereu despre necesitatea revizuirii tratatelor. Trebuie spus însă că diplomaţia maghiară interbelică a încercat, mai ales în deceniul trei să-şi susţină interesele şi cu ajutorul puterilor învingătoare în primul război mondial. Într-o anumită perioadă diplomaţia maghiară a avut o politică de „orientare franceză", fapt ce nu a împiedicat-o să încerce aventura cu falsificarea francilor francezi. În acest timp relaţiile diplomatice cu Anglia erau reci dar imediat când Chamberlain a ridicat problema revizionismului a început din partea Ungariei o prietenie caldă şi zgomotoasă pentru Anglia, făcând să dispară toate „simpatiile francofile".

Cunoscând poziţia U.R.S.S. faţă de România, guvernele horthyste s-au grăbit să încheie o convenţie comercială cu sovietele şi după succesele diplomatice ale lui Litvitinov, au considerat necesar să reia chiar şi relaţiile diplomatice, încercând să fructifice în avantajul propriu problemele litigioase româno-sovietice. Menţionăm, în acest context şi eforturile comuniştilor maghiari din România, care erau foarte bine reprezentaţi în rândul P.C.R., de a acţiona pentru dezmembrarea statului naţional unitar român, în conformitate cu tezele Cominternului.

Paleta largă de acţiuni ale diplomaţiei maghiare, poate fi caracterizată ca inconsecventă, dacă am pierde din vedere linia generală, conform căreia strategia şi tactica revizionistă au fost bazate pe un plan foarte complicat. Acest plan presupunea existenţa unor scopuri imediate şi a unui scop final. Toate scopurile imediate erau în serviciul scopului final: revizuirea şi revanşa.

Politicienii şi diplomaţii maghiari au avut un sprijin important în susţinerea demersurilor revizioniste în persoana regentului Horthy. Acesta a considerat că nu are datoria morală şi materială de a executa prevederile din Tratatul de la Trianon. El a proclamat că tratatul de pace care a fost impus Ungariei prin violenţă, nu obliga prin aceasta să fie respectat şi aplicat. Invocând aceste pretexte, Horthy, în calitatea sa de regent a fondat centre de propagandă cu scopuri bine stabilite, de a combate tratatul şi a susţine campania de ură contra vecinilor şi a aliaţilor lor[130].

[130] Ch. Reber, *op. cit.,* p. 212.

Istoricul francez J. Vidalenc a stabilit legăturile între naționalismul premierilor maghiari care s-au succedat şi poziția revanşardă a regentului Horthy, care a găsit în preocupările sale externe, o metodă de a nu face nimic pentru ameliorarea situației țăranilor unguri, reforma agrară fiind redusă doar la câteva gesturi simbolice[131].

Acelaşi istoric sublinia dezinvoltura cu care guvernele horthyste deturnau limitarea forțelor armate ungare, care „a devenit proverbială iar asociațiile patriotice ale tinerilor trebuiau să furnizeze mărimea necesară unei armate regulate”[132].

Asociațiile secrete cu caracter iredentist şi revizionist

În acest context rolul organizațiilor şi asociațiilor iredentiste în susținerea revizionismului şi a politicii de înarmare a statului maghiar a fost extrem de mare.

Din reacțiunea națiunii maghiare împotriva tratatului de pace s-au născut nenumărate societăți şi organizații, care şi-au propus să acționeze în diferite domenii, cu diferite mijloace şi obiective. În general putem să împărțim în două categorii asociațiile iredentiste care s-au înființat în Ungaria. Unele au avut ca scop propaganda sau sprijinirea propagandei revizioniste în țară sau în străinătate iar altele au avut ca scop educația militară deghizată a tineretului din Ungaria.

Imediat după război s-au format în Ungaria un şir de societăți secrete, care au avut ca scop restabilirea unității în armată, care se dezmembrase datorită caracterului ei multinațional. Pentru a-şi atinge țelul, aceste organizații secrete şi-au format o serie de asociațiuni publice sub diferite denumiri şi sub mască patriotică, sportivă, culturală, etc. Prin crearea acestor societăți, organizațiile secrete şi-au format ierarhia lor clandestină şi şi-au realizat programul, care prevedea formarea unui cadru puternic al armatei secrete şi influențarea opiniei publice prin această forță, urmărind să determine acțiuni, care erau prezentate ca manifestări ale opiniei publice împotriva Tratatului de la Trianon. Tot în sarcina lor cădea şi colectarea fondurilor pentru toate activitățile revizioniste.

[131] J. Vidalenc, *op. cit.*, p. 105.
[132] *Ibidem.*

Membrii acestor organizaţii secrete erau oameni influenţi în viaţa politică, administrativă şi juridică a Ungariei, iar cei din statele limitrofe erau în primul rând oameni politici şi ziarişti maghiari, care exercitau o influenţă mare în cercurile minoritare.

Cea dintâi organizaţie secretă înfiinţată a fost „Uniunea Naţională" (*Nemzeti Szövetség*), care avea drept scop mărturisit lupta împotriva bolşevismului. Această organizaţie secretă a înfiinţat asociaţia legală „Ungurii care se deşteaptă" (*Ebredö Magyarok*), centrala lor secretă fiind la Viena, în timp ce organizaţia legală activa la Budapesta[133]. După căderea revoluţiei bolşevice, centrala s-a mutat la Budapesta, iar „Ungurii care se deşteaptă" au dezlănţuit teroarea albă. Asociaţia avea şi o secţiune ardeleană, condusă de preotul romano-catolic dr. Szentivanyi Robert, un confident al episcopului catolic Majlath de la Alba Iulia. Scopul acestei secţiuni era organizarea rezistenţei maghiare în Ardeal, faţă de autoritatea de stat românească[134].

„Uniunea de la Etelköz" (*Etelközi Szövetség*), după legendă a fost fondată de cele şapte căpetenii, care comandau triburile maghiare venite din Asia şi care au participat împreună la cucerirea patriei. Noua alianţă a fost fondată în 1920 de şapte magnaţi maghiari, care se doreau urmaşii celor şapte căpetenii, printre magnaţi aflându-se conţii Pal Teleki, Ştefan Bethlen şi J. Karoly[135]. După înfiinţarea sa, uniunea a finanţat masiv bandele „Visului maghiar", ale lui István Hejjas, care a răsturnat guvernul lui Simonyi-Semadam, sub pretextul că străbunii acestuia n-au venit cu ungurii cuceritori din Asia şi tot el i-a adus la guvernare pe aristocraţii Pal Teleki şi Ştefan Bethlen[136].

Primul magnat de la Etelköz, care a ajuns în fruntea afacerilor Ungariei a fost contele Teleki. I-a succedat apoi contele Bethlen, iar din 1931, prim-ministru a devenit contele Karoly. În septembrie 1932, generalul G. Gömbös, ministru de război în cabinetul precedent a ştiut să câştige încrederea magnaţilor din Alianţa de la Etelköz, elaborând un plan de acţiune revizionistă şi teroristă susţinută de Italia şi aplicată odată cu preluarea de către acesta a postului de prim-ministru[137].

---

133 E. Toth, *op. cit.,* p. 9.
134 A. Gociman, *op. cit.,* p. 183.
135 Ch. Reber, *op. cit.,* p. 242.
136 E. Toth, *op. cit.,* p. 9.
137 Ch. Reber, *op. cit.,* p. 243.

Alianța de la Etelköz a fost deci, o puternică forță politică a Ungariei, nu numai pentru că desemna postul de prim-ministru şi îl impunea regentului Horthy, ci şi pentru că cei şapte magnați controlau şi alte societăți secrete şi organizații iredentiste.

Acestea fie că erau înființate de aristocrați: „Colonia lui Arpad", „Sânge Huno-Maghiar", „Cei trei munți" sau de reprezentanți ai burgheziei: „Iubirea de Patrie", „Liga Națională", „Societatea L.", au ajuns la unele fricțiuni, care au devenit fatale scopurilor inițiale.

Pentru conducerea unitară a activității tuturor organizațiilor, s-a înființat un centru de control şi conducere: „Alianța de Sânge a Crucei Duble Apostolice" (*Apostoli Kettös Kereszt Vérszövetség*). Acest centru era condus de un sfat compus din cinci persoane, dintre care cea mai proeminentă era figura regentului Horthy[138].

Până în 1926 activitatea societăților secrete era lipsită de orice sistem şi prin urmare, indiscrețiile erau la ordinea zilei. Cu ocazia falsificării francilor francezi, organizațiile secrete s-au compromis grav şi poliția franceză, care a cercetat cazul a adunat împotriva lor un material extrem de compromițător.

Sub presiunea acestor fapte, primul ministru de atunci, contele Bethlen, în martie 1926 a promis că va extirpa organizațiile secrete, dar rezultatul acțiunilor lui a fost în fapt o nouă regrupare, organizată mai rațional.

Dintre organizațiile secrete apărute după 1927, cea mai importantă a fost „Fiii lui Arpad" (*Arpád Fiai sau Arpádosok*), care era exclusiv rezervată „tinerimii naționale" şi avea ca scop să antreneze tinerii pentru luptă[139]. Tinerii recrutați erau repartizați în două grupe principale: oameni capabili să poarte arme şi să se antreneze pentru luptă şi grupe de informații, ai căror membrii erau trimişi în acțiune şi misiuni pe teritoriul țărilor vecine, pentru a pregăti acțiuni sau a culege informații.

După instaurarea guvernului Gombos, în 1932 s-a creat o centrală publică sub numele de „Tânăra Gardă" (*Ifju Gárda*), organizație care a trimis şi înființat secții în statele succesorale[140].

Dintre societățile secrete care s-au remarcat prin acțiunile lor teroriste menționăm „Societatea L." şi „Uniunea maghiarilor de fier", care a comis

[138] E. Toth, *op. cit.,* p. 10.
[139] Ch. Reber, *op. cit.,* p. 244.
[140] *Ibidem.*

mai multe atentate cu dinamită rămase nepedepsite. De asemenea, „Alianța Sfintei Coroane", grupa în principal, ofițerimea[141].

Organizațiile corpului ofițeresc

Referitor la rolul ofițerimii în activitatea revizionistă şi iredentistă, menționăm preocuparea deosebită a autorităților de la Budapesta pentru organizarea cadrului corpului ofițeresc. Prin Tratatul de la Trianon, armata Ungariei a fost redusă la 35.000 oameni. Ea a fost astfel organizată, încât să cuprindă mai mulți ofițeri şi subofițeri, decât soldați, iar pe de altă parte a realizat instruirea tuturor cadrelor aflate în rezervă în cel mai mare secret. Pentru a înlesni această deghizare, s-a format imediat după prăbuşirea monarhiei dualiste, la sfârşitul anului 1918, „Asociația Națională a Forțelor înarmate Maghiare" – prescurtat *Move*[142]. S-a înființat, firește sub masca unei organizații particulare, pentru apărarea intereselor profesionale ale ofițerilor, fără scopuri politice. Au fost strânşi la un loc toți ofițerii activi de rezervă, cei concediați, cei puşi în disponibilitate, ajungându-se astfel ca „Move" să cuprindă toată ofițerimea din Ungaria. Asociația şi-a înființat filiale în toate oraşele şi comunele mai însemnate din țară, stabilindu-le legături în Cehoslovacia, Iugoslavia şi România. Pe lângă menirea de a înlocui cadrul ofițeresc oficial, „Move" a fost o organizație de spionaj şi contraspionaj, fiind totodată un ajutor important pentru susținerea acțiunilor revizioniste.

Revizionismul maghiar nu a uitat nici ofițerii pensionari, care erau, după război, foarte numeroşi, atât în Ungaria, cât şi în fostele teritorii maghiare. Pentru a se folosi de forța lor s-a fondat „Uniunea Națională a Ofițerilor Pensionari" (*Nyukosz - Nyugalmazott Katonatisztek Országos Szávetsége*)[143].

Prin „Move" şi „Nyukosz", revizionismul maghiar a reuşit să mobilizeze cadrul ofițeresc, care a stabilit imediat legături strânse cu cercurile simpatizante din țările învecinate şi le-a organizat pentru a acționa.

Foarte multe documente de arhivă amintesc despre dese convocări la Budapesta ale foştilor ofițeri de rezervă din vechile unități maghiare de pe vremea monarhiei dualiste. De exemplu, în 30 mai 1938, Radio Budapesta a făcut un istoric al acestor unități, menționând că: „astăzi nu mai există aceste

[141] *Ibidem,* p. 245.
[142] E. Toth, *op. cit.*, p. 11.
[143] *Ibide*m, p. 12.

regimente, dar dacă ar suna ceasul, toți cei care le-au aparținut ar ști astăzi unde să se prezinte”[144].

Un alt document menționa că folosind ocazia congresului euharistie, care a avut loc la Budapesta, „printre numeroasele personalități din Ardeal ce au luat parte, au fost şi ofițeri de rezervă ai fostei armate austro-ungare”[145]. Foştii ofițeri de rezervă erau obligați să se prezinte pentru a primi instrucțiuni din partea autorităților militare maghiare. Misiunea lor în caz de conflict era: de a organiza acțiuni de sabotaj; de a provoca atentate contra personalităților defavorabile Ungariei; de a provoca epidemii în dosul frontului; de a face propagandă demoralizatoare în rândul armatei; de a organiza bande armate[146].

Organizațiile paramilitare

Revizionismul ungar, paralel cu organizarea în toată regula a unei armate bine închegate, şi-a format şi un stat major din civili, pentru a apela la populația din toate teritoriile vechii Ungarii în caz de război. Statul major al acestei mobilizări a fost „Liga Apărării Cetățeneşti” (*Polgárvédelmi Liga*), care avea ca scop „strângerea legăturilor între toți factorii de control, supraveghere şi contraspionaj, asigurându-şi o activitate unitară”[147].

O altă caracteristică a revizionismului maghiar a fost încercarea de a militariza întreaga societate, cu scopul de a pregăti războiul de revanşă şi de a fanatiza, în special tineretul, pentru realizarea acestui țel.

Studențimea a fost organizată milităreşte, în cunoscutele „batalioane studențeşti”, iar celălalt segment al tineretului ungar, făcea parte din organizația Levente. Adoptate de autorități „Legea educației fizice pentru popor”, obliga pe fiecare tânăr între 12 şi 19 ani să se supună unei educațiuni corporale şi cu executarea acestei legi a fost însărcinată instituția Levente. Rostul adevărat al mişcării Levente se putea uşor distinge din discursurile ținute cu ocazia depunerii jurământului recruților, discursuri publicate de obicei de presa ungară şi care se încheiau întotdeauna cu obsedanta lozincă: „Ungaria mutilată nu e țară, iar Ungaria întregită e un rai”[148].

---

144 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 684/1938, fila 11.
145 Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Chestura de Poliție,* Dosar 45/1938, fila 23.
146 *Ibidem.*
147 E. Toth, *op. cit.*, p. 12.
148 *Ibidem.* p. 14.

Dacă societăţile secrete erau capul revizionismului şi iredentismului maghiar, organizaţiile militare, paramilitare, asociaţiile patriotice şi publice putem să le considerăm ca organe de execuţie ale mişcării iredentiste.

Asociaţiile patriotice

Aceste asociaţii patriotice au fost create, fie la Szeghed, fie la Budapesta, sub regimul terorii albe, statutele lor fiind depuse şi aprobate de autorităţi, înregistrate legal şi aproape toate beneficiau şi de un buget de stat sub diferite pretexte. Toate erau, fără excepţie rasiste şi iredentiste.

Cea mai importantă asociaţie patriotică a fost „Federaţia Asociaţiilor Publice" (*Tarsadalmi Egyesületek Szövetsége*) *sau TESZ.* Ea cuprindea 2.000 de societăţi şi grupări de toate genurile, din care 460 de organizaţii iredentiste, grupau 4,5 milioane de membrii, care activau în ţară şi în străinătate pentru cauza Ungariei Mari a lui Ştefan cel Sfânt[149]. Preşedintele ei era arhiducele Francisc-Joseph de Habsburg, tatăl lui Frederic de Habsburg, proprietarul unor imense ferme şi domenii. Bugetul anual al societăţii, de ordinul a 20 milioane franci, provenea din cotizaţii şi subvenţii de la diferite ministere. În bugetul TESZ figura o donaţie din partea statului maghiar de 2 milioane pengö, în timp ce veniturile din cotizaţii sau alte surse, nu se ridicau la peste 800.000 de pengö[150]. Asociaţia milita pentru reîntoarcerea pe tronul Ungariei reîntregite a Habsburgilor şi avea ca scop secundar să pună la dispoziţie fonduri pentru propaganda revizionistă[151].

Elita intelectualităţii ungare, formată din diplomaţi, savanţi, artişti şi scriitori, a fost grupată în „Societatea Maghiară pentru Afacerile Străine" (*Magyar Külügy Társaság*), înfiinţată de contele Apponyi în 1921. Statutul acestei societăţi recomanda membrilor ei să cultive relaţiile private în mediile politice, ştiinţifice şi artistice din străinătate şi să utilizeze aceste relaţii pentru pregătirea revizuirii tratatelor[152]. Societatea a constituit o bibliotecă şi arhive revizioniste şi a instalat opt secţii pentru acţiunea revizionistă. Ea a publicat numeroase cărţi şi broşuri de propagandă şi a editat două reviste de circulaţie internaţională: „Magyar

[149] Ch. Reber, *op. cit.,* p. 251.
[150] *Ibidem,* p. 252.
[151] A. Gocima, *op. cit.,* p. 251.
[152] Ch. Reber, *op. cit.,* p.255.

Külpolitika" (*Politica externă maghiară*) şi „Külügy Szemle" (*Revistă de Politică Externă*)[153].

„Liga Națională Maghiară" era în special organizația bisericii catolice şi a tinerilor fii ai marilor proprietari de pământuri, preşedinte de onoare fiind, însuşi regentul Horthy. Preşedintele în exercițiu era baronul Pereny - secretar de stat, iar director dr. Majorös - consilier ministerial al secției minorităților[154]. Activitatea ocultă a „Ligii Naționale Maghiare", consta în a stabili legăturile între slovaci şi teroriştii bulgaro-macedoneni din *ORIM* (*Organizația Revoluționară Internă Macedoneană*), după modelul legăturilor existente între ustaşii separatişti croați şi ORIM[155]. „Liga Națională Maghiară" a creat mai multe societăți. Una dintre ele „Societatea Rakoczi", fondată în 1921, al cărei preşedinte era Ivan Rakowsky - ministru în cabinetul Bethlen, a tipărit şi a pus în circulație biletele false de 500 de coroane[156]. Preşedintele Ligii, baronul Perenyi, a fost implicat şi el în această afacere, în acelaşi timp cu I. Szörzsey, directorul de la TESZ dar nu au fost niciodată judecați[157].

„Liga Revizionistă Maghiară" (*Magyar Revizos Liga*) înființată în 1927 avea ca preşedinte pe scriitorul Herczeg Ferencz şi ca secretar general pe Andras Falk. În comitetul acestei organizații figurau, de asemenea oameni politici cunoscuți, ca Tibor Eckhardt, Gustav Gratz, episcopul Iozan şi marele rabin Hevesi[158]. Această organizație era foarte activă în Anglia, unde era susținută de lordul Rothermere şi de cercul lui sir Henri Deterding, patronul lui Royal Dutch[159].

În albumul revizionist al ziarului „Pesti Hirlap" se menționa că însăşi „Liga Revizionistă Maghiară" îşi datora înființarea ei, lordului Rothermere[160].

---

153 „*Külügy* Szemle" – a Magyar Külügy Társaság Kiádasa, 1921, Budapest, jánuar-április, „Magyar Külpolitika", 1928, Budapest, nr. 5, 1 március.

154 Ch. Reber, *op. cit.,* p. 254.

155 *Ibidem.*

156 *Ibidem.*

157 *Ibidem.* p. 255.

158 *Ibidem.* p. 254.

159 *Ibidem.*

160 A. Gociman menționa că lordul Rothermere „a urgentat ca să se înființeze un organism, care să întrunească toate asociațiile patriotice maghiare, punând toate păturile poporului unguresc în serviciul ideii de revizuire. Nu au trecut decât câteva zile, se scrie în acelaşi album revizionist şi dezideratul lansat de lordul Rothermere a fost înfăptuit.

„Liga Revizionistă Maghiară" avea organizaţii în întreaga Ungarie, aproape fiecare cetăţean maghiar fiind membru al ei şi plătind o cotizaţie. De asemenea L.R.M. avea oficine în toate capitalele mai importante din Europa, scopul ei fiind propaganda în ţară şi în străinătate pentru revizuirea frontierelor. Bineînţeles că Liga Revizionistă Maghiară avea ajutoare foarte importante din partea statului şi se bucura de un concurs material însemnat din partea opiniei publice ungureşti. Aceasta, deoarece tot ceea. ce nu putea face oficial statul maghiar, făcea L.R.M., prin editarea unui număr imens de cărţi, broşuri, hărţi şi imprimate în limba maghiară şi în limbile de circulaţie internaţională.

Liga Revizionistă Maghiară a redactat patru gazete lunare, pe care le tipărea ziarul „Pesti Hirlap". De asemenea, ziarul „Uj idok" era administrat de Herczeg Ferencz, preşedintele L.R.M., aflat în strânsă legătură cu lordul Rothermere[161].

Tot prin intermediul ziarului „Pesti Hirlap", care era „monitorul revizionismului maghiar", L.R.M. a întocmit două albume revizioniste, primul întitulat „Dreptate Ungariei", al doilea „Europa la răspântie. Pace sau război", tipărit în 1933, albume care au fost trimise gratuit tuturor personalităţilor politice din Occident[162].

Liga Revizionistă Maghiară organiza de asemenea, manifestaţiile revizioniste din Ungaria, primea oaspeţii străini favorabili revizuirii, organiza conferinţe şi luări de poziţii cu caracter revizionist.

Exprimând noua orientare a cercurilor oficiale ungare, după 1927, preşedintele L.R.M., Herczeg Ferencz, afirma cu nonşalanţă ideea revizionistă, în presă sau cu prilejul diferitelor întruniri. În iunie 1933, el declara ziarului „Il popolo d'Italia", fondat de Mussolini că: „pentru revizuire, azi lucrează forţe morale atât de gigantice, încât pe lângă ele dispare orice putere diplomatică sau militară"[163].

S-a înfiinţat Liga Revizionistă sub preşedinţia scriitorului H. Ferencz, şvabul maghiarizat din Vârşeţ (Banatul sârbesc)" (A. Gociman, *op. cit.,* p. 38).

161 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 184/1930, fila 219.

162 Într-o notă informativă a Poliţiei Alba din martie 1935 se arăta că al doilea album „cuprindea mai multe hărţi ale fostei monarhii austro-ungare şi fotografii din Transilvania. Pe lângă lectura revizionistă, se descriu şi pretinsele suferinţe ale ungurilor din ţinuturile alipite şi nedreptăţile ce s-ar fi făcut prin tratate de pace. Aceste albume au fost răspândite prin preoţii şi studenţii facultăţilor din Budapesta şi populaţiei maghiare din ţările succesorale". (*Ibidem,* Dosar 423/1935, fila 21).

163 A. Gociman, *op. cit.,* p. 78.

Referitor la condamnarea formală a Ungariei la Geneva pentru Iankapuszta, unde s-au antrenat autorii atentatului de la Marsilia din 1934, acelaşi Herczeg Ferencz declara că: „niciodată nu s-au adus în luptă arme mai cinstite decât acelea cu care luptă mişcarea revizionistă”[164].

Dincolo de tendențiozitatea unora din declarațiile sale, preşedintele L.R.M. recunoştea meritele diplomatului român Nicolae Titulescu în lupta împotriva revizionismului. În ziarul „Pesti Hirlap”, Herczeg Ferencz afirma că: „din cununa de lauri, o ramură se cuvine d-lui Titulescu, trimisul voiajor demonic, care se pricepe să strice afacerile concurenței”[165].

În foarte multe din întrunirile revizioniste organizate de L.R.M., Herczeg Ferencz expunea aşa-zisa „principialitate” pe care se bazau revizioniştii. La o întrunire revizionistă organizată de cercul social din Lipótváros (Budapesta), preşedintele L.R.M. afirma că „revizuirea se bazează pe principiile wilsoniene, iar programul nostru e acela ca Ungaria ciuntită să-şi poată reanexa teritoriile din imediata apropiere a statelor vecine, iar în celelalte teritorii ale coroanei Sfântului Ştefan, să cerem plebiscit”[166].

Pentru realizarea acestui deziderat L.R.M. a intervenit pe lângă guvernul maghiar pentru a aproba trimiterea în Transilvania a unui mare număr de agenți, care să facă propagandă, ca într-un eventual plebiscit populația şvăbească şi chiar românii ardeleni să fie determinați să voteze pentru realipirea Transilvaniei la Ungaria[167].

Putem afirma, pe baza documentelor că L.R.M. nu s-a rezumat numai la propunerile făcute guvernului ungar, ci a acționat direct pentru a provoca stări conflictuale în Transilvania, pe baza cărora să ceară opiniei publice mondiale rezolvarea situației, prin organizarea plebiscitului[168].

---

[164] „Gazeta Antirevizionistă”, Arad, din 31 decembrie 1934.

[165] *Calendar al Ligii Antirevizioniste Române pe anul 1935,* Editura L.A.R., Comitetul Regional pentru Transilvania - Cluj, p. 57.

[166] „Observator”, Bucureşti, anul III, nr. 9 din 7 martie 1936.

[167] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Politie Cluj,* Dosar 205/1934, fila 42.

[168] Într-o notă a Inspectoratului IV de Poliție Cluj se arăta că: „Liga Revizionistă Maghiară a dat directive oamenilor ei de încredere să intensifice propaganda revizionistă în statele succesorale prin provocări, greve, sabotaje şi revolte interne. În caz de agravare a situației să fie pregătiți ca la momentul oportun să atace chiar pe capiii autorităților. Ordinele sunt trimise numai prin viu grai din Budapesta, Szeghedin şi Máko. Călugării premonstratenzi din Oradea, Capitoliul şi Episcopatul romano-catolic sub conducerea canonicului Schriffert Béla sunt focare de propagandă revizionistă în Transilvania”

Paralel, organismele internaţionale din acea perioadă au fost asaltate cu plângeri şi memorii ale Ligii Revizioniste Maghiare. Referitor la plângerea L.R.M. adresată opiniei publice mondiale, ziarul „Observator" nota următoarele: „Liga Revizionistă Maghiară a lansat nu demult un apel adresat opiniei publice mondiale în care sunt expuse durerile maghiarilor şi indicate leacurile acestora. Durerile acestea sunt vechi. Ele nu se pot vindeca pentru că pretind leacuri prea scumpe, nouă: Ardealul, Banatul, Crişana, Bihorul şi Maramureşul; Cehoslovaciei: Podkarpaska-Russ; Jugoslviei: Croaţia, Italiei: Fiume şi coasta Adriatică"[169].

Pe de altă parte, liderii L.R.M. Îşi făceau un titlu de glorie din propaganda pe care o susţineau cu toate mijloacele. La o întrunire a „Uniunii Asociaţiilor Feminine din teritoriile desmembrate", ţinută la Budapesta în 13 mai 1937 a vorbit dr. Fall Endre, directorul L.R.M., care a arătat că în urma propagandei revizioniste „statele europene au cunoscut marele adevăr că harta Europei cuprinsă în tratatele de pace a fost rău alcătuită şi politica revizionistă a Ungariei a atras atenţiunea întregului univers asupra necesităţii de a se aranja acesta cauză maghiară"[170].

Dacă pe plan extern, L.R.M. prezenta Ungaria ca pe o victimă iar minoritatea maghiară din statele succesorale, pe cale de dispariţie, pe plan intern, revizionismul era fluturat în faţa auditorilor ca o ultimă soluţie a rezolvării problemelor economice şi sociale ale statului ungar. La o întrunire a L.R.M. de la Şopron, delegatul organizaţiei centrale de la Budapesta, dr. Fall Endre spunea: „Fără lărgirea hotarelor patriei ciuntite, mult timp poporul maghiar cu o cultură superioară nu va putea suporta aparatul birocratic actual, prea numeros. Lărgirea hotarelor ţării înseamnă pentru

(Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: Chestura de Poliţie Alba, Dosar 8/1937, fila 2).

Într-o altă notă informativă a Politiei oraşului de reşedinţă Alba Iulia din 19 decembrie 1936 se menţiona că: „agenţii trimişi de Liga Revizionistă Maghiară au început să culeagă informaţii militare, să îndemne la acte de terorism, sabotaje şi ca maghiarii să-şi procure arme de foc etc." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj*, Dosar 205/1936, fila 42).

Într-un alt document se menţiona că: „Liga Revizionistă din Budapesta a hotărât să trimită în ţările ce compun Mica Antantă, diferiţi agenţi cu scopul de a lua contact cu conducătorii ungurilor, care să informeze populaţia maghiară despre sforţările făcute de Ungaria pentru dezrobirea lor. Aceşti agenţi vor fi recrutaţi dintre ungurii care locuiesc permanent în aceste ţări". (*Ibidem*, Dosar 423/1935, fila 19).

169 „Observator", Bucureşti", nr. 21 din 6 iunie 1936.

170 Arhivele Statului. Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 255/1937, fila 152.

fiecare maghiar o bucată de pâine mai mare, posibilități mai multe de muncă şi întărirea vieții economice"[171].

Scriitorul Herczeg Ferencz conducea de asemenea cunoscuta organizație iredentistă ungară „Delvideki Othon" (*Căminul Sudului*), care a pus bazele altor organizații iredentiste, având ca scop menținerea şi dezvoltarea relațiilor culturale naționale maghiare cu tineretul din țările succesorale[172].

La rândul lor, femeile revizioniste erau grupate în asociația „Pro Hungaria", care era una din cele mai importante organizații feminine din Ungaria şi din străinătate. Asociația şi-a instalat filiale în multe capitale europene şi în S.U.A., cea mai importantă fiind „Anglo-Hungarian Group" din Londra, condusă de d-na H. Morant şi susținută de lordul Rothemere[173]. Preşedinta asociației centrale de la Budapesta era d-na F. Réthy, care stătea, cel mai adesea în străinătate iar bugetul organizației era în jurul a 2 milioane franci[174].

„Pro Hungaria" a fondat o altă organizație a femeilor, „Magyar Nemzeti Szbvetseg" (*MANSZ sau Asociația Națională a Femeilor Maghiare*), care era prezidată de scriitoarea naționalistă şi antisemită, Cécile Tormay. Această grupare se ocupa în special de propaganda iredentistă între femeile din teritoriile fostei monarhii austro-ungare[175].

„Uniunea Amicii Poporului Maghiar" (*A Magyar Klap Baráti Szövetsége*), constituită în 1936 la Budapesta avea ca scop crearea unui front unitar de luptă pentru realizarea viitorului şi năzuințelor naționale ale poporului maghiar, îndeosebi cu sprijinul maghiarilor şi al amicilor acestora aflați în străinătate. Printre conducătorii acestei organizații se numărau: Rávasz Laszlo Ladislau - episcop reformat. Lukács György, Nagy Emil şi Demeter Mihail, foşti miniştri[176].

Din rândul organizațiilor iredentiste de mai mică importanță, amintim „Liga pentru cultura maghiară" (*Magyar Kulturliga*), care făcea propagandă

[171] „Observator", Bucureşti, nr. 3, din 25 ianuarie 1936.
[172] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Politie Cluj,* Dosar 184/1930, fila 58.
[173] Ch. Reber, *op. cit.,* p. 255.
[174] *Ibidem.*
[175] *Ibidem,* p. 256.
[176] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 205/1934-1936, fila 44.

printre minorităţile naţionale din statele succesorale şi era subvenţionată de Ministerul Instrucţiunii Publice din Ungaria[177].

„Liga Naţională Creştină Unificată" (*Egyesült Kerestény Nemzeti Liga*) se ocupa în special cu propaganda în favoarea restaurării habsburgilor[178].

Dintre organizaţiile iredentiste studenţeşti, menţionăm în primul rând „Asociaţia Naţională Maghiară a Studenţilor şi a Şcolilor Înalte" (*MEFOSZ*), care a creat şcoli de agitatori, mulţi dintre ei fiind apoi delegaţi în universităţile din statele succesorale. Asociaţia veghea, de asemenea la aplicarea legii privind Numerus Clausus, care limita numărul studenţilor evrei în universităţile maghiare[179].

Tinerimea universitară cuprindea alte şapte asociaţii cu mai multe mii de membrii în Budapesta şi în oraşele din Ungaria. Aceste organizaţii posedau veritabile trupe de şoc, care erau, de asemenea bine înarmate, ca şi formaţiile paramilitare ale „Visului maghiar". Acestea erau: „Asociaţia Turul" (*Turul Szövetség*); „Asociaţia Saba" (*Saba Baytársi Szövetség*); „Asociaţia studenţilor catolici" (*Katholikus Diak Szövetség*); „Asociaţia Studenţilor Protestanţi" (*Protestans Diak Szövetség*); „Asociaţia Sportivă a Studenţilor" (*Föiskolai Sportszövetség*); „Asociaţia Hungaria" (*Hungaria Szövetség*); „Asociaţia Universitară a Secuilor din Transilvania" (*Szekeli Egyeterni és Föiskolai Halgatore Egyesülete*[180]. Aceste organizaţii erau susţinute moral şi material de Ministerul de Război şi de cel de Interne. De mai multe ori aceste organizaţii au provocat dificultăţi diplomatice între guvernul de la Budapesta şi cele ale statelor Micii Antante. De exemplu, „Asociaţia Universitară a Secuilor din Transilvania", dispunea nu numai de trupe de şoc, care se dedau în mod regulat la demonstraţii războinice, ci şi de o secţie de propagandă, care făcea spionaj şi întreţinea agitaţia în rândul minorităţii maghiare din România[181].

---

[177] Ch. Reber, *op. cit.,* p. 256.

[178] *Ibidem.*

[179] *Ibidem.*

[180] *Ibidem.*

[181] Într-o notă a Direcţiei Generale a Poliţiei se arăta că în 19 ianuarie 1926 la Universitatea din Bucureşti s-a descoperit o vastă organizaţie de spionaj. Un student în medicină, István Silai a încercat să corupă doi ofiţeri ai ministerului de război al României şi a deturnat documente militare. El a fost arestat şi ancheta a relevat că în România exista o organizaţie clandestină de spionaj, ai cărei agenţi erau în exclusivitate maghiari. Sediul se afla la Universitatea din Szeghedin iar ramificaţiile

În 1935 numărul societăților studenţeşti angrenate în acțiuni revizioniste şi iredentiste a ajuns la 18. Barta László, preşedintele „Federației Societăților Studenţeşti" declara ziarului „Magyaroszág": „cea mai esențială parte a acțiunilor noastre o formează lupta contra Trianonului"[182].

Împotriva României erau îndreptate şi alte organizații subvenționate de statul ungar, printe care amintim: „Asociația Transilvania" (*Erdélyi Tarsaskör* – menținută grație subsidiilor de la Budapesta); „Societatea Gabor Aron" (*Gabor Aron Szövetség*), care avea în program acțiuni teroriste; „Comunitatea simbolică a secuilor din Harghita" (*Harghitavaraljia Jelkepés Szekeli Község*), care avea ca scop provocarea de răzvrătiri printre secuii din România; „Ifju Gárda" (*Tânăra Gardă*), asemănătore celei create împotriva Slovaciei, reprezentanții ei trebuiau să devină ustaşii Transilvaniei[183].

Dintre asociațiile subvenționate din fondurile diferitelor societăți şi ligi îndreptate împotriva României menționăm în ordine cronologică organizația „Căminul cultural şi de educație tradițională a tineretului din provinciile de sud", înființată de „Căminul Sudului" în 1930 condus de Herczeg Ferencz[184].

Tot la Budapesta s-a înființat în 1935 şi „Asociația Arădanilor din Ungaria", sub preşedinția baronului Urban Ivan, fost prefect de Arad pe vremea stăpânirii maghiare şi cumnat cu regentul Horthy[185].

Scopul asociației era „să întrețină în sufletul refugiaților arădeni sentimentul național maghiar şi să ducă lupta pentru revizuirea tratatelor de pace"[186]. Asociații similare au fost pe cale să se înființeze pentru toate oraşele Transilvaniei, scopul fiind acela ca aceste organizații să fuzioneze într-o grupare politică prin care să se susțină ideea revizuirii.

Foarte multe documente atestă faptul că „Asociația Bărbaților din Ardeal" împreună cu „Liga Revizionistă Maghiară", Societatea de

erau la Cluj şi Bistrița (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 239/1936, fila 162).

182 Granița", Satu-Mare, din 15 ianuarie 1935.

183 Ch. Reber, *op. cit.,* p. 269.

184 Într-o notă informativă a Marelui Stat Major din 11 august 1930 se arăta că această organizație a şi intrat în relațiuni cu anumite cercuri culturale maghiare din Ardeal şi anume cu un oarecare Peterffi din Cluj, care este redactorul unei gazete intitulată „Erdely Fiatolok Lapja" (Foaia Tineretului Ardelean), care îşi are sediul la Cluj (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 184/1930, fila 58).

185 *Ibidem,* Dosar 423/1935, fila 17.

186 *Ibidem.*

radiodifuziune din Ungaria şi Direcţia cinematografelor au desfăşurat o intensă propagandă revizionistă împotriva României[187].

„Asociaţia Bărbaţilor din Ardeal" a fost înfiinţată la Budapesta în 1928 şi cuprindea pe maghiarii ardeleni emigraţi în Ungaria. Scopul principal al acestei asociaţii era propaganda în favoarea revizuirii Tratatului de pace de la Trianon, pentru a se obţine alipirea Transilvaniei la Ungaria[188]. Preşedintele acestei asociaţii era contele Teleki, profesor universitar, care avea legături strânse cu diferite cadre didactice maghiare de la Universitatea din Cluj[189].

Împotriva unităţii statului român a acţionat şi asociaţia „Stindardele Patriei", condusă de Urmanczy Nandor, călăul celor 40 de români asasinaţi sau arşi de vii la Beliş în 1918. Cinismul acestui criminal a mers până la a stoarce prin ameninţări şi teroare o declaraţie revizionistă, pe care a atribuit-o „liberei voinţe a românilor şi sârbilor din Ungaria"[190].

---

[187] Într-o notă informativă a Poliţiei Alba se arăta că la 11 decembrie 1936 a avut loc Adunarea Extraordinară a Comitetului Executiv şi membrilor din conducerea organizaţiei revizioniste „Uniunea Bărbaţilor din Ardeal". În continuare documentul menţiona că „s-a hotărât să se intervină pe lângă societatea de radiodifuziune maghiară în scopul de a admite uniunii de a organiza de două ori pe săptămână discuţii, dialoguri cu caracter revizionist, care vor avea loc între cunoscuţi foşti politicieni şi personalităţi militare originare din Ardeal. Tot astfel se vor organiza spre difuzare diverse piese teatrale cu caracter revizionist, scene din viaţa minorităţilor din Ardeal, scrise anume pentru difuzare prin postul de radio de la Budapesta şi celelalte posturi medii din Ungaria". (*Ibidem,* Dosar 255/ 1937, fila 20).
Într-un document emis de Direcţia Generală a Poliţiei, din 17 februarie 1937 se semnala că „din iniţiativa celor două mari organizaţiuni revizioniste din Ungaria, «Liga Revizionistă Maghiară» şi «Asociaţia Bărbaţilor din Ardeal» se vor organiza în cursul lunii mai 1937 o serie de festivităţi şi demonstraţiuni cu caracter revizionist la care vor fi invitate şi personalităţi din Ardeal. Festivităţile vor fi foto-filmate şi apoi rulate la toate cinematografele din Ungaria şi eventual în cadrul jurnalului sonor chiar la cinematografele din străinătate." (*Ibidem,* Dosar 679/ 1937,fila 15).

[188] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Parchetul General al Curţii de Apel Cluj,* Dosar 1/1936, fila 198.

[189] În urmărirea Parchetului general al Curţii de Apel Cluj se afla dosarul lui Roska Martin, şef de lucrări la Institutul de Studii Clasice din Cluj. Acesta a fost în repetate rânduri la Budapesta, ţinând legături mai strânse cu Asztolos Miklos, redactorul lucrării intitulată „Ardealul istoric", apărută la Budapesta în 1936. „Asociaţia Bărbaţilor Ardeleni" a editat această carte, care forma în acel timp o evanghelie a revizionismului. (*Ibidem).*

[190] „Noua Gazetă de Vest", Oradea, II, nr. 222 din 12 ianuarie 1937.

Caracterul terorist al organizațiilor iredentiste înființate în Ungaria a fost transferat şi asociațiilor înființate în Transilvania. De exemplu, Direcțiunea Generală a Poliției era informată că în Transilvania şi Banat funcționau din 1933, „Asociațiile tinerilor catolici", zise „Kölping". Aceste asociații camuflate sub o mască religioasă şi culturală, în realitate erau organizate după sistemul asociațiilor „Levente" din Ungaria şi erau conduse de ofițeri din fosta armată austro-ungară[191].

În alte cazuri, asociații legal constituite în România de către minoritarii maghiari, căutau să sfideze legile statului român şi să ducă o politică antiromânească. De exemplu, societatea „Uniunea Muzeului Ardelean", creată prin decizia din 12 septembrie 1925 a fost înscrisă din „greşeală", „Uniunea Ardeleană Muzeală Maghiară" (*E.M.E.*). Parchetul General al Curții de Apel Cluj a ajuns la concluzia că ea continua să fie o societate ce sfida românismul, ostilă statului român, statutele fiind cele din 1905, care favorizau statul maghiar[192].

Din analiza acțiunilor societăților şi asociațiilor create în Ungaria interbelică cu scopuri iredentiste şi revizioniste, a rezultat în primul rând numărul foarte mare al acestora, deşi nu avem pretenția de a le fi enumerat pe toate. De aici rezultă diversificarea formelor şi mijloacelor de acțiune care au menținut o ofensivă permanentă în vederea pregătirii revizuirii tratatelor de pace.

Evidențiind acțiunea acestor organizații neguvernamentale împotriva României, nu am epuizat însă analiza legăturilor dintre revizioniştii de la Budapesta şi acea parte a maghiarilor din România, care le-au slujit interesele.

Acțiunea revizionistă maghiară în România.
Legăturile cu Partidul Maghiar din România

De la început trebuie să menționăm că în întreținerea acestor legături, cel mai important rol l-a avut Partidul Maghiar din România, înființat în 1922. Simpla lectură a programului acestui partid, prezentat la data înființării, îndreptățeşte afirmația că acest partid a promovat o politică naționalist-şovină, de cultivare a segregației între minoritatea maghiară şi populația majoritar românească[193]. Referitor la programul Partidului Maghiar din 1922, Al.

[191] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 203/1933, fila 204.
[192] Idem. Fond: *Parchetul General al Curții de Apel Cluj,* Dosar 17/1929, fila 22.
[193] În programul elaborat de P. Maghiar din România în 1932 se cereau printre altele: „recunoaşterea prin Constituție a minorității maghiare ca subiect de drept public;

Olteanu considera natural faptul că „nici un partid politic român nu s-a găsit să negocieze un cartel pe baza unui asemenea program”[194].

Declarațiile politice şi articolele de presă ale liderilor acestui partid, ilustrează pe deplin faptul că această formațiune politică era un centru de direcționare a acțiunii revizioniste în România. Astfel, preşedintele Gheorghe Bethlen spunea la un congres al partidului: „Noi nu suntem practic la un congres al partidului. Nu speranța de a ajunge la putere ne-a reunit. Noi reprezentăm totalitatea națiunii maghiare din România”[195]. În acelaşi ton, deputatul Arpád Paal, unul dintre vicepreşedinții partidului, scria în ziarul de limbă maghiară din Cluj, „Keléti Ujság”, organul de presă al P. Maghiar, la 25 decembrie 1929 că: „patria minoritarilor nu este România. Patria lor este un cămin domestic, e cercul de activitate, care va putea constitui baza autonomiei naționale, excluzând total intervenția statului”[196].

Un alt vicepreşedinte al partidului, Elemer Jakabffy, scria la 20 octombrie 1929 în ziarul „Temesvári Hirlap” că „şi cel mai incult cititor al gazetei ştie că Ungaria a devenit un factor important în Europa Centrală. Ca o consecință naturală a acestei schimbări, societatea ungară caută să scape din lanțurile Tratatului de la Trianon, reclamând într-un mod din ce în ce mai îndrăzneț revizuirea acestui tratat. Nimic mai logic, faptele arată că propaganda revizionistă are de asemenea influență asupra populației maghiare din Transilvania”[197].

Parlamentul României a constituit, de asemenea, pentru liderii Partidului Maghiar, prilejul unor lamentări nejustificate în problema politicii statului român față de minoritatea maghiară. Intervențiile parlamentarilor maghiari au fost taxate deseori de presa românească de toate culorile politice, pentru tendențiozitatea lor[198].

---

autonomie națională; guvern propriu național în limbă proprie, cu o administrație şi justiție proprie; organizarea serviciului militar în aşa măsură ca cetățenii să-şi termine serviciul militar 3 luni maxim pe teritoriul cercului de recrutare, respectiv cu folosirea limbii materne ca limbă de instrucție şi de comandă; (Al. Olteanu, *Le mouvement politique hongrois en Roumanie,* în „Revue de Transylvanie”, 1935, 11, nr. 2, p. 186).

194 *Ibidem.*

195 *Ibidem,* p. 188.

196 *Ibidem,* p. 183.

197 *Ibidem,* p.202.

198 Referitor la intervenția preşedintelui Partidului Maghiar din România în Parlament în preajma aniversării unirii, ziarul „Observator” nota: „O coincidență bizară se poate observa ori de câte ori jalobăriile conducătorilor maghiarimii din Transilvania caută să

Între modalităţile folosite de Partidul Maghiar din România se număra şi trimiterea de memorii către Societatea Naţiunilor, sub pretextul că guvernul român nu respecta Tratatul minorităţilor semnat la 9 decembrie 1919, urmărindu-se punerea în discuţie a statutului minorităţilor din România şi, în mod indirect, a problemei Transilvaniei. La 18 februarie 1925, dr. Iuliu Tornya, avocat din Craiova, a depus la Liga Naţiunilor o plângere împotriva statului român, prin care România era acuzată de a fi nedreptăţit pe coloniştii maghiari aşezaţi pe pământurile lor de fosta stăpânire ungurească[199]. La 2 septembrie 1930 Secretariatul Societăţii Naţiunilor înregistra un memoriu al Partidului Maghiar din România, prin care acesta se plângea că statul român nu-şi îndeplinea angajamentele luate prin art. 9 al Tratatului de pace faţă de minoritatea maghiară[200].

Din arsenalul metodelor şi mijloacelor folosite de Partidul Maghiar din România nu a lipsit editarea broşurilor de propagandă, prin care se puteau atinge mult mai bine scopurile revizioniste în comparaţie cu articolele din ziare şi gazete, în care aceste scopuri erau mai mult sau mai puţin camuflate[201].

---

atenteze la reputaţia ţării, semnalul se dă de la Budapesta iar dumnealor se fac ecoul consemnului de peste frontieră. Mai deunăzi d-l Gheorghe Bethlen a declanşat un nou val de tânguieli nejustificate în faţa Parlamentului românesc. Indignarea conducătorilor vieţii noastre politice, însă a înfierat îndrăzneala nemaipomenită prin graiul autoritar al d-lui Nicolae Titulescu, ministrul nostru de externe şi al d-lui Octavian Goga, preşedintele Partidului Naţional Creştin. Insinuările conducerii Partidului Maghiar din România s-au produs tocmai în preajma aniversării unirii Transilvaniei cu patria mamă. („Observator", Bucureşti, nr. 46 din 21 decembrie 1936).

199 A. Gociman, *op. cit.,* p.395.

200 Reclamaţia încerca să demonstreze că Tratatul de pace „n-a avut puterea să schimbe directiva politicii şcolare dictată altădată de caracterul exclusiv românesc al statului român de dinainte de război... legile şi edificiul clădit sistematic al decretelor ministeriale şi al măsurilor oficiale au creat o serie de reforme menite să distrugă opera Tratatului sau să-i zădărnicească orice eficacitate, aceasta în directă contrazicere cu scopul şi spiritul Tratatului" (I. Scurtu, *Istoria României între anii 1918-1944,* Culegere de documente, E.D.P., Bucureşti, 1982, p. 272.

201 În articolul „Fruntaşii Partidului Maghiar răspândesc broşuri interzise", publicat de „Gazeta Sălajului" în 10 iulie 1937 se menţiona că „Prefectura şi Legiunea de jandarmi au descoperit că unii fruntaşi ai partidului maghiar, printre care citâm pe: Dr. Andrássy Ernestin - medic în Valea lui Mihai, Szemrei Arpad - primar în Andoni, Szatmary Carol - preot în Simian, Molnar Iosif - preot reformat în Tarcea, Ludovic Orosz - preot reformat în Chereşteu şi Mark Laurenţiu - învăţător confesional în Sălacea, au răspândit o broşură cu caracter subversiv, care avea următorul titlu: „Igon uton" (Drumul drept sau adevărat), tipărită la Cluj, ale cărei concluzii n-aveau alt scop decât acel de efervescenţă

Iritaţi peste măsură de constituirea secţiilor şi subsecţiilor Ligii Antirevizioniste Române în Transilvania, liderii Partidului Maghiar au bruscat acţiunea de organizare a antirevizionismului românesc, în special în secuime, proferând ameninţări la adresa populaţiei româneşti[202].

Acţiunile enumerate până acum ne duc la concluzia logică asupra direcţionării Partidului Maghiar din România de la Budapesta. Faptul că acest partid a fost pe tot parcursul perioadei interbelice reprezentantul intereselor cercurilor revizioniste de la Budapesta şi de aiurea, este confirmat de un număr extrem de mare de documente. De exemplu, un raport al Chesturii de Poliţie din Cluj, sintetizând activitatea Partidului Maghiar în perioada 1918-1938, evidenţia clar faptul că această formaţiune politică s-a depărtat total de interesele ţării în care îşi desfăşura activitatea politică[203].

Metoda instrucţiunilor primite de la Budapesta a existat încă înainte de constituirea Partidului Maghiar din România, în 1922. Atunci, în perioada imediat următoare semnării Tratatului de la Trianon, revizionişţii de la Budapesta, de-abia instalaţi la putere, trimiteau directive de acţiune

a sentimentului naţional minoritar, primejduind în acest fel însăşi existenţa statului român". („Gazeta Sălajului", Zalău, VIII, nr. 28 din 10 iulie 1937).

[202] Într-o scrisoare a profesorului Ioan Banu, către Comitetul Regional al L.A.R. din Cluj, datată 14 iunie 1935, acesta menţiona: „Obstacolul cel mai serios în drumul nostru de organizare este Partidul Maghiar, care are agenţi în toate părţile şi care nu se dau îndărăt de la nimic. Folosesc ca mijloace în contra populaţiei, care vrea să adere la ligă, intimidarea şi boicotul. Toţi câţi se înscriu în ligă sunt ameninţaţi că vor fi, nici mai mult, nici mai puţin, decât spânzuraţi îndată după revizuire, care nu mai poate întârzia prea mult. Li se spune celor ce iscălesc legământul, că au vândut Ardealul românilor şi o faptă de natura aceasta nu poate rămâne nesancţionată." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 31/1920-1938, fila 36).

[203] Raportul era adresat Procurorului General în următoarea formulare: „Fostul partid maghiar, condus de contele Bethlen, care timp de 20 de ani a adoptat o atitudine negativă faţă de centru (Bucureşti), astăzi a trecut de la o atitudine de pasivitate, cu ideea generatrice contripetă, adică a se depărta totalmente de centru (Bucureşti) şi a lucra numai după directiva Budapestei, prezentând intenţionat lumei internaţionale chiar actele cele mai solemne şi de libertate acordate minorităţii maghiare, sub toată critica." (Idem, Fond: *Parchetul General al Curţii de Apel Cluj.* Dosar 29/1938, fila 23).

maghiarilor din România. Aceste directive vizau domeniul economic, social şi cultural dar şi „ațâțarea saşilor" împotriva statului național unitar român[204].

[204] Iată termenii în care erau formulate direcțiile de acțiune trimise de Budapesta, fruntaşilor maghiari din România:

„Acțiunea economică:

1. Să nu renunțați în nici un caz la întreprinderile comerciale locale, la administrarea moşiilor, la titlurile de valoare deja câştigate şi să căutați a acapara pe toate căile bunurile mobile şi imobile din Ardeal.
2. Prin instituțiuni financiare şi cooperative maghiare să căutați a realiza boicotarea pe toate căile a tuturor Întreprinderilor româneşti şi a câştiga un rol preponderent în politica economică a Transilvaniei.

Acțiunea morală şi culturală:

1. Să conservați conştiința națională, înființând societăți culturale şi biblioteci iredentiste în fiecare sat. Să păstrați harta Ungariei vechi în fiecare casă. Să păstrați tricolorul unguresc şi nasturi în culori naționale ca un memento permanent.
2. Să citiți ziarele germane şi să ştiți că broşuri de propagandă vor fi distribuite străinilor care vizitează România, spre a le câştiga simpatia pentru cauza noastră.
3. Să purtați totdeauna costumul național şi să nu trimiteți copiii la şcoalele româneşti.
4. Să batjocoriți tot ce e ungur filo-român.

Acțiunea politică:

1. Să încurajați ideea socialistă şi să provocați revolte muncitoreşti.
2. Să sprijiniți mişcările socialiste în armată şi să provocați revolta soldaților împotriva ofițerilor.
3. Să ascundeți arme pentru a le avea în caz de revoltă.
4. Să țineți necontenit Budapesta la curent cu cele ce se întâmplă în armata română.
5. Să repercutați orice nemulțumire a populației rurale în serviciul militar.
6. Să câştigați funcționarii căilor ferate pentru cauza noastră.
7. Să căutați afiliați de bănci ungureşti la institute unde direcția e favorabilă ungurilor.
8. Să sprijiniți mişcarea republicană în Regatul României.
9. Să susțineți relații strânse cu socialiştii extremişti şi să câştigați presa şvabă pentru cauza ungară.

Acțiunea de ațâțare a saşilor:

1. Să susțineți în saşi ideea că ei sunt oameni de structură morală, intelectuală şi fizică superioară, că au o cultură ancestrală, că nu pot sta laolaltă cu balcanici şi că menținerea unei cârdăşii cu România e vinovată. Ei trebuie să păstreze legătura cu conducerea maghiară de odinioară.
2. Să stimulați mândria culturală şi de rasă a saşilor contra românilor.

După înfiinţarea Partidului Maghiar în 1922, legăturile acestei formaţiuni politice cu cercurile guvernamentale ungare erau cvasi-cunoscute. Mai mult însă, documentele atestă faptul că partidul Maghiar din România primea instrucţiuni de la Budapesta, care uneori stabileau direcţii de acţiune, caracterizate printr-un cinism revoltător[205].

De foarte multe ori, liderii conducerii centrale sau locale ai Partidului Maghiar au fost implicaţi în acţiuni de acoperire sau favorizare a agenţilor serviciului de informaţii ungar, trimişi în România[206].

---

3. Să strângeţi prietenii între unguri şi saşi şi să pregătiţi antisemitismul."

Documentul trimis de la Budapesta se încheia cu aprecierea că: „lipirea Transilvaniei la România e o pradă balcanică tranzitorie." (*Ibidem,* Dosar 2/1921, fila 40).

[205] La 1 martie 1938, Inspectoratul Regional de Poliţie Cluj, trimitea inspectoratelor din subordine o copie de pe nota informativă privind instrucţiunile date de Budapesta, Partidului Maghiar din România, de modul cum să acţioneze pe viitor, care erau formulate astfel:

„- să se susţină oriunde şi prin toate mijloacele pe ungurii din funcţii şi posturi importante;
- să nu se cruţe în acest scop nici banii, nici femeia;
- să se sacrifice chiar şi soţia, nu are ce pierde şi chiar dacă ar întâmpina neplăceri, nu contează, având în vedere scopul final, de a face bine naţiunei maghiare;
- dacă nu se reuşeşte să susţină pe unguri, atunci să susţină cu aceleaşi mijloace pe un român slab, incapabil, coruptibil, care să dezvolte o activitate slabă, negativă în funcţia şi locul pe care-l ocupă;
- să se atace prin toate mijloacele pe românul valoros, care desvoltă o activitate creatoare;
- să se atace toate instituţiile bune din ţară;
- să înainteze cât mai numeroase plângeri la Haga, unde îi va susţine Budapesta;
- să caute să încheie căsătorii mixte pe care le numesc „uşiţe de intrare în toate tainele ţării;
- să se îndemne femeile să inundeze oraşele româneşti, să infecteze sănătatea şi tineretul." (Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Chestura de Poliţie Alba,* Dosar 11/1938, fila 47).

[206] Într-o notă a Inspectoratului de Poliţie Cluj se preciza: „Suntem informaţi că ar fi trecut în România din Ungaria mai mulţi indivizi, care ar face parte din Serviciul de informaţii maghiar, care s-ar afla la un fost secretar al Partidului maghiar din oraşul Turda" (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 29/1939, fila 110).

Pentru acţiuni de spionaj au fost cercetaţi de Chestura de Poliţie a Judeţului Alba: „Baronul Banffy Daniel din comuna Ciuguzel, Contele Mikeş din comuna Cisteiul de Mureş, Baronul Joszika din comuna Valea Lungă, Contele Teleki Adam din comuna Ocna

Numeroase documente semnalau activitatea organizațiilor teroriste ungureşti, care acționau pe teritoriul României şi care erau subvenționate prin diverse mijloace de fruntaşii vieții politice sau culturale maghiare din România[207].

Ansamblul metodelor de acțiune revizionistă utilizate de Partidul Maghiar din România, sub direcționarea Budapestei este foarte larg, tactica modificându-se în funcție de evenimentele internaționale. Asigurându-se, de exemplu, de sprijinul Italiei, revizioniştii budapestani au convocat pentru vara anului 1933 un congres revizionist la care au fost invitați „mulți unguri din Ardeal şi Banat, foşti demnitari şi magnați din România"[208]. La acest congres, menționa o notă a Inspectoratului Regional de Poliție Cluj din 12 iunie 1933 „se va protesta contra teroarei României împotriva ungurilor, cerându-se alipirea Ardealului şi Banatului la Ungaria, având sprijinul Italiei"[209].

Pentru asigurarea sprijinului extern, în primăvara anului 1933 în Ungaria s-au întocmit numeroase liste de adeziune pentru revizuirea frontierelor. Asemenea liste au pătruns şi în Transilvania, pentru a fi semnate de minoritarii maghiari iar pătrunderea lor în țară s-a făcut prin intermediul preoților reformați şi liderilor Partidului Maghiar din România[210]. În anul

---

de Mureş, Contele Beldi din Mihăieşti jud. Turda. Baronul Banffy le-a promis (celor mai sus menționați n.n.) că în curând vor sosi de la Budapesta bani pentru plata informatorilor prin Consulatul din Cluj." (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliție Alba Iulia,* Dosar 6/1937, fila 25).

207 Într-o notă informativă a Chesturii de Poliție Alba Iulia din 12 aprilie 1939 se menționa: „Suntem informați că un mare număr de terorişti unguri s-au introdus la noi în țară, ei fac parte din organizația „Szabadcsapot". Aceştia ar purta un semn distinctiv sub reversul hainei, care constă dintr-o insignă în formă de şarpe verde. Membrii acestei organizații ar fi întreținuți din fondurile strânse de către casinele maghiare din fiecare oraş, care sunt distribuite teroriştilor prin intermediul preoților maghiari." (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 29/ 1939, fila 130).

208 *Ibidem,* Dosar 203/1933, fila 91.

209 *Ibidem.*

210 În nota informativă a Inspectoratului de Poliție Cluj din 24 aprilie 1933 se consemna: „În Ungaria circulă numeroase liste de adeziune pentru revizuirea frontierelor. Chiar şi locuitorii români rămaşi în teritoriul ungar sunt siliți să semneze sub amenințarea că dacă nu semnează vor fi mutați în interiorul Ungariei. Aceste liste ar putea fi trimise în România pentru ca în cererea de revizuire să se arate că şi minoritățile de la noi o doresc. Pătrunderea acestor liste în toată țara se poate face uşor, prin scrisori şi plicuri adresate la persoane de încredere, care le vor face să circule în mod discret Preoții reformați şi Partidul Maghiar sunt cei mai indicați." (*Ibidem,* fila 73).

următor, cu prilejul alegerilor din 1934 pentru Adunarea Deputaților, Partidul Maghiar a răspândit zvonuri privind imediata revizuire a granițelor pentru a-şi mări numărul de voturi, amenințând populația românească din județele din sud-estul Transilvaniei[211]. Aceleaşi amenințări erau formulate şi la adresa românilor, care intenționau să revină la credința strămoşească[212]. Partidul Maghiar din România a desfăşurat o activitate febrilă pentru a împiedica pe românii cărora le-au fost maghiarizate forțat numele să revină la numele româneşti. De asemenea s-a urmărit împiedicarea prin orice mijloace ca românii din secuime să-şi construiască biserici ortodoxe şi să se înființeze parohii şi episcopii româneşti[213].

Revizionismul maghiar a fost sprijinit şi de extrema stângă a vieții politice a minorității maghiare din România. Fiind cunoscută poziția P.C.R. față de ideea statului național unitar, foarte mulți maghiari au intrat în mişcarea comunistă, acționând din acesta perspectivă în favoarea iredentismului şi revizionismului[214].

---

[211] Într-un raport al Comitetului Județean Odorhei al L.A.R. din 17 februarie 1935 se menționa că: „în alegerile din 1934 pentru cameră. Partidul maghiar a răspândit vestea că peste 2 săptămâni se va face revizuirea granițelor, va veni Horthy şi va fi rău de toți acei ce nu vor vota cu partidul maghiar." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *LA.R.,* Dosar 53/1934-1939, fila 36).

[212] Acelaşi raport menționa: „credincioşii români, care consimt să revină la credința strămoşească sunt amenințați, că îndată după revizuire, vor fi cu toții spânzurați." (*Ibidem*).

[213] La 28 decembrie 1929, ziarul „Keleti Ujság", oficiosul Partidului Maghiar din România, protesta împotriva re românizării numelor, afirmând că autoritățile româneşti schimbă cu de la sine putere numele ungureşti. Răspunsul a fost dat de notarul Vasile Greavu din comuna Morlaca, localitatea incriminată în articol, care a arătat că din 1895, când au luat ființă în Ungaria, registrele stării civile şi până la unire, toate numele româneşti au fost schimbate iar cei care doreau să revină la numele româneşti, trebuiau să înainteze o cerere notariatelor. (A. Gociman, *op. cit.,* p. 360).

[214] În buletinul informativ pe luna octombrie 1938. Legiunea de Jandarmi Mureş menționa că: „în legătură cu evenimentele externe s-a constatat o vie fierbere în sânul elementelor comuniste, unde discutându-se eventualitatea realipirii Ardealului la Ungaria, după cum suntem informați marea majoritate a comuniştilor de pe teritoriul urban fiind unguri se pronunță pentru realipirea la Ungaria. Cu această ocazie s-a dovedit că comuniştii unguri din România sunt iredentişti." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş,* Dosar 4/1938, fila 72).

Raporturile revizionismului Maghiar cu o parte a intelectualilor minoritari din România

Legăturile cercurilor revizioniste din Ungaria cu minoritarii maghiari din Transilvania au fost întreținute, pe lângă Partidul Maghiar din România, prin intermediul ofițerilor sau recruților, al intelectualilor şi specialiştilor în diverse domenii, al preoților şi călugărilor, al tinerilor şi în special prin presă şi radio.

În domeniul militar, de exemplu, ofițerii maghiari veniți în România erau folosiți pentru acțiuni de spionaj şi pentru coordonarea acțiunilor cu caracter revizionist din Transilvania[215]. Spre sfârşitul deceniului al patrulea, tinerii de naționalitate maghiară din România, erau sfătuiți să nu se prezinte la încorporare,ci să treacă frontiera clandestin în Ungaria, pentru a fi folosiți în acțiuni împotriva statului român[216].

Acelaşi îndemn era adresat intelectualilor şi specialiştilor minoritari, chemați în Ungaria pentru a întări corpul tehnicienilor titrați[217].

Intelectualilor minoritari, rămaşi în Transilvania, li se stabileau, de asemenea sarcini pe linia acțiunii revizioniste. Printre modalitățile cele mai uzitate erau vizitele la târgurile de mostre de la Budapesta iar pentru învățători şi profesori, stagiile de pregătire din Ungaria, organizate pe

[215] La 7 aprilie 1931. Inspectoratul Regional de Poliție Cluj trimitea o notă prin care informa că Marele Stat Major a adus la cunoştința Direcției Generale a Poliției că „cea mai mare parte din ofițerii maghiari, aproape în general fac spionaj sau vin cu scopul de a stabili legătura între organizațiile iredentiste de pe teritoriul nostru şi centralele respective din Ungaria." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 184/1930-1931).

[216] „Iredenta maghiară – se menționa într-o notă a Chesturii de Poliție Alba din 15 aprilie 1939 – a activat printre tinerii de naționalitate maghiară din România, care urmau să se încorporeze în armată cu scopul de a-i determina să nu se prezinte la încorporare, ci să treacă frontiera clandestin în Ungaria. Conducerea operațiunii e încredințată unui colonel pensionar, Batony Sandor din Nyirbater - Ungaria." (*Ibidem,* Dosar 29/1939, fila 132).

[217] O notă informativă a Direcției Generale a Poliției din 28 septembrie 1939 arăta că în Ungaria s-a înființat un corp special de tehnicieni titrați pentru a cărui completare de cadre ar mai fi nevoie şi de elementele maghiare aflate în România. In acest scop „Guvernul de la Budapesta a trimis Legației sale din Bucureşti o serie de instrucțiuni în sensul că pe cale discretă şi individuală să se aducă la cunoştință cetățenilor maghiari titrați din România că se pot angaja imediat şi în condițiuni optime în acest corp." (*Ibidem,* Dosar 29/1939, fila 445).

parcursul vacanţelor de vară[218]. Cei care nu reuşeau să se deplaseze în Ungaria ascultau emisiunile de propagandă revizionistă transmise de Radio Budapesta, pe care le discutau şi le comentau în special în mediul rural, pentru a ţine treaz sentimentul revizionist şi în rândul populaţiei maghiare de la sate, care se dovedea a nu fi îndeajuns de preocupată de ideea revizionistă, cultivată cu atâta sârguinţă de la Budapesta[219].

Tot intelectualii maghiari căutau să facă în mod discret anchete şi statistici printre conaţionalii lor pentru a determina numărul celor nemulţumiţi de realitatea Transilvaniei româneşti şi a-l înainta conducătorilor mişcării revizioniste din Ungaria. Erau intervievaţi şi intelectualii români, în special pe teme privind lupta naţională în timpul regimului dualist, pentru a se inspira cu noi metode şi mijloace de acţiune, cei care conduceau mişcarea revizionistă.

---

[218] Într-un memoriu adresat C.R. pentru Transilvania al L.A.R. de către Romulus Bodea, preşedintele Comitetului Judeţean Lugoj al L.A.R. la 15 iunie 1935 se arăta că: „intelectualii minorităţilor noastre etnice merg cu toţii la târgurile de mostre din Budapesta cu atâta punctualitate, parcă ar fi vorba de satisfacerea unei obligaţiuni, cum este prezentarea anuală la cercurile de recrutare pentru vizarea carnetelor militare. Dar mai avem şi un alt motiv, care ne face să vedem că aceste târguri de mostre sunt un fel de trecere în revistă la Budapesta a cadrelor iredentiste de pe teritoriul nostru." (Idem, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 53/1934-1939, fila 2).
Într-o notă informativă a Poliţiei municipiului Alba Iulia din 3 iulie 1936 se menţiona că: „sunt bănuieli temeinice că învăţătorii primesc instrucţiuni şi un program bine fixat prin superiorii lor confesionali din Ungaria. Se afirmă că anual trec în Ungaria în vacanţă învăţători şi învăţătoare din Ardeal, care acolo sunt scutiţi de taxe şi orice spese, în schimb însă studiază programele şi directivele învăţământului maghiar, după care apoi lucrează în ţară." (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 205/1934, fila 39).
Un alt document menţiona că: „pe lângă Universitatea din Debreczin funcţionează o secţie de propagandă revizionistă maghiară, care formează şi dă directive învăţătorilor ce participă şi care urmează a dezvolta activitatea lor în ţara noastră." (*Ibidem,* Dosar 29/1939, fila 86).

[219] La 27 noiembrie 1938, Biroul Informativ al Legiunii de Jandarmi Mureş arăta că: „maghiarii intelectuali posesori de aparate de radio, care ascultă cu viu interes propaganda revizionistă maghiară transmisă prin postul de radiofuziune Budapesta, pe care o discută şi o comentează transmiţînd-o în mod discret masei ţărăneşti a ungurilor pentru a ţine treaz spiritul de revizionism maghiar." (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliţie al Ţinutului Mureş,* Dosar 4/1938, fila 150).

Pentru acţiunile de spionaj, erau recrutaţi în primul rând informatori din rândul preoţilor, învăţătorilor şi ofiţerilor maghiari, care erau bine plătiţi pentru fiecare informaţie furnizată statului maghiar[220].

Din cele menţionate rezultă deci, că o parte a intelectualităţii maghiare din România era angrenată în acţiuni cu caracter revizionist şi iredentist, contrare intereselor statului român. Acest mod de a gândi şi a acţiona se datora în primul rând faptului că Ungaria horthystă a cultivat permanent în rândul minorităţilor ei din rândul statelor succesorale, ideea că hotarele stabilite la Trianon nu vor avea trăinicie[221].

Pe de altă parte, trebuie să subliniem că într-un anumit segment al minorităţii maghiare din România s-a perpetuat mentalitatea clasei conducătoare, superioară celorlalte etnii, pe care regimul de egalitate impus de statul român după 1918 pe baze democratice nu a mulţumit-o, deoarece pe vremea dualismului, avea un statut privilegiat[222].

---

[220] În nota informativă trimisă de Inspectoratul Regional de Poliţie Cluj la 8 martie 1932 se arăta că: „intelectualii unguri caută în mod discret a face anchete şi statistici printre minoritarii din Transilvania, nemulţumiţi cu situaţia actuală, urmând a-l înainta conducătorilor mişcării revizioniste din Ungaria. De asemenea suntem informaţi că persoanele care activează în această chestiune nu se mărginesc a culege materialul necesar numai printre minoritari, ci se adresează şi intelectualilor români, punând întrebări de ordin general şi în special cu privire la dezvoltarea iredentei române sub fosta stăpânire ungurească." (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 197/1932, fila 39).

„Avem informaţiuni – se arăta într-o notă a Poliţiei de reşedinţă a oraşului Alba Iulia, din 6 aprilie 1933 – că autorităţile maghiare au însărcinat diferite persoane ce vin la noi în ţară să recruteze informatori din rândurile preoţilor, învăţătorilor şi ofiţerilor unguri din Ardeal. Iar celor care primesc propunerea să li se comunice că orice ştire furnizată statului maghiar va fi bine retribuită." (*Ibidem,* Dosar 203/1933, fila 45).

[221] Un raport al Comitetului Judeţean al L.A.R. din Lugoj, aprecia în 15 iunie 1935, referitor la legăturile cu Ungaria că: „o convieţuire armonică nu se poate stabili atât timp câtă vreme oficialitatea maghiară va continua să nutrească în sufletele minorităţilor din România, credinţa că hotarele actuale nu vor avea trăinicie." (Idem, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 53/1934-1939, fila 2).

[222] Citäm pentru relevanţă dintr-un raport întocmit la 17 februarie 1935 de Comitetul Judeţean Odorhei al L.A.R.: „Mentalitatea intelectualilor maghiari, în a căror structură psihică trăiesc şi astăzi urmele psihologiei clasei conducătoare al statului de ieri. Ei au început să cultive credinţe ce n-au de-a face cu unitatea statului, să ia atitudini ostile vieţii româneşti, să vadă în cele mai mici neajunsuri ale statului, simptome ale desagregării sale şi să cultive cu diabolică perseverenţă ideea revizionistă." (*Ibidem,* fila 36).

Legăturile revizionismului Ungar cu preoţimea minoritară maghiară din România

Referitor la preoţii romano-catolici, reformaţi şi unitarieni şi la ordinele călugăreşti şi catolice, Onisifor Ghibu aprecia în numeroase articole şi cărţi publicate în perioada interbelică, implicarea acestora în acţiuni cu caracter revizionist şi iredentist[223]. Invocând scrierile lui Onisifor Ghibu pe această temă, ne rezumăm la citarea unui document care demonstrează încă o dată că preoţii maghiari indiferent de confesiune şi clerul catolic, primeau instrucţiuni prin intermediul numeroaselor canale, printre care şi Legaţia Ungariei din Bucureşti[224].

Printre metodele şi mijloacele de acţiune folosite cu precădere de preoţii maghiari, documentele vorbesc de strângerea de fonduri pentru agenţii secreţi din România, culegerea de informaţii şi transmiterea lor acestor agenţi, organizarea de întruniri în cadrul asociaţiilor şi reuniunilor minoritare de binefacere, provocarea sentimentelor de nemulţumire generală în rândul populaţiei maghiare etc.[225] O altă formă des uzitată era organizarea cursurilor

---

[223] O. Ghibu. *Acţiunea catolicismului unguresc si a Sfântului Scaun in România întregită. Raport înaintat M. S. Regelui Carol al II-lea. Cu 45 acte şi documente,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1934.
Idem, *Contribuţie la problema ordinelor religioase din România,* în „Familia", I, 1935, nr. 9, p. 29-45;
Idem, *Ordinul canonic premonstratens din România, un instrument în serviciul revizionismului maghiar,* Tipografia Universul, Bucureşti, 1936.

[224] Într-o notă informativă a Direcţiei Generale a Poliţiei din 16 noiembrie 1939 se consemnau următoarele: „în urma dispoziţiunilor primite de la Budapesta cu privire la intensificarea propagandei maghiare în capitală, Legaţia a adus la cunoştinţa preoţilor maghiari dr. Tokes Erno şi dr. Alexandru Nagy, conducătorii societăţilor „I.K.E." (Asociaţia tineretului creştin) şi Koos Ferencz, că va trebui să înscrie în programul săptămânal al acestor asociaţii, subiectul „Comemorarea preoţilor şi luptătorilor maghiari" (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 29/1939, fila 510).

[225] Într-un raport al Inspectoratului de Poliţie al Ţinutului Mureş din 13 decembrie 1938 se arăta: „Avem onoarea a vă raporta că în ultimul timp cercurile revizioniste din Ungaria au început o înverşunată acţiune revizionistă prin intermediul agenţilor ce au în Ardeal, pe deoparte prin strângerea fondurilor necesare la susţinerea propagandei prin orice mijloace, organizând serbări, ceaiuri dansante, ceaiuri intime şi în sfârşit prin orice mijloace posibile, operaţie cu care au fost încredinţaţi preoţii minoritari romano-catolici, reformaţi şi unitarieni, care primesc instrucţiunile prin Episcopiile

de vară cu caracter religios în numeroase localităţi din Transilvania. Foarte multe adrese ale chesturilor de poliţie atrăgeau atenţia autorităţilor că „sub masca acestor cursuri religioase se face propagandă iredentistă"[226]. De altfel un număr însemnat de preoţi maghiari de toate confesiunile erau în atenţia autorităţilor pentru propagarea şi conducerea acţiunilor iredentiste din comunităţile cărora le acordau asistenţă religioasă. De exemplu, numai în apropierea oraşului Turda îşi desfăşurau acţiunile cinci preoţi cunoscuţi ca propagatori şi conducători iredentişti[227]. Documentele atestă, de asemenea implicarea ordinelor călugăreşti catolice, în special a franciscanilor în acţiuni cu caracter iredentist şi revizionist[228].

respective. Preoţii trebuie să desăvârşească aceste însărcinări cu ajutorul asociaţiunilor şi reuniunilor minoritare de binefacere, căutând în acelaşi timp să provoace nemulţumire generală în rândul populaţiei minorităţii maghiare." (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliţie al Judeţului Mureş,* Dosar 4/ 1938-1939, fila 43).

226 Arhivele statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliţie Alba,* Dosar 6/1937, fila 25.

227 Într-o notă a Inspectoratului de Poliţie a Judeţului Mureş se arăta că: „preotul Ioan Fikker din comuna Pălăieşti, jud. Turda, care urma să fie numit profesor la Institutul teologic unitarian Cluj, este în strânsă legătură cu preoţii unguri Arkosi Tamas (din com. Cerneşti), Pataky Andrei din com. Moldoveneşti şi Gomboşi Ioan din com. Văleni, precum şi cu preotul deputat ungur Gal Nicolae, toţi cunoscuţi şi supravegheaţi de Legiunea de Jandarmi Turda, ca fiind propagandişti şi conducători iredentişti ai minorităţii maghiare din partea locului." (*Ibidem,* Dosar 4/1938, fila 63).

228 „La Györgyös (Ungaria) – consemna o notă a Poliţiei din Alba Iulia – există un seminar în care se pregătesc călugării franciscani. Aceştia după hirotonisire sunt trimişi în România pentru propagandă şi informaţii. De 3 ani aceşti călugări acţionează pe toate căile şi prin toate mijloacele posibile în interesul şovin al ţării lor, organizând şi alimentând pe teritoriul Ardealului focare puternice de iredentism maghiar". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 423/1935, fila 154).

Într-un alt document se atrăgea atenţia la „activitatea călugăriţelor şi călugărilor franciscani veniţi din Ungaria cu scopul de a face propagandă dăunătoare intereselor noastre." (*Ibidem,* Dosar 239/1936, fila 6).

De asemenea o notă informativă a Poliţiei oraşului de reşedinţă Alba din 12 decembrie 1936 arăta: „călugării premonstratenzi din Oradea, Capitoliul episcopatului romano-catolic sunt focare de propagandă revizionistă în Transilvania." (*Ibidem,* fila 67).

La 2 aprilie 1939, Comandamentul Grupului Maramureş informa că: „prin sate circulă călugări franciscani, care ţin locuitorilor diferite predici şi conferinţe prin care întreţin ura contra a tot ceea ce este român." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 29/1939, fila 97).

Legăturile revizionismului ungar cu o parte a tineretului minoritar din România

Tineretul maghiar din Transilvania a constituit un segment important de populație, care a stat în atenția cercurilor revizioniste, deoarece putea fi manevrat mai uşor în direcția scopurilor propuse. Despre „Asociația studenților secui universitari ai şcoalelor superioare" şi legăturile ei cu Societatea „Turul", cunoscută pentru activitatea sa revizionistă, am mai amintit în acest capitol.

Pentru început evidențiem sprijinul pe care Partidul Maghiar 1-a acordat studenților maghiari din facultățile din România pentru a participa la cursurile de propagandă revizionistă, organizate în aproape fiecare vacanță de vară în Ungaria[229].

Referitor la numărul studenților maghiari din facultățile din România, propaganda revizionistă acuza statul român că împiedică tineretul maghiar să urmeze studiile universitare. Statisticile publicate de diferite universități româneşti demonstrau însă că numărul studenților maghiari a crescut în perioada interbelică[230].

În afara organizațiilor studențeşti, tineretul maghiar s-a grupat în asociația „Erdélyi Fiatalok" care era principala organizație în deceniul patru. Spre sfârşitul acestui deceniu, documentele atestă formarea în secuime a

[229] În nota informativă din 17 august 1935 emisă de Poliția oraşului Alba Iulia se menționa că: „în cursul lunilor iunie şi august. Universitatea din Debreczin ține cursuri de propagandă iredentistă şi revizionistă şi de conservare a instinctului național ungar, cu studenții din țările Micii înțelegeri. În acest scop Partidul Maghiar din România a hotărât trimiterea unui însemnat număr de studenți maghiari să urmeze aceste cursuri, acordându-le ajutoare materiale" (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliție,* Dosar 423/1935).
Rodul unei asemenea politici s-a văzut, deoarece un număr mare de studenți s-au angrenat în propaganda revizionistă. Spre exemplu o notă informativă a Corpului VI de armată, Divizia 20, Târgu Mureş menționa la 26 august 1935 că studenții Facultății de Teologie Protestantă „au făcut legământ pentru a începe propaganda cu caracter iredentist în statele în care locuiesc, pe perioada vacanței de vară." (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Politie Alba Iulia,* Dosar 1/1935, fila 15).

[230] De exemplu, la Universitatea din Cluj, numărul studenților maghiari era în 1924 de 243, în 1929 de 604, în 1931 erau 842 iar în 1932 erau înscrişi 935 studenți maghiari. (A. Gociman, *op. cit.,* p. 362).

„Echipelor de rezistență", care aveau ca scop propaganda subversivă, sabotajul şi terorismul pe baza instrucțiunilor primite din Ungaria[231].

Coordonarea acțiunilor cu caracter revizionist ale tineretului maghiar din România o făcea însă organizația „Tinerimea maghiară din Ardeal". Printre metodele de acțiune ale acestei organizații era şi răspândirea de manifeste, care cerea populației maghiare din Transilvania să fie pregătită pentru a acționa în sensul separării de statul român, ai cărui cetățeni erau[232].

Menționăm însă, că nu în toate oraşele şi localitățile Transilvaniei tineretul maghiar avea organizații proprii dar desfăşura acțiuni cu caracter şovin şi iredentist în cadrul asociațiilor culturale, economice, sportive, religioase şi profesionale[233].

Revizionismul şi presa maghiară din România

Un rol important în crearea unui climat de intoleranță şi de instigare a minoritarilor maghiari împotriva statului român 1-a avut în perioada interbelică, presa de limbă maghiară din România care era în strânsă legătură cu Partidul Maghiar, ale cărui ordine le executa[234].

---

231 Arhivele Statului. Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 29/1939, fila 47).

232 Într-o notă a Inspectoratului de Poliție al Ținutului Mureş din 3 aprilie 1939 era redat conținutul unui manifest semnat de „Tinerimea română din Ardeal" şi intitulat: „Maghiari din Ardeal". Iată conținutul acestui manifest: „Dreptatea maghiară este în apropiere. Timpul a sosit. Poporul maghiar asuprit din Ardeal stă înaintea eliberării. A sosit timpul să ne prezentăm curajoşi. Ungurii din Ardeal s-au plictisit timp de 20 de ani. Vrem alipirea la Patria Mamă. Cauza maghiară va învinge, fiind dreaptă." (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş,* Dosar 4/1939, fila 323).

233 Într-un raport al Inspectoratului de Poliție al municipiului Alba Iulia din 19 ianuarie 1939 se arăta că în acest oraş: „tineretul maghiar nu are organizații proprii de tineret, însă activitatea pentru hrănirea speranțelor proprii, pentru menținerea solidarității etnice şi pentru hrănirea speranțelor şoviniste şi revizioniste o desfăşoară în cadrul asociațiilor culturale, economice, sportive, religioase şi profesionale." (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş - Alba,* Dosar 1/1939, fila 129).

234 Într-un document, datat 14 iunie 1935, în care se făceau referiri la activitatea antiromânească a Partidului Maghiar din România se arăta că: „în serviciul lor se găseşte şi presa ungurească, care colportează fel de fel de ştiri fanteziste, menite toate să slăbească încrederea în statul român" (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 31/1920-1938, fila 38).

Referitor la presa maghiară minoritară din România, menţionăm creşterea permanentă a numărului de ziare pe tot parcursul perioadei interbelice[235]. Din păcate, aşa cum am mai arătat, o mare parte a presei maghiare din România s-a pus în slujba politicii revizioniste, publicând articole tendenţioase şi uneori chiar jignitoare la adresa statului român şi a sărbătorilor naţionale[236].

Pe de altă parte, din Ungaria sosea un număr impresionant de ziare şi cărţi, foarte multe dintre ele cu caracter revizionist[237].

Autorităţile româneşti au confiscat un număr foarte mare de ziare pentru propagandă revizionistă şi provocări la adresa statului român[238].

---

[235] Între 1.01.1937 şi 1.01.1938 au apărut 40 de ziare maghiare în România, din care 11 au existat înainte de 1918 şi 29 au fost înfiinţate după 1918. În aceeaşi perioadă de referinţă au apărut 76 de ziare minoritare săptămânale, 59 înfiinţate după unire, iar restul înainte de 1918. Existau de asemenea 19 ziare cu apariţie neregulată, înfiinţate toate după 1918. („Noua Gazetă de Vest", Oradea, III, nr. 511, din 22 ianuarie 1938).

[236] În prejma zilei de 10 mai 1933, ziarul „Mai Villag" din Cluj publica o „notă adânc jignitoare la adresa sărbătoarei noastre naţionale" (A. Gociman, *op. cit.,* p. 149).

[237] În perioada august-decembrie 1937 au sosit din Ungaria cărţi în valoare de 19.931.204 lei. În tabelul alcătuit de prefectura judeţului Bihor despre tipăriturile importante sosite prin Oradea din Ungaria, se menţiona că valoarea lor se ridica la 20 milioane în 5 luni. Autorii articolului se întrebau „la cât se ridică într-un an această valoare?" („Noua Gazetă de Vest", Oradea, III, nr. 513 din 26 ianuarie 1938).

[238] Spre exemplu, numai în primele zile ale lunii ianuarie 1940, Chestura de Poliţie Alba a confiscat pentru propagandă revizionistă, următoarele ziare apărute la Budapesta: „Pester Lloyd", „Margenblatt", „Családi Kör", „Magyar Kultura", „Bekehirnok", „Keve", „Magyar Szinhaz", „Irádalom", „Az Ujmagyar Asszony", „Magyar Vasmunkások Lapja" (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Politie Cluj,* Dosar 38/1940, fila 4-5).

Dintre articolele din ziarele maghiare apărute la Budapesta, care conţineau provocări la adresa statului român, menţionăm spre exemplificare, doar câteva apărute în 1934 pentru a ne face o imagine asupra caracterului calomnios al presei ungare la adresa României:

- „Magyarország", nr. 104 din 10 mai 1934: „Reromânizarea numelor de familie ardeleneşti este o nouă încercare neruşinată pentru falsificarea istoriei." (Idem, Fond: *L.A.R.,* Dosar 75/1927-1934, fila 20);
- „Nemzeti Ujsag", nr. 293 din 10 decembrie 1934: „Groparul distins" – articol ce conţine o critică violentă la adresa primului ministru Gh. Tătărăscu, pentru declaraţia antirevizionistă făcută de acesta. (*Ibidem*, fila 26);
- „Nemzeti Ujsag", nr. 75 din 5 aprilie 1934: „În apărarea prăzii" – din nou o critică violentă la adresa lui I. Maniu, pentru intervenţia sa în Parlament. (*Ibidem*, fila 29);

Între presa revizionistă din Ungaria şi cea de limbă maghiară din România existau legături strânse. În timp ce presa maghiară din România îşi camufla caracterul revizionist, cea din Ungaria era dominată de asemenea articole. Pe de altă parte unii ziarişti maghiari din România erau în serviciul organizațiilor revizioniste de la Budapesta, trimițând rapoarte şi informații importante. Pentru exemplificare, redăm cazul redactorului revistei „Erédelyi Fiatolok Lapja" (*Foaia Tineretului Ardelean*), care era organul de presă al organizației tineretului maghiar din România[239].

O altă latură a acestor legături s-a manifestat prin faptul că numeroase ziare din România au întreprins vaste campanii pentru strângerea de abonamente pentru ziarele revizioniste din Ungaria. [240] Asemenea campanii au fost duse şi de majoritatea asociațiilor şi societăților maghiare înființate în România[241].

- „Nemzeti Ujsag", nr. 131 din 21 iunie 1934: „Ceea ce se găseşte în dosul drapelelor" – un articol de persiflare la adresa vizitei făcute de L. Barthou la Cluj. (*Ibidem,* fila 32);
- „Magyarország", nr. 98 din 28 mai 1934: „Chestiunea revizionistă nu permite dragilor noştri prieteni români să doarmă în pace" – articol referitor la constituirea Comitetului Regional al L.A.R. la Cluj. (*Ibidem,* fila 35).
- „Pesti Hirlap", nr. 78 din 8 aprilie 1934: „Ce mai e nou în țara basmelor?" – referitor la interpelarea lui N. Titulescu în parlament. (*Ibidem,* fila 36);
- „Pesti Hirlap", nr. 141 din 24 iunie 1934: „Bucureşti şi Transilvania" de Herczeg Ferencz, referitor la declarațiile lui L. Barthou la București. (*Ibidem,* fila 42);
- „Magyarország", nr. 128 din 9 iunie 1934: „Grija românească" – un articol în care era criticat P.N.Ț. pentru atitudinea sa antirevizionistă. (*Ibidem*);
- „Magyarország", nr. 86 din 18 aprilie 1934: „Pretențiile revizioniste ale României" – în care era atacat Iuliu Maniu, pentru intransigența manifestată în problema revizionismului. (*Ibidem);*

[239] O notă informativă a Marelui Stat Major din 11 august 1930 preciza că un anume Peterffy din Cluj, redactorul revistei „Erdélyi Fiatolok Lapja" „ar sta de mai mult timp în serviciul organizațiunilor iridente din Ungaria, trimițând la Budapesta informațiuni şi rapoarte în care descrie amănunțit starea tineretului maghiar din Ardeal, precum şi alte informațiuni trebuincioase organizațiunii din Budapesta." (*Ibidem,* Dosar 184/1930, fila 58);

[240] În nota informativă a Inspectoratului Regional de Poliție Cluj din 14 octombrie 1931 se arăta că „administrația ziarului «Ellenzék» din Cluj inteprinde o vastă propagandă pentru strângerea, de donații la ziarele «Ellenzék» şi «Uj idok», ce apar la Budapesta şi au un caracter iredentist propagând ideea revizuirii Tratatului de la Trianon." (*Ibidem,* fila 219).

[241] „Cercurile conducătoare ale revizionismului din Ungaria fac o propagandă intensă - preciza o notă a Poliției Alba din 30.IX. 1939 printre minoritarii maghiari din România prin diferite publicațiuni, printre care şi revista «Családi Kör» (Cercul familiei). Recent

O intensă propagandă revizionistă, care viza minoritatea maghiară din România era făcută şi prin intermediul postului de radio Budapesta şi a altor posturi de radio-difuziune din Ungaria. Campania de denigrare a statului român a fost începută mai ales după 1927, când revizionismul maghiar a început să fie încurajat de lordul Rothermere. Într-un dosar al curții de Apel Cluj, despre Radio Budapesta se menționau următoarele: „Acest post emite frecvent ştiri exagerate şi de exaltare a spiritului maghiar" [242]. Spre sfârşitul deceniului patru această campanie s-a intensificat sub impulsul succesului obținut de Ungaria în primul dictat de la Viena. În aceste condiții şi interesul pentru aceste emisiuni a crescut în rândul minorității maghiare din România, fapt dovedit şi de creşterea masivă a vânzărilor aparatelor de radio[243].

În scopul menținerii şi cultivării iredentismului şi revizionismului au fost folosite şi piesele de teatru şi filmele produse în Ungaria şi apoi difuzate spre a fi jucate sau vizionate în Transilvania[244]. Obiecte ale

---

cercul iredentist «Koos Ferencz Kör» din Bucureşti s-a abonat cu 100 exemplare la revista sus menționată." (*Ibidem,* Dosar 29/1939, fila 434).

[242] Într-o notă informativă a Politiei din Abrud din 2 februarie 1928 se arăta că: „un mijloc foarte întrebuințat de propagandă maghiară sunt emisiunile Stației de Radio-Difuziune Budapesta. Informațiile ce posedăm, indică că aceste programe vor continua până la finele lunii februarie, începutul lui martie, când va începe campania de răzvrătire, paralel şi cu o acțiune condusă de Lordul Rothermere pe lângă Liga Națiunilor" (Idem, Fond: *Inspectoratul de Politie Cluj,* Dosar 4/1928, fila 1).

[243] „Propaganda revizionistă – se menționa într-o notă a Poliției oraşului Odorhei, din 29 decembrie 1938 – se desvoltă în ultimul timp prin posturile de radio-difuziune din Ungaria, fapt ce a dus în ultimul timp la o vânzare destul de mare de aparate radio." (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş,* Dosar 4/1938, fila 184).

[244] În nota Inspectoratului de Poliție Cluj, din 6 martie 1934 se menționau următoarele: „Suntem informați că societățile de propagandă iredentistă ungurească din Budapesta intenționează să introducă în țară următoarele piese de teatru iredentiste şi revizioniste:

1. „Karacsony est á Nagymagyar telben" (Ajunul Crăciunului în iarna mare ungurească, de Antoniu Nyarai).
2. „Mituzen á Harghita" (Mesajul Harghitei).
3. „Kossuth Lajos azt uzente" (Kossuth Lajos lasă vorbă).
4. „Osi rogok" (Bulgări de țărână strămoşească). (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 205/1934, fila 10);

Filmul „Rackoczi Mars" a fost brodat pe subiectul unei piese naționaliste scrise de Herczeg Ferencz, preşedintele L.R.M. Filmul a rulat în România. (Idem, Fond: L.A.R., Dosar 45/1934).

propagandei revizioniste au fost şi cărţile poştale şi timbrele. Rezultă din cele prezentate că cercurile revizioniste de la Budapesta au căutat să folosească toate mijloacele pentru a crea în Transilvania o stare critică, pe care să o exploateze apoi pe plan internaţional, în favoarea revizuirii. Trebuie să recunoaştem, că într-o anumită măsură au reuşit, dar nu în măsura în care această situaţie să poată fi exploatată pe plan extern. Documente de arhivă atestă organizarea de manifestaţii revizioniste, sfidări la adresa sărbătorilor naţionale româneşti şi chiar crime îndreptate împotriva oamenilor politici români mai mult sau mai puţin importanţi, sabotaje şi acte de terorism, etc.[245]

Poziţii antirevizioniste în rândul minorităţii maghiare din România

Cu toate că asaltul propagandistic revizionist de la Budapesta era necontenit, au existat în rândul minorităţii maghiare din România şi oameni lucizi, care şi-au dat seama că această politică este subordonată foştilor mari proprietari şi celor care au profitat din plin de pe urma regimului dualist.

Aşa cum a existat o elită revizionistă, reprezentată mai ales de membrii Partidului Maghiar din România, a existat şi o elită antirevizionistă şi personalităţi, care deşi nu s-au declarat antirevizioniste, au recunoscut public

[245] Într-o notă a Prefecturii Judeţului Năsăud din 27 iulie 1937 se arăta că: „în mai multe comune cu populaţie minoritară ungară s-au repetat manifestaţiuni revizioniste. Cazurile deferite justiţiei nu au primit sancţiuni, ceea ce a făcut ca aceste manifestări periculoase siguranţei statului să se repete şi intensifice, neavând făptuitorii nici o teamă de sancţiunile justiţiei civile." (Idem, Fond: *Parchetul General al Curţii de Apel Cluj,* Dosar 10/1937, fila 72).

Într-o notă a Comandamentului Diviziei 1 Vânători de Munte Aiud din 3 octombrie 1930 se menţiona că: „în diferite ocaziuni (Serbarea florilor), ornarea vitrinelor magazinelor cu obiecte de premii etc., organizatorii tind să scoată în evidenţă prin aranjamentul culorilor, culorile naţionale maghiare (roşu, alb, verde), tinzând ca prin aceasta să ţină încordată ideea de reacţiune a ungurilor". (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 184/ 1930, fila 128).

Un raport al Prefecturii judeţului Turda din 22 februarie 1937, către Ministerul de Interne menţiona că: „în unele comune cu populaţie minoritară din acest judeţ, pe căi necunoscute se duce o acţiune subversivă de aţâţare contra elementului românesc, care a avut ca urmare provocarea mai multor omoruri mişeleşti a unor români paşnici. În seara zilei de 13 decembrie 1936 primarul comunei Corneşti, Vasile Drăgan a fost asasinat de o bandă de 9 tineri maghiari." (Idem, Fond: *Inspectoratul de Jandarmi Cluj,* Dosar 104/1937-1949, fila 95).

tratamentul egal al maghiarilor ca şi cetăţeni ai statului român şi cadrul larg oferit pentru afirmarea valorilor proprii naţionale.

Din rândul elitei maghiare antirevizioniste menţionăm pe dr. S. Fényes, cunoscut specialist în dreptul penal şi în domeniul literaturii, care a publicat pe bază de documente lucrarea „Ungaria revizionistă", care a fost tradusă din limba maghiară în limbile română şi franceză[246].

Un alt exemplu îl constituie ziaristul maghiar G. Ferenczi, care pe lângă articolele sale cu caracter antirevizionist a susţinut cicluri de conferinţe în oraşele transilvane cu titlul: „Maghiarii din Transilvania şi revizuirea"[247].

Din rândul personalităţilor maghiare din România, care au apreciat corect politica statului român faţă de minorităţile naţionale prin asigurarea cadrului corespunzător dezvoltării acestora, menţionăm pe cei doi episcopi reformaţi, Sulyok şi Alexandru Makkai. Aceştia au făcut declaraţii publice,care au contrazis plângerile neîntrerupte ale Budapestei la toate forurile internaţionale despre tratamentul discriminatoriu al minorităţii maghiare din România[248].

---

[246] S. Fényes, *A magyar révizio politikai, történelmi es gazdasági megvilégistásban* (*Le révisionnisme hongrois a la lumière de la politique, de l'histoire et de l'économie),* Tipografia Lito Ţăranu şi Co, Bucureşti, 1934. (Traducerea în limba română a fost făcută de părintele protoereu dr. Ilie Dăianu, fost vicepreşedinte al Senatului şi de ziaristul Leontin Iliescu de la „Universul").
Într-un document emis de Comitetul Regional Cluj al Ligii Antirevizioniste Române asupra acestei lucrări erau făcute următoarele aprecieri: „Lucrarea prezintă o deosebită autoritate, dată fiind personalitatea autorului – binecunoscut şi peste hotare – întrucât tot d-sale i se datoreşte şi descoperirea falsificării bancnotelor franceze de către revizioniştii unguri şi chiar edificarea opiniei publice mondiale asupra participării directe a Ungariei în asasinarea regelui Alexandru şi a lui Louis Barthoú." (Idem, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 47/ 1934-1937, fila 117).

[247] Adresa cu nr. 1556 din 1 martie 1937 a Comitetului Regional Cluj al L.A.R., menţiona că „Ziaristul maghiar G. Ferenczi ne-a comunicat că intenţionează să ţină câteva conferinţe în limba maghiară cu caracter antirevizionist: Maghiarii din Transilvania şi revizuirea. Având în vedere că îl cunoaştem pe d. Ferenczi ca un publicist care susţine de mai mulţi ani cauza românească, fiind un cetăţean loial, vă recomandăm să binevoiţi a-i da tot concursul d-voastră." (*Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 299).

[248] Acordând un interviu ziarului orădean „Náplo" episcopul Sulyok ,care păstorea peste 200.000 credincioşi maghiari reformaţi aşezaţi de-a lungul frontierei României de la Sighet la Orşova spunea: „Nu ne putem plânge de nimic. Progresăm pe toate tărâmurile. Unul din organele de publicitate ale eparhiei «Reformatus Jövö» („Viitorul reformat") se vinde în peste 8.000 exemplare iar publicaţiile Bibliotecii reformate au atins cifra de 30000 într-un singur an". (*Ibidem*, ,Dosar 41 /1936, fila 174).

Asemenea atitudini pot fi generalizate,dacă luăm în calcul populația obișnuită a orașelor și satelor transilvănene,în care conviețuirea în cadrul unui regim democratic a făcut ca zelul propagandei revizioniste să nu fie receptat. Mai mult însă, numeroase rapoarte despre starea de spirit a populației evidențiază faptul că oamenii simpli înțelegeau că revizionismul nu aducea foloase decât celor care-l propagau cu asiduitate, pentru a-și recăpăta vechile privilegii[249].

Nu au fost puține momentele, când în cadrul adunărilor cu caracter antirevizionist au vorbit și reprezentanți ai minorității maghiare, care au evidențiat tratamentul egal la locurile de muncă și în societate și au arătat

Fostul episcop reformat Alexandru Makkai arăta ,de asemenea că în eparhia sa pe lângă menținerea tuturor instituțiilor de cultură maghiară moștenite de la antecesori, a reușit să înalțe în eparhia sa 500 biserici și localuri de școală noi. Apoi a înființat un liceu de fete maghiar, o școală normală de fete, un cămin pentru studenții maghiari de la Universitatea din Cluj, o școală de comerț și una de agricultură, a înființat un orfelinat reformat, un institut de diaconese, un spital și un azil pentru bătrâni. In încheierea interviului, fostul episcop arăta că „situația de azi a bisericii reformate e incomparabil superioară aceleia dinainte cu 10 ani." (*Ibidem*, fila 234).

Pe marginea articolului citat era înscris următorul comentariu: „Spusele fostului episcop constituie cea mai strașnică lecție pentru opera de ponegrire a țării pe care o desfășoară cu atâta rea-credință, birourile de propagandă de la Budapesta". (*Ibidem).*

Menționăm în continuare alți doi autori maghiari din România, care au prezentat în lucrările lor statutul minorităților și relațile cu populația majoritară: Imre Miko, *Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés (Le village transylvain et la problème minoritaire),* Cluj; Szillard Sulica, *Román szinjátszós* (*Le théâtre roumain*), Globus, Budapest, 1931.

[249] Un raport despre starea de spirit a populației județului Arad, evidența la 18 ianuarie 1939 că „populațiunea maghiară, în special cea rurală, repudiază ideea unui război care ar nu ar aduce în folosul lor nici un beneficiu, totul aparținînd grofilor unguri și chiar dacă Ungaria, printr-un imposibil ar obține prin victorie avantagii teritoriale, sunt convinși că s-ar proceda identic cum s-a procedat cu teritoriile din fosta Cehoslovacie redate Ungariei; când grofii și-au revendicat vechile titluri de proprietari." (Arhivele Statului, Filiala Arad, Fond: *Colecția de documente referitoare la mișcarea muncitorească.* Dosar 38/1939, fila 167).

În județul Odorhei, o notă din 30 septembrie 1938 arăta că: „starea populației maghiare de pe teritoriul rural al acestui județ este calmă. În legătură cu evenimentele externe, din informațiile culese, s-a constatat că acest popor nu dorește război, fiind mulțumit în așezarea lui actuală". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureș,* Dosar 4/1938, fila 47).

că revizionismul este generator de războaie, care aduc numai rău omenirii[250].

Aceeaşi stare de spirit caracteriza şi straturile societăţii din Ungaria, formate din ţărănime şi muncitorime. Chiar în preajma anexării de către Ungaria a unor părţi din Cehoslovacia, rapoartele despre starea de spirit a populaţiei din Ungaria menţionau că în rândul păturii ţărăneşti şi muncitoreşti, alianţa Ungariei cu Germania nu putea să ducă decât la un deznodământ dezastruos, datorită apetitului celor două state pentru agresiune şi război[251].

Sinteza motivaţiilor
revizionismului maghiar

Neţinând cont de starea de spirit a populaţiei din Ungaria şi din statele succesorale, revizioniştii de la Budapesta au continuat să răspândească propaganda lor înverşunată, pentru a-şi câştiga noi aderenţi, atât în interior cât şi în exterior.

Pentru a-şi justifica această campanie furibundă împotriva tratatelor de pace, ei au chemat în ajutor oamenii de ştiinţă, să caute motivaţii şi argumente, care să slujească scopurilor revizioniste.

---

[250] Cu prilejul marii demonstraţii antirevizioniste de la Petroşani, din 1 septembrie 1935, în faţa celor 5.000 de membri ai L.A.R. au vorbit şi reprezentanţi ai minorităţii maghiare. Dionisie Muszka, din partea muncitorilor minoritari de la mina Petrila a arătat că a acţionat din proprie voinţă, nesilit de nimeni şi a exprimat „recunoştinţă pentru tratamentul frăţesc pe care noi, muncitorii de altă limbă şi confesiune l-am avut în toate împrejurările". Andrei Szabo şi apoi Carol Butyka au vorbit în numele muncitorilor de la Lonea. Ultimul a arătat că: „noi nu dorim şi nici nu vom admite nici un fel de schimbare a hotarelor actuale, fiind convinşi că tendinţele revizioniste nu sunt altceva decât tendinţe războinice, care nicidecum n-ar putea aduce bine, ci numai rău". („Avântul", Petroşani, din 8 septembrie 1935).

[251] O notă informativă a Inspectoratului de Poliţie Mureş - Alba, din 25 septembrie 1938 menţiona: „Asupra spiritelor populaţiei din Ungaria suntem informaţi că pătura ţărănească şi muncitorească în general manifestă nemulţumire faţă de politica externă a Ungariei, spunând că alianţa lor cu Germania nu poate decât să-i ducă la un dezastru, fie din cauza provocării unui război, fie din cauza că cu timpul vor fi şi ei cotropiţi de statul german" (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliţie Alba,* Dosar 5/1938, fila 21).

Menționăm, în continuare, în sinteză, motivațiile pe care s-a bazat revizionismul maghiar în perioada interbelică.

1. Interpretarea articolului 19 din Pactul Societății Națiunilor, ca o posibilitate de a se revizui frontierele.
2. Considerarea Tratatului de la Trianon, ca fiind injust, deoarece nu s-ar fi inspirat din ideea de dreptate, ci din ideea de pedeapsă prin acreditarea ideii că Ungaria ar fi fost şi ea responsabilă de provocarea războiului. Revizioniştii unguri, contestau faptul că Ungaria ar fi dorit războiul.
3. Ideea că cesiunile teritoriale determinate prin Tratatul de la Trianon s-au făcut cu încălcarea principiilor wilsoniene, în special a dreptului de autodeterminare a popoarelor.
4. Argumentul unității economice a Ungariei, care ar fi fost distrusă prin Tratatul de la Trianon şi acestui fapt i s-ar fi datorat criza economică a statelor dunărene.
5. Argumentul unității geografice a Ungariei, bazată pe frontiere naturale: Carpații, Dunărea şi râul Sava, care ar fi fost desființate prin Tratatul de la Trianon.
6. Doctrina juridică a coroanei ungare şi doctrina prescripției achizitive, ca modalități de justificare a stăpânirii unor populații de alt neam şi de altă limbă, față de poporul ungar.
7. Argumentul „drepturilor istorice ale Ungariei", prin folosirea teoriei imigraționiste, conform căreia românii din Transilvania nu sunt băştinaşi, ci au imigrat din Balcani şi Albania.
8. Argumentul etnografic al revizionismului obținut prin falsificarea situației etnografice din România, conform căreia România ar fi un stat poliglot, în care elementul românesc nu ar fi reprezentat decât cu 60-62%[252]. Pe baza acestui argument au apărut mai multe proiecte de revizuire, după modelul celui inițial, al lordului Rothermere.
9. Argumentul rostului cultural al „Ungariei milenare", prin care elita revizionistă ungară considera că poporul maghiar dispunea de cultura cea mai avansată dintre toate națiunile ce o înconjoară, iar Tratatul de la Trianon nu a ținut cont de acest rol al Ungariei

[252] A. Gociman, *op. cit.,* p. 251.

milenare, ceea ce constituia o mare pierdere pentru cultura umană[253].

10. Argumentul doctrinei „transilvanismului", care pentru propagatorii revizionismului însemna inocularea ideii că Transilvania a avut istoria, tradiția şi viața ei constituțională şi de drept aparte, datorită faptului că a existat un timp oarecare, ca principat independent. Aceste lucru ar fi dus la formarea unui suflet aparte de al celorlalte provincii ale fostei Ungarii. Această teorie intenționa să sape o prăpastie între românii din Transilvania şi cei din vechiul regat, împingând pe românii ardeleni, fie spre o unire cu Ungaria, fie spre obținerea autonomiei Ardealului, ca un stat tampon între Ungaria şi România. Înțelegând autonomia ca o revenire la conducere a castei politice a latifundiarilor maghiari, revizioniştii considerau că a doua etapă ar fi proclamarea unirii Ardealului cu Ungaria[254].
11. Argumentul nerespectării drepturilor minorităților de către România, care a generat o adevărată literatură cu privire la situația maghiarilor din România,scrisă în limba maghiară, germană, franceză, italiană şi engleză şi tipărită în mii de volume.

Scopul ascuns al acestei propagande era atragerea atenției opiniei publice europene asupra nerespectării obligațiilor României asumate prin

[253] În articolul „Iredenta ungurească şi rostul cultural al Ungariei milenare", apărut în „Universul", din 13 noiembrie 1932, erau redate în sinteză ideile contelui Apponyi în această chestiune. Se menționa că sârbii, românii, rutenii, slovacii, care s-au alipit la națiunile surori după dezmembrarea Ungariei, tot au o cultură mai redusă şi chiar şi pe aceea o datorează Ungariei. În continuare, contele Apponyi arăta că „un mileniu întreg Ungaria a avut un rol culturalizator în S-E European. Astăzi încă, cu toate străduințele Ungariei de a ridica la gradul de cultură al națiunii maghiare, popoarele conlocuitoare ale fostei monarhii austro-ungare, ceea ce nu s-a reuşit decât în parte, Ungaria tot mai are rolul ei culturalizator". Referitor la analfabetismul românilor, contele Apponyi arăta: „ce este în Ardeal, dar ce este în vechiul regat unde populația este şi mai înapoiată!"

[254] Citând din lucrarea lui I. Chinezu, „Aspecte din literatura maghiară din Transilvania", o gazetă sălăjeană arăta că „A treia ramură a spiritualității maghiarismului o formează aşa numitul transilvanism, o ideologie specifică a ungurilor din Ardeal. Transilvanismul caută să coordoneze toate năzuințele ardelene spre o țintă unitară, care în timp ce îşi păstrează legăturile vechi cu viața intelectuală a Ungariei, are menirea să dezvolte un spirit regional". („Şcoala Noastră", Zalău, XV, nr. I-II/1938, p. 16).

tratatul minorităţilor şi pregătirea pe această cale a revizuirii frontierelor, ca o soluție la această problemă.

Acestor aşa-zise argumente, le-au răspuns specialişti în domeniul dreptului internațional, istorici, geografi, economişti, lingvişti, etnografi, politologi din România şi statele Micii înțelegeri, dar şi personalități ştiințifice, culturale şi politice din Europa, care au sesizat caracterul contrafăcut al argumentelor revizioniste.

Cu toate acestea forțele revizioniste au elaborat o sumedenie de proiecte de revizuire, contând pe atmosfera creată în Europa de aparatul de propagandă.

Cel mai puternic mediatizat a fost proiectul Rofhermere, care revendica pentru Ungaria un teritoriu de la granița de vest, care intra 50-60 km în interiorul României şi cuprindea oraşele: Satu Mare, Cărei, Arad şi Timişoara. Pentru oraşele Zalău, Cluj şi Sighişoara se cerea autonomie[255].

Când oficialitățile ungare au văzut că cererile lor privind o revizuire parțială au avut un oarecare efect pe plan internațional şi-au sporit pretențiile. Aşa a apărut o versiune a proiectului Rothermere, publicată în lucrarea iredentistă „Nem, nem, soha", de Sreter István, fost ministru de război al Ungariei. Acest proiect cerea ca Ungariei să-i fie cedat un teritoriu, care în unele locuri ajungea la o adâncime de 250 km de la graniță. Pe lângă oraşele existente în primul proiect, se adăugau Huedinul, Abrudul, Deva şi Lugojul[256].

Un alt proiect a fost avansat de publicistul italian Franco Vellani Dionisi în lucrarea „Il problema teritoriale Transilvano", apărută la Bologna în 1932. Revizuirea propusă de acesta, adăuga teritoriilor revendicate în proiectul Rothermere întreaga secuime, Valea Arieşului, Târnava-Mare şi Mică, Braşovul, care erau legate de Ungaria printr-un coridor larg ce cuprindea printre altele şi oraşul Cluj. Aceasta ar fi însemnat 40.000 km şi 2,3 milioane locuitori[257]. Publicistul maghiar Ajtay Josef, în lucrarea „O mie de ani împotriva Trianonului" extindea proiectul lui

[255] S. Rosiere, *op. cit.,* p. 93.

[256] A. Gociman, *op. cit.,* p. 237.

[257] Lucrarea lui F. Vellani Dionisi, un alt mare prieten al Ungariei a fost combătută de I. Moga în „Revue de Transylvanie", 1934, 1, nr. 2, p. 240-250.

Vellani Dionisi asupra întregii Transilvanii, cu excepția zonelor muntoase din Apuseni, Bistrița şi Făgăraş[258].

Planul autonomiei Ardealului preconizat de fostul ministru ungar Nagy Emil, omul de legătură al lordului Rothermere, a fost mediatizat tot în Anglia, în timpul conferințelor pe care contele Bethlen, fostul prim-ministru al Ungariei le-a susținut la Londra, în noiembrie 1933[259]. Prima etapă a acestui plan consta în acțiunea organizațiilor teroriste şi a intelectualilor care aveau legături în Ardeal, unde trebuiau să creeze o situație de învrăjbire națională, care apoi să fie mediatizată cu toate mijloacele în străinătate[260]. A doua etapă, era cea diplomatică, a demersurilor pentru autonomia Ardealului, în care Ungaria spera în ajutorul lui Hitler şi Mussolini.[261] în fine, după obținerea autonomiei Ardealului, urma constituirea unui guvern filo-maghiar, care să ducă la alipirea Transilvaniei la Ungaria[262].

Planul autonomiei Ardealului era coroborat cu planurile de anexare la Ungaria a regiunilor locuite în majoritate de maghiari. Pentru regiunile unde populația maghiară nu era atât de numeroasă, revizioniştii unguri cereau

---

[258] Gh. Sofronie. *Principiul naționalităților în tratatele de pace din 1919-1920,* Editura „Universul", Bucureşti, 1936, p.203.

[259] Ziarul „Magyarország" din 1 decembrie 1933 insera cu majuscule articolul „Contele Ştefan Bethlen în ultima sa conferință ținută la Londra a urgentat intervenția marilor puteri în interesul revizuirii". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 75/1927-1934, fila 20).

[260] Referindu-se la formațiunile teroriste „Szabadscapot", compuse din membrii partidului Szalaszist, un document al Chesturii de Poliție din Alba Iulia arăta că „dintre aceşti gălăgioşi patrioți subvenționați s-ar fi ales vreo 40, care au trecut la Oradea şi Arad pentru a organiza la momentul oportun tulburări locale şi a trece la acte teroriste, asemănătoare cu cele din Slovacia şi Rutenia Subcarpatică". (Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Chestura de Poliție,* Dosar 45/1938, fila 97).

[261] De asemenea un ordin circular al Chesturii de Poliție Alba din 24 noiembrie 1938 arăta că „în Ungaria se mai pregătesc o serie de intelectuali, care au legături în Ardeal şi care vor fi trimişi aici cu misiunea de a pune în mişcare o acțiune de desmembrare cu ajutorul ungurilor de la noi, pentru a crea o situație de învrăjbire, ca apoi să la vină mai uşor a face demersuri pentru autonomia Ardealului, sperând în reuşita acestui plan în ajutorul lui Hitler şi Mussolini, care zic ei vor impune un plebiscit pentru Ardeal". (*Ibidem,* Dosar 45/1938, fila 85).

[262] Într-o notă a Inspectoratului de Poliție Cluj, referitor la planul autonomiei Ardealului se menționau următoarele: „La Budapesta se speră că după atingerea acestui scop, al autonomiei Ardealului, se va forma un guvern filo-maghiar, care va duce la alipirea Ardealului la Ungaria". (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 29/ 1939, fila 387).

plebiscit. Aşa s-a procedat, de exemplu când contele Bethlen a cerut plebiscit pentru Banatul sârbesc şi românesc, unde se credea că germanii se vor pronunța pentru Ungaria[263].

Planurile de revizuire avansate de Ungaria sau de susținătorii ei din străinătate depindeau în mare măsură de conjunctura politică externă şi de efectele pe care le producea propaganda revizionistă şi, în ultimă instanță de starea de spirit a guvernanților maghiari, de iluziile şi speranțele pe care le nutreau aceştia[264].

Legat de conjunctura externă, ținem să precizăm faptul că diplomația ungară era pregătită să tragă foloasele de pe urma oricăror evenimente internaționale.

Cele mai mari avantaje teritoriale ar fi fost obținute de Ungaria din următoarea perspectivă a soluțiilor, susținute cu ardoare în perioada interbelică:

1. Soluția Confederației Dunărene;
2. Unirea Austriei cu Ungaria, prin restaurarea habsburgilor;
3. Revizuirea tratatelor în cazul anexării Austriei de către Germania;
4. Acordul Ungariei cu una din țările Micii înțelegeri, în detrimentul celorlalte;
5. Apropierea de Polonia, care trebuia atrasă în grupul statelor revizioniste;
6. Susținerea revendicărilor revizioniste de către marile puteri, care au ratificat Tratatul de la Trianon.

---

[263] Considerându-se un campion al păcii prin faptul că propunea soluții de revizuire pe seama României, contele Bethlen declara la întoarcerea de la Londra din decembrie 1933: „dacă am vrea război, n-am vorbi de modificarea tratatului". (Idem, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 75/1927-1934, fila 20).

[264] Referitor la proiectele de revizuire, A. Gociman nota următoarele: „Asemenea planuri sunt destule. Ele diferă după cum iredentiştii unguri au zile mai pline de nădejdi sau mai pesimiste. În zilele de optimism ei abordează planurile mărețe ale revendicărilor, iar în zilele de pesimism, se mulțumesc a fi mai modeşti". (A. Gociman, *op. cit.,* p. 244). Referitor la aceeaşi chestiune, Gh. Sofronie făcea următoarele aprecieri: „Trebuie astfel recunoscută şi accentuată imaginația promotorilor revizionismului maghiar, dar şi caracterul utopic şi lipsa de fundament a proiectelor formulate. Ele au circulat şi circulă însă în întreg Occidentul, pentru convertirea opiniei publice occidentale, acest factor dătător de ton în politica internațională." (Gh. Sofronie, *op. cit.,* p. 206).

Formele şi mijloacele de propagandă revizionistă ungară

Evoluția evenimentelor internaționale în sensul celor mai sus menționate a fost susținută de Ungaria printr-o propagandă imensă, care nu a omis nici cele mai neînsemnate mijloace. Tot ce părea că ar putea fi de folos pentru ideea revizionistă, a fost exploatat până la limita extremă. Profitând de faptul că opinia publică internațională ştia foarte puțin despre țările din răsăritul Europei, propaganda revizionistă făcându-se de canalele vechii diplomații austro-ungare a prezentat neadevăruri exagerate pentru a-şi atinge scopurile.

Nu este mai puțin adevărat că Ungaria revizionistă s-a folosit de faptul că în deceniul trei, statele succesorale au ignorat posibilitățile infinite pe care le oferea această armă modernă şi deosebit de periculoasă a propagandei.

Din punct de vedere al mijloacelor propaganda revizionistă ungară nu a fost cu nimic mai prejos decât propaganda comunistă a Cominternului de la Moscova şi chiar decât complicatul sistem de propagandă al Germaniei naziste.

Propaganda revizionistă ungară s-a axat pe două direcții: una în interior şi cealaltă în exteriorul Ungariei. Pe plan intern se urmărea menținerea unei agitații continue pe seama revizionismului şi crearea unei psihoze iredentiste, pentru ca populația din Ungaria să nu-şi piardă speranța în revizuirea granițelor, care îi va readuce fericitele vremuri de odinioară.

Pe plan extern, propaganda revizionistă urmărea în primul rând să creeze situații de conflict între națiunile majoritare din statele succesorale şi minoritatea maghiară, pentru a fi exploatate apoi pe cale diplomatică în folosul Ungariei.

Întreținerea unei permanente agitații în statele succesorale, oferea Ungariei posibilitatea susținerii revendicărilor revizioniste în fața marilor puteri. A doua componentă a propagandei revizioniste externe ungare a fost cea îndreptată spre opinia publică internațională, pentru a crea un curent favorabil revizionismului.

Oamenii politici şi diplomații unguri au exploatat la maximum efectele create prin propaganda revizionistă în rândul opiniei publice internaționale. Diferitele surse istorice studiate, prezintă numeroase luări de poziție ale personalităților politice ungare, pentru intensificarea propagandei

revizioniste în momentele când care situația internațională era favorabilă Ungariei[265].

Literatura revizionistă

Cel mai important mijloc de propagare a revizionismului în Ungaria şi în străinătate a fost literatura cu caracter iredentist. Imediat după încheierea Tratatului de la Trianon, Ungaria a început să tipărească numeroase lucrări despre pretinsa ei nedreptățire prin tratatele de pace. Aceste lucrări au fost tipărite în limba maghiară şi în limbile de circulație internațională. A fost declanşată astfel una din cele mai mari bătălii a condeielor din câte s-au cunoscut vreodată. Forța cuvântului scris a fost pusă, nu în slujba adevărului ci a unor interese politice iredentiste.

Numărul lucrărilor cu caracter revizionist apărute în diferite limbi a fost extrem de mare, datorită faptului că propaganda revizionistă viza un număr însemnat de țări şi segmente cât mai diferite de populație[266]. Astfel, oamenii politici cât de cât importanți din Apus au fost asaltați de zeci de publicații scrise de diplomați şi politicieni unguri şi tipărite în ediții de lux, pentru care s-au cheltuit sume imense[267]. Pentru opinia publică internațională s-au scris

[265] Ziarul „Szabadság" din 2 aprilie 1938 publica un articol semnat de Bajcsy Zsillinsky Endre, cunoscut om politic din Ungaria, prin care acesta constata că: „în ultimul timp revizionismul maghiar a avut o eclipsă, care oricât ar fi fost impusă de anumite împrejurări, în viitor este necesar ca să se întețească mult propaganda revizionistă ungurească în străinătate, căci situația internațională este favorabilă Ungariei şi ea trebuie exploatată cât de mult". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 43/1936-1938, fila 18).

[266] A. Gociman, un perseverent observator al propagandei revizioniste ungare a întocmit o listă a lucrărilor cu caracter revizionist apărute după destrămarea Austro-Ungariei, până în 1934. Conform acestei liste au fost publicate 40 lucrări în limba engleză, 67 în franceză, 22 în italiană, 16 în germană şi 74 în limba maghiară. (A. Gociman, *op. cit.,* p. 233-234).

[267] În articolul publicat în „Universul" din 11 noiembrie 1932, Romulus Seişanu, citând surse ale legației regale a Ungariei din Berna arăta că în 1921 Ungaria a exportat 2.268.000 cărți, hărți geografice şi caiete de muzică, toate cu caracter revizionist, valoarea materialelor exportate atingând 200 milioane de coroane. În anul financiar 1927-1928 s-a cheltuit pentru acest gen de propagandă sub formă de subvenții acordate societăților culturale, suma de 123.342.245 pengö, ceea ce reprezenta 9,30% din bugetul statului ungar. (R. Seişanu, *Sute de milioane pentru propaganda maghiară revizionistă,* în: „Universul", nr. 311, din 11 noiembrie 1932).

lucrări de propagandă mai uşoare, care au fost răspândite apoi în zeci de mii de exemplare.

Cea mai amplă lucrare cu caracter revizionist a fost albumul publicat de ziarul „Pesti Hirlap" în 1930 întitulat „Jagzságot Magyarországnak" (*Dreptate Ungariei*), apărut în limbile maghiară, germană, italiană şi franceză.

În 1933 a apărut al doilea album întitulat „Europa la răspântie. Pace sau război", în aceleaşi condiţii grafice deosebite, executate cu cele mai moderne mijloace ale artei tiparului din acea perioadă[268].

Printre autorii care au scris capitole întregi în aceste lucrări menţionăm pe contele Apponyi, Lukács György, baronul Wassics Gyula, Berzeviczy Albert, Nagy Emil etc., personalităţi ale vieţii politice, ştiinţifice şi culturale maghiare[269].

Angrenarea oamenilor de ştiinţă în slujba propagandei revizioniste s-a făcut atât individual, cât şi colectiv. Au fost angrenate astfel instituţii de prestigiu ştiinţific, care au publicat apeluri adresate confraţilor din statele occidentale, pentru a-i susţine în demersurile făcute de Ungaria pentru revizuirea Tratatului de la Trianon[270].

Presa revizionistă

Presa scrisă a constituit un alt mijloc important al propagandei revizioniste, încă înainte de semnarea tratatului de pace cu Ungaria, în primăvara anului 1920, „Liga apărării naţionale" a publicat o revistă în limba franceză, cu titlul „La Transylvanie enchaînée" (*Transilvania înlănţuită*)[271].

În editura acestei reviste au apărut numeroase publicaţii de propagandă în limba franceză şi engleză. După acest început, în fiecare an au apărut zeci de imprimate de acest gen, răspândite în sute de mii de exemplare în toată

[268] A. Gociman, *op. cit.*, p. 171.

[269] *Ibidem.*

[270] În apelul adresat de către juriştii maghiari, universităţilor, academiilor, barourilor şi tuturor juriştilor naţiunilor civilizate, în noiembrie 1931 se spunea că dacă Tratatul de la Trianon nu va fi modificat în conformitate cu articolul 19 din Pactul Societăţii Naţiunilor „va fi război, un război crâncen, sângeros, din care şi învingătorii şi învinşii vor ieşi zdrobiţi, dar Ungaria îl va face, căci nu poate trăi în frontierele Trianonului". („Universul", Bucureşti, nr. 306, din 6 noiembrie 1932).

[271] A. Gociman, *op. cit.,* p. 165.

lumea. Numărul lor s-a ridicat la peste 500 de gazete, reviste sau alte publicații cu apariție periodică[272]. Dintre acestea, cele mai importante au fost cele 4 reviste editate de ziarul „Pesti Hirlap", în 1934, „Danubian Review", „Nouvelles Danubiennes", „Corriere del Danubio" şi „Donaukurir". Ziarul „Pesti Hirlap" menționa cu prilejul debutului acestor reviste că ele „vor demasca în fața lumii, cele mai noi atentate împotriva drepturilor omului şi minorităților maghiare din statele succesorale"[273]. Aceste reviste au apărut în numere voluminoase, de câte 52 de pagini şi au fost tipărite într-un tiraj de 20.000 exemplare, fiecare fiind trimis în mod gratuit personalităților politice, care aveau un rol cât de mic în problema revizuirii[274].

În statele Micii înțelegeri, care interziceau pătrunderea presei revizioniste, s-a găsit altă metodă de răspândire a ziarelor şi revistelor. Pe lângă introducerea ilegală a presei, se mai trimiteau din Ungaria, în plicuri, pe adresa populației maghiare din România, decupaje din ziare şi reviste, fără a se arăta titlul şi numărul ziarului în care au apărut articolele revizioniste respective[275].

Propaganda revizionistă
prin radio

Posturile de radio din Ungaria au constituit un alt canal important pentru răspândirea propagandei revizioniste. De aceea, înspre fiecare din statele Micii înțelegeri s-au ridicat posturi radiofonice noi, iar în 1933 s-a încheiat construcția marelui post de la Budapesta, al cărui pilon de oțel ajungea la 300 metri înălțime[276]. După încheierea programului tehnic, radioul a devenit mijlocul cel mai practic de propagandă revizionistă. În fiecare zi se citeau articole din presa revizionistă, se difuzau ştiri referitoare la succesele politicii revizioniste şi se prezentau scrisori şi interviuri cu politicienii din străinătate adepți ai revizionismului.

---

[272] *Ibidem*

[273] *Ibidem*

[274] Referitor la apariția noilor reviste ungare cu caracter revizionist, „Gazeta Antirevizionistă" din Arad făcea următoarele aprecieri: „De sub teascurile făuritoare de minciuni a lui „Pesti Hirlap" a apărut zilele trecute noul număr al revistelor de propagandă iredentistă tipărite de această editură în englezeşte, franțuzeşte, nemțeşte şi italieneşte". (*Ibidem*).

[275] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 679/1937, fila 17.

[276] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 75/1927-1934, fila 16.

Evenimentele politice din statele Micii înțelegeri erau prezentate într-o lumină nefavorabilă pentru a crea tensiuni politice între state şi între cetățenii aceluiaşi stat. Oamenii politici care s-au remarcat în lupta împotriva revizionismului erau tratați cu cuvinte injurioase. Se realiza astfel scopul acestor emisiuni, de a alimenta zilnic speranțele poporului maghiar de pretutindeni în ideea de revanşă şi de refacere a Ungariei Mari[277].

Propaganda revizionistă
prin cărțile pentru elevi şi copii

Ungaria a făcut din propaganda revizionistă o dogmă de stat. De la regentul Horthy, până la ultimul copil de muncitor sau de țăran, toți au fost îndoctrinați de ura împotriva celorlalte neamuri. Iredentismul, intoleranța, şovinismul, calomnia, injuria şi minciuna au pătruns în toate manualele şcolare din Ungaria interbelică. Date fiind sursele extrem de numeroase, care atestă educarea tineretului din Ungaria interbelică în spirit iredentist, ne rezumăm a reda un citat extrem de edificator, care aparține învățătorului Victor Făluş din Zalău şi care a fost publicat în ianuarie 1933 în revista „Şcoala Noastră": „Vecinii noştri se folosesc de tot ce le trece prin minte, posibil şi imposibil, pentru a creşte viitoarele generații de unguri înfocați şi nedomesticiți, care vor flutura simbolul spadei însângerate şi vor oferi tinerele lor vieți pentru Transilvania şi Carpați. Manualele lor şcolare nu sunt făcute cu scopul de a forma caractere morale şi spirite conciliante, ci din contră, de ură față de neamurile vecine, care îi sunt prezentate copilului în cele mai dezgustătoare şi josnice chipuri. Manualele de geografie cu hărți şi statistici falsificate în mod criminal, în care nu se ține seama de hotarele fixate la Trianon, fiind considerate nefireşti. Tot aşa istoria lor infiltrează în copii că prin noțiunea de patrie se înțelege Ungaria istorică, antebelică, pe care trebuie să o stăpânească iarăşi, mai curând sau mai târziu"[278].

Propaganda iredentistă a mers până acolo, încât şi cărțile pentru copiii preşcolari erau împânzite cu cuvinte de ocară pentru români, sârbi şi slovaci, cu hărți ale Ungariei ciuntite şi cu texte în care li se picura în sufletele gingaşe ura şi grandomania maghiară[279].

---

[277] Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş,* Dosar 4/1939, fila 293.

[278] „Şcoala Noastră", Zalău, X, nr. 1, ianuarie 1933, p. 17.

[279] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 41/1936, fila 58.

Pentru a compensa caracterul didacticist al manualelor sau a cărților de poveşti, erau organizate serbări şi excursii, concursuri de poezie şi proză cu caracter revizionist[280].

Propaganda revizionistă
prin muzică şi film

Unul din mijloacele cele mai puternice folosite în câştigarea simpatiei opiniei publice mondiale a fost, pe lângă muzica de țigani, şi filmul.

Încă din luna august a anului 1921 „Liga integrității maghiare" a hotărât să facă propagandă şi prin cinematograf. În aceste scop s-au făcut numeroase clişee şi filme, conținând scene din istoria Ungariei din vremurile de glorie sau brutalități, care au fost puse pe seama românilor, sârbilor şi slovacilor, ca fiind săvârşite împotriva maghiarilor. O parte din aceste filme au fost trimise în străinătate, altele rulau în Ungaria, alimentând starea de exaltarea poporului maghiar împotriva Tratatului de la Trianon şi a statelor învecinate[281].

Pe de altă parte, în țările occidentale, regizorii, actorii şi scenariştii de origine maghiară şi chiar studiourile mari primeau subvenții pentru realizarea şi editarea de filme maghiare[282].

[280] Pentru edificare redăm un pasaj din aceeaşi revistă a învățătorilor din Zalău: „Spre a crea o mistică a urii, Liga Revizionistă Maghiară a organizat un concurs de poezii în care cerea să fie glorificat idealul iredentist maghiar, adică triumful revizionismului. La acest concurs, căruia organul oficial al Ligii Revizioniste Maghiare, ziarul «Pesti Hirlap» i-a dat o largă publicitate, poeziile premiate au fost adunate într-un volum intitulat «O sută de făclii», alcătuind o antologie a urii, care formează evanghelia maghiarimii, răspândită în păturile largi ale poporului unguresc şi din care transpiră cele mai ignobile insulte la adresa vecinilor numindu-i tâlhari, hiene laşe, gunoaie".(„Şcoala Noastră", Zalău, XI, nr. 4-5-6, aprilie-mai-iunie 1934, p. 184).

[281] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 45/1934, fila 4.

[282] În memoriul C.R. al L.A.R. din Cluj, intitulat: „în chestiunea propagandei iredentiste prin filme" se arăta că: „maghiarii au înțeles mai bine ca oricine câte avantagii se pot trage pentru teza lor revizionistă. Avem astfel pretutindeni de-a face cu o rețea puternică de propagandişti maghiari, care sub diferite forme servesc idealurile lor politice". (*Ibidem*).

Propaganda revizionistă prin scrisori, cărți poştale, calendare şi timbre

Propaganda revizionistă s-a realizat şi prin intermediul calendarelor, scrisorilor şi cărților poştale. În 1920 s-a tipărit la Budapesta „Calendarul iredentei maghiare", care nu conținea altceva decât atacuri şi injurii la adresa statelor succesorale. El a fost distribuit în Ungaria în zeci de mii de exemplare, dar şi în străinătate[283].

Cu ocazia sărbătorilor de Crăciun şi Anul Nou se trimiteau din Ungaria, maghiarilor din statele Micii înțelegeri plicuri închise, care conțineau felicitări şi manifeste, ziare şi hărți revizioniste. Este cunoscută aşa-numita „acțiune Urmanczy", în care asasinul țăranilor din Beliş din anul 1918, cu concursul Inspectoratului învățământului din Ungaria a tipărit mii de hărți ale Ungariei vechi cu inscripția „nem, nem soha" (nu, nu, niciodată), pe care le-a trimis maghiarilor din statele succesorale[284].

După Conferința de la München, care a dat aripi revizionismului ungar, propaganda prin scrisori şi cărți poştale s-a intensificat. Cu un cinism nemărginit erau trimise pe adresa intelectualilor români antirevizioniști, anunțuri mortuare, care anunțau cu satisfacție destrămarea statelor Micii înțelegeri[285].

Din lunga listă a mijloacelor folosite de propaganda revizionistă, nu au fost omise nici timbrele şi ştampilele cu caracter revizionist. Încă din 1922 autoritățile din Ungaria obişnuiau ca pe diferite acte oficiale să pună ştampile iredentiste. Asemenea acte au fost descoperite şi în România, la cetățenii statului ungar veniți cu diferite treburi în țara noastră[286].

---

283 A. Gociman, *op. cit.,* p. 165.

284 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 184/1931, fila 90.

285 O notă informativă a Inspectoratului Regional de Poliție Cluj, din 16 noiembrie 1938 menționa că: „la oficiul poştal Oradea s-a găsit un anunț mortuar format obişnuit, sosit din Ungaria pe adresa mai multor intelectuali din acel oraş, prin care se aducea la cunoştință moartea Cehoslovaciei, care a fost un produs monstruos al Marei Antante. Întreprinderea de pompe funebre Hitler-Mussolini şi Beck-Kanya aranjează înmormântarea. Anunțul este semnat de Gottwald Dimitroff Syrowy, părinte adoptiv. Biroul de sare de la Geneva, ca părinte, iar ca unchi Litvinov-Finkenstein şi Stalin. Anunțul a fost tipărit în Ungaria la tipografia Cultura din Szeghalom". (*Ibidem,* Dosar 684/1938, fila 28).

286 Pe ştampilă era legenda: „Csonka magyarország nemarszág. Egész magyarország, menyország" (Ungaria ciuntită nu e țară. Ungaria întregită e un rai). (Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Prefectura Județului Alba. Biroul Prefectului,* Dosar 9/1922, fila 1).

În acelaşi an, 1922 s-au confecţionat medalioane iredentiste din aur şi argint, care au fost puse în vânzare în Ungaria şi în străinătate[287].

Parcuri şi statui iredentiste
şi revizioniste

Pentru exaltarea iredentismului şi a ideii de revanşă au fost folosite şi parcurile şi statuile. În 12 ianuarie 1922, la Budapesta au fost ridicate patru statui iredentiste, iar la iniţiativa aceluiaşi Urmanczy Nandor s-a ridicat un soclu pe care era arborat drapelul Ungariei în doliu[288]. În fiecare an la 13 noiembrie, data ratificării Tratatului de la Trianon de către parlamentul ungar se organizau mari demonstraţii, ziua respectivă fiind declarată zi de doliu naţional[289].

Metodele de acţiune
ale revizionismului ungar

Pentru maghiarii din ţările succesorale, Biroul de Propagandă de pe lângă Preşedinţia Consiliului de miniştri a hotărât ca în fiecare an să se sărbătorească „Ziua Culturii". Aceste manifestări, după cum menţiona un document emis de Direcţia Generală a Poliţiei la 13 august 1938 aveau rolul „să camufleze activitatea elementelor din statele succesorale, care activează pe teren revizionist"[290].

Aducând în discuţie manifestaţiile cu caracter revizionist, am abordat problema metodelor folosite de propaganda revizionistă maghiară.

Dintre metodele care nu au fost enumerate în cadrul analizei propagandei revizioniste în Transilvania menţionăm în primul rând

---

Noul timbru lansat de Direcţiunea Generală a Poştelor din Ungaria era mai scump cu 50% decât timbrele obişnuite, diferenţa urmând să fie vărsată în contul organizaţiei „Magyar á magyaret" (maghiar pentru maghiar). Comentând această informaţie o notă a Inspectoratului de Poliţie a Ţinutului Mureş aprecia că: „lansarea acestui timbru dovedeşte că acţiunea revizionistă maghiară se dezvoltă din ce în ce mai mult". (Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliţie al Ţinutului Mureş,* Dosar 4/1939, fila 92).

287 *Ibidem.*

288 A. Gociman, *op. cit.,* p. 158.

289 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 684/1938, fila 14.

290 *Ibidem,* fila 28.

încercarea de atragere a tinerilor şi intelectualilor din ţările Micii înţelegeri în Ungaria, pentru a fi folosiţi în scopuri revizioniste.

Astfel, sub deviza „Să salvăm tineretul maghiar", „Organizaţia culturală a oraşelor din Ungaria" a făcut apel ca fiecare oraş să se angajeze, ca timp de patru ani să voteze burse pentru cel puţin un tânăr care-şi face studiile în teritoriile dezlipite[291].

În 1934 la Budapesta s-a creat un fond de ajutorare a maghiarilor din ţările vecine, care acorda cheltuieli de cazare şi masă pentru şase zile de şedere în Budapesta[292]. În timpul şederii, erau invitaţi să viziteze locurile unde erau organizate manifestările cu caracter revizionist.

Între aceste locuri, muzeele ocupau un rol important pentru menţinerea ideii de revanşă şi de reînviere a Ungariei Mari. În 1934, publicistul Harsánny Zsolt lansa ideea înfiinţării unui muzeu al Trianonului, a cărui menire era lămurirea vizitatorilor străini şi instruirea publicului maghiar în ceea ce priveşte chestiunea revizuirii[293]. Biserica catolică din Ungaria a acţionat cu mijloacele proprii pentru propagarea revizionismului în rândul credincioşilor din Ungaria şi din statele vecine[294].

Instituţiile de stat pretindeau fiecărui funcţionar câte un pengö (25 lei la cursul anului 1934), care se reţinea din salar. Lucrătorii de la căile ferate erau înregimentaţi în rândul „Ligii Revizioniste Maghiare", reţinându-li-se cotizaţia din salariu. Aceştia aveau o cupă revizionistă, care în fiecare an era dată în păstrarea altei regionale. Ziua în care se făcea predarea era, de fiecare dată, 4 iunie, ziua semnării Tratatului de la Trianon. Această cupă, trebuia să

---

[291] *Ibidem,* Dosar 205/1934, fila 22.

[292] O notă a Inspectoratului de Poliţie Cluj, din 28 iunie 1934 arăta că „scopul înfiinţării acestui fond este de a ademeni pe ungurii supuşi statelor succesorale, de a intensifica legăturile spirituale şi revanşarde, ca şi aceştia să fie mereu la curent cu acţiunile întreprinse de Ungaria revizionistă, pentru schimbarea situaţiei actuale". (*Ibidem,* fila 16).

[293] Idem, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 36/1934-1936, fila 2.

[294] Într-o notă a Inspectoratului de Poliţie Cluj din 21 iulie 1934 se arăta că „în Ungaria s-a hotărât din partea autorităţilor bisericeşti ca tot la a 9-a zi credincioşii, în mod obligatoriu să meargă la biserică unde vor face rugăciuni pentru ca teritoriile ocupate să fie eliberate iar fraţii lor aflaţi în acele teritorii să fie dezrobiţi. Cu aceste ocazii preoţii vor ţine predici în care vor arăta că revizuirea tratatelor de pace este aproape de înfăptuire, întrucât majoritatea ţărilor europene s-au convins că nu se poate menţine pacea în Europa până ce Ungaria nu-şi va primi teritoriile pierdute". (Idem, Fond: *Inspectoratul de Politie Cluj,* Dosar 205/1934, fila 16).

pribegească, până când Ungaria va intra în posesia teritoriilor pierdute prin Tratatul de la Trianon[295]. Mistificarea adevărului de către propaganda revizionistă a mers până acolo, încât au fost organizate manifestații revizioniste în localitățile din Ungaria cu populație preponderent românească[296].

Propaganda revizionistă
în statele Micii înțelegeri

Paralel cu organizarea propagandei revizioniste, autoritățile de la Budapesta au acționat permanent pentru a crea în statele vecine situații de conflict între minoritarii maghiari şi statele respective.

Au fost transmise directive minoritarilor bogați să nu vândă proprietățile lor imobiliare, ci din contră, să cumpere terenuri, mai ales în zonele de graniță cu statul ungar[297].

Prin diferite filiere s-a sugerat minoritarilor maghiari să forțeze intrarea în închisori, pentru a se demonstra străinătății regimul insuportabil la care era supusă minoritatea maghiară[298].

În România, Iugoslavia şi Cehoslovacia au fost trimişi spioni pentru a produce defetism în rândul populației de la frontiere[299]. Alte elemente destabilizatoare au comis sabotaje în întreprinderi sau au incendiat livezile de mari şi depozitele de grâu[300]. Bandele de teroriști „Szabadcsapatok", organizate cu concursul oficialităților ungare făceau incursiuni în statele vecine pentru a produce panică şi dezordine în rândul populației, pentru a

[295] „Viața Socială C.F.R.", IV, nr. 33, din iunie 1936, p. 4.

[296] „Oficinele iredente ale Budapestei – se arăta într-un articol din ziarul «Observator» – au aranjat în timpul din urmă o serie întreagă de demonstrații revizioniste-revanşarde în vecinătatea frontierei noastre de la vest. Toate comunele româneşti, care au rămas în Ungaria după pacea de la Trianon, au fost vizitate de trimişii Ligii Revizioniste Maghiare sau ai Comisiunei Drapelelor cu moaştele patriei. După manifestațiunea revizionistă din comuna românească Cenad, în zilele trecute Liga Revizionistă Maghiară a aranjat în orăşelul Bichiş o asemenea mascaradă". („Observator", Bucureşti, nr. 1, din 10 ianuarie 1936).

[297] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 239/1936, fila 70.

[298] *Ibidem,* Dosar 29/1939, fila 233.

[299] Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş,* Dosar 4/1939, fila 81.

[300] Idem, Fond: *Prefectura Județului Alba,* Cabinetul Prefectului, Dosar 8/1928, fila 3.

arăta opiniei publice mondiale că în statul respectiv ordinea publică nu este asigurată şi că populaţia este nemulţumită şi agitată[301].

Au existat şi asociaţii secrete, care aveau ca obiectiv organizarea de atentate împotriva personalităţilor marcante din statele succesorale[302].

Propaganda revizionistă
în Anglia

Cu totul alte coordonate a avut propaganda revizionistă maghiară în statele occidentale, deoarece aici scopul era sensibilizarea opiniei publice şi obţinerea acordului din partea marilor puteri, pentru revizuirea Tratatului de la Trianon.

Pentru Anglia, S.U.A., Italia şi chiar Franţa s-au creat adevărate departamente de dirijare a propagandei revizioniste.

Primul stat occidental, care a stat în atenţia revizioniştilor de la Budapesta, a fost Anglia. În conjunctura internaţională de după primul război mondial, în viziunea Ungariei, singura ţară în care se putea începe imediat campania revizionistă era Anglia. Acest calcul se baza pe faptul că Germania învinsă ieşise din rândul marilor puteri, Italia se zbătea într-o criză internă cronică iar Franţa era adepta respectării tratatelor de pace.

În Anglia se prefigura victoria laburiştilor împotriva liberalilor şi conservatorilor, care conduseseră ţara în timpul războiului. Speranţa cercurilor politice maghiare se îndrepta spre faptul că din moment ce partidul laburist nu a colaborat direct la întocmirea tratatelor de pace, nu era angajat în menţinerea lor.

În scopul propagandei revizioniste se puteau folosi vechile legături între familiile aristocratice din cele două state şi aportul bisericii anglicane.

---

[301] Atrăgând atenţia că teroriştii „Szabadscapot" au fost semnalaţi şi în România, un ordin circular al Inspectoratului de Poliţie al Ţinutului Someş-Cluj arăta că „astfel de bande au operat şi în Rusia subcarpatică, în Slovacia şi Cehia, organizând atacuri spontane şi săvârşind cruzimi, schingiuind şi omorând tot ce le ieşea în cale, atacul lor îndreptându-se în special în contra autorităţilor de frontieră ca grăniceri, jandarmi, poliţie, poştă, primării etc." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliţie Cluj,* Dosar 29/1939, fila 89).

[302] Într-o notă informativă a Poliţiei Alba din 3 iunie 1935 se semnala înfiinţarea asociaţiei secrete „Viszháng" din Szentes (Ungaria), „care avea *scopul de a* organiza şi executa atentate asupra persoanelor marcante din statele succesorale. Între care *se* află *şi d-nii* miniştrii Titulescu şi Al. Vaida-Voievod". (*Ibidem,* Dosar 423/1935, fila 58).

Metoda cea mai bună pentru a capta bunăvoința oamenilor politici englezi, era invitarea lor în Ungaria. Astfel, guvernul Ungariei a invitat pe orice om politic englez, care şi-a exprimat dorința de a face o călătorie în Ungaria. Prin primiri fastuoase, pentru care guvernul acorda credite largi, prin organizarea unui program iredentist bine stabilit şi nu în ultimul rând cu aportul farmecului feminin, nu era greu ca oaspeții să fie convinşi de dreptatea Ungariei[303].

Întorşi în Anglia, majoritatea celor care au vizitat Ungaria au sprijinit aparatul de propagandă pus în mişcare în această țară. În 1922 s-a format la Universitateadin Oxford „Liga pentru dreptul de autodeterminare a ungurilor" şi „Muzeul pedagogic unguresc". În 1923 în Ungaria a fost editată revista „The Hungarian Nation", care a făcut cea mai întinsă propagandă revizionistă în Anglia[304]. Un an mai târziu, la inițiativa lordului Newton, s-a înființat la Londra clubul „Friends of Hungary" (*Prietenii Ungariei*), ai cărui membrii erau politicienii englezi convertiți pentru cauza revizionistă maghiară[305].

Din cele prezentate rezultă faptul că lordul Rothermere şi campania sa începută în 1927 pentru revizuirea Tratatului de la Trianon, n-a apărut întâmplător, ci în urma unei abile propagande revizioniste, dusă de oficialitățile din Ungaria.

Hărțile Rothermere au fost răspândite în toate cabinetele diplomatice mai importante ale vremii, pentru a forța revizuirea Tratatului de la Trianon. Pentru populația maghiară din România s-au tipărit hărți sub forma unor cărți

---

303 Ziarul „Observator" din 21 manie 1936 sub titlul „O *altă* conferință maghiară în Anglia" arăta că „în orăşelul englez Northamplon un oarecare Wilson, membru al clubului Rotary. care a vizitat de curând Ungaria, a ținut o conferință revizionistă într-una din şedințele clubului amintit. Oratorul revizionist a arătat că nicăieri nu a întâlnit o țară mai simpatică decât Ungaria, unde cavalerismul constituie o adevărată mândrie a maghiarilor. A subliniat apoi că frumusețea şi drăgălăşenia femeilor maghiare e de neîntrecut. Tratatul de la Trianon – a spus dl. Wilson e o nedreptate strigătoare la cer, fiind împotriva dreptului de autodeterminare a popoarelor, pentru că acesta a dus în sclavia străinilor milioane de maghiari". Comentând pe marginea acestei declarații, autorul articolului, referindu-se la femeile maghiare spunea că „probabil că acestea şi-au depus toată silința să-l convingă pe dl. Wilson despre farmecele lor. În decursul vizitei sale în Ungaria, metamorfozându-l într-un adevărat agent revizionist", („Observator", Bucureşti, III, nr. 11, din 21 martie 1936).

304 A. Gociman, *op. cit.,* p. 25.

305 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 1/1935-1938, fila 8.

poştale ilustrate, care se trimiteau în pilcuri închise, folosindu-se legăturile de rudenie între persoanele celor două state[306].

Presa românească interbelică a furnizat numeroase date despre campania lordului Rothemere, informând opinia publică românească, uneori cu îngrijorare, alteori cu umor, ridiculizând calitatea de apostol al revizionismului, pe care şi-a arogat-o bancherul englez[307].

Insistența şi intensitatea propagandei revizioniste în Anglia, a făcut ca această țară, să fie apreciată de presa românească, începând cu 1932, ca o țară pasiv revizionistă[308].

Primul semn de alarmă a fost dat de interpelările făcute în Camera Comunelor şi Camera Lorzilor de doi parlamentari filomaghiari (Rhys Davies, respectiv lordul Marley), care au formulat întrebări asupra pretinselor manifestații studențeşti antimaghiare de la Cluj şi asupra situației minorității maghiare din România, care ar fi fost terorizată[309].

Punctul culminant al demersurilor engleze în favoarea revizionismului s-a consumat în noiembrie 1933, când în Camera Comunelor, moțiunea Gower semnată de 168 deputați englezi insista pe lângă guvernul britanic să aducă în fața Societății Națiunilor problema revizuirii hotarelor statelor succesorale[310].

---

306 Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 4/1928, fila 1.

307 Ziarul „Alba Iulia" din 13 decembrie 1929 publica un articol în care arăta că lordul Rothermere, care era proprietar şi a câtorva întreprinderi cotate la bursa din New-York, a pierdut o mare parte din averea sa, cu ocazia marelui crah financiar. Comentând ştirea autorul articolului arăta că: „o singură scăpare i-a mai rămas, dacă Dumnezeul ungurilor se va îndura de el şi alături de fabrica de franci a lui Windischgratz va instala şi o fabrică de dolari sau lire sterline, cu care apoi să fie scos din încurcătură". (Alba Iulia", XI, nr. 54, din 13 decembrie 1929). Despre lordul Rothermere, ziarele vremii au dezvăluit legăturile lui cu spioana germană, principesa de Hohenlohe („Universul", Bucureşti, nr. 10 din 13.01.1933, articolul „Cine a pus la cale revizuirea tratatelor").

308 Gh. Paşcalău, *Relații politice româno-engleze* (*1929-1933),* Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Bucureşti, 1995, p. 224.

309 Comentând ştirea, ziarul „Universul" nota: „Este ciudat, dar totuşi semnificativ faptul că nici un membru al Camerei Comunelor sau Camerei Lorzilor n-au găsit interesant să atragă atenția asupra agitației împotriva statelor din Mica înțelegere pe tema revizuirii tratatelor şi a modificării frontierelor actuale pe care o întreține guvernul Gombos, când această agitație nu poate fi favorabilă menținerii păcii europene." („Universul", Bucureşti, nr. 354, din 24 decembrie 1932).

310 Arhivele statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 1/1935-1938, fila 8).

Nu întâmplător în ajunul depunerii moțiunii a sosit în Anglia, fostul prim-ministru ungar Bethlen, pentru a susține un ciclu de conferințe revizioniste la Londra[311].

După acest moment, campania revizionistă dusă de Anglia s-a stins, fără a înceta însă cu totul[312]. Este adevărat, că şi Ungaria şi-a îndreptat atenția, începând cu anul 1934 spre Germania şi Italia, state care au început să se manifeste zgomotos împotriva tratatelor de pace şi a Societății Națiunilor.

Propaganda revizionistă în S.U.A

Din calculele cercurilor revizioniste nu au fost omise nici Statele Unite ale Americii, unde exista o puternică şi bogată emigrație maghiară. S-a mizat şi pe ajutorul bisericilor protestante şi pe faptul că Statele Unite n-au ratificat tratatele de pace.

În 1921 la New-York s-a ținut o primă consfătuire a ungurilor emigrați din Ardeal, hotărându-se înființarea unei societăți, care să înglobeze toată emigrația maghiară din America în scopul propagandei pentru refacerea Ungariei Mari[313].

Au urmat apoi o serie de articole defavorabile României în presa americană, orchestrate din umbră de aparatul de propagandă revizionistă. În toamna anului 1933, contele Apponyi a făcut un turneu de propagandă în America de Nord, susținând numeroase conferințe în care ataca Tratatul de la Trianon[314].

În 1927 prin strădaniile emisarilor unguri şi relațiile lordului Rothermere s-a înființat la New-York „Liga Revizionistă", prezidată de senatorul Hoower[315]. Au fost atrase de propaganda revizionistă câteva personalități ale vieții publice americane ca: fostul senator Owen, profesorul

311 *Ibidem.*

312 Ziarul „Observator", din 8 aprilie 1936 reda pasaje dintr-o scrisoare deschisă publicată în „Daily Telegraph" de William Mabane şi colonelul Kerr, deputați englezi în Camera Comunelor. Aceştia susțineau că „Opinia publică engleză este convinsă că în urma aranjamentelor de după război, prin Tratatele de pace de la Versailles, Saint Germain şi Trianon, s-au comis greşeli grave. Dorim ca aceste tratate de pace să fie revizuite, căci numai revizuind tratatele va fi pace în Europa. Această revizuire trebuie făcută nu numai pentru Germania, dar odată cu ea şi pentru statele din Europa Centrală şi toate statele dunărene." („Observator", Bucureşti, III, nr. 13 din 8 aprilie 1936).

313 A. Gociman, *op. cit.,* p. 106.

314 *Ibidem.*

315 *Ibidem,* p. 108.

Nicolas Uray Butlert, preşedintele Universităţii statului Columbia, senatorul W. E. Borah[316].

Dintre aceştia, cel mai vehement în atacarea Tratatului de la Trianon a fost senatorul Borah[317].

Pentru atragerea personalităţilor americane, s-a folosit tactica obişnuită a vizitelor în Ungaria. Cum această metodă nu a dat rezultatele scontate din cauza distanţelor mari, s-a recurs la trimiterea de decoraţii din partea statului şi a instituţiilor culturale din Ungaria. Uneori cei care au primit asemenea atenţii, s-au simţit obligaţi să ţină câte o conferinţă în favoarea revizuirii Tratatului de la Trianon[318].

În competiţia pentru câştigarea simpatiei opiniei publice americane au fost atrase şi femeile maghiare, care trăiau în S.U.A. Asociaţia „Pro Hungaria", înfiinţată la Budapesta, dispunea de 18 asociaţii, propaganda revizionistă se făcea prin conferinţe, şedinţe, serate culturale şi patriotice[319].

O propagandă intensă pe tema revizionismului a desfăşurat-o în Statele Unite şi „Congresul mondial al ungurilor de peste hotare", organizaţie

---

316 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 41/1936, fila 76.

317 Într-un interviu acordat ziarului revizionist „Szabadság" din Cleveland, senatorul William E. Borah afirma următoarele: „De mult susţin că dispoziţiunile Tratatului de la Versailles, precum şi ale celui de la Trianon sunt nedrepte, ba chiar barbare şi de aceea nu vor putea dăinui."
Comentând declaraţia, ziarul „Observator" nota între altele: „Nu este pentru prima dată când senatorul american, protector al maghiarilor face asemenea declaraţiuni. Sunt oameni politici străini, între care şi senatorul Borah, care cu orice preţ, chiar cu al libertăţii naţionale a altor popoare vrea să îndreptăţească pe maghiarii iubiţi. Patima lor oarbă pentru maghiari îi duce până într-acolo încât toate lucrurile bune ce le fac popoarele celelalte la un loc, întrunite la înaltul for de la Geneva, sunt aberaţii,... brutalităţi." („Observator", Bucureşti, III, nr. 21, din 6 iunie 1936).

318 Sub titlul: „O conferinţă revizionistă maghiară la Universitatea Columbia din New-York", ziarul „Observator" arăta că avocatul american dr. A. Heydt, a fost decorat de către guvernul lui Gombos din Budapesta. Pentru atenţiunea Budapestei, el s-a simţit obligat a ţine o conferinţă despre ţara ciuntită prin Tratatul de la Trianon la Universitatea Columbia din New-York. Titlul conferinţei a fost: „Ungaria şi idealurile ei". Printre altele, avocatul american a spus că: „dacă Tratatul de la Trianon i s-ar fi impus Americii de Nord, ar fi însemnat ca aceasta să piardă din 48 de state federale, 32". („Observator", Bucureşti, III, nr. 9 din 7 martie 1936).

319 În raportul d-nei Takara Erika, delegata asociaţiei din New-York se arăta că „cele 18 sucursale ale asociaţiei risipite pe întreg teritoriul S.U.A. activează stăruitor pentru revizuirea tratatelor de pace şi conservarea spiritului maghiar în generaţiile tinere din America". (*Ibidem,* nr. 14, din 18 aprilie 1936).

condusă de baronul Perenyi Zsigmund. Printre acţiunile acestei asociaţii menţionăm organizarea unui concurs pe tema: „Ce poate face generaţia a doua maghiară în America pentru a arăta americanilor dreptatea ungară, destinul Ungariei, cultura ei, frumuseţile şi interesele ei?" Biroul organizaţiei a pus la dispoziţia câştigătorilor concursului două bilete de vapor gratuite dus-întors, de la New-York la Budapesta[320].

Propaganda revizionistă maghiară s-a făcut şi prin intermediul conferinţelor ţinute la diferitele posturi de radio din oraşele americane[321].

La începutul anului 1935, considerându-se că opinia publică americană a fost suficient pregătită pentru susţinerea cauzei Ungariei, s-a trecut la organizarea unor ample acţiuni revizioniste. Ziarul iredentist de limbă maghiară „Szabadaság"din Cleveland a pornit o acţiune de strângere a o mie de semnături împotriva Tratatului de la Trianon[322]. Aceste semnături urmau să fie ataşate unui memoriu, pe care Ungaria dorea să-l prezinte în toamna anului 1936, Ligii Naţiunilor. Înainte de prezentare s-a preconizat o mare adunare revizionistă la Philadelphia, pentru 12 şi 13 octombrie 1936[323].

Aceste acţiuni s-au încheiat cu un eşec lamentabil pentru propaganda revizionistă, deoarece multe personalităţi americane şi-au retras semnăturile de pe documentele falsificate de emigraţia maghiară din America[324].

Eşecul acestor acţiuni s-a datorat şi activităţii emigraţiei româneşti din Statele Unite, care în urma unei întruniri din 3 octombrie 1936 a publicat în ziarul de limbă română „America" din Cleveland articole, care demascau neadevărurile propagandei revizioniste. S-a hotărât, de asemenea trimiterea unei delegaţii restrânse la Philadelphia, pentru a urmări manifestaţiile revizioniste preconizate de emigraţia maghiară[325].

---

320 *Ibidem,* nr.24, din 27 iunie 1936.

321 Ziarul „Observator" nota că „un funcţionar al personalului legaţiei comerciale maghiare din Statele Unite, un anume domn dr. Horvath Elemer, a reuşit să ţină o conferinţă revizionistă la postul de emisiune radiofonică W.A.A.F. din Chicago" (*Ibidem,* nr. 46, din 21 decembrie 1936).

322 *Ibidem,* nr.7 din 22 februarie 1936.

523 *„Calendarul Ligii Antirevizioniste Române"* pe 1936, Editura L.A.R., Comitetul Regional pentru Transilvania, Cluj, 1936, p. 119.

324 „Observator", Bucureşti, nr. 7, din 22 februarie 1936.

325 *„Calendarul Ligii Antirevizioniste Române"* pe anul 1936, p. 119.

Eşecul acţiunilor din 1936 nu i-a demobilizat însă pe revizioniştii maghiari care uitând lecţia primită, au continuat agitaţia revizionistă în S.U.A.[326]

Se cuvine să menţionăm însă, că nu toată emigraţia maghiară din Statele Unite ale Americii s-a pus în slujba propagandei revizioniste. Oamenii nevoiaşi, care au emigrat în America pentru a câştiga şi trăi mai bine decât în ţara lor de origine, dezagreau propaganda făcută de marile familii nobiliare maghiare, din cauza cărora au fost nevoiţi să se expatrieze[327].

Propaganda revizionistă
în Italia

În Italia, propaganda revizionistă maghiară a avut efecte mult mai mari decât în Statele Unite ale Americii deoarece cele două state, care în 1918 se aflau în stare de război, în 1920 s-au regăsit de aceeaşi parte a baricadei, în grupul statelor nemulţumite de tratatele de pace. Începutul colaborării celor două state pe tărâmul propagandei revizioniste a fost făcut de vizita, în 1923 a primului ministru al Ungariei la Roma. Cu această ocazie, presa italiană şi-a început acţiunea favorabilă Ungariei, inaugurată cu un articol în cotidianul „Ideea Nazionale"[328].

[326] „Observator" din 21 decembrie 1936 nota că: „după eşecul lamentabil al congresului revizionist maghiar de la Philadelphia şi retragerea unor semnături ale personalităţilor americane de pe albumul cu un milion de semnături împotriva Trianonului, agenţii budapestani au uitat lecţia primită şi au început noi agitaţiuni revizioniste" („Observator", Bucureşti, nr. 46, din 21 decembrie 1936).

[327] Anuarul de limbă maghiară „Új Előre" din Cleveland, citat de buletinul de presă „Observator" arăta că: „Revizioniştii unguri din America sunt nişte adevăraţi paraziţi ai naţiunei de la Budapesta. Iar această nobilime ţine şi astăzi în iobăgia feudalismului milioane şi milioane de ţărani unguri, care sunt lipsiţi de o palmă de pământ din pământul neamului. Proletarii maghiari din America sunt organizaţi în peste 1200 de nuclee social-democratice şi sunt cei mai hotărâţi adversari ai slugilor revizioniste de la oficina «Szabadságului». Fiii de ţărani maghiari, care au fost nevoiţi să se expatrieze din cauză că pe lângă moşiile unui Bethlen, Esterházy sau alţi conţi, nu puteau avea o bucată de pâine, ei nu sunt revizionişti, ci ne arată că revizionismul e patriotismul nobilimii prin care se poate ţinea cu uşurinţă sclavia maselor pieritoare de foame, în patria naţională a Trianonului." (*Ibidem,* nr. 7 din 22 februarie 1936).

[328] A. Gociman, *op. cit.,* p. 73.

După această dată, presa italiană, prelua fără discernământ informațiile furnizate de aparatul de propagandă revizionist ungar, prezentând realitățile din România, în maniera dorită la Budapesta[329].

Ca urmare a unei asemenea campanii, în toate oraşele italiene s-au constituit asociații de prieteni ai Ungariei („Amicii dell'Ungheria"), care organizau conferințe despre nedreptatea făcută acestei țări şi despre necesitatea reparării ei[330]. Aceste asociații revizioniste se bucurau de sprijinul şi colaborarea oamenilor politici italieni, în condițiile în care regimul fascist considera Ungaria un aliat cu interese comune[331].

Pe fondul acestei simpatii generale pentru Ungaria, au apărut lucrările lui Francesco Nitti, un adversar împătimit al tratatelor de pace, Elio Migliorini şi proiectul de revizuire propus de Franco Vellani Dionisi.

Din 1928 au început să fie auzite discursurile şi declarațiile revizioniste ale lui Mussolini, în favoarea Ungariei, care au deschis calea colaborării Italiei şi Ungariei, pentru a forța revizuirea tratatelor de pace.

Pentru oamenii de ştiință români aflați în documentare în Italia, discursurile lui Mussolini constituiau lovituri grele date ideii de dreptate şi latinitate[332].

După fiecare discurs revizionist al lui Mussolini, propaganda coordonată de la Budapesta se intensifica, atât pe plan intern, cât şi internațional[333].

---

329 În scrisoarea primita de prof. Constantin Marinescu de la G. Vinulescu, care cerceta în arhive documente referitoare la istoria românilor, datată 9 noiembrie 1936, se făceau aprecieri asupra efectelor propagandei revizioniste în Italia: „Propaganda deşănțată a revizionismului unguresc, şi mai ales inactivitatea noastră în materie de propagandă a făcut ca opinia publică de aici să-şi formeze o părere despre statul nostru, departe de realitate. După părerea lor, în Transilvania şi Banat au fost rase de pe suprafața pământului toate (sublinierea autorului) şcolile, bibliotecile şi instituțiile culturale ungureşti, ş.a. Dacă omul vrea să-i argumenteze contrariul, se prezintă cu o bibliotecă întreagă spre a-şi susține şi argumenta părerea. Noi cu ce să-i combatem? Abia avem câteva cărți şi reviste de care nici n-au auzit". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 28/1936, fila 2).

330 „Observator", București, nr. 42, din 7 noiembrie 1936.

331 „Noua Gazetă de Vest", Oradea, III, nr. 506 din 16 ianuarie 1938.

332 Același G. Vinulescu făcea următoarele remarci față de discursurile lui Mussolini: „De când sunt aici, de două ori l-am auzit vorbind pe mai marele acestei țări. Prima dată, în piață m-a deziluzionat. A doua oară la radio, m-a revoltat..." (Arhivele Statului. Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 28/1936, fila 2).

333 O notă a Poliției din Alba Iulia, menționa la 12 decembrie 1936 următoarele: „în urma declarațiunilor făcute de d-l Mussolini la Milano, toate asociațiile culturale, toate şcolile

Ziarele italiene informate de Budapesta publicau neadevăruri, susținând că discursurile ducelui erau cenzurate total de presa românească[334].

Merită evidențiat faptul că presa românească, nu numai că prezenta declamațiunile revizioniste ale lui Mussolini, ci şi dădea replici foarte curajoase dictatorului italian[335].

Susținerea revendicărilor revizioniste ale Ungariei de către Italia a adus dezamăgire în rândul multor personalități ale ştiinței şi culturii româneşti, care aveau legături de prietenie în această țară, legături, care se bazau în primul rând pe ideea de latinitate[336].

şi bisericile maghiare au primit severe instrucțiuni de la Secția de propagandă a Ministerului de Interne din Budapesta, pentru reînceperea propagandei revizioniste, acreditând zvonul unei apropiate revizuiri teritoriale". (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 239/ 1936, fila 67).

Pe plan extern Ungaria, după discursul lui Mussolini, din 1936, a acreditat ideea că regentul Horty va vizita Italia şi se va întreține cu Mussolini, cu regele Italiei şi cu Papa. Se menționa că vizita va fi întoarsă dacă nu de rege însuşi, sigur de principele de coroană. („Observator", Bucureşti, nr. 43, din 14 noiembrie 1936).

334 Referindu-se la discursul revizionist de la sfârşitul anului 1936, G. Vinulescu menționa că: „Vecinii noştri au mers atât de departe cu imaginația încât au informat opinia publică de aici că în România, nici un ziar, dar nici unul (sublinierea autorului), nu a avut voie să amintească cel puțin de discurs. Din fericire, am avut posibilitatea să le demonstrez contrarul cu frumoasele articole ale d-lor Iorga şi Stelian Popescu". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 28/1936, fila 2).

335 Referindu-se la acelaşi discurs revizionist de la Milano, al lui Mussolini, ziarul „Observator" făcea următoarele aprecieri: „Iată o revizuire, care stă în puterile Ducelui să o facă. Fiume este al Italiei şi Italia e stăpână pe el: îl poate vinde, dărui, amaneta, poate face cu el ce vrea. Îl poate face chiar cadou regentului Horty, precum îi poate dărui Sicilia ori insula Capri. Este singura revizuire, care stă în puterile ducelui să o facă: să-şi revizuiască propriile granițe şi propriile teritorii. Dar numai atât. A promite însă daruri şi revizuiri din bunul altuia e prea puțin italian şi prea puțin elegant". („Observator", Bucureşti, nr. 43, din 14 noiembrie 1936).

336 Comentând o ştire, care prezenta cu satisfacție faptul că guvernul italian a cedat Ungariei o coloană din Forul Iui Traian, Nicolae Iorga nota următoarele: „Roma poate face un dar şi capitalei maghiare ca şi celei româneşti. O poate face chiar cu sentimente de prietenie şi de o parte şi de alta. Dar fiecare din aceste monumente spune altceva. Lupoaica de la Bucureşti mărturiseşte despre comunitatea de rasă indelebilă. Coloana înseamnă semnul Romei pe locul unde odată a îngenunchiat pe barbari, care i-au lins tălpile". (C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.,* p. 75).

Propaganda revizionistă
în Franța

Dacă propaganda revizionistă maghiară a prins teren în toate țările din Occident, în Franța, în schimb, ea nu şi-a atins scopurile. A concurat la această situație interesul politic al acestei țări şi al Micii Antante, de a păstra *staus-quo*-ul teritorial stabilit prin tratate. În ceea ce priveşte România, mai adăugăm faptul că Franța a constituit un sprijin constant şi un aliat corect încă din secolul al XIX-lea. Se adăugau apoi, tradițiile relațiilor culturale, izvorâte din conştiința originii comune şi apartenența la aceeaşi gintă latină.

Cu toate acestea, propaganda revizionistă ungară, prin diferite mijloace a încercat să capteze bunăvoința Franței, pentru ca ea să nu se opună politicii revizioniste dusă de Budapesta.

Modalitatea cea mai des folosită a fost atragerea unor personalități ale vieții publice franceze dispuse să acționeze în favoarea Ungariei. Asemenea oameni s-au găsit, ca pretutindeni, şi în 1922 a apărut lucrarea „La Hongrie mutilée", scrisă de deputatul francez Charles Tisseyre, cu o prefață a senatorului Mouzie[337].

La începutul anului 1924, la inițiativa publicistului Jean de Bonnefon, au fost inaugurate în Franța o serie de conferințe, cu scopul de a trezi simpatia poporului francez pentru cauza maghiară[338].

Cu o oarecare greutate, „Uniunea studenților francezi" a fost convinsă de a-i invita la Paris pe studenții maghiari, în 1924. Delegația celor 30 de studenți şi conducătorii lor au căutat să convingă pe colegii francezi şi pe ziariști, că Ungaria merită o soartă mai bună decât aceea care i s-a creat prin Tratatul de la Trianon[339].

Şirul lucrărilor cu caracter revizionist, scrise de autori francezi a continuat, în 1927, publicistul André Ott lansează „L'infernal désarroi" şi apoi publică în presa franceză articole care tratează problema revizuirii Tratatului de la Trianon[340]. În 1929 a apărut cartea „La Hongrie de demain", publicată de Aldo Dami, redactor la „Courier de Genève", fost lector de

[337] Referindu-se la această lucrare, A. Gociman nota: „Ungaria iredentistă aşteaptă doar de patru ani publicistul francez, care să-şi vândă conştiința, lovind în aliații Republicii Franceze şi prin aceasta, chiar în propria sa patrie, Franța". (A. Gociman, *op. cit.,* p. 116).

[338] *Ibidem.*

[339] *Ibidem*, p. 117.

[340] „Revue de Transylvanie", I, 1935, nr. 4, p. 525.

limba franceză la Universitatea din Pecs şi la colegiul „Eötvös József" din Budapesta[341].

În 1936 a apărut cartea scriitorului francez Henri Pozzi „Vinovații secolului", care a fost tradusă rapid în limba maghiară de Marjay Frigyes, cunoscut scriitor revizionist din Ungaria. Lucrarea critica marii oameni politici francezi, adversari ai revizionismului: Tardieu, Clemenceau, Briand, Barthoú, etc. Ultima parte a lucrării cuprindea argumente în favoare revizuirii Tratatului de la Trianon[342].

Cu toate că la Paris exista şi o secție a Ligii Revizioniste Maghiare, ce îl avea ca secretar pe ziaristul Honti Ferencz, care coordona propaganda revizionistă, succesul Ungariei în Franța a fost minim. Doar câțiva oameni politici s-au pronunțat pentru revizuirea tratatelor. Printre aceştia amintim pe Leon Blum, Hervé şi Pierre Cott[343].

La acest lucru au contribuit şi greşelile diplomatice comise din dorința prea mare de a recupera imediat teritoriile pierdute prin Tratatul de la Trianon.

Şirul acestor greşeli îşi are începutul în iulie 1920, când reprezentantul Franței la Budapesta a prezentat o notă prin care guvernul francez a oferit Ungariei, să facă delimitarea de granițe, prevăzută în scrisoarea Millerand. Acest fapt a fost prezentat de iredenta maghiară ca o ofertă a Franței de a revizui Tratatul de la Trianon, abia încheiat. Speranța cercurilor politice ungare era să creeze o atmosferă de intrigă şi neîncredere între Franța şi aliații săi. A urmat apoi scandalul provocat de falsificarea francilor francezi, de către revizioniştii de la Budapesta.

Atentatul de la Marsilia, din octombrie 1934, a demonstrat diplomației franceze, adevărata față a revizionismului şi iredentismului ungar.

Cu toate acestea, la 15 martie 1936 s-a constituit la Paris, după modelul englez şi italian, asociația „Amicii Ungariei", condusă de Henri le Conte. La această asociație au aderat senatori şi deputați ca: Lemery, Scapini, Vallat, Domange, academicieni ca Louis Gillet, Henry Bordeaux, Claude Farrer şi gazetari ca Victor Marguerite[344]. Până la jumătatea lunii iulie a aceluiaşi an,

---

341 *Ibidem.*

342 „Observator", Bucureşti, III, nr. 13, din 18 aprilie 1936.

343 După declarațiile revizioniste ale lui Mussolini din 27 octombrie 1928, Leon Blum scria în ziarul „Le Populaire" că Mussolini a început oficial acțiunea pentru revizuirea tratatelor şi propunea guvernului francez să ia inițiativa revizuirilor, scoțând din mâinile lui Mussolini, arma revizionismului." (A. Gociman, *op. cit.,* p. 118).

344 „Observator", Bucureşti, nr. 28, din 27 iulie 1936.

numai preşedintele asociaţiei a susţinut conferinţe publice în 14 oraşe despre „nedreptatea săvârşită faţă de nobila naţiune maghiară şi despre interesul mondial al revizuirii Tratatului de la Trianon, fără de care revizuire nu va fi pace în Europa”[345].

Cu toate eforturile propagandei maghiare, naţiunea şi statul francez au rămas în blocul ţărilor apărătoare ale ordinii internaţionale, stabilită prin tratatele de pace.

Concluzii

Ajunşi la finalul analizei noastre asupra revizionismului ungar şi a evoluţiei sale în perioada interbelică, din cele prezentate se poate desprinde concluzia că obiectivul final al acţiunii revizioniste era reînvierea Ungariei milenare, chiar cu preţul răsturnării ordinii internaţionale, stabilită prin tratatele de pace.

Revizionismul ungar interbelic a constituit prelungirea politicii expansioniste a fostei monarhii dualiste în zona sud-est europeană. Acesta politică viza desfiinţarea concurenţei economice a Serbiei şi României şi consolidarea internă, prin înfrângerea definitivă a mişcării de emancipare a minorităţilor etnice din imperiu.

Sfârşitul războiului a coincis cu dezmembrarea statului dualist, prin acţiunea de eliberare a naţiunilor oprimate. Precipitarea cu care guvernele maghiare au încercat să refacă Ungaria medievală, a demonstrat opiniei publice europene, că indiferent de natura regimului politic din această ţară, problema teritoriilor pierdute devenea o obsesie.

Lecţia primită din partea armatei române a temperat zelul expansionist al bolşevicilor lui Béla Kuhn, iar aristocraţia revenită la putere şi-a dat seama că refacerea Ungariei Mari va fi posibilă doar cu ajutorul altor state, care trebuiau cointeresate în această problemă.

Prima încercare a fost făcută la Conferinţa de pace de la Paris, unde diplomaţia maghiară a uzat de toate mijloacele posibile, pentru a răsturna voinţa liber consimţită a popoarelor asuprite, de a-şi hotărî singure soarta.

Ratificarea Tratatului de la Trianon de către Parlamentul Ungariei a fost un moment important în geneza revizionismului ungar, prin însuşi paradoxul oferit opiniei publice internaţionale, care nu înţelegea cum o instituţie

[345] *Ibidem.*

politică respectabilă, ratifica un act pe care era hotărâtă să nu-l respecte niciodată şi mai mult, să lupte pentru revizuirea lui.

Acțiunea revizionistă a fost concepută la cele mai înalte niveluri ale factorilor de decizie politică a Ungariei: regentul Horthy, guvern şi parlament.

Aristocrația şi elita intelectualității ungare s-au străduit să construiască o ideologie a revizionismului în care au fost puse laolaltă mituri iluzorii şi obsedante, generate de o viziune triumfalistă asupra trecutului istoric propriu. Au fost reînviate concepte medievale ca: Ungaria milenară. Teritoriile Sfintei Coroane, Pragmatica Sancțiune, etc. În construirea argumentației revizioniste au fost invocate diferite domenii ale științei, care însă nu aveau nimic în comun cu adevărul științific obiectiv, deoarece în mod invariabil, toate concluziile duceau la ideea necesității revizuirii Tratatului de la Trianon.

Acțiunea politică revizionistă a constituit pentru perioada interbelică, principalul obiectiv al politicii externe a statului ungar. Indiferent de numele şi orientarea politică a primilor miniştrii şi a miniştrilor de externe, statul ungar a căutat să jeneze permanent statele succesorale, atât prin discursuri şi manifestări provocatoare, cât şi prin actele de politică externă încheiate, care urmăreau compromiterea Micii înțelegeri şi izolarea diplomatică a statelor care formau această alianță, în scopul forțării lor să accepte revizuirea.

Prin tribulațiile oamenilor politici maghiari, care nu aveau nimic în comun cu adevărul istoric, juridic sau de altă natură, prin politica de nerespectare a tratatelor, prin educația dată tineretului şi prin acțiunile teroriste declanşate pe teritoriul României, Cehoslovaciei şi Iugoslaviei sau împotriva oamenilor politici antirevizioniști, forțele politice din Ungaria interbelică au transformat acțiunea revizionistă într-un focar de agitație continuă şi provocare războinică.

În straturile societății ungare şi în străinătate, această acțiune a fost propagată prin numeroase asociații secrete cu caracter iredentist şi revizionist, prin organizațiile corpului ofițeresc şi cele paramilitare, prin asociațiile patriotice, care au încercat să cuprindă cele mai multe segmente ale societății civile maghiare, pentru a prezenta revizionismul ca fiind izvorât din interiorul societății. Era nevoie de această imagine, pentru că elita politică se putea prezenta în fața opiniei publice internaționale, ca reprezentanta voinței legitime a celor guvernați.

Paralel, cercurile guvernante maghiare au condus o acțiune subterană de erodare a regimurilor politice democratice din statele succesorale şi de

prezentare eronată a tratamentului minorităților maghiare din aceste state, pentru a justifica revizuirea teritorială.

În România, această acțiune a fost dirijată de Partidul Maghiar, care prin declarații politice şi articole de presă, căuta să reunească pe toți minoritarii, hotărâți să se pună în solda revizioniştilor de la Budapesta. Plângerile trimise Societății Națiunilor, broşurile şi manifestele antiromâneşti tipărite, organizarea şi conducerea acțiunilor de spionaj sau cu caracter terorist pe teritoriul României, sunt tot atâtea dovezi ale culpabilității acestei formațiuni politice, care s-a folosit de cadrul democratic oferit de statul român, pentru a acționa împotriva intereselor vitale ale acestuia.

După exemplul principalei forțe politice a minorității maghiare din România, a acționat şi o parte a intelectualității, a preoțimii, a tineretului şi a presei maghiare din România. Mult mat numeroasă a fost partea minorității maghiare, care nu a reacționat la acțiunile orchestrate de la Budapesta, datorită cadrului larg de afirmare a identității naționale, oferit de regimul politic democratic din România interbelică. Elita acestei părți lucide a minorității maghiare a exprimat chiar poziții antirevizioniste, demontând mecanismele propagandei revizioniste şi criticând aristocrația de la Budapesta, care era singura beneficiară a acestei politici.

Formele şi mijloacele utilizate de propaganda revizionistă ungară au fost extrem de diversificate, cele mai importante domenii ale acestei acțiuni fiind: literatura, presa, radioul, cărțile pentru tineret, elevi şi copii, filmul, teatrul, muzica, scrisorile, cărțile poştale, calendarele, timbrele, uneori chiar parcurile şi statuile.

Finanțarea acestei impresionante propagande, depăşea cu mult sumele colectate prin impozitul „revizios pengö", perceput asupra tuturor salariaților statului şi prin vânzarea diferitelor broşuri sau embleme. Secătuirea visteriei statului din cauza cheltuielilor pentru propagandă a determinat forțele revizioniste să recurgă la procedee frauduloase, cum a fost falsificarea francilor francezi sau alianța optanților unguri cu Stavisky, care in timp ce escroca economia franceză de aproape jumătate de miliard de franci, vărsa o parte din această sumă în fondurile pentru propaganda revizionistă.

Cea mai mare parte a sumelor destinate propagandei revizioniste era cheltuită pentru formarea unui lobby maghiar în străinătate, care ar fi putut hotărî revizuirea Tratatului de la Trianon în favoarea Ungariei. Un imens material propagandistic a fost direcționat spre Anglia, Italia, Franța. Germania şi Statele Unite ale Americii, unde s-au folosit orice tipuri de

legături pentru a crea în rândul oamenilor politici şi a opiniei publice, un curent favorabil revizuirii.

Referitor la evoluţia revizionismului maghiar în perioada interbelică, din cele prezentate a rezultat următoarea etapizare:

- Perioada 1920-1926, poate fi caracterizată ca etapa *revizionismului integral*, când casta aristocraţiei ungare revenită la putere după revoluţia bolşevică, confruntată cu prevederile Tratatului de la Trianon a acţionat haotic în speranţa refacerii Ungariei Mari;
- Perioada 1927-1932 a fost caracterizată de un *revizionism propagandistic parţial,* când cu ajutorul lordului Rothermere a început campania propagandistică în ţară şi în străinătate şi au fost propuse proiecte de revizuire care nu vizau refacerea Ungariei Mari, ci a unei părţi mai mari sau mai mici;
- Perioada 1933-1940 o putem numi etapa *revizionismului pragmatic,* când profitând de ascensiunea statelor totalitare şi revizioniste, Germania şi Italia, guvernele ungare au căutat să obţină revizuirea cu ajutorul acestora.

Efectele acţiunii revizioniste pe plan internaţional au fost favorizate de sprijinul acordat propagandiştilor maghiari şi rothermerişti de unii oameni politici din statele occidentale, care în egoismul lor individual sau naţional, ignorau dreptul la existenţă liberă al naţiunilor desprinse din fosta monarhie dualistă.

Condamnabilă a fost însă şi lipsa de reacţiune pe aceleaşi căi propagandistice şi de informare metodică a opiniei publice mondiale din partea statelor succesorale ameninţate cu revizuirea. Aceste state, bazându-se pe tăria şi legitimitatea drepturilor lor au neglijat mult timp dezvoltarea unei acţiuni de informare corectă şi de contra-propagandă, faţă de ofensiva revizionistă.

În concluzie, afirmăm că lipsa de scrupule a acţiunii revizioniste, fără putinţă de a fi negată, a adus mari deservicii ideilor de dreptate, adevăr, democraţie şi toleranţă, valori care au constituit şi pentru perioada interbelică idealuri ale umanităţii civilizate.

Capitolul III

Antirevizionismul românesc. Concepţie şi temeiuri. Forme de manifestare în perioada interbelică

Antirevizionismul central-sud-est european

Propaganda şi acţiunile declanşate de statele revizioniste în perioada interbelică, au determinat o reacţie antirevizionistă, susţinută în special de statele Micii înţelegeri. Justeţea acestei poziţii se datora faptului că statele antirevizioniste se bazau pe respectarea principiilor şi normelor dreptului internaţional şi pe sprijinul politic al democraţiilor occidentale, în special al Franţei.

Acţiunea antirevizionistă a României, Cehoslovaciei şi Iugoslaviei se baza pe suportul politic intern, care a generat o solidarizare a întregii societăţi, datorită creării unei stări de spirit profund antirevizioniste.

Componentele antirevizionismului românesc

În cadrul antirevizionismului central-sud-est european interbelic, antirevizionismul românesc a rezultat dintr-o necesitate organică şi o reacţie firească şi spontană de apărare a statului naţional, desăvârşit de-abia în 1918 şi periclitat apoi de primejdia revizionistă. Putem să-l definim ca un *antirevizionism organic***,** bazat pe formele fundamentale de comunitate, în care putem include familia, parohia, asociaţiile şi societăţile cultural-patriotice.

Antirevizionismul organic a generat un sentiment tonic de solidaritate naţională, care a fost afirmat la început în presă de intelectualitatea românească, neliniştită de zelul propagandei revizioniste.

Presa românească interbelică a consemnat numeroase intervenţii ale avocaţilor, medicilor, profesorilor şi mai ales, învăţătorilor, care făceau apel

la solidaritatea naţională, pentru ca naţiunea română să se prezinte ca un bloc fără fisuri în faţa revizionismului[1].

Referindu-ne la sutele de articole cu caracter antirevizionist din presa interbelică, pe care le-am consultat, remarcăm faptul că acestea au fost scrise într-un limbaj decent, fără exagerări şi fără accente de şovinism sau antimaghiarism.

Antirevizionismul organic a fost validat şi de activitatea asociaţiilor şi societăţilor cultural-patriotice, care au colaborat în această direcţie.

Din necesitatea transformării antirevizionismului organic într-o mişcare la nivelul întregii ţări, a apărut în 15 decembrie 1933, Liga Antirevizionistă Română, care şi-a propus să acţioneze în direcţia afirmării antirevizionismului românesc în ţară şi în străinătate.

Liga Antirevizionistă Română a făcut legătura între antirevizionismul organic şi cel organizat, sprijinind statul român în acţiunile sale, menite să stopeze acţiunile diplomatice declanşate de statele revizioniste.

A doua componentă a antirevizionismului românesc, numită de noi, *antirevizionismul organizat,* a fost generată de factorii de decizie politică ai României interbelice. Această componentă a urmărit să traducă în termenii relaţiilor internaţionale, dorinţa şi voinţa fermă a tuturor românilor, de a rămâne uniţi în cadrele statului naţional.

În această categorie au intrat acţiunile guvernamentale, parlamentare, ale monarhiei şi ale partidelor politice, concentrate în jurul unor obiective prioritare ale politicii externe româneşti interbelice. Aceste obiective vizau recunoaşterea pe plan internaţional a desăvârşirii unităţii naţionale a stalului român, menţinerea *status-quo*-ului bazat pe tratatele de pace şi menţinerea integrităţii teritoriale.

O a treia componentă a antirevizionismului românesc, am numit-o *antirevizionism ştiinţific,* deoarece această componentă constituie în fapt temeiul concepţiei antirevizioniste şi care justifică practic existenţa celorlalte componente prin relevarea adevărurilor ştiinţifice prin care au fost practic spulberate argumentele, de cele mai multe ori fanteziste, ale revizionismului maghiar. In fapt antirevizionismul ştiinţific, prin concluziile sale bazate pe datele ştiinţei, a demonstrat justeţea antirevizionismului românesc,

[1] Redăm pentru exemplificare un pasaj dintr-un articol scris în 1928 de învăţătorul D. G. Ilie din Cristur, jud. Hunedoara: „Cel puţin acum ar trebui să lucrăm împreună pentru consolidarea sufletelor noastre şi a ţării, dezbrăcându-ne de interesele meschine, arătând prin faptele noastre, nu prin vorbe goale, că suntem apostolii înfrăţirii , pe care dominaţia străină nu i-a putut nimici în trecut." („Revista învăţătorilor şi învăţătoarelor din judeţul Hunedoara", Deva, II, nr. 7, din 1 decembrie 1928, p. 98.)

constituind pentru aceasta o garanție morală şi un imbold pentru intensificarea acțiunilor celorlalte componente.

Toate cele trei componente ale antirevizionismului românesc au acționat cu forme şi metode proprii timp de două decenii pentru combaterea propagandei şi a acțiunilor revizioniste, rezultând din aceasta, la nivelul întregii țări o *mişcare antirevizionistă* de mare amploare, al cărei ecou s-a făcut resimțit şi în opinia publică europeană şi mondială.

Din acest punct de vedere trebuie să analizăm antirevizionismul românesc şi în contextul legăturilor lui cu antirevizionismul cehoslovac şi iugoslav, precum şi cu concepția antirevizionistă a altor state, care vedeau în revizionism un pericol pentru relațiile internaționale bazate pe forța dreptului. Antirevizionismul românesc, atât în concepție, cât şi în manifestare a fost propagat şi de diaspora românească, care a făcut prin aceasta mari servicii cauzei naționale. De asemenea, cauza antirevizionismului românesc a fost susținută datorită justeței sale şi de un mare număr de personalități politice, culturale şi ştiințifice din străinătate, care au luat cunoştință de datele puse la dispoziție de componenta ştiințifică a antirevizionismului românesc.

Axat pe această componentă ştiințifică vom continua analiza noastră, menționând că ea s-a manifestat în foarte multe domenii ale ştiinței, cum ar fi cel juridic, istoric, geografic, etnografic, statistic, filologic, sociologic, politologic, artistic, de învățământ etc.

Literatura juridică

Cele mai importante au fost scrierile în domeniul dreptului internațional, deoarece au trebuit să facă față unui material imens pus în circulație de propaganda revizionistă maghiară. Aceasta a inventat noi aşa-zise „doctrine juridice" şi reinterpretări ale principiilor şi normelor de drept internațional. Astfel, o întreagă armată de jurişti a fost îndreptată spre a studia si a găsi eventualele «portițe de ieşire», care să constituie argumente în favoarea revizionismului.

Acestei ofensive juridice, specialiştii dreptului internațional din România i-au răspuns prompt, contracarând cu mijloace şi metode ştiințifice aşa zisele argumente prorevizioniste, care se subordonau unui singur scop: anexarea unor teritorii.

Juriştii români contestau, pe bună dreptate, revizuirea unor tratate semnate recent, arătând că acest lucru contravenea principiilor şi normelor dreptului internațional. Iată ce spunea în acest context Caius Bardoşi, doctor în drept, diplomat al Institutului de Înalte Studii Internaționale din Paris:

„Dreptul internaţional a consacrat prin analogie o normă din dreptul intern al statelor civilizate. Anume, tratatele între două sau mai multe naţiuni, ca şi contractele între doi sau mai mulţi indivizi, au un caracter sacru şi inviolabil”[2].

Juristul român demonstra, cu argumente specifice ştiinţei dreptului, netemeinicia revizionismului, arătând în continuare, că unul din principiile cele mai importante ale dreptului gînţilor era principiul intangibilităţii tratatelor. Din anarhia internaţională care a precedat războiul mondial nu s-a putut forma o societate mondială organizată şi paşnică decât prin respectul scrupulos şi devotat al convenţiilor încheiate între diferitele naţiuni. Organizarea juridică a păcii era considerată una din problemele mari ale timpului de către Caius Bardoşi[3].

Eforturile juriştilor români s-au îndreptat, de asemenea şi spre contracararea atacurilor asupra Pactului Societăţii Naţiunilor şi asupra tratatelor bilaterale, în special asupra tratatului de la Trianon.

Revizionistii susţineau că pactul conţinea un mecanism juridic ce oferea posibilitatea reajustării frontierelor, la nevoie chiar fără asentimentul statului împotriva căruia se îndrepta pretenţia de revizuire. Acest mecanism se baza pe reinterpretarea articolului 19 din pact, care pentru revizionişti permitea Societăţii Naţiunilor, ca alături de alte atribuţii să aibă şi pe aceea de a impune unele modificări de frontieră unui stat recalcitrant[4].

Pentru juriştii români combaterea acestui argument era făcută prin îndemnul la o lectură obiectivă a articolului 19 din Pact, care suna astfel: „Adunarea poate, din când în când, să invite pe membrii societăţii ca să procedeze la o nouă examinare a tratatelor devenite inaplicabile, precum şi a situaţiilor internaţionale a căror menţinere ar pune în pericol pacea lumii”[5].

Acest articol se baza pe Declaraţia Conferinţei de la Londra din 1871, care arăta că revizuirea unui tratat este posibilă, dar că trebuia să se facă cu consimţământul tuturor părţilor contractante[6].

Reputatul jurist Gheorghe Sofronie arăta că acest articol din Pact a fost conceput ca o supapă de siguranţă a păcii, un mijloc indirect de garantare a

---

2 C. I. Bardoşi, *Revizionismul maghiar în lumina istoriei politice şi diplomatice,* în „Revue de Transylvanie”, I, 1934, nr. 2, p. 12.

3 *Ibidem.*

4 Gh. Sofronie, *Principiul naţionalităţilor în tratatele de pace din 1919-1920,* Ed. Universul, Bucureşti, 1936, p. 212.

5 XXX, *Tratat de pace între puterile aliate şi asociate şi Ungaria, Protocol şi declaraţiuni.* Imprimeria Statului, Bucureşti, 1920, p. 6.

6 L. Takacs, M. I. Niciu, *Drept internaţional public,* E.D.P., Bucureşti, 1976, p. 252,

păcii internaționale, şi ar fi fost o gravă eroare de a admite că revizuirea ar sta în competența Societății Națiunilor când litera textului arăta că Adunarea Societății Națiunilor nu poate decât recomanda, deci a sugera statelor interesate în această operație.

Concluzia juristului român era că Societatea Națiunilor nu avea nici competența nici puterea, ca din proprie inițiativă să procedeze la revizuirea unui tratat, oricare ar fi el[7].

S-a subliniat, de asemenea, că interpretarea revizioniştilor venea în contradicție cu stipulația că invitarea trebuia făcută cu unanimitatea voturilor membrilor prezenți ai adunării, orice vot dat împotrivă ducând la nerecurgerea la aceasta[8].

Revizioniştii considerau suficientă majoritatea voturilor, nu unanimitatea lor în cazul valabilității unor invitări în spiritul articolului 19 din Pact. Ei uitau însă, în mod voit faptul că regula generală pentru valabilitatea juridică a rezoluțiilor organelor Societății Națiunilor era unanimitatea, conform articolului 5, paragraful 1 din Pact[9].

Despre absurditatea tezei revizioniste a vorbit şi ilustrul jurist şi diplomat Nicolae Titulescu, el arătând că: „nu se poate desface nici cel mai modest contract dintre doi particulari fără consimțământul lor mutual. Cum ar fi posibil ca un contract solemn cum este un tratat de pace, să poată fi desfăcut prin voința unilaterală? Cu alte cuvinte, după părerea unanimă soarta revizuirii este în mâna noastră, ea nu este posibilă decât atunci când vrem noi"[10].

Ca bun cunoscător al dreptului internațional, Titulescu ştia că atâta timp cât Adunarea Societății Națiunilor nu are decât rolul de mediator, invitația la revizuire poate fi declinată pentru că nici o declarație juridică nu sileşte statele membre invitate să-i dea urmare. De asemenea, Titulescu, cu spiritul său scânteietor a subliniat că dispozițiile cuprinse în tratatele de pace cu privire la frontieră erau deja aplicate, însăşi termenul redacțional al articolului 19 scotea din textul respectiv aceste clauze. Astfel clauzele teritoriale au luat ființă juridică intrând în realitățile internaționale, de îndată ce tratatele de pace au fost semnate, luându-se măsuri imediate pentru concretizarea lor pe teren. Această concretizare imediată a clauzelor teritoriale a fost de altfel şi rezultatul unei necesități de specială importanță practică, aceea de a determina asupra

---

7 Gh. Sofronie, *Stat național şi revizionism sub regimul Societății Națiunilor,* în „Gând Românesc", III, 1935, nr. 4, p. 203.

8 Idem, *Principiul naționalităților...,* p. 217.

9 *Ibidem.*

10 N. Titulescu, *Discursuri,* Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1967, p. 410.

căruia urma să se exercite în viitor suveranitatea statelor remaniate în structura lor fizică. După Gh. Sofronie, teritoriul era în concepţia dreptului public internaţional, pe lângă un element esenţial şi constitutiv al statului şi suportul material al suveranităţii acestuia[11].

Titulescu arăta că după război suveranitatea naţională a continuat să existe, grevată însă de o servitute internaţională în favoarea păcii, supusă unui cod internaţional, care era Pactul Societăţii Naţiunilor. Corelativ acestui mod de interpretare sunt privite şi frontierele, care sunt expresia „suveranităţii închise", iar soluţionarea nemulţumirilor pe care le creează o frontieră nu se poate obţine pe calea revizuirii, care, în definitiv înseamnă doar deplasarea dintr-un loc în altul al necazului pe care îl generează. Pentru desfiinţarea tuturor piedicilor pe care le reprezintă frontierele în relaţiile dintre state, Titulescu propunea calea spiritualizării lor constante, acţiune în care loc de cinste era acordat, în principal, acordurilor economice[12].

Rezultă, deci, prin analiza conţinutului articolului 19 ca procedură pentru revizuirea clauzelor teritoriale din tratatele de pace nu era legală fără consimţământul tuturor membrilor, iar orice acţiune ce nu ţinea cont de aceste condiţii apărea condamnată formal sub egida Societăţii Naţiunilor. Aceasta cu atât mai mult cu cât exista în Pact şi un alt text, care instituia expres obligaţia juridică pentru membrii săi de a-şi respecta şi menţine reciproc statutul teritorial şi politic existent. Era vorba de articolul 10 din Pact, conceput ca o garanţie împotriva izbucnirii unei noi conflagraţii, în scopul menţinerii unei păci durabile. Termenii în care era formulat acest articol menţionau că „membrii Societăţii îşi iau îndatorirea să respecte şi să menţie în contra oricărei agresiuni externe integritatea teritorială şi independenţa politică a tuturor membrilor societăţii. În caz de agresiune sau de ameninţare cu pericol de agresiune, Consiliul avizează asupra mijloacelor de a asigura accentuarea acestei operaţiuni"[13].

De aici Gh. Sofronie deducea concluzia justă că Societatea Naţiunilor nu putea nici promova, nici realiza revizuirea, fiind reţinută în acest sens de obligaţia specială a articolului 10, care era înscris în Pactul ei spre a garanta liniştea membrilor săi şi securitatea, fără de care liga nu putea să trăiască şi să activeze[14].

Textul articolului 10 era edificator pentru combaterea reinterpretărilor tendenţioase ale revizionişţilor, fapt ce l-a determinat pe Titulescu să afirme

---

11 Gh. Sofronie, *Principiul naţionalităţilor,* p. 217.

12 N. Titulescu, *Discursuri,* p. 463.

13 XXX*, Tratat de pace între puterile aliate şi asociate şi Ungaria,* p. 4.

14 Gh. Sofronie, *Principiul naţionalităţilor,* p. 20.

că: „ar fi imposibil să fii garant al frontierei şi să poţi în acelaşi timp să ceri schimbarea ei”[15].

După cum am mai amintit, nu numai Pactul Societăţii Naţiunilor a constituit ţinta atacurilor revizioniste, ci şi tratatele de pace, în special cele de la Versailles şi Trianon semnate de Germania respectiv Ungaria.

Revizionştii maghiari, îndeosebi, au invocat faptul că tratatul de la Trianon nu ar fi just, deoarece nu s-ar fi inspirat din ideea de dreptate, ci din ideea de pedeapsă.

Astfel, autorii maghiari au invocat articolul 161 din Tratat, care era analog cu articolul 231 din tratatul de la Versailles, prin care se impunea statelor agresoare responsabilitatea provocării războiului. Ei spuneau că această clauză era injustă pentru că de fapt Ungaria ar fi fost împotriva declarării războiului, argumentându-se cu atitudinea contelui Tisza, prim-ministrul maghiar, în consiliul de miniştri de la Viena de la 7-19 iulie 1914[16]. Din această clauză injustă, susţineau maghiarii, au derivat consecinţele ce explică duritatea clauzelor tratatului de la Trianon. Trebuie menţionat faptul că majoritatea covârşitoare a specialiştilor în drept internaţional au respins această teză revizionistă.

Ocupându-se de această problemă, C. I. Bardoşi cita concluziile finale ale lui Raoul Chélard care înclina spre aprecierea că dacă Tisza nu a voit războiul, el trebuia să demisioneze atunci când războiul s-a făcut contrar voinţei sale. In 1914 n-a demisionat, în schimb în 1917 a demisionat pentru că nu voia să-şi asume responsabilitatea unei reforme electorale. Dacă a rămas înseamnă că a vrut războiul, conchidea savantul francez[17].

Juristul roman l-a citat şi pe englezul Asquith, care în memoriile sale asupra genezei războiului a descris exemplul a doi dintre demnitarii britanici, care nefiind de acord cu intrarea în război a ţării lor au demisionat: lordul Morely şi preşedintele „Board of Trade-ului”[18].

Demn de relevat în acest context rămânea poziţia fermă a juristului român care arăta în concluzie că argumentul central al revizionismului maghiar, în speţă atitudinea pacifistă a contelui Tisza şi inocenţa maghiară de la provocarea războiului se năruia ca şubredă şi ipocrită, trădând vădita

---

[15] I. Grecescu, *Nicolae Titulescu. Concepţia juridică şi diplomatică,* Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1982, p. 78.

[16] Gh. Sofronie, *op. cit.*, p. 222.

[17] Raoul Chélard, *Responsabilité de la Hongrie dans la guerre mondiale. Souvenirs personneles et documents inédits*, Edition Brassard, Paris, 1930, Apud. C. I. Bardoşi, *op. cit.,* p. 15.

[18] *Ibidem.*

culpabilitate a Ungariei şi compromiţând tot eşafodajul savant al revizionismului maghiar[19].

Asupra falsităţii teoriei juriştilor maghiari s-a pronunţat şi Gh. Sofronie, care arăta că responsabilitatea din declararea războiului, înscrisă la începutul părţii a opta a tratatului, privitoare la reparaţii, s-a inspirat din principiul responsabilităţii civile izvorât din greşeala comisă şi din daunele ce au rezultat, astfel cum prescria articolul 1382-1384 din Codul Civil Francez şi articolul 249 şi 823 din Codul Civil German şi, în general toate legislaţiile moderne[20]. De asemenea, juristul român arăta că problema responsabilităţii, admiţându-se totuşi ca discutabilă a rămas însă cea a iniţiativei agresiunii şi, deci, a ostilităţilor, care nu putea fi negată din partea statelor agresoare, rămânând un fapt pe baza căruia s-a stabilit vinovăţia provocării războiului.

Aceasta fiind situaţia, era evident că explicarea dezmembrării teritoriale a Ungariei trebuia căutată de către revizionişti nu în ideea de pedeapsă, nu în faptul culpabilităţii Ungariei, care era fundamentul numai acelei părţi din Tratatul de la Trianon referitoare la daunele de război ce trebuiau reparate (partea a VIII-a), ci în principiul naţionalităţilor şi al autodeterminării popoarelor Ungariei, recunoscute de ambele părţi beligerante şi concretizate în clauzele teritoriale din Tratatul de la Trianon.

Acest principiu consacrat după primul război mondial a devenit element fundamental în dreptul internaţional. El constă în recunoaşterea naţiunilor divizate în mai multe suveranităţi, cu un drept imprescriptibil de a se alipi statului în care aceeaşi naţiune este dominantă, iar acestui stat un drept de revendicare, acela de a atrage la sine părţile divizate ale naţiunii respective[21].

Noul principiu nu a fost determinat de ideea de responsabilitate a Ungariei în războiul mondial, după cum nu a fost inspirat nici din necesităţi strategice sau economice, nici de interesele învingătorilor, cum prin simple afirmaţii susţinea o întreagă literatură revizionistă. El a fost determinat de voinţa naţionalităţilor din zilele lui octombrie şi noiembrie 1918, când dubla monarhie se prăbuşea şi când popoarele îndelungat timp opresate se uneau cu fraţii lor italieni, români, iugoslavi, cehoslovaci, cum afirma scrisoarea Millerand de trimitere a Tratatului de la Trianon, Ungariei[22].

Adepţii revizionismului mai dispuneau însă şi de alte argumente contrafăcute, de pildă acela că cesiunile teritoriale determinate prin Tratatul

---

19 *Ibidem.*

20 Gh. Sofronie, *op. cit.,* p. 223.

21 *Ibidem,* p. 224.

22 Idem, *La lettre Millerand (6 mai 1920), et la valabilité juridique des clauses teritorialles du Traité de Trianon,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 1, p. 363.

de la Trianon s-au făcut cu încălcarea principiilor Wilsoniene, în special a dreptului de autodeterminare al popoarelor. Ei pretindeau că popoarele nu ar fi dorit desprinderea de Ungaria, aducând drept argumente unele declarații de fidelitate ale fruntașilor politici şi ale capilor bisericii făcute în timpul războiului mondial. În această ordine de idei revizioniştii maghiari considerau drept instrumente de justificare a tezei lor şi unele declarații ale fruntaşilor Partidului Național Român din Transilvania.

Nici aceste argumente n-au rezistat unei cercetări obiective aplicată de adevărata ştiință a dreptului. Combătând argumentul revizionist, Gh. Sofronie cita pe celebrul jurist francez Louis le Fur, care arăta că nu trebuie uitat niciodată că plebiscitul nu prezintă alt interes decât a fi confirmarea sentimentului național. El este, deci inutil, acolo unde acest sentiment nu este îndoielnic[23].

Observăm cum juriştii români apelau deseori la nume celebre din lumea dreptului internațional, care în diferite lucrări combăteau tezele revizioniste, tocmai pentru a nu părea interesați în tragerea unor concluzii favorabile şi pentru a demonstra caracterul ştiințific al argumentelor folosite. In acest context considerăm benefică citarea unui alt mare jurist Henri Hauser, care arăta că adevărata voință nefalsificată a populațiilor se exprimă mult mai bine în plebiscitul de toate zilele constituit din manifestările multiple, reacțiunile cvasi-instinctive ale sufletului popular, rezistențele sale, de limbă, de religie etc.[24]

Juriştii şi politologii români din perioada interbelică au arătat cu referire la Transilvania că factorul determinant al unirii Transilvaniei cu România a fost aceeaşi voință colectivă proclamată prin grandiosul plebiscit spontan de la 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia, care încorona prin proclamația sa o seculară evoluție istorică, evidențiind valoarea şi superioritatea plebiscitului spontan, adevărat barometru al voinței maselor.

Prin rezoluția Marii Adunări de la Alba Iulia, prin faptul că delegații la adunare au fost aleşi prin adevărate plebiscite locale şi că aceştia aveau la îndemână documentele numite *credenționale,* prin care se făcea cunoscută voința celor care au ales delegatul pentru adunare, rezulta clar voința de unire a poporului român din Transilvania. În ceea ce priveşte declarațiile unor fruntaşi politici români din Transilvania, ele erau făcute de circumstanță, fiind de cele mai multe ori impuse. Juriştii români au făcut cunoscut faptul că după intrarea României în război, contele Tisza a cerut sub presiuni şi

[23] Gh. Sofronie, *Principiul naționalităților,* p. 226.
[24] *Ibidem.*

ameninţări un memoriu din partea conducătorilor politici şi capilor bisericii române, care să condamne alipirea României la grupul puterilor Antantei[25]. Presiunile au fost foarte mari, după cum sublinia Ion Clopoţel: „o teroare grozavă s-a dezlănţuit asupra suflării româneşti... Era o atmosferă atât de încărcată, nesiguranţa atît de mare, încât capii bisericilor şi toţi slujitorii superiori ai consistoriilor celor două confesiuni româneşti s-au supus”[26]. Chiar şi aşa, numeroşi fruntaşi ai bisericii au avut tăria de a se opune, iar persecuţiile şi internările au fost consecinţele acestei dârze atitudini.

Prin eforturile juriştilor români şi această încercare de inducere în eroare a opiniei publice internaţionale a fost demascată, fiind spulberat încă un argument al propagandei revizioniste ungare.

Aceeaşi soartă a avut-o şi afirmaţia conform căreia împărţirea Ungariei ar fi însemnat distrugerea economică a Europei Centrale şi în consecinţă o permanentizare a crizei economice.

Juriştii români au arătat că prin dezmembrarea Austro-Ungariei s-au eliberat forţele economice ale naţionalităţilor, care în toate provinciile s-au pus în serviciul propriului lor progres. În acest context A. Gociman menţiona că descompunerea Ungariei economice în părţile ei constitutive, naturale a fost un bun serviciu pentru toate popoarele, care alcătuiau înainte de război acest stat compus[27]. Acest lucru se datora faptului că aşa-zisa unitate economică a Ungariei dinainte de război era supusă unor scopuri politice de exploatare, care menţinea unele zone într-o stare de înapoiere economică. Asuprirea economică a românilor din Ardeal a încetat în urma unirii cu România şi a dat posibilitate acestora să constituie o unitate economică şi politică nouă, fără ca prin aceasta naţionalităţile conlocuitoare să fi suferit ceva.

în ceea ce priveşte criza economică prin care treceau la începutul deceniului patru toate statele lumii, indiferent de gradul de dezvoltare economică, oamenii de ştiinţă români au demonstrat caracterul general al crizei, la care au adăugat faptul că aceasta ar fi atins Ungaria chiar dacă ea ar fi rămas în limita frontierelor sale imperialiste de dinainte de război[28].

În strânsă legătură cu enunţarea ideii dezmembrării unităţii economice a Ungariei, a fost ideea desăvârşitei unităţi geografice a Ungariei istorice. Argumentul conta pe exagerarea doctrinei determinismului geografic, care eluda în mod intenţionat faptul că o unitate geografică trebuia să aibă în ea şi

---

25 *Ibidem.*

26 I. Clopoţel, *Revoluţia de la 1918 şi Unirea Ardealului cu România,* Cluj, 1926, p. 12.

27 A. Gociman, *Românii şi revizionismul maghiar*, Tipografia Universul, Bucureşti, 1934, p. 127.

28 Gh. Sofronie, *Principiul naţionalităţilor,* p. 230.

o unitate națională. Referindu-se la statele succesorale, dr. Aurel Gociman remarca faptul că noile unități geografice, deşi mici, aveau fericirea să constituie şi unități etnice[29].

În efortul lor neîntrerupt de a alimenta propaganda revizionistă cu noi elemente, juriştii maghiari au recurs şi la tratarea din punct de vedere juridic a unor mituri obsedante şi iluzorii. Au derivat din aceste mituri, printr-o dubioasă evoluție aşa-zisele doctrine juridice menite să susțină revendicările revizioniste. Astfel au apărut: *doctrina juridică a coroanei ungare şi doctrina prescripției achizitive.*

Doctrina juridică a coroanei ungare a luat naştere în literatura maghiară a dreptului public în perioada de după primul război mondial şi considera că instituția sfintei coroane a constituit începând din secolul XIV, până în perioada la care ne referim, cheia tuturor sistemelor constituționale ale Ungariei. Juriştii maghiari susțineau că sfânta coroană ungară era o instituție grație căreia în Ungaria a fost simțită înaintea tuturor țărilor occidentale, concepția modernă de stat[30].

Astfel puterea supremă în stat nu putea fi legată de persoana regelui, ca la țările occidentale, dreptul suveranității în stat nu era un drept personal al regelui, ci al sfintei coroane ca persoană ideală. De aici a fost derivată ideea că teritoriul statului era teritoriul sfintei coroane, cea care personifica ideea de stat.

Plecând de la aceste concepții oamenii politici şi oficiile de propagandă maghiare, au căutat în scrierile lor tendențioase să prezinte coroana regelui Ştefan cel Sfânt drept simbolul unității teritoriale a Ungariei, deoarece ea era proprietarul teritoriilor. După revizioniştii maghiari dreptul sfintei coroane se menținea şi în teritoriile pierdute, fapt ce considerau legale revendicările acestor teritorii.

Tendențiozitatea doctrinei a fost demascată de juriştii din toată Europa, arătându-se că în momentele în care lumea întreagă punea la baza popoarelor principiul etnic, propaganda maghiară invoca, sub imperativele politicii sale imperialiste, un pretins şi medieval drept de proprietate ce aparținea coroanei.

Juristul român Tudor Drăganu arăta că doctrina maghiară se situa în netă opoziție cu toate doctrinele juridice contemporane ale dreptului public, care considerau că suveranitatea statului se reducea la dreptul de comandament

[29] A. Gociman, *op.cit.,* p. 133.

[30] T. Drăganu, *La doctrine juridique de la couronne hongroise,* Centrul de Studii şi Cercetări privitoare la Transilvania, Sibiu, 1944, p. 14.

asupra indivizilor locuitori ai acelui stat, iar în problema dreptului de proprietate, nu se putea pune întrebarea asupra unui asemenea drept, construit numai după modelul dreptului privat[31].

În aceeaşi năzuinţă dea oferi politicii externe maghiare argumente de legitimare a pretenţiilor asupra unor noi teritorii ale statelor vecine, doctrinele maghiare de drept public au invocat şi prescripţia achizitivă, ca mod valabil de dobândire a suveranităţii teritoriale. Astfel pentru partizanii conceptului de «Ungaria milenară» posesiunea îndelungată (atât de discutabilă de altfel a teritoriului transilvan), ar fi constituit un important titlu de drept de care ei înţelegeau să se prevaleze[32]. Pentru aceştia simplul exerciţiu de către un stat al suveranităţii sale într-un anumit teritoriu, fie şi într-un timp îndelungat ar fi constituit prin el însuşi, un titlu legitim de definitivare a dreptului acelui stat, în aşa măsură încât ar acoperi orice imperfecţiune originară a procedurii, prin care el s-a instalat dintr-un început în acel teritoriu[33].

Acestei noi invenţii juridice i s-a răspuns că scurgerea timpului poate fi desigur un element preţios, cel puţin de natură morală şi legitim spre a îndreptăţi pretenţia unui stat la continuarea şi în viitor a suveranităţii sale teritoriale asupra unui teritoriu contestat, dar numai atunci când voinţa populaţiei liber manifestată sau comandamentele principiului naţionalităţilor şi al criteriului etnic ar concorda prin datele lor, cu această revendicare. Astfel doctrina dreptului internaţional a accentuat cu mult înainte de invenţiile juriştilor maghiari, că dreptul la viaţă al naţiunilor şi ideea de justiţie au un considerabil primat în lumina normei juridice internaţionale, faţă de curgerea timpului, când este vorba de a se legitima un transfer de suveranitate naţională[34]. În epocă s-a arătat că o respingere *ab initio* a unei astfel de pretenţii a fost făcută chiar cu prilejul trimiterii Tratatului de la Trianon către delegaţia ungară, prin scrisoarea Millerand din 6 mai 1920. Aceasta accentua că „o stare de lucruri, fie şi milenară nu este vrednică să dăinuiască, când ea este recunoscută a fi contrară ideii de justiţie”[35].

Din cele arătate mai sus rezultă că propaganda maghiară a căutat prin tot felul de argumente, teze şi doctrine să-şi justifice pretenţiile asupra Transilvaniei. Prin apelul la argumentele juridice revizionismul s-a

---

31 *Ibidem,* p. 53.

32 Gh. Sofronie, *Doctrina prescripţiei achizitive şi suveranitatea teritorială,* Tipografia Cartea Românească, Cluj-Sibiu, 1943, p. 6.

33 *Ibidem,* p. 7.

34 *Ibidem,* p. 18.

35 *Ibidem.*

compromis singur, dat fiind faptul că încercarea de a justifica prin datele ştiinţei dreptului, pretenţiile anexioniste, a pus în lumină tendenţiozitatea şi caracterul contrafăcut al argumentelor revizioniste.

Împotriva acestor aşa-zise argumente şi doctrine s-au ridicat adevăraţii slujitori ai ştiinţei dreptului, care au demonstrat netemeinicia susţinerilor revizioniste.

Remarcabile în aceste context au fost eforturile juriştilor români, care prin combaterea argumentaţiei revizioniste şi-au adus un aport deosebit la dezvoltarea dreptului public internaţional în perioada interbelică. Dintre aceştia se cuvin a fi menţionaţi: N. Titulescu, Gh. Sofronie, C. I. Bardoşi, C. I. Codarcea, R. Seişanu, A. Gociman, pe care istoria dreptului internaţional îi păstrează la loc de cinste, pentru deplina obiectivitate şi spiritul profund ştiinţific al argumentaţiei, în timp ce peste miile de pagini de literatură juridică revizionistă s-a aşternut colbul uitării, prin verdictul implacabil al timpului[36].

Istoriografia ca argument antirevizionist.
Nicolae Iorga

In domeniul istoriei au fost aduse, de asemenea, contribuţii valoroase, în ceea ce priveşte lupta pentru libertate naţională, a românilor din Transilvania. În prefaţa la lucrarea „Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria", Nicolae Iorga scria următoarele: „Adversarii trebuie să ştie şi ei, în limba lor, ce credem despre noi în legăturile cu dânşii, ce credem pe baza unor mărturii care nu se vor clinti. Îşi vor verifica ideile şi după ce se va isprăvi între noi un fatal proces de atâtea ori secular, vor înţelege de ce am voit şi am făcut unele lucruri, pe care ni le impune ca o datorie sacră, trecutul nostru întreg şi cele mai adânci nevoi ale vieţii noastre interne, în această carte e numai sânge şi lacrimi. Ne-am plătit cu ele pentru cel puţin o mie de ani. Aibă, deci măcar

[36] Dăm cronologic lista principalelor lucrări de referinţă ale juriştilor menţionaţi:
- G. Sofronie, *Tratatul de la Trianon şi acţiunea revizionistă,* Ediţia I, Oradea, 1933;
- Idem, *Un document antirevizionist: Scrisoarea Millerand,* din 6 mai 1920, în „Familia", I, 1934, nr. 4., p. 25-29. Idem, *Plebiscitul internaţional (în Tratatele de pace şi sub regimul Societăţii Naţiunilor),* Extras din „Revista fundaţiilor regale", 1934, nr. 6, p. 4-32;
- Idem, *Principiul plebiscitar şi acţiunea revizionistă,* în „Familia", Oradea, I, 1934, nr. 1, p. 7-21;
- Idem, *La lettre Millerand (6 mai 1920) et la valabilité juridique des clauses territoriales du Traité de Trianon,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 1, p. 361-365;
- Idem, *En marge de l'interview du président Al. Millerand accordée au journal „Az est" de Budapest,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 1, p. 485-492;

urmaşii noştri, zile mai bune!"[37]. Să reţinem că această prefaţă era scrisă la Vălenii de Munte, în septembrie 1915, ea dovedind cu prisosinţă că marele istoric a simţit momentul fericit al vremilor viitoare, al reunirii întregului neam românesc într-un singur stat.

Odată, acest moment realizat, Nicolae Iorga a anticipat în perioada imediat următoare, pericolul revizionismului, punându-şi întreaga sa capacitate creatoare în slujba apărării fruntariilor naţionale.

În viziunea lui Iorga, revizionismul interbelic nu a fost numai produsul spontan al prăbuşirii monarhiei dualiste, ci un rezultat al unei întregi evoluţii istorice. Istoricul român sublinia că se aştepta la această reacţie din partea

- Idem, *Arbitrajul internaţional,* în „Transilvania" LXXV, 1934-1935, nr. 1, p. 29;
- Idem, *Fenomenul războiului în lumina angajamentelor internaţionale* (*Idei sistematizate din Conferinţa rostită la deschiderea solemnă a anului universitar 1935-1936 la Universitatea din Cluj, 3 noiembrie 1935),* în „Alma Mater Napocensis. Idealul universităţii moderne", Ediţie, studiu introductiv şi note: V. Puşcaş, Cluj-Napoca, 1994, p. 160-181;
- Idem, *Considérations sur le caractère internationale du probleme des Habsbourgs,* în „Revue de Transylvanie", II, 1935, nr. 2, p. 137 -143 ;
- Idem, *Principiul naţionalităţilor în tratatele de pace din 1919-1920,* Bucureşti, 1936,
- Idem, *La Petite Entente et la reforme de la Société des Nations,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936-1937, nr. 1, p. 23-32;
- Idem, *La regle de V unanimité des votes dans le Pacte de la Société des Nations,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936, nr. 3, p. 292-298;
- Idem, *Doctrina prescripţiei achizitive şi suveranitatea teritorială,* Tipografia Cartea Românească, Cluj-Sibiu, 1943;
- Idem, *Actele de liberă determinare din 1918 - fundament juridic al unităţii naţionale,* Sibiu, 1944;
- C. I. Bardoşi, *Monsieur Setton Wattson et le révisionnisme hongrois,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 2, p. 428-439;
- Idem, *Les Hongrois dans le Parlement Roumain. Résultats des élections générales de décembre 1933,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, nr. 2, p. 433-455;
- C. I. Bardoşi, *Revizionismul maghiar în lumina istoriei politice şi diplomatice,* Tipografia Unirea, Braşov, 1932;
- Idem, *Á propos des incidents de Turda. Réponse au mémoire hongrois adresé á la Société des Nations,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, p. 111 -114;
- R. Seişanu, *Principiul naţionalităţilor,* Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1935;
- Idem, *Transilvania românească,* Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1941,
- C. I. Codarcea, *Le littige roumano-hongrois,* Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1937;
- Gociman, *Românii şi revizionismul maghiar,* Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1934;
- T. Drăganu, *La doctrine juridique de la couronne hongroise.* Centrul de studii şi cercetări privitoare la Transilvania, Cluj - Sibiu, 1944;

aristocrației ungare întrebându-se: „cum oare s-ar putea uita secole de stăpânire asupra unor neamuri socotite inferioare, cum s-ar putea părăsi de pe o zi pe alta o cumplită trufie atavică ”[38].

A organizat şi susținut conferințe în țară şi mai ales în orașele Transilvaniei, afirmând cu argumente științifice, dreptul istoric al românilor de a ființa în cadrele statului național unitar. A vorbit astfel despre fazele istoriei Transilvaniei, despre vechile organizații politice româneşti de aici, despre frontierele occidentale ale poporului român. A făcut-o însă, în spiritul obiectivității științifice şi mai ales, fără nici o exagerare, de pe poziția unui naționalism constructiv, al cărui adept a fost.

Marele savant român a scris şi publicat lucrări cu conținut antirevizionist, prin tipografia sa de la Vălenii de Munte. Prin intermediul studiilor, conferințelor şi discursurilor parlamentare, Nicolae Iorga a dat răspunsuri curajoase celor care propovăduiau în Occident „marea nedreptate făcută Ungariei”[39]. Printre cei care au primit replici pertinente din partea savantului român, s-au numărat: Iuliu Andrassy, Albert Appony, Istvan Bethlen şi chiar Benito Mussolini.

Încă înainte de semnarea tratatului cu Ungaria, Nicolae Iorga critica poziția contelui Andrassy, care recurgea la argumente istorice pentru a contribui la crearea unei atmosfere favorabile menținerii Ungariei medievale. Savantul român preciza într-un articol publicat în 1919 la Geneva că istoria şi filozofia istoriei nu constituiau domeniul respectabilului om politic maghiar, care se străduia să demonstreze că separarea națiunilor de Ungaria Mare ar fi fost un atentat la ordinea mondială.

Răspunzând acestui argument, Nicolae Iorga preciza că: „statele sunt adesea utile, dar umanitatea în formele sale naționale nu trăieşte pentru a menține statele, care nu sunt creație divină, indiferent ce ar indica titlurile

---

[37] N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria,* Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p. 14.

[38] C. Buşe, N. Dascălu, *Nicolae Iorga şi revizionismul maghiar,* Ed. Universității, Bucureşti, 1993, p. 43.

[39] Remarcabile în acest context sunt cele două culegeri de articole, studii, conferințe şi discursuri parlamentare, care exprimau poziția marelui istoric față de revizionismul ungar. Vezi: M. Ungheanu, *Nicolae Iorga în luptă cu absurdul revizionism maghiar,* Editura Globus, Bucureşti, 1991, şi C. Buşe, N. Dascălu, *Nicolae Iorga şi revizionismul maghiar.* Editura Universității, Bucureşti, 1993.
O bibliografie asemănătoare, pentru perioada 1916-1936 a fost făcută de Ioachim Crăciun în 1937, în „Revue de Transylvanie”.

suveranilor lor. Fiecare stat nu există decât prin condiţiile în care a fost fondat şi prin bunăstarea, progresul pe care l-a putut asigura supuşilor săi"[40].

Declanşarea acţiunilor cu caracter antirevizionist ale diplomaţiei ungare, conduse de Albert Appony, i-a permis lui Nicolae Iorga să aprecieze că bătrânul om de stat, prin măsurile anti-minoritare din sfera învăţământului, a fost printre cei care au contribuit decisiv la căderea vechii Ungarii. Acţiunea revizionistă şi ofensiva depusă în cadrul procesului optanţilor, era, în viziunea lui Iorga, modalitatea prin care contele Appony încerca să-şi ispăşească o parte din păcatele faţă de naţia lui[41].

Răspunzând contelui Bethlen, care în conferinţele ţinute în Anglia şi în publicaţiile în limbi străine se plângea că România nu respectă Tratatul minorităţilor, Nicolae Iorga arăta: „noi dăm însă toate posibilităţile de largă şi sigură viaţă naţională, nu pentru că ne sileşte Tratatul de la Trianon, ci pentru că aşa vrem noi, pentru că aşa ne porunceşte trecutul nostru şi pentru că aşa ne dictează inima noastră. Şi aceasta ne deosebeşte de alţii"[42].

Istoricului maghiar Domanovsky, care era considerat în Ungaria interbelică un campion al revizionismului, la apariţia lucrării despre istoria ţării sale, Iorga i-a consacrat un articol în 1936, într-o publicaţie în limba franceză. Istoricul român aprecia că o expunere confuză a istoriei universale încerca să releve faptul că acolo unde a eşuat chiar Roma, iar carolingienii au dat faliment, ungurii migratori au avut sensul – total anacronic – al necesităţii de a apăra civilizaţia occidentală, întrebându-se contra cui se dorea această apărare, Nicolae Iorga răspundea: „chiar contra Bizanţului şi a magnificei sale civilizaţii"[43].

La solicitarea Direcţiei presei, Nicolae Iorga a redactat un răspuns documentat la o declaraţie făcută de Mussolini, la 1 noiembrie 1936, care exprima necesitatea refacerii «Ungariei ciuntite». Folosindu-se de renumele şi de prestigiul dobândit în Italia, profesorul Iorga a trimis un răspuns lui Mussolini, în care a folosit numeroase hărţi, statistici şi mărturii, în primul rând italiene, în scopul demonstrării justeţei cauzei româneşti, arătând că: „pentru a admite dreptatea unei cauze naţionale, trebuie să se cunoască fundamentele ei"[44].

---

40 C. Buşe, N. Dascălu, *op. cit.*, p. 27.
41 *Ibidem.* p. 72.
42 *Ibidem,* p. 143.
43 *Ibidem,* p. 103.
44 *Ibidem,* p. 130.

Referitor la proiectele de revizuire ale lordului Rothemere, Nicolae Iorga aprecia că acesta „n-are nici o idee clară despre geografia şi istoria acestor regiuni iar noţiunile sale de drept sunt tulburi”[45].

încercând o explicaţie a atitudinii net antirevizioniste a marelui istoric român, menţionăm că după 1918, Nicolae Iorga nu a făcut decât să continue, în forme adaptate la noile condiţii, concepţia manifestată în problema naţională înainte de marele război. Consecvent cu atitudinea şi concepţia sa, istoricul român a dat un exemplu grăitor semenilor săi, prin poziţia activă de relevare a conţinutului revizionismului şi de combatere ştiinţifică a argumentelor invocate de susţinătorii acestuia.

Gh. I. Brătianu

Antirevizionismul ştiinţific românesc a fost îmbogăţit şi prin contribuţia istoricului şi omului politic Gh. I. Brătianu. Pentru Gh. I. Brătianu, savantul-soldat, participarea la războiul pentru întregirea neamului a fost o datorie de conştiinţă, fiindcă provenea dintr-o ilustră familie politică. Văzându-şi rosturile neamului împlinite, tânărul Gh. I. Brătianu şi-a probat valoarea foarte devreme, devenind unul dintre cei mai importanţi istorici români ai perioadei interbelice.

Intensificarea propagandei revizioniste şi audienţa pe care aceasta o avea în unele state, l-a determinat pe Gh. I. Brătianu să adopte o atitudine net antirevizionistă, materializată prin lucrări în domeniul istoriei şi politologiei.

Calitatea de om politic l-a îndemnat să publice analize asupra situaţiei internaţionale a României, în deceniul patru[46].

Sesizând unele greşeli ale politicii noastre externe, Gh. I. Brătianu, aprecia destul de corect situaţia internaţională a României în 1936. Făcând o incursiune în relaţiile internaţionale, Gh. I. Brătianu aprecia că sistemul politic a fost bulversat, prin intrarea în scenă a U.R.S.S. În acest timp, Franţa era în plină criză internă, iar Imperiul Britanic se repliase asupra lui însuşi. Italia a prins momentul favorabil unei expansiuni coloniale, iar Germania, răsturnând barierele fragile ale ultimelor obligaţii ale Tratatului de la Versailles, a redevenit o mare putere. Peste toate acestea, se aşeza sumbra dramă spaniolă, care se adăuga flancului unei Europe neliniştite şi muribunde[47].

---

45 *Ibidem,* p.68.

46 Gh. I. Brătianu, *Intransigenţă şi transacţie în politica externă a României,* Bucureşti, 1932; Idem, *La politique extérieure de la Roumanie, Bucarest, 1937;*

47 Idem, *La politique extérieure de la Roumanie,* p. 4.

Despre Mica înțelegere, Gh. I. Brătianu, arăta că era traversată de multiple complicaţii şi de o criză a alianțelor, care lărgindu-se prea mult, riscau să se rupă[48].

În timp ce securitatea colectivă era înlocuită cu pacte între puterile rivale, pentru ţările mici se întrevedeau zile grele. Datorită acestor circumstanțe, Gh. I. Brătianu, sublinia că „Ungaria se agită şi speră să profite de bulversările care se pregătesc, socotind că va avea numai de câştigat”[49].

Față de o asemenea situație, Gh. I. Brătianu, a socotit că are datoria, ca istoric să combată argumentele revizioniste, prin lucrări, care să evidențieze dreptatea cauzei românești. Între 1937 şi 1947, perioadă căreia i s-a spus „decada națională” a creației sale, au fost elaborate lucrări, care au îmbogățit antirevizionismul ştiințific românesc[50].

Cea mai importantă lucrare, din această perspectivă, a pornit de la o recenzie făcută de Gh. I. Brătianu unei lucrări a lui Ferdinand Lot, publicată în 1937[51].

Această lucrare, dedicată analizei invaziilor barbare, conținea un capitol intitulat: *„Une enigme et un miracle historique: le peuple roumain”*, în care F.

---

48 *Ibidem.*

49 *Ibidem.*

50 Idem, *Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain (À propos du livre de Ferdinand Lot sur les invasions barbares et quelques ouvrages récents pour les origines du peuple roumain),* M. O., Bucarest, 1937;
Idem, *Formarea unității românești – factorii istorici.* Cartea Românească, Bucureşti, 1940;
Idem, *La Moldavie et ses frontières historiques,* Inst. des Sciences morales et politiques, Bucarest, 1940;
Idem, *Roumania ed Ungheria. Considerazioni demografiche ed economiche,* M. O., Bucarest, 1940;
Idem, *Théorie et réalité de l'histoire hongroise. À propos de quelques ouvrages récents,* M. O., Bucarest, 1940;
Idem, *Acțiunea politică şi militară a României în 1919, în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu,* Ed. II-a, Cartea Românească, Bucureşti, 1940;
Idem, *Chronique soviétique,* M. O., Bucarest, 1940;
Idem, *Deuxième mémoire sur la question roumaine en 1940,* M. O., Bucarest, 1940;
Idem, *Misiunea istorică a Ungariei,* Bucureşti, 1942;
Idem, *Cuvinte către români,* Bucureşti, 1942;
Idem, *La Bessarabie. Droits nationnaux et historiques,* Inst. d'Histoire Universelle N. Iorga, Bucarest, 1943.

51 În 1937 apărea la Paris, cartea lui Ferdinand Lot, *„Les invasion barbares et le peuplement de l'Europe”,* Un capitol al acestei lucrări (p. 278-300) se intitula *„Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain.”*

Lot punea în balanță dovezile partizanilor și ale adversarilor continuității daco-romane și românești. Într-un moment în care știința devenise integral un instrument în slujba revizionismului, alăturarea unei personalități științifice de talia medievistului francez la tabăra adversarilor continuității românești, era considerată o biruință pentru cei ce duceau o luptă aprigă împotriva României.

Apariția cărții lui F. Lot a fost un prilej pentru Gh. I. Brătianu de a se angaja în lunga dispută științifico-politică, generată de teoria imigrațională, apreciază istoricul ieșean I. Toderașcu[52]. Gh. I. Brătianu, a dat o replică pertinentă magistrului său de la Sorbona, publicând o recenzie, care prin amploarea sa a devenit carte și a primit același titlu cu al capitolului incriminat, cunoscând mai multe ediții revizuite și completate.

Studiul răspuns al lui Gh. I. Brătianu a combătut concluziile eronate ale lui F. Lot, bazate pe elemente ale teoriei imigrațiilor, susținute de L. Tamas, care exprima punctul de vedere ungar și Mutafciev, susținător al tezei bulgare[53]. Metoda interdisciplinară în care a coroborat datele arheologiei, etnografiei, geografiei, filologiei și textologiei, a demonstrat labilitatea și caducitatea teoriei imigraționiste. Prin metoda comparatistă, Gh. I. Brătianu a explicat unitatea lingvistică românească, în raport cu celelalte limbi romanice.

Argumentația științifică folosită de Gh. I. Brătianu, l-a făcut pe F. Lot să recunoască în 1943 că „tonul , care este foarte potrivit, diferă de cel din scrierile pătrunse de ură și perfidie ale ungurilor și ale altor vecini ai României”[54].

„Cuvintele către români”, erau în viziunea lui Gh. I. Brătianu, o încercare de redeșteptare a conștiinței naționale, după modelul lui Fichte, în condițiile în care România își pierduse granițele, fiind învinsă fără a fi luptat[55]. Cele 10 prelegeri și conferințe din perioada 1940-1941 erau necesare în concepția lui Gh. I. Brătianu, în orice clipă, la orice cotitură a drumului lung și greu al istoriei, fiind o conștiință pururea vie a chemării și a dreptății neamului[56]. „Fie ca aceste *cuvinte către români* – scria Gh. I.

---

[52] Gh. I. Brătianu, *Cuvinte către români, zece conferințe și prelegeri,* Ediție, studiu introductiv, note și indice de Ion Toderașcu, Ed. Universității, Al. I. Cuza, Iași, 1996, p. XXIII.

[53] Idem, *Une enigme et un miracle...,* p. 17.

[54] Idem, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român,* Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 158.

[55] Idem, *Cuvinte către români,* p. 3.

[56] Cele zece prelegeri și conferințe, aveau următoarele titluri:

I. Ideea națională la unguri și la români.

II. Misiunea istorică a Ungariei.

Brătianu în cuvântul înainte – semințe purtate de vânturi potrivnice în ceasuri grele de încercare şi de mâhnire, să rodească în conştiința românească şi în îndeplinirea întreagă a tuturor nădejdilor şi năzuințelor sale"[57].

Alexandru Lapedatu

Merite deosebite în afirmarea antirevizionismului ştiințific românesc, prin intermediul argumentelor de ordin istoric, le-a avut şi Alexandru Lapedatu. Pentru a ilustra determinarea cu care istoricul român s-a angajat în efortul de consolidare al statului național, redăm un pasaj din lecția de deschidere a cursului de Istorie Veche a românilor, ținută la Universitatea din Cluj, la 6 noiembrie 1919: „După o mie de ani de vitregă stăpânire străină, Dacia Superioară e azi parte integrantă şi nedespărțibilă a vechiului nostru Regat, iar poporul român din Transilvania şi Ungaria, înlocuieşte, cu drepturile pe care i le dă prioritatea sa istorică, superioritatea sa etnică şi importanța sa politică, în totul şi în toate, suveranitatea şi autoritatea, pe care, prin uzurpare şi împilare, a exercitat-o până acum în aceste părți statul unguresc"[58].

Alexandru Lapedatu aprecia că solidaritatea politică şi conştiința unității naționale a fost caracteristica vieții româneşti în epoca modernă iar sfârşitul războiului mondial avea să rezolve grava problemă a naționalităților în Europa, prin distrugerea statelor polietnice, întemeiate prin cucerire şi menținute prin silă şi înlocuirea lor cu state naționale, întemeiate pe libera dispoziție a popoarelor, încadrată acestui fenomen, lupta poporului român s-a realizat prin sacrificii şi suferințe, pe care puține din neamurile beligerante au mai fost în stare să le facă, prin care şi-a răscumpărat completa sa liberate politică şi unitate națională, „realizând astfel idealul pe care l-au coborât în pământ, după ce l-au purtat o viață întreagă în sufletele lor, toți bunii şi marii fii ai neamului nostru"[59].

Făcând o retrospectivă a istoriografiei româneşti până la războiul mondial, Alexandru Lapedatu, aprecia că în Transilvania, unde condițiile de

III. Evoluția ideii naționale.
IV. Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia.
V. Geopolitica, factor educativ şi național.
VI. Destinul românesc.
VII. Zece mai 1941.
VIII. Trei chipuri de ctitori.
IX. Moldova.
X. România lui Ferdinand I. (*Ibidem,* p. 179)

[57] *Ibidem,* p. 6.

[58] XXX, *Alma Mater Napocensis. Idealul universității moderne,* p. 74.

[59] *Ibidem,* p. 80.

dezvoltare a studiilor istorice române au fost mai puțin favorabile ca în vechiul Regat, s-a dezvoltat o istoriografie, care pornind de la scrierile corifeilor Şcolii Ardelene, a făcut mari progrese şi care este sinonimă în aspirații şi realizări cu istoriografia din vechiul Regat, împreună cu care formează un mare ram al culturii noastre naționale[60].

Referitor la istoria românilor din Transilvania, Alexandru Lapedatu, arăta că viitoarele cercetări trebuiau să se îndrepte cu deosebire asupra vieții proprii româneşti, prin studierea temeinică a organizațiilor politice naționale pe care românii transilvăneni le-au avut, a relațiilor de tot soiul, care au existat între Transilvania şi celelalte țări româneşti şi a influențelor culturale pe care locuitorii acestor țări le-au exercitat asupra fraților lor din Transilvania.

În ceea ce priveşte atitudinea națională, Alexandru Lapedatu aprecia că în noile condiții istorice, este departe de a vedea în minoritățile naționale nişte duşmani, aşa cum au fost priviți românii în trecut. Dimpotrivă, el considera că prin destinul istoric comun care le aşteaptă, să trăiască şi să se dezvolte cu individualitatea lor etnică şi culturală „alături şi împreună cu noi pe acest pământ prin excelență românesc”[61].

Istoricul român propunea cercetătorilor, în acelaşi context, să reabiliteze istoriceşte, poporul român din Transilvania şi Ungaria, scoțând în evidență întregul aport pe care în toate privințele el l-a adus timp de aproape o mie de ani „pentru susținerea celei mai vitrege patrii pe care a putut-o avea vreodată un popor”[62]. Acest lucru trebuia făcut fără a aduce prejudicii național-morale nimănui, îndeplinind ceea ce opresorii au împiedicat pe români să facă de-a lungul timpului şi reliefând faptul că oricât de însemnat ar fi fost rolul pe care aceşti opresori l-au avut în trecut, el nu putea să fie comparat cu menirea istorică încredințată prin opera de colonizare şi romanizare a Daciei şi pe care numai după o mie opt sute de ani, români au ajuns în poziția de a o îndeplini[63].

Poziția deosebit de importantă, pe care a avut-o Alexandru Lapedatu în cadrul Conferinței de pace de la Paris a fost folosită pentru a publica în capitala Franței, actele de unire din 1918 şi opiniile avizate asupra eforturilor delegației maghiare de a obține anularea hotărârilor de la Alba Iulia.

---

60 P. Teodor, *Alexandru Lapedatu - Historian of the Roumanian,* în „Transylvanian Rewiew”, vol. lll, no. 2, summer 1994, p. 104.

61 XXX, *Aima Mater Napocensis...,* p. 87.

62 *Ibidem,* p. 89.

63 *Ibidem,* p. 90.

Bibliografia antirevizionistă a lui Alexandru Lapedatu a fost completată cu conferinţe, discursuri radiofonice, amintiri şi reflecţii cu privire la actul unirii de la 1918[64].

Ioan Lupaş

Conştientizând pericolul propagandei revizioniste, istoricii din Transilvania au participat şi mai activ în lupta împotriva acestuia, atât în plan ştiinţific, cât şi prin acţiunile desfăşurate, situându-se printre conducătorii Comitetului Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române.

Astfel, Ioan Lupaş, a fost promotorul ideii de integrare a istoriei Transilvaniei în Istoria Românilor, reliefând individualitatea istorică a acestui ţinut românesc, încadrată însă în contextul luptei poporului român pentru libertate naţională.

De asemenea, în cărţile, studiile şi articolele sale au analizat şi interpretat cu metodele investigaţiei ştiinţifice, momentul prăbuşirii monarhiei austro-ungare şi eliberarea Transilvaniei, aducând argumentele istoriei pentru a combate pretenţiile revizioniste[65].

---

[64] A. Lapedatu, *Nouă împrejurări de desvoltare ale istoriografiei naţionale. Lecţiune de deschidere a cursului de Istorie veche a României, ţinută la Universitatea din Cluj în 6 noiembrie 1919,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1921, 22p;
Idem, *Actes d'union des provinces de Bessarabie, Bucovine, Transylvanie Banat et des Régions roumaines de Hongrie, avec le Royaume de Roumanie,* Dubois et Baur, Paris, 1919;
Idem, *Les Roumains et les droits des minorités réclamés par la délégation magyare,* Dubois et Baur, Paris, 1920;
Idem, *Les Roumains et le plébiscite demandent par la délégation magyare,* Dubois et Baur, Paris, 1920;
Idem, *Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfăşurarea vieţii politice a neamului românesc de peste Carpaţi,* Tipografia Cultura Naţională, Bucureşti, 1923;
Idem, *Amintiri şi reflexii cu privire la actul Unirii de la Alba Iulia,* în „ Generaţia Unirii", I, 1929, nr. 4;
Idem, *Graniţa noastră la Vest în lumina tendinţelor revizioniste. Cuvântare la radio,* în „Satul şi şcoala", II, 1931 -1932, p. 249-252, sau în „Universul", L, nr. 149, 1933, p. 1-2.

[65] Prezentăm lista lucrărilor prin care profesorul Ioan Lupaş a combătut revizionismul, demonstrând dreptatea istorică a cauzei româneşti:
- Lupaş, *Factorii istorici ai vieţii naţionale româneşti. Lecţiune inaugurală, ţinută la Universitatea din Cluj în ziua de 11 noiembrie 1919, cu prilejul deschiderii cursului de istorie a Transilvaniei*, Tipografia Ardealul, Cluj, 1921;
- Idem, *Chestiunea concordatului în raport cu suveranitatea Statutului Român şi cu programul istoric al Partidului Naţional Român din Transilvania,* Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1921;

Într-un studiu dedicat analizării procesului formării statului național unitar, profesorul Ioan Lupaş arăta că unitatea românilor nu a fost opera unui om sau a unei provincii, ci a unei generații, care a fost rezultatul luptelor susținute de-a lungul secolelor de cei mai buni fii ai poporului român. „Unitatea noastră națională – preciza istoricul clujean – a fost cimentată nu numai de sângele soldaților noştri ci şi de sacrificiile gânditorilor şi scriitorilor, care începând din secolul al XV-lea au îndurat pentru ideile lor, închisoarea şi deportarea”[66].

Evidențiind schimbările produse în relațiile internaționale după marea conflagrație mondială, Ioan Lupaş sublinia că față de principiul feudal al tiraniei teritoriale, războiul mondial a pus în lumină „importanța, mărimea şi forța dinamică a principiului național”[67]. Acest principiu a biruit însă cu prețul unor sacrificii nespus de mari, ca rezultat al unui lung şi dureros proces istoric.

Subliniind importanța factorilor istorici ai vieții naționale româneşti în cadrul acestui proces, Ioan Lupaş distingea şapte mari coordonate care au perpetuat idealul de unitate al poporului român, de-a lungul timpului: factorul geo-economic, etnografic, religios, rațional (limba), tradițional (comunitatea obiceiurilor), juridic (legile şi instituțiile sociale) şi factorul moral. Insistând asupra acestui factor,profesorul Lupaş arăta că activitatea culturală, morală şi patriotică a bisericii, a şcolii, a armatei, a presei, a

- Idem, *Individualitatea istorică a Transilvaniei. Lecție de introducere,* în „Studii, conferințe şi comunicări istorice”, Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1928, p. 49-72;
- Idem, *Prăbuşirea monarhiei austro-ungare şi adunarea de la Alba Iulia,* în „Transilvania”, LX, 1929, p. 252-262;
- Idem, *Istoria Transilvaniei în învățământul public românesc. Un apel către profesorii de istorie,* în „ Societatea de Mâine”, VII, 1931, p. 135-136;
- Idem, *Transilvania de odinioară. Pentru ce lipseşte o istorie a Transilvaniei? Necesitatea de a încadra istoria Transilvaniei în Istoria Românilor,* în „Universul”, XLIX, 1932, nr. 50, p. 1-2 şi nr. 57, p. 1-2;
- Idem, *Aspectul etnic al oraşelor din Transilvania, până la ¡918, în „Universul”,* XLIX, 1932, nr. 17, p. 1-2;
- Idem, *La chute de la Monarchie austro-hongroise et la liberation de la Transylvanie,* M. O., Imprimerie Naționale, Bucarest, 1934;
- Lupaş, D. Marmeliuc, I. P. S. Gruie, *Unitatea etnică a României față de revizionism,* Bucureşti, Tipografia Viață Literară, 1934;
- Lupaş, *The revizionist movement show to the illusory and without substance,* New York, Press Inc, 1936;

66 Idem. *La chute de la Monarhie austro-hongroise...,* p. 40.

67 XXX, *David Prodan. Puterea modelului.* Centrul de Studii Transilvane, Cluj, 1995, p. 278.

literaturii, conştiinţa naţională s-a răspândit succesiv în toate ţinuturile de români, până în cele mai largi straturi ale poporului nostru[68].

Înţelegerea factorilor morali avea o semnificaţie deosebită şi după împlinirea idealului naţional, profesorul Lupaş subliniind că în sufletul fiecărui român era necesar să se trezească conştiinţa naţională, făcându-i pe toţi să înţeleagă că „aveau acelaşi amintiri ale trecutului, aceleaşi probleme ale prezentului şi aceleaşi aspiraţii ale viitorului. De aici urmează ca simţul de solidaritate indestructibilă, cu toţi cei care au trăit înainte de noi sau trăiesc astăzi în oricare parte a României întregite, trebuie să ne stăpânească din zi în zi, tot mai mult"[69].

Ca şi alţi istorici ai generaţiei sale, Ioan Lupaş nu s-a mulţumit numai să combată revizionismul cu argumentele ştiinţei pe care o slujea, ci a acţionat pentru punerea în practică a ideii solidarităţii întregii naţiuni române împotriva revizionismului, participând la adunările antirevizioniste şi chemându-şi semenii să se organizeze în faţa acestei primejdii.

Pentru meritele sale, depuse pe terenul constituirii antirevizionismului ştiinţific românesc, profesorul Ioan Lupaş a fost ales preşedintele Comitetului Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române, funcţie de care s-a achitat cu mare responsabilitate civică. În această calitate a susţinut numeroase conferinţe cu caracter antirevizionist în ţară şi în străinătate, multe din ele fiind publicate şi puse în circulaţie în Occident[70].

Profesorul Lupaş a fost unul din iniţiatorii programului dezvoltării antirevizionismului ştiinţific românesc, contribuind prin funcţia deţinută în cadrul ligii la apariţia a numeroase studii şi articole cu caracter antirevizionist. Folosindu-se de legăturile personale cu personalităţile ştiinţifice din lumea întreagă, profesorul Ioan Lupaş a promovat pe toate căile adevărurile şi dreptatea cauzei româneşti.

---

68 *Ibidem,* p.279;

69 *Ibidem,* p.280;

70 Spre exemplu, conferinţa susţinută la Universitatea Frederic Wihelm în 11 mai 1934 la Berlin, asupra dezvoltării minorităţilor confesionale, a fost publicată în limba germană: Ioan Lupaş, *Ursprung und Entwicklung der bedententendensten Konfessionellen Minderheiten in Rumänien.* în colecţia *„Von Leben und Wirken der Romanen",* editată de Ernst Gamillscheg, II, Rumänische Reihe, Helft 8;

Silviu Dragomir

Celălalt mare istoric transilvănean al perioadei interbelice, fiind secretarul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, a publicat istoricele documente ale unirii, pentru a marca importanța şi ireversibilitatea evoluției poporului român spre statul național unitar[71].

Studiile şi articolele sale au scos în evidență politica guvernaților maghiari față de românii din Transilvania în timpul primului război mondial şi planurile lor de a maghiariza definitiv Ardealul, după încheierea războiului. Analizând memoriul contelui Bethlen din 3 martie 1917, referitor la stabilirea unui program concret în problema Transilvaniei după război, profesorul Silviu Dragomir reliefa veritabilul program de distrugere a şcolilor româneşti şi de împiedicare a prosperității elementului românesc, pentru a realiza preponderența etnică în Transilvania a elementelor germane şi maghiare, care era după guvernanții maghiari singura soluție capabilă să garanteze în ceea ce priveşte stăpânirea Transilvaniei[72].

Cunoscător profund al istoriei Transilvaniei, Silviu Dragomir a dat replici hotărâte, bazate pe mijloacele specifice istoriei, celor care voiau să anuleze sau să treacă peste momentele luptei românilor transilvăneni pentru păstrarea ființei naționale. Prin intermediul publicațiilor ştiințifice sau a marilor cotidiene interbelice, Silviu Dragomir a amendat cu valoarea adevărului istoric, teoriile fanteziste sau minciunile sfruntate, puse în circulație de propaganda revizionistă.

Răspunzând contelui Bethlen, Silviu Dragomir a spulberat argumentele afirmate de acesta cu prilejul conferinței de la Universitatea din Cambridge, la 22 noiembrie 1933. Fostul prim ministru ungar susținea că superioritatea numerică a românilor din Transilvania a existat numai din momentul când aceasta a fost alipită României. Continuându-şi dizertația, contele Bethlen cerea transformarea Transilvaniei într-o Elveție orientală, motivând că autonomia a constituit mult timp, un punct important din programul P.N.R.

Demontând mecanismul sofisticat al argumentației folosite de contele Bethlen, Silviu Dragomir rezuma ideile acestuia la două elemente: imperialismul ungar şi satisfacerea lui prin dezmembrarea statelor vecine[73].

---

[71] S. Dragomir, *Adunarea Națională a Unirii. 1 Decembrie 1918. Cu un cuvânt înainte de Silviu Dragomir. Cu 12 ilustrații cuprinzând singurele vederi originale de la Adunarea Națională de la 1918,* Tipografia Krafft şi Drotleff, Sibiu, 1929,41 p;

[72] Idem, *La Hongrie et le probleme de la Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 3, p. 334;

[73] *Ibidem.*

Între 1931 şi 1932, într-un ciclu de articole publicate în ziarul „Universul", Silviu Dragomir, răspundea provocărilor revizioniste lansate din interiorul sau din exteriorul României.

La 8 februarie 1931 în articolul „Reforma agrară în Ardeal", profesorul clujean dădea un răspuns ferm şi avizat cărții lui Oberding József György, apărută la Cluj, sub egida Partidului Maghiar din România, care susținea că reforma agrară din 1921 a fost un prilej de discriminare economică a minorității maghiare[74].

În coloanele aceluiaşi ziar, Silviu Dragomir a analizat şi lucrările lui Arthur Balogh, membru al Parlamentului român, care a adus problema minorității maghiarilor din România în fața Ligii Națiunilor şi a teoretizat necesitatea acordării autonomiei secuilor[75].

Răspunzând aceloraşi atacuri, venite din interiorul țării, de la liderii minorității maghiare, Silviu Dragomir aprecia Anuarul unguresc al Ardealului pe 1918-1929 ca o atitudine de brutală ostilitate împotriva ideii de stat român[76].

Istoricul ardelean a pus sub lupa adevărului ştiințific, un număr mare de lucrări cu caracter revizionist publicate în străinătate de autori unguri ca Gyula Szekfü, Lajos Tneml sau István Bethlen. Cu acelaşi curaj au fost înfierate neadevărurile susținute de autori austrieci, italieni sau chiar englezi, adepți ai lordului Rothermere[77].

---

[74] Idem, *Reforma agrară în Ardeal,* în „Universul", din 18 februarie 1931;

[75] Idem, *Protecția internațională a minorităților,* în „Universul" din 26 mai 1931 şi *Autonomia săcuilor,* în „Universul" din 10 februarie 1932;

[76] Idem, *Un anuar unguresc al Ardealului,* în „Universul", din 11 februarie 1931;

[77] Redăm cronologic lista materialelor cu conținut antirevizionist, publicate de Silviu Dragomir, excluzând pe cele enumerate anterior:

- S. Dragomir, *Granița istorică dintre Unguri şi Români* în „Cele trei Crişuri", I, 1920, nr. 2, p. 10 -13;
- Idem, *Problema Ardealului. Planuri ungureşti de a maghiariza Ardealul după războiu,* în „Adevărul", XXXVI, 1923, nr. 12007, p. 4 şi nr. 12021, p. 1-2;
- Idem, *Nedreptățirea elementului ortodox in Ardeal. Cuvântare la 19 noiembrie 1929,* Tipografia Cărților Bisericeşti, Bucureşti, 1930;
- Idem, *Rezultate noi, privitoare la vechimea românilor,* în „Universul" din 4 februarie 1931,
- Idem, *Un glas pentru revizuirea politicii ungureşti în Ardeal,* în „Universul" din 11 martie 1931;
- Idem, *În aşteptarea rezultatelor recensământului din Ardeal,* în „Universul" din 18 martie 1931;
- Idem, *Armonii şi discordanțe geografice,* în „Universul" din 25 martie 1931;
- Idem, *Elementul românesc în Câmpia Tisei,* în „Universul" din 19 mai 1931;

Sub semnătura lui Silviu Dragomir au apărut hărți și atlase, pentru a contracara marea cantitate de materiale cartografice contrafăcute, care au inundat în special străinătatea[78].

Prin strădunța lui Silviu Dragomir a apărut publicația de mare valoare pentru argumentarea antirevizionismului românesc peste hotare, „Revue de

- Idem, *Petițiunea nouă a minorităților maghiare la Societatea Națiunilor,* în „Universul" din 25 mai 1931;
- Idem, *Mărunțișuri istorice. Săgeți de peste Tisa,* în „Universul" din 5 august 1931; Idem, *Adevăruri vechi și discuțiuni noi,* în „Universul" din 2 septembrie, 1931;
- Idem, *Revizuiri folositoare,* în „Universul" din 16 septembrie 1931;
- Idem, *Cifrele preliminare ale recensământului din Transilvania,* în „Universul" din 14 octombrie 1931;
- Idem, *Populația orașelor mici din Transilvania,* în „Universul" din 18 noiembrie 1931;
- Idem, *Minoritatea română din Banatul iugoslav,* în „Universul" din 25 noiembrie 1931,
- Idem, *Frații italieni și propaganda revizionistă,* în „Universul" din 17 februarie 1932;
- Idem, *Încă un dușman. Răspuns lucrării lui Franco Vellani Dionisi,* în „Universul" din 9 martie 1932;
- Idem, *Prohibirea cercetărilor în arhivele ungurești*, în „Universul" din 24 decembrie 1932;
- Idem, *La Transylvanie et les minorités ethniques,* M.O., Imprimerie Nationale, Bucarest, 1934;
- Idem, *Les Roumains de Transylvanie et le révisionnisme hongroise,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, nr. 2, p. 29-34;
- Idem, *Les deux attitudes du compte Bethlen,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935;
- Idem, *La politique minoritaire de la Roumanie,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934 -1935, p. 214-218;
- Idem, *Russie et Petite Entente,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936-1937, nr. 1, p. 69-73.
- Idem, *L'âge d'or des minoritaires,* în „Revue de Transylvanie", I, 1936-1937, nr. 1, p. 96-102;
- Idem, *Le compte Etienne Tisza et le Roumains,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936-1937, nr. 4, p. 439-474.

[78] Idem, *Atlas pentru istoria României,* Ed. Globus, Tipografia Krafft și Drotleff, Sibiu. 1935;
Idem, *România. Hartă istorică întocmită în colaborare cu mai mulți specialiști,* Ed. Globus, Sibiu, 1933. Echelle: 1 : 650.000;
Au mai fost publicate în perioada interbelică următoarele atlase:

- N. Petrescu-Comnen, *Roumania through the ages. An historical, political and ethnographical atlas. La terre roumaine à travers les ages. Atlas historique, politique et ethnographique,* Payot, Laussane-Paris, 1919, 57 cartes.
- R. Seișanu, *La Roumanie – Roumania – România, La terre roumaine à travers les ages. Roumania in the course of ages. Atlas historique, géopolitique, ethnographique et économique. A historical, geopolitical, etnografica! and economical atlas,* Tipografia Universul, Bucarest, 1936, 201 carts.

Transylvanie". În viziunea lui Silviu Dragomir şi a celorlalţi colaboratori, această revistă „constituia prima publicaţie ştiinţifică de mare autoritate şi valoare, menită să pună în lumină, temeinicia şi vechimea drepturilor asupra patrimoniului nostru naţional"[79].

Această apreciere era cu totul justificată, dacă ne gândim că în paginile revistei au apărut studii de drept internaţional semnate de Gheorghe Sofronie, C. I. Bardoşi, C. I. Codarcea şi alţi specialişti de valoare în ştiinţele juridice. Lucrările cu caracter istoric, ce se opuneau falsurilor susţinute de propaganda revizionistă, erau semnate în general de Ioan Lupaş şi Silviu Dragomir, cele de geografie de Victor Jinga iar cele de demografie şi statistică, de Sabin Manuilă şi Nicolae Istrate. Remarcabile erau şi articolele lui D. D. Roşca, redactor şef al revistei până în 1936, prin care demonstra lipsa de logică şi de discernământ a propagandei revizioniste.

În fapt toate domeniile ştiinţei, artei şi culturii au fost reprezentate în paginile acestei reviste, constituind tot atâtea argumente în favoarea cauzei româneşti.

În acest context putem aprecia faptul că „Revue de Transylvanie" a constituit *temeiul ştiinţific al antirevizionismului românesc,* atât prin valoarea şi autoritatea ştiinţifică şi mai ales prin efortul de răspândire în ţară şi în străinătate a acestor adevăruri.

Revenind la combaterea revizionismului cu argumentele ştiinţei istorice, menţionăm faptul că această cale a fost deschisă încă din perioada premergătoare semnării tratatelor de pace, când era necesară apariţia unor lucrări, care să demonstreze temeinicia drepturilor istorice româneşti asupra teritoriilor aflate vremelnic sub ocupaţie străină[80].

---

[79] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Romană*, Dosar 54/1934-1939, fila 22.

[80] Menţionam pentru importanţa în acele momente a următoarele lucrări:

- C. I. Bunesco, *Les droits historiques de la Transylvanie,* Imprimerie des Arts et des Sports, Paris, 1918, 30 p;
- D. Drăghicesco, *La Transylvanie. Esquisse historique, géographique, ethnographiques et statistique. Préface d'Emilie Boutroux,* Félix Alcan, Paris, 1918;
- C. Popovici, *La question roumaine en Transylvanie et en Hongrie. Préface de N. Petrescu-Comnen,* Payot et Cie, Lausanne - Paris, 1918, 230 p;
- Lt. col. I. Antonescu, *Romanii. Originea, trecutul, sacrificiile şi drepturile lor,* Bucureşti, 1919, 84 p + 11 hărţi;

Lucrări cu caracter istoric au publicat şi unii fruntaşi ai mişcării naţionale româneşti din Transilvania, evidenţiind diferite etape din lupta lor pentru libertate şi unitate[81].

Literatura antirevizionistă română cu specific istoric, păstrează la loc de cinste şi lucrările lui Zenovie Pâclişanu, care sau constituit în răspunsuri avizate, încercărilor de a mistifica istoria renaşterii naţionale româneşti din Transilvania în secolul al XVIII-lea, de către propaganda revizionistă[82].

Combătând afirmaţiile contelui Bethlen, făcute cu prilejul conferinţei de la Universitatea din Cambridge, care dorea să demonstreze ideea conform căreia clauzele Tratatului de la Trianon au fost rezultatul mistificării organelor competente ale conferinţei, Z. Pâclişanu prezenta o statistică documentată despre situaţia demografică, economică şi culturală a românilor transilvăneni în secolul al XVIII, care demonta baza argumentaţiei prorevizioniste a fostului ministru maghiar. Cu documente autentice şi mărturii trainice, istoricul român a demonstrat autohtonia şi permanenţa românilor din Transilvania, respingând ideea „imigraţiei" lor aici, fie în secolul al XVIII-lea, fie cu începere din cel de-al XIII-lea.

Printre autorii, care s-au încadrat replicii antirevizioniste în istoriografie, menţionăm şi lucrările, mai tânărului, pe atunci David Prodan, care au abordat o tematică ce viza evidenţierea climatului de toleranţă şi înţelegere, instaurat în România după marea unire[83].

---

81 O. Goga, *Pagini din luptele ardelenilor pentru unire,* Tipografia Cartea Românească, Chişinău, 1927, 12 p;
T. Albani, *Leul de la Şieşti (dr. Vasile Lucaciu),* Ed. Cercul Ziariştilor, Oradea, 1936;

82 Z. Pâclişanu, *Guvernele maghiare şi mişcările culturale ale Românilor ardeleni,* în „Revista Fundaţiilor Regale", 1, 1934, nr. 1, p. 114-132;
Idem, *Statistique des Roumains de Transylvanie au XVIlle siècle,* , în „Revue de Transyivanie" , I, 1934, nr. 1, p. 203-213;
Idem, *Deutsches unter magyaren. Der Entnationdizie nings Kampf gegen die sathmeser Schwaben,* Dacia, Bukarest, 1941, 85 p;
Idem, *Der Austrattungs KempfUngars gegen seine nationale Mindesheiten,* Dacia, Bukarest, 1941, 204 p;

83 D. Prodan, *Kristof György, zece ani de viaţă literară a ungurimii din Ardeal*, în „Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul,1918-l928", II, Bucureşti, 1929, p. 1153-1173. (traducere din limba maghiară);
Idem, *Recenzie la lucrarea lui Andrei Veress, Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei si Ţării Româneşti, vol. l, Acte şi scrisori (1527-1572)*, Tipografia Cartea Românească, Bucureşti, 1929, XXXII, 370 p, în „A.I.I.N.", 1928-1930, 5, p. 684-687;
Idem, *Problemele arhivelor româneşti (Le problème des archives roumains)*, în „Gând Românesc", 1, 1933, p. 364-365;

Geografia şi antirevizionismul

Abordând un alt domeniu al antirevizionismului ştiinţific, cel geografic, menţionăm numărul mare de cărţi, studii şi articole, unele dintre ele fiind scrise de specialişti din străinătate, ca de exemplu lucrarea lui Jaques Ancei, «Les frontières roumaines», publicată la Bucureşti în 1935.

Dintre geografii români, menţionăm în primul rând studiile lui G. Vâlsan, prin care erau reliefate cu argumente ştiinţifice, locul şi rolul Transilvaniei în cadrul unitar al pământului şi statului nostru, ca leagăn al poporului românesc[84].

De o mare utilitate au fost şi studiile asupra frontierelor statului român, în special cele de vest, publicate de Laurian Someşan. În analiza frontierelor, de altfel bine documentată, geograful român a introdus criteriile economic, etnic, geografic şi strategic, demontând punct cu punct argumentele revizioniştilor[85].

Menţionăm, de asemenea, studiile reputatului Simion Mehedinţi, de analiză a cadrului antropogeografic, prin care au fost desfiinţate argumentele revizioniste, care separau în mod voit Transilvania din cadrul ei natural şi firesc, pentru a o încadra în structurile artificiale ale fostelor graniţe ale monarhiei dualiste[86].

Idem. *Arhivele noastre istorice de la Budapesta (Nos archives historiques de Budapest)*, în „Gând Românesc", 2, 1934, nr. 7, p. 364-365;

Idem, *Un publicist ungur despre Avram lancu 1964-1865 (Un publicist hongrois sur l'Avram lancu 1864-1865)*, în „Apulum", 1939-l942, nr. l, p. 331-339;

Idem, *Teoria imigraţiei românilor din Principatele Române în Transilvania în veacul al XVIII-lea. Studiu critic. (La théorie de l'immigration, des Roumains des Principautés Roumaines en Transylvanie au XVlll-eme siècle. Etude critique)*, Tipografia Cartea Românească din Cluj, Sibiu, 1944, 173 p;

[84] G. Vâlsan, *Carpaţii în România de astăzi*. Conferinţă ţinută la Universitatea din Cluj la 7 mai 1920, Tipografia Soccet, Bucureşti, 1924;

Idem, *Transilvania în cadrul unitar al pământului şi Statului Român*, în „Transilvania", cf. nr. 77, p. 145-156;

Idem, *Leagănul poporului românesc*, în „Arhivele Olteniei", VII, 1928, nr. 35, p. 1-3;

[85] L. Someşan, *La Transylvanie est-elle inhabité?,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, p. 167 -182;

[86] S. Mehedinţi, *Vechimea poporului român si legătura cu elementele alogene*, Tipografia Cartea Românească, Bucureşti, 1925, 46 p;

Idem, *Cadrul antropogeografic. Observări relative la Ardeal*, în „Transilvania", cf. nr. 77, p. 587-602;

Includem aici şi lucrarea lui D. Bodin, *Un institut géografique italien et la frontière de la Transylvanie*, în „Revue de Transylvanie", I, 1935, P.509-510;

Remarcabile au fost şi lucrările lui S. Teodorescu în demonstrarea unității geografice şi etnografice a pământului şi poporului românesc, precum şi descrierile lui V. Puşcariu, asupra cadrului geografic şi turistic al Transilvaniei[87].

Concluziile formulate de geografii români în urma cercetărilor întreprinse convergeau spre ideea că autorii tratatelor de pace au căutat să refacă harta Europei pe baza principiului naționalităților, care este superior oricăror interese geopolitice. Acest principiu s-a manifestat prin tendința ca nici o națiune să nu fie încorporată unui stat străin, prin încălcarea flagrantă a voinței colective.

Se aprecia, de asemenea că la conferința păcii s-a urmărit ca noile frontiere politice să urmeze în măsura compatibilă cu interesele superioare ale unei păci durabile, frontierele naționalitare, care au chemat la viața politică internațională, națiunile odată supuse.

După specialiştii români, dezmembrarea Ungariei istorice a fost rezultatul tradiționalului sistem de asuprire al naționalităților de pe teritoriul fostei monarhii dualiste, ceea ce a făcut ca naționalitățile să dorească despărțirea de statul ungar.

Teza deplinei unități geografice a Ungariei nu corespundea principiului naționalităților, conform căruia o unitate geografică trebuia să fie dublată şi de o unitate etnografică, după voința liber exprimată a națiunilor.

Datorită faptului că Ungaria era un mozaic de naționalități în care națiunea maghiară nu avea majoritatea, era natural şi logic ca prin clauzele teritoriale stipulate, Tratatul de la Trianon să schimbe radical fizionomia geografică a vechii

Ungarii şi să desăvârşească opera de edificare, în întregime pe baze naționale a statelor succesorale.

Cu argumente ştiințifice, geografii români au susținut teza unității cadrului geografic al statului român, bazat pe axa carpato-danubiano-pontică.

Studiile de specialitate ale economiştilor români, s-au constituit în tot atâtea replici argumentate ştiințific la insinuările persistente ale revizioniştilor că prin ciuntirea Ungariei s-ar fi distrus echilibrul economic al Europei Centrale şi s-ar fi promovat adâncirea crizei mondiale[88].

---

[87] S. Teodorescu, *Pământul si poporul românesc. Unitatea geografică şi etnografică a pământului şi poporului românesc*, Tipografia M. S. Gheorghiu, Câmpina, 1921, 47 p;
V. Puşcariu, *Un paradis du tourisme. La Transylvanie – le cadre géografique et pitoresque*, în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 4, p. 495-536;

[88] Ioan I. Lapedatu, *Din Tratatul de pace cu Ungaria. Datoriile publice ale Statului ungar. Chestiunea monetară şi lichidarea Băncii Austro-Ungare. Bunurile şi proprietățile*

O altă direcție a studiilor cu caracter economic s-a îndreptat spre analiza situației economice şi financiare a românilor din Transilvania şi a poziției lor față de industrie, meserii, comerț şi proprietate agricolă[89].

Au fost puse sub lupa cercetării şi aspectele privind trecutul țărănimii române din Ardeal iar din această perspectivă, reforma agrară înfăptuită după reîntregire a fost privită ca o reformă cu caracter național[90].

Cercetătorii români au evidențiat faptul că la stabilirea clauzelor teritoriale ale Tratatului de la Trianon s-a luat în considerare şi situația social-economică a naționalităților din fosta Ungarie, care au fost exploatate sub forma unei iobagii nemiloase. Acestora nu li se tolera nici o posibilitate de emancipare socială şi economică şi chiar fără războiul mondial şi Tratatul de la Trianon, violenta acțiune de oprimare, trebuia să provoace o inevitabilă reacție de apărare.

Economiştii români au demonstrat că restaurarea Ungariei medievale era o imposibilitate economică şi socială. Se argumenta această afirmație prin faptul că provinciile eliberate au gustat din binefacerile unor culturi libere şi au creat civilizații viguroase şi entuziaste, care se puteau compara cu Ungaria. Mai mult însă, se aprecia că era inimaginabil ca în locul democrațiilor tinere, cu reformele lor electorale, agrare şi sociale, să se restaureze un sistem anacronic, de exploatare aristocratică şi feudală.

---

statului ungar. Chestiunea datoriilor particulare. Comunicări şi comentări. Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1920, 48 p;

Alexandru S. Popescu, *Problema finanțelor publice. Diferendul cu optanții unguri un diferend asupra politicii noastre monetare*, Tipografia Soccec şi co, Bucureşti, 1929, 119 p;

P. Antonescu, *Pădurile din Ardeal şi Tratatul de la Trianon*, Tipografia Bucovina - I. E. Toruțiu, Bucureşti, 1931, 151 p;

V. Jinga, Aspecte şi tendințe în viața economică a Ardealului, Cluj, 1934;

Idem, *La Transylvanie économique et la thèse révisionniste hongroise*, în „Revue de Transylvanie", 1935, I, p. 309-333;

N. Săulescu, *Quelques aspects de l 'agriculture transylvane*, în „Revue de Transylvanie", I, 1935, nr.4, p.489-497;

T. Nichiciu, *L'activité des banques minoritaires de Transylvanie en 1935*, în „Revue de Transylvanie", 11, 1936, nr. 4, p. 554-559;

89 C. Negrescu, *Ardealul nostru. Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul, din punct de vedere geografic, economic, administrativ şi mai ales financiar*, Tipografia Gutenberg, Joseph Gobe S-Sori, Bucureşti, 1919, 589 p;

C. Stoicănescu, *Un aspect al vieții naționale şi economice la frontiera de Vest. îngrijorătoarea situație românească, față de industrie, meserii, comerț şi proprietate agricolă in județul Timiş*, în „Revista Inst. Soc. Banat-Crişana", IV, 1936, nr. 15, p. 22 -120;

90 I. Iacob, Motivul național al reformei agrare în Ardeal, în „Țara Noastră", V, 1924, nr. 9, p. 297-302.

Legat de problema agrară menționăm că foarte multe lucrări, publicate în țară sau în străinătate au fost dedicate clarificării problemei relațiilor dintre prevederile reformei şi optanții unguri din Transilvania, în contextul desfăşurării procesului optanților între România şi Ungaria[91].

Majoritatea autorilor, care au publicat pe această temă în România sau în străinătate, dincolo de evidențierea faptului că reforma agrară s-a aplicat fără discriminare, atât marilor proprietari funciari români, cât şi celor maghiari, au subliniat faptul că Ungaria s-a folosit de procesul optanților pentru a-şi intensifica propaganda revizionistă şi a câştiga simpatia opiniei publice internaționale. Comentând pe baza notelor româneşti în chestiunea

[91] N. Titulescu, *La reforme agraire en Roumanie et les optants hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations, Mars- Juillet 1923,* Impr. Jouve & Cie, Paris, 1924, 189 p; XXX, *La reforme agraire en Roumanie et les optants hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations, mars-Juillet, 1923,* Paris, Jouve & Cie, 1924, 189; XXX, *Réplique de l'Etat Roumain a la réponse du ressortissant hongrois sur l'exception d'incompétence soulevée par l'Etat roumain, Rédige par V.Dumitresco,* Imprimeria Statului, Bucarest, 1926, 7 p; XXX, *Tribunal arbitral mixte roumano-hongrois. Procès des optants hongrois de Transylvanie. Jugement prononce par le président du tribunal arbitral et l'arbitre hongrois, au sujet de la compétence. Opinion de l 'arbitre roumain.* Imprimerie de l'Etat, Bucarest, 1927, 40 p; XXX, *La reforme agraire en Roumanie et les optants hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations,* Imprimerie du Palais, Paris, 1927, 634 p; V. Hillard, *Chestia optanților. Conferință.... şi două glose juridice.* Fundația Culturală Principele Carol, Bucureşti, 1927, 28p; E. Bartin, A. Prudhomme, M. Picard, *La reforme agraire roumaine el les ressortissants hongrois devant la Société des Nations,* Edition Internationales, Paris, 1927, p. 843-927; Mihai A. Antonescu, *Regimul agrar român şi chestiunea optaților unguri. Cu o prefață a d-lui prof. univ. G. Tașcă,* Tipografia România Nouă, Bucureşti, 1928, 288 p; N. P. Comnene, *L'affaire des optants hongrois: la phase actuelle des débats,* în „Europe Nouvelle", XI, 1928, nr. 554, p. 1280 -1281; P. Nemoianu, *Chestiunea optanților unguri şi reforma agrară,* Tipografia Ardeal, Cluj, 1928, 16 p; E. Marburg, *Der rumanisch-ungarische Optantenstreit vor dem Gemischten Schiedsgericht und dem Volkerbund,* Noske, Leipzig, 1928,113 p; N. N. Petrasco, *La reforme agraire roumaine et les réclamations hongroise. Preface par Albert Wahl,* Tipografia Bucovina - I. E. Toruțiu, Bucureşti, 1931, 148 p; G. Ion, *Optanții şi politica noastră externă,* în „Banatul", III, 1928, nr. 4, p. 18; C. I. Dobrin, *Les optants hongrois et la reforme agraire roumaine,* A. Pedonne, Paris, 1929, 249 p; C. D. Cutcutache, *Un mare conflict internațional: optanții unguri ai Transilvaniei şi reforma agrară din România,* Prefață de d-l N.Titulescu, Tipografia Revista Geniului, Bucureşti, 1931, 180 p;

optanților, Nicolae Iorga sublinia: „Ungaria o fi având nevoie de bani pentru feudalii ei expropriați, dar ea are, mai ales nevoie de agitație”[92].

Replica antirevizionistă a venit şi din domeniul cercetării problemelor sociale ale Transilvaniei, mai ales prin comparația situației țărănimii ardelene în cadrul „Ungariei milenare” cu cea de după 1918[93].

Analizând situația economică a Ungariei înainte de 1918, cercetătorii români evidențiau faptul că deşi doar aproximativ 30% din populație trăia în oraşe, cele mai vaste şi cele mai fertile întinderi de pământ aparțineau moşierilor, fiind averi de mână moartă şi dominionuri familiale neînstrăinabile.

Ruinarea proprietății țărăneşti în dauna marilor proprietăți funciare şi slaba dezvoltare a industriei, care nu putea ocupa mâna de lucru disponibilizată, a determinat emigrarea țărănimii, în special în Statele Unite. Agricultura bazată pe relații feudale a determinat o scădere a productivității, care urma să fie compensată prin sporirea dărilor indirecte, care împingeau țărănimea la sărăcire, amplificată de datoriile cămătăreşti.

Reforma agrară din România a constituit în opinia economiştilor romani un model de toleranță, prin faptul că au fost împroprietăriți, deopotrivă, atât țăranii români, cât şi cei maghiari, după cum au fost expropriați atât marii proprietari români, cât şi cei maghiari.

Referindu-se la caracterul reformei agrare aplicate în statul român, Nicolae Iorga nota: „Noi am mulțumit pe țăranii noştri, ba i-am mulțumit de multe ori în aşa fel, încât am stricat creditul țării; dar în sfârşit i-am mulțumit. Să le recomandăm vecinilor noştri să termine întâiu cu toate chestiunile sociale de acolo şi pe urmă să stea de vorbă cu noi. Dar o țară, care nu a rezolvat nici o singură chestiune socială, o țară care reprezintă tirania câtorva mii de oameni asupra unor țărani neliberați, nu o văd în condițiuni tocmai potrivite, pentru a face o operă de recucerire”[94].

---

92 C. Buşe, N. Dascălu, *op.cit.,* p. 73;

93 P. Suciu, *Din trecutul țărănimii române din Ardeal (Sur le passé de la clase payssane roumaine de Transylvanie),* în «Soc. de Mâine», IV, 1927, p. 37-38;
Idem, *Situația culturală a țărănimei noastre ardelene în trecut m* „Soc. de Mâine”, IV, 1927, p. 223;
I. Rusu, *Quelques considérations sur la reforme agraire en Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie”, II, 1936, nr. 3, p. 371-392;

94 C. Buşe, N. Dascălu, *op.cit.*, p. 95;

Demografia istorică şi revizionismul

Extrem de documentate, datorită faptului că s-au bazat pe cifre reale, au fost studiile de statistică, prin care specialiştii români au combătut falsitatea datelor puse în circulaţie de propaganda revizionistă maghiară.

Remarcabile prin volumul şi calitatea materialelor publicate, au rămas studiile lui Sabin Manuilă, coordonatorul general al recensământului din 1930 şi apoi director al Institutului de Demografie şi Recensământ[95]. Sabin Manuilă a combătut revizionismul cu argumentele demografiei istorice, disciplină aflată la început de drum în România anilor ’30. Organizarea ireproşabilă din punct de vedere tehnic şi ştiinţific a recensământului din 1930 i-a permis publicarea unor studii demografice extrem de edificatoare din punctul de vedere al combaterii neadevărurilor revizioniste[96].

Stabilirea structurii populaţiei României întregite avea o mare încărcătură politică, datorită presiunilor revizioniste din interiorul şi exteriorul ţării. În aceste condiţii, obiectivul principal al recensământului din 1930 urma să fie determinarea pe baze ştiinţifice a naţionalităţii locuitorilor, în funcţie de neam, limbă şi religie.

Demonstraţia demografică a lipsei de consistenţă a revizionismului a fost preocuparea majoră, desprinsă din cercetările lui Sabin Manuilă. Acesta combătea cererea schimbării graniţelor României prin argumentul stării etnologice al statului, adică prin caracterul naţional şi unitar. Justeţea graniţei de vest a României era vădită şi de cifrele statistice ale locuitorilor din zona trasată prin Tratatul de la Trianon. De asemenea, compoziţia naţională a Basarabiei, demonstra în concepţia lui Sabin Manuilă, caracterul românesc al acestei provincii.

în combaterea revizionismului cu mijloacele oferite de statistica modernă s-a angajat şi Ştefan Manciulea, care a publicat materiale

---

95 S. Manuilă, *Istorie şi demografie*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 1995. (coordonatori Sorina şi Ioan Bolovan), p. 14.

96 S. Manuilă, *Evoluţia demografică a oraşelor şi minorităţilor etnice din Transilvania,* în „Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială”, Bucureşti, VIII, 1929, nr. 1-3. p. 91-211;
Idem, *România şi revizionismul. Consideraţii etnografice şi demografice,* în „Arhiva pentru Ştiinţă şi Reformă Socială” XII, nr. 1-2, 1934, p. 55-82;
Idem, *Les problèmes démographiques en Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie”, I, 1934, p. 45-60;
Idem, *Le développement des centres urbains en Transylvanie,* în „Revue de Tranylvanie”, I, 1935, nr. 4, p. 445-460;
Idem, *Studiu etnografic asupra populaţiei României,* Ed. Inst. Central de Statistică, Bucureşti, 1940;

referitoare la studiul elementului românesc în Câmpia Tisei şi la graniţa de vest a ţării[97].

Datele statistice oferite de recensământul din 1930 au furnizat elemente de interpretare şi pentru istoricii Ioan Lupaş şi Silviu Dragomir[98].

Semnificaţia datelor statistice pentru combaterea argumentaţiei revizioniste a fost folosită şi de alţi cercetători din perioada interbelică, toţi contribuind prin lucrările lor la cunoaşterea realităţilor din România, prezentate de cele mai multe ori, eronat de propaganda maghiară[99]. Pentru a demonstra falsurile prezentate opiniei publice mondiale, cercetătorii români au apelat chiar la vechile date statistice din timpul dualismului, care contraziceau susţinerile acestora. De exemplu, I. Bianu, publica lucrarea „Statistica Ardelenilor de acum un secol şi mai bine (1812) cu învăţături pentru cei de acum" (Tipografia Convorbiri Literare, Bucureşti, 1924), iar V. Ciobanu, lucrarea „Statistica Românilor din Ardeal făcută de administraţia

---

97 Şt. Manciulea, *Contribuţii la studiul elementului românesc din Câmpia Tisei şi Carpaţii Nordici,* în „Lucrările Institului Geografic", IV, 1928-1929, p. 127-159;
Idem, *Dicţionarul geografic al Ungariei de la 1851 şi Românii,* în „Cultura Creştină", XVI, 1936, p. 100-109;
Idem, *La frontière occidentale de la Roumanie,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936-1937, nr. 3, p. 344-356;
Idem, *Graniţa de Vest a României (Studiu istorico-geografic), Blaj, 1936;*

98 I. Lupaş, *Problema oraşelor din Transilvania în lumina recensământului din anul 1930. Conferinţă rostită la Cercul Militar la 7 decembrie 1931,* în „Revista Economică", XXXIV, 1931, nr. 27, p. 261-265;
S. Dragomir, *Population de la Roumanie d'après la nationalité,* în „Revue de Transylvanie", 1936, II, 3, p. 537-539;

99 L. Colescu, *Numărul Românilor din fostul regat al Ungariei,* Tipografia Soccec şi Co, Bucureşti, 1919, p. 9;
P. Suciu, *Problema oraşelor ardelene,* în „Societatea de Mâine", I, 1924, p. 512-517;
Idem, *Populaţia Ardealului şi simţul realităţilor social-economice,* în „Societatea de Mâine", II, 1925, p. 31;
V. P. Râmniceanu, *Populaţia Ardealului. Date statistice şi etnografice,* în „Ţara Noastră", VI, 1925, p. 1046-1049;
V. Dima, *Fantaisies sur les chiffres statistiques (1930),* în „Revue de Transylvanie", II, 1935-1936, p. 542-546;
Idem, *Nationality conditions in Romania,* în „Revue de Transylvanie", II, 1935-1936, p. 540-542;
N. Istrate, *Ardealul şi Banatul în lumina cifrelor,* în „Transilvania", cf. nr. 77, p. 677-689;
Idem, *Statistica naţionalităţilor.* Bucureşti, 1930;
Dr. P. Vlad, *Contribution a l'etude de l'evolution de la population hongroise de Cluj,* în „Revue de Transyilvanie", II, 1936, nr. 3, p. 410-413;

austriacă la anul 1760-l762. Copiată din arhiva de război din Viena." (Tipografia Ardealul, Cluj, 1926)[100].

Prin intermediul datelor statistice a fost deconspirată politica de deznaționalizare a Ungariei față de minoritatea română din această țară în perioada interbelică. O sumă de cărți, studii şi articole au demonstrat opiniei publice europene, că în timp ce Ungaria asalta organismele internaționale cu plângeri împotriva statului român, în privința tratamentului minorităților, din statisticile maghiare rezulta că minoritatea română era aproape lichidată, prin politica de maghiarizare forțată, familiară statului ungar şi înainte de 1918[101].

Politologia ca argument antirevizionist

Ca un corolar al studiilor şi lucrărilor cu caracter juridic, istoric, geografic, economic şi statistic, domeniul politologiei a evidențiat substraturile psihologice şi ideologice ale pornirilor revizioniste, sesizând legătura dintre fascism ca regim politic intern şi revizionism, ca manifestare a politicii externe a unor state.

Analiştii români s-au îndreptat în primul rând spre dezvăluirea tuturor aspectelor legate de forțele care susțineau revizionismul şi de interesele acestora, realizabile printr-o astfel de politică.

---

[100] În același context menționăm faptul că Laurian Someşan a luat poziție împotriva reeditării unui atlas al lui P. Teleky apărut în 1910 şi care nu mai corespundea cu realitățile geografice ale Europei anului 1936. Autorul român menționa că reeditarea s-a făcut în limbile de circulație internațională şi în condiții grafice deosebite. (Vezi: L. Someşan, *La Transylvanie est-elle inhabitée?..,* p. 475).

[101] V. Stoica, *Românii din Ungaria*, în „Graiul Românesc", II, 1928, p. 173-177;
XXX, *Românii din Ungaria*, în „Universul", XLVI, 1928, nr. 227, p. 1;
A. Davidescu, *Românii din Ungaria*, în „Cele trei Crişuri", XI, 1930, p. 11;
N. Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei şi onomasticii*, Bucureşti, 1933;
Şt. Meteş, *Granița de Vest*, Blaj, 1933;
P. Banesco, *Les minorités nationales dans l'Europe Nouvelle*, Ed. de la „Revue L'Europe Orientale", Paris, 1935;
V. Tulescu, *Românii din Ungaria şi biserica ortodoxă maghiară*, în „Graiul românesc", VIII, 1935, p. 83-92;
P. Petrinca, *La situation des églises minoritaires roumaines de Hongrie après la paix de Trianon*, în „Revue de Transilvanie", II, 1935-1936, p. 90-95;
Idem, *La situation des écoles confessionnelles de la minorité roumaine de Hongrie après le Traité de Trianon*, în „Revue de Transylvanie", II, 1936, p. 356-370;
N. Petra-Petrescu, *Tratamentul minorităților din Ungaria de azi*, în „Țara Bârsei", VIII, 1936, p. 535-540;
Şt. Pascu, *Românii de la granița nord-vestică*. Cluj, 1939.

Remarcabile analize au făcut, din această perspectivă lucrările lui Aurel Gociman şi Eugen Toth, care au dezvăluit opiniei publice, mecanismele finanţării propagandei revizioniste şi a înarmării clandestine a Ungariei[102].

Analize politologice pertinente ale fenomenului revizionist au fost făcute în epocă şi de foştii luptători pentru emanciparea naţională a românilor, dintre aceştia detaşându-se Octavian Goga şi Iuliu Maniu[103].

Studiile lui D. D. Roşca, fost redactor şef la „Revue de Transylvanie" între 1934-l936, au evidenţiat caracterul ilogic al argumentelor revizioniste, formulate în lucrarea lui Aldo Dami, „Hongrie de demain" sau au analizat luări de poziţie ale unor personalităţi, care au participat la lucrările Conferinţei de pace de la Paris[104].

Specialiştii români în domeniu au reliefat de asemenea, caracterul tendenţios în care era prezentată de propaganda revizionistă problema minorităţii maghiare din România, concepţiile care au stat la baza unor asemenea exagerări sau legăturile revizioniştilor unguri cu o parte a clasei politice englezeşti, în perioada interbelică[105].

---

[102] A. Gociman, *Românii şi revizionismul maghiar.* Tipografia Universul, Bucureşti, 1934;
E. Toth, *înarmarea clandestină a revizionismului maghiar,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1935;

[103] O. Goga, *Ardealul şi politica Partidului Naţional Român,* în „Ţara Noastră", VI, 1925, p. 33-42;
Idem*, Aceeaşi luptă: Budapesta - Bucureşti,* Tipografia Universul, Bucureşti, 1930, 388 p;
I. Maniu, *Chestia Banatului. Discurs rostit în şedinţa Adunării Deputaţilor din 27 decembrie 1923,* Imprimeria Statului, Bucureşti, 1924, 31 p;
Idem, *La Roumanie et le révisionnisme. Le problème de la Transylvanie roumaine à la lumière des discours de M.M.l. Maniu et N. Titulesco au Parlement roumain - 4 avril 1934,* în „Revue de Tranylvanie", I, 1935, p. 98-106.

[104] D. D. Roşca, *Spécimen de logique révisionniste,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, nr. 3, p. 261-365;
Idem, *La révision du Traité du Trianon, est-elle possible?,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, nr. 3, p. 356-359;

[105] R. Cernea, *Le problème minoritaire. La Roumanie et le révisionnisme. Préface de M.Albert Deveze, Ministre de la Défense Nationale,* Belge, Paris, 1936, 103 p;
A. Ciato, *Problema minoritară la noi. Cu o prefaţă lămuritoare a diferendului dintre Români şi Maghiari. Conferinţă,* Ed. autorului, Cluj, 1929, 67 p;
R. Luca, *Dumping ideologic,* în „Viaţa Românească", XXV, 1933, nr. 4, p. 133-135; *Ibidem,* nr. 5, p. 248-250;
V. Cornea, *Mişcarea revizionistă din Anglia şi chestia Transilvaniei,* Ed. Cultura Poporului, Tipografia Moldova. Bucureşti, 1934, 63 p;
I. Mateiu, *Doctrina Partidului Naţional Ardelean privitoare la problema minorităţilor,* în „Democraţia", XV, 1927, nr.1, p. 56-69.

Pe baza datelor oferite de specialiştii români şi a observaţiilor făcute cu prilejul vizitelor de documentare în problema minorităţilor, în Occident au apărut o serie de lucrări sau studii, care au demascat la rândul lor netemeinicia susţinerilor revizioniste[106].

Din luările de poziţie pe această temă, menţionăm cea a publicistului englez Seton Wattson, care a evidenţiat implicarea aristocraţiei maghiare în conducerea acţiunilor revizioniste şi avantajele obţinute de pe urma unei asemenea politici[107].

De asemenea, J.D.E Evans, profesor de istorie Central Europeană la Universitatea din Londra, a răspuns admirabil conferinţelor antirevizioniste susţinute de contele Bethlen în Anglia, punând la punct afirmaţiile tendenţioase ale acestuia[108].

Etnografia şi folclorul

Continuând analiza antirevizionismului ştiinţific, evidenţiem importanţa lucrărilor de etnografie şi folclor, materializate în culegeri de literatură populară, care au scos la iveală suferinţele şi viaţa grea a românilor ardeleni, în condiţiile unei opresiuni naţionale îndârjite.

Etnografii români au realizat bibliografii ale folclorului românesc dar au cercetat şi aspecte ale influenţelor româneşti în poezia şi folclorul maghiar şi

---

[106] Jules Guiart, *Notes ethnologiques sur la Transylvanie,* Bibl. Soc. Anthorp Biologice, XXXIV, 1922, p. 62-67;
R. W. Seton Wattson, *România după zece ani,* în „Patria", X, 1928, nr. 265, p.3;
Idem, *Treaty revision and the Hungarian frontiers,* Erpe and Spottisavod, London, 1934;
Idem, *A history of the Roumanians from roman times to the completion of Unity,* Cambridge-University Press, 1934, 596 p;
J. D. E. Evans, *That Blue Danube. Forewardby R.W.Setton Watson, 1935,* Denis Archer, 32-36, Paternoster, Rew, E.C.4;
J. Macurek, *Istoria ungurilor şi a statului maghiar,* Praga, 1934;

[107] În conferinţa „Problema revizuirii tratatelor şi hotarele ungureşti", ţinută în Anglia în 1933, Seton Wattson arăta că: „Este natural că cercurile conducătoare din Ungaria propagă revizuirea şi revenirea la status-quo, căci este în joc propria lor existenţă. Nu independenţa ţării lor ciuntite îi doare, căci acestea există, ci stăpânirea lor se bazează pe forma de guvernământ oligarhică, bazată pe latifundii de mână moartă, pe votul pe faţă, controlul presei şi stăpânirea libertăţii de a se întruni şi asocia. Cu alte cuvinte, revizuirea Tratatului de la Trianon nu o cere naţiunea maghiară, ci doar acei câţiva interesaţi, care nu pot trăi fără a-şi crea noi sclavi, ca înainte de război." (A. Gociman, *op.cit.,* p. 69).

[108] Recenzia cărţii a fost făcută de S. Dragomir în „Revue de Transylvanie", II, 1935, nr. 2, p. 215-218.

invers, dovedind prin aceasta marele lor profesionalism dar şi spiritul de toleranţă, caracteristic poporului român dintotdeauna.

Cercetătorii români şi maghiari, deopotrivă, au reliefat de asemenea, necesitatea apropierii dintre cele două etnii, ca rezultat al convieţuirii comune. Au apărut astfel, studii în care au fost reliefate traducerile din literatura română în ungureşte, precum şi cântecele vechi ungureşti despre români, în special despre Iancu de Hunedoara, Mihai Viteazul, Horea, Cloşca şi Crişan. Au fost publicate bibliografii comune, româno-maghiare[109].

Lingvistica

Cercetările lingvistice s-au îndreptat, în special spre toponimie, pentru a demonstra vechimea şi răspândirea românilor în Transilvania pe baza numelor localităţilor, al satelor şi locurilor învecinate[110]. Remarcabile în acest context au fost studiile lui Sextil Puşcariu, un neobosit cercetător al fenomenului lingvistic românesc[111].

---

[109] A. Veress, *Cântece istorice vechi ungureşti despre Români (Anciennes chansons d'histoire hongroises sur Ies Roumains. Chansons surJean Huniade, Michei le Brave, la revolution de Horea (1538-1784),* Cultura Naţională, Bucureşti, 1935, 40p;
A. Veress, *Bibliografia română-ungară, voi. ¡-111, Românii în literatura ungară şi ungurii în literatura română (1473-1878),* Cartea Românească, Bucureşti, 1931-1935;
E. Câmpeanu, *Vechimea românilor în Secuime,* în „Rev. Ist.," XIII, 1927, p. 81-83;
I. V. Soricu, *Influenţe româneşti în poezia şi folclorul unguresc,* Tipografia Dacia Traiană, Sibiu, 1929;
E. Adorjan, *Românii în opera lui M. Jokai* în „Anuarul Lic. Sighişoara", 1929-1930, p.67-94;
A. P. Todor, *Traduceri din literatura română în ungureşte,* Tipografia României Unite, Bucureşti, 1931-;
I. Muşlea, *Bibliografia folclorului românesc pe anul 1930,* în „An. Arh. Folclor", I, 1932, p. 241-249;
XXX, *Bibliografia folclorului românesc pe anii 1931-1932,* în „An. Arh. Folclor", II, 1933, p.229-246;
I. Chelcea, *Literatura populară română contra dominaţiunii maghiare în Ardeal,* Tipografia Naţională, Cluj, 1935;

[110] N. Drăganu, *Originea Ardealului,* în „Evoluţia", II, 1922, nr. 5, p. 6-9;
Idem, *Toponimie şi istorie,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1928, 178 p;
Idem, *Vechimea şi răspândirea românilor pe baza toponimiei şi a onomasticei,* Tipografia Datina Românească, Vălenii de Munte, 1934, 58p;
I. Tolan, *Istoria Ardealului în lumina toponimiei,* în „Drumul nou", I, 1931, nr. 29, p. 1.

[111] S. Puşcariu, *Problema ardeleană în politica românească,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1931, 75 p;
Idem, *Regionalism constructiv,* în „Societatea de Mâine", II, 1925, p. 83-86;

Majoritatea studiilor şi articolelor erau însoţite de hărţi, care demonstrau răspândirea pe tot teritoriul României a unor cuvinte sau grupe de cuvinte pentru a demonstra netemeinicia supoziţiilor revizioniste, în privinţa trecutului istoric al poporului român. Referitor la această chestiune, Sextil Puşcariu seria în 1934, în „Revue de Transylvanie", că frontiera politică a trecut peste crestele Carpaţilor, dar ea n-a fost niciodată linia de demarcaţie a dialectelor, mai mult, ea n-a putut separa sufletul românilor de pe cele două versante, Carpaţii constituind întotdeauna linia de unire, spinarea dorsală a poporului român, conştient de unitatea sa[112].

Rezultatul cercetărilor de toponimie, hidronimie şi onomastică au fost concretizate în lucrări de sinteză şi bibliografii, cum a fost cea elaborată de Iorgu Iordane[113].

În atenţia lingviştilor au intrat şi problemele prezentării adevăratei dimensiuni a literaturii române, în contextul luptei pentru unitatea neamului românesc[114].

Idem, *Numiri de localităţi din Ardeal,* în „Drumul nou", I, 1931, nr. 29, p. 1;
Idem, *Numele satelor noastre,* în „Ţara Bârsei", VI, 1934, p. 387-394;
Idem, *Le parler en Transylvanie*, în „Revue de Tranyilvanie", I, 1934, nr. 1, p. 145-152.

[112] Ibidem, p. 152.

[113] I. Iordan, *Încercare de bibliografie toponimică românească*, B. Soc. Geografie, Bucureşti, 1927, XLVI, p. 31-49;

[114] I. Agârbiceanu, *Apostolat cultural, apostolat naţional*, în „Cele trei Crişuri," VI, 1925, p. 138-139;
H. Teculescu, *Scriitorii, ca luptători pentru unirea neamului*, Tipografia Arhidiecezană, Arad, 1925, 62 p;
I. Breazu, *Problema literară a Ardealului in anul al zecelea*, în „Societatea de mâine", V, 1928, p. 456-457;

[115] N. Iorga, *Istoria presei româneşti: De la primele începuturi, până la 1916*, Tipografia Adevărul, Bucureşti, 1922, 192 p,
I. Lupaş, *Contribuţiuni la istoria ziaristicei româneşti ardelene*, Ed. Asociaţiunii, Sibiu, 1926, 120 p;
E. Giurea, *Presa românească din Ardeal*, în „Societatea de Mâine" I, 1924, p. 536;
O. Ghibu, *Presa ardeleană pribeagă (1915-1919)*, în .Almanahul Presei Române", 1926, p. 66-77;
XXX, *La presse roumaine*. Cartea Românească, Bucureşti, 1927, 62 p;
I. Lupaş, *Ziaristica română în serviciul ideii de unitate naţională*, în „Universul", XLIX, 1932, nr. 7, p. 1;
I. Gorun, *Câteva amintiri (despre presa Transilvaniei)*, în „Almanahul Presei Române", 1926, p. 28-30,
D. I. Cucu, *Trei aniversări (Gazeta Transilvaniei, Telegraful român...)*, în „Cosânzeana", 11, 1927, p. 25-26
A. Mureşianu, *Presa românească înainte şi după 1848,* în „Ţara Bârsei", 3, 1931, p. 102-117;

Presa

Mergând mai departe cu analiza noastră, ne oprim asupra unui domeniu apropiat lingvisticii, şi anume presa, care a constituit, de asemenea, obiect al cercetării unor specialişti de mare valoare.

Pe lângă monumentala lucrare a lui Nicolae Iorga, au apărut lucrări, care făceau istoricul presei româneşti din Transilvania şi Banat, reliefând importanţa acestui mijloc de rezistenţă naţională, în faţa politicii de deznaţionalizare, dusă de guvernanţii maghiari[115].

Nu au lipsit lucrările despre greutăţile cu care s-a confruntat presa ardeleană în perioada interbelică, în comparaţie cu presa în limba maghiară şi germană[116].

Au fost întocmite antologii din ziaristica românească şi studii cu caracter statistic, care au reliefat importanţa acestui mijloc de informare în masă în societăţile moderne[117].

---

[116] I. Agârbiceanu, *Greutăţile presei române din Ardeal,* în „Almanahul Presei Române", Tipografia Viaţa, Cluj, 1926, p. 115-118;
I. Băilă, *Ardealul şi problemele culturale. Foile pentru popor,* în „Univ. Lit.", XLIII, 1927, p. 653;
S. Bornemisa, *Publicaţiile Ardealului înainte de războiu şi situaţia lor de astăzi,* în „Gazeta Cărţilor", I, 1921, nr. 5, p. 1-2;
C. I. Codarcea, *Echos de la presse de la langue allemande,* în „Revue de Transylvanie", II, 1935, nr. 2, p. 221-225;
S. Bornemisa, *Publicaţiile Ardealului înainte de război şi situaţia lor astăzi,* în „Gazeta Cărţilor", 1, 1921, nr. 5, p. 1-2;
I. Lupaş, *Criza presei ardelene,* în „Soc. de mâine", 3, 1926, p. 4;
I. Bârlea, *Ziaristica românească în Maramureş,* în „Gazeta Maramureşului", VII, 1926, nr. 9, p. 3;
T. Birăescu, *Scrisori din Timişoara (despre istoria presei din Banat),* în „Cele Trei Crişuri", VIII, 1927, p. 65-66;
A. Cosma, *Istoria presei române din Banat,* vol. I, Timişoara, 1932;
A. Banciu, *însemnări răzleţe (despre presa Transilvaniei),* în „Ţara Bârsei", III, 1931, p. 146-147;

[117] A. Bogdăneţ, *Publicaţiile religioase periodice din România de după războiu,* în „Biserica Ort. Rom.", XLVI, 1928, p. 270-279;
S. Bornemisa, *Gazetele poporale din Transilvania si Banat,* în „Fraţilor Alex. şi Ion Lapedatu", cf. 194, p. 133-148;
I. Băilă, *Presa românească ardeleană,* în „Transilvania", cf. nr. 77, p. 1283-1289;
E. Bucuţa, Statistica publicaţiilor periodice din Transilvania, în „Transilvania", cf. nr. 77, p. 1291-1304;
E. Samoilă, Ziaristica. Antologie, Tipografia Adevărul, Bucureşti, 1932, 343 p;
A. I. Cosma, Istoria presei române din Banat, vol. I, Unirea Română, Timişoara, 1932, 159 p.

Motivând preocuparea pentru cercetarea istoriei presei ardelene, „Almanahul Presei Române" pe 1926 sublinia în prima sa pagină că: „istoria ziaristicii ardelene este cea mai frumoasă pagină din istoria Ardealului de o sută şi mai bine de ani încoace. Filele ei cuprind gândirea şi simţirea celor mai de seamă bărbaţi pe care i-a dat neamul românesc în această provincie. Toţi scriitorii, toţi dascălii, toţi luptătorii politici în coloanele ei şi-au depus tot ce au avut mai curat în sufletelor lor şi ce-au socotit mai de preţ pentru neamul lor întreg"[118].

A. Buteanu, secretarul de redacţie al ziarului „Societatea de Mâine", sublinia că presa ardeleană în limba română, a dat un înalt exemplu de idealism dezinteresat, de abnegare, prin luptă neşovăitoare în faţa piedicilor, neînfricoşată în faţa ameninţărilor şi constantă în faţa pedepselor aplicate de stăpânirea duşmană[119].

Directorul ziarului „Unirea Poporului" din Blaj, Al. Lupeanu Mellin evidenţia rolul acestui oraş, ca şi centru al vieţii culturale româneşti din Ardeal, la începutul secolului al XIX-lea, datorită şcolilor şi cărturarilor mulţi pe care îi avea[120].

Cercetând activitatea presei ardelene pribege, între 1915 şi 1919, O Ghibu reliefa două direcţii principale de acţiune. Primul obiectiv era legat de propaganda pentru înfăptuirea idealului naţional la românii din vechiul Regat şi Basarabia iar al doilea viza strecurarea încrederii în acest ideal în sufletul celor pe care împrejurările i-au făcut să creadă mai puţin în realizarea lui, adică în rândul miilor de prizonieri români din Rusia[121].

Referindu-se la ziarele naţionale din Transilvania înainte de 1918, I. Agârbiceanu evidenţia faptul că fiecare număr era considerat ca o biruinţă, ca o realizare naţională, nu numai de redacţia internă, ci şi de colaboratori şi cititori. În viziunea lui I. Agârbiceanu, presa era oglinda frământărilor şi preocupărilor unui popor, care decenii întregi nu a avut o altă posibilitate de a se manifesta în public, era o operă naţională, susţinută de cei mai conştienţi[122].

---

[118] XXX, *Almanahul presei române pe 1926,* Tipografia Viaţa, Cluj, editat de Sindicatul Presei Române din Ardeal şi Banat, p. 3;

[119] A. Buteanu, Presă veche în ţară nouă, în *„Almanahul presei române pe 1926",* p. 151;

[120] Al. Lupeanu Mellin, *începuturi ale ziaristicei româneşti în Ardeal,* în „Almanahul presei române pe 1926", p. 39;

[121] O. Ghibu, *Presa ardeleană pribeagă (1915-1919),* în „Almanahul presei române pe 1926", p. 67.

[122] I. Agârbiceanu, *Greutăţile presei române din Ardeal,* în „Almanahul presei române pe 1926", p. 115.

Analizând cauzele dispariţiei marilor ziare ardelene dinainte de 1918, I. Agârbiceanu era de părere că vina principală a acestor stări de lucruri aparţinea acelora, care s-au grăbit să vină cu luptele de partid şi să divizeze Ardealul, împărţindu-l în tabere de interese de alt ordin, decât cel general românesc. Era condamnat faptul că unitatea societăţii a fost scindată, înainte ca presa românească să-şi fi spus ultimul cuvânt, deoarece s-au întemeiat ziare numai cu interes de partid, care au lucrat numai pentru aprofundarea diviziunii[123].

Lucrările de istorie a presei româneşti şi ardelene, în special, au fost folosite ca argument antirevizionist, pentru că au redat în mod veridic, eforturile românilor de a-şi menţine dreptul la existenţă naţională, prin intermediul acestui mijloc modern de comunicare în masă. Pe de altă parte, presa a înregistrat tot ceea ce s-a produs în domeniul literaturii, istoriei,economiei în parcursul unui veac, fiind o oglindă fidelă a aspiraţiilor unui neam mult încercat de-a lungul istoriei.

Învăţământul

Un alt domeniu asupra căruia s-au oprit studiile cu caracter antirevizionist a fost învăţământul, care ca şi alte domenii a fost ţinta propagandei revizioniste[124]. Într-un studiu din 1934, A. Caliani arăta că de ani de zile, ziarele din străinătate, şi unele reviste publicau articole asupra dificultăţilor pe care guvernul român le crea maghiarilor din Transilvania, în ceea ce priveşte învăţământul. Toate aceste scrieri, menţiona autorul, aveau un caracter comun fiindcă denaturau adevărul sau dădeau proporţii exagerate unor chestiuni în detaliu, de interes secundar, unor fapte izolate şi pasagere[125].

Faţă de o asemenea poziţie, autorul arăta că: „noi românii, care executăm în mod loial prevederile Tratatului de pace şi care vrem să fim şi să rămânem ca buni vecini cu Ungaria, avem datoria să clarificăm opinia publică din Ungaria asupra adevăratei situaţii a minorităţilor din

---

123 *Ibidem*.

124 I. Popovici, *Problema şcoalelor minoritare din Ardeal şi Banat,* Cluj, 1925'
A. Caliani, *L'enseignement minoritaire en Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, nr. 1, p. 317-388;
Idem, *Le développement de l'enseignement primaire dans la zone culturelle de Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936-1937, nr. 3, p. 378-383;
M. C. Lacea, *Braşovul între anii 1871-1878,* în „Fraţilor Alexandru şi Ion I. Lapedatu la împlinirea vârstei de 60 de ani" (Hommage dédié aux frères Alexandru et Ion I. Lapedatu, à l'occasion de leur soixantième anniversaire), M. O. Imprimerie Nationale, Bucarest, 1936.

125 A. Caliani, *L'Enseignement minoritaire...,* p. 317.

Transilvania, din punct de vedere al învățământului, crezând că vom face un serviciu, corijând afirmațiile tendențioase, care au fost răspândite”[126].

Pornind de la aceste premise, autorul articolului analiza prin studiul documentelor statistice, comparativ, situația învățământului din Transilvania pe trei perioade: înainte de război, sub legislația maghiară, apoi între 1919-1924, sub regimul de tranziție al Consiliului Dirigent şi între 1924-1933, sub regimul legilor şcolare româneşti.

După statisticile publicate, între 1880 şi 1914, numărul şcolilor româneşti din Transilvania a scăzut de la 2750 la 2170, iar 394 şcoli bilingve au dispărut complet. Rezulta o pierdere de 30,98% pentru şcolile româneşti, în timp ce numărul şcolilor maghiare în aceeaşi perioadă a crescut de la 1334, la 2801, cu un regim de creştere de aproximativ 300%[127]. Cercetând cauzele analfabetismului şi situația învățământului primar românesc din Ungaria, dinainte de război, statisticile publicate de A. Caliani arătau că în 1913-1914 funcționau 6571 şcoli, din care 3911 în limba maghiară, pentru o populație de 2.998.129 maghiari şi 2660 şcoli de altă limbă, pentru o populație de 3.386.881 de nemaghiari[128].

La 1 decembrie 1918, statul român a preluat cele 1669 şcoli primare iar cifrele avansate pentru perioada interbelică demonstrau creşterea numărului celor care ştiau să scrie şi să citească. Această creştere era aceeaşi, în județele cu populație majoritară, dovadă că România era o țară democratică, unde ura de rasă nu era cultivată şi solicitudinea statului român în domeniul învățământului s-a exercitat în mod egal în folosul țăranului român, maghiar, sârb sau slovac[129].

Rememorându-şi anii de liceu, M. C. Lacea evoca vremurile grele ale persecuțiilor maghiare asupra şcolilor româneşti. In aceste condiții, directorul liceului din Braşov, văzându-se amenințat să închidă porțile şcolii a fost nevoit să ceară ajutor de la Bucureşti. Presa de la Budapesta a declanşat o virulentă campanie împotriva directorului şcolii, acuzându-l de iredentism[130].

Împotriva atacurilor presei revizioniste la adresa învățământului românesc, a luat poziție şi istoricul Silviu Dragomir. Acesta condamna campania ziarelor ungare împotriva modificărilor legii învățământului secundar, care ar fi transformat bacalaureatul într-o „implacabilă ghilotină”

[126] *Ibidem*.
[127] *Ibidem,* p. 368
[128] *Ibidem,* p. 332.
[129] *Ibidem*.
[130] M. C. Lacea*, Braşovul între anii 1871-1878,* în „Fraților Alexandru şi Ion Lapedatu,...”, p. 388.

sau într-o „inchiziție în domeniul culturii" pentru populația şcolară de limbă maghiară"[131]. Față de asemenea acuzații, profesorul Aron Demian, directorul liceului din Orăştie şi reprezentant al Departamentului Instrucțiunii Cultelor şi Artelor pentru Transilvania, arăta că: „marea proporție a eşecurilor îşi găseşte explicația în pregătirea precară a candidaților, comisia nefăcând nici o distincție între elevii români şi elevii minoritari"[132].

În fața unor asemenea atitudini ale presei maghiare, specialiştii români au trecut şi ei la analiza situației şcolilor minorității române din Ungaria.

Într-un studiu publicat în 1936, P. Petrinca sublinia că legea şcolară maghiară referitoare la minorități, apărută în 1925, a instituit trei tipuri de şcoli, dar a fost aplicată de aşa manieră că a privat minoritatea română de toate drepturile la un învățământ în limba sa proprie. Şcolile confesionale româneşti ortodoxe şi unite au fost suprimate fără distincție iar şcolile de stat cu limba de învățământ română, nu au fost niciodată înființate de guvernul maghiar. Nu exista nici o şcoală cu limba de predare română, nici măcar limba română să fie studiată ca materie cu caracter facultativ[133].

Studiile privind situația învățământului din Transilvania, înainte şi după 1918 au dat un răspuns ferm provocărilor revizioniste, demonstrând că aceleaşi personaje, care au desființat practic învățământul în limbile naționale în timpul dualismului, acuzau statul român că duce o politică discriminatorie în domeniul învățământului.

Cultura

Fiind strâns legat de învățământ, nici domeniul culturii nu a fost ocolit de propaganda revizionistă. Împotriva exagerărilor, care au mers până la încercarea de a demonstra inferioritatea culturală a poporului român, s-au ridicat numeroase personalități ale culturii şi ştiinței româneşti. Astfel, Ioachim Crăciun a elaborat o bibliografie a Transilvaniei, cuprinzând toate cărțile studiile şi articolele scrise în toate domeniile ştiinței şi culturii, între 1916 şi 1936. Neobositul universitar clujean a publicat şi studii comparate, demonstrând prestigiul ştiințific de care s-a bucurat universitatea clujeană în perioada interbelică. Cu ocazia sărbătoririi jubiliare a Universității Ferdinand I din Cluj, care a avut loc la 20-21 octombrie 1930, s-a organizat la Biblioteca Universității o expoziție retrospectivă, unde s-au putut vedea lucrările ştiințifice ale corpului profesoral, grupate pe instituții şi facultăți.

131 S. Dragomir, *Les martyrs de l'ignorance*, în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 3, p. 371.

132 *Ibidem*, p. 372.

133 P. Petrinca, *La situation des écoles confesionnelles de la minorité roumaine de Hongrie*, în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 3, p.361.

Expoziția a avut rolul de a prezenta bilanțul științific al universității româneşti din Transilvania în prima decadă 1920-1930, de când poporul român a redobândit drepturile sale legitime asupra acestei părți de teritoriu național şi unde ştiința a început să fie studiată în limba română[134].

Pretinsa superioritate culturală, susținută cu emfază de aristocrația maghiară, a fost combătută uneori cu o fină ironie de cercetătorii români, care au argumentat faptul că, împlinirea idealului național a descătuşat forțele creatoare ale poporului român, manifestate în toate domeniile științei şi culturii[135].

Medicina

Nu au lipsit nici studiile referitoare la tradițiile medicinii transilvănene, care au reliefat nivelul înalt al dezvoltării medicinii româneşti. Astfel, V. L. Bologa a publicat lucrări despre începuturile medicinii ştiințifice româneşti în Transilvania[136]. S-au scris studii referitoare la organizarea sanitară a Transilvaniei după unire, precum şi despre nivelul sănătății publice în Transilvania, care au reliefat înaltul profesionalism şi măsurile luate în acest domeniu[137].

Arta

Împotriva propagandei revizioniste prin artă, s-au ridicat personalități ale domeniului, care au condamnat asemenea practici, în studiile şi articolele publicate[138].

---

134 I. Crăciun, *L'Université roumaine et l'Université hongroise de Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 3, p. 322.

135 O. Boitoş, *Ardealul cultural în anii de după unire. Naivități bătrâne şi pretenții puerile. Deplasarea axei culturale,* în „Scrisul Românesc", I, 1927, p. 68-71.

136 V. L. Bologa, *începuturile medicinei ştiințifice româneşti.* Tipografia Lumea şi Țara, Cluj, 1930.

137 A. Voina, *Organizarea sanitară a Transilvaniei în primul deceniu al Unirii,* în „Transilvania", cf. nr. 77, p. 739-749;
L. Daniello, *La santé publique en Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 4, p. 482-494.

138 V. Vătăşianu, *Les vieilles églises roumaines de pierre du département de Hunedoara,* Cartea Românească, Cluj, 1930;
C. Petranu, *Les monuments historiques du département de Bihor, Églises en bois (The wooden churces in the country of Bihor),* Roumania, Sibiu, 1931;
Idem. *L'histoire de l'art hongrois au service du révisionnisme*, M.O. Imprimeria Națională, Bucureşti, 1934;

Majoritatea studiilor împotriva propagandei revizioniste prin artă au fost publicate de Coriolan Petranu, care arăta că nu numai producţiile artistice, ci şi istoria artei însăşi a fost pusă în slujba revizionismului ungar. Nu numai revizioniştii de profesie, dar şi istoricii de artă unguri, care nu erau în serviciul de propagandă oficială, apărau direct sau indirect această tendinţă[139]. Specialistul român arăta că după 1918 istoria artei din Ungaria şi-a multiplicat excesele şi neadevărurile. Dacă înainte de război, aceşti istorici susţineau că nu există artă naţională maghiară în Transilvania, după război situaţia s-a schimbat radical: existenţa unei arte naţionale maghiare în Transilvania a devenit o profesiune de credinţă şi toate loviturile date artei româneşti erau binevenite[140].

Studiile lui C. Petranu zugrăveau atmosfera de intoleranţă din Ungaria în care, chiar dacă un istoric al artei nu era pro-revizionist, era considerat un fals patriot şi chiar trădător. Punând sub lupa cercetării, broşurile de propagandă revizioniste, C. Petranu evidenţia faptul că acestea foloseau alături de simboluri istorice, cele de ordin geografic, economic, demografic, sau argumente împrumutate din istoria artei transilvane[141]. Producţiile artistice ale propagandei revizioniste ungare au fost clasificate de cercetătorul român în două mari grupe. Primele erau opere ale amatorilor şi ziariştilor, care acopereau cu injurii tot ceea ce ţinea de numele de român. Cea de-a doua grupă era formată din opere ale savanţilor, care înveleau calomnia într-o manieră pseudo-ştiinţifică[142]. Din această categorie făceau parte lucrările lui Şt. Moller, C. Divald şi T. Gerevich, despre monumentele artistice ale Ungariei. Ultimul dintre ei, în comunicarea prezentată la Congresul de Istorie a artei de la Stockolm în 1933, susţinea că civilizaţia şi talentul artistic al naţiunii maghiare a creat în bazinul carpatic o viaţă artistică foarte intensă, iar arta ungară era ultima santinelă, spre Răsărit, a stilului occidental[143].

Idem, *La part des trois nationalités de Transylvanie dans la formation de son caractère artistique*, în „Revue de Transylvanie", I, 1935, nr.4, p. 461-465;

Idem, *L'influence de l'art populaire des Roumains sur les autres peuples de Roumanie*, în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 3, p. 278-321;

Idem, *L'Histoire de l'art hongrois à tendance révisionniste devant la science étranger*, în „Revue de Transylvanie", III, 1936, nr. 1, p. 235-239;

Idem, *Noi încercări şi aprecieri asupra arhitecturii în lemn din Transilvania*, în „Fraţilor Al. şi I. Lapedatu", p. 645-673.

139 C.Petranu, *L'histoire de l 'art hongroise au service du révisionnisme*, p. 75.

140 Idem, *L'histoire de l 'art hongrois a tendance révisionniste*, p. 236.

141 Idem, *L'histoire de l 'art hongroise au service du révisionnisme*, p. 75.

142 *Ibidem*.

143 *Ibidem.*

C. Petranu a petrecut o parte din viaţa sa studiind monumentele româneşti din Ardeal şi făcându-le cunoscute în cărţile şi albumele sale, prin care combătea afirmaţiile tendenţioase la adresa compatrioţilor săi.

Pentru a răspunde unor asemenea calomnii, C. Petranu a publicat în limba germană, o sinteză a artei româneşti din Transilvania, care s-a bucurat de unanime aprecieri în străinătate[144]. Documentele conţinute în această lucrare au redus la tăcere calomniile ungare, care au determinat o atitudine de îndoială asupra spiritului ştiinţific al istoricilor de artă din Ungaria.

Delimitându-se radical de metodele folosite de propaganda revizionistă, C. Petranu sublinia într-un spirit ştiinţific şi tolerant,contribuţia originală a tuturor etniilor la dezvoltarea artei şi la formarea caracterului artistic, precum şi la influenţele reciproce, perpetuate de-a lungul anilor. Pe baza argumentelor ştiinţifice, autorul a demonstrat că după Tratatul de la Trianon, românii s-au putut manifesta liber în toate domeniile artistice.

Caracterul ştiinţific al studiilor publicate de C. Petranu a fost apreciat de o serie de personalităţi din străinătate, cum au fost: Henri Focillon, dr. Karl Ginhart - profesor la Şcoala Superioară din Viena şi Paul Henry, de la Universitatea din Clermond Ferrand. Acesta arăta că specialistul român, prin studiile sale s-a ridicat cu argumente solide împotriva publicaţiilor ungare, care se uneau în a demonstra flagranta inferioritate a românilor din Transilvania, în domeniul intelectual şi artistic[145].

Muzica

Nu a fost scutit de atacurile propagandei revizioniste nici fenomenul muzical românesc. Chiar şi cunoscutul Béla Bartok, renumit pentru obiectivitatea sa ştiinţifică din lucrarea publicată în 1913, „Cântece poporale româneşti din comitatul Bihor", după Tratatul de la Trianon şi-a schimbat opiniile. În 1925, el susţinea că satul românesc era mai sărac în melodii în comparaţie cu cel maghiar şi că muzica românească avea dialecte multe, pe când cea maghiară era unitară[146]. Acelaşi muzicolog afirma la Congresul Internaţional de artă populară de la Praga din 1928 că vechile cântece maghiare au avut o influenţă preponderentă asupra celor româneşti, dar fenomenul nu s-a realizat şi invers[147]. Faţă de asemenea elucubraţii, C. Petranu sublinia că „teoria influenţei secuieşti şi ungare

144 C. Petranu, *Die Kunstdenkmäler das Siebenbürger Rumänen,* Cluj, 1927.

145 Idem, *L'Histoire de l'art hongrois à tendance révisionniste,* p. 238.

146 Idem, *Observations en marge de réponse de M.Béla Bartok,* în „Revue de Tranyilvanie", III, 1937, nr. 2, p. 394.

147 *Ibidem.*

asupra muzicii populare româneşti se baza pe argumente la fel de solide ca firele de nisip în bătaia vântului"[148].

Provocărilor maghiare, muzicologii români le-au răspuns cu obiectivitate ştiinţifică, prin sublinierea Întrepătrunderilor fenomenelor muzicale, în sensul cercetării elementelor româneşti din muzica maghiară şi invers. Au fost publicate şi studii asupra contribuţiei muzicienilor români la dezvoltarea fenomenului muzical universal, precum şi cercetări asupra compozitorilor mai puţin cunoscuţi din Transilvania, înainte de Marea Unire[149].

Faţă de scrierile muzicologilor unguri, care insistau asupra elementelor, care separau cele două etnii în Transilvania şi afirmau o superioritate neargumentată a fenomenului muzical maghiar, cercetătorii români au evidenţiat cu obiectivitate, fenomenul natural şi firesc al întrepătrunderilor reciproce, datorită convieţuirii comune.

Teatrul

Contribuţiile în domeniul cercetării istoriei teatrului românesc din Transilvania au evidenţiat rolul primelor încercări de la Blaj din 1831, dar şi greutăţile întâmpinate de cei care au vrut să dezvolte o mişcare teatrală în această zonă[150]. M. Breazu relata într-un studiu din 1936 că deputatul român Iosif Hodoş a cerut Parlamentului din Budapesta o subvenţie de 200.000 de florini pentru fondarea unui teatru românesc în Transilvania. Maghiarii şi saşii au răspuns printr-o violentă opoziţie, amestecată cu ironii deplasate, faţă de acest drept legitim solicitat de deputatul român[151].

Contribuţiile la istoria teatrului românesc din Transilvania au evidenţiat şi rolul lui Ion I. Lapedatu, considerat iniţiatorul dramei în această parte a

---

148 *Ibidem*.

149 T. Brediceanu, *Muzica şi compozitorii români ai Transilvaniei,* Tipografia Cartea Românească, Chişinău, 1926;
G. G. Alexici, *Elementele române in muzica populară maghiară,* în „Grai şi suflet", III, 1927, p. 47-82,
M. Gr. Posluşnicu, *Istoria musicei la români. De la naştere până-n epoca de consolidare a culturii artistice. Cu o prefaţă de N. Iorga,* Cartea Românească, Bucureşti, 1928, 632 p.

150 I. Băilă, *Teatrul în Ardeal,* în „Flacăra", VII, 1922, p. 447;
I. Agârbiceanu, *Teatrul în Ardeal. Câteva însemnări,* în „Cele trei Crişuri", IX, 1927, p. 75-76;
Z. Bârsan, *Teatrul românesc în Ardeal (1918-1928),* în „Transylvania", cf. nr. 77, p. 1255-1262;
I. Breazu, *Teatrul Naţional din Cluj,* în „Boabe de grâu", III, 1932, nr. 3-4, p. 116-117.

151 M. Breazu, *Matei Millo în Transilvania şi Banat (1870)* în „Fraţilor Alexandru şi Ion I. Lapedatu...", p. 195.

ţării, unde producţiile artistice au fost supuse la tot felul de vexaţiuni din partea autorităţilor maghiare[152].

Religia

Strâns legat de cultură şi domeniul religios a consemnat contribuţii valoroase la definirea antirevizionismului românesc. Preoţii şi înalţii prelaţi ai bisericii ortodoxe şi unite româneşti, prin cuvântări, conferinţe şi materialele publicate au condamnat agresivitatea politicii şi propagandei revizioniste.

Din multitudinea materialelor publicate pe această temă, menţionăm pentru început, pe cel al lui Miron Cristea, Patriarhul României, cu titlul „Adevăruri istorice asupra reîntregirii neamului" rostit în biserica încoronării de la Alba Iulia, în 20 mai 1929, ca un cuvânt festiv la a 10-a aniversare a unirii[153].

O altă direcţie a studiilor şi cercetărilor din domeniul religios s-a îndreptat spre istoricul celor două biserici din Transilvania,cea ortodoxă şi cea unită şi a rolului lor în lupta pentru libertate a poporului român. Pe această temă au publicat lucrări: N. Bălan, I. Mateiu, Gh. Ciuhandru, importanţi reprezentanţi ai ortodoxismului în Transilvania, dar şi istorici ca Ştefan Meteş, care a abordat problema artei religioase în Transilvania[154].

Destul de numeroase au fost şi studiile care au analizat implicaţiile politicii statului romano-catolic unguresc în susţinerea propagandei şi a acţiunilor revizioniste şi iredentiste pe teritoriul României[155]. În acest

---

[152] D. St. Petruţiu, *Contribuţii la istoria teatrului românesc din Transilvania,* în „Fraţilor Alexandru şi Ion. I. Lapedatu", p. 675-683.

[155] Miron Cristea - Patriarhul României, *Adevăruri istorice asupra întregirii neamului,* Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1929, 19 p.

[154] N. Bălan, *Ortodoxia în mijlocul frământărilor de azi. Orientări pragmatice pentru „Frăţia Ortodoxă Română",* Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1933, 24 p;
I. Mateiu, *Românii ortodocşi şi uniţii români sau două organizaţii bisericeşti române în Ardeal. Studiu istorico-statistic bisericesc de un om al bisericii,* Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1922, 76 p;
Idem, *Un champion de la magyarisation: Albert de Berzeviczy,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 4, p. 546-554;
Gh. Ciunhandru, *Papism şi ortodoxism în Ardeal sau porfiră şi cunună de spini, Studiu statistico-bisericesc,* Tipografia Diecezană, Arad, 1922, 95 p;
Idem, *Les éveques Samuel Vulcan et Gherasim Raţ. Pages choisies de l'histoire des Roumains de Crişana (1830-1840),* Arad, 1935;
Şt. Meteş, *Din istoria artei religioase române,* Tipografia Ardealul, Cluj, VII, 1929, 167 p;
S. Oprean, *Săcuizarea românilor prin religie,* Inst. de Arte Grafice, Ardealul, Cluj, 1927.

[155] Idem, *Politica religioasă a României faţă de cataclismul unguresc,* în „Neamul Românesc", 1924, XIX, nr. 59, p. 1;

context menționăm studiile lui Onisifor Ghibu, care au adus contribuții la problema personalității juridice a ordinelor călugăreşti catolice din România, care au demonstrat cu argumente convingătoare, activitatea antistatală desfăşurată de acestea[156].

Onosifor Ghibu a analizat cu luciditate problema catolicismului în Transilvania şi politica religioasă dusă de statul român în sensul acordării deplinei libertăți de manifestare a membrilor acestui cult, practicat în mare parte în rândul populației maghiare din Transilvania.

Pentru studierea aportului adus de bisericile naționale româneşti la dezvoltarea antirevizionismului ştiințific, considerăm semnificativă implicarea reprezentanților acestora în clarificarea unor probleme atacate de propaganda revizionistă.

I. Mateiu, în lucrarea „Semnificația Unirii", din 1936, demonstra faptul că ideologia pan-română a fost o ipoteză politică realizabilă în concepția liderilor mişcării naționale româneşti din Transilvania. In concepția autorului, acest fapt justifica legitimitatea unirii şi respingea pentru totdeauna afirmația că România Mare a fost o creație artificială a tratatelor[157].

În monumentala operă a lui Ştefan Meteş, despre istoria bisericii româneşti din Transilvania şi Ungaria, autorul prezintă istoria vieții religioase româneşti din cele mai vechi timpuri, până în 1935. El constată la fiecare pas un raport organic între evenimentele survenite în Transilvania şi istoria celorlalte țări române[158]. Acelaşi autor a publicat o lucrare despre mănăstirile româneşti din Transilvania şi Ungaria care dă posibilitatea unei mai bune cunoaşteri a numărului şi rolului aşezămintelor religioase, care au contribuit la apărarea credinței strămoşeşti şi a unității spirituale şi culturale,

---

L. Iacob, *Cultul catolic în România. Concordatul cu Vaticanul,* Tipografia Diecezană, Oradea, 1933, 51p;

L. Oanea, *România şi statul romano-catolic unguresc din Transilvania, Interpelare dezvoltată în Şedința din 12 februarie 1932 şi răspunsul d -1ui profesor N. Iorga,* Tipografia „Lupta", Bucureşti, 1932, 47 p;

V. Onişor, *Situația juridică a statului romano-catolic ardelean şi a fondurilor administrate de el. Memoriu prezentat Ministerului Instrucțiunii Publice. Cu o prefață de O. Ghibu,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1934, 45 p;

[156] O. Ghibu, *Ordinul canonic premonstrantens din România. Un instrument in serviciul revizionismului maghiar,* Tipografia Universul, Bucureşti, 1936, 128 p;

Idem, *Cataclismul unguresc în Transilvania şi politica religioasă a statului român,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1924, 303 p.

[157] I. Mateiu, *Semnificația Unirii,* Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1936.

[158] Şt. Meteş, *Istoria bisericii şi a vieții religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria,* ed. a II-a, revăzută şi completată, Ed. Librăriei Arhidiecezane, Sibiu, 1935.

pregătind în acest fel unitatea politică[159]. Cartea insistă asupra distrugerilor mănăstirilor româneşti în secolul XVIII, care a atras după sine, dispariția unor inestimabile comori artistice şi literare, mai ales că în nordul Transilvaniei au existat multe manuscrise din secolul al XIV-lea. Apariția lucrării lui Ştefan Meteş a fost unanim apreciată deoarece înfățişa trecutul religios şi național al poporului român din Transilvania.

Biserica greco-catolică a fost reprezentată în acest domeniu de lucrările lui Zenobie Pâclişanu, care a combătut teoria formulată de Iancso Benedek şi susținută de contele Istvan Bethlen, conform căreia în Moldova şi în Țara Românească, sub regimul dominației fanariote, elementul românesc, puțin câte puțin a invadat Transilvania, unde românii ar fi devenit pentru prima dată majoritari în secolul XVIII. Pe baza statisticilor austriece, Z. Pâclişanu a demonstrat că Transilvania a fost în întreg secolul al XVIII-lea, esențialmente românească, ideea imigrării susținută de istoricii şi politicienii unguri, fiind pur şi simplu, de domeniul fanteziei. Dimpotrivă, statisticile prezentate de Z. Pâclişanu, arătau o migrare a elementului românesc în afara arcului carpatic, datorită privațiunilor de ordin economic, politic, social şi național, la care erau supuşi românii. Astfel, în 1761, numeroase familii româneşti din comitatele Dăbâca şi Cluj au trecut în Moldova, fiind urmate în 1764 de alte familii din comitatele Turda, Cluj şi Solnoc[160].

O altă direcție a cercetării a fost îndreptată spre evidențierea situației bisericilor minoritare româneşti din Ungaria după Tratatul de la Trianon. Într-un studiu din 1935, P. Petrinca sublinia că din 50.000 de români ortodocşi din Ungaria, 15-20.000 de mii au fost maghiarizați. Pentru cei 20.000 de fideli greco-catolici, câți erau în realitate, recensămintele din Ungaria dădeau cifre mult inferioare realității şi aprobau doar şase parohii greco-catolice. Situația a devenit şi mai alarmantă în 1935, când biserica unită a românilor din Ungaria a dispărut total, ca urmare a politicii de deznaționalizare pe care statul ungar o continua cu îndârjirea cu care a făcut-o şi în timpul regimului dualist[161].

În atenția cercetătorilor fenomenului religios a stat şi noul regim al cultelor din România, raportat la minoritățile confesionale, pentru a

[159] Idem, *Mănăstirile româneşti din Transilvania şi Ungaria,* Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1936.

[160] Z. Pâclişanu, *Statistiques des roumains de Transylvanie dans le XVIII*^{eme} *siècle,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 3, p. 172.

[161] P. Petrinca, *La situation des églises minoritaires roumains de Hongrie, après la paix de Trianon*, în „Revue de Transylvanie", II, 1935, nr. 1, p. 91.

demonstra netemeinicia propagandei revizioniste, care acuza statul român de intoleranță religioasă.

Într-un amplu studiu, publicat în 1934, V. Moldovan arăta, pe baza datelor recensământului din 1930 că în Transilvania persistau legăturile intime, care determinau o unitate indisolubilă între cult şi naţionalitate, legături care se perpetuau şi în domeniul vieții culturale şi patrimoniale. Pentru teritoriul întregii Românii, datele recensământului ofereau următoarea configurație confesională: 72,2% - ortodocşi, 7,3% - uniți, 6,6% - romano-catolici, 3,9% - calvini, 2,2% - lutherani, 0,4% - unitarieni, 5,5% - israeliți, 0,9% - mahomedani şi 1% - diverşi[162]. Pentru Transilvania şi Banat, situația era următoarea: 38,9% - ortodocşi, 22% - uniți, 15,9% - romano-catolici, 12,1% - reformați, 4,8% - lutherani, 1,2% - unitarieni şi 5,1% - israeliți[163].

Cifrele prezentate, exprimau în viziunea autorului liberul exercițiu al cultelor în România, larga lor autonomie, deplina libertate de acțiune şi egalitatea în tratament.

Egalitatea în tratament a tuturor cultelor din România, a trezit deseori reacții din partea bisericii ortodoxe, care conform articolului 12 din Constituție era biserică dominantă în stat şi servea interesele celor 13 milioane credincioşi ortodocşi.

Într-o lucrare, publicată în 1936 la Arad, profesorul Lazăr Iacob de la Universitatea din Cluj arăta că biserica ortodoxă avea doar o prioritate onorifică în ierarhia cultelor din România. Cu toate că era declarată dominantă, biserica ortodoxă, era plasată *pe* picior de egalitate cu toate celelalte culte[164]. În 1927, din punct de vedere bugetar, când s-a stabilit sistemul subvențiilor pentru culte, Vasile Goldiş, ministrul cultelor declara că biserica ortodoxă dominantă era în urma tuturor celorlalte confesiuni. Argumentele lui L. Iacob erau motivate prin faptul că biserica ortodoxă nu dispunea de şcoli confesionale la toate nivelele ca şi cultul catolic din România, că statul român nu a donat nimic pentru constituirea fondului general ecleziastic şi că nu a făcut nimic pentru a lichida nedreptățile trecutului[165].

Au fost formulate opinii conform cărora cultele minoritare erau privilegiate în România, datorită regimului subvențiilor din partea statului.

---

[162] V. Moldovan, *Le nouveau régime des cultes en Roumanies et les minorités confessionnelles*, în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 3, p. 290.

[163] *Ibidem*.

[164] L. Iacob, *Biserica dominantă şi egala îndreptățire a cultelor*, Arad, 1936. Lucrarea a fost recenzată în „Revue de Transylvanie", III, 1937, nr. 1, p. 268-273.

[165] *Ibidem*.

Într-un studiu publicat în 1935, V. Nistor prezenta valoarea subvențiilor acordate cultelor din România: 344.693.210 lei - pentru biserica ortodoxă, 57.789.690 - pentru biserica greco-catolică şi 54.527.439 - pentru cultele minoritare[166]. Concluzia autorului articolului era că față de proporția fidelilor (13 milioane credincioşi), biserica ortodoxă era dezavantajată[167].

O altă direcție în afara curentului de intransigență religioasă, care a caracterizat o parte a scrierilor în acest domeniu, a fost dată de deschiderea spre dialog ecumenic a bisericii ortodoxe, în efortul de a sprijini statul român în acțiunea sa antirevizionistă. Un asemenea moment s-a realizat prin stabilirea unor raporturi cordiale cu biserica anglicană, materializate prin călătoria la Londra a Patriarhului Miron Cristea şi prin vizita la Bucureşti a reprezentanților bisericii anglicane[168].

Însumând totalitatea contribuțiilor reprezentanților bisericii la dezvoltarea antirevizionismului ştiințific românesc, evidențiem paleta largă a preocupărilor în combaterea revizionismului şi a argumentației sale. O asemenea atitudine o găsim firească, datorită faptului că cele două biserici naționale româneşti acționau în virtutea unei tradiții, care a fost legată mereu de interesele majore ale neamului.

Scrieri ale membrilor
organizațiilor județene ale L.A.R.

Contribuții la dezvoltarea antirevizionismului românesc pe latura sa ştiințifică au adus şi organizațiile județene ale Comitetului Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române. Cea mai activă în acest context a fost organizația județului Bihor, care a publicat o serie de biografii ale martirilor şi personalităților, care şi-au avut obârşia pe aceste meleaguri[169].

---

166 V. Nistor, *Les cultes minoritaires et l'eglise ortodoxe roumaine dans le nouveau budget de la Roumanie*, în „Revue de Transylvanie", II, 1935, nr. 1, p. 26.

167 *Ibidem*.

168 I. Vasca, *Les efforts de rapprochement entre l'eglise anglicaine et l'eglise ortodoxe roumaine*, în „Revue de Transylvanie", III, 1936, nr. 1, p. 220.

169 L. Bolcaş, *Martirii din Bihor. Dr. loan Ciordoş şi Nicolae Bolcaş*, în „Patria". 1925, VII, nr. 76, p. 1.
T. Neş, *Figuri bihorene - Emanoil Gojdu (1802-1870)*, în „Familia", 1934, I, nr. 2, p. 23-29;
Idem, *Figuri bihorene - Alexandru Roman (1826-1897)*, Tipografia Sommenfeld, Oradea, 1934, 16 p;
Idem, *Figuri bihorene - Partenie Cosma*, Tipografia Sommenfeld, Oradea, 1936, 19 p.

Lucrări antirevizioniste
ale maghiarilor din România

Nu este lipsit de interes să menționăm că au existat lucrări antirevizioniste, publicate de oameni de ştiinţă şi cultură maghiari din România. Printre aceştia menționăm în primul rând pe Samuel Fényes, care a editat revista în limba maghiară cu caracter antirevizionist „Új Magyarok" şi o lucrare în care a analizat revizionismul ungar în lumina datelor politice, istorice şi economice[170]. Samuel Féynes a trăit în Ungaria, practicând avocatura. Datorită unei zgomotoase antipatii față de conții latifundiari, ca şi activității publicistice, duse prin ziarul „Uttorok", în care a pledat pentru democratizarea Ungariei, a trebuit să se exileze în Austria, în 1935 s-a stabilit la Cluj, editând revista „Új Magyarok" şi publicând lucrarea „Ungaria revizionistă". Interese urgente l-au chemat la Viena, unde a decedat în condiții subite la 1 decembrie 1937[171].

În introducerea la lucrarea sa, S. Féynes se declara antirevizionist, nu din rea-voință sau ură împotriva poporului sau a statului ungar, ci din convingere că această politică era primejdioasă pentru Europa, dar mai întâi pentru existența statului ungar şi a poporului său[172].

Dovedindu-se un fin observator al realităților din Ungaria, autorul arăta că nu poporul ungar doreşte revizuirea, aşa cum prezenta faptele, propaganda revizionistă, deoarece popoarele nu se urgisesc şi nu tind spre cuceriri. Poporul maghiar era despuiat de drepturi, burghezia supusă unei cenzuri cu atât mai blestemate, cu cât nu era cunoscută. S. Féynes sublinia că „nu numai că nimeni nu cutează să ridice cuvânt împotriva revizionismului, dar se face şi suspect de cel care nu jură în fiecare pe această lozincă"[173].

Vinovată de această stare de lucruri, în concepția lui S. Féynes era clasa dominantă din Ungaria, care se crampona de putere şi contribuia la înnegurarea spiritelor, prin intoleranța şovinistă pe care o cultiva.

Referindu-se la minoritatea maghiară din statele succesorale, autorul afirma cu toată încrederea că aceasta nu aderă la revizuire, iar presa maghiară era în contrast cu cititorii ei, prin susținerea revizuirii. După părerea lui S.Féynes, presa maghiară din statele succesorale era mult mai iredentistă

[170] S. Fényes, *A magyar revizio politikai, történelemi es gadasági meguilágistásban (Le révisionnisme hongrois à la lumière de la politique, de l'histoire et de l'économie)*, Tipografia Țăranu şi Co., Bucureşti, 1934, 158 p. Lucrarea a fost tradusă în S.U.A. în 1988 şi reeditată în limba română în 1996.

[171] S. Fényes, *Ungaria revizionistă*, Ed. Petru Maior, Târgu Mureş, 1996, p. 6.

[172] *Ibidem*, p. 21.

[173] *Ibidem*, p. 20.

decât populația maghiară[174]. Soluția propusă de autor propunea toleranța și armonia: „e timpul să vedem un frate în fiecare popor vecin și să ne întrecem unii cu alții pentru înflorirea cauzei universale a omenirii”[175].

S.Féynes era de părere că poporul maghiar avea o singură cale pentru mărirea și fericirea sa viitoare, din pârcălab de temniți să se ridice la rangul de popor frate cu celelalte popoare. El indica prin acesta și chemarea istorică a maghiarimii din statele succesorale, de a tălmăci poporului maghiar din patria-mamă acest spirit al înțelegerii frățești[176].

Fiind convins că rezolvarea chestiunii revizuirii nu se rezolva cu o simplă respingere radicală a pretențiilor Ungariei, autorul vedea rezolvarea problemei într-un context mai larg, în interesul păcii mondiale, când Ungaria va înceta de a-și pune în vânzare situația sa geopolitică și sângele poporului său, renunțând la alianța cu statele fasciste[177].

Constituind un model de analiză lucidă a situației din Ungaria și o propunere pozitivă pentru rezolvarea diferendelor acesteia cu statele succesorale, lucrarea lui S. Fényes s-a constituit într-o carte de căpătâi, care a făcut reale servicii antirevizionismului științific românesc.

în același context remarcăm activitatea ziaristului Gh. Ferenczy, care a susținut în orașele ardelene,conferințe cu caracter antirevizionist, grupate sub titlul „Maghiarii din Transilvania și revizuirea”[178].

Semnalăm și analiza obiectivă realizată de Imre Miko, asupra satelor transilvănene, vizavi de problema minorității maghiare[179].

Politologia ca argument antirevizionist

După epuizarea tuturor domeniilor de investigație ale antirevizionismului științific românesc, oferim spre exemplificare, un model de analiză științifică a revizionismului, prezentat în lucrarea lui C. I. Bardoși apărută în 1932 la Brașov[180]. Eminentul jurist român, doctor în drept și diplomat al Institutului de înalte Studii Universitare de la Paris, demonstra că

---

174 *Ibidem*.
175 *Ibidem*, p. 220.
174 *Ibidem*, p. 176.
177 *Ibidem*, p. 223.
178 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română*, Dosar 3/1934-1937, fila 299.
179 I. Miko, *Azerdélyifalit és a nemzetiségikérdés (Le village transylvain el le probleme minoritaire)*, Tipografia Minerva, Cluj, 1932, 135 p.
180 C. I. Bardoși, *Revizionismul maghiar în lumina istoriei politice și diplomatice*, Tipografia Unirea, Brașov, 1932.

antirevizionismul trebuia să se sprijine pe un complex solid de argumente juridice, etno-politice, geo-politice, social-politice şi pacifiste[181].

Cura argumentele juridice, care constituiau baza antirevizionismului românesc au fost analizate la începutul acestui capitol, ne oprim asupra celor din domeniul politologiei. Caius Bardoşi pornea de la premisa că ideea națională, de la revoluția franceză şi până în 1919 a triumfat în toată lumea, concepția patrimonială a suveranității medievale, făcând loc teoriei suveranității naționale. Națiunile şi-au cucerit dreptul suveran de a se guverna liber după limba şi tradiția lor, repercusiunile acestor transformări, manifestându-se nu numai în domeniul constituțional, ci şi în planul relațiilor internaționale.

Specialistul român considera monarhia habsburgică, o construcție hibridă, care a suprimat cele mai elementare drepturi de libertate şi suveranitate ale națiunilor.

Tratatul de la Trianon a făcut mai mult decât să repare o nedreptate istorică, el a restabilit un echilibru etnopolitic, eliberând popoarele subjugate, care nu mai puteau tolera un regim perimat, ce constituia o pată de ruşine asupra civilizației moderne[182].

Concluzionând asupra ideilor sale, specialistul român aprecia că ruperea acestui nou echilibru etno-politic, printr-o revizuire a tratatelor avea consecințe incalculabile, care puteau amenința pacea şi liniştea Europei.

Răspunzând insinuărilor persistente ale revizioniştilor că prin tratatele de pace s-ar fi distrus unitatea geografică şi mai ales economică a Ungariei precum şi echilibrul economic al Europei Centrale, căruia i s-ar datora adâncirea crizei din 1929-l933 în această zonă, diplomatul român arăta că Ungaria nu a fost niciodată o unitate economică independentă, ea fiind la acea dată un stat agrar, care a pierdut prin tratatele de pace tot provincii agrare.

Criza economică ar fi fost tot atât de mare, aprecia C. Bardoşi într-o Ungarie agrară, fie ea mare sau mică. „De-altcum, criza economică este planetară – spunea juristul român – ea a atacat însuşi bazele sistemului actual. O revenire a prosperității colective nu se mai poate aştepta decât de la transformări fundamentale”[183].

Trecând la expunerea argumentelor social-politice, juristul român pornea de la constatarea că secolul XX era dominat de un puternic şi dinamic curent social, după cum secolul trecut a fost dominat de curentul

[181] *Ibidem*, p. 41.
[182] *Ibidem*, p. 208
[183] *Ibidem.*

liberalismului democratic. Totuşi, continua autorul „nici parlamentarismul constituțional şi nici radicalismul social nu au izbutit să înghită ultima etapă a feudalismului medieval: Ungaria! Nici Kossuth Lajos şi nici Kuhn Bela nu au reuşit să distrugă clasa aristocratică a latifundiarilor maghiari, care stăpânea viața economică şi socială a Ungariei”[184].

Se menționa în continuare că la rădăcina Tratatului de la Trianon se găseau cauze social-economice adânci şi grave. Analizând aceste cauze, juristul român arăta că: „naționalitățile Ungariei de ieri au fost exploatate sub forma unei iobagii nemiloase. Nu se tolera nici o posibilitate de ridicare socială şi economică. Chiar şi fără războiul mondial şi Tratatul de la Trianon, violenta acțiune de oprimare trebuia să provoace o inevitabilă reacțiune de eliberare”[185].

Acestea erau argumentele pentru care restaurarea Ungariei vechi era o imposibilitate economică şi socială pentru cercetătorul român, care concluziona astfel: „Provinciile eliberate au gustat din binefacerile unor culturi libere şi au creat civilizații viguroase şi entuziaste, care pot ține piept cu Ungaria. Dar mai presus de toate este inimaginabil ca, în locul democrațiilor tinere, cu reformele lor electorale, agrare şi sociale să se restaureze un sistem anacronic de exploatare aristocratică şi feudală. O astfel de restaurație ar produce cea mai violentă şi unanimă rezistență colectivă”[186].

Autorul cerea publicarea de date precise, statistici clare, fapte controlabile, care să constituie mijloacele cele mai sigure şi eficiente de apărare şi combatere a revizionismului. Prin toate aceste metode şi mijloace de acțiune Tratatul de la Trianon trebuia menținut şi apărat ca o cucerire definitivă a democrației constituționale, baza progresului uman[187].

Lucrarea lui C. Bardoşi, apărută în 1932, a avut menirea să activizeze antirevizionismul ştiințific românesc, în special prin stimularea apariției lucrărilor de mare autoritate ştiințifică, menite să combată revizionismul.

Caius Bardoşi a publicat şi studii prin care infirma zelul propagandei revizioniste în susținerea teoriei că minoritatea maghiară din România era lipsită de drepturi politice. Alegerile generale din 20 decembrie 1933 i-au prilejuit specialistului român o analiză politică pertinentă a rezultatelor obținute de Partidul Maghiar din România. Rezultatul alegerilor a demonstrat că acest partid nu a reuşit să obțină încrederea şi sufragiul întregii minorități maghiare din România, datorită faptului că politica promovată nu

184 *Ibidem*, p. 42.
185 *Ibidem*.
186 *Ibidem*.
187 *Ibidem*, p. 43.

avea numai o tentă şovinistă, ci şi tendinţe reacţionare. Rezultatele obţinute de Partidul Maghiar din România (4,01% din voturi şi 8 mandate de deputaţi şi 3 de senatori), erau apreciate de specialistul român, ca fiind juste şi echitabile[188]. Se menţiona că în Senat, Partidul Maghiar era singurul din opoziţie cu acest număr de senatori, restul partidelor având mai puţin.

Cele 11 mandate, dovedeau în opinia lui C. Bardoşi, larga toleranţă şi liberalismul democratic de care era animat statul român, cu privire la cetăţenii de limbă maghiară. Scorul obţinut evidenţia însă faptul că minoritatea maghiară din România nu era unitară şi în întregime solidară cu Partidul Maghiar, mulţi maghiari înţelegând ideea armoniei sociale şi a progresului democratic, sau ataşat partidelor politice româneşti[189].

În bibliografia cu caracter antirevizionst a lui Caius Bardoşi se află şi recenzia lucrării publicistului englez Setton Watson, care aprecia cu obiectivitate că Tratatul de la Trianon conţinea clauze juste, care nu trebuiau schimbate.[190] Specialistul român prezenta întrebarea publicistului englez de ce Ungaria era revizionistă, iar Austria nu? Răspunsul era simplu, deoarece revoluţia a răsturnat în Austria vechea clasă conducătoare şi noile forţe politice au acceptat noua situaţie, în Ungaria, după cele două revoluţii, liberală şi bolşevică, reacţiunea albă a lui Horthy şi a contelui Bethlen a restaurat regimul dinainte de război. Elementele responsabile de dezastrul Ungariei, au revenit la putere şi au reclamat în mod natural reîntoarcerea la trecut, deoarece era în joc existenţa lor politică. Cea ce îi preocupa mai mult era nu independenţa şi restaurarea Ungariei Mari, ci menţinerea spiritului oligarhic, care se baza pe marile domenii, votul censitar şi conducerea de mână forte[191].

Printre numeroasele acuzaţii pe care propaganda revizionistă le aducea statului român, era şi cea referitoare la folosirea limbilor minoritare în administraţie.

Răspunzând interpelărilor parlamentare ale deputaţilor Gyarfas şi Willer, publicate în revista „Nation und Staat" de la Viena şi plângerilor adresate Societăţii Naţiunilor de I. Bethlen, în numele minorităţii maghiare, M. Peter făcea o analiză pertinentă, concepţiilor politice ale liderilor

---

188 Idem, *Les Hongrois dans le Parlement roumain (après les résultats des élections générale de 20 decembre 1933)*, în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 1, p. 116.

189 *Ibidem*.

190 Idem*, M. Setton Watson et le révisionnisme hongrois*, în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 1, p. 109-114. (Articolul prezenta lucrarea lui Setton Watson, „Treaty Revision and the Hungarian Frontiers". Published by Erpe and Spottisaved, Limited for the School of Slavonic and East European Studies in the University of London, 1934).

191 *Ibidem*, p. 109.

maghiarimii din România[192]. El punea revendicările acestora pe seama a două concepții opuse: pe de o parte, concepția perimată, care considera statul ansamblul domeniilor ereditare ale Coroanei, adică o concepție patrimonială asupra suveranității. Conform acestei concepții, pentru liderii maghiari nu exista unitate națională, nu exista națiune, ci doar popoare inegale în drepturi. Acest stat administrativ acorda libertăți economice, financiare şi şcolare, dar nu acorda aproape deloc, dreptul de a participa la viața politică[193]. Cealaltă concepție, pe care liderii maghiarimii din România o negau, era teoria statului național, care se baza pe o națiune majoritară care determina direcția generală a statului. Această formă de stat acorda colectivităților locale, o largă participare la viața politică, spre deosebire de statul administrativ multinațional[194].

Altă categorie de acuzații din partea propagandei revizioniste, se referea la faptul că statul român încerca pe toate căile să limiteze numărul publicațiilor venite din Ungaria în România. Publicând un articol pe acesta temă, „Revue de Transylvanie", pe baza unor date statistice precise infirma aceste aserțiuni. Dacă în 1926, importul de reviste şi cărți din Ungaria spre România era de 977 quintale, în 1933, acesta a ajuns la 5.669, ceea ce reprezenta o creştere de la o valoare de 8,5 milioane lei, la 45 milioane lei[195]. Din valoarea totală a exporturilor ungare în România, în 1926, cifrate la 35,5 milioane pengö, 0,2 milioane reprezentau cărțile şi revistele introduse în România[196]. În 1933, din 12,5 milioane pengö, total export, 1,53 milioane o reprezentau publicațiile[197].

Acest exod al cărților şi revistelor ungare spre România, a făcut ca statul român să ia o serie de măsuri, pentru a preveni intrarea în țară a materialelor de propagandă revizionistă.

Studiile din domeniul politologiei au evidențiat capacitatea analiştilor români de a se situa pe poziții obiective în cercetările făcute şi de a deschide câmpul investigațional, prin situarea acestei probleme în contextul politic european al timpului[198].

---

[192] M. Peter, *L 'emploi des langues minoritaires dans l'Administration,* în „Revue de Transylvanie", 1936, III, nr. 1, p. 196.

[193] *Ibidem*.

[194] *Ibidem*.

[195] XXX, *Les importation des revues et de livres hongrois en Roumanie, de 1926 à 1934*, în „Revue de Transylvanie", I, 1935, nr. 4, p. 505.

[196] *Ibidem*.

[197] *Ibidem*.

[198] Dintre lucrările cele mai reprezentative în acest domeniu menționăm:

Concluzii

După cum s-a văzut, antirevizionismul ştiinţific românesc s-a manifestat în toate domeniile activităţii ştiinţifice şi culturale, prin lucrări în care obiectivitatea, venea în sprijinul cauzei româneşti.

Evidenţierea adevărurilor ştiinţifice, spiritul democratic şi tolerant în care au fost formulate a determinat reacţia pozitivă a lumii ştiinţifice europene, chiar şi în statele care promovau revizionismul[199].

Pentru valoarea şi actualitatea lor, o serie de lucrări scrise în perioada interbelică, merită a fi republicate, succesul lor fiind garantat, de exemplul încercărilor de restituire a operelor ştiinţifice ale lui Sabin Manuilă.

Antirevizionismul organizat

O altă componentă majoră a antirevizionismului românesc, s-a manifestat la nivelul activităţii guvernamentale, parlamentare, a instituţiilor monarhice şi a partidelor politice din România interbelică.

- I.Mateiu. *Doctrina de stat a problemei minoritare,* Bucureşti, 1929;
- Ciato, *Problema minoritară la noi. Cu o prefaţă lămuritoare a diferendului dintre Români şi Maghiari,* Cluj, 1929.
- R. Luca, *Dumping ideologic,* în „Viaţa Românească", XXV, 1933, nr. 4, p. 133-135;
- Idem, *Revoluţie şi rasism,* în „Viaţa Românească", XXV, 1933, nr. 5, p. 248-250;
- V. Cornea, *Mişcarea revizionistă din Anglia şi chestia Transilvaniei,* Ed. Cultura Populară, Bucureşti, 1934;
- D. D. Roşea, *Spécimen de logique révisionniste,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934/1935, nr. 3, p. 361-365;
- Idem, *La révision du Traité de Trianon, est-elle possible?* în „Revue de Transylvanie", I, 1934/35, nr. 3, p. 356-359;
- P. Petrinca, *Le régime du presse minoritaire hongroise de Roumanie,* în «Revue de Transylvanie", II, 1935, nr. 1, p. 134-136;
- G. Sofronie, *Le maintien définitif du statut territorial et politique en Europe Centrale,* în „Revue de Transylvanie", II, 1935, nr. 1,p. 137-143;
- R. Cernea, *Le problème minoritaire. La Roumanie et le révisionnisme.* (Preface de M.Albert Devèze, Ministre de la Défense Nationale Belge), A.R.I.S., Paris, 1936;
- S. C. Mândrescu, *Pro Italia. (Pages d'histoire vécue),* în „Revue de Transylvanie", I, 1937, nr. 1, p. 153-157.

[199] Redăm pentru exemplificare un pasaj dintr-un articol publict de Lutz Korodi în 1934 la Berlin, în care autorul german încă mai putea să spună că „nu se poate cere ca pentru satisfacerea unei populaţii maghiare de un milion şi jumătate, să fie separaţi 3 milioane de români transilvăneni, pentru a fi înglobaţi împotriva voinţei lor într-un stat nou". (C. I. Codarcea, *Deux auteurs allemands sur le révisionnisme hongrois*, în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 2, p. 224).

Referitor la activitatea guvernamentală, evidențiem în primul rând continuitatea pe linia acțiunilor antirevizioniste a tuturor guvernelor, care s-au succedat între cele două războaie mondiale. Această continuitate era declarată în mod explicit în momentul când se petrecea schimbarea de guvern sau a ministrului afacerilor străine. De asemenea, tratativele începute de un guvern erau continuate sau finalizate de guvernul care-i lua locul.

Constanța în domeniul politicii antirevizioniste a fost posibilă şi datorită adeziunii publice a conducătorilor partidelor aflate în opoziție față de cele mai importante acțiuni diplomatice ale unui guvern sau altul. De asemenea au fost cazuri când miniştrii afacerilor străine îşi exercitau în continuare mandatul chiar şi în cazul schimbării guvernamentale şi ne gândim în primul rând la Nicolae Titulescu, cel care a deținut peste 5 ani acest portofoliu şi a marcat prin puternica sa personalitate, cursul politicii externe româneşti.

Trebuie să admitem că au fost însă şi unele asperități şi contradicții, dar numai în cazul metodelor folosite de persoanele chemate să conducă politica externă, care însă nu au schimbat orientarea politicii externe româneşti şi a liniei sale antirevizioniste.

Datorită acestor caracteristici politica externă românească a avut continuitate şi cursivitate în urmărirea obiectivelor, care au rămas aceleaşi pentru întreaga perioadă interbelică:

- recunoaşterea desăvârşirii unității naționale;
- menținerea *status-quo*-ului şi încheierea unor alianțe capabile să se opună politicii revizioniste;
- recunoaşterea calității României de stat liber şi independent;
- menținerea integrității teritoriului național;
- relații cu toate statele vecine pe baza bunei înțelegeri şi a colaborării;
- consolidarea legăturilor cu toate statele din blocul antirevizionist;
- apărarea păcii generale.

Toate aceste obiective au fost materializate prin încheierea în perioada 1918-1939 a peste 500 de tratate, convenții, acorduri, aranjamente, protocoale, reglementări politice şi altele, care au fost expresia dorinței de menținere a integrității teritoriale şi de barare a politicii revizioniste.

Cele mai importante au fost tratatele de alianță regionale, care au constituit un bloc împotriva politicii revizioniste.

Acestea au fost concepute ca uniri între state cu interese şi idealuri identice, fără a sacrifica nimic din prevederile tratatelor şi a intereselor internaționale prin încheierea lor. Astfel crearea Micii înțelegeri prin cele trei tratate bilaterale din 1920-l921 a fondat un puternic bloc opus

revizionismului, format din aproximativ 47 milioane de oameni, cât totalizau populaţiile Cehoslovaciei, Iugoslaviei şi României.

Scopul antirevizionist al alianţei era foarte clar, dacă ar fi să ne referim numai la scrisoarea trimisă de Eduard Benes la 8 ianuarie 1920 lui Vaida Voievod, referitoare la apărarea reciprocă împotrivire revizionismului ungar[200]. Legată de puternica personalitate a lui Take Ionescu, cel care a dorit lărgirea alianţei prin includerea Poloniei şi a Greciei, Mica înţelegere a cultivat relaţii de apropiere şi cu alte state care se pronunţau împotriva revizionismului, reuşind prin tratatele bilaterale să creeze un bloc antirevizionist european. Această realitate era recunoscută şi de ziarul maghiar „Pesti Hirlap" din 6 mai 1934, care arăta că blocul antirevizionist de 135 milioane suflete de suflete era format din Franţa cu 42 milioane, Polonia cu 32 milioane, România cu 18 milioane, Cehoslovacia cu 15 milioane, Iugoslavia cu 14 milioane, Grecia cu 6 milioane şi Belgia cu 8 milioane[201].

Cealaltă alianţă regională, Pactul înţelegerii Balcanice semnat la Atena în 9 februarie 1934, avea după Nicolae Titulescu, semnificaţia unei a doua frâne puternice, împotriva schimbării fruntariilor[202].

Înţelegerea a devenit un imperativ pentru politica externă românească deoarece în iarna anilor 1933-l934, problema revizuirii constituia obiectul unor largi campanii propagandistice pe plan internaţional.

Sufletul acestei înţelegeri a fost Nicolae Titulescu, cel care prin clarviziune şi simţ al anticipaţiei a continuat şi a completat activitatea lui Take Ionescu, în problemele realizării înţelegerilor internaţionale cu caracter antirevizionist.

Un rol deosebit în realizarea obiectivelor politicii externe româneşti l-au avut şi tratatele bilaterale cu statele care doreau menţinerea *status-quo*-ului şi respectarea Pactului Societăţii Naţiunilor şi a tratatelor de pace. Astfel în timpul primului guvern Averescu, s-a semnat la 3 martie 1921 Convenţia de alianţă defensivă dintre România şi Polonia în care rolul predominant l-a avut ministrul de externe Take Ionescu, cel care preluase portofoliul abia la 13 iunie 1920. Convenţia a fost reînnoită în 1926 în timpul celei de-a doua guvernări Averescu de data aceasta fiind semnată de ministrul afacerilor externe I. M. Mitilineu. În aceeaşi perioadă a fost încheiat şi Tratatul de

---

200 M. Muşat, I. Ardeleanu, *România după Marea Unire, vol. II, partea I*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 1005;

201 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română*, Dosar 75/1927-1934, fila 20.

202 N. Titulescu. *Documente diplomatice*, Ed. Politică, Bucureşti, 1967, p. 490.

alianță şi de amiciție cu Franța, la 15 iunie 1926, care lega politica antirevizionistă a României de alianța cu o mare putere occidentală interesată şi ea în respectarea tratatelor de pace.

Răspunzând opiniei publice interne, care dorea şi o apropiere de Italia, pentru a tempera zelul revizionist a lui Mussolini şi a preveni o eventuală alianță italo-ungară, la 17 septembrie 1926 în timpul aceleiaşi guvernări Averescu, se semnează Pactul de amiciție şi colaborare cordială cu Italia.

În timpul primei guvernări Iuliu Maniu, s-a semnat la 21 martie 1929, Tratatul de conciliere între România şi S.U.A., partea română fiind reprezentată de ministrul afacerilor străine, Gh. Gh. Mironescu.

Deşi nu s-a reuşit semnarea unui tratat cu U.R.S.S., datorită pozițiilor opuse în problema recunoaşterii unirii Basarabiei cu România, a tezaurului românesc şi a prizonierilor de război, prin eforturile depuse de Nicolae Titulescu s-a reuşit totuşi reluarea relațiilor diplomatice între cele două state, la 9 iunie 1934 în timpul guvernării Gh. Tătărescu.

Referitor la rolul pe care l-a avut Nicolae Titulescu în definirea şi manifestarea antirevizionismului românesc, menționăm în acest context şi faptul că, datorită străduințelor sale, s-a adoptat la 2 octombrie 1924, Protocolul de la Geneva prin care se bara politica revizionistă, prin prevederea expresă că revizuirea şi integritatea teritorială nu puteau fi supuse arbitrajelor, ceea ce a nemulțumit foarte mult statele revizioniste, care de-abia după zece ani au început să susțină în mod ferm, dar unilateral problema revizuirii frontierelor.

Eşecul Conferinței dezarmării şi faptul că Germania hitleristă a început să nesocotească forurile internaționale ducând o politică de forță pe cont propriu a determinat intensificarea atacurilor revizioniste ale Ungariei împotriva României, începând cu iarna anului 1933-1934. Guvernul român a reacționat strângând legăturile cu aliații săi şi în special cu Franța. Astfel în iunie 1934 are loc vizita în România a lui Louis Barthou, ministrul de externe al Franței. Senatul şi Camera l-au proclamat cetățean de onoare al României, regele Carol al II-lea l-a decorat cu „Marele Ordin al Serviciului credincios", iar la rândul său Louis Barthou l-a decorat pe Iuliu Maniu cu „Marea Cruce a Legiunii de Onoare", ca semn de recunoaştere a luptei pentru înfăptuirea României Mari[203].

Declarațiile antirevizioniste ale ministerului de externe francez au fost primite cu indignare de cercurile revizioniste maghiare, iar după atentatul de la Marsilia, căruia i-au căzut victimă Louis Barthou şi regele Alexandru al

[203] „Foaia Poporului" (Sibiu), an 42, nr. 27, din 1 iulie 1934.

Iugoslaviei, cercetările care au urmat au dovedit cu prisosinţă complicitatea Ungariei în această crimă şi indignarea lumii civilizate a fost atât de profundă, încât ea s-a manifestat până şi prin cuvântul Societăţii Naţiunilor, care a condamnat atitudinea Ungariei printr-o hotărâre a sa[204]. Cu puţin timp înainte, deci în 18 şi 19 septembrie 1934, delegatul maghiar la Societatea Naţiunilor, Eckhardt Tibor în cuvântarea sa în faţa Comisiei de cooperare internaţională a acuzat România că nu se conformează în ceea ce priveşte tratamentul minorităţilor. Reprezentantul României, M. Antoniade a răspuns punct cu punct, în şedinţele din 19 şi 22 septembrie, atacurilor delegatului maghiar demonstrând cu cifre şi date statistice netemeinicia acuzaţiilor maghiare[205]. Deşi guvernele României interbelice erau concentrate în problema antirevizionismului mai mult spre exterior, ele nu au neglijat nici latura internă a acestui fenomen, organizând întâlniri pentru a cunoaşte starea de spirit a populaţiei în scopul canalizării şi susţinerii acţiunilor guvernamentale de către opinia publică internă. De exemplu la 28 decembrie 1934 guvernul român a prezidat la Cluj o manifestaţie, care a căpătat proporţiile unei sărbători naţionale. Invitaţi să studieze la faţa locului problemele care preocupă în mod special teritoriile unite cu România, primul ministru Gh. Tătărescu a venit însoţit de I. Inculeţ - ministrul de interne, I. Nistor - ministrul muncii şi Al. Lapedatu - ministrul cultelor. La întâlnire au participat toţi prefecţii şi parlamentarii din Transilvania, preşedinţii asociaţiilor culturale, membrii corpului de învăţământ şi reprezentanţii partidelor politice. Discursul primului ministru a prezentat o importanţă deosebită deoarece a dat un răspuns categoric revizionismului. „Sunt fericit că prezidez – spunea Gh. Tătărescu – o asemenea manifestare, care a luat proporţiile afirmării conştiinţei colective, care se constituie într-un răspuns final tuturor provocărilor şi urii, propagată în decursul acestui an de curentul revizionist din afara graniţelor ţării. Reacţiile împotriva acestui curent sunt şi noi avem datoria să ţinem ridicată conştiinţa poporului, împiedicându-l să alunece pe panta unei facilităţi, care ar putea fi interpretată ca un gest de abdicare”[206]. Aceste afirmaţii trebuie să le înţelegem, nu în sensul activizării mişcării antirevizioniste interne de către guvern, ci ca o constatare a unor lideri politici, care aveau nevoie de sprijinul intern pentru susţinerea acţiunilor antirevizioniste pe plan extern. În continuare Gh. Tătărescu arăta că: „în cursul anului care se va încheia curând, s-au auzit

[204] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.*, Dosar 54/1934-1939, fila 31.

[205] D. G., *Attaques hongroises contre la Transylvanie Roumaine*, în „Revue de Transylvanie”, I, 1934, nr. 3, p. 370.

[206] XXX, *Discursul primului ministru - Gh. Tătărescu*, în „Revue de Transylvanie”, I, 1935, nr. 4, p. 500.

adesea strigătele sfidătoare şi provocatoare: revizuirea frontierelor! De aici din acest oraş, care este inima Transilvaniei, noi răspundem în numele unei naţiuni întregi: revizuiţi-vă mai întâi conştiinţele! Revizuiţi-vă conştiinţele şi le veţi găsi încărcate de miile de ani de excese prin care aţi violat sufletul acestui popor. Revizuiţi-vă conştiinţele şi le veţi găsi împovărate de remuşcări şi trezite de suspinele celor morţi în temniţele voastre sau celor care au fost omorâţi pe străzi pentru că voiau să-şi păstreze limba şi pământul lor. Revizuiţi-vă conştiinţele voastre şi veţi vedea în sfârşit dacă veţi mai putea să cereţi revizuirea frontierelor noastre"[207].

În încheierea discursului său omul politic român arăta că: „frontierele noastre nu sunt convenţionale, dar sunt frontierele între care un popor deposedat de toate drepturile sale, printr-o forţă brutală a aşteptat zece secole pentru eliberarea sa. Sunt frontiere eterne, eterne ca dreptul şi dreptatea şi care nu se vor schimba decât atunci când vor muri dreptul şi dreptatea"[208].

Referitor la frontierele naţionale, Gh. Tătărescu a mai rostit un discurs istoric, în calitate de prim ministru în regimul de autoritate monarhică a lui Carol al II-lea la 1 ianuarie 1940, cu ocazia Anului Nou, când a răspuns de asemenea revizionismului maghiar, bulgar şi rus. Cu acest prilej el arăta că: „fruntariile acestea sunt fruntarii româneşti. Ele nu sunt impuse de capriciile forţei ci sunt dictate de judecata dreptăţii. La Alba Iulia, la Chişinău, la Cernăuţi hotărârile soboarelor istorice, care au consfinţit unirea tuturor românilor, nu au fost acte de cucerire, ci acte de dezrobire"[209]. Tonul discursului însă, vădea profunda îngrijorare a guvernului regal faţă de soarta fruntariilor naţionale tot mai ameninţate, începând cu ultimele luni ale anului 1939.

Antirevizionismul monarhiei

Vorbind de regele Carol al II-lea, aducem în discuţie şi contribuţia monarhiei la definirea şi la manifestarea antirevizionismului românesc. Cu ocazia vizitelor în străinătate şi a întâlnirilor cu personalităţi politice din întreaga lume, regele Carol al II-lea a făcut cunoscută poziţia antirevizionistă atât a instituţiei monarhice, cât şi a întregului popor român. Cu ocazia unui voiaj în Occident, prilejuit de participarea la funeraliile a regelui George al V-lea al Marii Britanii, în 1936, regele Carol al II-lea a acordat declaraţii

[207] *Ibidem*, p. 501.
[208] *Ibidem*.
[209] „Foaia poporului", Sibiu, 48, nr. 2, din 17 ianuarie 1940.

ziarului englez „Daily Telegraph", prin care contracara propaganda revizionistă făcută în Occident de Ungaria.

Făcând o trecere în revistă a situației internaționale la acea dată el arăta că: „în ciuda tuturor daunelor suferite, România înțelege să servească cu loialitate idealului său şi celui al umanității în general, o pace durabilă grație organismelor de la Geneva. De aceea, noi suntem pentru cooperarea internațională cu Franța, cu prietenii noştri din Mica Antantă şi Antanta Balcanică şi cu Societatea Națiunilor"[210].

Referindu-se la problema revizionismului, suveranul României declara: „Ungaria trebuie să recunoască faptul că noi nu putem admite nici o modificare a tratatelor de pace. Nu poate avea loc nici o umbră de discuție asupra revizuirii tratatelor. Asupra acestui punct, eu cred că pot să vorbesc nu numai pentru țara mea, dar de asemenea şi în numele Micii Antante"[211].

În problema minorității maghiare din România regele Carol al II-lea sublinia că: „există unguri în interiorul frontierelor României, dar ştiu de asemenea că există români care au rămas în interiorul frontierelor Ungariei, dar noi nu facem nici un fel de propagandă pe această temă. Eu ştiu că sunt astăzi suveranul unei țări, a cărei majoritate zdrobitore este formată din români, la care se adaugă şi alte minorități. Eu țin întotdeauna seamă de această situație atunci când iau decizii politice. Eu nu voi face niciodată nimic, care să fie împotriva majorității românilor, în acelaşi timp asta nu înseamnă că nu trebuie să respectăm dreptul minorităților. Cu acest prilej eu țin să vă asigur că ungurii din România nu sunt nemulțumiți, cu excepția, bineînțeles a celor care nu sunt preocupați de situația lor politică"[212].

Concluzionând suveranul României arăta că: „Ungaria trebuie să sfârşească prin a recunoaşte că această chestiune aparține nu numai prezentului ci şi viitorului, dar şi trecutului. Dacă se va permite ca un singur tratat să fie revizuit, pentru fundamentul relațiilor internaționale consecințele vor fi dezastroase. Ungaria trebuie deci să înțeleagă că revizuirea frontierelor este imposibilă"[213].

Activitatea instituției monarhice nu s-a redus numai la declarații cu conținut antirevizionist, ci regele Carol al II-lea a fost preocupat de contracararea propagandei revizioniste, precum şi prin adoptarea unor măsuri prin care să se asigure integritatea frontierelor naționale. La 9 martie

---

[210] Gh. Sofronie, *Les déclarations de S.M. le Roi Charles II a l'étranger*, în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 3, p. 274.

[211] *Ibidem*, p. 275.

[212] *Ibidem*.

[213] *Ibidem*, p. 276.

1936, cu două zile înainte de ocuparea zonei demilitarizate a Rinului, Carol al II-lea a convocat şedinţa Consiliului Superior al Apărării Ţării, care hotăra îmbunătăţirea planului de mobilizare a armatei, pentru a corespunde în special cu angajamentele care privesc legătura operativă cu armatele aliate şi nevoia de a avea pe frontul de vest, unităţi cât mai bine înarmate şi cît mai complex înzestrate[214].

Poziţii antirevizioniste au luat şi ceilalţi membri ai familiei regale, în special cu ocazia vizitelor în străinătate. În 1926, regina Maria a făcut o vizită pe continentul american, fiind foarte bine primită, atât în mediile politice cât şi în presă. Propaganda revizionistă maghiară din Statele Unite a încercat să denigreze România şi instituţia monarhică prin articole în presă şi prin chemarea de a organiza demonstraţii ostile. Printr-o acţiune fermă, în care s-a răspuns argumentat provocărilor revizioniste, regina Maria a dejucat manevrele propagandei maghiare, realizând un adevărat drum triumfal prin Statele Unite[215].

Manifestaţii cu caracter antirevizionist în Parlamentul României

Corpurile legiuitoare au constituit de asemenea locuri unde antirevizionismul românesc a fost definit şi afirmat şi unde s-au adresat interpelări asupra măsurilor de punere în aplicare a acestuia, atât în ţară cât şi peste hotarele ei.

Personalităţi marcante ale vieţii politice româneşti au luat cuvântul de la tribuna Adunării Deputaţilor sau a Senatului condamnând practicile propagandei revizioniste şi afirmând voinţa lor şi a celor pe care îi reprezentau de apărare a fruntariilor naţionale. Primii şi cei mai mulţi dintre fruntaşii politici români, care au sesizat forurile competente asupra politicii şi propagandei revizioniste maghiare au fost transilvănenii, care erau sensibilizaţi mai mult împotriva oricărui atac sau propagandă împotriva unităţii naţionale româneşti. Printre autorii acestor intervenţii, după ratificarea tratatelor de pace amintim pe Iuliu Maniu, cu discursul rostit în şedinţa Adunării Deputăţiilor din 27 decembrie 1923, intitulat „Chestiunea Banatului”[216].

[214] M. Muşat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1383.

[215] A. Gociman, *op. cit.,* p. 107.

[216] I. Maniu, Chestia Banalului. *Discurs rostit în şedinţa Adunării Deputaţilor din 27 decembrie 1923*, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1924, p. 31.

În iunie 1929, tot în Adunarea Deputaților, Octavian Goga denunța campania revizionistă, care pornea de la Budapesta cu un aparat foarte mare de propagandă pentru străinătate, arătând că se face nu numai sub ochii guvernului maghiar de la Budapesta, dar chiar cu susținerea şi ajutorul lui. Dovadă erau chiar declarațiile contelui Bethlen în această chestiune. Şi ceea ce era mai dureros şi mai trist era faptul că această campanie revizionistă trecea la noi în țară prin multe jurnale, care veneau de la Budapesta[217]. Față de o asemenea situație O. Goga cerea executivului ca: „generozitatea noastră trebuie să fie limitată în asemenea împrejurări şi că ați face bine sau să atrageți atențiunea acelor gazete ca să curme această campanie revizionistă, sau să fie oprită pur şi simplu intrarea lor în țară"[218]. Atitudinea lui Goga nu trebuie să o apreciem ca exagerată, poetul şi omul politic român sesizând creşterea extraordinară a numărului de cărți şi reviste venite din Ungaria, majoritatea având conținut revizionist.

Au mai fost adresate interpelări şi în problema raporturilor religioase din Transilvania şi a susținerii din partea unor culte şi ordine călugăreşti a politicii revizioniste maghiare. Astfel în şedința Senatului din 12 februarie 1932 dr. Laurențiu Oanea a dezvoltat o interpelare cu tema: „România şi statul romano-catolic unguresc din Transilvania", căreia i s-a dat un răspuns din partea primului ministru de atunci, marele istoric Nicolae Iorga[219].

Asupra acestui subiect a fost adresat şi un memoriu ministrului Instrucțiunii Publice, alcătuit de dr. Victor Onişor şi prefațat de prof. Onisifor Ghibu[220].

Revenind la declarațiile antirevizioniste din Parlamentul României, o nouă intervenție a lui Iuliu Maniu în şedința Senatului din 22 decembrie 1932, în care arăta că noile granițe ale Europei orientale, prin care s-au orânduit aceste state, naționale, nu au fost rezultatul unui capriciu, ci au fost urmarea firească a unei dezvoltări istorice şi al unui drept pe care îl avem[221]. Revenind din nou la Octavian Goga menționăm că în 3 martie 1934 în Cameră a interpelat guvernul asupra drepturilor elementului românesc în propria lui țară, deoarece el a demonstrat că după 15 ani în provinciile recent unite românii nu au intrat încă în posesia drepturilor lor. Precizând din nou

---

217 „Cuvântul Poporului", Sibiu, XI, nr. 24, din 15 iunie 1929.

218 *Ibidem*.

219 L. Oanea, *România şi statul romano-catolic unguresc din Transilvania*, Tipografia Lupta, Bucureşti 1932, p. 47.

220 V. Onişor, *Situația juridică a statului romano-catolic ardelean şi a fondurilor administrate de el*, Tipografia Ardealul, Cluj, 1934, p. 45.

221 „Foaia Poporului", Sibiu, 41, nr. 1, din ianuarie 1933.

pentru a nu fi înțeles greșit O. Goga arăta că: „știm bine că poporul român nu este xenofob, psihologia poporului român refuză ura de rasă sau ura confesională. Întreg trecutul nostru stă ca dovadă a toleranței, care a inspirat acest popor"[222].

Ajungând la anul 1934 menționăm că în acel an a avut loc cea mai importantă manifestare parlamentară a antirevizionismului românesc. Astfel în şedinţa Adunării Deputaților din 4 aprilie 1934, Iuliu Maniu, căruia i s-au asociat Constantin I.C. Brătianu, Gheorghe Brătianu şi alți lideri politici au adresat o interpelare guvernului în legătură cu creşterea propagandei revizioniste pe plan european.

Începându-şi cuvântul său, Iuliu Maniu arăta că aştepta de la această pace să dea poporului românesc siguranța hotarelor stabilite şi liniştea sufletească trebuitoare pentru o muncă productivă şi pentru pacificarea spiritelor greu tulburate în decursul celor aproape două mii de ani, prin imigrarea atâtor popoare nerăbdătoare în năzuința lor de a exploata teritoriile româneşti şi de a deznaționaliza poporul băştinaş[223].

Iuliu Maniu declara că îndemnul la asemenea constatări a apărut în urma unor expresii cuprinse în discursul lui Mussolini, care părea a consfinți repetatele manifestări ale oficialităților ungare, privitoare la revizuirea Tratatului de la Trianon, şi prin urmare la reclamarea unor părți ale teritoriului de sub suveranitatea statelor succesorale[224].

Făcând distincție între pozițiile revizioniste neoficiale şi oficiale, marele bărbat de stat român arăta că este peste putință a opri stări sufleteşti în opinia publică a popoarelor, oricât ar fi ele de greşite. Omul politic român arăta că s-a avut deplină „înțelegere pentru diferitele curente politice ce s-au putut naşte la popoarele învecinate şi în conştiința dreptății noastre, am avut destul calm pentru a le combate cu argumente obiective, care nu pot fi dezmințite, ori nesocotite nici de cel mai pasionat şi exagerat patriotism. Nu am fost nici nervoşi, nici nerăbdători în fața manifestațiunilor particulare mânate de un naționalism excesiv, care adesea nu ține cont de adevăr şi realități. Se schimbă însă situația atunci când astfel de manifestațiuni, încadrate într-un oarecare plan de acțiuni, se produc din partea organelor oficiale de stat. Este firesc deci

---

[222] S. Dragomir, *Politica minoritară a României*, în „Revue de Transylvanie", 1934, I, nr. 2, p. 214.

[223] XXX, *România şi revizuirea tratatelor. Discursurile d -1or l. Maniu şi C. I. C. Brătianu în şedința Adunărei Deputaților din 4 aprilie 1934. Răspunsul d-lui N.Tituiescu - ministrul afacerilor străine*, M.O. şi Impremeriile Statului, Imprimeria Națională, Bucureşti, 1934, p.5.

[224] *Ibidem*, p. 7.

dacă, ca unul care am luat parte de răspundere la refacerea istorică care a readus Ardealul şi Banatul în corpul Statului Românesc, nu pot lăsa nerelevate manifestări care au drept scop diminuarea patrimoniului nostru național"[225].

Începându-şi intervenția sa C. I. C. Brătianu arăta că se ducea de către unguri o campanie activă pentru revizuirea Tratatului de la Trianon, deoarece Ungaria nu voia să accepte consecințele războiului ce l-a pierdut, împreună cu aliații săi. Această acțiune tulbura adânc atmosfera de pace care trebuia să domnească după un război atât de sângeros şi cu consecințe atât de grave pentru lumea întreagă[226].

Sugerând posibile metode de acțiune ale antirevizionismului românesc, C. I .C. Brătianu propunea întărirea alianțelor cu statele europene prin păstrarea încrederii acestora, dar şi consolidarea internă, prin unirea tuturor sufletelor, care va fi saltul cel mai puternic pentru garantarea intangibilității frontierelor naționale.

Din sugestiile omului politic român rezulta limpede faptul că antirevizionismul organizat, avea nevoie în demersurile sale de o puternică susținere populară, generată de solidaritatea națională, proprie antirevizionismului organic.

La interpelare a răspuns ministrul Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, care prin entuziasmul cu care a fost primit şi apreciat a dovedit unanimitatea factorilor politici responsabili, guvern, partide, personalități, majoritate şi opoziție, față de orientarea politicii externe a României şi față de hotărâta poziție antirevizionistă a guvernului şi parlamentului român. Referindu-se la antirevizionismul maghiar, Nicolae Titulescu arăta că nu se putea trata acest revizionism cu metodele şi manifestările lui decât ca un pericol şi cu toată dorința de prietenie cu Ungaria, trebuia să-i fie fixate limitele peste care nu-i era îngăduit să treacă[227]. Aceste limite, arăta marele diplomat român, trebuiau precizate deoarece România nu se aşeza la masa tratativelor dacă se punea problema schimbării frontierelor. Iată termenii în care era formulată această idee: „noi am spus în repetate rânduri Ungariei şi i-o spunem din nou şi astăzi: o înțelegere între noi este şi în interesul general al păcii şi în interesul celor două țări. Dar o înțelegere devine imposibilă, dacă cu prilejul ei se ridică chestiunea schimbării hotarelor țării"[228].

Căutând să explice țelurile propagandei revizioniste în condițiile în care majoritatea țărilor lumii condamnau o asemenea practică, diplomatul român

[225] *Ibidem*.
[226] *Ibidem*, p.31.
[227] *Ibidem*, p.44.
[228] *Ibidem*.

arăta că scopul propagandei revizioniste era demoralizarea ţărilor vizate şi menţinerea trează în opinia publică ungară a unei speranţe nelămurite în vremuri mai bune. Cu alte cuvinte aceste manifestări constituiau o armă de luptă în sistemul juridic, care din nefericire se confundă cu starea de pace. „Dacă este aşa, preciza diplomatul român nimic nu ar servi mai mult jocul adversarilor unităţii noastre naţionale, decât a ne lăsa intimidaţi de asemenea manifestaţiuni. Nu o vom face”[229].

În continuare, Titulescu arăta că guvernul, parlamentul şi întreg poporul român nu se vor lăsa intimidaţi deoarece graniţele României erau apărate contra revizuirii de o întreită pavăză: juridică, morală şi politică. Argumentele aduse în favoarea acestei afirmaţii au constituit o adevărată lecţie de jurisdicţie internaţională şi diplomaţie dată de Nicolae Titulescu revizioniştilor.

După epuizarea expunerii în mod ştiinţific a argumentelor antirevizionismului românesc, diplomatul român concluziona: „revizuirea nu este pentru România numai amputarea moşiei strămoşeşti. Revizuirea este amputarea atribuţiilor istorice ale neamului nostru, tocmai în clipa în care el şi-a desăvârşit unitatea. Din nedreptăţile istorice suferite de poporul nostru, unii care au fost feriţi de ele voiesc să deducă privilegii pentru ţara lor. Noi nu revendicăm ranguri aristocratice în viaţa internaţională; în schimb nu vom renunţa niciodată la egalitatea cu ceilalţi, aşa greu câştigată”[230].

În discursul lui Nicolae Titulescu din şedinţa Ligii Naţiunilor, consacrată dezbaterii asasinării regelui iugoslav Alexandru şi a ministrului de externe francez, Louis Barthou, tonul abordat faţă de revizionism a fost mult mai aspru, în condiţiile în care acesta recurgea şi la terorism. „A pretinde printr-o propagandă otrăvită – spunea Nicolae Titulescu – să se poată crea boli numai pentru a da medicului drepturi, care să-i permită a interveni, aceasta este o aberaţie pe care nici un tratat nu a prevăzut-o şi pe care nici o ţară nu va putea s-o accepte. De aceea insistând în mod expres că nu vreau să ating susceptibilităţile guvernului regal ungar şi nici pe ale oricărui alt guvern, afirm în ceea ca mă priveşte, că revizionismul şi terorismul nu sunt totuşi lucruri distincte. Există între ele legături de filiaţie, care le unesc ca pe tată cu copilul său. Din cauză că revizionismul tulbură oamenii în ceea ce priveşte justiţia sortită lor, braţele se înarmează pentru a înfăptui hotărârile unor minţi exaltate”[231].

---

[229] *Ibidem*, p. 45.

[230] *Ibidem*, p. 77.

[231] N. Titulescu, *Discursuri*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 463.

Revenind la expunerea concepției antirevizioniste în Parlamentul României menționăm că şi alte personalități ale vieții politice româneşti interbelice au luat poziție față de revizionism, argumentând şi fundamentând prin aceasta trăsăturile antirevizionismului politic românesc.

O importanță specială au avut-o şi celebrările în cele două camere a zilelor de h Decembrie, când pe lângă relevarea importanței deosebite a acestei zile în istoria poporului român s-a protestat împotriva revizionismului maghiar, care prin propaganda s-a atenta la unitatea şi integritatea teritorială a statului național, român.

În cuvântul rostit cu prilejul Şedinței Solemne a Corpurilor Legiuitoare din 1 Decembrie 1932, primul ministru al României de atunci, Iuliu Maniu declara: „România, unită pe veci, indivizibilă şi nedespărțită va trăi între hotarele sale intangibile. Nu numai că o vom apăra cu întreaga noastră ființă până la ultima răsuflare, ci pentru că ea răspunde unei necesități pentru care este ocrotitoarea tuturor comorilor româneşti de pe aceste plaiuri şi pentru că ea, aşa cum este, este garanția cea mai sigură a liniştii, a păcii şi echilibrului între state în această parte a lumii atât de mult frământată în trecut”[232].

Cu toate că era antirevizionist convins, Gh. I. Brătianu s-a situat pe poziții oarecum diferite, față de linia tradițională, stabilită de N. Titulescu. Sesizând noul curs al relațiilor internaționale din deceniul al patrulea, Gh. I. Brătianu atrăgea atenția în Camera Deputaților, la 8 decembrie 1936, că diplomația rusă era antirevizionistă la Geneva şi revizionistă la Moscova şi Kiev[233].

În acest context, el atrăgea atenția asupra faptului că Mica Antantă trebuia să ia măsuri cerute de aspirațiile şi interesele naționale ale celor 3 state. În fapt, Gh. I. Brătianu se referea la faptul că apropierea Cehoslovaciei de U.R.S.S., era un pericol pentru Mica Antantă şi pentru România. Consecvent ideilor sale, Gh. I. Brătianu depunea o cerere de interpelare la 15 iunie 1936, în biroul Camerei, în care punea problema dacă pactul de asistență mutuală între U.R.S.S. şi Cehoslovacia cuprindea în mod egal condiții şi pentru România?[234].

În fața comisiilor reunite ale Camerei şi Senatului la 11 decembrie 1936, cu expozeul făcut asupra politicii externe, Gh. I. Brătianu evidenția necesitatea schimbării cursului politicii externe româneşti, spunând: „Formulei să fim sinceri şi loiali, eu i-aş adăuga în mod simplu noi să fim atât

[232] „Universul” (Bucureşti), XLX, nr. 333, din 3 decembrie 1932.
[233] Gh. I. Brătianu, *La politique extérieure de la Roumanie*, Bucarest, 1937, p. 64.
[234] *Ibidem*, p. 19.

de sinceri şi de loiali, încât să facem o politică românească, o politică a realităților şi aspirațiilor naționale"[235].

Într-un discurs ținut la Cluj, Gh. I. Brătianu sesiza dificultățile diplomatice prin care trecea România şi aprecia că ideologia internaționalistă, care se afla la baza Societății Națiunilor, trebuia înlocuită cu o politică pragmatică, în condițiile în care U.R.S.S. Încerca să domine acest organism internațional[236].

Poziții antirevizioniste
ale partidelor politice din România

Aceeaşi unitate de opinie în afirmarea antirevizionismului, a caracterizat şi obiectivele în planul politicii externe, fixate de majoritatea partidelor politice din România interbelică. În programele acestor partide, cu toate că în problemele politicii interne deosebirile şi opiniile diferite existau în mod firesc, în ceea ce priveşte politica externă, acestea coincideau, atât în ceea ce priveşte obiectivele fundamentale, cât şi în afirmarea antirevizionismului românesc.

Programul Partidului Național Liberal din mai 1930 se orienta de asemenea în politica externă spre o politică de pace, cu apărarea hotărâtă a drepturilor neamului, a suveranității naționale şi a integrității teritoriului românesc[237]. Se arăta că intangibilitatea tratatelor de pace era şi trebuia să rămână la baza politicii noastre externe, iar Mica înțelegere trebuia să-şi dezvolte acțiunea sa binefăcătoare de solidaritate şi de apărare a tratatelor[238]. În domeniul conlucrării cu celelalte state se arăta că Partidul Național Liberal urmărea întărirea sistemului de alianțe şi strângerea unor legături cât mai

---

235 *Ibidem*, p. 94.

236 „în ceea ce priveşte politica noastră externă, spunea Gh. I. Brătianu, noi suntem din nou la o încrucişare de drumuri. Asupra teritoriului nostru se întretaie şi se contracarează mari interese internaționale. Noi nu vom putea să le rezistăm şi nu vom reuşi să apărăm existența noastră, dacă nu vom fi călăuziți de patriotism şi nu de ideologii internaționaliste. Frontierele României sunt de la Nistru şi până la Tisa, de la Dunăre şi până la țărmul Mării Negre şi interesele noastre sunt definite de grija constantă de a le apăra integritatea şi de a umple misiunea, care ne-a fost încredințată, în această parte a lumii". (*Ibidem*, p. 25.)
Referindu-se la situația românilor din spațiul intracarpatic, Gh. I. Brătianu spunea: „Voi nu ați scăpat, aici în Transilvania, de tirania maghiară, pentru a o înlocui prin cea a colhozurilor sovietice." (*Ibidem*, p. 27).

237 I. Scurtu, Gh. Z. Ionescu, E. Popescu, D. Smârcea, *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, Ed. Didactică şi Pedagogică Bucureşti, 1932, p. 269.

238 *Ibidem*.

prieteneşti cu toate ţările, îndeosebi cu cele alături de care s-a înfăptuit unitatea naţională[239].

Dovedind o preocupare deosebită pentru problema apărării integrităţii frontierelor naţionale, Partidul Naţional Ţărănesc în programul său din februarie 1935, declara că va urmări cu fermitate menţinerea păcii, consolidând ordinea de drept, creată prin tratatul de pace, care a pus capăt marelui război. În consecinţă, Partidul Naţional Ţărănesc înţelegea să apere prin toate mijloacele graniţele ţării şi să facă din excluderea oricăror discuţii asupra lor, condiţia esenţială a înţelegerilor internaţionale[240].

Dovedind continuitate şi perseverenţă în afirmarea şi păstrarea idealurilor formulate la Alba Iulia, prin P.N.R., în program era inserat un capitol separat referitor la politica faţă de minorităţi. Se arăta că Partidul Naţional Ţărănesc socotea că după pilda paşnică şi armonioasa convieţuire a ţărănimii româneşti cu ţărănimea minoritară, spiritul echităţii şi al interesului de stat impunea respectul limbii, credinţei şi naţionalităţii tuturor minorităţilor din România. Partidul Naţional Ţărănesc considera că deasupra deosebirilor etnice, poporul majoritar şi minoritar trebuiau să se unească într-o sinceră colaborare pentru apărarea şi înălţarea patriei[241].

În spiritul aceloraşi idealuri afirmate la Alba Iulia, reprezentanţii P.N.Ţ. erau şi antirevizionişti. Iată ce scria un ziar judeţean al partidului în 1936: „Partidul nostru naţional ţărănesc de la început a înţeles că prima datorie a românilor este să-şi apere integritatea teritoriului ţării cucerit cu atâtea jertfe. În ultimul timp, mai ales au apărut o seamă de acţiuni în ţările streine, care luptă pentru cauza Ungariei şi revizuirea tratatelor de pace. Partidul nostru naţional ţărănesc, conştient de acesta stare de lucruri şi-a zis că prima lui datorie e să lămurească poporul asupra acestor chestiuni şi să solidarizeze naţiunea română în contra revizionismului maghiar”[242].

Referindu-se la problema relaţiilor dintre politica revizionistă şi cea antirevizionistă, acelaşi ziar nota în 1937: „Vrea Ungaria pace şi prietenie cu noi? Prea bine, dar atunci să trateze omeneşte pe românii ei; să declare hotărât că recunoaşte graniţele noastre de astăzi şi că se astâmpără cu propaganda contra tratatelor de pace. Atâta timp însă cât ea nu ne dă asigurări, cât ea ne trimite vorbe prin alţii, dar se fereşte să ne dea un tratat, noi socotim că nici Germania, nici Italia, nici Ungaria nu au gânduri bune faţă de noi şi că ne sunt duşmane. Cum am putea atunci să credem acelea ce

239 *Ibidem*.
240 *Ibidem*, p. 308.
241 *Ibidem*.
242 „Solia”, Orăştie, din 15 noiembrie 1936.

ne spune mereu dreapta că trebuie să părăsim pe prietenii cehoslovaci, iugoslavi, francezi şi englezi şi că trebuie să ne întovărăşim cu germanii, italienii şi ungurii"[243].

Antirevizionismul P.N.Ţ. s-a manifestat cu curaj şi în clipele de grea cumpănă pentru ţară, atunci când România devenea tot mai izolată pe plan internaţional, într-o notă informativă din 19 noiembrie 1938, trimisă Parchetului General al Curţii de apel din Cluj se arăta că tineretul P.N.Ţ. din Ardeal şi Banat într-o şedinţă ţinută în locuinţa doctorului Emil Ghizelan a hotărât să redacteze şi să publice un manifest de mare răsunet în legătură cu agitaţiile de la Budapesta şi eventualele revendicări teritoriale faţă de Ardeal. Manifestul urma să cuprindă şi violente atacuri la adresa regimului carlist, care nu înţelegea să ia nici o măsură faţă de agitaţiile ungare, neadmiţând nici mitinguri de protest şi nici campanii de presă cu caracter antirevizionist. Manifestul urma să apară pe data de 1 decembrie 1938, ziua aniversării a 20 de ani de la unirea tuturor românilor[244]. Faţă de izolarea politică a României de la sfârşitul anului 1938, documentul menţionat arăta că îndată după hotărârea de la Viena, unde s-a hotărât retragerea unor teritorii aparţinând Cehoslovaciei în favoarea Ungariei, Iuliu Maniu a adresat numeroase scrisori diferiţilor bărbaţi de stat ai Franţei şi Marii Britanii în care îşi exprimă teama că după mutilarea Cehoslovaciei ar urma rândul României şi că la presiunea Italiei şi Germaniei, întregul Tratat de la Trianon va fi revizuit. Primul care a răspuns la aceste scrisori a fost cunoscutul om de stat englez, Winston Churchill adversarul lui Chamberlain, care a declarat că teama d-lui Maniu era întru totul justificată, întrucât în foarte scurtă vreme se vor pune în discuţie şi revendicările Ungariei faţă de Ardeal. W. Churchill aprecia că dacă Anglia va continua politica sa de conciliere, la presiunile Germaniei şi Italiei nu va rezista prea mult planurilor revizioniste ale Ungariei mai cu seamă că presa lordului Rothmere susţinea favorabil şi cu mult zgomot această acţiune. W. Churchill arăta că acest lucru nu putea fi împiedicat decât dacă în Anglia se va produce o schimbare de regim, care va susţine în mod sincer şi hotărât apărarea României[245].

În faţa acestei situaţii dificile, fruntaşii P.N.Ţ. au hotărât traducerea textului Memorandului în mai toate limbile civilizate ca în acelaşi timp cu

[243] Idem, din 4 iulie 1937.

[244] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Parchetul General al Curţii de Apel Cluj*, Dosar 291/1938, fila 88.

[245] *Ibidem.*

predarea către suveran, după întoarcerea sa din Anglia să ia cunoştinţă de conţinutul lui şi marile puteri străine, precum şi politicienii diferitelor ţări[246].

Programul Partidului Poporului, sublinia că această formaţiune politică nu se va depărta de linia de conduită urmată deja în politica externă. Convins că raţiunile de pace şi încredere reciprocă, bazate pe tratate cu toţi vecinii şi relaţiile de intimă colaborare, mai ales economică cu aliaţii erau indispensabile dezvoltării liniştite a ţării. Partidul Poporului declara că va face şi pe mai departe, tot ce-i va sta în putinţă, pentru atingerea acestui îndoit scop[247].

În Programul de muncă al Partidului Naţional Român adoptat la 29 aprilie 1920, se arăta că în politica externă acest partid crede şi e convins că diferendele între popoare trebuiesc rezolvate numai pe cale paşnică, prin supunerea lor judecăţii Societăţii Naţiunilor, a cărei misiune o va răspândi şi întări tot mai mult în conştiinţa poporului român, aşa cum a pornit din aspiraţiile pacifiste ale întregii umanităţi[248]. Partidul politic cu cele mai mari merite în lupta de emancipare naţională şi apoi realizarea unirii mai menţiona în programul său că fără a renunţa la înfăptuirea integrală a unităţii politice, va căuta să o realizeze prin bună înţelegere cu statele interesate şi cu concursul Ligii Naţiunilor, admiţând războiul numai pentru cazul de legitimă apărare a integrităţii naţionale şi a hotarelor ţării[249].

În Manifestul Partidului Naţionalist Democrat, al cărui preşedinte era Nicolae Iorga, apărut la 25 septembrie 1919, se dădea un răspuns clar celor ce intenţionau să acuze această grupare de extremism naţionalist. „Noi înţelegem şi azi – se spunea în manifest – ca şi mai înainte, naţionalismul, ca o datorie de a lucra din răsputeri pentru ca în ţara lui românul să-şi aibă tot dreptul lui, fără a nedreptăţi pe nimeni, dar fără a se lăsa nedreptăţit de nimeni. Îl înţelegem ca un sprijin dat românilor celor mai harnici şi mai trecuţi cu vederea, ţăranii care au fost pentru întregirea României neîntrecuţii noştri ostaşi ai Marelui război”[250]. În fapt, naţionalismul promovat de N. Iorga şi partidul său, era un naţionalism constructiv specific unei societăţi democratice.

---

[246] *Ibidem*, p.89.

[247] M. Ştirban, V. Vesa, A. Păun, V. Puşcaş, *Istoria contemporană a României. Texte social-economice şi politice (1918-1929)*, Cluj-Napoca, 1989, p. 314.

[248] I. Scurtu, Gh. Z. Ionescu, E. Popescu, D. Smârcea, *Istoria României între anii 1918-1944...*, p. 200.

[249] *Ibidem*.

[250] *Ibidem*, p. 193.

În Programul Partidului Conservator Democrat din 22 octombrie 1919 se regăsesc marile idei ale politicii externe româneşti formulate de Take Ionescu, preşedintele acestui partid, care anticipând propaganda revizionistă, propunea o alianță de 5 state care de la Marea Baltică la Marea Egee despărțeau Germania de Rusia şi puteau garanta pacea în această zonă a lumii. Se argumenta astfel în program, necesitatea acestor legături cât mai strânse între Polonia, Cehoslovacia, România, Iugoslavia şi Grecia, la care erau să se alipească şi alte state. Statele aliate ar fi format un bloc de peste 75 milioane de locuitori şi ar fi constituit o mare putere şi atât în Liga Națiunilor cât şi în toate celelalte legături internaționale ar fi putut pretinde şi ar fi obținut drepturile unei mari puteri[251].

În Manifestul Program al Partidului Național Agrar din iunie 1932, se regăsesc în problemele de politică externă, fermitatea şi dârzenia concepției antirevizioniste a preşedintelui acestui partid, Octavian Goga. „Vom urmări – se spune în document – prin toate actele noastre un ideal de pace între popoare, dar văzând primejdiile care amenință granițele noastre, vom veghea ca armata României să fie bine înzestrată, bine echipată şi bine hrănită, tocmai pentru a preveni orice agresiune îndreptată împotriva integrității teritoriului național”[252].

Pe poziții net antirevizioniste s-a situat şi Partidul Național Liberal, Gheorghe I. Brătianu, un partid tânăr, apărut pe eşichierul politic în deceniul patru. Personalitatea lui Gh. I. Brătianu şi-a pus amprenta asupra politicii externe, formulate în programul acestui partid, în care erau întâlnite puncte de vedere diferite, față de alte partide.

La Congresul de la Muscel, din 26 iulie 1936, Gh. I. Brătianu îşi punea întrebarea asupra rezultatelor politicii externe pe care a dus-o România până în acel moment. Răspunzând, omul politic român arăta că „Am fost remorcați la carul securității colective şi la alte formule mondialiste şi ne-am angajat într-un conflict inutil cu Italia, pentru că am vrut să fim mai catolici decât papa şi mai sancționişti decât Imperiul Britanic”[253]. Continuându-şi analiza Gh. I. Brătianu, arătând că fără a ține cont de dificultățile interne ale Franței şi de repercusiunile lor asupra politicii externe, „noi am apăsat cu toate forțele noastre spre încheierea unui acord franco-sovietic, care avea următoarele consecințe: răcirea amiciției cu Polonia, slăbirea Micii Antante,

[251] *Ibidem*, p. 196.
[252] *Ibidem*.
[253] Gh. I. Brătianu, *La politique extérieure de la Roumanie*, Bucarest, 1937, p. 30.

neutralitatea Angliei în conflictele din Europa Centrală şi Răsăriteană şi apropierea dintre Germania şi Italia"[254].

Criticând politica externă dusă de cercurile guvernate, Gh. I. Brătianu declara că: „noi am distrus succesiv toate alianţele încheiate de Ion I. C. Brătianu şi Take Ionescu şi sub pretextul de a le continua politica, am fost aruncaţi în braţele amiciţiei sovietice, care nu ne-a recunoscut frontierele"[255].

Într-un interviu acordat ziarului „Cuvântul", din 7 octombrie 1936, Gh. I. Brătianu admira Italia mussoliniană, dar arăta că s-a lovit la fiecare pas la Roma de propaganda ungară, care a folosit răcirea relaţiilor cu România şi Societatea Naţiunilor, datorită sancţiunilor, pentru a se apropia de Italia[256].

În continuare, omul politic român critica politica externă a României, dusă la exces de un sistem internaţional, pentru a sfârşi în final cu sancţiunile care au fost mai inutile interesului nostru, decât Italiei[257]. În opinia sa sancţiunile nu au adus altceva României decât inconveniente de ordin politic şi pierderi sensibile din punct de vedere economic. Ele puteau avea şi efecte mai grave, căci Societatea Naţiunilor fără S.U.A., Italia, Germania, Japonia, fără a mai număra Brazilia şi alte state va cădea sub influenţa din ce în ce mai mare a U.R.S.S[258].

De cealaltă parte, Italia, din nevoia de a se afirma ca mare putere, s-a înconjurat de o clientelă disponibilă din micile state, în rândul cărora Ungaria era campioana revizionismului şi adversara României.

Gh. I. Brătianu a combătut un articol scris de Stelian Popescu în „Universul", intitulat „Să fim sinceri şi loiali", în care preşedintele Ligii Antirevizioniste Române, arăta că România trebuia să continue alianţele, care au rezultat chiar din timpul războiului mondial. Istoricul şi omul politic român se pronunţa şi el pentru sinceritate şi loialitate, dar se arăta alarmat de apariţia în acest sistem a U.R.S.S., care , după cele întâmplate în Spania, a dovedit că Societatea Naţiunilor nu mai putea acorda garanţii nimănui[259].

Fiind conştient de noua polarizare de forţe pe continent, prin ridicarea Germaniei şi U.R.S.S.-ului, poziţia net anticomunistă pe care a avut-o toată viaţa, l-a îndreptat pe Gh. I. Brătianu spre a evidenţia necesitatea unei alianţe

254 *Ibidem.*
255 *Ibidem.*
256 *Ibidem,* p. 44.
257 *Ibidem.*
258 *Ibidem.*
259 *Ibidem,* p. 47.

a României cu Germania. De altfel, Gh. I. Brătianu, a fost primul om politic român, care a avut o întrevedere cu Hitler.

Referitor la schimbarea lui Titulescu din fruntea diplomației românești, Gh. I. Brătianu, aprecia că acesta a fost o surpriză, mai ales pentru diplomatul român, în acest context, Gh. I. Brătianu recomanda îndreptarea politicii externe a României spre o linie de prudență şi realism şi mai puțină pasiune în declarațiile privind guvernele de la Paris şi Berlin şi mai multă rezervă în manifestările pro sau anti sovietice[260].

Cele prezentate evidențiază faptul că Gh. I. Brătianu şi partidul său au întrevăzut alte căi, mai realiste, în efortul României de a-şi menține integritatea teritorială. Apropierea de Germania ar fi fost o rezolvare, dar planurile lui Hitler şi Stalin erau mult prea ambițioase, ca să ia în calcul dorința legitimă a întregului popor român, de a-şi menține unitatea statală şi ființa națională.

Poziții antirevizioniste au avut şi unele partide cu audiență în rândul minorităților naționale din România. Astfel, spre deosebire de Partidul Maghiar din România, care a promovat o politică ce se alinia orientării stabilite în cercurile guvernante de la Budapesta, MADOSZ-ul s-a pronunțat ferm împotriva acestei politici. În apelul MADOSZ-ului împotriva revizionismului, din 6 decembrie 1936 se arăta că în ceea ce priveşte revendicările maghiarilor din România, acestea nu se rezolvă cu războiul revizionist, ci numai cu recunoaşterea de către poporul român a drepturilor minorității maghiare. Astfel se dorea păstrarea păcii comune şi lărgirea drepturilor minorităților. Era evidențiată dorința de a acționa în comun pentru ca politica externă a României să se îndrepte spre statele mari democratice, care respectă independența națiunilor mici[261]. Referindu-se în continuare la implicațiile externe şi interne ale unei asemenea poziții, în manifest se arăta : „Noi, maghiarii din România, din pricina cărora duşmanii păcii vor să înceapă un nou război, ştim să apreciem cel mai bine instituțiile care tind spre menținerea păcii mondiale. De aceea suntem adepții întăririi Societății Națiunilor, suntem adepții inviolabilității angajamentelor luate prin contractele internaționale, suntem adepții securității colective, a ajutorului mutual, al păcii indivizibile şi ordinii pactelor regionale, în cadrul Societăților Națiunilor, pe care le sprijină partidele democratice în frunte cu Partidul Național Țărănesc. Ne revine datoria ca să unim toate forțele populare din Ardeal pentru salvarea păcii şi drepturilor care sunt amenințate”[262].

[260] *Ibidem*, p.7.
[261] I. Scurtu, Gh. Ionescu, *op. cit.*, p. 317.
[262] *Ibidem.*

Pe aceeaşi poziţie s-a situat şi Partidul German din România, care şi-a exprimat de regulă adeziunea faţa de demersurile statului român pentru consolidarea poziţiei internaţionale. Astfel, în 1934, faţă de revizionismul horthyst, în contextul intensificării politicii revanşarde a statelor revizioniste europene, Partidul German din România aprecia că după pacea de la Trianon naţiunea majoritară din Transilvania a devenit naţiune de stat, spre deosebire de situaţia ei dinainte de 1918. Aceasta era considerată starea dreaptă şi naturală, deoarece românii nu sunt venetici, aşa cum îi prezenta propaganda maghiară. Documentul Partidului German din România aprecia că românii au scuturat jugul maghiar, datorită faptului că au fost mult mai numeroşi, în comparaţie cu ungurii din Ardeal[263].

Poziţii antirevizioniste au avut şi unii lideri ai minorităţii germane din România. Spre exemplificare, menţionăm că la reuniunea germanilor de la Braşov din 24 iunie 1934, Herbart Scheiner, preşedintele adunării, declara că este imposibil ca pentru a face pe plac câtorva mii de unguri să desparţi mai multe milioane de români din teritoriul statului lor în sfârşit unificat şi să-l anexezi, împotriva voinţei lor unei puteri străine. Liderul reuniunii menţiona că germanii din România se opun revizuirii frontierelor, nu numai pentru dragostea ce le-o poartă patriei lor şi poporului român, cu care îşi împarte existenţa, dar şi pentru propriul lor interes[264].

Fruntaşii Partidului Evreiesc din România s-au manifestat şi ei în mod public împotriva revizionismului, declarând că se identifică în această chestiune cu naţiunea română. Înfiinţarea Partidului Evreiesc a fost privită cu o oarecare insatisfacţie din partea unor fruntaşi ai Partidului Maghiar din România, care îi considerau pe evreii ardeleni, evrei maghiari şi care puteau îmbunătăţi statisticile maghiare, în scopul intensificării propagandei revizioniste. Aşa cum a rezultat din analiza programelor şi a declaraţiilor, majoritatea covârşitoare a partidelor politice din România, s-au pronunţat împotriva revizionismului, contribuind prin aceasta la întărirea antirevizionismului politic românesc.

Acţiuni cu caracter antirevizionist
desfăşurate de partidele politice

Conştiente că trebuia făcut pasul de la concepţia la acţiunea antirevizionistă, foarte multe partide au organizat adunări şi manifestaţii cu

[263] XXX, *Germanii din România şi revizionismul maghiar,* în „Revue de Transylvanie", 1934,1, nr. 2, p. 227.
[264] M. Muşat, I. Ardelenu, *op. cit.*, p. 733.

caracter declarat antirevizionist. În toamna anului 1936, Partidul Național Țărănesc a organizat trei mari adunări antirevizioniste în trei mari orașe de graniță ale țării, la Satu-Mare, Cernăuți și Chișinău, pentru a răspunde atât revizionismului maghiar, cât și celui sovietic, care era mult mai bine camuflat dar urmărea aceleași scopuri. Ziarul „Tribuna Liberă" din Sibiu, care și-a trimis corespondenții la fața locului, scria în numărul din 18 octombrie 1936 că la chemarea P.N.Ț. au venit la Satu-Mare pentru a protesta împotriva revizuirii tratatelor, zeci de mii de români din cele patru județe de graniță ale țării: Maramureș, Sălaj, Bihor și Satu Mare[265].

În fața celor 30.000 de români au vorbit liderii P.N.Ț., Iuliu Maniu, Ion Mihalache și M. Popovici[266]. În finalul adunării a fost adoptată o moțiune, care la articolul 1 preciza că „suprema voință și neclintita hotărâre a întreg neamului românesc este păstrarea și apărarea cu orice jertfe a hotarelor de azi ale României, statornicite pentru vecie, potrivit poruncilor dreptății, prin sacrificiul și luptele milenare ale poporului român[267].

Șirul adunărilor cu caracter antirevizionist, organizate de P.N.Ț. În toamna lui 1936 nu s-a oprit însă. Ziarul „Solia" din Orăștie, în numărul său din 15 noiembrie 1936 arăta că deși Partidul Național Țărănesc a considerat că cele trei mari adunări antirevizioniste au simbolizat destul, totuși liderii partidului s-au văzut obligați să organizeze încă o adunare antirevizionistă, în care să lămurească ultimele evenimente în politica internațională și lupta care se dă pentru revizuirea granițelor. S-a hotărât astfel ca o nouă adunare antirevizionistă să aibă loc la Arad în 22 noiembrie 1936[268].

Adunări cu caracter antirevizionist au mai fost organizate, în special în orașele de la granița de vest și de alte partide politice puternice din România interbelică. Ne rezumăm să menționăm doar că în același an 1936, la Oradea, Frontul Românesc și Partidul Național Liberal, au organizat două mari

[265] „Tribuna liberă" (Sibiu), I, nr.3 din 18 octombrie 1936.

[266] Luând cuvântul, Iuliu Maniu sublinia: „Dacă este vorba de revizuire, atunci noi avem dreptul să o cerem, fiindcă în 1914 ni s-au făgăduit și alte teritorii, până la Bekeș-Csaba, iar în 1918 lumea din aceste ținuturi a vrut să se alipească la România. Prin urmare nu tolerăm nimănui să se lege de această țară, pe care noi am moștenit-o de la oamenii care au trăit și au suferit o mie de ani. Am venit să arătăm voința neînfricată că vrem pace și ordine, dar cu condiția să rămânem în hotarele noastre" (*Ibidem*).

[267] *Ibidem*.

[268] Chemând populația la acesta adunare antirevizionistă, Ziarul „Solia" făcea apel „îndeosebi la noi ardelenii, care vom participa în număr mare, căci pe noi ne privește îndeaproape chestia antirevizionistă, fiindcă ungurii întâiu spre Ardealul nostru se uită." („Solia", Orăștie, din 15 noiembrie 1936).

adunări antirevizioniste, la care au participat între 20.000 şi 30.000 de oameni[269].

Analiza efectuată asupra implicării instituţiilor şi organizaţiilor politice din România interbelică în lupta antirevizionistă, evidenţiază faptul că antirevizionismul românesc, organizat sau politic a contribuit în măsură egală, atât la dezvoltarea antirevizionismului ştiinţific, prin analizele pertinente făcute de oamenii politici, cât şi a celui organic, prin necesitatea afirmată de a fi purtătorul de cuvânt a întregii naţiuni române, solidară în faţa pericolului revizionist.

Antirevizionismul organic

Concepţia şi temeiurile antirevizionismului ştiinţific, dublate de varietatea formelor de manifestare ale antirevizionismului organizat, au constituit tot atâtea surse ale dezvoltării antirevizionismului organic, ultima componentă a antirevizionismului românesc, pe care o vom analiza în continuare.

De ce antirevizionism organic? Pentru că în perioada interbelică antirevizionismul a devenit o componentă esenţială a patriotismului. Fiecare român, care îşi iubea neamul şi ţara, era prin urmare antirevizionist, deoarece nu concepea o desfacere a Marii Uniri, înfăptuită cu atâtea jertfe. Antirevizionismul era deci propriu tuturor straturilor societăţii româneşti, indiferent de starea socială, confesiunea religioasă, sex sau grad de cultură.

Societatea a inclus antirevizionismul printre trăsăturile sale specifice în perioada interbelică, deoarece acesta a fost prezent în toate structurile şi la toate nivelele sale. Prin aceasta se explică manifestarea antirevizionismului prin intermediul tuturor claselor şi straturilor societăţii, a celor două biserici naţionale româneşti, a societăţilor şi asociaţiilor cu caracter cultural-patriotic etc.

Din această perspectivă putem afirma că antirevizionismul organic a stat la baza apariţiei antirevizionismului ştiinţific şi a celui politic (sau organizat), deoarece acestea nu se puteau valida fără această largă susţinere, oferită de solidaritatea întregii societăţi româneşti, în faţa unui pericol venit din exterior.

Starea de spirit profund antirevizionistă a societăţii româneşti interbelice a fost evidenţiată şi activizată de intelectualitate, care continuând modelul înaintaşilor, vizavi de împlinirea idealului naţional, a considerat că

[269] Arhivele Statului, Filiala Oradea, Fond: *Liga Antirevizionistă Română, Oradea-Bihor*, Dosar 4/1937, fila 21.

are această datorie, izvorâtă din tradiția, de a apăra cu toată energia, idealul, devenit realitate istorică în anul 1918. Semnalele apărute în presă în deceniul al treilea, au avut menirea să influențeze opinia publică românească, aspra demersurilor cu caracter revizionist, pe care unele state vecine le făceau cu mai multă sau mai puțină prudență.

La începutul deceniului al patrulea, când revizionismul ungar a intrat într-o nouă fază, datorită conjuncturii politice internaționale, intelectualitatea românească şi-a diversificat la rândul ei, metodele şi mijloacele de acțiune. Conştientă de puterea modelului izvorât din lupta pentru împlinirea idealului național, generația mai tânără, a făcut apel la „generația de aur a unirii", care nu putea rămâne indiferentă la atacurile propagandei revizioniste. Preluând, deci ştafeta, generația României Unite şi-a fixat ca suprem ideal, păstrarea intactă a patrimoniului național, primit de la înaintaşi.

În acest mod, intelectualitatea românească interbelică a devenit antirevizionistă şi s-a validat în toate componentele antirevizionismului românesc.

Revenind la generația de aur a unirii, evidențiem că prin intermediul acesteia, a fost activat antirevizionismul organic, specific societății româneşti din perioada interbelică.

Prin intermediul presei, dar mai ales cu prilejul unor mari adunări, specifice mişcării naționale româneşti din Transilvania, reprezentanții generației de aur a unirii s-au adresat zecilor de mii de participanți, pentru a transmite mesajul ca opera înfăptuită de ei să nu poată fi niciodată destrămată. A impresionat, cu prilejul marilor manifestații antirevizioniste, organizate la 1 decembrie 1932 în toate oraşele din Transilvania, apariția la tribuna oratorilor a unor luptători memorandişti, care în ciuda vârstei înaintate au ținut prin prezența lor să sugereze acel arc peste timp al generaților, gata să se sacrifice pentru idealul lor național[270].

Continuarea tradiției luptei naționale a românilor din Transilvania a fost afirmată, cu prilejul aceloraşi adunări, de generația mai tânără a

[270] Cu prilejul marii manifestații antirevizioniste de la Cluj, din 1 Decembrie 1932, a vorbit Teodor Mihali, singurul luptător memorandist rămas în viață la acea dată. („Universul", Bucureşti, XLIX, nr. 333, din 3 Decembrie 1932).
(Pasaje din cuvântul lui Teodor Mihali, ca de altfel şi al lui Vasile Goldiş, rostit la Arad în aceeaşi dată, vor fi prezentate în capitolul următor).

intelectualităţi ardelene, care a avut iniţiativa organizării primelor manifestaţii cu caracter declarat antirevizionist[271].

Exemplul elitei intelectualităţii ardelene a fost preluat de întreaga intelectualitate din acest străvechi ţinut românesc. Presa a constituit mijlocul prin care s-au difuzat populaţiei reacţiile antirevizioniste ale intelectualităţii româneşti.

Juriştii, medicii, profesorii, dar mai ales învăţătorii din localităţile ardelene, au folosit coloanele ziarelor pentru a-şi afirma concepţia lor antirevizionistă şi pentru a pregăti opinia publică în scopul unei reacţii hotărâte împotriva revizionismului. Mijloacele folosite, erau specifice activităţii profesionale de bază, dar acestea deveneau foarte eficiente, deoarece adaptau metodele de acţiune antirevizionistă, acestui specific ştiinţific şi cultural, prin excelenţă[272].

Invocând rolul deosebit pe care-l avea ştiinţa în combaterea propagandei revizioniste, învăţătorii, în special, considerau că aveau datoria morală ca pe lângă instruirea ştiinţifică să-i facă pe copii, buni patrioţi şi cu spirit de jertfă, faţă de tot ce e românesc. De pildă învăţătorul Victor Făluş din Sălaj, scria într-o revistă de specialitate în 1933 că datoria acestor luminători ai satelor era să infiltreze în sufletul generaţiei tinere, purul şi sfântul adevăr istoric a legăturii poporului român cu glia în care s-a născut. Prevenind orice acuzaţie de naţionalism sau alte excese, învăţătorul sălăjan preciza că în această acţiune „noi nu avem lipsă să schimbăm o iotă din istoria maternităţii noastre”[273].

---

[271] La adunarea antirevizionistă de la 1 Decembrie 1932 de la Cluj, profesorul universitar Emil Haţieganu, preşedintele comitetului de organizare spunea:,.Hotărâţi a păzi graniţele ţării răscumpărate cu viaţa celor 800.000 de morţi pe câmpul de onoare şi răsplătiţi cu lacrimile şi suferinţele de veacuri ale martirilor români, ne-am adunat aci, pe pământ românesc să prăznuim unirea românilor, dar totodată să şi protestăm cu toată energia contra uneltirilor vecinilor noştri maghiari, care restrânşi la hotarele lor naturale, nicidecum nu se pot împăca cu dreapta judecată a lui Dumnezeu şi a oamenilor şi în semeţia lor cutează să spere că pot sfărâma măreaţa clădire a păcii, zidită de voinţa tuturor popoarelor iubitoare de libertate.” („Universul”, Bucureşti, XLIX, nr. 333, din 3 decembrie 1932. X

[272] Într-un articol intitulat „Solidaritatea naţională”, învăţătorul hunedorean Lazăr Suciu scria în 1928 următoarele: „Aşadar, regula cea dintâi pentru conservarea teritoriului, ca bază necesară a conservării naţionalităţii, este iarăşi cultura.” („Revista învăţătorilor şi învăţătoarelor din judeţul Hunedoara”, Deva, II, nr. 3, din 1 octombrie 1928, p. 45).

[273] „Şcoala Noastră”, revistă pedagogică şi culturală a corpului didactic primar din judeţul Sălaj, X, nr. 1, din ianuarie 1933, p. 17.

Conştienţi de importanţa menirii lor în acţiunea de revitalizare a solidarităţii naţionale, învăţătorii îşi propuneau să acţioneze în lumea satelor, dar şi la oraşe, pentru a realiza un zid invincibil de apărare împotriva propagandei revizioniste[274].

în domeniul mijloacelor şi metodelor de acţiune antirevizioniste şi în jurul implicării sau neimplicării suficiente a statului în această problemă, sau purtat numeroase discuţii.

Unii intelectuali erau de părere că statul român, preocupat să-şi concretizeze concepţia antirevizionistă în plan extern, prin alianţe şi tratate, a neglijat oarecum factorul intern, care era de fapt baza de la care se pornea întreaga acţiune antirevizionistă. Această neglijare a antirevizionismului organic ar fi afectat şi celelalte componente, care în fapt erau purtătoarele de cuvânt în faţa opiniei publice mondiale a hotărâtei poziţii antirevizioniste a poporului român[275].

De cealaltă parte era reiterată ideea conform căreia cercurile guvernante ştiau ce au de făcut pe linia combaterii revizionismului. Eventuala implicare a statului în susţinerea mişcării antirevizioniste pe plan intern ar fi dus la o

---

[274] La adunarea subsecţiei învăţătorilor din plasa Zalău s-a adoptat o linie de acţiune antirevizionistă, formulată astfel: „în faţa primejdiei propagandei revizioniste, care tinde să ne ameninţe, se impune ca noi, învăţătorimea pe capetele căreia va cădea o bună parte a răspunderii, să ne examinăm conştiinţele, să ne verificăm puterea sufletească şi pătrunşi de înaltele aspiraţii ale neamului, să acţionăm în lumea satelor aşa cum cere momentul şi interesele superioare ale ţării." (Idem, XI, nr. 4-56, din aprilie-mai-iunie 1934, p. 184).

În acelaşi context menţionăm un alt articol care preciza că: „între primele preocupări ale activităţilor extraşcolare ale membrilor corpului didactic primar, este fără îndoială organizarea unei acţiuni sistematice antirevizioniste, mai ales la graniţa etnică şi politică a ţării. Imperativul zilei de astăzi este întrunirea tuturor cetăţenilor loiali şi conştienţi, într-un mănunchi indisolubil în fruntea unui zid invincibil de apărare contra propagandei de peste graniţă, care propagă revenirea la o situaţie medievală de oprimare şi extirpare." (Idem, XII, nr. 10, din decembrie 1935, p. 466).

[275] Învăţătorul Dubenschi D. Octavian din Cugir, în articolul,.Problema revizionismului" spunea vizavi de înfiinţarea Ligii Antirevizioniste: „Ultimii ani ne-au convins că, dacă mai dormim mult pe laurii victoriei câştigate, va fi numai în detrimentul nostru. Şi dacă nu s-a făcut până acum mult în acest domeniu, de cel mai chemat, Statul, suntem fericiţi să constatăm un frumos început al iniţiativei particulare, prin înfiinţarea Ligei Antirevizioniste. Constatarea de mai sus e foarte îmbucurătoare pentru noi, dar părerea noastră e că dacă pe lângă iniţiativa particulară şi-ar lua şi statul osteneala să organizeze în mod sistematic asemenea conferinţe prin graiu şi scris, rezultatul ar fi satisfăcător, ba îndrăznim să credem că ar putea reabilita în întregime adevărul deformat de vecinii noştri interesaţi. Susţinem, deci, cu toată tăria că în acest domeniu statul nostru are mult de realizat." („Gazeta Hunedoarei", Deva, din 5 mai 1934, p. 1).

similitudine cu ceea ce se întâmpla în Ungaria, unde statul subvenționa masiv mişcarea revizionistă, pentru a avea motive de acțiune în plan politic şi diplomatic[276].

Dincolo de aceste dezbateri teoretice, ca urmare a afirmării concepției şi temeiurilor antirevizionismului românesc în presă şi în celelalte mijloace de difuzare a informațiilor, în mentalitatea populației s-a produs o stare de spirit profund antirevizionistă. Această stare o putem defini ca manifestarea cea mai importantă a antirevizionismului organic, când la nivelul fiecărui individ, antirevizionismul a devenit nu numai o stare de spirit ci şi un imbold spre acțiune.

Pe acest fond al solidarității organice a întregii societăți româneşti interbelice, a apărut Liga Antirevizionistă Română, organizație desprinsă de orice grupare politică, tocmai pentru a realiza acțiunea comună a întregii națiuni, împotriva celor care periclitau integritatea frontierelor naționale.

Liga Antirevizionistă Română şi-a propus, să transforme antirevizionismul organic al întregii societăți româneşti, într-o mişcare de masă cu caracter antirevizionist, care să susțină cu mijloace proprii, atât statul cât şi efortul oamenilor de știință, în combaterea revizionismului.

După cum vom vedea în capitolele următoare, Liga Antirevizionistă Română a atras în rândurile ei de la cele mai reprezentative personalități ale vieții politice, științifice şi culturale româneşti până la plugarii din satele cele mai îndepărtate, datorită țelului nobil pe care şi l-a propus, prin combaterea revizionismului. Au fost atrase într-o colaborare rodnică, toate asociațiile şi societățile cu caracter cultural, patriotic, în frunte cu ASTRA.

În concluzie reliefăm faptul că Liga Antirevizionistă şi-a putut realiza obiectivele numai prin aportul tuturor formelor de solidaritate umană şi națională de care dispunea societatea românească interbelică, în structura sa organică. De altfel într-un capitol separat, vom argumenta aceste afirmații, analizând raporturile Ligii Antirevizioniste cu toate structurile economice, sociale, politice şi culturale ale societății româneşti.

[276] În articolul „Ochii la fruntarii", ziarul „Avântul" titra: „Guvernul ştie ce are de făcut. Trebuie să ştim noi românii ce avem de făcut. Să-l ajutăm, ajutându-ne pe noi! Momentele sunt serioase şi neprevăzutul poate interveni dintr-o lună în alta. Să ne înarmăm sufleteşte. Să ne considerăm fiecare, responsabili de soarta țării şi astfel să strângem rândurile, filtrând cu mare atenție falsa prietenie a duşmanilor, care nu precupețesc nici un sacrificiu spre a se insinua în sufletele noastre ca să ne spioneze. Ochi vigilenți la fruntarii. Ochi vigilenți înlăuntru!" („Avântul", Petroşani, din 30 aprilie 1936, p. 3).

Concluzii

Ajungând la finalul analizei noastre asupra concepției şi temeiurilor antirevizionismului românesc, subliniem că prin toate cele trei componente, acesta a fost un fenomen pozitiv, care şi-a pus amprenta asupra perioadei interbelice, pe plan intern şi internațional.

Prin justețea cauzei, susținută de întreaga societate românească, prin argumentarea ştiințifică obiectivă şi prin acțiunile întreprinse în plan extern, antirevizionismul românesc a devenit un fenomen de valoare europeană şi universală, pus în slujba apărării păcii şi a progresului uman în general. La o eventuală întrebare privind eficacitatea antirevizionismului românesc se poate răspunde că aceasta nu a fost maximă, datorită faptului că societatea românească a reacționat destul de târziu împotriva revizionismului, şi în ciuda tuturor eforturilor depuse, decalajul nu a mai putut fi remontat. Pe de altă parte, dacă relațiile internaționale de la sfârşitul deceniului patru ar fi fost guvernate de adevăr şi dreptate, atunci antirevizionismul românesc, care se baza pe aceste valori, ar fi avut câştig de cauză. Dincolo de aceste speculații, antirevizionismul românesc rămâne un fenomen pozitiv, bazat pe valorile democrației şi înțelegerii între popoare, iar studierea lui se impune ca o reparație istorică necesară, datorită încadrării lui între marile fenomene ale istoriei noastre în perioada interbelică.

CAPITOLUL IV

Acțiuni cu caracter antirevizionist în Transilvania, până la constituirea Ligii Antirevizioniste

Perioada 1920-1932

Societatea românească a fost confruntată cu pericolul iredentist ungar, încă înaintea semnării Tratatului de la Trianon. Numeroase documente de arhivă atestă faptul că Ungaria folosea diferite metode pentru a produce agitație în Transilvania, încercând să speculeze această situație în cadrul Conferinței de pace, care își continua lucrările la Paris[1].

Sesizând pericolul unor asemenea acțiuni, Resortul Afacerilor Interne al Consiliului Dirigent, propunea la 25 martie 1920, declanşarea unei acțiuni de contra propagandă, care să demonstreze falsitatea argumentelor celor care doreau să reocupe Transilvania[2].

După semnarea Tratatului de la Trianon, organismele specializate ale statului român erau la curent cu eforturile făcute de Ungaria pentru propaganda iredentistă în Transilvania[3].

---

1 Într-o notă primită de prefectul județului Alba la 3 iulie 1921, din partea Ministerului de Interne se arăta: „După informațiile precise primite din Ungaria, suntem înştiințați că guvernul maghiar pentru a întreține agitațiile iredentiste din Ardeal, a alcătuit un bogat material de propagandă. S-au şi tipărit cărți, broşuri, ilustrații sugestive, manuale cu îndrumări de propagandă, filme cinematografice, ce urmează a fi transmise spre a fi răspândite în Transilvania." (*Ibidem,* Dosar 6/1921, fila 4).

2 Îndemnul la contra acțiune era formulat astfel: „Credem, de un metod excelent şi ducător la scop, de a începe o contra propagandă pe o bază cât se poate de mare, pentru a dovedi populației că toate cele ce sunt spuse, sunt neîntemeiate şi false, izvorâte dintr-un simțământ duşmănos contra noastră." (*Ibidem*).

3 Într-o notă primită de prefectul județului Alba la 3 iulie 1921, din partea Ministerului de Interne se arăta: „După informațiile precise primite din Ungaria, suntem înştiințați că guvernul maghiar "pentru a întreține agitațiile iredentiste din Ardeal, a alcătuit un bogat material de propagandă. S-au şi tipărit cărți, broşuri, ilustrații sugestive, manuale cu îndrumări de propagandă, filme cinematografice, ce urmează a fi transmise spre a fi răspândite în Transilvania." (*Ibidem*, Dosar 6/1921, fila 4).

Opinia publică din România a luat cunoştinţă cu îngrijorare de intensificarea propagandei revizioniste maghiare, pe seama statului român.

Semnalul de alarmă a fost tras de presa românească din Transilvania, care a reacţionat prompt, încă de la începuturile organizării propagandei revizioniste în Ungaria, făcând cunoscut acest lucru opiniei publice româneşti[4].

Pe lângă demascarea acţiunilor revizioniste, presa românească din Transilvania încerca să sensibilizeze autorităţile de la Bucureşti, pe linia unei contra-acţiuni, care să înceapă cu acordarea importanţei cuvenite aniversării zilei de 1 Decembrie[5].

O trăsătură constantă a presei româneşti-din Transilvania a constituit-o preocuparea pentru întărirea sentimentului de solidaritate naţională, deoarece dincolo de pasiunile create de tumultul vieţii politice interne, pe plan extern era necesară unitatea tuturor în faţa pericolelor ce apăreau[6].

Sentimentul tonic al solidarităţii naţionale în caz de pericol, a fost afirmat de toţi oamenii politici care luptaseră pentru unirea Transilvaniei cu România[7].

---

[4] Ziarul „Înfrăţirea" din Cluj, în numărul său din 4 februarie 1921, nota următoarele: „Strigătul de alarmă pe care 1-a dat de atâtea ori presa noastră n-a fost luat în seamă de către cei care au venit să vadă în el o manifestare neserioasă în baza unor ştiri fanteziste. Astăzi, când avem în faţa noastră documentele într-adevăr senzaţionale ale acestui complot pregătit de Budapesta împotriva siguranţei statului nostru, când amănuntele acestei organizări ne sunt complet cunoscute, nu ni se mai poate zice că suntem distilatori de îngrijorări şi aţâţători de ură." („Înfrăţirea", Cluj, nr. 140, din 4 februarie 1921).

[5] În articolul „După 5 ani de la Unire", Ziarul „Foaia Poporului" din Sibiu arăta că: „în anul acesta, alte cercuri din Bucureşti, încep a aprecia altcum ziua de 1 Decembrie. Hotărăsc a trimite peste 20 de conferenţiari în Ardeal şi Banat. La Sibiu vine însuşi un ministru din guvernul actual, d-l I. Gh. Duca. („Foaia Poporului", (Sibiu), din 2 decembrie 1923).

[6] Într-un articol scris de învăţătorul D.G. Ilie din Cristur, jud. Hunedoara, pentru ziua de 1 Decembrie 1928, apelul la solidaritate naţională era formulat astfel: „Cel puţin acum, ar trebui să lucrăm împreună pentru consolidarea sufletelor noastre şi a ţării, desbrăcându-ne de interesele meschine, arătând prin faptele noastre, nu prin vorbe goale, că suntem apostolii înfrăţirii, pe care dominaţia străină nu i-a putut nimici în trecut." („Revista învăţătorilor şi învăţătoarelor din judeţul Hunedoara", Deva, anul II, nr. 7, din 1 decembrie 1928).

[7] Răspunzând în Parlament provocărilor preşedintelui Partidului Maghiar din România, Al. Vaida Voievod afirma răspicat: „Dar să se ştie un lucru peste hotar: că în momentul în care cineva ar vrea să se atingă de această ţară, nu mai suntem naţional-ţărăniști, nu mai suntem liberali, nu mai suntem averescani, nu mai suntem socialişti, suntem cu

Românii, care şi-au regăsit adevărata țară, de-abia la 1918, au fost primii care au reacționat împotriva uneltirilor revizioniste. Acest lucru a fost apreciat de Nicolae Titulescu,'în discursul din 4 aprilie 1934 în fața Adunării Deputaților, ca răspuns la interpelările făcute de Iuliu Maniu şi I. C. Brătianu, față de intensificarea propagandei revizioniste[8].

Îndeplinindu-şi rolul de a semnala acțiunile cu caracter revizionist îndreptate împotriva României, socotim că presa românească din Transilvania nu a realizat şi necesitatea îndemnului la acțiune concretă împotriva celor care doreau modificarea granițelor statului național. Această stare de lucruri s-a menținut pe întreg parcursul deceniului al treilea, cu toate că în 1927, revizionismul ungar îşi intensificase acțiunea de propagandă.

Accente mai dure ale presei, s-au constatat doar atunci când personalitățile de primă importanță ale Ungariei au început să sfideze prin provocări neelegante, statul român şi aliații din Mica Antantă[9].

Până în 1929 acțiunile desfăşurate nu au avut un caracter declarat antirevizionist. S-au organizat anual comemorări ale zilelor de 1 Decembrie şi 24 Ianuarie, ale revoluției de la 1848 etc. Deviza acestor comemorări era: „Să trăim în ele, ca ele să trăiască în noi!”[10].

---

toții Români. Cu toții vom apăra libertățile acestei țări, după ce am suferit o mie de ani asupririle străine." („Alba Iulia" , XI, nr. 33, din 2 august 1929).

[8] Iată cuvintele diplomatului român rostite cu acest prilej: „Ori de câte ori unitatea noastră națională pare a fi amenințată, aceia care dau semnalul de alarmă şi sar cei dintâi întru apărarea ei sunt Românii din noile provincii. Această reacție instinctivă constituie cel mai frumos omagiu adus Conferinței Păcii, cea mai strălucită mărturie a permanenței operei ei".
XXX, *România şi revizuirea tratatelor. Discursurile d-lor Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu în Şedința Adunării Deputaților din 4 aprilie 1934. Răspunsul d-lui N. Titulescu”.* Monitorul Oficial şi Imprimeria Națională, Bucureşti, 1934, p. 40).

[9] Luând poziție față de discursul revizionist al primului ministru al Ungariei, Ştefan Bethlen, la 26 mai 1929 la Budapesta, când au participat şi reprezentanți ai Micii Antante, ziarul «Alba Iulia», spunea despre contele Bethlen, următoarele: „Om şi parazit, demagog şi parvenit, este tipul contelui Bethlen, care mai are pretenția să se văpsească şi cu titlul de mare european. Acest demagog vulcanic, de 10 ani în şir prin minciuni iscusite a reuşit în parte să inducă în eroare masele credule ale tineretului maghiar. Când toate popoarele de pe glob vor să revie la normal, cavalerul pustei maghiare, caută prin discursuri bolnave să înflăcăreze sufletele tineretului inconştient." („Alba Iulia", XI, nr. 33, din 9 iulie 1929).

[10] *Ibidem*, IX , nr. 3, din 23 ianuarie 1927.

La 20 mai 1929, cu prilejul „Zilei Eroilor", au fost organizate la Alba Iulia, Serbările Unirii, la care au fost invitaţi toţi cetăţenii români, indiferent de partid, naţionalitate sau credinţă religioasă.[11] Au fost primele manifestări de mare amploare cu caracter antirevizionist din România[12].

La serbări au fost invitaţi şi minoritarii maghiari, ca un semn al reconcilierii istorice în cadrele regimului democratic instaurat după 1918. Aceştia însă au refuzat, prin conducătorii lor, sfidând mâna întinsă şi toleranţa de care au dat dovadă organizatorii manifestării[13].

Şi în anii următori, manifestările prilejuite de comemorarea „Zilei Eroilor", au constituit ocazii pentru afirmarea poziţiei antirevizioniste a opiniei publice româneşti. Au existat însă şi incidente, când unii politicieni români, mai mult sau mai puţin intenţionat, au creat o atmosferă, care nu concorda cu scopurile acestor manifestări[14].

Din cele prezentate, rezultă faptul că până la începutul deceniului al IV-lea, societatea românească privea campania revizionistă, oarecum liniştită, mulţumindu-se să ia cunoştinţă despre măsurile luate de guvernul

---

[11] „Toţi sunt bineveniţi – nota ziarul „Alba Iulia" – tuturora, care iubesc dreptatea şi adevărul, legea şi patria, le este datoria să participe. De toţi ne vom îngriji să se simtă bine în Alba Iulia, să se bucure de dezrobirea neamului. Dacă românii se bucură, căci este vorba de unitatea neamului şi de întregirea ţării lor, nu au de ce să se întristeze nici celelalte neamuri, căci nedreptate nu se face nimănui." (*Ibidem*, XI, nr. 21, din 8 mai 1929).

[12] Acelaşi ziar nota referitor la caracterul adunării: „Să ne prezentăm a doua zi de Rusalii în cetatea unificării neamului, pentru a împreuna glasurile şi voinţele şi astfel cu un glas şi o voinţă să sigilăm ceea ce s-a înfăptuit acuma-s 10 ani tot aici, în aceasta cetate, la 1 Decembrie 1918. Să dăm dovadă, dacă mai este de lipsă, că nici o minte, nici o judecată, nici o voinţă nu mai are gărgăuni la cap, să se mai cugete la o altă aşezare a provinciilor ţării noastre." (*Ibidem,* XI, nr. 23, din 14 mai 1929).

[13] Pe marginea acestui episod, ziarul „Alba Iulia" nota următoarele: „Au fost invitaţi să ia parte la aceste serbări şi maghiarii, ducându-şi în frunte steaguri naţionale cu tricolor maghiar. Totuşi, ungurii au răspuns că ei nu pot lua parte la serbările, care le aduc aminte de desfacerea Ardealului de cătră ţara ungurească. Prin urmare ei numai forţaţi se împacă cu Ardealul în România Mare." (*Ibidem,* XI, nr. 16, din 12 aprilie 1929).

[14] Un document al Parchetului General al Curţii de Apel din Cluj, făcea referire la fostul ministru P. Groza, acuzat de căpitanul în rezervă Boteanu din Deva, că la 29 mai 1930, când se sărbătorea „Ziua Eroilor Neamului", a insultat în plin public memoria soldaţilor români căzuţi în război. Iată conţinutul acestor acuzaţii: „Domnia sa nu înţelege prin erou, decât pe acela care se jertfeşte pentru o idee, dând ca exemplu pe Lenin. Este atestat cu martori că d-l dr. Groza duce de mult timp, prin vorbă şi presă o campanie de propagandă comunistă." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Parchetul General al Curţii de Apel-Cluj,* Dosar 10/1930, fila 17).

României şi având mare încredere în normele dreptului internațional, dublate de alianțele defensive încheiate de România în deceniul III. Această mentalitate este foarte bine zugrăvită de presa românească din Transilvania[15].

Perioada 1932-1933

Începând însă cu anul 1932, când a devenit evidentă intensificarea propagandei şi a acțiunilor revizioniste, societatea românească începe să conştientizeze marele pericol, care viza frontierele statului național unitar. S-a resimțit astfel nevoia de a ajuta statul român în demersurile sale diplomatice iar opinia publică mondială să cunoască starea de spirit profund antirevizionistă a societății româneşti.

Începutul acțiunilor de amploare cu caracter antirevizionist a fost dat de o serie de personalități din oraşele şi satele transilvane, care au inițiat acțiuni de ridicare a unor monumente în memoria martirilor, căzuți victime furiei oarbe a celor care au pierdut stăpânirea în Ardeal în 1918.

Din şirul acestor acțiuni o menționăm aici pe cea demarată de protopopul greco-catolic Petru E. Papp din Beiuş, pentru ridicarea unui monument în memoria martirilor, dr. N. Bolcaş şi dr. I. Ciordaş, îngropați de vii în noaptea de 3-4 aprilie 1919 în satul Lunca[16].

Tot în Bihor, de data acesta la Oradea, a avut loc la 11 aprilie 1932 o mare manifestație românească, de protest împotriva ororilor sovietice de peste Nistru, cărora le-au căzut victime românii transnistreni[17].

---

[15] În articolul „Revizuirea" publicat în „Gazeta de Vest" la 27 februarie 1932, dr. V. Gherman făcea următoarea apreciere asupra stării de spirit a societății româneşti la începutul deceniului IV: „Siguri de dreptatea noastră, ne păstrăm calmul, încât nici chiar provocările jignitoare nu ne pot face să ne pierdem cumpătul. Această seninătate reoglindeşte însă cel mai clar capacitatea românească, ca element susținător de stat." („Gazeta de Vest", Oradea, II, nr. 748, din 27 februarie 1932)

[16] În articolul semnat de Pompiliu Dan în „Gazeta de Vest" sub titlul „Cum se poate ridica monumentul martirilor bihoreni", se dădea un răspuns apelului făcut de Petru E. Papp, în următorii termeni: „Acei care nu s-au gândit niciodată la fioroasa noapte de 3 spre 4 aprilie 1919, petrecută de cei doi martiri dr. I. Ciordaş şi dr. Nicolae Bolcaş între torturile morții în comuna Lunca, unde ei singuri îşi săpau groapa în care au fost aruncați de vii, aceia nu vor da poate 100 de lei. În afară de aceia, însă toți Românii se vor grăbi să-şi dea ultimul lor ban pentru ridicarea monumentului lor". (*Ibidem,* nr. 745, din 24 februarie 1932).

[17] *Ibidem,* nr. 791, din 12 aprilie 1932.

Marile demonstraţii cu caracter antirevizionist s-au declanşat însă, după ce guvernul maghiar a organizat manifestaţiile revizioniste din 13 noiembrie 1932, cu prilejul împlinirii a 11 ani de la ratificarea Tratatului de la Trianon, de către Parlamentul din Budapesta[18].

Manifestaţiile antirevizioniste
din lunile noiembrie şi decembrie 1932

Anticipând ofensiva revizionistă maghiară, ziarul „Universul", patronat de Stelian Popescu a publicat numeroase articole în care susţinea ideea organizării unor mari manifestaţii antirevizioniste în toată ţara.

Iniţiativa ziarului „Universul" apărută în numărul din 2 noiembrie 1932 a fost receptată rapid în întreaga Transilvanie mai ales în localităţile de la graniţa de vest. Peste numai 4 zile, la Oradea, membrii corpului profesoral de la universitate au organizat o manifestaţie cu caracter antirevizionist, care s-a desfăşurat la statuia lui Mihai Viteazul şi în sala Eforie[19]. La această manifestaţie au vorbit: dr. Theodor Neş - directorul Liceului de băieţi „Emanoil Gojdu", D. I. Bărbulescu - preşedintele „Asociaţiei învăţătorilor", D. Grozavu - preşedintele „Asociaţiei studenţilor orădeni" şi preşedinta „Reuniunii femeilor române", dr. V. Candrea[20]. Încheind manifestaţia profesorul universitar Gheorghe Sofronie adresa concitadinilor un apel la acţiunea antirevizionistă, arătând că „noi cei de aici, care suntem cei dintâi ce pot cădea în gura lăcomiei maghiare, avem datoria de a ne mişca"[21].

O manifestaţie similară a avut loc la Arad, în 21 noiembrie 1932[22].

Manifestaţia antirevizionistă de la Oradea a fost puternic mediatizată, atât de ziarul „Universul", cât şi de presa din oraşele Transilvaniei.

Efectul a fost extraordinar, deoarece a declanşat componenta antirevizionismului organic în societatea românească.

în oraşe s-au constituit comitete de iniţiativă sau de organizare a manifestaţiilor antirevizioniste, cu ocazia zilei de 1 Decembrie, când se împlineau 14 ani de la Unirea Transilvaniei cu România. La sate, preoţii

---

18 „Universul", Bucureşti, nr. 313, din 13 noiembrie 1932.

19 *Ibidem,* nr. 308, din 8 noiembrie 1932.

20 *Ibidem.*

21 *Ibidem.*

22 Preşedintele adunării, Sever Ispravnicu a dat cuvântul lui Vasile Goldiş, care şi-a chemat concitadinii şi toată populaţia judeţului Arad să comemoreze ziua de 1 Decembrie printr-o mare adunare de protest împotriva revizionismului ungar. (*Ibidem,* nr. 324, din 24 noiembrie 1932).

informau oamenii despre agitațiile revizionismului ungar şi îi îndemnau să meargă la manifestările antirevizioniste organizate în oraşe sau în comune.

În bisericile din județul Alba, în duminica din 27 noiembrie 1932 s-au hotărât delegații, care să meargă la 1 Decembrie la marea adunare antirevizionistă. În comunele mai îndepărtate ale județului s-a hotărât să se trimită delegați cu memorii de protest împotriva agitațiilor revizioniste[23].

La adunarea antirevizionistă organizată la Alba Iulia s-au primit memorii de protest din partea majorității comunelor județului, care cuprindeau semnăturile tuturor românilor din aceste localități[24].

La 17 noiembrie 1932 la Cluj, în sala Sindicatului Ziariştilor a avut loc o întrunire în vederea organizării unei demonstrații antirevizioniste, cu prilejul zilei de 1 Decembrie. La reuniune au participat reprezentanți ai societăților culturale şi patriotice din localitate: „Uniunea Foştilor Voluntari", „Cultul Patriei", „ASTRA", „Liga Apărării Naționale", „Uniunea Luptătorilor Memorandişti", „Uniunea ofițerilor de rezervă", „Reuniunea femeilor creştine", „Societatea națională a Femeilor Ortodoxe", „Societatea Femeilor titrate"[25]. S-a constituit un comitet de acțiune, format din Emil Hațiegan, Aurel Gociman, Ştefan Meteş, Marin Ştefănescu şi T. Vidican[26].

Pentru adunarea antirevizionistă de la Arad s-au întocmit manifeste, care au fost răspândite în toate localitățile județului[27].

Comitetul de inițiativă constituit la Deva, care avea ca preşedinte pe dr. Eugen Tătar şi secretar pe dr. Victor Şuiaga a lansat un apel la 18 noiembrie

---

[23] Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Prefectura județului Alba. Cabinetul Prefectului,* Dosar 2/1932, fila 1.

[24] Redăm conținutul memoriului din comuna Şugag, care conținea 608 semnături: „Cetățenii români din comuna Şugag, județul Alba, protestează cu energie şi cu cea mai mare indignare împotriva revizuirii tratatelor de pace şi a granițelor româneşti pe care, dacă va fi necesar le vor apăra cu ultima picătură de sânge. In care scop trimit prezentul protest adunării din Alba Iulia, ce se ține la 1 Decembrie 1932 în oraşul care constituie simbolul unității noastre naționale şi al încoronării de regi, pentru a-l aduce la cunoştință tuturor acelora care militează pentru problema revizuirii." (*Ibidem,* fila 5).

[25] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 1/1932-1938, fila 23.

[26] *Ibidem.*

[27] Manifestul organizatorilor era formulat astfel: „Din târguri şi din sate, din munți şi din câmpie, din coclauri şi vâlcele, veniți cu toții, Români la Marea Adunare ce se va ține joi 1 Decembrie în piața lui Avram Iancu din Aradul românesc, în acest eroic Arad, al luptătorilor din trecut, de unde la 12 octombrie 1918 a pornit ideea mântuitoare a măreței adunări de la Alba Iulia". („Universul", Bucureşti, nr. 331, din 1 Decembrie 1932).

1932, care a fost tipărit şi răspândit în toate localităţile judeţului[28]. Textul apelului este foarte sugestiv pentru aprecierea etapelor mişcării antirevizioniste din Transilvania şi confirmă faptul că începând cu anul 1932, antirevizionismul organic pasiv, se transformă într-unul activ[29].

La Beiuş Comitetul de organizare condus de dr. C. Pavel şi P. Bolcaş a lansat în 30 noiembrie 1932 un „Apel pentru o mare adunare de protestare în 6 decembrie 1932, a românilor din sudul Bihariei împotriva uneltirilor revizioniste ale ungurilor”[30].

Ca urmare a efortului de mediatizare a acestor mari adunări cu caracter antirevizionist, participarea a fost numeroasă, demonstrând starea de spirit profund antirevizionistă ce cuprinsese toate straturile societăţii româneşti.

începutul a fost dat tot de oraşul Oradea, unde la 27 noiembrie 1932 s-au adunat 20.000 de români, care au dat răspunsul cuvenit revizionismului maghiar[31]. La această manifestare antirevizionistă de la graniţa de vest au vorbit: Stelian Popescu, fost ministru de justiţie, directorul ziarului „Universul”, Nicolae Zigre - preşedintele Casinei Naţionale a judeţului Bihor, prof. A. Cosma - preşedintele Asociaţiei Generale a Românilor Uniţi, prof. dr. Iosif Pogan - preşedintele Asociaţiei profesorilor secundari din Oradea[32]. La încheierea adunării s-a adoptat moţiunea care evidenţia hotărârea apărării graniţelor, chiar cu preţul sacrificiului suprem[33].

---

[28] Arhiva Secţiei de istorie contemporană a Muzeului Judeţean Hunedoara - Deva, nr. inventar 28030/1601.

[29] Faţă de provocările revizioniste, apelul arăta: „Români ! Un zâmbet plin de milă a fost răspunsul nostru de până acum, pentru cei ce nu pot înţelege învăţămintele istoriei." în continuare apelul preciza: „A fost destul însă cu generozitatea şi loialitatea noastră românească! Faţă de agresivitatea aşa-zişilor revizionişti, pornim o luptă de protestare, prin care vom arăta lumii întregi, că aceiaşi vinovaţi ai războiului mondial de ieri, sunt pe cale de a aprinde din nou în flăcări uriaşe, bătrâna Europă." (*Ibidem).*

[30] Apelul comitetului de organizare din Beiuş, conţinea îndemnuri patetice la acţiune antirevizionistă : „Veniţi ca lumea să ne audă şi să înţeleagă, veniţi ca munţii şi văile Bihariei să se cutremure şi văzduhul să clocotească de glasul nostru; de glasul jertfelor martirilor şi al dreptăţii noastre." („Gazeta de vest", Oradea, IV, nr. 883, din 4 decembrie 1932).

[11] „Universul", Bucureşti, nr. 330, din 30 noiembrie 1932.

[32] *Ibidem.*

[33] Textul moţiunii era formulat astfel: „Oradea şi Bihorul declară prin urmare, solemn şi hotărât că pietrele de hotar ale României sunt înfipte pe veci la locul lor de acum şi este gata să le apere până la cea din urmă suflare împotriva celor ce vor stricarea legilor şi tulburarea păcii." (*Ibidem).*

După adunarea de la Oradea, care a avut loc în ziua de duminică 27 noiembrie 1932, în oraşele şi satele din Transilvania s-au ţinut mari adunări antirevizioniste în ziua de joi 1 Decembrie, când se aniversau 14 ani de la Unirea Ardealului cu patria mamă. In oraşele de la graniţa de vest: Satu Mare, Cărei, Cehul Silvaniei, Zalău, Arad, s-au adunat zeci de mii, în unele locuri şi peste 20.000 de români, în mari adunări „privind toate cu faţa spre pusta dinspre care vântul aduce urlete hămesite", cum nota ziarului „Libertatea" din 8 decembrie 1932[34].

În oraşele din centrul Transilvaniei: Cluj, Alba Iulia, Braşov, Deva, Orăştie, Haţeg, Dej, Gherla, participarea a fost la fel, foarte numeroasă[35].

În judeţul Hunedoara, au avut loc 6 adunări la: Deva, Baia de Criş, Orăştie, Haţeg, Lupeni şi Petroşani[36].

La adunarea antirevizionistă de la Arad, au vorbit printre alţii, Vasile Goldiş şi Grigorie Cosma - episcop al Aradului, care au afirmat dârzenia cu care poporul român este gata să-şi apere măreţul act de la 1 Decembrie, săvârşit în cetatea Alba Iulia[37].

La Cluj, cele mai aplaudate discursuri au fost cele ale lui Teodor Mihali - fost luptător memorandist şi ale profesorului universitar Emil Haţieganu - preşedintele comitetului de organizare[38].

La Braşov, printre vorbitori s-au aflat: protopopul ortodox - dr. Iosif Blaga, protopopul unit - Hodăranu şi profesorii Căliman şi S. Turtea[39].

---

34 „Libertatea", Orăştie, din 8 decembrie 1932.

33 *Ibidem.*

36 *Ibidem.*

37 În încheierea discursului său, Vasile Goldiş spunea: „Folosim ziua de azi, ca să protestăm în faţa lumii civilizate faţă de toţi aceia, care atentează la pacea şi bunăstarea dintre popoarele Europei şi ca să declarăm că nici o palmă de pământ românesc nu se poate restitui fără vărsare de sânge. Naţiunea română este gata a jertfi sângele altor milioane de voinici, apărând patrimoniul primit de la părinţi." („Universul" Bucureşti, nr. 333 din 3 decembrie 1932).
Adunarea de la Arad a adoptat o moţiune, care se încheia astfel: „Adunarea naţională din Arad vesteşte lumii, că Aradul face un trup nedespărţit cu românii din Dacia Traiană, de care nici o lege omenească nu-i mai poate despărţi." (*Ibidem).*

38 Prezenţa lui Teodor Mihali, unul dintre neînfricaţii memorandişti, care au înfruntat persecuţiile regimului dualist pentru curajul de a cere drepturi în numele românilor din Transilvania, a produs emoţie în rândul participanţilor la adunarea antirevizionistă de la Cluj. „Am rămas singurul în viaţă - spunea Teodor Mihali - şi bine îmi aduc aminte, că şi atunci (înainte cu 38 de ani), uniţi în cugete şi în simţiri, am cerut cu toţii drepturile noastre de români. Am răbdat cu credinţa în Dumnezeu şi mă simt fericit că am văzut unirea tuturor românilor, într-o ţară puternică" (*Ibidem).*

La Alba Iulia, cuvântul de deschidere a fost rostit de dr. loan Suciu - preşedintele Comitetului de organizare. Dintre vorbitori s-au remarcat părintele dr. Gheorghe Ciuhandru - preşedintele Asociației clerului Andrei Şaguna din mitropolia Ardealului[40].

Adunarea antirevizionistă de la Sibiu a fost prezidată de dr. I. Beu. Nicolae Colan - rectorul Institutului Teologic declara în finalul cuvântării sale că „noi românii, n-am scos niciodată sabia pentru cuceriri şi umilirea sufletelor străine, dar păşim cu îndârjire pentru apărarea avutului câştigat cu atâtea jertfe de sânge"[41].

La Deva „valurile de români de prin județ, în costume româneşti şi cu muzici în frunte s-au revărsat pe străzile orașului cu placarde şi steaguri."[42] Preşedintele adunării, dr. Eugen Tătar, decanul baroului din Deva, după expunerea sa, a dat cuvântul unor personalități locale, dar şi profesorului Ion Lupaş, care a ținut să participe la adunarea antirevizionistă de la Deva [43].

În cuvântul său, dr. E. Tătar spunea: „Alții caută să ne strice dreptul nostru sfânt. Să spunem lumii întregi că granițele noastre se confundă cu neamul nostru, încât nimeni nu se poate atinge de ele[44]. Avocatul Victor Şuiaga, după o scurtă incursiune în istoria Transilvaniei îşi încheia cuvântarea spunând: „Noi vrem pace! Pentru cazul însă, când Ungaria vrea război, generația mai tânără a județului Hunedoara, trimite din mândra cetate a lui Decebal, un avertisment Budapestei"[45].

Adunarea de la Deva s-a încheiat prin adoptarea unei moțiuni antirevizioniste, care urma să fie trimisă guvernului României[46].

---

39 *Ibidem.*

40 loan Suciu s-a numărat printre organizatorii Adunării de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918. Protestând cu toată indignarea împotriva revizionismului, el declara cu hotărâre: „Vom răspunde acestei încercări, legându-ne din nou, că niciodată nu vom lupta, român contra românului." (*Ibidem).*

41 *Ibidem.*

42 Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Politie*, Dosar 10/1932-1933, fila 5.

43 *Ibidem.*

44 „Universul", Bucureşti, nr. 334, din 4 decembrie 1932

45 „Horea", Deva, din 8 decembrie 1932.

46 Moțiunea se încheia astfel : "Românii hunedoreni, locuitori ai celui mai clasic şi istoric ținut românesc, ca urmaşi ai marilor eroi naționali loan Corvin de Huniadi, Horea, Cloşca şi Crişan şi Avram Iancu, asigură România de jertfa sângelui lor în orice moment, dar în acelaşi timp trimit avertismentele lor că România este una nedespărțită şi nedesfăcută". („Universul", nr. 334 , din 4 decembrie 1932).

La Orăştie, după cum relata un document al Chesturii de Poliție, «toți oratorii au vorbit în legătură cu propaganda maghiară pentru revizuirea tratatelor de pace, vestind uneltirile pe care ungurii le pun la cale cu concursul statelor în care au găsit ecoul aspirațiunii lor[47]. Dintre oratori s-a remarcat din nou profesorul universitar I. Lupaş, care a vorbit despre „Ideea națională şi luptele ei pentru biruință"[48].

Întruniri cu caracter antirevizionist au avut loc şi în unele localități rurale din Transilvania. Cea mai puternic mediatizată a fost adunarea de la Baia de Criş. Un rol deosebit în organizarea acestor manifestări l-au avut învățătorii din Țara Zarandului, care cu prilejul cercurilor culturale, informau sătenii despre intensificarea propagandei revizioniste împotriva României. La îndemnul dascălilor, locuitorii comunei Mihăileni s-au întrunit la Baia de Criş, pentru a aniversa unirea Ardealului cu România, printr-o mare adunare cu caracter antirevizionist. Sub lozinca „Trăiască pacea şi sfintele tratate", vorbitorii, printre care s-au aflat şi mulți țărani respectați în comunitățile lor, au spus răspicat că vor să trăiască mai departe liberi şi nestânjeniți de nimeni în datina lor strămoşească, nu ca înainte de 1918, fiind hotărâți să apere cu viața intangibilitatea granițelor actuale ale țării. Moțiunea adoptată evidenția conştiința legăturii cu trecutul de luptă al oamenilor acestor locuri şi dârzenia specifică moților[49].

Adunările cu caracter antirevizionist au continuat şi după data de 1 Decembrie 1932, întregind astfel şirul marilor manifestări, pe care românii din Transilvania le-au susținut înainte şi după ziua, care a consfințit unirea lor cu patria mamă[50].

---

45 Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond : *Chestura de Poliție* , Dosar 10/1932-1933

48 *Ibidem.*

49 Iată termenii în care era formulată moțiunea: „Moții, prin glas hotărât spun celor ce au urechi de auzit să audă, că zadarnic încearcă să strice cetatea păcei, ce s-a clădit pe oseminte de eroi, cu ciment de suflete udat cu sânge, căci nu vor reuşi! De asemenea avizăm pe cei ce bine ne cunosc, că cine suntem, căci munții noştri mari au încă păduri virgine şi stânci multe şi brațe puternice şi sănătoase, aşa că la nevoie ne vom folosi de ele, ca în timpul anului 1848, când în fruntea noastră, l-am avut pe Avram Iancu". („Universul", Bucureşti, nr. 338 din 8 decembrie 1932).

50 Printre cele mai impunătoare adunări antirevizioniste ținute după 1 Decembrie o menționăm pe cea de la Beiuş din 6 dec.1932 la care au participat 25000 de oameni din părțile Beiuşului şi Vaşcăului. (*Ibidem,* nr. 340, din 10 decembrie 1932).
La 18 decembrie 1932 a avut loc în oraşul Brad o mare adunare antirevizionistă, la care au participat moții din Țara Zarandului. Adunarea a fost patronată de „Societatea Mica" („Gazeta Hunedoarei", Deva, din 4 ianuarie 1933).

Referitor la adunările cu caracter antirevizionist, se cuvine să menționăm faptul că ele s-au desfăşurat fără incidente între români şi minoritarii maghiari. La acesta atmosferă au contribuit organizatorii şi cei care au luat cuvântul, care au văzut în aceste adunări, perpetuarea spiritului de la Alba Iulia în care voința națiunii a fost afirmată într-un spirit democratic şi tolerant.

Numeroase documente de arhivă atestă faptul că adunările antirevizioniste s-au desfăşurat fără incidente sau provocări la adresa minorității maghiare [51].

Acest lucru nici nu ar fi fost de dorit, deoarece propaganda revizionistă ungară ar fi speculat orice banal incident şi l-ar fi prezentat într-o manieră tendențioasă.

Rezultă din cele prezentate, că intelectualitatea românească din Transilvania a avut un rol hotărâtor în angajarea întregii populații în mişcarea antirevizionistă.

Pe lângă efortul de a dinamiza antirevizionismul organic al populației românești, intelectualii transilvăneni şi mai ales cadrele universitare au folosit mijloacele specifice activității lor. De exemplu, cu ocazia sărbătoririi jubiliare a Universității Ferdinand I din Cluj, care a avut loc în zilele de 20-21 octombrie 1930, s-a organizat la Biblioteca Universității o expoziție retrospectivă, unde s-au putut vedea lucrările ştiințifice ale corpului profesoral, grupate pe instituții şi facultăți [52]. Vorbind despre aceste manifestări, profesorul universitar Ioachim Crăciun aprecia că „expoziția a avut rolul de a prezenta bilanțul ştiințific al universității românești din Transilvania în prima decadă, 1920-1930, adică de când poporul român a redobândit drepturile sale legitime asupra acestei părți de pământ național şi unde ştiința a început să fie studiată în limba română”[53].

---

[51] Într-o notă trimisă de Chestura de Poliție Deva către Inspectoratul Regional din Cluj la 22 iunie 1933 se raporta că „în sectorul județului Hunedoara, atât la oraşe, cât şi pe teritoriul rural, de la data de 1 decembrie 1932 şi până în prezent nu s-a întâmplat nici un incident între români şi unguri, cu ocazia adunărilor antirevizioniste". (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Politie Deva,* Dosar 10/1932-1933, fila 9).
Asemenea rapoarte au fost trimise de comisariatele de poliție din majoritatea oraşelor din Transilvania. De exemplu, în județul Hunedoara au trimis rapoarte asemănătoare toate comunele urbane din acest județ: Deva, Hunedoara, Petroşani, (pentru toată Valea Jiului), Hațeg, Orăştie şi Simeria. (*Ibidem,* filele 9, 10, 11, 12, 13 şi 19).

[52] I. Crăciun, *„L'Université roumaine et l'Université hongroise de Transylvanie"* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 3, p. 323.

[53] *Ibidem.*

Revenind la adunările antirevizioniste de la sfârşitul anului 1932, menționăm că ele au fost urmate de cicluri de conferințe şi expuneri, pe care universitarii transilvăneni le-au susținut atât în fața studenților, cât şi în alte medii ale societății[54].

Manifestațiile antirevizioniste din 28 mai 1933

Începutul anului 1933 a coincis pe plan internațional cu ascensiunea la putere în Germania a lui Hitler, care şi-a datorat succesul şi virulentei poziții revizioniste şi revanşarde. Cercurile politice şi opinia publică românească au conştientizat marele pericol determinat de posibila apropiere a Ungariei de Germania, aşa cum s-a întâmplat cu apropierea de Italia, alt stat revizionist.

În acele momente grele pentru societatea românească s-a realizat sincronizarea perfectă între antirevizionismul organizat şi cel organic.

Prima dovadă a acestei sincronizări s-a consumat la 28 mai 1933, când la Praga s-au întrunit delegații statelor din Mica înțelegere, pentru o conferință. La aceea dată, la Bucureşti, Praga, Belgrad şi chiar la Varşovia s-a hotărât organizarea unor mari adunări antirevizioniste. Organizatorii au avut din nou grija de a preciza că aceste demonstrații nu erau „îndreptate împotriva vreunui stat, ci numai împotriva ideii revizioniste şi a pericolelor acestei idei, care ar duce la război”[55].

La Bucureşti au avut loc două mari manifestații împotriva cererilor de revizuire a tratatelor de pace, la 21 şi 28 mai 1933[56].

În restul țării şi în special în Transilvania, manifestațiile antirevizioniste au avut din nou o amploare deosebită.

La adunarea de la Sibiu, din 28 mai 1933, care a avut loc în Piața Ferdinand, au participat 10.000 de oameni din toate comunele județului[57]. Pentru adunarea antirevizionistă de la Cluj, din aceeaşi zi, au fost răspândite afişe în toate localitățile județului, care informau populația despre

---

[54] De exemplu, între 2 şi 6 decembrie 1932, profesorul universitar Gh. Sofronie a organizat 4 conferințe la Facultatea de drept din Oradea, sub titlul generic: „Tratatul de la Trianon şi acțiunea revizionistă". („Gazeta de Vest", Oradea, din 6 decembrie 1932).

[55] „Foaia Poporului", Sibiu, 41, nr. 21, din 21 mai 1933.

[56] La manifestația din 21 mai 1933 din Bucureşti, ziarele au estimat numărul participanților la 150.000. Numai din județul Sibiu, oamenii au plecat cu 3 trenuri speciale la Bucureşti. Adunarea antirevizionistă din 28 mai s-a desfăşurat la Arenele Romane, participând zeci de mii de bucureşteni. (*Ibidem,* nr. 23, din 4 iunie 1933).

[57] „Cuvântul Poporului", Sibiu, XV, nr. 22, din iunie 1933.

necesitatea închegării unui front antirevizionist, menit să susţină demersurile diplomatice ale statului român[58].

În judeţul Hunedoara, la aceeaşi dată, au avut loc întruniri antirevizioniste la Haţeg, Orăştie şi Hunedoara. Pentru a evidenţia implicarea forţelor locale, a intelectualităţii în special, în organizarea şi conducerea acestor manifestaţii, redăm pe scurt desfăşurarea acestor acţiuni, după un raport al Chesturii de Poliţie din Deva.

La Haţeg, întrunirea s-a organizat în piaţa oraşului, cu participarea a 1.000-1.200 persoane, sub preşedenţia lui Toma Vasinca. Au vorbit, dr. Emil Şelariu deputat, Eronim Ciocan-protopop, Victor Savu - primarul oraşului, dr. Comeş Petru, Iuliu Nasta şi Sabin Burnea - avocaţi şi Olariu

---

[58] Redăm în întregime conţinutul afişului executat la Tipografia Naţională S.A. Cluj: „Răspundeţi cu toţii la chemarea marelui ziar „Universul" şi veniţi la Marea adunare antirevizionistă de la 28 mai 1933!

Să închegăm impresionantul front antirevizionist, opunând tendinţelor revizioniste ale vrăjmaşilor noştri, hotărârea noastră nestrămutată de a păzi hotarele şi tratatele ce le garantează.

În această zi mare se vor ţine întruniri antirevizioniste în toate oraşele din România, Cehoslovacia, .Iugoslavia şi Polonia.

Fraţi români! Faţă de acest monstruos atentat la pacea Europei şi la integritatea hotarelor noastre, avem cu toţii datoria să ne ridicăm ca un singur om şi să facem a se auzi răspicat şi energic cuvântul nostru peste graniţele inviolabile ale ţării. Drept aceea, „Acţiunea Patriotică", având binecuvântarea bisericilor noastre, ajutată fiind de toate societăţile culturale şi patriotice din Ardeal în frunte cu Astra şi sprijinită de fruntaşii vieţii politice româneşti din capitala Ardealului, invită pe toţi românii din municipiul şi Judeţul Cluj să vină la Măreaţa Adunare ce va avea loc duminică 28 mai 1933 în sala Teatrului Naţional, la ora 1 1 dimineaţa.

Nicolae Ivan – episcopul Clujului, Vadului şi Feleacului.
Iuliu Hosu – episcop de Cluj şi Gherla
Iuliu Haţieganu – preşedintele Departamentului Cluj al Astrei.
I.C. Cătuneanu – consilier municipal al „Blocului Românesc."
General în rezervă Dănilă Papp – preşedintele „Acţiunii Patriotice."
Dr. A. Frâncu – fost apărător în Procesul Memorandului.
V. Ghidionescu – preşedintele Ligii Culturale.
Dr. Iuliu Moldovan – preşedintele Astrei.
Sextil Puşcariu – preşedintele F.O.R.
Fl. Ştefănescu-Goangă – rectorul Universităţii Cluj.
Gh. Sion – cetăţean de onoare al Clujului. (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 65/1933-1938, fila 1).

Petru - directorul gimnaziului. Toți au combătut vehement revizionismul, considerat un pericol pentru întreaga omenire[59].

La Orăştie, întrunirea s-a ținut în piața oraşului, sub preşedinția lui Aron Demian - directorul liceului din localitate şi au luat parte 1.200-1.500 persoane. Au vorbit Stanciu Zaharia - profesor, Enea Ioan - protopop, dr. Braia Jeno - deputat, dr. Radu Izidor-avocat, Crețu Nicolae - profesor, dr. Munteanu Eugen - secretarul primăriei, dr. Alexandru Herlea - avocat şi Popa Ioan - agricultor[60]. Documentul sublinia că toți cei enumerați au protestat vehement împotriva propagandei făcute pentru revizuirea tratatelor de pace, fără să critice acțiunea persoanelor politice străine[61].

La Hunedoara, adunarea s-a ținut în pavilionul de vară al uzinelor şi au participat 1.600-2.000 oameni, sub conducerea preşedintelui Astrei, Ioan Brâncovean. Au vorbit, Pop Iuliu-preot, Popa Petru - directorul gimnaziului, Ovidiu Palonte - inginer, Hancu Vasile - medic, Constantinescu Anghel - profesor, Onescu Ioan - preşedintele voluntarilor, Moisin Victor - muncitor şi Andru Aron - plugar din Buituri[62].

Întrunirile ținute în județul Hunedoara, ca de altfel în toate oraşele din Transilvania, s-au încheiat cu adoptarea unor moțiuni şi telegrame, trimise, în special regelui şi ministrului de externe, Nicolae Titulescu[63].

Coordonarea manifestațiilor cu caracter antirevizionist din cele 3 țări a avut un ecou deosebit în rândul opiniei publice internaționale, care a apreciat valoarea şi semnificația acestor plebiscite spontane şi a conştientizat faptul că opera înfăptuită de tratatele de pace era justă. În cele 3 țări, peste 50 milioane de suflete s-au ridicat pentru a declara că o atingere a tratatelor de pace, însemna, nu asigurarea păcii, ci provocarea războiului[64].

Demonstrațiile cu caracter antirevizionist de la 28 mai 1933 s-au bucurat de aprecierea oamenilor politici români, care au sesizat solidaritatea întregii națiuni, în fața pericolului revizionist. La 1 iunie 1933, Octavian Goga scria în „Cuvântul Poporului": „lozinca revizuirii granițelor, anacronică şi profund imorală, nu poate întâmpina decât rezistența noastră categorică, aşa cum va fi cerută de împrejurări"[65].

---

59 Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliție Deva,* Dosar 10/1933, fila 4.
60 *Ibidem.*
61 *Ibidem.*
62 *Ibidem.*
63 *Ibidem.*
64 „Foaia Poporului", Sibiu, 41, nr. 23, din 4 iunie 1933.
65 „Cuvântul Poporului", Sibiu, 15, nr. 22, din 1 iunie 1933.

Deşi succesul manifestaţiilor antirevizioniste din 28 mai 1933 a creat o stare de spirit propice continuării unor asemenea acţiuni, până la începutul anului 1934, când s-au constituit secţiile locale ale Ligii Antirevizioniste Române, nu s-au mai desfăşurat acţiuni de amploare cu caracter antirevizionist.

Mica Antantă a studenţilor

Coordonarea unor asemenea acţiuni, impunea existenţa unei structuri organizatorice, care să direcţioneze starea de spirit antirevizionistă a societăţii româneşti, care trebuia concretizată în acţiuni menite să atragă atenţia opiniei publice internaţionale, asupra dreptăţii cauzei româneşti.

Începutul organizării mişcării antirevizioniste din România şi coordonarea cu mişcarea similară din ţările Micii Antante, s-a datorat studenţimii din România. La iniţiativa studenţilor români a fost creată la Cluj „Mica Antantă a Studenţilor", cu prilejul conferinţei din 29 august-1 septembrie 1929, care s-a bucurat de participarea unor delegaţii oficiale ale studenţilor din România, Cehoslovacia şi Iugoslavia[66].

„Mica Antantă a Studenţilor" avea aceleaşi scopuri constructive ca şi „Uniunea Naţională a Studenţilor din Ţările Baltice" (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania). Obiectivele principale, conform statutului acestei organizaţii erau :

1. Desfăşurarea unei lupte metodice şi organizate împotriva revizionismului. O replică hotărâtă tuturor conferinţelor şi manifestărilor revizioniste şi combaterea documentelor false şi tendenţioase ale propagandei revizioniste;
2. Strângerea legăturilor între studenţii celor trei ţări aliate în plan cultural, istoric, economic, politic şi social[67].

Ca mijloace de acţiune, asociaţia îşi propunea:

a) Constituirea în străinătate, în mod sistematic a asociaţiilor studenţeşti ale studenţilor originari din cele 3 ţări;
b) Crearea unei comisii antirevizioniste, a cărei importanţă a fost pusă în valoare la congresul al III-lea al „Micii Antante a Studenţilor" de la Belgrad, din 30 aprilie-10 mai 1933;

[66] G. Popa. *La Petit Entente des étudiants et la politique révisionniste,* în: „Revue de Transylvanie.", I, 1934, nr. 2, p. 224.

[67] *Ibidem.*

c) Publicarea unui buletin antirevizionist în franceză şi în limbile oficiale ale celor trei ţări aliate, cu studii serios documentate, unde să se arate în mod civilizat, care erau ideile pacifiste, ce animau Mica Antantă a Studenţilor;
d) Publicarea unei serii de broşuri antirevizioniste;
e) Crearea la Cluj, Subotica şi Bratislava, a unei comisii antirevizioniste pentru culegerea informaţiilor şi a materialelor în limbile engleză, italiană, germană, franceză şi maghiară[68].

Rolul lui Stelian Popescu în declanşarea mişcării antirevizioniste

Activitatea studenţilor antirevizionişti din ţările Micii Antante a constituit un exemplu de organizare şi de acţiune eficientă, îndreptată împotriva propagandei revizioniste. Acest exemplu a avut darul să mobilizeze elita societăţii româneşti, care a acţionat doar sporadic împotriva revizionismului, în perioada 1920-1933.

Cauzele acestei stări de fapt s-au datorat ignorării propagandei şi acţiunilor revizioniste, într-o lume organizată prin tratate de pace recent încheiate şi care beneficia pentru prima dată în istoria relaţiilor internaţionale, de un organism menit să asigure perpetuarea păcii. În memoriile sale, Stelian Popescu a surprins foarte bine acest lucru, arătând că războiul cel mare a provocat o stare de marasme şi delăsare, explicabilă într-o anumită măsură de noua organizare a lumii şi a păcii, stabilită prin sistemul de la Versailles. Faţă de intensificarea propagandei revizioniste, Stelian Popescu aprecia că „guvernul, mai întâi timid, apoi mai dârz, a început să întrevadă pericolul revizionist şi să caute a lua măsuri de apărare. El considera că nu trebuie răspuns campaniilor ungureşti, eu însă am admis aceasta şi am găsit aprobare în altă parte”[69]. Chiar şi Nicolae Titulescu socotea la început că acţiunea antirevizionistă era inoportună, în condiţiile în care acesta se bucura de o apreciere unanimă în cadrul Ligii Naţiunilor, unde teza maghiară nu avea succes. Răspunzându-i lui Titulescu, Stelian Popescu îi spunea că se înşeală „deoarece opinia publică din Franţa şi Anglia era mobilă şi votul universal dădea dreptate propagandei celei mai abile, iar nu dreptului evident”[70].

[68] *Ibidem,* p. 225.
[69] S. Popescu, *Memorii* (*Studiu biografic şi note de Ioan Spătan*), Ed. Majadahonda, Bucureşti, 1994, p. 154.
[70] *Ibidem.*

Referindu-se la pericolul sovietic, Stelian Popescu sublinia că „vecinătatea cu Rusia Sovietică, precum şi presa înstrăinată, care menţinea câteodată deghizat, alteori chiar făţiş ideile din raiul bolşevic, produce în ţară o mare dezbinare. Am considerat că este de datoria mea, de român, care contribuisem la realizarea idealului naţional, de director al celui mai mare ziar, să duc lupta cu toate riscurile, împotriva curentelor subversive”[71].

Acţiunea declanşată de Stelian Popescu în ziarul pe care-1 conducea a fost criticată de presa de stânga şi chiar de unele elemente din Partidul Naţional Liberal, care cereau să se ia măsuri împotriva „Universului”. Faţă de o asemenea atitudine, Ionel Brătianu s-a opus spunând: „Universul face pentru graniţa de la Nistru şi pentru combaterea mişcărilor comuniste, cât un corp de armată”[72].

Ilustrând foarte bine atmosfera din primii ani postbelici, Stelian Popescu sublinia că lupta pe care o declanşase devenise mai aprigă, datorită indiferenţei cercurilor conducătoare şi faptului că marea masă a populaţiei româneşti, în parte neştiutoare de carte, nu-şi dădea seama de strădania şi scopul luptei împotriva revizionismului şi comunismului[73].

De abia după trecerea revizionismului ungar, în 1927, într-o nouă fază a evoluţiei sale, când s-a înfiinţat Liga Revizionistă Maghiară şi s-a declanşat campania de presă a lordului Rothermere, presa românească a tras semnalul de alarmă, atenţionând opinia publică asupra acestui pericol. In acest context, demersurile lui Stelian Popescu şi ale ziarului „Universul” nu au mai fost considerate inoportune şi s-a acţionat unitar pentru a face faţă acţiunii revizioniste.

Campania ziarului „Universul” a fost urmărită cu mai multă atenţie, mai ales datorită faptului că ştirile despre intensificarea acţiunilor revizioniste erau mult mai frecvente şi îngrijorau opinia publică de la noi[74].

---

71 *Ibidem,* p. 152.

72 *Ibidem.*

73 *Ibidem,* p. 153.

74 De exemplu, numărul din 13 ianuarie 1933 al „Universului" conţinea două articole pe această temă. Primul era intitulat *Iredentismul maghiar sculptat în piatră;* iar al doilea: *O afacere de spionaj senzaţională,* care dezvăluia legăturile lordului Rothermere cu spioana germană, principesa de Hohenlohe. „Universul", Bucureşti, 50, nr. 10, din 13 ianuarie 1933). Numărul din 20 ianuarie 1933 al aceluiaşi ziar arăta că numirea ca ministru de externe a lui Coloman de Kánya, era încă o dovadă a politicii de provocare pe care înţelegea să o practice guvernul prezidat de G. Gömbös. Despre noul ministru de externe al Ungariei articolul arăta: „D-l Kánya este partizanul hotărât al revizuirii tratatelor şi al loviturilor preparate în subteranele diplomaţiei. El a jucat înainte de

La rândul lor, alte publicaţii centrale sau locale au început să prezinte ştiri despre demersurile şi efectele propagandei revizioniste.

Concluzii

Sensibili la campania antirevizionistă declanşată în presă, politicienii şi-au modificat discursul, considerând că trebuia răspuns cu toată vigoarea provocărilor la adresa integrităţii teritoriale, a statului naţional şi făceau apel la spiritul de solidaritate al întregii naţiuni.

Cu toate acestea, factorul politic nu s-a implicat suficient, lăsând campania antirevizionistă pe seama presei şi a societăţilor şi asociaţiilor cu caracter cultural patriotic. Acestea însă au reuşit să sensibilizeze opinia publică din România faţă de pericolul revizionist.

Societatea românească, în toate structurile ei a conştientizat starea de spirit antirevizionistă, vizavi de propaganda cu care fusese confruntată.

Naţiunea română, ca naţiune alcătuitoare de stat, era antirevizionistă prin natura trăsăturilor ei. S-a considerat însă că acest antirevizionism organic nu mai trebuie afirmat, deoarece se subînţelegea de la sine.

În acest punct s-a greşit foarte mult, deoarece societatea românească s-a găsit nepregătită la toate capitolele, pentru a contracara propaganda revizionistă.

De-abia din 1932, societatea românească, mai ales prin ceea ce s-a întâmplat în Transilvania, a trecut de la un antirevizionism organic pasiv la unul activ, care va încerca să recupereze handicapul faţă de amploarea luată de propaganda revizionistă în deceniul patru.

Acţiunile de amploare desfăşurate în 1932 şi în anul următor, au evidenţiat şi necesitatea organizării mişcării antirevizioniste, pentru diversificarea acţiunilor, atât pe plan intern, cât şi internaţional.

---

război un rol de agent provocator, pe când ocupa postul de director ministerial al afacerilor străine din Viena." (*Ibidem,* nr. 17, din 20 ianuarie 1933).

CAPITOLUL V

Constituirea Ligii Antirevizioniste Române. Comitetul Regional pentru Transilvania – organizare, program, structura pe judeţe şi localităţi

Constituirea Ligii Antirevizioniste Române

Marile manifestaţii cu caracter antirevizionist de la sfârşitul anului 1932 şi din anul următor au demonstrat vitalitatea antirevizionismului organic românesc. Pe de altă parte s-a resimţit nevoia organizării acestei mişcări de masă declanşată cu prilejul aniversării a 14 ani de la unirea Transilvaniei cu România, pentru a avea efect atât în interior, cât mai ales în exteriorul graniţelor ţării.

În acest context, la 15 decembrie 1933, la Bucureşti s-a constituit „Liga Antirevizionistă Română", care a obţinut personalitate juridică prin sentinţa nr. 8 din 17 ianuarie 1934 a Tribunalului Ilfov, sectorul I[1].

Asociaţia „Liga Antirevizionistă Română" a apărut datorită efortului de organizare depus de Stelian Popescu directorului marelui cotidian interbelic „Universul"[2].

---

[1] XXX, *Liga Antirevizionistă Română. Actul constitutiv si statutele,* Tipografia ziarului „Universul", Bucureşti, 1934, p. 11.

[2] Stelian Popescu s-a născut la 19 februarie 1873 în satul Lacul Turcului (Balta Doamnei) din judeţul Prahova, în familia preotului din sat, un urmaş al unui preot refugiat din Ardeal. Urmează cursurile Facultăţii de drept şi obţine licenţa în 1896, fiind numit judecător la Balş, apoi la Caracal. În 1899 este transferat la Bucureşti, ca ajutor de judecător la Tribunalul Ilfov. În 1906, ca urmare a unor neînţelegeri în cadrul Ministerului Justiţiei, şi-a dat demisia din magistratură, devenind avocat şi colaborator la ziarul „Universul", al cărui proprietar era Luigi Cazzavilan. În 1911, patronul ziarului moare, iar Stelian Popescu devine director, obţinând o închiriere, mijlocită de Take Ionescu. La intrarea României în războiul pentru reîntregirea neamului (1916), Stelian Popescu este concentrat şi numit magistrat militar. „Universul" rămâne, după ocuparea Capitalei de către nemţi, sub conducerea lui Virgil Dărăscu. Pentru a depăşi dificultăţile financiare apărute după război, Stelian Popescu înfiinţează în 1920, Societatea anonimă pe acţiuni „Universul". Relaţiile excelente pe care le-a avut cu Take Ionescu, îi aduc

Scopul L.A.R. aşa cum era prevăzut în Actul constitutiv şi statute era următorul:

a) Să dezvolte simţăminte de solidaritate şi rezistenţă românească, organizate împotriva încercărilor şi atingerilor aduse unităţii teritoriale a ţării româneşti şi demnităţii naţionale a poporului român;
b) Să organizeze în ţară şi în străinătate o propagandă intensă pentru menţinerea şi asigurarea păcii pe baza respectului tratatelor şi în cadrul intereselor statului român pe veci unit;
c) Să lucreze pentru întărirea legăturilor politice şi sufleteşti cu statele şi popoarele amice şi aliate, care se străduiesc de asemenea pentru menţinerea tratatelor ce le garantează drepturile lor istorice şi integrarea lor teritorială;
d) Să lupte pentru întărirea conştiinţei naţionale în masele poporului şi pentru mobilizarea permanentă a forţelor morale ale naţiunii româneşti spre a fi gata oricând să răspundă şi să apere integritatea patrimoniului naţional;
e) Să combată propaganda şi acţiunile de orice natură, tendenţioase din ţară şi de peste hotare provocate fie de state, fie de organizaţii de orice fel în vederea revizuirii tratatelor de pace;
f) Să informeze permanent opinia publică din ţară şi din străinătate asupra acţiunilor subversive şi mijloacelor cu care se lucrează contra statului român şi a unităţii politice şi naţionale, şi prin aceasta contra păcii însăşi"[3].

Concepută cu statut de asociaţie şi desprinsă de orice preocupare politică sau de partid, L.A.R. îşi propunea să sprijine statul român în orice acţiune a lui, diplomatică sau militară, închinată apărării ideii de patrie şi a tratatelor ce garantau pacea şi integritatea teritorială a României Unite.

---

numirea lui Stelian Popescu în funcţia de ministru de justiţie în guvernul acestuia în perioada 17 decembrie 1921 -19 ianuarie 1922. În guvernul de uniune naţională condus de Barbu Ştirbey, este numit din nou ministru de justiţie (4 iunie 1927-16 noiembrie 1928). După moartea lui Take Ionescu, demisionează în momentul fuzionării Partidului Conservator Democrat cu partidul condus de Iuliu Maniu, dorind să rămână doar în fruntea ziarului său independent. Deceniul al patrulea îl găseşte pe Stelian Popescu angajat în campania pentru păstrarea integrităţii graniţelor României Mari. (Stelian Popescu, *Memorii (studiu biografic şi note de loan Spătan*) Ed. Majadahonda, Bucureşti, 1994, p. 5, 7, 9, 11).

[3] XXX, *Liga Antirevizionistă Română. Actul constitutiv şi statutele,* p. 5.

De asemenea L.A.R. îşi propunea să înfiinţeze comitete de acţiune, să organizeze demonstraţii antirevizioniste în ţară dar şi în centrele sale din Europa şi America, îndeosebi în regiunile locuite de români. În aceste centre se urmărea gruparea personalităţilor din România şi din străinătate „menite a exercita influenţe în lumea politică şi intelectuală şi a crea curente de opinie favorabile cauzei române şi naţiunilor amice şi aliate pentru apărarea principiilor şi drepturilor consfinţite prin tratate”[4].

Deviza ligii era: „Pacea, pe temelia tratatelor, pe respectul obligaţiilor internaţionale şi pe întărirea forţelor morale şi materiale dintre naţiuni”[5].

Conducerea L.A.R. o avea preşedintele prin persoana lui Stelian Popescu şi un Comitet Central format din înalte personalităţi religioase, oameni de ştiinţă şi cultură, militari, pentru a sugera desprinderea de orice partid şi grupare politică şi solidarizarea întregii societăţi româneşti pe linia luptei antirevizioniste.

Din Comitetul central făceau parte: Miron Cristea - Patriarhul României, N. Bălan - Mitropolitul Bisericii Unite, Nectarie - Mitropolitul Bucovinei, Pimen - Mitropolitul Moldovei, Gurie - Mitropolitul Basarabiei, episcopul Niculescu, profesorul Ioan Lupaş, profesorul Gheorghe Ţiţeica, dr. Voicu-Niţescu, d-na Alexandrina Cantacuzino, prof. dr. Dragomir Hurmuzescu, prof. I. Nisipeanu, prof. D. V. Toni, I. Găvănescu, dr. Iuliu Moldovan, preşedintele ASTREI, prof. Silviu Dragomir, prof. dr. G. Marinescu, gen. Ion Manolescu, C. M. Naumescu, prof. G. Moroianu, A. D. Mincu, ş.a., secretar general fiind G. Lungulescu[6].

Un capitol separat din statut îl constituiau mijloacele pe care intenţiona să le folosească liga în activitatea ei antirevizionistă, mijloace specifice unei societăţi democratice, care erau străine de orice formă de extremism şi care erau enumerate în articolul 6:

a) Va constitui nuclee şi comitete de acţiune în sate, comune şi oraşe;
b) Va colabora cu orice asociaţie patriotică, culturală sau profesională din ţară sau din străinătate având aceleaşi preocupări şi lucrând, de asemenea, pentru promovarea ideii de stat naţional;
c) Va interveni pe lângă organele oficiale pentru înfăptuirea unei acţiuni comune ori de câte ori această acţiune se va indica în cadrul rosturilor Ligii;
d) Va organiza manifestaţii publice;

[4] *Ibidem* , p. 1.
[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem,* p. 3-6.

e) Va tipări şi răspândi instrucțiuni, lucrări de îndrumare, edificare şi pregătire a opiniei publice şi îndeobşte orice publicațiuni utile scopului ei;
f) Va putea crea insigne şi distincțiuni spre a afirma şi stimula zelul membrilor ei şi va interveni către organele statului pentru distingerea celor care s-au dovedit destoinici şi au adus servicii reale țării prin acțiunea lor antirevizionistă;
g) Va lupta pentru întărirea zonelor de frontieră împotriva agresiunilor morale sau conspirative, secondând organele de stat în opera lor de apărare şi colonizare a acestor regiuni"[7].

Pentru îndeplinirea scopului său, Liga, prin Comitetul central putea face legături şi stabili colaborări cu asociațiile sau guvernele țărilor aliate care acționau în acelaşi sens.

Veniturile L.A.R. se formau din cotizații, subvenții şi donații. Capitalul inițial era de 10.000 lei, constituit prin depunerile făcute de membrii fondatori. Fondurile realizate urmau să se întrebuințeze „exclusiv pentru organizarea propagandei naționale în țară şi străinătate, precum şi îndeobşte pentru îndeplinirea scopurilor Ligii"[8].

Era prevăzută şi clauza expresă ca „în caz de dizolvare şi după lichidarea creanțelor ce eventual ar exista la acea dată, întreg patrimoniul Asociației va trece în seama Academiei Române sau a Ligii Culturale , spre a fi folosit la înzestrarea bibliotecilor populare din ținuturile locuite de români şi aflate în stăpâniri străine cu material, cărți şi mobilier util împlinirii rosturilor"[9].

Sediul L.A.R. a fost stabilit în palatul ziarului „Universul" din strada Brezoianu nr. 23 în Bucureşti, iar acest mare cotidian românesc a devenit practic organul de presă al Ligii Antirevizioniste Române. Primele tipărituri cu caracter antirevizionist scoase de Tipografia ziarului „Universul" au fost Actul constitutiv şi statutele L.A.R., precum şi Regulamentul de funcționare al Ligii.

Capitolul I din Regulament se referea la cei care vor să devină membri ai L.A.R. Astfel înscrierile în Ligă se făceau individual prin semnarea jurământului, care avea o mare încărcătură morală şi patriotică[10].

---

7 *Ibidem,* p. 7.
8 *Ibidem,* p. 10.
9 *Ibidem,* p. 11.
10 Legământul de înscriere în L.A.R. era formulat astfel: „Având deplină cunoştință de scopurile pe care le urmăreşte L.A.R. şi îndeplinind întru totul prevederile statutelor ei, însuflețit fiind de dorința de a lucra temeinic şi hotărât pentru apărarea hotarelor

Statutele şi regulamentul de organizare al Ligii Antirevizioniste Române, prevedeau trei categorii de membri:

a) membri activi, puteau fi toţi cetăţenii români majori;
b) membri de onoare, unde puteau fi cuprinşi şi cetăţenii neromâni, care simpatizau cu cauza antirevizionistă, îndeosebi marile personalităţi politice, culturale şi ştiinţifice din Occident;
c) membri aderenţi, categorie unde puteau fi cuprinşi toţi cei care nu puteau deveni membri activi[11].

Cerinţele care trebuiau îndeplinite de cel care dorea să fie membru al L.A.R. erau următoarele:

a) Să fie cetăţean român;
b) Să nu fi suferit nici o condamnare de drept comun;
c) Să ceară formal înscrierea;
d) Să nu aibă îndeletniciri incompatibile cu demnitatea personală sau cu interesele naţionale[12].

Tinerii între 15 şi 21 ani puteau face parte din ligă ca membri aderenţi. Faţă de cetăţenii minoritari se arăta că: „Liga Antirevizionistă Română este tovarăşa tuturor cetăţenilor loiali ai ţării, indiferent de limbă şi de religie”[13].

Taxa de înscriere în L.A.R. era de 5 lei iar cotizaţia pe un an de zile de 12 lei. Se mai prevedea că cei cu dare de mână puteau face donaţii peste suma de 17 lei[14].

Activitatea L.A.R. se baza pe totalitatea secţiilor afiliate în ţară şi în străinătate iar organizarea în teritoriu avea următoarea structură:

a) secţiile şi subsecţiile comunale cu filialele lor;
b) organizaţiile judeţene;
c) Comitetul de acţiune al capitalei;

---

istorice ale României întregite, pentru respectarea drepturilor ei străvechi şi pentru numele de român. Înaintea Atotputernicului Dumnezeu şi a conştiinţei mele de român, cer să fiu primit în rândurile L.A.R. şi mă leg a fi membru devotat, de a sluji cu credinţă şi din toate puterile mele scopurile Ligii, conformându-mă în totul prevederilor statutelor şi tuturor dispoziţiunilor ce le vor lua organele ei de conducere. Aşa să-mi ajute Dumnezeu." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 6/ 1934-1938, fila3).

11 XXX, *Liga Antirevizionistă Română - Regulament,* Tipografia ziarului „Universul", Bucureşti, 1934, p. 2.

12 *Ibidem.*

13 *Ibidem.*

14 *Ibidem.*

d) Comitetul central de acţiune ;
e) Delegaţia permanentă[15].

Constituirea Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R.

În scopul unei mai uşoare funcţionări şi datorită faptului că în Transilvania populaţia a reacţionat împotriva revizionismului cu mult înainte de înfiinţarea L.A.R., s-a constituit pentru această parte a ţării, Comitetul Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române.

Adunarea de constituire a avut loc la 8 ianuarie 1934 în clădirea Episcopiei Ortodoxe Române din Cluj[16]. Preşedinţia adunării a aparţinut episcopului ortodox Nicolae Ivan, care în discursul inaugural a expus motivele pentru care în Transilvania era necesară desfăşurarea celei mai intense acţiuni pe teren antirevizionist[17].

Apelului lansat de episcopul ortodox Nicolae Ivan i-au dat răspuns o seamă de personalităţi politice, religioase, ştiinţifice şi culturale din Transilvania, care indiferent de partidele din care făceau parte şi-au dat consimţământul pentru a acţiona uniţi împotriva revizionismului.

Astfel, ca preşedinţi de onoare ai Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R. au fost aleşi: mitropoliţii Vasile Suciu şi Nicolae Bălan, episcopii ortodocşi şi greco-catolici, Roman Ciorogariu, Nicolae Ivan, dr. Iuliu Hossu, Valeriu Traian-Frenţiu, Grigorie Comşa, dr. Alexandru Rusu, Alexandru Niculescu, Vasile Lăzărescu, precum şi oamenii politici, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida Voievod, Alexandru Lapedatu, Octavian Goga, Francisc Hossu Longin, Aurel Vlad etc.[18]

Preşedintele comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R. a fost ales în persoana profesorului universitar Ioan Lupaş iar ca vicepreşedinţi, Onisifor Ghibu, G. Bogdan Duică, Iuliu Haţieganu, Alexandru Dragomir,

---

15 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar l/1932-1938,fila 5.

16 *Ibidem,* Dosar51/1934-1938,fila 1.

17 Iată cum motiva episcopul Nicolae Ivan, necesitatea ca Transilvania să se situeze în fruntea mişcării antirevizioniste româneşti: „Cum noi, cei din Ardeal, suntem cei mai expuşi pericolului revizionist, este de la sine înţeles că noi trebuie să luptăm mai mult împotriva lui şi ţara întreagă are ochii aţintiţi asupra noastră. De aceea, pentru Comitetul Regional din Cluj se impune o muncă serioasă şi fără preget, făcând o propagandă intensivă atât în ţară, cât mai ales în străinătate, pentru păstrarea actualelor hotare ale ţării." (*Ibidem*).

18 *Ibidem*, Dosar 1/1932-1938, fila 5.

Gheorghe Moroianu. Secretar general a fost ales Aurel Gociman iar cenzori: I. Ghircoiaş, Andrei Fărcaş şi I. Oargă[19].

În afară de acest comitet executiv, exista şi un comitet plenar de 100 de persoane, din care făceau parte de drept toți preşedinții organizațiilor județene, subordonate Comitetului Regional.

Aşa cum rezultă din documentele studiate, considerăm ca impresionant efortul de organizare făcut de membrii Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R. Acest lucru s-a datorat în primul rând tendinței centralizatoare prevăzute în statutele şi regulamentele L.A.R.,ceea ce făcea ca foarte multe idei şi acțiuni să fie pornite de sus, dând aspectul unor elemente dirijate, care uneori neglijau entuziasmul spontan şi dorința de acțiune a populației. în acelaşi timp trebuie să menționăm însă că secțiunea Transilvania a L.A.R. a dat dovadă de mult spirit de inițiativă detaşându-se net de celelalte zone ale țării prin ideile şi acțiunile organizate prin eforturi proprii, fără ajutorul centrului. Astfel în şedința comitetului din 8 martie 1934 s-a hotărât ca acest Comitet Regional „îndrumă şi supraveghează activitatea tuturor organizațiilor județene din Transilvania”[20].

Tot la această reuniune a Comitetului s-au stabilit normele proprii de organizare internă de comun acord cu toți membrii participanți.

Comitetul era condus de un birou format din preşedinte, secretarul general şi casier. S-au stabilit termenele de convocare a şedințelor: cele plenare,care reuneau şi reprezentanții din județe se țineau ori de câte ori era nevoie, iar cele restrânse ale Comitetului executiv de 2 ori pe lună, în ziua de luni. Dezbaterile şedințelor plenare şi restrânse erau considerate secrete, iar hotărârile se luau prin majoritatea celor prezenți.

Toate funcțiile C.R. pentru Transilvania al L.A.R. erau onorifice şi gratuite, singurul lucru ce se deconta erau deplasările în interesul Ligii. De asemenea toate sumele „adunate pe orice cale se vor folosi numai în scopul binemeritat al propagandei antirevizioniste”[21]. Organizațiile județene trebuiau să verse 60% din veniturile lor C.R. din Cluj, care la rândul său depunea acelaşi procent în contul Comitetului central al Ligii de la Bucureşti. Sumele erau depuse la banca Albina din Cluj, cu excepția sumelor sub 1000 lei, care se păstrau la casier.

---

19 *Ibidem,* fila 11.

20 Arhivele Statului, Filiala Oradea, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 1/1934, fila 35.

21 Arhivele statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 1/1932-1938, fila 3.

S-a hotărât, să fie ţinute următoarele registre din care să rezulte activitatea Comitetului Regional Cluj: registru de intrare-ieşire, registrul cu membrii, jurnalul de încasări şi cheltuieli cu chitanţe de registru matcă[22].

Sigiliul care urma să fie aplicat pe toate documentele primite şi emise de Comitetul Regional pentru Transilvania era de formă rotundă cu următoarele inscripţii: „LIGA ANTIREVIZIONISTĂ ROMÂNĂ - COMITETUL REGIONAL PENTRU TRANSILVANIA - CLUJ”[23].

Membrii fondatori au stabilit regula conform căreia Comitetul Regional se alege pe 3 ani în Adunarea Generală a organizaţiilor L.A.R. din Transilvania în care aveau drept de vot membrii comitetului Regional şi membrii Comitetelor judeţene orăşeneşti şi comunale.

Atribuţiile Adunării Generale, care se ţinea an de an în oraşe ardelene diferite, cu excepţia adunărilor de alegeri, care se ţineau la Cluj, erau următoarele:

- aproba sau nu rapoartele Comitetului Regional;
- discuta chestiunile în legătură cu propaganda antirevizionistă şi propunerile făcute pe această cale;
- ratifica proiectul de buget pentru venituri şi cheltuieli[24].

Organizarea Comitetului Regional

Prima şedinţă după constituirea Comitetului Regional de la Cluj a avut loc la 11 ianuarie 1934, tot la sediul Episcopiei Ortodoxe Române, în cadrul căreia s-a discutat problema structurilor organizatorice ale Ligii în Banat. Ideea care s-a desprins a fost ca şi Banatul să fie centralizat la Cluj, chiar şi în cazul în care se menţinea o organizare separată pentru Banat, pentru ca în faţa străinătăţii, Transilvania să se prezinte unitar[25].

În şedinţa din 22 ianuarie 1934, care a grupat doar Comitetul de Direcţie, preşedintele Ioan Lupaş menţiona că a anunţat telegrafic, ministrului de externe Nicolae Titulescu, înfiinţarea Comitetului Regional pentru Transilvania al ligii[26].

La întrunirea din 9 februarie 1934 s-a anunţat moartea lui Vasile Goldiş, una dintre marile personalităţi, care a acceptat funcţia de preşedinte de onoare al Comitetului Regional pentru Transilvania. Comitetul de Direcţie

[22] *Ibidem.*
[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem,* fila 5.
[25] *Ibidem.* Dosar 51/1934-1938, fila 3.
[26] *Ibidem,* fila 5.

l-a însărcinat pe profesorul Lupaş să reprezinte L.A.R. la înmormântare şi să ia cuvântul, pentru a exprima în numele acestei organizații, condoleanțe familiei[27].

La 12 martie 1934, profesorul Ioan Lupaş a prezentat o dare de seamă cu privire la audiența pe care a avut-o la rege în ziua de 2 martie, în calitate de preşedinte al Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R[28].

După încheierea acțiunilor de organizare internă, Comitetul Regional din Cluj a demarat acțiunea de organizare a structurilor antirevizioniste în oraşele şi satele din Transilvania. În acest scop, în primăvara anului 1934, C.R. a publicat propriile instrucțiuni cu privire la organizarea comitetelor județene, de plasă şi comunale de L.A.R.[29] Aceste instrucțiuni au fost publicate în multe din ziarele vremii din oraşele transilvane, în numere succesive, datorită cantității materialului, care trebuia publicat.

Erau definite aici rosturile L.A.R., în viziunea membrilor C.R. pentru Transilvania, care au elaborat acest document:, „Față de pericolul pe care-l reprezintă pentru țara noastră propaganda iredentistă maghiară, ce tinde să ne răpească teritorii naționale stropite cu lacrimi de suferință ale generațiilor trecute şi cu sângele soldaților noştri în războiul pentru întregirea neamului, se impune mobilizarea opiniei publice româneşti. Liga Antirevizionistă Română e o reacțiune a poporului românesc din toate colțurile acestei țări, împotriva uneltirilor ungureşti de peste hotare de a atinge actualele granițe ale României. De aceea, în această organizație, găsim alături de înalți ierarhi, de foşti şi actuali miniştri, pe învățători, pe micii funcționari şi pe țăranii din cătunele îndepărtate, uniți cu toții în jurul aceleiaşi idei: apărarea actualelor granițe ale țării cu orice jertfă”[30].

A fost stabilit rolul şi rostul tineretului în Ligă în următorii termeni: „Scopul înscrierii tineretului în Ligă este ca el să fie crescut într-o atmosferă cât mai conştient naționalistă şi să i se întărească sentimentul de solidaritate națională. Educația aceasta este cu atât mai necesară, cu cât duşmanii noştri cresc tineretul lor în spiritul urei şi al dorului de răzbunare față de noi.

---

[27] *Ibidem,* fila 6.

[28] Referitor la audiență, profesorul Lupaş sublinia că „M. S. Regele a arătat multă bunăvoință pentru activitatea Ligii Antirevizioniste Române şi necesitatea acestei instituțiuni." (*Ibidem,* fila 9).

[29] *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938 , fila 21.

[30] *Ibidem.*

Momentele grele care vor veni odată, vor trebui să găsească complet pregătite generaţiile ce urmează”[31].

Faţă de cetăţenii minoritari, poziţia Ligii era foarte deschisă, arătând că nu se făcea distincţie între cetăţenii ţării, care au toţi aceleaşi drepturi. În acest sens se preciza că: „cetăţenii minoritari pe care această patrie îi apără şi îi hrăneşte întocmai ca şi pe cetăţenii de limba română, au aceeaşi datorie faţă de ţară. Activitatea lor în vederea organizării Ligii va fi un examen de loialitate cetăţenească pe care-l vor da şi de care se va ţine seamă”[32].

Referitor la modul de organizare în teritoriu se arăta că organizaţiile judeţene trebuiau să fie conduse de un comitet format din 7 membri, la fel ca şi comitetele orăşeneşti, iar subsecţiile din comunele şi satele Transilvaniei aveau comitete de conducere formate din 5 membri.

În componenţa acestor comitete urmau să fie cuprinşi toţi cei care s-au distins în domeniul luptelor naţionale, indiferent de confesiunea religioasă sau apartenenţa politică[33].

Structurarea a continuat şi la nivelul Comitetului Regional, datorită faptului că această organizaţie patriotică şi-a propus diversificarea formelor şi mijloacelor de acţiune antirevizionistă.

La 24 aprilie 1934 s-a hotărât înfiinţarea următoarelor secţii ale Comitetului Regional din Cluj:

a) Secţia studenţească, sub conducerea profesorului Onisifor Ghibu;
b) Secţia pentru şcoli secundare, condusă de profesorul Gh. Popa;
c) Secţia feminină;
d) Secţia de informaţii care trebuia să se ocupe cu adunarea materialului informativ cu privire la propaganda revizionistă prin presă, radio, filme etc. Conducerea şi organizarea acestei secţii a fost încredinţată lui Aurel Gociman.
e) Secţia de propagandă internă, condusă de Sebastian Bornemisa;
f) Secţia de propagandă externă, condusă de profesorul G. Moroianu[34].

Constituirea celor 6 secţii centrale ale C.R. s-a făcut în urma adoptării raportului secretarului general, Aurel Gociman, prezentat la şedinţa din 19

---

31 *Ibidem.*

32 *Ibidem.*

33 „Gazeta Hunedoarei", Deva, din 1 septembrie 1934.

34 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 51/1934-1938, fila 35.

aprilie 1934[35]. În acest raport cunoscutul jurist clujean arăta că Liga Antirevizionistă Română tindea la organizarea naţiunii într-un bloc de conştiinţe şi de forţe unite, care să ştie să răspundă prin grai şi prin scris, când graniţele ţării vor fi discutate printr-o propagandă duşmănoasă[36]. Pentru eventualitatea unor asemenea momente critice se considera că este nevoie ca societatea românească să fie pregătită pentru a lupta cu arma în mână împotriva oricui ar intenţiona să modifice frontierele statului naţional. De aceea, în viziunea conducătorilor Comitetului Regional din Cluj, L. A.R. nu era un organism de paradă, ci o mişcare cu rosturi istorice de împlinit în viaţa ţării, de a face o mare reformă sufletească şi prin aceasta, de a apăra integritatea statului naţional[37].

Programul de acţiune
al Comitetului Regional

Înţelegând importanţa faptului că Liga Antirevizionistă Română trebuia să devină un organism eficient de acţiune, grupul intelectualităţii clujene a elaborat un program în care a căutat să atragă întreaga societate românească, guvernanţi şi guvernaţi deopotrivă, românii din diaspora şi personalităţile din Occident. În acest scop a fost alcătuit un memoriu, în primăvara anului 1934, pe care Comitetul Regional l-a înaintat conducerii L.A.R. de la Bucureşti, pentru a fi cunoscut şi de conducerile celorlalte comitete regionale din ţară şi de a da astfel unitate în acţiunea antirevizionistă[38].

Autorii memoriului, analizând conjuncturapolitică internaţională de la începutul anului 1934, apreciau necesitatea continuităţii acţiunii antirevizioniste, datorită pericolelor ce pândeau România de la vest şi de la est[39].

Referitor la mijloacele de propagandă ale L.A.R. se atrăgea atenţia ca Liga să nu se limiteze numai la propaganda antirevizionistă propriu-zisă,

---

35 *Ibidem,* fila 22.

36 *Ibidem.*

37 *Ibidem.*

38 Documentul elaborat de Comitetul Regional din Cluj era intitulat „Memoriul Comitetului Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române, către Comitetul Central al LA.R., în legătură cu organizarea propagandei naţionale şi antirevizioniste în ţară şi în străinătate." (*Ibidem,* Dosar 45/1934, fila 7).

39 „Lupta împotriva revizionismului – aprecia începutul memoriului – nu va trebui să înceteze niciodată, căci graniţele ţării noastre vor continua să fie ameninţate, fie de la Apus, fie de la Răsărit, atâta vreme cât statul nostru se va menţine în actuala sa situaţie geografică şi internaţională." (*Ibidem*).

deoarece activitatea ei ar lâncezi atunci când revizionismul are faze de linişte iar când acesta ar deveni agresiv, nu s-ar mai putea acționa suficient de intens împotriva lui[40].

În acest scop, memoriul arăta că sarcina comitetelor ligii de la granița de vest era ca acestea „să lucreze tot timpul la întărirea materială şi morală a graniţelor”[41].

Comitetele L.A.R. din secuime trebuiau să contribuie cu toată energia la opera de reromânizare a românilor deznaționalizați[42].

În nordul Transilvaniei se preconiza „o activitate intensă pentru stăvilirea stalinismului şi se va da concurs autorităților pentru înlăturarea elementelor nedorite”[43].

Memoriul oferea soluții de acțiune şi în celelalte zone ale țării periclitate de revizionism. Astfel în Basarabia trebuia desfăşurată o acțiune anticomunistă energică, iar în Dobrogea o rezistență organizată împotriva iredentismului bulgar şi o susținere a operei de naționalizare a proprietății, pentru a se stabili tot mai multe elemente româneşti, în locul străinilor care părăseau țara[44].

Referitor la necesitatea propagandei antirevizioniste în țară, memoriul pleca de la premisa că o acțiune energică şi bine pusă la punct în străinătate, nu putea fi susținută decât de o Românie unde mai întâi în interior, acțiunea națională este bine organizată şi bazată pe o profundă conştiință românească[45].

Referitor la răspunsul că în țară nu este nevoie de o propagandă antirevizionistă, datorită faptului că toți românii sunt antirevizonişti, memoriul aducea o serie de contraargumente, care dovedeau o capacitate de diagnoză, cu totul deosebită.

Primul argument arăta că „deşi suntem antirevizionişti, nu sunt toți cei care contribuie la propaganda antirevizionistă în străinătate şi nu contribuie tocmai aceia, care ar trebui s-o facă”[46].

Al doilea argument se baza pe constatarea tristă a autorilor memoriului că problemele cele mai importante, strâns legate de propaganda

---

40 *Ibidem.*
41 *Ibidem.*
42 *Ibidem.*
43 *Ibidem.*
44 *Ibidem.*
45 *Ibidem.*
46 *Ibidem.*

antirevizionistă erau foarte vag cunoscute, chiar de cercurile politice conducătoare[47].

În scopul redresării acestei situații, memoriul propunea ca Liga Antirevizionistă Română să contribuie la schimbarea „unei mentalități regretabile în multe cercuri ale politicii noastre interne şi chiar în diplomația țării noastre”[48].

Apreciind corect faptul că România se afla între două lumi cu ideologii diferite, care nu peste mult timp vor da marea luptă pe viață şi pe moarte, memoriul susținea că marea operă națională pe care trebuia să o facă L.A.R. în acest context avea două coordonate:

- în primul rând L.A.R. trebuia să contribuie la cimentarea tuturor legăturilor dintre straturile societății;
- în al doilea rând, trebuia propagată solidaritatea națională prin contribuția la organizarea statului şi la întărirea instituțiilor sale fundamentale, între care, în primul rând se situau monarhia şi bisericile naționale.

Memoriul enumera şi principalele metode de acțiune antirevizionistă în interiorul țării:

a) Menținerea unui contact cât mai strâns cu organizațiile județene şi comunale prin conferințe, întruniri şi vizite la conducătorii locali ai L.A.R.;
b) Organizarea din timp în timp, după nevoile externe sau interne ale L.A.R, a unor mari manifestații cu caracter antirevizionist, în special în centrele periclitate sub raport național;
c) Ridicarea de cruci comemorative, troițe, monumente, care să contribuie la ridicarea conştiinței naționale;
d) Înființarea unor cursuri de propagandă antirevizionistă la Bucureşti şi Cluj pentru tineretul universitar. (Memoriul menționa că la C.R. din Cluj exista deja o amănunțită programă analitică pentru aceste cursuri);
e) Susținerea inițiativelor naționale cu caracter local ca reromânizarea în secuime, în nordul şi centrul Transilvaniei, colonizările de graniță şi propaganda anticomunistă în Basarabia;
f) Tipărirea unei literaturi bogat antirevizioniste şi anticomuniste şi încurajarea autorilor acestui fel de lucrări, dintre care unele vor fi

[47] *Ibidem.*
[48] *Ibidem.*

întrebuinţate în ţară iar altele vor fi traduse şi folosite în străinătate. (Memoriul evidenţia necesitatea ca statul să achiziţioneze cantităţi mai mari din literatura scoasă sub egida L.A.R., pentru a distribui aceste cărţi în special în bibliotecile săteşti, în casele culturale sau şcoli);

g) Înfiinţarea unor premii şcolare antirevizioniste ale L.A.R. pentru toate şcolile secundare din ţară şi, mai târziu, şi pentru şcolile primare;
h) Încurajarea portului naţional în regiunile unde era ameninţat să dispară, a cântecului şi dansului românesc. Organizarea de turnee ale corurilor româneşti în străinătate şi în ţară, în special în regiunile cele mai înstrăinate;
i) Tipărirea unui ziar în limba maghiară pentru maghiarii din Transilvania şi a unor lucrări cu caracter antirevizionist, în special în legătură cu situaţia agricolă şi socială din Ungaria, comparată cu cea din România;
j) Încurajarea literaturii cu caracter naţional şi antirevizionist ca: broşuri, cărţi, reviste, ziare, etc. Acest lucru se impunea, mai ales pentru regiunile unite cu România în 1918, unde presa românească lupta cu mari greutăţi[49].

Referitor la propaganda antirevizionistă în rândul românilor din străinătate, memoriul propunea păstrarea unui contact cât mai strâns cu românii din America, pentru a-i determina să intre în acţiune pentru apărarea intereselor României faţă de propaganda înverşunată pe care o făcea Ungaria în S.UA.[50]

În atenţia Ligii Antirevizioniste trebuia să stea şi întărirea legăturilor culturale cu românii din Iugoslavia[51].

Memoriul arăta că L.A.R. trebuia să atragă atenţia oficialităţilor asupra românilor de peste Nistru, din Republica Moldovenească - Sovietică[52].

---

49 *Ibidem,* fila 10.

50 *Ibidem,* fila 8.

51 Memoriul arăta vizavi de problema românilor din Iugoslavia următoarele: „Felul cum sunt primite cărţile şi broşurile ce le trimitem fraţilor noştri din Iugoslavia este de-a dreptul impresionant." (*Ibidem*).

52 Faţă de această chestiune, memoriul aprecia: „chiar dacă împrejurările politice internaţionale, pentru moment nu ne oferă nici o speranţă cu privire la aceştia, trebuie să pregătim pentru ei viitorul." (*Ibidem*).

În privința metodelor de acțiune antirevizionistă în străinătate, Comitetul Regional propunea:

a) Tipărirea în fiecare an a unui număr de 8-10 volume cu caracter național sau direct antirevizionist. În afară de acestea, trebuiau să se mai tipărească tot atâtea broşuri de propagandă în franceză, engleză, germană şi italiană.

   Se propunea desfacerea acestor materiale prin intermediul legațiilor şi ataşaților de presă români din străinătate, care trebuiau să le trimită ziarelor şi revistelor, bibliotecarilor şi personalităților marcante din țara respectivă;

b) Conducerea centrală a L.A.R. trebuia să ia legătura cu cercurile oficiale ale tuturor țărilor unde propaganda antirevizionistă putea aduce avantaje României. Erau vizate în special țările Micii înțelegeri şi marile puteri. Se propunea stabilirea unor legături strânse cu societățile patriotice, în special antirevizioniste din țările Micii înțelegeri, în vederea organizării unei acțiuni comune antirevizioniste;

c) Se cerea organizarea de conferințe în diferitele țări din străinătate, care să fie susținute de oameni bine pregătiți, care să nu fie surprinşi de intervențiile agenților revizionişti;

d) Ataşații de presă ai legațiilor României din străinătate trebuiau să fie pregătiți în problematica antirevizionistă, pentru a fi suficient de activi şi de mobili în scopul contracarării propagandei revizioniste maghiare;

e) Organizarea unor manifestări cultural artistice cu specific românesc, independent sau cu prilejul recepțiilor, unde legațiile româneşti să facă publicitate culturii şi valorilor tradiționale ale poporului român;

f) Să se facă invitații ziariştilor şi scriitorilor străini, pentru a cunoaşte realitățile din România şi a le face cunoscute;

g) Să fie trimişi tineri bine instruiți, dacă se poate absolvenți ai unui curs de propagandă antirevizionistă, în străinătate, care să realizeze legături cu studențimea şi presa străină[53].

Pentru realizarea acestui program maximal, erau necesare mijloace financiare extrem de solide, de care Comitetul Regional din Cluj, nu dispunea însă. Memoriul evidenția faptul că mijloacele materiale ale acestei

[53] *Ibidem,* fila 9-10.

organizaţii antirevizioniste de abia erau suficiente pentru a face faţă programului de lucru minimal.

Pentru sporirea mijloacelor materiale ale ligii erau propuse următoarele:

a) acordarea unei subvenţii din partea statului, care să fie de cel puţin 12 milioane lei pe an;
b) reţinerea din oficiu a cotizaţiilor funcţionarilor publici, către L.A.R., conform dorinţei exprimate public de „Asociaţia Generală a funcţionarilor publici din România", de care fostul guvern nu a ţinut cont;
c) printr-o mare acţiune de înscriere de membri şi obţinerea de donaţii pentru L.A.R.[54]

Măsurile propuse pentru sporirea mijloacelor materiale ale L.A.R. se bazau pe motivaţia că în Ungaria statul sprijinea Liga Revizionistă şi toate organizaţiile care făceau propagandă revizionistă, cu sume uriaşe.

Memoriul Comitetului Regional din Cluj a încercat să surprindă evantaiul tuturor metodelor şi mijloacelor de acţiune antirevizionistă, pe care le considera eficace. Trebuie să precizăm însă, că o serie de modalităţi propuse, vizau contracararea acţiunilor Ligii Revizioniste Maghiare, care din 1927 începuse să-şi extindă reţeaua în toate ţările occidentale, încercând să modifice imaginea României în faţa aliaţilor şi a celorlalte state.

Prin înfiinţarea sa şi prin programul de acţiune, Liga Antirevizionistă Română şi Comitetul Regional din Cluj atrăgeau atenţia cercurilor conducătoare ale statului român asupra necesităţii unei acţiuni decise de contracarare a propagandei revizioniste. Mai mult însă, Comitetul Regional din Cluj a preluat o serie de acţiuni,care intrau în atribuţia organismelor guvernamentale şi care nu făcuseră însă nimic pentru a răspunde propagandei revizioniste.

După cum rezultă din memoriu, Comitetul Regional din Cluj era îngrijorat deopotrivă, atât din cauza revizionismului maghiar, cât şi a celui sovietic şi bulgar, care deşi nu s-a manifestat atât de zgomotos, era considerat la fel de periculos. Din această cauză, antirevizionismului declarat al Ligii i s-a adăugat şi componenta anticomunistă. Motivaţia a fost determinată în primul rând de încercarea de extensiune a comunismului, propagată de Comintern şi de acţiunea comuniştilor din interior, care la ordinul Moscovei, acţionau împotriva intereselor naţionale ale statului român.

[54] Referitor la ultima propunere memoriul preciza că „ar fi însă mai puţin aducătoare la scop, foarte costisitoare şi nu ar putea continua mulţi ani, exasperând pe cei cărora li se adresează." (*Ibidem*, fila 10).

Tendința de a solidariza forțele politice din țară, divizate de modalitățile diferite de acțiune pe plan intern, s-a materializat prin adoptarea la 19 decembrie 1935 a zilei de 1 Decembrie, ca zi patronală a Ligii Antirevizioniste Române[55].

În adresa de înştiințare, trimisă Comitetului Regional din Cluj se motiva această decizie prin dorința de a pune capăt pulverizării sufletului românesc, a fărâmițării treptate, care a caracterizat epoca de după război şi pentru a crea noi şi puternice impulsuri de solidarizare şi de afirmare a unității naționale[56].

Structura organizatorică
pe teritoriul Transilvaniei

Acțiunea de organizare a comitetelor județene, secțiilor şi subsecțiilor L.A.R., a fost precedată în Transilvania de activitatea comitetelor de acțiune, din care făceau parte personalitățile locale. Membrii acestor comitete de acțiune erau, în general, cei care au organizat manifestațiile antirevizioniste din localitățile din Transilvania la 1 Decembrie 1932 şi 28 mai 1933. Au acționat în cadrul acestor comitete toți cei care s-au distins prin atitudinea lor antirevizionistă, fie în presă, întruniri, conferințe sau alte acțiuni cu caracter antirevizionist la nivel local.

În localitățile unde nu au avut loc asemenea acțiuni, sau în localitățile mai izolate, s-au deplasat, fie membrii Comitetului Regional din Cluj, fie persoanele de încredere ale acestora cu aceleaşi afinități pentru lupta antirevizionistă. În documentul emis de C.R. pentru Transilvania din Cluj în 2 mai 1935 se arăta că, în decurs de un an, membrii Comitetului Regional au vizitat următoarele centre, ținând conferințe şi participând la întruniri publice ale Ligii la: Sighetul Marmației, Careii Mari, Satu Mare, Baia-Mare, Cehul Silvaniei, Jibou, Şimleul Silvaniei, Oradea, Arad, Timişoara, Deva, Orăştie, Lugoj, Turda, Alba Iulia, Dej, Bistrița. Târgu Mureş, Odorhei, Miercurea Ciuc, Sf. Gheorghe, Braşov, Sibiu, Brad, Huedin şi o serie întreagă de centre mai mici[57].

---

55 *Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 26.

56 „Am ales această zi – menționa în încheiere documentul – pentru că actul de la 1 Decembrie nu este un fapt istoric izolat, ci concretizarea năzuințelor permanente ale românismului spre unire, triumful unei credințe străbune şi răspunsul tuturor vremurilor şi al tuturor conştiințelor româneşti la chemarea destinului nostru istoric." (*Ibidem*).

57 *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 14.

Acţiunea de închegare a secţiilor şi subsecţiilor L.A.R. a fost sprijinită şi de corespondenţii voluntari pe care i-a avut C.R. din Cluj, care trimiteau note privind personalităţile locale şi propuneri pentru încredinţarea acţiunii de constituire a secţiilor sau subsecţiilor. Acolo unde nu existau asemenea corespondenţi se acţiona prin recomandări, în general de la directorii şcolilor din localitate sau chiar de la organele administrative locale, care făceau legătura între iniţiatori şi Comitetul Regional pentru Transilvania, urmând ca între cele două părţi să se iniţieze o corespondenţă şi o relaţie directă pe linia acţiunilor antirevizioniste.

Pentru a ilustra aceste afirmaţii menţionăm, de exemplu, că în *judeţul Arad* s-a format un Comitet al Secţiunii Regionale încă din 10 decembrie 1933, deci înainte de înfiinţarea L.A.R., confirmat prin procesul verbal nr. 1 din 10 decembrie 1933 şi adresa nr. 111/9 februarie 1934, având ca preşedinţi de onoare pe Dr. Ştefan Cicio-Pop, Vasile Goldiş şi P.S.S. Arhimandritul Ioan Suciu[58]. Acest nucleu a reuşit să înfiinţeze Comitetul Judeţean Arad al L.A.R., la 28 februarie 1934, fiind printre primele organisme judeţene ale L.A.R. înfiinţate în Transilvania. În funcţia de preşedinte a fost ales Episcopul Aradului, Grigorie Comşa, secondat ca vicepreşedinte de Teodor Botiş (rectorul Academiei Teologice Ortodoxe Române), iar ca secretar, Aron Petruţiu (avocat). Secţiunea din Ineu era condusă de profesorul pensionar Darbea Pavel[59].

În *judeţul Alba* în fruntea acţiunii de organizare s-au situat tot intelectualii şi preoţii. Preşedinte de onoare al L.A.R. în acest judeţ a fost ales I. Stroia, episcopul armatei, preşedinte activ dr. Ioan Pop, secretar Eugen Hulea, iar printre membrii, o serie de intelectuali de vază ai oraşului ca: dr. Camil Velican, dr. Zaharia Munteanu, dr. R. Boca etc.[60]

Prin activitatea depusă după înfiinţare, s-a mai remarcat Comitetul de plasă din Aiud condus de dr. I. Băltariu, care a publicat numeroase articole cu caracter antirevizionist în presa locală dar şi în publicaţiile ieşite sub egida C.R. din Cluj[61].

În *Bihor* adunarea de constituire a L.A.R. s-a ţinut la sediul Casinei Naţionale la 1 aprilie 1934 în Duminica Floriilor. Cuvântul de deschidere al adunării l-a rostit prof. universitar Lazăr Iacob - preşedintele Casinei Naţionale a judeţului Bihor, iar expunerea scopurilor Ligii Antirevizioniste

---

58 *Ibidem.* Dosar 44/1933-1934, fila 2.

59 *Ibidem,* fila 4.

60 *Ibidem,* Dosar 56/1934-1938, fila 36.

61 *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 44.

Române a fost făcută de Teodor Neş - preşedintele ASTREI în Bihor şi director al liceului Emanoil Gojdu din Oradea. La sfârşitul adunării s-a constituit Comitetul Județean al L.A.R. Oradea şi Bihor având ca preşedinți de onoare pe episcopii, Roman Ciorogariu (ortodox) şi Valeriu Traian Frențiu (greco-catolic) pe Andrei Mager Crişanul - vicarul Episcopiei Ortodoxe şi G. Miculaş - vicarul general al Episcopiei Unite Române[62].

Preşedinte activ a fost ales Lazăr Iacob, dar în urma mutării sale la Universitatea din Cluj a demisionat, locul său fiind luat de Teodor Neş, unul din cei doi vicepreşedinți, alături de Nicolae Zigre - decanul Baroului Avocaților din Bihor. Ca secretar a fost ales George T. Petre - directorul „Gazetei de Vest" din Oradea, iar printre membrii îl regăsim pe profesorul universitar George Sofronie, specialist în problemele dreptului internațional şi autorul multor cărți şi articole cu conținut antirevizionist[63].

Filiala orădeană s-a distins încă de la începutul activității ei printr-o activitate generoasă de sporire a numărului membrilor activi sau aderenți Astfel, prin eforturi financiare ale membrilor comitetului au fost tipărite adrese de anunțare a constituirii secției Oradea şi Bihor a L.A.R.,însoțite de îndemnuri ca toți conjudețenii să facă acelaşi lucru. Iată cum suna textul acestui apel: „Având în vedere uriaşa importanță a Ligii Antirevizioniste Române, în aceste momente şi considerând că poporul românesc trebuie să se prezinte ca o unitate indestructibilă şi solidară în toate împrejurările, facem apel la sentimentele dumneavoastră patriotice, rugându-vă să binevoiți a face ca toți românii din cercul Dv., fără deosebire de rang şi stare socială să se înscrie pe alăturatele tablouri ca membrii al Ligii Antirevizioniste Române"[64].

Ca urmare a acestei activități în oraşele şi satele bihorene s-au constituit secții şi subsecții ale L.A.R. Astfel, la Beiuş în 10 iunie 1934 s-a constituit secția condusă de protopopul Petru E. Papp, cel care a luat inițiativa ridicării monumentului martirilor ucişi de unguri la Beiuş, în noaptea de la 3 la 4 aprilie 1919, doctorii I. Ciordaş şi N. Bolcaş. El a scris o carte despre asasinarea acestora de către unguri[65]. În cuvântul la adunarea de constituire a secției Beiuş, protopopul bihorean spunea printre altele: „calvarul îndurat ne dictează să luăm cu toții o atitudine demnă față de uneltirile zbirilor de ieri, cari nimic nu cruță pentru ca să poată pune din nou stăpânire pe aceste

[62] Arhivele Statului, Filiala Oradea, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 1/1934, fila 12.
[63] *Ibidem.*
[64] *Ibidem,* fila 18.
[65] „Gazeta de Vest", Oradea, II, Nr.745, din 24 februarie 1932.

plaiuri, pe cari după 1000 de ani dreptatea dumnezeiască şi sabia ostaşului român le-a redat Ţării-Mame"[66].

Din Comitetul de conducere al secției L.A.R. Beiuş, mai făceau parte: protopopul Valeriu Hetco - vicepreşedinte, avocatul Nerva I. Cozma - secretar şi profesorul Pascu Bolcaş - casier[67].

La 27 ianuarie 1935 s-a constituit L.A.R., Salonta, condusă de comitetul format din: preotul Liviu Lărgeanu - preşedinte, Cornel Safta - directorul Gimnaziului de băieți de stat, ca vicepreşedinte şi avocatul Florian Botta - secretar[68].

În această zonă s-au înființat, după 1 decembrie 1935, subsecții în majoritatea comunelor aparținătoare: Cefa, Inod, Ciumeghiu, Tămaşda, Regina Măria, Mădăraş, Martihaza, Ianoşda, Sânicolau şi Berchiu[69].

Referitor la secțiile şi subsecțiile comunale şi săteşti ale L.A.R., subliniem că documentele de arhivă abundă în date despre numărul membrilor înscrişi. În județul Bihor, de exemplu, 130 de sate din plasele Beiuş, Beliu, Aleşd, Tileagd, Marghita, Secuieni, Sălard, Vaşcău şi Centrală, au trimis la Oradea tabele cu 4655 membrii înscrişi în L.A.R.[70] Comitetele secțiilor de plasă, erau formate din oameni cunoscuți şi respectați în toată zona[71].

La puțin timp după înființare, Comitetul județean Bihor al L.A.R. a făcut o serie de propuneri pentru intensificarea mişcării antirevizioniste, la granița de vest a țării:

a) să se pună la dispoziție harta etnografică a Bihorului, pe baza recensământului din 1930, pentru a se publica datele statistice, care infirmă cifrele avansate de propaganda maghiară, în scopul susținerii proiectelor de revizuire;

---

66 Arhivele Statului, Filiala Oradea, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 1/1934, fila 20.

67 *Ibidem.*

68 Într-un document trimis Comitetului Regional din Cluj, secția L.A.R. Salonta, arăta că „îşi continuă drumul ei cel bun în propaganda antirevizionistă, dându-şi seama de rolul covârşitor pe care îl joacă aici, la granița de vest, a României întregite." (*Ibidem,* Dosar 4/ 1937, fila 21).

69 *Ibidem.*

70 *Ibidem,* Dosar 1/1934, fila 78.

71 De exemplu, Comitetul L.A.R. din plasa Tileagd, avea ca preşedinte pe protopopul Nicolae Popescu. Din aceeaşi localitate, vicepreşedinte era Ioan Măscaş - învățător - director în Sacadat şi secretar, Nicolae Negruț - învățător-director la Borşca. (*Ibidem*, Dosar 4/1937, fila 20).

b) să fie încurajate monografiile judeţelor mărginaşe, în care să se dezvăluie viaţa culturală, economică şi politică a elementului străvechi românesc;
c) să fie ridicate, acolo unde este cazul, plăci comemorative, care să vorbească generaţiei tinere de martirii românilor, înjunghiaţi de secui şi bolşevici în anii 1918-1919 (se menţionau numele a 60 de martiri, arătându-se că fiecare dezvelire a unei plăci comemorative, ar fi o protestare împotriva întoarcerii stăpânirii de ieri);
d) să se desfiinţeze ordinul premonstratens şi celelalte ordine călugăreşti, care depindeau de autorităţile din Ungaria;
e) să fie subvenţionat cotidianul românesc „Gazeta de Vest" din Oradea, în care să fie introdusă zilnic o pagină antirevizionistă?[72]

Comitetul Judeţean Bihor al L.A.R., s-a remarcat, după cum vom vedea în numeroase acţiuni, menite să pună în aplicare programul fixat la înfiinţare, în ceea ce priveşte înscrierile făcute în L.A.R., dintre locuitorii oraşului Oradea, într-un singur an de la înfiinţare, figurau pe listele Comitetului, 7.000 de membri[73].

În celălalt judeţ de la graniţa de vest a României, *Comitetul Judeţean Sălaj* al L.A.R., s-a înfiinţat la 29 martie 1934, având ca preşedinte de onoare pe vicarul Sălajului, Petru Cupcea iar ca preşedinte activ pe dr. Ioan Ossian, directorul liceului din Şimleul Silvaniei[74].

Tot în luna martie a aceluiaşi an s-a organizat şi secţia din Zalău, condusă de Leontin Ghergariu, directorul liceului de stat din oraş, preşedinte al ASTREI şi director al ziarului „Gazeta Sălajului", în coloanele căreia au apărut foarte multe articole cu caracter antirevizionist[75].

Acţiunea de constituire a nucleelor Ligii în părţile sălăjene s-a intensificat mai ales după implicarea marilor personalităţi ale vieţii publice româneşti din această zonă a ţării, şi aderarea lor la idealurile şi scopurile L.A.R. Astfel, din satul Bădăcin, Iuliu Maniu trimitea la 10 aprilie 1934 o scrisoare pe adresa C.R. pentru Transilvania al L.A.R. din Cluj, mulţumind şi acceptând calitatea de membru de onoare al C.R. din Cluj. „Doresc din toată inima – scria Iuliu Maniu – ca activitatea Ligii Antirevizioniste să-şi atingă ţinta nu numai în ce priveşte păstrarea hotarelor noastre, ci şi privitor la

[72] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 56/1934-1935, fila 2.
[73] *Ibidem,* fila 8.
[74] *Ibidem,* Dosar 44/1933 - 1934, fila 16,
[75] *Ibidem.*

întărirea conştiinţei, mândriei şi onoarei naţionale, bazele cele mai sigure ale existenţei perpetue şi a măririi dintotdeauna a fiinţei noastre româneşti”[76].

Peste numai o zi, din altă parte a Sălajului, de această dată din satul Băseşti, din nou o localitate cu rezonanţă în inima românilor ardeleni, pornea o altă scrisoare adresată tot Clujului, din partea lui Francisc Hossu Longin, venerabil luptător pentru emanciparea naţiunii române, în anii grei ai dualismului. Scrisoarea este datată 11 aprilie 1934 şi conţine următorul text: „Onorat Comitet Regional. Luând la cunoştinţă proclamarea mea de „Preşedinte de onoare al Ligii Antirevizioniste Române, alăturea de atâţia bărbaţi distinşi ai neamului nostru, vin să aduc cele mai sincere mulţumiri pentru acest act – asigurându-vă că şi în restul vieţii mele, după putinţă-mi voiu face datoria de român”[77].

De altfel la Băseşti unde trăia familia Hossu Longin, secţia L.A.R. s-a înfiinţat la 12 august 1934, având ca preşedinţi de onoare pe Francisc Hossu Longin şi Elena Pop Hossu-Longin. Ca preşedinte activ a fost ales protopopul Achim Alexandru, ca vicepreşedinte Robu Vasile - director-învăţător, iar ca secretar, notarul Pop Alexiu[78].

Cu adresa nr.216 din 27 septembrie 1934, Comitetul Regional din Cluj al L.A.R. trimitea distinsei luptătoare pentru emanciparea femeii române următoarea scrisoare: „Am luat la cunoştinţă cu multă satisfacţie de alegerea dvs. în fruntea subsecţiei din Băseşti a L.A.R. în calitate de presidenta de onoare. Cum până acum D-voastră sunteţi cea dintâi dintre femeile române, care a obţinut calitatea de presidenta de onoare a organizaţiilor L.A.R., vă transmitem felicitările noastre şi în acelaşi timp aducem omagiul nostru muncii d-voastre îndelungate şi neobosite, ce aţi depus în interesul neamului”[79].

Stimulate de exemplele de patriotism ale ilustrelor personalităţi din zonă şi celelalte localităţi sălăjene şi-au constituit secţii şi subsecţii ale L.A.R. Astfel la Jibou, în 21 aprilie 1934 s-a constituit secţia L.A.R., condusă de Dumitru Ilea - inspector şcolar, ajutat de doi vicepreşedinţi în persoana dr. Fodoreanu Gheorghe şi Valeriu Anceanu, iar ca secretar Vasile Agârbiceanu. Remarcăm hotărârea luată ca în comitet membrii de drept să fie toţi învăţătorii din plasa Jibou[80].

---

[76] *Ibidem,* Dosar 53/1934-1939, fila 14.
[77] *Ibidem,* fila 15.
[78] *Ibidem*, fila25.
[79] *Ibidem* ,fila 30.
[80] *Ibidem.* Dosar 1/1932-1938, fila 17.

Până în aprilie 1935 s-au înfiinţat în judeţul Sălaj 33 de comitete comunale, care grupau cifra de 3.888 membri[81]. Remarcabilă a fost şi permanenta raportare la tradiţiile luptei naţionale a populaţiei sălăjene, care confruntată cu propaganda revizionistă, reînvia tradiţia marilor luptători pentru libertatea naţiei române din Ardeal. Astfel la 21 martie 1935 s-a constituit şi în satul Chieşd o subsecţie a L.A.R. condusă de Laurenţiu Avram - paroh, având ca vicepreşedinte de Andrei Ignea - învăţător pensionar. La adunarea de constituire s-a hotărât ca organizaţia să se numească Subsecţia antirevizionistă „Simion Bărnuţiu"- Chieşd[82].

După încheierea acţiunii de organizare a secţiilor şi subsecţiilor, Comitetul Judeţean Sălaj a lansat un program de acţiune antirevizionistă în această parte a ţării. În viziunea intelectualităţii sălăjene, Liga Antirevizionistă era organizarea şi exteriorizarea în forme legale a substratului sufletesc al poporului român, cu un obiectiv foarte pronunţat, mai ales în Transilvania.

Primul obiectiv al ligii era respingerea uneltirilor maghiare de peste hotare, puse la cale de aparatul de propagandă revizionist. Faţă de acest aparat de propagandă se considera că „noi românii, parcă nu opunem o reacţiune serioasă, ci ne legănam într-o *dolce far niente*"[83].

Al doilea obiectiv al mişcării antirevizioniste viza păstrarea substratului sufletesc al poporului român recalcitrant la orice revizuire. Acest substrat trebuia însă eliminat printr-o acţiune economică, socială şi culturală[84]. Pentru realizarea obiectivelor propuse, Comitetul Judeţean din Sălaj preconiza următoarele măsuri:

a) o acţiune puternică, de colonizare a graniţei de vest a ţării;
b) românizarea oraşelor prin crearea clasei mijlocii a industriaşilor şi comercianţilor;
c) dezvoltarea economică, socială şi intelectuală a satelor prin:
   - cooperatizarea satelor pe teren economic;
   - înfiinţarea de cercuri de lectură, coruri şi cursuri serale sau duminicale cu tineretul şi adulţii;
   - asistenţă socială, combaterea bolilor, înfiinţarea de dispensare;

[81] *Ibidem,* fila 42.
[82] *Ibidem,* Dosar 53/1934-39, fila 9.
[83] *Ibidem,* Dosar 48/1934-1938, fila 182.
[84] *Ibidem.*

- coordonarea şi armonizarea activităţii tuturor societăţilor şi asociaţilor patriotice şi culturale din judeţ[85].

Documentele de arhivă atestă faptul că în *judeţul Satu Mare,* organizarea în cadrele L.A.R. s-a făcut foarte repede, fiind printre primele organizaţii judeţene din Transilvania. La 28 ianuarie 1934 s-a constituit Comitetul Judeţean al L.A.R. Satu Mare, având ca preşedinţi de onoare pe dr. Alexandru Rusu - episcop de Maramureş, Aurel Nistor - prefect, Aurel Dragoş - arhidiacon şi senator, Ilie C. Barbu - deputat, Stelian Cherecheş - primar şi M. Răutu - protopop[86]. Ca preşedinte activ a fost ales inginerul Florin Şuluţiu - deputat, ajutat de doi vicepreşedinţi, Titu Demian - avocat şi Alexandru Doroş - notar şi un secretar general, ing. dr. Eugen Bota precum şi un secretar de şedinţe, profesorul Vasile Scurtu[87].

Încă de la început activitatea a fost organizată pe trei comisii: de propagandă, de statistică şi naţionalizare şi de organizare, fapt ce a contribuit ca acţiunile cu caracter antirevizionist în judeţul Satu Mare să aibă o eficienţă deosebită[88]. În toamna anului 1935 inginerul Flaviu Şuluţiu s-a mutat la Braşov, iar preşedinte al Ligii în Satu Mare a fost ales Alexandru Doroş, care a condus cu aceeaşi energie acţiunile şi activitatea Ligii antirevizioniste în judeţ. Cu patru zile mai devreme, deci la 24 ianuarie 1934 s-a constituit Comitetul Secţiunii orăşeneşti Baia Mare, condus de dr. Victor Colceriu - medic pensionar, ajutat de vicepreşedinţii dr. Gheorghe Hetcon şi Ştefan Suciu şi secretarul Augustin Iuga - profesor[89].

La 23 ianuarie 1935 este datat „Actul constitutiv al L.A.R. Secţia Baia Sprie", condusă de inginerul Constantin Antonescu, ajutat de protopopul Ioan Anca, secretar fiind Ioan Balint, iar casier, primarul aşezării, Cherecheş Ariton[90].

În întreg judeţul Satu Mare numărul membrilor înscrişi în L.A.R. s-a ridicat la 2.430[91].

Mai puţine date s-au păstrat despre activitatea L.A.R. în *judeţul Maramureş* în comparaţie cu a celorlalte judeţe. Ştim totuşi că secţia şi Comitetul judeţean al L.A.R. - Maramureş s-a înfiinţat la 26 noiembrie

85 *Ibidem.*
86 *Ibidem,* Dosar 44/ 1933-1934, fila 17.
87 *Ibidem.*
88 *Ibidem.*
89 *Ibidem,* fila 18.
90 *Ibidem,* Dosar 53/1934-1939, fila 18.
91 *Ibidem,* fila 61.

1934, având ca preşedinte pe Vasile Chindriş - avocat, care însă a demisionat în anul următor, fiind ales dr. Ioan de Kovats, decanul baroului avocaților din Maramureş. Ca vicepreşedinte a fost ales Mihai Şerban - directorul liceului din Sighet, secretar Liviu Patachi - profesor şi casier Gh. Tite - avocat din Sighet[92].

Cam la fel stau lucrurile şi în ce priveşte documentele despre mişcarea antirevizionistă în *județul Năsăud.* Ştim doar că pentru organizarea secției județene au activat la Bistrița, avocații Cornel Mureşan şi Dionisie Loghin, directorul liceului din Bistrița - Ion Partenie şi dr. Leon Bârsan[93].

Prin adresa nr. 359 din 4 aprilie 1934 mai aflăm că la Năsăud, profesorul Iuliu Moisil s-a ocupat cu organizarea şi înscrierea membrilor în secția L.A.R. din acest oraş[94].

În *județul* învecinat, *Someş,* Comitetul județean înființat la Dej, la 2 aprilie 1934, a hotărât adoptarea denumirii „Ştefan Cicio-Pop" pentru organizația județeană a L.A.R., invocând personalitatea marelui luptător din generația de aur a unirii neamului nostru[95].

Preşedinte activ a fost ales arhidiaconul Iacob Marga, iar secretar Nicolae Bodea. În adresa cu nr. 48 din 26 iulie 1934 a acestei organizații se spunea: „Liga antirevizionistă am organizat-o pe întreg cuprinsul județului Someş în cadrul unei însufleţite adunări la care au participat mii de oameni. În fiecare centru de plasă am înființat comitete, 7 la număr şi până la sfârşitul lunii iulie s-au înscris aproape 2.000 de membri"[96]. Iată şi numele preşedinților din comitetele locale mai importante ale județului: Isac Mocanu - profesor la Gherla, Gavril Peter - avocat la Ileanda, Ştefan Gheția şi Alexandru Chezan - protopopi la Tîrgu-Lăpuş, dr. Victor Munteanu - avocat la Gîrlean şi Ştefan Buşiția - preot la Gheorchiş.

La 26 martie 1936 Comitetul organizației județene a fost reorganizat. În funcția de preşedinte a fost ales inginerul Ioan Mărgineanu - inspector silvic, iar ca vicepreşedinți Marin Fodor - directorul spitalului din Dej şi avocatul Iacob Buta, secretar rămânând tot Nicolae Bodea[97].

În *județul Mureş,* Comitetul județean al L.A.R. a fost înființat la 19 aprilie 1934, având următoarea conducere: preşedinte: dr. Ioan Vescan, avocat,

92 *Ibidem,* Dosar 56/1934-1935, fila 35.
93 *Ibidem,* Dosar 44/1933-1934, fila 15.
94 *Ibidem.*
95 *Ibidem,* Dosar 53/1934-1939, fila 2.
96 *Ibidem,* fila 7.
97 *Ibidem,* fila 8.

vicepreşedinte: dr. Dandea Emil avocat, secretar: Rusu Victor - funcţionar judeţean, iar casier Fulea Octavian - directorul Băncii Române din Târgu Mureş[98]. Acest comitet a trecut repede la organizarea în teritoriu apreciind într-un document că: „populaţia românească de la sate este foarte înţelegătoare şi însufleţită pentru ideea antirevizionistă şi se pot face organizaţii bune”[99]. Până la 9 ianuarie 1935 erau înscrişi în evidenţele comitetului judeţean 1.531 membri. Mai adăugăm că preşedintele comitetului orăşenesc din Reghin, cealaltă aşezare mai importantă a judeţului, era avocatul Harşia Ioan[100].

Referitor la modalităţile de acţiune propuse, menţionăm că problema cea mai arzătoare, în viziunea, Comitetului L.A.R. Mureş, era românizarea elementului deznaţionalizat. Erau avute în vedere, cele 18 comune de pe valea Nirajului, asupra cărora s-a practicat o deznaţionalizare sistematică, începând cu 1904, acţiune desfăşurată sub numele de „expozitura săcuiască”[101].

Un raport trimis Comitetului Regional din Cluj arăta că până la 1870-1880, aceste comune erau majoritar româneşti, ajungând ca în 1934 ele să aibă abia o infimă minoritate românească şi aceea încă în scădere[102].

În *judeţul Odorhei,* acţiunea de organizare şi înscriere în L.A.R. a fost condusă de protopopul Iuliu Laszlo Laurianul[103]. După moartea acestuia, acţiunea a stagnat până la numirea lui Ioan Steriopol, care după scurt timp a demisionat, fiind ales apoi, profesorul Ioan Banu ca preşedinte al comitetului judeţean[104]. Ca vicepreşedinţi funcţionau preoţii Sebastian Rusan şi Gheorghe Ivan, precum şi profesorul Traian Puşcariu[105].

---

98 *Ibidem,* Dosar 56/1934-1935, fila 27.

99 *Ibidem.*

100 *Ibidem,* fila 27.

101 *Ibidem,* Dosar 48/1934-1938, fila 308.

102 Referindu-se la situaţia românilor de pe valea Nirajului, raportul arăta că: „fiind complet pauperizaţi, chiar cei rămaşi printr-o legătură religioasă alterată de episcopia de Hajdudorog, sunt fără biserici, fără parohii - neântrunind numărul de suflete necesare înfiinţării parohiilor, fără şcoli primare şi grădiniţe de copii, aşa că tânjesc şi acum şi nu simt deloc căldura de mamă a marii ţări, care nu-i ocroteşte iar stăpânitorii de ieri îi desconsideră, îi batjocoresc şi mai mult, ori îi momesc şi-i atrag prin diferite legături familiare, religioase sau economice.” (*Ibidem*).
O altă notă adresată tot Clujului arăta că: „e o ruşine naţională că şi azi, după 16 ani de stăpânire românească, mai sunt cazuri că în lipsă de preot românesc, copiii părinţilor români să fie botezaţi de preoţi străini în lege străină şi să se cunune tineri români în biserici străine." (*Ibidem.* Dosar 56/1934-1935, fila 28).

103 *Ibidem.* Dosar 53/1934-1939, fila 30.

104 *Ibidem,* fila 32.

105 *Ibidem.*

Încă de la înființarea sa, organizația antirevizionistă din județul Odorhei propunea ca situația elementului românesc din secuime, să fie privită ca o problemă de stat[106]. Efortul de înscriere în cadrele ligii a dat rezultate, astfel că la 1 ianuarie 1935, erau înscrişi 1.479 membri.

Interesant pentru acest județ este faptul că printre preşedinții secțiilor săteşti, găsim destul de multe nume maghiare, ceea ce dovedeşte că cei mai mulți erau români maghiarizați, neputând însă exclude ideea că printre aceştia erau şi maghiari, care au aderat la ideea antirevizionistă[107].

În *județul* învecinat, *Ciuc,* situația în cea ce priveşte organizarea ligii se prezenta asemănător cu cea din Odorhei. Preşedinte al Comitetului Județean a fost ales Al. Vassu - fost senator . El era ajutat în comitetul de conducere de dr. Ioan Cristea - notar public, dr. A. Țețu - avocat şi dr. I. Negrea - avocat[108].

La Gheorghieni, începând cu 8 ianuarie 1934 au activat în interesul ligii, T. Ciudea - director de liceu, Mihail Dănescu comisar şef şi Grecu Dumitru - dirigintele P.T.T.[109]

La fel ca şi în județul Odorhei, populația sătească a aderat în număr mare la Ligă. De exemplu în comuna Hodoşa de Ciuc, primarul Balențiu Ioan a trimis Comitetului Regional din Cluj un tabel cu 1.606 adeziuni la L.A.R. numai din această comună[110].

Despre activitatea de înființare a secțiilor locale ale L.A.R. în *județul Trei Scaune*, un proces-verbal al unei şedințe din 21 septembrie 1935 arăta că în afară de Comitetul județean erau înființate comitete în cele patru centre de

---

[106] Memoriul adresat C.R. din Cluj cerea implicarea statului în:
,,a) Repararea bisericilor vechi româneşti, înființarea de noi parohii în satele, care au avut odată populație românească;
b) Înființarea de şcoli noi unde să revină învățătorii români. Copiii români sau cei săcuizați să fie ajutați cu cărți în mod gratuit, îmbrăcăminte. Bursele pentru şcolile secundare să fie acordate în primul rând copiilor români săcuizați". (*Ibidem,* fila 38).

[107] Redăm pentru exemplificare tabelul preşedinților secțiilor săteşti ale L.A.R. din plasa Ocland, jud. Odorhei: Macedon Cionca - preşedintele comitetului de plasă Ocland; V. Bolca - satul Lueta; Cadar - Aldea; Z. Teodor - Comăneşti; Şt. Kelemen - Călugăreni; Fr. Seke - Chipeş; A. Fărcaşiu - Doboşeni; I. Popa - Vârghis, I. Fora - Herculian; I. Mateiu - Biborțeni; A. Săvulescu - Botanii Mici; F. Astalos - Racoşul de Sus; D. Agya - Filia; Gr. Hegy - Sânpaul; C. Laslo - Ioneşti; A. Fogodoş - Petreni; Al. Radu - Crăciunel; A. Suciu - Ocland; N. Rusu - Brăduți; N. Apolzan - Tălişoara; M. Ilonca - Mărtinuş; Gh. Tudoran - Mereşti; B. Martin - Orăşeni; M. Dombi - Rareş. (*Ibidem,* fila 34).

[108] XXX, *Calendar al L.A.R. pe anul 1935,* Ed. L.A.R., Comitetul Regional pentru Transilvania, Cluj, p.44.

[109] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond : *L.A.R.,* Dosar 44/1933-1934, fila 8.

[110] *Ibidem.*

plasă, urmând ca să se procedeze şi la înfiinţarea subcentrelor comunale în care direcţie s-au şi luat deja unele măsuri pregătitoare. Activitatea L.A.R., în regiunea săcuizată întâmpina multe şi grele dificultăţi şi de aici provenea şi greutatea înfiinţării subcentrelor comunale, a înscrierii de membrii şi a sporirii manifestaţiilor cu caracter naţional[111].

Comitetul judeţean îl avea în frunte pe Alexandru Nistor - protopop la Sfântu-Gheorghe. În oraşul Sfântu Gheorghe, conducerea secţiei L.A.R. era asigurată de dr. Ioan Roşu - avocat, ca preşedinte, Romolus Oltean, (vicepreşedinte), Ilie Marinescu (secretar) şi preotul Ilie Păstrăv (casier)[112].

La Târgu Secuiesc, secţia orăşenească L.A.R., înfiinţată la 27 septembrie 1934, era condusă de dr. Valeriu Bidu - prefect, ca preşedinte, Isac Dima - institutor, ca vicepreşedinte I. Rafiroiu - preot ca secretar şi Ionel Olteanu - profesor, în funcţia de casier[113].

La Covasna, acţiunea de organizare a secţiei comunale urbane a L.A R. a fost condusă de Cianga Ion, diplomat al Şcoalei de Notari Făgăraş[114]. Specificul activităţii secţiei locale a L.A.R. era oarecum deosebit faţă de celelalte zone ale Transilvaniei. Iată cum vedeau românii de aici rosturile activităţilor sub patronajul Ligii într-un document datat la 10 octombrie 1935 şi trimis din Sfântu-Gheorghe: „Vă putem comunica doar atât că prima şi cea mai de seamă problemă pe care o avem aici este readucerea la matcă a Românilor săcuizaţi în vremurile de restrişte, în vederea realizării acestui scop pe lângă activitatea Ligii va trebui ca în toate comunele maghiarizate să se înfiinţeze şcoli şi biserici româneşti”[115]. Pe lângă această necesitate urgentă membrii Comitetului judeţean al L.A.R. mai făceau următoarele propuneri:

,,a) muncă dezinteresată şi sacrificiu din partea conducătorilor;
b) educaţia maselor prin propagandă orală şi mai ales prin presă;
c) strânsă colaborare între ligă, biserică, şcoală şi societăţile cultural-naţionale;
d) în ţinuturile săcuizate L.A.R. va trebui să dezvolte o activitate deosebită, pentru readucerea românilor pierduţi;

---

111 *Ibidem,* Dosar 56/1934-1935, fila 16.

112 XXX, *Calendar al LA.R. pe anul 1935,* Ed. L.A.R., Comitetul Regional pentru Transilvania, Cluj, p. 44.

113 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 56/1934-1935, fila 1.

114 *Ibidem.*

115 *Ibidem,* fila 13.

e) se cere sprijin din partea Centrului fără de care încercările noastre oricât de frumoase şi dezinteresate ar fi, o să rămână mai mult sau mai puţin infructuoase"[116].

Aceste propuneri au fost studiate şi Comitetul Regional din Cluj, după cum vom vedea, a ajutat foarte mult, mai ales material, activitatea cu caracter naţional şi antirevizionist din această zonă.

La fel au procedat şi membrii Comitetului L.A.R. din *judeţul Braşov,* când imediat după înfiinţare şi-au definitivat programul de acţiune. Programul Comitetului L.A.R. din Braşov urmărea în afară de menţinerea vie a cauzei antirevizioniste, punerea în discuţie şi frământarea ideii de românizare a oraşului, în meserii şi industrii şi în ridicarea sentimentului de coeziune naţională în straturile lucrătorilor şi meseriaşilor[117].

Comitetul judeţean al L.A.R. Braşov s-a înfiinţat la 31 martie 1934 având ca preşedinte pe dr. Pompiliu Nistor - medic primar în Braşov, secondat ca vicepreşedinte de inginerul Ioan Ionică - directorul Fabricii de Celuloză Braşov, secretar fiind Petre I. Teodorescu - directorul liceului din Braşov, iar casier Nicolae Suciu Sibianu - secretarul Serviciului Sanitar Braşov[118].

În Bran, comitetul secţiei locale era condus de A. Stoian - medic.[119] Până în luna aprilie 1935 erau înscrişi în L. A. R. 5.000 locuitori ai judeţului Braşov, o cifră ridicată, dar explicabilă prin puterea economică şi populaţia numeroasă a acestui judeţ[120].

În *judeţul* vecin de la vest, Comitetul Judeţean al L.A.R. *Făgăraş* s-a format la 2 mai 1934 în oraşul cu acelaşi nume. Preşedinte a fost ales dr. Octavian Vassu - decanul baroului avocaţilor , iar după moartea acestuia dr. Iulian Cârje, tot avocat[121]. Ca vicepreşedinţi au fost aleşi profesorii Octavian Popa şi Valeriu Literat, care era şi preşedintele ASTREI, iar casier Ion Tulbure - director de bancă[122]. În ceea ce priveşte numărul membrilor înscrişi, acesta era cu mult mai mic faţă de judeţul Braşov. Astfel, într-un raport al comitetului se menţionează că până la 16 mai 1935, exista următoarea situaţie: Făgăraş - 197 membri, Ileni - 93, Văleni - 37,

116 *Ibidem,* fila 14.
117 *Ibidem,* fila 6.
118 *Ibidem,* fila 18.
119 *Ibidem.*
120 *Ibidem,* Dosar 1/1935-1938, fila 41.
121 *Ibidem.*
122 *Ibidem,* Dosar 56/ 1934-1935, fila 21.

Galaţi - 77, Rotbav - 46, Sîmbăta de Sus - 38, Recea - 35, Reuniunea Notarilor - 35[123].

În *judeţul Târnava Mare* secţia judeţeană a L.A.R. era condusă de profesorul Horia Teculescu - directorului Liceului „Principele Nicolae" din Sighişoara şi preşedinte al ASTREI[124]. La Mediaş secţia orăşenească înfiinţată la 5 noiembrie 1935, era condusă de următorul comitet: preşedinte - Crăciun Ioan - protopop ortodox, vicepreşedinte: Rinea Ioan - protopop greco-catolic, secretar: Ştefan Berbecaru - funcţionar Vama Mediaş şi casier Oltean Ioan - funcţionar[125]. Comitetul din Mediaş nota că în acţiunea începută era ajutat de C. Muşlea - directorul băncii Albina din Mediaş şi preşedintele ASTREI[126]. Înscrierea în Ligă a fost numeroasă în acest judeţ, iar pentru ilustrare citäm un document, care arată că numai pentru Ighişul Vechi s-au strâns 222 iscălituri de adeziune[127].

Pentru *judeţul Târnava Mică,* centrul activităţii antirevizioniste s-a stabilit în reşedinţa judeţului, în oraşul Blaj. Aici s-a format pentru început un comitet de iniţiativă din avocaţii Victor Ciugudean, Ioan Şarlă şi dr. Ilarie Aldea - primar. Documentele atestă însă formarea organizaţiei judeţene doar în 31 ianuarie 1936. Conducerea era exercitată de preşedintele de tribunal Eugen Gheţiu, ajutat de Ştefan Dragoş - fost primar şi de Ioan Lupeanu - şeful Poliţiei Blaj ca vicepreşedinţi, iar secretar dr. Grigore Simon - corespondentul local al ziarului „Universul", casier fiind Pompeiu Damian - pensionar[128].

Constituirea L.A.R. în *judeţul Turda* s-a făcut printr-o mare adunare populară la care au vorbit personalităţi ale vieţii politice româneşti ca: dr. Valeriu Pop - ministru de stat, G. Lungulescu - secretarul general al L.A.R., prof. univ. Ioan Lupaş, Laurenţiu Oanea - secretar[129]. Din cuvântul lui Valeriu Pop dăm spre ilustrare o singură frază, care sistematizează oarecum poziţia cercurilor guvernante ale ţării în problema revizionismului: „faţă de revizionişţii maghiari noi avem o superioritate excepţională, pentru că dreptatea e cu noi".[130] Acest lucru în viziunea guvernanţilor trebuia să fie

123 *Ibidem* , fila 22.
124 *Ibidem,* Dosar 53/1934-1939, fila 1.
125 *Ibidem,* fila 4.
126 *Ibidem,* fila 5.
127 *Ibidem,* fila 8.
128 *Ibidem,* fila 23.
129 *Ibidem,* fila 13.
130 *Ibidem.*

punctul de plecare al mişcării antirevizioniste, care urma să susţină demersurile oficiale ale statului român.

La sfârşitul adunării a fost ales Comitelui Judeţean al L.A.R. Turda, condus de Petre Suciu, directorul liceului din localitate şi preşedintele ASTREI, ajutat de Gh. Biji - preot şi ajutor de primar, de dr. Emil Ghețianu - fost prefect şi de I. Mureşanu ca vicepreşedinţi, de dr. Emil Maior ca secretar şi de Dumitru Ianeş - casier[131]. La 17 mai 1935 Petre Suciu şi-a dat demisia din funcţia de preşedinte, fiind ales de comitet, Gh. Biji în locul acestuia[132].

În judeţul Turda, comitetele de plasă erau conduse de următorii susţinători ai antirevizionismului: dr. Gh. Onişca - notar la Luduş, inginerul Floraş la Cîmpia Turzii, protopopul Vasile Spân la Baia de Arieş, protopopul Sorin Furdui la Câmpeni[133]. Mai amintim că în 1935 numărul membrilor organizaţiei judeţene era de 828[134].

În ceea ce priveşte constituirea L.A.R. în judeţul *Sibiu,* s-a făcut printr-o adunare în 1 decembrie 1934, la chemarea mitropolitului Ardealului dr. Nicolae Bălan la Prefectura Judeţeană[135]. La această adunare au luat cuvîntul: Mitropolitul Bălan, dr. Nicolae Regmon - prefectul judeţului, prof. univ. Onisifor Ghibu, dr. Gheorghe Preda - vicepreşedintele ASTREI şi d-na Eugenia Tordăşianu - preşedinta „Societăţii femeilor ortodoxe române”[136].

La sfîrşitul adunării s-a constituit L.A.R.- organizaţia regională Sibiu, condusă de Mitropolitul Bălan, ajutat de dr. Gheorghe Preda - inspector general sanitar - ca vicepreşedinte, Nicolae Martin - secretar, Iosif Lungaciu - casier şi dr. Nicolae Colan, dr. Ieronim Stoicuţa, Petre P. Petrescu, d-na Eugenia Tordăşianu şi Ştefan Duca - membri[137].

Despre organizarea în judeţ menţionăm că ea s-a făcut în aproape toate satele şi cătunele. Ne rezumăm să dăm doar un singur exemplu din multitudinea de date pe care le deţinem cu privire la înfiinţarea secţiilor L.A.R. în judeţul Sibiu. La 10 mai 1935 s-a constituit subsecţia L.A.R. cu centrul în comuna Miercurea, unde au participat peste 3.000 de persoane din Miercurea, Gârbova, Reciu, Apoldu de Jos, Apoldu de Sus şi Cărpiniş.

131 *Ibidem.*
132 *Ibidem,* fila 26.
133 *Ibidem,* fila 64.
134 *Ibid*em,fila 24.
135 *Ibidem,* fila 7.
136 *Ibidem.*
137 *Ibidem.*

Comitetul central de la Bucureşti a fost reprezentat de Gh. Lungulescu şi Marin Nedelea[138].

Referitor la numărul de membri, documentele menţionează doar cererea comitetului judeţean de a i se trimite 3.000 de carnete de înscriere[139].

În *judeţul Hunedoara* activitatea de organizare a început la doar 3 zile de la constituirea Comitetului Regional din Cluj. Astfel, la 11 ianuarie 1934, la Deva s-a format „Liga Antirevizionistă Română Regională Hunedoara" compusă din următorul comitet: preşedinte: dr. Eugen Tătar, decanul baroului avocaţilor din Deva; vicepreşedinţi: Petru Perian - primarul oraşului Deva şi dr. Victor Şuiaga – avocat; secretari de şedinţe: dr. Lazăr Dânşoreanu - avocat şi Dobre Ioan; casier: Iosif Stanca - profesor[140].

Aşa cum observa un raport al Chesturii de Poliţie Deva, numai „la constituire s-au înscris 6.000 membri în Ligă însă, în prezent se continuă cu înscrierea"[141].

Acţiunea de înscriere a fost publicată în presa locală prin numeroase apeluri făcute de către Comitetul Judeţean. Textul unui asemenea apel publicat în „Gazeta Hunedoarei" din 14 septembrie 1935, era formulat astfel: „Astăzi când duşmanii ţării duc o campanie deşănţată împotriva scumpei noastre patrii, e o datorie sfântă a fiecărui român să intre în rândurile noastre. Pentru a lupta cu puteri unite împotriva instigatorilor. În acest scop rugăm în mod deosebit pe preoţii, învăţătorii şi notarii din toate comunele judeţului nostru să intre în legătură cu Regionala Hunedoara din Deva sau cu secretariatul nostru din Simeria, pentru a putea constitui subsecţii antirevizioniste pe întreg cuprinsul judeţului Hunedoara. Cunoscând sentimentele frumoase ale preoţimei şi învăţătorimei noastre, îndrăznim să sperăm că prezentul apel va avea răsunet în conştiinţa lor şi-n curând vom avea fericirea de a vedea constituit L.A.R. şi în cel mai depărtat cătun al judeţului nostru"[142]. Menţionăm, de asemenea, că „Gazeta Hunedoarei" a publicat aproape în fiecare număr listele cu membrii înscrişi în Ligă.

Şi în celelalte colţuri ale judeţului acţiunea de organizare s-a derulat cu repeziciune. Astfel, la Orăştie s-a constituit secţia orăşenească la 17 mai 1934, care era condusă de următorul comitet: preşedinte Aron Demian - directorul Liceului „Aurel Vlaicu" din localitate, vicepreşedinte: Voişan

---

138 *Ibidem,* fila 5.

138 *Ibidem,* fila 14.

140 Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliţie,* Dosar 27/1934, fila 6.

141 *Ibidem.*

142 „Gazeta Hunedoarei", Deva, din 14 septembrie 1935.

Gheorghe - avocat, secretari dr. Herțea Alexandru - avocat şi dr. Munteanu Eugen - pensionar, casier: Branga Ioan, iar printre membrii: dr. Radu Izidor - deputat, dr. Zeno Draia, precum şi agricultorii: Bocoş Nicolae şi Martin Dumitru[143].

Prezența oamenilor simpli în acest comitet, alături de elita intelectualității este încă un semn al solidarității întregii societăți româneşti în lupta împotriva revizionismului.

În sudul județului Hunedoara, la Petroşani, constituirea secției L.A.R. s-a făcut în cadrul unei adunări, în 3 iunie 1934, la care au participat 3.000 de oameni. La sfârşitul întrunirii a fost ales comitetul de conducere format din: inginerul Timoc Tiberiu - preşedinte, protopopul Duma Ioan - vicepreşedinte, dr. Gavrilescu şi Ionel Moga - secretari[144].

La 1 iunie 1934 la Lonea s-a înființat subsecția L.A.R. sub preşedenția lui Nicolae Gavrilescu, directorul minelor din această localitate şi după cum menționa un raport al Chesturii de Poliție „a ținut o singură adunare fiind înscrişi 100 membri, muncitorii urmând să fie înscrişi ulterior”[145].

Despre un alt oraş din Valea Jiului, Lupeni, acelaşi document menționa: „La Lupeni, de asemenea, a luat ființă subsecția Ligii antirevizioniste sub preşedenția preotului Victor Şandru, fiind înscrişi 748 membri”[146].

La Simeria subsecția înființată a fost condusă o perioadă de timp de inginerul feroviar Cristian Georgescu, apoi de inginerul Tudor Popa, ajutat de ing. Nicolae Păsculescu - vicepreşedinte, Francisc Neuhold - secretar şi învățătorul Ioan Morțun - casier[147].

Acțiunea de înființare a secțiilor şi subsecțiilor L.A.R. a continuat şi în anul 1935. Astfel, în 8 decembrie 1935, la Vulcan, nota un ziar local, s-a ținut o mare întrunire românească pentru formarea Comitetului Ligii Antirevizioniste. Acest comitet era format din: preot Gheorghe Zamora - preşedinte, dr. Eugen Suciu - vicepreşedinte, notarul Silviu Vladislav - casier şi învățătorul Ioan Pascu - secretar[148].

În ceea ce priveşte cele trei județe din Banat: Severin, Caras şi Timiş-Totontal, ele au fost coordonate tot de Comitetul Regional din Cluj, până în 1937.

---

143 Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliție,* Dosar 27/1934, fila 6.

144 *Ibidem.*

145 *Ibidem.*

146 *Ibidem.*

147 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 21/1933-1936, fila 22.

148 „Avântul", Petroşani, din 15 decembrie 1935.

Pentru *judeţul Severin,* menţionăm că episcopul Lugojului a fost ales printre preşedinţii de onoare ai C.R. pentru Transilvania din Cluj, fiind onorat în acelaşi mod şi de către Comitetul Judeţean Severin al L.A.R.[149]

Secţia din Lugoj era condusă de Romulus Bodea, ajutat de Cornel Jucu, oameni care s-au remarcat printr-o serie de iniţiative, ce au făcut mari servicii cauzei antirevizionismului[150].

În *judeţul Caraş,* secţia era condusă de Iosif Onciu - directorul Societăţii U.D.R., ajutat de avocatul Ioan Peia[151].

În *judeţul Timiş-Torontal,* preşedintele Comitetului Judeţean al L.A.R. era prof. univ. Constantin C. Teodorescu, rectorul Politehnicii din Timişoara[152].

La 8 iunie 1937 Congresul anual al L.A.R. a hotărât înfiinţarea Direcţiei Regionale Banat a L.A.R., care avea în subordine comitetele judeţene din Timiş-Torontal, Caras şi Severin. Sediul noii direcţii a fost instalat în Timişoara, splaiul T. Vladimirescu, nr. 12. Preşedintele Direcţiei Regionale Banat a L.A.R. a fost ales generalul Silviu Bordan[153].

Judeţul Cluj a fost lăsat la sfârşitul acestei analize, deoarece şi în planul organizării şi înscrierii de membri, s-a detaşat net din rândul celorlalte judeţe din Transilvania. Ca structură organizatorică, activitatea în judeţul Cluj era condusă tot de Comitetul Regional pentru Transilvania al L.A.R., care s-a ocupat de activitatea de constituire de secţii şi subsecţii, cât şi de cea a înscrierilor de membri. Aşa cum rezultă din darea de seamă a C.R. din Cluj, pentru anul 1934, acesta s-a ocupat de înfiinţarea de comitete comunale în 50 de localităţi ale judeţului, iar până la 12 mai 1935 erau înscrişi în L.A.R. numai din judeţul Cluj 24.784 membri[154]. „În felul acesta - se sublinia în acelaşi raport - putem spune fără nici o ezitare că în ce priveşte numărul membrilor, L.A.R. este cea mai puternică societate din ţară, iar dintre comitetele ligii, acela din Cluj, este la loc de frunte". În 1936, numărul membrilor ligii din oraşul Cluj era de 29.700[155].

Ca urmare a activităţii laborioase a C.R. din Cluj, în oraşele şi satele Transilvaniei s-au înfiinţat secţii şi subsecţii ale Ligii antirevizioniste. Aşa

---

149 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 53/1934-1939, fila 1.
150 *Ibidem*, fila 2.
151 *Ibidem*, fila 27.
152 *Ibidem*, fila 7.
153 *Ibidem.*
154 *Ibidem,* fila 6.
155 *Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 128.

cum rezultă din darea de seamă pe anul 1936, în primul an (1934 n.n.) s-au înfiinţat în Transilvania 100 de comitete ale L.A.R., în al doilea 367, iar la sfârşitul celui deal treilea an, de activitate, C.R. dispunea de 647 organizaţii subordonate[156]. În 1937 funcţionau 669 de comitete[157].

Raportul de activitate întocmit în 1936, evidenţia pentru activitatea rodnică pe teren naţional pe Ioan Vescan - preşedintele ligii din judeţul Mureş, pe profesorul Ioan Banu - conducătorul organizaţiei din judeţul Odorhei, dr. Ioan Roşu - preşedintele Comitetului judeţean din Sfântu Gheorghe şi N. Comăniciu - preşedintele comitetului din Miercurea Ciuc[158].

Erau apreciate, de asemenea pentru activitatea de organizare şi înscriere, comitetele judeţene din Alba, Arad, Făgăraş, Maramureş, Satu Mare, Someş, Sălaj şi Trei Scaune[159].

O menţiune specială era făcută pentru comitetul din Petroşani, condus de inginerul Timoc Tiberiu, care a reuşit să înscrie numai în oraşul menţionat 3.000 de membri, strângând o sumă de 100.000 lei din cotizaţii[160].

Asemenea aprecieri au fost făcute şi pentru organizaţia antirevizionistă din Aiud, condusă de dr. I. Băltariu, care a fost propus de Comitetul Regional din Cluj să conducă şi să organizeze activitatea ligii în întreg judeţul Alba[161].

Acţiunea de înscriere în L.A.R. a fost sprijinită cu mult folos şi de conducătorii regionalelor de căi ferate din Transilvania[162].

Puternica reţea de organizaţii antirevizioniste, înfiinţate în 1934 şi 1935, avea menirea să intensifice mişcarea antirevizionistă în ţară şi în străinătate[163].

---

[156] Repartizată pe judeţe, situaţia acestor comitete era următoarea: Alba = 12 comitete, Arad = 2, Bihor = 3, Braşov = 16, Cluj = 101, Ciuc = 12, Făgăraş = 32, Hunedoara = 24, Maramureş = 11, Mureş = 44, Năsăud = 2, Odorhei = 70, Sălaj = 35, Satu-Mare = 147, Sibiu = 24, Someş = 42, Târnava-Mică = 22, Trei Scaune = 27, Turda = 18, Caras = 2. (*Ibidem,* fila 123).

[157] *Ibidem,* fila 158.

[158] *Ibidem,* fila 123.

[159] *Ibidem,* fila 67.

[160] *Ibidem.*

[161] *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 237.

[162] Într-o adresă a Direcţiunii III Exploatare C.F.R. Cluj, din 8 decembrie 1934 se arăta: „Avem marea satisfacţie sufletească să vă încunoştinţăm că nu numai personalul nostru din Cluj, dar întregul personal C.F.R. din raza Direcţiunii III Exploatare, cuprinzînd grupurile de inspecţie Cluj şi Braşov a răspuns cu un entuziasm unic şi înălţător." (*Ibidem*, Dosar 56/1935, fila 189).

Adoptarea componentei anticomuniste

Paralel cu dezvoltarea mişcării antirevizioniste, începând din 1935, constatăm includerea anticomunismului în preocupările programatice ale conducătorilor ligii. La propunerea colonelului în rezervă Remus Boldea, preşedintele comitetului ligii din judeţul Severin, adunarea generală a L.A.R. desfăşurată la Bucureşti în 1935, a hotărât ca pe lângă antirevizionismul declarat, să se acţioneze şi în direcţia propagandei anticomuniste[164].

Acest lucru s-a datorat faptului că U.R.S.S. reprezenta o permanentă ameninţare, nu numai pentru Basarabia, ci şi pentru întreaga ţară. În al doilea rând, anul 1935 a adus modificări în sistemul de a acţiona al Cominternului, care a trasat sarcini partidelor comuniste să încheie alianţe cu forţele de stânga în cadrul fronturilor populare. Acest lucru era considerat primejdios pentru ţara noastră, deoarece comuniştii români s-au pronunţat încă din 1924 pentru separarea teritoriilor unite cu România în 1918.

Asimilarea anticomunismului ca scop declarat al L.A.R., după antirevizionism, nu a însemnat însă confundarea cu scopurile extremei drepte din ţară. Din zecile de mii de documente cercetate, nu s-au găsit elemente care să ateste o colaborare a L.A.R. cu mişcarea legionară. Singura menţionare a raporturilor cu legionarii, se găseşte într-un document emis de Inspectoratul Regional de Poliţie IV Cluj - Serviciul Poliţiei de Siguranţă, în care se arăta că Ioan Lupaş, preşedintele Comitetului Regional din Cluj, a dat o circulară către organizaţiile judeţene ale ligii, pentru a oficia parastase în fiecare oraş pentru Ioan Moţa şi Vasile Marin, legionarii morţi în Spania[165]. Faţă de această măsură, Ioan Pop, fost subsecretar la Ministerul de Interne în timpul guvernării P.N.Ţ, a publicat o scrisoare deschisă în ziarul „Patria", arătând că Liga antirevizionistă nu trebuie să devină un instrument de propagandă hitleristă"[166].

Acest lucru nici nu s-a întâmplat deoarece ar fi încălcat scopurile statutare şi programul ligii, care prevedea desprinderea de orice grupare politică în scopul solidarizării întregii societăţi împotriva pericolului

[163] Un raport al C.R. Cluj, pe marginea înscrierii de membri aprecia că: „reţeaua aceasta puternică de comitete, ne permite a acţiona pe viitor cu şi mai bune rezultate pentru realizarea scopurilor noastre statutare." (*Ibidem,* Dosar46/1934, fila 128).

[164] *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 132.

[165] Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Chestura de Poliţie Alba Iulia,* Dosar 6/1937, fila 3.

[166] *Ibidem.*

revizionist. În plus liga nu putea să propovăduiască o apropiere de Germania, cel mai puternic stat revizionist şi revanşist.

În acest context, considerăm că gestul conducătorilor Comitetului Regional din Cluj a fost unul de conjunctură, considerat că ar putea servi scopurilor anticomuniste ale ligii. Nu este mai puţin adevărat faptul că acesta decizie nu a luat în calcul şi efectele negative, care ar fi putut aduce deservicii cauzei antirevizioniste.

Situaţia financiară a ligii
în Transilvania

Referitor la mijloacele materiale avute la dispoziţie de Comitetul Regional pentru conducerea şi organizarea mişcării antirevizioniste, menţionăm că acestea au reprezentat o parte infimă în raport cu ceea ce statul ungar a investit în propaganda revizionistă.

Sumele de care dispunea organizaţia din Transilvania a Ligii Antirevizioniste Române proveneau din taxele de înscrieri şi cotizaţii, din donaţii de la întreprinderi şi instituţii şi din vânzarea materialelor publicate în special calendarele antirevizioniste.

Astfel în urma primului an de activitate, la 31 decembrie 1934, comitetul din Cluj a încasat din cotizaţii şi donaţii, suma de 465.717 lei, din care 95 056 lei au fost viraţi organizaţiei centrale din Bucureşti[167].

În anul următor au intrat în fondurile C.R. din Cluj, 687 534 lei, din care 25.065 din donaţii, 464.599 din cotizaţii, 28.513 din vânzarea calendarului şi 169.357, care reprezenta soldul anului 1934[168].

În 1936, totalul intrărilor în casieria Comitetului Regional a fost mai redus, 567.413 lei[169].

Pentru anul 1937, raportul casierului pentru gestiunea anului respectiv, evidenţia o creştere a intrărilor la suma de 616.129[170]. În acest an a fost înregistrată şi singura donaţie a unui organism guvernamental, fiind vorba de

[167] *Ibidem,* Dosar 1/1935-1938, fila 15.
[168] *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 7.
[169] Această sumă provenea din:
- soldul la 1 iunie 1936, reportat din 1935 = 101.595 lei
- donaţii în cursul anului = 59.800 lei
- venituri din taxele de înscriere şi cotizaţii pe 1936 = 361.998 lei
- venituri din vânzarea calendarului = 44.023 lei. (*Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 241).

[170] *Ibidem,* fila 295.

o donație din partea Ministerului Industriei şi Comerțului, care a contribuit cu suma de 49.926 lei[171].

În acest mod se prezenta situația financiară a celui mai activ comitet regional al Ligii Antirevizioniste Române, care şi-a propus să combată în țară şi în străinătate, imensul aparat de propagandă revizionistă[172].

În ciuda precarității mijloacelor materiale, grupul de intelectuali clujeni din fruntea Comitetului Regional, a reuşit să activizeze în primul rând intelectualitatea transilvăneană, care a înțeles că are menirea să catalizeze energiile concetățenilor, în scopul dezvoltării mişcării antirevizioniste.

Concluzii

Înființarea Ligii antirevizioniste şi a organizațiilor ei regionale şi locale a determinat transformarea antirevizionismului organic românesc, într-o mişcare organizată, care putea cu mai mult succes să acționeze pentru realizarea menirii sale.

Un merit incontestabil în declanşarea acestei campanii naționale, care a strâns laolaltă toate conştiințele româneşti, l-a avut Stelian Popescu. El a prevăzut că se vor încerca diverse combinații diplomatice în vederea revizuirii tratatelor şi a căutat să pregătească din vreme opinia publică din țara noastră, înființând Liga Antirevizionistă Română. La această idee, care pătrunsese în toate straturile societății, s-a raliat tot ce era suflet românesc.

Intelectualitatea din Cluj şi din întreaga Transilvanie, continuând tradiția luptei naționale a înaintaşilor şi-a făcut din păstrarea unității şi integrității neamului românesc, un nou ideal, în slujba căruia şi-a pus toată energia şi forța creatoare. Dorind să sublinieze ideea de solidaritate a întregii

[171] Celelalte sume proveneau din:
- soldul la 1 ianuarie 1937, reportat din 31 decembrie 1936 = 33 247 lei;
- donații în cursul anului 1937 = 91.495 lei;
- venituri din vânzarea calendarului = 77.285 lei;
- venituri din vânzarea timbrelor = 24.476 lei;
- venituri din exploatarea megafonului = 3.700 lei;
- venituri din cotizații şi taxe de înscriere = 336.000 lei;

Total = 616 129 lei. *(Ibidem).*

[172] În raportul prezentat la Adunarea Generală a Comitetului Regional pentru Transilvania din 25 aprilie 1937, secretarul general, A. Gociman aprecia că: „deşi nu avea şi nu are la dispoziție, decât încasările din taxele extrem de modeste ale membrilor L.A.R., comitetul nostru, a făcut prin stăruința tuturor membrilor săi, paşi însemnați de progres, putând înregistra câteva succese cu prelungit răsunet în țară şi în străinătate." (*Ibidem,* fila 227).

societăţi româneşti, împotriva tendinţelor revizioniste, Comitetul Regional pentru Transilvania al L.A.R. a grupat personalităţi din sfera vieţii culturale, politice şi religioase. În prima linie s-au aflat universitarii clujeni, care au atras de partea lor politicienii generaţiei care a înfăptuit unirea, numindu-i preşedinţi de onoare ai Comitetului Regional. Prezenţa în rândurile membrilor de onoare, dar şi în grupul celor activi, a conducătorilor celor două biserici naţionale româneşti din Transilvania, a subliniat de asemenea, necesitatea unirii tuturor românilor, pentru a menţine fiinţa statală.

Mai mult decât în celelalte zone ale ţării, conducătorii ligii din Transilvania au înţeles că succesul acţiunii poate fi asigurat numai în condiţiile în care ideea antirevizionistă pătrunde în toate straturile societăţii şi mai ales în rândul păturii ţărăneşti, care trebuia înştiinţată asupra pericolelor care pândeau România. În acest sens, conducătorii Comitetului Regional au elaborat un program concret de acţiune, care viza organizarea propagandei cu caracter naţional şi antirevizionist, în ţară şi în străinătate.

Demascarea duşmanilor ţării din afară, a fost urmată de identificarea pericolelor din interior, care contribuiau la slăbirea capacităţii de apărare. Dintre acestea, comunismul a fost considerat cel mai periculos duşman al statului, al aşezămintelor neamului şi al religiei, el acţionând atât din interior, cât şi din afara ţării. Pentru aceste considerente, antirevizionismului i-a fost asociat şi anticomunismul, începând cu 1935.

Prin programul de acţiune, care viza îndeplinirea unor obiective patriotice şi naţionale, Liga antirevizionistă şi-a câştigat numeroşi aderenţi din toate straturile societăţii româneşti. A fost necesară înfiinţarea unor secţii judeţene, orăşeneşti şi comunale, care să cuprindă pe toţi cei care au aderat la ideea antirevizionistă.

În urma constituirii structurilor organizatorice teritoriale, Comitetul Regional avea organizaţii în toate judeţele din Transilvania, care coordonau activitatea celor 669 comitete orăşeneşti şi comunale. Conducerea acestor organizaţii era asigurată de oameni care se bucurau de un prestigiu deosebit în comunităţile locale: preoţi, profesori, învăţători, ingineri, funcţionari etc. Mai important este însă faptul că dincolo de apartenenţa sau non-apartenenţa la o formaţiune politică sau alta, singurul criteriu care a stat la baza alegerii lor, a fost competenţa şi aprecierea membrilor comunităţii. Organizarea comitetelor locale ale ligii în Transilvania a fost un frumos exemplu de comuniune de aspiraţii între elite şi mulţimi, datorate slujirii aceloraşi scopuri morale şi patriotice.

Comparând programul de acțiune al Comitetului Regional, cu mijloacele materiale, care proveneau numai din acțiuni proprii, evidențiem marea greşeală pe care au făcut-o autoritățile statului, care nu au sprijinit financiar efortul de afirmare al antirevizionismului românesc în țară şi în străinătate. În acelaşi timp, statul ungar îşi epuiza bugetul, susținând propaganda revizionistă, prin toate mijloacele de care dispunea.

În ciuda tuturor greutăților, Comitetul Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române a reuşit să declanşeze o mişcare de mare amploare, care s-a bucurat de aprecieri favorabile, atât în țară, cât şi în afara hotarelor ei.

C A P I T O L U L VI

Acțiuni cu caracter antirevizionist în Transilvania, desfăşurate sub patronajul Comitetului Regional din Cluj

Elaborarea unor materiale de propagandă antirevizionistă

Înființarea organizației regionale pentru Transilvania a Ligii Antirevizioniste Române, a determinat sporirea eficienței acțiunilor cu caracter antirevizionist în această parte a țării.

Din punctul de vedere al metodelor şi mijloacelor de acțiune antirevizionistă folosite de comitetul din Cluj şi de secțiile acestuia, trebuie să subliniem în primul rând diversitatea lor, datorată încercării de a se opune propagandei revizioniste, prin toate mijloacele posibile.

Prima grijă a conducătorilor mişcării antirevizioniste din Transilvania a fost determinată de preocuparea pentru elaborarea unor materiale şi publicații proprii, capabile să dea o replică puternică propagandei revizioniste. Erau avute în vedere cărțile, broşurile, ziarele, revistele şi calendarele cu conținut antirevizionist, menite să combată propaganda revizionistă, în țară şi în străinătate.

Buletinul Antirevizionist

Pentru a combate revizionismul maghiar, era necesară mai întâi o cunoaştere aprofundată a argumentelor şi a modului de acțiune al aparatului de propagandă, menit să răspândească această ideologie în întreaga lume.

Astfel, încă de la întemeierea Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R., a luat ființă, în cadrele lui, un birou de informații, cu două direcții axate pe culegerea informațiilor şi respectiv pe contra propagandă[1].

În atribuțiile acestui birou intrau urmărirea şi depistarea articolelor revizioniste din presa din Ungaria, îndeosebi din ziarele a căror intrare era interzisă în țară[2].

---

[1] Arhivelaltae Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 46/1934-1937, fila 128.

[2] *Ibidem.*

Erau studiate, de asemenea, broşurile, cărţile şi toate materialele de propagandă revizionistă apărute în Ungaria şi în alte ţări.

Comitetul Regional, prin A. Gociman a luat legătura cu biroul internaţional de informaţii de presă „Argus" de la Geneva, prin care s-au obţinut permanent informaţii calde despre tot ceea ce scria presa mondială referitor la problema minoritară din România sau despre revizionism[3]. Un număr important din aceste lucrări a fost achiziţionat urmărindu-se apariţia lor în toate ţările. În felul acesta, biroul de informaţii al C.R. a reuşit să creeze o importantă colecţie de materiale de propagandă revizionistă şi să le studieze.

Paralel cu urmărirea publicaţiilor revizioniste, secretariatul biroului de informaţii a răspuns prin intermediul presei, diferitelor atacuri sau informaţii neadevărate sau calomnioase la adresa României[4]. Astfel serviciul de publicaţii ţinea legături cu un număr de 45 de ziare şi reviste din ţară şi străinătate, pe care le informa permanent şi le trimitea materiale antirevizioniste[5].

Pe lângă materialele trimise publicaţiilor interne şi externe, serviciul de informaţii al C.R. a imprimat un buletin antirevizionist cu material informativ de pe frontul revizionist, ţinând evidenţa presei din Ungaria şi a întregii prese mondiale cu tot ce se scria despre România[6].

Buletinul era expediat cu regularitate membrilor guvernului, conducătorilor autorităţii civile, militare şi religioase, pentru a-i ţine la curent cu propaganda ce se ducea în străinătate împotriva României[7].

Această sinteză a propagandei revizioniste era trimisă şi organizaţiilor judeţene ale L.A.R. din Transilvania, pentru ca ele să se implice în combaterea neadevărurilor şi a calomniilor publicate de presa revizionistă.

---

[3] Într-o adresă trimisă lui A. Gociman, „Argus International de la Presse - Bureau des Coupures de Jouraux, de Documentation et de Traduction - Geneve", arată că poate trimite comitetului regional, în mod regulat informaţii despre tot ce se publică în jurnalele şi revistele din toată lumea referitor la Liga Antirevizionistă Română, minorităţile naţionale din România şi problema revizuirii tratatelor. (*Ibidem,* Dosar 31/1920-1938, fila 68).

[4] *Ibidem*, Dosar 46/1934-1937, fila 129.

[5] *Ibidem*.

[6] Titlul buletinului era „Observator" şi era tipărit la Bucureşti, datorită faptului că organizaţia regională din Cluj nu avea posibilităţi să-l tipărească la Cluj. (*Ibidem,* fila 159).

[7] Tabelul cu adresele unde se expedia buletinul informativ în 1938 cuprindea 16 preşedinţi de onoare, 31 membri ai comitetului executiv din Cluj, 17 comitete judeţene, 10 comitete comunale şi 19 personalităţi, dintre care amintim pe: I. Antonescu, ministrul apărării, Patriarhul Miron Cristea, Gh. Tătărăscu, V. V. Tilea, Petrescu-Comnen, ministru de externe la acea dată. (*Ibidem,* Dosar 43/1936-1938, fila 22).

Ziare antirevizioniste

Pe lângă buletinul informativ, Comitetul Regional din Cluj a sprijinit apariţia presei cu caracter declarat antirevizionist. Până la înfiinţarea organizaţiei L.A.R. în Transilvania, articolele cu conţinut antirevizionist erau publicate de ziarele independente sau de opinie a presei româneşti în această problemă[8].

Din a doua jumătate a anului 1934, au început să apară publicaţii axate numai pe problema antirevizionistă, care aparţineau fie organizaţiilor judeţene ale ligii, fie unor persoane din conducerea acestor organizaţii.

În viziunea conducătorilor Comitetului Regional din Cluj, era necesară într-o primă etapă apariţia unei literaturi antirevizioniste româneşti informative cât mai bogate, din care se vor selecta într-o a doua etapă, lucrările cele mai valoroase, pentru a fi publicate în străinătate[9].

La 9 septembrie 1934 apărea primul număr al „Gazetei Antirevizioniste" din Arad, ziar săptămânal, care îl avea ca redactor şi editor pe Isaia Tolan[10].

În „cuvântul de mânecare" publicistul arădean arăta că gazeta se dorea un organ de documentare asupra chestiunii revizioniste şi asupra tuturor chestiunilor aduse de duşmanii ţării în vreo legătură cu revizionismul[11]. Scopul gazetei era axat pe combaterea propagandei revizioniste cu documente veridice şi pe informarea cititorilor despre problema revizionismului în general[12].

Primul număr conţinea şi un articol al episcopului Aradului, dr. Grigorie Comşa - preşedintele L.A.R. din judeţul Arad, care sublinia că gazeta trebuia să devină o armă spirituală, care să pregătească pentru acţiune pe fiii României[13].

---

8 Dintre ziarele vremii din Transilvania, care au publicat într-o măsură mai mare articole cu caracter antirevizionist menţionăm următoarele: „Ştirea şi Ecoul" din Arad, „Gazeta de Vest" din Oradea, „Gazeta Sălajului" din Zalău, „Graiul Maramureşului" din Sighet, „Patria", „România Nouă", „Naţiunea Română", „Foaia Noastră", „Unirea Poporului" din Blaj, „Foaia Poporului", „Telegraful Român" şi „Tribuna Liberă" din Sibiu,, Avântul" din Petroşani, „Gazeta Hunedoarei", „Solia" şi „Înainte" din Deva, „Solia Dreptăţii" din Orăştie.

9 „Gazeta Antirevizionistă", Arad, din 7 octombrie 1934.

10 *Ibidem*, din 9 septembrie 1934.

11 *Ibidem.*

12 Isaia Tolan arăta că gazeta porneşte la drum cu lozinca: „a cunoaşte totul, a se feri de retorisme, a spune numai fapte şi a mărgini comentariile la atâta cât trebuie, a nu publica nimic nedovedit şi a dovedi pe cât se poate cu dovezi din arsenalul duşmanilor." (*Ibidem*).

13 *Ibidem.*

Această primă publicație specială cu conținut antirevizionist din Transilvania a primit o subvenție de 5.000 de lei din partea Comitetului Regional din Cluj, la 13 iulie 1934, dar a primit subvenții şi din partea organelor administrației locale, aşa cum rezultă din decizia Consiliului Județean Arad, de a acorda ajutor financiar „Gazetei Antirevizioniste”[14].

Interesant de remarcat este faptul că Isaia Tolan, încă din primul număr, ținea să precizeze că noua publicație apărea fără a fi organul de presă al vreunei asociații, ca publicație personală a lui, care era singura persoană răspunzătoare. În acest context autorul menționa că va da Ligii Antirevizioniste tot concursul, fără însă să o angajeze prin ceva[15].

La rândul ei, organizația regională din Transilvania a ligii evidenția, la 13 noiembrie 1934, utilitatea şi necesitatea unei asemenea publicații la granița de vest a țării şi achita cu suma de 5.120 lei, 32 de abonamente pentru un an[16]. Aceste abonamente se dădeau gratuit timp de un an personalităților care acționau pentru „solidarizarea şi redeşteptarea conştiințelor naționale şi apărarea cu orice jertfa a granițelor întregite, împotriva oricărei tentative duşmănoase”[17].

Abonamente gratuite pe o perioadă de un an la „Gazeta Antirevizionistă” şi la „Neamul Nostru” apărut la Sfântu Gheorghe, se trimiteau şi altor persoane, în special la țăranii din centrele cele mai periclitate de propaganda revizionistă şi de proiectele de revizuire[18].

Colaborarea pe linia acțiunilor antirevizioniste a periodicului arădean cu membrii Comitetului Regional a fost benefică de ambele părți. Datorită faptului că apărea la granița de vest a țării, „Gazeta Antirevizionistă” era informată mai rapid asupra acțiunilor revizioniste puse la cale în Ungaria iar articolele publicate erau trimise la Cluj, pentru a informa conducerea centralei antirevizioniste din Transilvania[19].

---

[14] Arhivele Statului, Filiala Arad, Fond: *Prefectura Județului Arad,* Dosar 223/1935, fila 7.

[15] „Gazeta Antirevizionistă”, Arad, din 9 septembrie 1934.

[16] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 40/1936, fila 1.

[17] *Ibidem,* Dosar 34/1934-1935, fila 1.

[18] Într-o notă a C.R. din 16 ianuarie 1935, se menționa că au fost expediate câte 30 de abonamente, comitetelor județene ale L.A.R. din Şimleul Silvaniei, Satu Mare, Târgu Mureş, Dej, Sighet, Miercurea Ciuc, Odorhei şi Sfântu Gheorghe. (*Ibidem*, fila 6).

[19] În numărul din 9 decembrie 1934, „Gazeta Antirevizionistă” informa prompt că Herczeg Ferencz „şvabul renegat din fruntea Ligii Revizioniste Maghiare încearcă să-i atragă pe socialiştii maghiari prin două lucruri: spunându-le că social-democrația din statele succesoare este naționalistă, şovinistă.” („Gazeta Antirevizionistă”, Arad, din 9 decembrie 1934).

Cu toate că în numărul inaugural se menționa că gazeta nu angaja în nici un fel Comitetul Regional din Cluj, aceasta publica frecvent ştiri despre acțiunile sub patronajul ligii. În preajma adunării generale a Comitetului Regional, proiectată la Arad, Isaia Tolan trimitea o adresă la Cluj, în care îşi anunța intenția de a publica un număr special al „Gazetei Antirevizioniste", care să cuprindă activitatea pe anul 1934 a ligii[20].

La începutul anului 1936, periodicul arădean şi-a schimbat denumirea în „Piatră de hotar", omul nr. 1 rămânând în continuare Isaia Tolan[21]. Motivul schimbării denumirii a fost determinat de transformarea gazetei în revistă. Pentru apariția noii reviste, Comitetul Regional din Cluj a acordat o subvenție de 100.000 lei[22].

La Oradea, încetarea apariției „Gazetei de Vest" a însemnat practic dispariția presei româneşti în această parte a țării, unde apăreau 13 cotidiene în limba maghiară. La începutul anului 1936 a reapărut şi singura publicație românească, sub titlul „Noua Gazetă de Vest", care în numărul de debut şi-a afirmat şi preocupările antirevizioniste[23].

La Satu Mare au apărut ziarele antirevizioniste „Granița" şi „Glasul Hotarelor", ultimul fiind condus de Vasile I. Vior, un cunoscut publicist şi luptător împotriva revizionismului. Primul număr al ziarului „Glasul Hotarelor" a apărut la 1 iunie 1936, având ca subtitlu ideea de bază a existenței ligii în această zonă, care viza contribuția la munca pentru ridicarea națională, culturală şi economică a poporului român de la hotarele de nord-vest ale țării[24].

În numărul de debut a publicat un articol interesant Alexandru Doroş, preşedintele L.A.R. din județul Satu Mare, care arăta că la granița de nord-vest a țării acțiunea antirevizionistă se baza pe cei 60.000 de membrii, care demonstrează că în această parte țării conştiința națională era trează datorită faptului că poporul român de aici a suferit cel mai mult[25].

---

[20] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 34/134-1935, fila 5.

[21] *Ibidem,* Dosar 40/1936, fila 13.

[22] *Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 129.

[23] Referitor la acest eveniment, un raport al C.R. arăta la 8 aprilie 1936 că „reapariția acestui organ de afirmare națională bihorean, era mai mult decât o necesitate, era o chestiune de prestigiu a românilor bihoreni, căci Gazeta de Vest era unicul ziar cotidian românesc, față de vreo 12 ziare cotidiene ungureşti ce apar în oraşul Oradea sau risipite prin diferitele localități din acest mare județ din nordul țării." (*Ibidem,* Dosar 41/1936, fila 128.

[24] „Glasul Hotarelor", Satu Mare, I, nr. 1, din iunie 1936.

[25] *Ibidem.*

Ca şi în judeţul Bihor, rolul presei naţionale şi antirevizioniste la frontieră a fost apreciat atât de conducerea ligii de la Cluj, cât şi de intelectualii locali, care s-au luptat pentru punerea în aplicare a acestui deziderat[26].

La Şimleul Silvaniei a apărut la 1 decembrie 1935 „Tribuna Silvaniei" iar în editorialul semnat cu ocazia primului număr de dr. I. Bârcă, erau afirmate idealurile pe care dorea să le slujească această publicaţie şi care se confundau cu cele ale Ligii Antirevizioniste[27].

Comitetul Regional din Cluj a susţinut în urma unor eforturi considerabile, apariţia unor ziare antirevizioniste în judeţele din secuime. Astfel, la Sfântu Gheorghe a apărut „Neamul Nostru" sub direcţia lui I. Ţuţuianu, la Odorhei „Glas Românesc" - director O. Dobrotă, iar la Gheorghieni, „Gazeta Ciucului", condusă de T. Anastasiu[28].

Apariţia acestor ziare antirevizioniste dovedeşte preocuparea deosebită a comitetului din Cluj pentru dezvoltarea mişcării antirevizioniste în această parte a ţării. În darea de seamă pe 1934 se arăta că organizaţia teritorială a L.A.R. a trimis zeci de abonamente gratuite din diferite ziare pe timp de un an ţăranilor şi intelectualilor mai săraci din secuime şi de la graniţa de vest. Acest lucru se realiza prin plata anticipată făcută de C.R. pentru 30 de abonamente pe timp de un an, fiecărui ziar antirevizionist, suma fiind de 3.000 pentru un an[29].

---

[26] Profesorul sătmărean V. Scurtu, secretar general al organizaţiei ligii în judeţ, aprecia într-un articol din acelaşi ziar că „golul care s-a simţit în viaţa cultural-naţională a Sătmarului este în bună măsură complectat prin paginile atît de variate şi străbătute în mare parte de un naţionalism intransigent, de ziarul Glasul Hotarelor." (*Ibidem).*

[27] Articolul de fond, scris de I. Barcă menţiona:"Noi înţelegem să ne identificăm cu programul Ligii Antirevizioniste din sânul căreia am luat naştere. Se va spune că suntem prea idealişti dacă am pornit la drum cu mijloace reduse sau fără ajutorul statului. Ei bine da! Fără ajutorul statului. Dar nenumăraţii luptători pentru dreptatea românească de-a lungul secolelor, au avut ajutor de la stat? Nu. Ajutor de la stat are numai Liga Revizionistă de la Budapesta, care îşi trage vlaga din ura pe care o poartă baronii şi grofii faţă de noi românii, care am fost sute de ani supţi până în măduva oaselor." („Tribuna Silvaniei", Şimleul Silvaniei, I, nr. 1, din 1 decembrie 1935).

[28] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 1/1935-1938, fila 16-17.

[29] *Ibidem.*

Această modalitate de sprijinire a presei antirevizioniste s-a perpetuat până la sfârşitul deceniului patru şi a fost din păcate unica soluție de a întâmpina greutățile cu care lupta presa românească din această zonă a țării[30].

Comitetul Regional din Cluj a sprijinit în aceeaşi măsură şi presa antirevizionistă în limba maghiară din România. Astfel, în 1934 au fost făcute abonamente anuale în valoare de 3.000 lei la revista maghiară cu caracter antirevizionist „Uj Magyarok" condusă de S. Fenyes şi s-au cumpărat 20 de exemplare în valoare de 2.000 lei din cartea aceluiaşi autor, intitulată „Ungaria revizionistă"[31].

Constanța preocupării pentru editarea de materiale cu conținut antirevizionist s-a materializat şi prin tipărirea de către Comitetul Regional din Cluj a calendarelor antirevizioniste. Acestea erau adresate în primul rând țăranilor, mare parte fiindu-le trimise gratuit. Calendarul pe 1935 a fost tipărit în 15.000 de exemplare, din care un număr mare au ajuns şi în posesia românilor din afara granițelor.

Tipărirea şi difuzarea calendarelor antirevizioniste a continuat şi pentru anii 1936, 1937 şi 1938. De format mic, dar întotdeauna într-un număr de peste 100 de pagini, aceste calendare conțineau articole scrise de personalități marcante ale vieții politice, culturale şi ştiințifice, dar şi de învățători, preoți şi uneori chiar țărani, care activau în cadrele L.A.R.[32]

---

[30] La 20 iunie 1937, Teodor Anastasiu, directorul „Gazetei Ciucului" trimitea o scrisoare C.R. din Cluj în care mulțumea pentru ajutorul primit în 1936 şi cerea o nouă subvenție pe anul în curs, subliniind că: „D-voastră cunoaşteți împrejurările locale. V-aş fi îndatorat dacă apreciind greutățile de ordin material cu care lupt mi-ați reînnoi încrederea de anul trecut". (*Ibidem,* Dosar 31/1920-1938, fila 94.9).

[31] *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 15.

[32] Iată cum era caracterizat într-un raport al C.R., calendarul pe 1936: „Ca şi anul trecut, C.R. din Transilvania al L.A.R. a tipărit un calendar. Este suficient să arătăm între altele că conținutul lui este de 208 pagini deci 48 pagini mai mult ca anul trecut şi este ilustrat cu vreo 70 de clişee. Între colaboratorii calendarului amintim pe d-nii Stelian Popescu, directorul ziarului «Universul», preşedintele L.A.R, I.P.S. mitropolitul Nicolae Bălan, I.P.S. mitropolitul Alexandru Nicolescu, P.S. lor episcopii Nicolae Colan, Iuliu Hossu şi Vasile Lăzărescu, profesorul universitar I. Lupaş, dr. Aurel Vlad, prof. V. Ghidionescu, I. Agârbiceanu, prof. Mihail Şerban, dr. Aurel Hetco, prof. univ. Gh. Sofronie, prof. I Matei, prof. G. Moroianu, dr. Aurel Gociman, Dr. Sebastian Bornemisa - preşedintele Sindicatului Presei Române din Ardeal şi Banat, d-nele Sofia Şt. Meteş - preşedinta Grupării Femeilor Române din Cluj, Sidonia Docanu - preşedinta Crucii Roşii Cluj, d-nul prof. I. Banu - preşedintele L.A.R. Odorhei. În afară de un material bogat cu privire la propaganda revizionistă calendarul dispune de numeroase pagini care ne informează despre activitatea bogată în realizări a L.A.R." (*Ibidem,* Dosar 38/1934-1938, fila 236).

Calendarele conţineau ştiri despre acţiunile cu caracter antirevizionist mai importante, poezii cu caracter naţional sau antirevizionist, precum şi tabele cu lucrările antirevizioniste apărute sau în curs de apariţie. De asemenea, erau publicate şi listele cu conducătorii organizaţiilor judeţene, la care se adăugau articole ale acestora, prin care îşi popularizau acţiunile şi demersurile lor pe linia luptei antirevizioniste.

În seria materialelor editate de Comitetul Regional pentru Transilvania al L.A.R., broşurile au avut un rol important, deoarece se adresau unui public larg într-un limbaj accesibil, servind în acest fel mai bine scopurilor antirevizioniste.

În 1934 s-a tipărit din fondurile proprii, în câteva mii de exemplare o broşură de propagandă antirevizionistă, care se adresa tineretului, în special elevilor din cursul superior al şcolilor secundare[33].

Continuând seria publicării materialelor de largă audienţă, Comitetul Regional din Cluj a tipărit în 1937 broşura „Catehismul antirevizionist şi anticomunist"[34].

La 1 martie 1937 într-o şedinţă a Comitetului Regional din Cluj s-a hotărât tipărirea unei broşuri care să înfăţişeze situaţia minorităţii maghiare din România sub toate aspectele, pentru a răspunde acuzaţiilor aduse de propaganda revizionistă cu privire la tratamentul minorităţilor de către statul român[35].

Broşura urma să fie tipărită în 30-50.000 de exemplare, care trebuiau să fie date în mod gratuit vizitatorilor preconizatei expoziţii antirevizioniste româneşti de la Paris, organizată prin eforturile comitetului din Cluj[36].

Revue de Transylvanie

Deşi nu a apărut sub auspiciile Comitetului Regional din Cluj, cea mai importantă publicaţie antirevizionistă pentru străinătate, a fost „Revue de Transylvanie", atât prin valoarea materialelor conţinute, cât şi prin autoritatea ştiinţifică a celor care au colaborat la această revistă.

---

33 *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 15.

34 *Ibidem,* Dosar 53/1934-1939, fila 21.

35 Aspectele privind statutul minorităţii maghiare vizau prezentarea unui scurt istoric şi apoi condiţiile vieţii economice, financiare, precum şi date privind biserica, şcoala, teatrul şi presa minoritară din România. Lucrarea trebuia să cuprindă „cele mai exacte date cu privire la minoritatea maghiară, pentru a nu fi dezmințite de propaganda revizionistă." (*Ibidem*, Dosar 51/1934, fila 221).

36 *Ibidem.*

Apreciind inițiativa istoricului clujean Silviu Dragomir, Comitetul Regional informa conducerea L.A.R. de la Bucureşti, la 28 septembrie 1934 despre acest eveniment editorial deosebit. Se menționa că primul număr trimis forurilor conducătoare din străinătate şi personalităților marcante a impresionat mult şi a adus reale servicii cauzei româneşti[37].

În continuare, conducerea Comitetului Regional, menționa că Ungaria a sprijinit timp de 15 ani cu câteva miliarde, publicațiile revizioniste destinate străinătății şi propunea ca L.A.R. să sprijine cât mai temeinic singura publicație științifică de contrapropaganda, care se trimitea gratuit în străinătate, la 1.000 de adrese la biblioteci, gazete, reviste şi la personalități de seamă[38].

Din corespondența purtată de Silviu Dragomir cu membrii Comitetului Regional rezultă foarte clar că acest organism a sprijinit permanent această tribună a antirevizionismului ştiințific românesc. Astfel, într-o scrisoare din 30 august 1934, adresată preşedintelui C.R., Ioan Lupaş, se arăta că revista îşi propunea să răspundă acțiunii de ponegrire a propagandei duşmane şi să apere în fața opiniei europene, teza Transilvaniei româneşti[39].

Revista a fost pusă sub auspiciile ASTREI, care i-a acordat fondul inițial, ca să poată face față primelor cheltuieli. Se preconiza în continuare un sprijin din partea publicului şi o încurajare a oficialităților, a căror datorie propriu-zisă era să se îngrijească de asemenea publicații, care ar apăra patrimoniul național. Publicul românesc n-a răspuns însă acestui apel iar ministerul de externe a acordat o subvenție care de abia era suficientă pentru a acoperi cheltuielile pentru un singur număr al revistei[40].

În acest context, Silviu Dragomir a făcut apel la organizația regională a L.A.R. din Transilvania, pentru a recomanda revista membrilor ei şi a face câte un abonament pentru fiecare organizație locală[41]. Abonamentul anual pentru persoane particulare şi şcoli era la 600 lei, de la suma de 2.000 lei, cât costa revista[42].

Răspunzând apelului, Comitetul Regional din Cluj, întrunit la 17 septembrie 1934 a hotărât ca toate comitetele județene din Ardeal şi Banat să

---

37 *Ibidem,* Dosar 54/1934-1939, fila 22.
38 *Ibidem.*
39 *Ibidem,* Dosar 35/1934-1935, fila 3.
40 *Ibidem.*
41 *Ibidem.*
42 *Ibidem,* Dosar 54/1934-1939, fila 22.

contribuie la susținerea revistei cu câte un abonament de sprijin de 2.000 lei, iar organizația din Cluj cu 2 abonamente[43].

Din dările de seamă anuale, rezulta faptul că regionala Transilvania a L.A.R., a acordat în următorii 3 ani, începând cu 1935, o subvenție anuală de 25.000 lei pentru „Revue de Transylvanie"[44].

Subvenții băneşti au mai fost acordate în fiecare an şi buletinului antirevizionist „Observator", care prelua şi traducea în limba română informațiile din presa mondială extrase de agenția de presă „Argus International" de la Geneva[45].

Din analiza bilanțurilor financiare anuale, rezultă că organizația L.A.R. din Transilvania, a alocat în fiecare an sume importante pentru a ajuta presa şi în general toate publicațiile cu caracter antirevizionist[46].

Apariția prestigioasei „Revue de Transylvanie" nu ar fi fost posibilă fără stăruința profesorului Silviu Dragomir, de a obține sumele necesare publicării.

Funcția de redactor şef a aparținut unor personalități ale universității clujene ca D. D. Roşea, apoi din 1936, Ioachim Crăciun şi din 1944, Gheorghe Sofronie.

Studiile cu caracter antirevizionist, publicate în Revue Transylvanie au purtat semnătura unor reputați specialişti, care au acoperit toate domeniile ştiinței atacate de propaganda revizionistă.

În domeniul istoriei, contribuțiile lui I. Lupaş, S. Dragomir, Z. Pâclişanu şi I. Şchiopu, au făcut cunoscute lumii ştiințifice, adevărurile permanenței istorice româneşti în spațiul intra-carpatic, spulberând cu uşurință, argumentele contrafăcute ale propagandei revizioniste.

Studiile de drept internațional, publicate de C. I. Bardosi, L. Someşan şi mai ales Gh. Sofronie, au demonstrat imposibilitatea revizuirii tratatelor de pace, în contextul normelor şi uzanțelor internaționale, bazate pe principiile, care stăteau la baza Societății Națiunilor.

Contribuțiile în domeniul politologiei, semnate de D. D. Roşea, O. Ghibu, C. I. Codarcea, şi I. Mateiu, au evidențiat politica de forță, pe care a

---

43 *Ibidem.*

44 *Ibidem,* Dosar 46/1934-19037, fila 129.

45 *Ibidem.*

46 În darea de seamă despre gestionarea fondurilor pe 1935 la rubrica ajutoare la diferite ziare şi reviste, era trecută suma de 107.000 lei. (*Ibidem,* Dosar 5/1934-1938,fila 7).
În 1936, suma alocată aceloraşi scopuri era de 96.900 lei, iar în 1937 de 53.800 lei. (*Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, filele 241 şi 295).

adoptat-o Ungaria în domeniul relațiilor internaționale, care a contribuit la deteriorarea climatului de pace, instaurat prin sistemul de la Versailles.

În domeniul geografiei, studiile lui G. Vâlsan, L. Someşan, V. Puşcariu şi V. Meruțiu, au combătut tezele revizioniste care susțineau că tratatul de la Trianon a distrus unitatea geografică a Ungariei.

Aceeaşi caracteristică au avut studiile referitoare la domeniul economic şi al relațiilor sociale, publicate în „Revue de Transylvanie" de V. Jinga, N. Săulescu, T. Nichiciu, Al. Doboşi şi V. Nistor.

Statistica a constituit domeniul în care au excelat studiile publicate de S. Manuilă, Şt. Manciulea, V. Dima şi P. Vlad. Datele şi cifrele extrase din recensămintele mai vechi sau mai noi, recunoscute ca obiective în cercetarea ştiințifica internațională, au infirmat teoriile propagandei revizioniste referitoare la vechimea şi numărul românilor în Transilvania sau la presupusul regim de discriminare a minorității maghiare din România.

Studiile cu caracter etno-lingvistic, publicate în revistă de S. Puşcariu N. Drăganu, R. Vuia, I. M. Peter, P. Râmneanțu au adus argumentele toponimiei, hidronimiei, onomasticii, etnografiei şi folclorului, pentru a demonstra trăinicia elementului românesc în Transilvania.

Cercetările întreprinse în domeniul istoriei învățământului de A. Caliani şi P. Petrinca, au fost încheiate cu studii argumentate asupra a ceea ce a însemnat învățământul românesc din Transilvania, înainte şi după 1918. A fost abordată statistic şi evidențiată discrepanța dintre învățământul în limba maternă a minorității române din Ungaria şi cel al minorității maghiare din România, care s-a dezvoltat cu mult peste ceea ce prevedea Tratatul minorităților.

Contribuții deosebite, privind critica propagandei revizioniste ungare prin artă, au adus studiile publicate de C. Petranu, V. Vătăşianu şi O. Beu. Preocuparea istoricilor de artă transilvăneni s-a îndreptat şi spre evidențierea contribuției româneşti la dezvoltarea fenomenului artistic în Transilvania, pentru a combate teoriile neştiințifice revizioniste, care susțineau ideea inferiorității culturale şi artistice a românilor, față de maghiari, saşi şi secui.

Paginile cunoscutei „Revue de Transylvanie" au conținut studii şi articole şi din alte domenii ale ştiinței, atacate de propaganda revizionistă, precum şi prezentări ale lucrărilor care au apărut în revistă. În cuprinsul revistei erau prezentate şi critici obiective, la adresa lucrărilor cu conținut revizionist, publicate în Ungaria sau în altă parte a lumii.

Din cele prezentate reiese cu prisosinţă ca „Revue de Transylvanie" şi celelalte publicaţii subvenţionate de C.R., prin valoarea şi autoritatea ştiinţifică, dar şi prin efortul de răspândire în ţară şi mai ales în străinătate, au adus reale servicii antirevizionismului românesc.

Sprijinirea apariţiei cărţilor
cu conţinut antirevizionist

Pe lângă eforturile de a sprijini publicaţiile conţinut antirevizionist, Comitetul din Cluj a căutat prin diferite modalităţi să sprijine şi apariţia unor lucrări ştiinţifice de valoare cu conţinut antirevizionist.

Documentele de arhivă conţin numeroase scrisori adresate C.R. din Cluj de către diferiţi autori, prin care aceştia cereau sprijin pentru publicarea unor lucrări ştiinţifice cu conţinut antirevizionist, multe dintre ele în limbi străine pentru a contracara imensa propagandă făcută de revizionismul maghiar în străinătate. Astfel, într-o scrisoare adresată C.R. din Cluj la 3 septembrie 1936, C. I. Codarcea arăta că în Franţa a luat fiinţă sub conducerea contelui H. de Compte un comitet franco-maghiar, care lupta pentru triumful revizionismului[47]. În continuarea scrisorii juristul bucureştean arăta că vrea să publice o serie de articole de contra propagandă, parte din ele apărute în „Le Moment" din Bucureşti şi să scoată şi o carte pe care intenţiona să o răspândească în Franţa, cerând sprijinul C.R. din Cluj. Acest sprijin a venit prompt, aşa cum rezultă din comanda pentru 3.000 exemplare a lucrării „Le littige roumano-hongrois" a lui C. I. Codarcea [48].

Foarte sugestivă ni s-a părut şi scrisoarea dr. Titus Podea din Braşov, autorul lucrării „Transilvania", care cerea şi el un ajutor material în vederea acoperirii cheltuielilor de editare. El arăta că în Anglia, după doi ani de tăcere, lordul Rothermere începea o nouă ofensivă, iar în S.U.A. senatorul Borah, cel mai înverşunat duşman al românilor candida la scaunul de preşedinte şi îşi făcea un punct de program din revizuirea Tratatului de la Trianon. Publicarea unei lucrări antirevizioniste, pentru informarea opiniei publice engleze şi americane, era deci de o arzătoare necesitate. Referindu-se la cartea sa autorul menţiona că „ea este excepţională şi prin execuţia sa tehnică, iar acest lux s-a făcut pentru că aşa îşi tipăresc şi ungurii lucrările lor

47 *Ibidem.* Dosar 26/1935-1938, fila 6.
48 *Ibidem,* Dosar 8/1934-1939, fila 75.

de propagandă, numai aşa putându-şi ţinea locul pe masa şi biblioteca unui american sau englez dedat cu publicaţii luxoase”[49].

În aceeaşi manieră şi-a publicat şi Gh. Moroianu, lucrarea cu titlul: „Les luttes des roumains Transylvains pour la liberté”, având o prefaţă scrisă de publicistul englez Wicham Steed, care era favorabil cauzei antirevizionismului. Într-un document din 1935 se arăta că prin grija C.R. din Cluj s-au trimis la Bucureşti, 25 exemplare valorând 5.000 lei, care au fost împărţite ziariştilor francezi veniţi în ţară cu ocazia vizitei în România a regretatului Louis Barthou[50].

Alţi autori au abordat domenii din cele mai diverse pentru a combate propaganda revizionistă, ca de pildă Ioachim Crăciun, cu lucrarea „Activitatea ştiinţifică la Universitatea Regele Ferdinand din Cluj în primul deceniu 1920-1930”, apărută la Cluj în editura Cartea Românească în 1936. Autorul îşi motiva efortul de elaborare a unei asemenea lucrări într-o scrisoare, prin care cerea Comitetului Regional sprijin pentru editare: „Prin studiul introductiv şi prin graficele comparative am încercat în mod ştiinţific să combat agitaţiile revizioniste ale ungurilor, care au disprețuit întotdeauna ştiinţa românească şi ne-au contestat şi ne contestă dreptul nostru de a fi stăpâni în Ardeal, fiindcă am fi inferiori în cultură”[51]. Menţionăm, de asemenea şi valoroasa lucrare a profesorului Gheorghe Sofronie „Principiul naţionalităţilor în tratatele de pace din 1919-1920” care a fost tipărită de ligă, în franceză, engleză si germană, fiind apoi răspândita în străinătate.

Credem că sunt suficiente exemplele prin care am demonstrat că datorită sprijinului moral şi mai ales material al Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R. din Cluj, au apărut în ţară şi în străinătate numeroase publicaţii şi cărţi de mare valoare ştiinţifică, ele dând o ripostă fermă şi autorizată propagandei revizioniste. În continuare vom prezenta lista celor mai importante cărţi de acest gen, apărute în ţară şi în străinătate în perioada interbelică.

Lista reproduce întocmai un inventar al cărţilor cu conţinut naţional, antirevizionist şi anticomunist, prezentat în calendarul pe 1937 al Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R.

- T. Albani, „Leul de la Şişeşti - viaţa şi luptele naţionale ale părintelui Vasile Lucaciu”;

[49] Arhivele Statului, Filiala Arad, Fond: *Prefectura Judeţului Arad,* Dosar 154/1936, fila 18.
[50] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 1/1938-1938, fila 18.
[51] *Ibidem,* Dosar 75/1927-1934, fila 63.

- I. Băltariu, „Instituţii juridice în Transilvania”;
- R. Cernea, „La Roumanie et le révisonnisme”;
- Al. Cisar, „România - atlas”;
- C. I. Codarcea, „Le littige roumano-hongrois”;
- V. Cornea, „Mişcarea revizionistă din Anglia şi chestia Transilvaniei”;
- I. Crăciun „Activitatea ştiinţifică la Universitatea Regele Ferdinand din Cluj în primul deceniu (1920-1930)”;
- G. Ferenczy, „Mi az igazság Az Erdély magyaroság és révizionismus”;
- S. Fényes, „Ungaria revizionistă” (traducere de L. Iliescu şi E. Dăianu)”;
- O. Ghibu, „Revizionismul maghiar” ;
  „Activitatea catolicismului unguresc şi Sfântul Scaun în România întregită”;
- Aurel Gociman, „Românii şi revizionismul maghiar”;
  „Măcelul de la Beliş din 1918”;
  „Probleme româneşti”;
  „Chemarea istorică a României şi pericolul comunismului”;
- I. Lupaş, „Unitatea etnică a României faţă de revizionism”;
  „Temeiurile unirii tuturor românilor”;
  „La chutte de la monarchie Austro-Hongroise et la libération de Transylvanie”;
  „L'individualité historique de la Transylvanie”;
  „The revisionist movement shown to be illusory and without substance”;
- Şt. Manciulea, „Graniţa de vest a României (studiu istorico-geografic)”;
- Şt. Meteş, „Le problème des sicules en Roumanie”;
- G. Moroianu, „Les luttes des Roumains Transylvains pour la liberté et l'opinion européenne”;
- Al. Nicorescu, „Pământul străbun (poezii)”;
- D. Paşşalega, „Revizuirea tratatelor”;

- A. Popescu, … „Vechimea românilor în Transilvania şi comunismul ungar”;
- I. Popescu, „Un ami de la Roumanie, Louis Marin”;
- V. Scurtu, „Probleme naţionale la graniţa de vest”;
- R. Seişanu, „La Roumanie. La terre Roumaine à travers les âges (atlas istoric geografic, etnografic şi economic)”;
- G. Sofronie, „Principiul naţionalităţilor în Tratatele de pace din 1919-1920”;
  „Stat naţional şi revizionism sub regimul Societăţii Naţiunilor”;
  „Actele de liberă determinare din 1918 – fundament juridic al unităţii naţionale”;
- G. Săulescu, „Tratatul de la Trianon şi acţiunea antirevizionistă”[52].

Pentru a ilustra efortul financiar dedicat apariţiei lucrărilor cu caracter antirevizionist, darea de seamă pe anul 1936 menţiona că prin grija comitetului regional s-au acordat ajutoare autorilor de lucrări antirevizioniste sau cu caracter naţional, achiziţionându-se aceste lucrări de la Sindicatul Presei Libere din Ardeal şi Banat pentru suma de 100.000 lei[53].

Un număr însemnat din aceste cărţi au fost trimise gratuit celor 647 organizaţii antirevizioniste din Transilvania, bibliotecilor săteşti şi diferitelor societăţi culturale din alte părţi ale tării, în special căminurilor culturale ale Fundaţiei regale „Regele Carol al II-lea din Basarabia”[54].

Conducătorii mişcării antirevizioniste din Transilvania au făcut demersuri stăruitoare şi pentru înfiinţarea unui studio radiofonic la Cluj în scopul combaterii propagandei revizioniste, care să emită în limbile română şi maghiară[55]. Din păcate, acest deziderat al conducătorilor ligii nu s-a înfăptuit.

Comitetul Regional din Cluj a acordat subvenţii pentru deplasările de documentare în străinătate, a celor care au scris lucrări despre problema revizionismului. Aurel Gociman, autorul impunătoarei lucrări „Românii şi revizionismul maghiar” a primit în 27 mai 1938 suma de 40.000 lei pentru o

---

52 *Calendar al L.A.R. pe 1938,* Comitetul Regional pentru Transilvania - Cluj, p. 149.

53 *Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 129.

54 *Ibidem.*

55 *Ibidem,* fila 10.

călătorie de studii în străinătate, pentru a studia efectele propagandei revizioniste şi a închega legături de amiciție în folosul României. Un alt scop al călătoriei era achiziționarea literaturii revizioniste scoasă pe piață de propaganda maghiară, pentru expoziția ligii, care urmărea evoluția materialelor de propagandă revizioniste[56].

Organizarea unor expoziții antirevizioniste

Strâns legată de problema tipăririi materialelor de propagandă antirevizioniste a fost ideea organizării de expoziții antirevizioniste în țară şi în străinătate. Hotărârea organizării primei expoziții antirevizioniste s-a luat în şedința C.R. din Cluj din 12 martie 1934, pentru a pune la dispoziția publicului acte, documente, publicații şi statistici despre lupta națională a românilor din Transilvania[57].

Organizatorii expozițiilor antirevizioniste intenționau să prezinte pe de-o parte materialele de propagandă de care se servea revizionismul, iar pe de altă parte documentele autentice referitoare la aceleaşi chestiuni, inclusiv statisticile germane şi maghiare dinainte de război[58].

Invitația la comparație sugerată de cele două standuri, demonstra integral vizitatorilor şi fără posibilitate de dezmințire, caracterul contrafăcut al argumentelor susținute de propaganda revizionistă.

Pe lângă cele două categorii de materiale, organizatorii expoziției au prezentat 69 de hărți şi planşe, format mare, după diverse documente, lucrări şi statistici[59].

Erau prezentate, de asemenea, şi lucrările autorilor români şi străini, care combăteau argumentele prorevizioniste, majoritatea dintre ele fiind sprijinite moral sau material de Comitetul Regional.

---

[56] *Ibidem,* Dosar 49/1934-1938, fila 72.

[57] *Ibidem,* Dosar 4/1934-1938, fila 6.

[58] Arhivele Statului, Filiala Arad, Fond: *Prefectura Județului Arad,* Dosar 342-1935, fila 19.

[59] Din lista celor 69 hărți şi planşe pregătite pentru expoziție menționăm doar câteva, pentru a ilustra responsabilitatea celor care au organizat expoziția:

- „Tratatul de la Trianon şi eliberarea naționalităților;"
- „Literatura iredentistă maghiară";
- „Repartiția populației Ungariei înainte de 1918";
- „Cum s-a aplicat principiul naționalităților Ungariei prin Tratatul de la Trianon." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 24/1934-1938, fila 79).

Prima expoziție națională a Ligii Antirevizioniste Române s-a deschis la 13 octombrie 1935 în sala de expoziții a Bibliotecii Universității din Cluj. Această manifestare a fost posibilă datorită eforturilor Comitetului Regional şi în special preşedintelui acestuia, profesorul Ioan Lupaş ale cărui străduințe au fost recunoscute şi de preşedintele L.A.R., Stelian Popescu, într-o adresă prin care îi felicita pe organizatori pentru activitatea depusă şi pentru că au reuşit să plaseze expoziția în centrul de interes al intelectualității şi al studențimii universitare[60].

Expoziția a fost vizitată de aproximativ 10.000 de persoane[61].

Succesul avut la Cluj a determinat conducerea Comitetului Regional să organizeze un turneu al acesteia în marile oraşe din Transilvania şi din întreaga țară. Până în 26 aprilie 1936, expoziția a fost prezentată şi la Bucureşti, Brăila, Cernăuți, Craiova, Sibiu, Satu Mare, Arad şi Lugoj[62].

Sporirea materialului expoziției a fost o preocupare constantă a conducerii Comitetului Regional, care dorea ca acesta să fie un izvor de informație referitoare la propaganda dușmănoasă pe care o făcea în străinătate revizionismul maghiar dar şi o sursă de subiecte pentru lucrările antirevizioniste.[63] Urmărirea extinderii fondului de materiale al expoziției a fost evidențiată şi în darea de seamă pe 1937, în care se menționa că în biblioteca ligii existau 14.003 exemplare din diferite cărți si broşuri, 105 lucrări în limba maghiară, 62 în franceză, 57 în engleză, 46 în germană şi 4 în italiană[64].

Cu noul material adunat, Comitetul Regional a organizat o nouă expoziție la Prefectura Județului Cluj, inaugurată la 29 mai 1938, odată cu începerea lucrărilor Adunării Generale a Regionalei Transilvania a L.A.R.[65]

Prin eforturile depuse pentru editarea şi tipărirea cărților, ziarelor, broşurilor şi a celorlalte materiale cu conținut antirevizionist, organizația transilvană a L.A.R. şi-a adus un aport deosebit la apariția şi dezvoltarea

---

60 *Ibidem,* Dosar 4/1934-1938, fila 21.

61 În raportul de activitate pe 1936, profesorul Lupaş arăta că: „toți cei care au cercetat cu atenție materialul înfățişat în expoziția antirevizionistă, s-au putut convinge de mulțimea şi varietatea mijloacelor de propagandă folosite de revizioniştii budapestani împotriva țării noastre ca şi împotriva Cehoslovaciei şi Iugoslaviei." (*Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 8)

62 *Ibidem.*

63 *Ibidem,* fila 161.

64 Restul volumelor, în număr de 13.350 erau publicații antirevizioniste româneşti, majoritatea editate de Comitetul Regional sau cu sprijinul acestuia. *(Ibidem).*

65 *Ibidem,* Dosar 4/1934-1938, fila 6.

antirevizionismului ştiinţific românesc, suplinind în acest fel superficialitatea cu care au privit cercurile guvernante această problemă de maximă importanţă.

Eforturile depuse în această direcţie de C.R., s-au repercutat cu maximă eficienţă asupra dezvoltării mişcării antirevizioniste din Transilvania. Beneficiind de un cadru organizatoric, reprezentat de cele 669 comitete antirevizioniste, de organe de presă şi materiale editate, Comitetul Regional a reuşit să coordoneze o mişcare antirevizionistă amplă, caracterizată printr-o diversitate de mijloace şi modalităţi de acţiune.

Organizarea manifestaţiilor
cu caracter antirevizionist

Cele mai importante şi cele mai utilizate mijloace de acţiune au fost manifestaţiile cu caracter declarat antirevizionist, prin care se protesta şi se făcea cunoscută hotărârea populaţiei din Transilvania de a răspunde ferm provocărilor revizioniste.

Manifestaţii cu caracter antirevizionist au existat, după cum am văzut şi înainte de constituirea L.A.R., cele mai multe având loc în aproape toate oraşele ardelene la 1 Decembrie 1932 şi 28 mai 1933.

Menţionăm, de asemenea că în multe din cazuri, constituirea organizaţiilor L.A.R. s-a făcut în cadrul unor adunări cu caracter declarat antirevizionist.

După constituirea secţiilor şi subsecţiilor L.A.R. în Transilvania, manifestaţiile cu caracter antirevizionist s-au desfăşurat sub patronajul ligii, care s-a îngrijit atât de înştiinţarea şi chemarea populaţiei, cât şi de asigurarea unor vorbitori foarte cunoscuţi, oameni ai elitei politice, ştiinţifice şi culturale româneşti, care să aibă audienţă la public. Astfel numeroşi membri ai C.R. din Cluj, precum şi alţi delegaţi ai ligii de la Bucureşti au fost prezenţi în oraşele Transilvaniei, luând parte la manifestaţiile antirevizioniste.

De regulă, mari manifestaţii antirevizioniste au avut loc cu prilejul aniversării zilei de 1 Decembrie tocmai pentru a demonstra revizionişţilor, ce mult înseamnă pentru români această zi sfântă.

Ziua de 1 Decembrie, fiind ziua patronală a L.A.R., era de la sine înţeleasă preocuparea pentru a organiza manifestări adecvate în toată Transilvania. În apelurile şi corespondenţa Comitetului Regional cu organizaţiile subordonate se recomanda ca serbărilor de la 1 Decembrie să li se dea un pronunţat caracter antirevizionist pentru a se manifesta cu cât mai

multă hotărâre dorința românilor din Transilvania de a apăra patrimoniul național împotriva oricărei uneltiri dușmănoase[66].

Manifestațiile de la 1 Decembrie nu erau însă considerate un monopol al L.A.R., ci o manifestare a solidarității întregii societăți românești în fața pericolelor externe. De aceea Comitetul Regional recomanda organizațiilor ligii să colaboreze cu autoritățile locale şi cu societățile cultural-patriotice, pentru a organiza serbări impunătoare[67].

Ca atare, la reuşita acestor manifestații şi-a adus aportul şi guvernul României, care prin ordinul circular 203313 din 1935, al Ministerului Instrucțiunii, a dispus ca şcolile de pe întreg cuprinsul țării să colaboreze, participând împreună cu corpul profesoral[68].

De asemenea, Comitetul Regional din Cluj a făcut demersuri pe lângă prefecții din Transilvania, cerându-le să acorde întregul concurs al oficialităților, pentru ca serbările de la 1 Decembrie să fie impunătoare şi pline de însuflețire patriotică[69].

Pe linia dezideratelor formulate de conducerea Comitetului Regional, manifestațiile prilejuite de aniversarea zilei de 1 Decembrie s-au constituit în tot atâtea prilejuri pentru a afirma antirevizionismul organic românesc[70].

Din multitudinea manifestațiilor antirevizioniste organizate la 1 Decembrie 1934, menționăm pe cea de la Arad, care s-a bucurat de o participare deosebită a populației din această zonă. Importanța serbărilor de la Arad a fost amplificată de participarea preşedintelui C.R. pentru Transilvania al L.A.R., profesorul Ioan Lupaş[71].

În anul următor, serbările dedicate zilei de 1 Decembrie au fost mult mai numeroase, datorită extinderii rețelei de organizații antirevizioniste din Transilvania. Pe lângă manifestațiile organizate de secțiile ligii şi asociațiile culturale şi patriotice, au avut loc manifestații ale organizațiilor de tineret ale L.A.R. Astfel, la Cluj, Secția tineretului din L.A.R. a

---

66 „Avântul", Petroşani, din 27 noiembrie 1937.

67 *Ibidem.*

68 *Ibidem.*

69 *Ibidem.*

70 În apelul făcut în"Gazeta Sălajului", profesorul emerit Leontin Ghergariu îşi chema concetățenii din Zalău să participe la manifestațiile de la 1 Decembrie, pentru a contrabalansa, printr-o acțiune bine condusă propaganda maghiară şi pentru „ a potoli zelul revizionist al celor care vroiau să pescuiască în apă tulbure" („Gazeta Sălajului", Zalău, VII, nr. 1-2, din 1 Decembrie 1936.

71 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 56/1934-1935, fila 1.

organizat în ziua de 1 Decembrie 1935 o manifestaţie antirevizionistă în faţa Catedralei Ortodoxe la care a participat întreaga tinerime universitară şi şcolară din localitate[72].

Pentru a nu se mai repeta situaţia de la manifestaţia din 1 Decembrie 1932, când un act huliganic săvârşit de câţiva studenţi a fost pus pe seama mişcării antirevizioniste, fiind discutat şi în Anglia, în Camera Comunelor, liderii studenţimii antirevizioniste din Cluj asigurau că manifestaţia românească va fi demnă şi liniştită[73].

Din numărul mare al manifestaţiilor antirevizioniste, care au avut loc la 1 Decembrie 1936, o menţionăm pe cea de la Dej, organizată de Consiliul Judeţean Someş al L.A.R., cu concursul tuturor partidelor politice şi al instituţiilor culturale şi patriotice. Manifestaţia a fost apreciată ca o grandioasă demonstraţie naţională şi antirevizionistă a întregii populaţii someşene, care a fost reprezentată prin 4000 de ţărani veniţi din toate părţile judeţului. Din partea conducerii centrale a ligii a vorbit scriitorul Mihail Negru[74].

În anul următor, la 1 Decembrie 1937, cea mai mediatizată manifestaţie antirevizionistă a fost cea de la Sighişoara, organizată de Comitetul Judeţean al L.A.R. Târnava Mare. Cu prilejul acestei manifestaţii s-a dezvelit o placă de marmoră în memoria regelui Ferdinand I şi a lui I. C. Brătianu[75].

Pentru următorii doi ani, documentele şi presa nu mai semnalează mari adunări antirevizioniste cu prilejul zilei de 1 Decembrie, deoarece regimul de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea interzicea orice manifestaţie publică, indiferent de scopul acesteia, dacă era organizată de grupări, asociaţii sau societăţi.

În acest context aniversarea zilei de 1 Decembrie 1938 a fost organizată în localităţile transilvănene de organele administrative locale, în colaborare cu cele două biserici naţionale româneşti.

Grijile datorate izbucnirii războiului şi izolării politice şi diplomatice a României, au făcut ca ziua de 1 Decembrie 1939 să treacă aproape neobservată în documente şi în presa vremii.

Ca o constantă a adunărilor de aniversare a zilei de 1 Decembrie, desfăşurate pe parcursul întregii perioade interbelice, menţionăm că ele s-au desfăşurat în spiritul hotărârilor adoptate la Alba Iulia în 1918, fără incidente sau manifestări de intoleranţă sau şovinism.

---

72 *Ibidem,* Dosar 65/1933-1938 fila 9.

73 *Ibidem.*

74 *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 311.

75 *Ibidem,* fila 328.

Mari manifestări antirevizioniste au avut loc însă şi la alte date în afara zilei de 1 Decembrie, unele la îndemnul C.R. din Cluj, pentru a avea o unitate de simțire şi a da o puternică impresie peste hotare, altele la inițiativa comitetelor locale ale L.A.R., fiind legate de trecutul istoric al localității respective sau de impulsul de a riposta imediat propagandei revizioniste. Dăm câteva exemple din prima categorie de manifestații, pentru început.

În urma intensificării propagandei şi a acțiunilor diplomatice cu caracter revizionist în 1934, au avut loc mari manifestații antirevizioniste în întreaga Transilvanie.

La Sibiu, în 22 aprilie 1934, la marea adunare antirevizionistă a participat G. Lungulescu, secretarul general al L.A.R.[76]

Un raport al Comitetului Județean al L.A.R. Arad, nota că în zilele de 22 şi 23 aprilie 1934, în 35 de localități au avut loc adunări populare, la care au luat parte 90% din populația românească, şvăbească, sârbească şi slovacă[77].

La 1 iulie 1934, L.A.R. din Arad a organizat o demonstrație de stradă pentru vestejirea insultelor pe care le-a proferat presa şi autoritățile maghiare la adresa mult regretatului Louis Barthou, fostul ministru de externe al Franței şi cel mai mare prieten al României[78].

După declarațiile lui Mussolini de la Milano, conform căruia Ungaria era „marea mutilată", din primul război mondial, au urmat în Transilvania un nou val de manifestații antirevizioniste. Cea mai impunătoare dintre ele s-a desfăşurat la Cluj în 5 noiembrie 1936. În numele convocatorilor au semnat: Nicolae Colan şi Iuliu Hosu - episcopi, prof. univ. Ioan Lupaş - preşedintele C.R. pentru Transilvania al L.A.R. generalul Dănilă Papp - preşedintele Societății Acțiunea Patriotică, prof.univ. Iuliu Hațieganu - preşedintele despărțământului Cluj al ASTREI şi prof.univ. Vladimir Ghidionescu - preşedintele Ligii Culturale - filiala Cluj[79]. La sfârşitul adunării s-a votat o moțiune în 8 puncte în care s-au respins acuzele revizionismului, exprimându-se în acelaşi timp dezamăgirea că o țară a gintei latineşti un aliat tradițional al României, încuraja propaganda revizionistă maghiară, întemeiată pe neadevăruri[80].

---

[76] „Telegraful Român", Sibiu, LXXXII, nr. 2 din 6 iulie 1934.

[77] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 56/1934-1935, fila 1.

[78] *Ibidem.*

[79] *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 58.

[80] Redăm parțial textul acestei moțiuni, pentru a ilustra curajul şi responsabilitatea celor care s-au angajat în mişcarea antirevizionistă:

Din lungul şir al manifestaţiilor antirevizioniste organizate din iniţiativa organizaţiilor locale ale ligii, menţionăm la început câteva, care aveau ca scop comemorarea unor personalităţi din zonă.

La 4 noiembrie 1934, secţia Bihor a L.A.R. a organizat la Marghita o manifestaţie antirevizionistă, care a debutat cu un parastas pentru martirii ucişi de bombele ungureşti în 1919[81].

La 13 decembrie 1936, la Satu Mare a avut loc o impunătoare adunare antirevizionistă, la care au participat peste 50.000 de oameni, veniţi să asiste la dezvelirea statuii luptătorului român pentru libertatea Ardealului, Vasile Lucaciu. Documentele de arhivă şi presa vremii apreciau că a fost cea mai mare manifestaţie românească în Satu Mare de la Unire încoace[82].

Au fost prezenţi din partea Comitetului central al L.A.R., Stelian Popescu şi G. Lungulescu, iar Comitetul Regional pentru Transilvania a fost reprezentat de o delegaţie numeroasă, în frunte cu profesorul Ioan Lupaş[83].

„1. Formula «dreptate Ungariei» agitată necontenit şi sistematic de revizionişţii maghiari şi îmbrăţişată mai recent şi de către conducătorul de astăzi al Italiei, constitue o gravă rătăcire istorică şi politică.

2. Nu corespunde adevărului, că în cuprinsul statelor succesorale ar vieţui azi o numeroasă populaţie maghiară, numărul lor fiind mult mai redus, după cum arată însuşi publicaţiunile ştiinţifice germane.

3. Nici un fel de revizuire a graniţelor nu este cu putiinţă, decât pe calea armelor. În consecinţă, întreaga propagandă revizionistă de la Budapesta, ori de ce factori europeni ar fi ea sprijinită, primejduieşte pacea lumii.

4. Poporul român, care de multe mii de ani stă strajă latinităţii la porţile Orientului îşi exprimă profundul său regret că unul din fraţii latini de la Tibru, uitând vocea sângelui şi sacrificiile comune făcute în cursul marelui război pentru aceeaşi cauză sfântă a dreptăţii, care a dus şi la lărgirea hotarelor Italiei, continuă să încurajeze propaganda revizionistă maghiară întemeiată pe neadevăruri.

5. O dovadă izbitoare a neadevărurilor propagandei revizioniste maghiare e şi afirmaţia cutezătoare că Ungaria ar fi salvat Europa de primejdia bolşevismului, câtă vreme adevărul istoric este că în vara lui 1919, însuşi Ungaria a fost salvată din ghearele bolşevismului de eroica armată română.

(…)

8. Adunarea cere guvernului să accelereze lucrările menite să asigure ţării noastre independenţa, în materie de fabricarea armamentului şi pregătirea militară a întregii populaţii în stare a purta arme". (*Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 214)

[81] Aceştia erau: Mihai Dănilă - preot, Vasile Filip - învăţător şi Nicolae Popovici - ţăran „Gazeta Antirevizionistă" din 11 noiembrie 1934.

[82] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 53/1934-1939, fila 64.

[83] *Ibidem.*

În oraşele din vestul şi nordul Transilvaniei au avut loc adunări antirevizioniste, în care profesorul universitar Onisifor Ghibu a ţinut un şir de conferinţe prin care demasca activitatea revizionistă şi iredentistă dusă pe teritoriul României de ordinele călugăreşti şi societăţile religioase catolice, a căror conducere ierarhică se afla pe teritoriul Ungariei.

Prima adunare s-a desfăşurat la Arad în 17 decembrie 1934, în urma căreia s-a votat o moţiune, care a fost trimisă regelui şi primului ministru[84].

La 9 februarie 1935 a avut loc o nouă adunare a membrilor ligii la Oradea, ţinută în sala primăriei. După expunerea profesorului Onisifor Ghibu s-a adoptat o moţiune redactată în termeni mai categorici şi pragmatici în comparaţie cu cea de la Arad. Se cerea regelui şi primului ministru să propună votarea unei legi severe împotriva presei maghiare din România, care nu înţelegea să se încadreze în ideea statului naţional. Era propusă şi desfiinţarea ordinului canonic Premonstratens din Oradea, al cărui liceu fusese închis din 1923, din cauza iredentismului pe care îl propaga[85].

Şirul adunărilor antirevizioniste cu această temă a continuat cu cea de la Satu Mare din 6 aprilie 1935, care a condamnat pe conducătorii eparhiilor maghiare din zonă pentru că susţineau prin toate mijloacele revizionismul agresiv în această zonă de frontieră, primejduind astfel siguranţa statului român[86].

Următoarea adunare a avut loc la Sighetîn 15 aprilie 1935, unde s-a adoptat o moţiune împotriva acţiunii iredentiste şi revizioniste a bisericii catolice şi a ordinului călugăresc din această localitate[87].

Ultima adunare de acest tip a profesorului Onisifor Ghibu s-a desfăşurat la 8 iunie 1935 la Şimleul Silvaniei, iar moţiunea prezentată urma să fie înaintată regelui de o delegaţie compusă din reprezentanţi ai ligii din această zonă şi condusă de Iuliu Maniu[88].

---

[84] Redăm câteva pasaje din textul acestei moţiuni: „Ordinele religioase catolice din Transilvania şi Banat sunt aproape în totalitatea lor, organizaţii ungureşti iredentiste. Denunţăm în special Ordinul Piariştilor, al Minoriţilor şi al Franciscanilor, care sunt conduse în cel mai intransigent spirit şovin şi care sunt în cea mai strânsă legătură cu Budapesta de unde-şi împrumută directivele. Aceste ordine călugăreşti îşi întemeiază întreaga lor existenţă şi activitate pe documente false şi pe formule secrete din cele mai periculoase." *(Ibidem.* Dosar 23/1934-1935, fila 3).

[85] *Ibidem,* fila 7.

[86] *Ibidem,* fila 11.

[87] *Ibidem*, fila 8.

[88] Articolul 5 al acestei moţiuni cerea „să se ia măsurile cele mai severe în contra conducătorilor bisericilor maghiare din nordul Transilvaniei, care prin toate mijloacele

Manifestaţiile de acest tip aveau menirea, în concepţia conducătorilor Comitetului Regional să ducă la demascarea şi stoparea revizionismului şi iredentismului maghiar, propagat de Ungaria în interiorul Transilvaniei[89].

Adunările cu caracter antirevizionist nu au fost însă în totalitate coordonate de Comitetul Regional din Cluj sau de reprezentanţii conducerii ligii de la Bucureşti. Secţiile locale ale ligii din Transilvania aveau deplină libertate să-şi desfăşoare propriul lor program, în funcţie de elementele şi calendarul istoriei locale.

În acest context menţionăm că L.A.R. din Arad a organizat o manifestaţie la 17 mai 1934, pentru a comemora 15 ani de la intrarea armatei române în Arad[90].

Secţia Aiud a L.A.R. a comemorat în ziua de 8 ianuarie 1934, momentul incendierii oraşului în urmă cu 85 de ani, în timpul revoluţiei de la 1848-1849[91]. Aceeaşi organizaţie, la 24 ianuarie 1936 a ţinut să dea o amploare deosebită aniversării unirii Munteniei cu Moldova, dată a cărei însemnătate nu era apreciată îndeajuns în Transilvania[92].

Remarcându-se în mod deosebit pentru acţiunile desfăşurate, secţia din Aiud a L.A.R. a comemorat de asemenea 150 de ani de la moartea lui Horea, Cloşca şi Crişan, precum şi 64 de ani de la moartea lui Avram Iancu. Cu ocazia manifestaţiei antirevizioniste de la Alba Iulia, secţia din Aiud a organizat o ştafetă, care a dus făclia aprinsă la mormântul lui Mihai Viteazul, de la Turda la Alba Iulia[93].

Secţia L.A.R. din Aiud a tipărit şi o broşură intitulată „Rostul serbărilor naţionale" în care era criticată poziţia celor care susţineau că liga organizează prea multe serbări şi comemorări, unde se face prea multă vorbărie. Faţă de o asemenea poziţie, se aduceau argumente în spiritul cultului tradiţiei, arătându-se că un popor nu poate trăi fără un ideal şi că acest ideal nu poate răsări decât din tradiţie[94].

---

susţin maghiarismul agresiv în această regiune de la frontieră, primejduind siguranţa statului român". (*Ibidem,* fila 12).

89 Într-un raport al C.R. se arată că un efect al acţiunii profesorului O. Ghibu a fost că Sfântul Scaun a luat măsuri ca din cărţile liturgice romano-catolice ungureşti, să fie înlăturaţi Sf. Ştefan şi Sf. Ladislau, foşti regi ai Ungariei, care dădeau minorităţilor prilej de manifestaţii iredentiste în viaţa lor confesională. (*Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 133).

90 *Ibidem,* Dosar 56/1934-1935, fila 1

91 *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 44.

92 *Ibidem.*

93 *Ibidem.*

94 *Ibidem,* fila41.

În alte cazuri, organizaţiile ligii recurgeau la manifestaţii pentru a ilustra adeziunea unei părţi a minorităţii maghiare la scopurile ligii antirevizioniste. În acest context, menţionăm că la 1 septembrie 1935 a avut loc o mare demonstraţie antirevizionistă la Petroşani la care au participat 5.000 de membrii ai L.A.R. români şi maghiari. Pe lângă conducătorii locali ai ligii, au vorbit şi reprezentanţi ai minorităţii maghiare, care au apreciat tratamentul egal, demonstrat în toate împrejurările şi au afumat că nu susţin politica revizionistă, care nu poate duce la nimic bun[95].

Numeroase manifestaţii antirevizioniste au avut loc şi în localităţile rurale din Transilvania, mai ales în centrele de plasă.

Un raport al Comitetului Judeţean al L.A.R. Târgu Mureş, menţiona că la adunarea antirevizionistă din Brad au participat 3.000 de ţărani, veniţi din 12 comune cu preoţii şi învăţătorii în frunte[96].

În judeţul Trei Scaune s-au organizat numeroase adunări antirevizioniste, cea mai impunătoare având loc în centrul de plasă Cocama, la 1 Decembrie 1935[97].

La 24 ianuarie 1936, Subsecţia comunală Războieni a L.A.R. a organizat o manifestaţie pentru aniversarea unirii Moldovei cu Muntenia şi sfinţire a drapelului ligii din această localitate[98].

Dezvoltarea mişcării antirevizioniste în lumea satelor a constituit o preocupare constantă pentru conducătorii Comitetului Regional din Transilvania, într-o adresă trimisă conducerii centrale de la Bucureşti, la 4 noiembrie 1937, C.R. arăta că intenţionează să înceapă o intensă activitate politică, naţională şi culturală la sate prin întruniri, conferinţe, proiecţii de filme, etc. În acest scop erau comandate filme, diapozitive, plăci de gramofon şi alte materiale necesare acţiunilor cu caracter antirevizionist[99].

Pentru desfăşurarea în cât mai bune condiţii a manifestaţiilor antirevizioniste, Comitetul Regional a achiziţionat un megafon puternic şi 2 difuzoare, precum şi un agregat electric, care permitea funcţionarea aparatelor şi în localităţile care nu aveau curent electric[100].

---

95 „Avântul", Petroşani, din 8 septembrie 1935.

96 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 56/1934-1935, fila 128.

97 Idem, Dosar 53/1934-1939, fila 43.

98 Idem, Dosar 31/1920-1938, fila 60.

99 Idem, Dosar 54/1934-1939, fila 80.

100 Suma necesară achiziţionării acestor aparate a fost de 125.000 lei, fiind achitată din banii obţinuţi pe materialele tipărite prin eforturi proprii. (*Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 161).

Din cele prezentate rezultă că adunările şi manifestaţiile organizate în Transilvania au constituit forma cea mai utilizată de exprimare a antirevizionismului organic românesc.

Conferinţe cu caracter antirevizionist

Pe lângă manifestaţiile cu caracter antirevizionist, un rol important l-au avut şi conferinţele unor personalităţi culturale, ştiinţifice sau politice, organizate în ţară sau în străinătate.

Scopul acestor conferinţe era demascarea cu argumente ştiinţifice a neadevărurilor susţinute de propaganda revizionistă şi sensibilizarea auditoriului la ideea luptei antirevizioniste. Susţinerea conferinţelor cădea în sarcina membrilor Comitetului Regional din Cluj, care în marea lor majoritate erau oameni de o probitate ştiinţifică excepţională, cunoscuţi pentru lucrările lor în diferite domenii.

Pe această bază, Comitetul Regional întrunit la 10 decembrie 1934 a hotărât să organizeze un ciclu de conferinţe cu caracter antirevizionist, care să fie susţinute de cei mai distinşi cunoscători ai problemei revizionismului maghiar[101]. Deschiderea acestui ciclu s-a făcut la 16 decembrie la Cluj de către Stelian Popescu, preşedintele L.A.R., cu tema: „Reînvierea conştiinţei naţionale”[102].

Cele mai multe conferinţe antirevizioniste le-au susţinut în Cluj şi deopotrivă, în întreaga Transilvanie profesorii Ioan Lupaş, Gheorghe Sofronie, I. Matei, Ştefan Meteş, Onisifor Ghibu şi Aurel Gociman[103].

La 28 februarie 1935, în sala Teatrului Naţional din Cluj, profesorul Ioan Lupaş a susţinut conferinţa cu tema „Mucenicii de la Alba Iulia”, închinată aniversării a 250 de ani de la martiriul lui Horea, Cloşca şi Crişan[104].

---

[101] *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 64.

[102] Într-o expunere temeinică, preşedintele L.A.R. a demascat toată propaganda revizionistă a Ungariei în străinătate condusă de contele Bethlen. Referitor la această propagandă vorbitorul arăta că: „Ungaria este astăzi o vastă uzină, unde clocotesc germenii războiului viitor”. În faţa acestei ofensive fără limite, Stelian Popescu arăta că trebuie să facem să vibreze în noi, cu toată puterea, iarăşi acel sentiment sfânt, care se cheamă conştiinţa naţională.” („Renaşterea”, Cluj, XII, din 23 decembrie 1934).

[103] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 51/1934-1938.

[104] Profesorul Lupaş a susţinut numeroase conferinţe cu caracter antirevizionist în localităţile din Transilvania. De exemplu, în judeţul Hunedoara, în numai 3 zile a

Comitetul Regional din Cluj a făcut copii după această conferință şi le-a trimis organizațiilor sale din Transilvania, îndemnându-le să comemoreze acest eveniment[105].

În afara ciclului de adunări antirevizioniste la care a vorbit în 1935, profesorul Onisifor Ghibu a susținut conferințe în multe alte localități, din teritoriile unite cu România în 1918, cea mai importantă fiind la Cernăuți[106].

Sebastian Bornemisa - preşedintele ASTREI a fost delegat din partea Comitetului Regional să participe la adunarea „Asociației învățătorilor din județul Cluj", la 29 iunie 1934 cu conferința: „Liga Antirevizionistă şi datorința învățătorilor"[107].

Pentru a ilustra ritmicitatea în care erau susținute conferințele antirevizioniste, menționăm doar faptul că într-un singur an, 1936, în județul Satu Mare au avut loc 5 manifestări de acest gen, la care au vorbit personalități ale ştiinței şi politicii româneşti[108].

În afara personalităților amintite au mai susținut conferințe antirevizioniste şi membrii conducerilor organizațiilor locale ale L.A.R., care formau în general elita intelectualității locale şi se bucurau de aprecierea concitadinilor. De exemplu, la Deva în 17 iunie 1934 a fost comemorat procesul memorandiştilor în sala Teatrului orăşenesc prin două conferințe susținute de avocatul Eugen Tătar - preşedintele organizației L.A.R. şi profesorul G. Ghinea, secretarul general al organizației[109].

---

susținut două conferințe antirevizioniste, la Brad în 25 septembrie 1935 cu tema: „Revizionismul şi frământările constituționale din statele Europei Centrale" şi la Deva, în 27 septembrie, cu tema: „Antirevizionismul şi restaurarea habsburgilor." (*Ibidem,* Dosar 65/1933-1938, fila 18-19).

105 *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 99.

106 *Ibidem,* fila 14.

107 *Ibidem,* fila 60.

108 Autorii şi titlurile conferințelor susținute au fost:

1. Ioan Valeriu Pop - ministrul justiției: „Despre revizionism;"
2. Ioan Lupaş - „Problema şcoalelor româneşti;"
3. Victor Jinga - „Despre băncile din Ardeal;"
4. Sever Pop - „Despre graiul satelor noastre ca argument al continuității neamului;"
5. Onisifor Ghibu - „Cum lucrează ungurii de la noi împotriva României." (*Ibidem,* Dosar 53/1934-1938, fila 60).

109 Despre prima conferință, „Gazeta Hunedoarei" scria că speră să o poată reda pe larg datorită calității deosebite a expunerii. Referitor la conferința profesorului Ghinea, acelaşi ziar nota că a fost străbătută de un suflu de autentic patriotism. („Gazeta Hunedoarei", Deva, VIII, din 23 iunie 1934).

Altă direcţie tematică spre care s-a îndreptat atenţia conferinţelor a fost cea anticomunistă. Erau alese în special teme privind modul de acţiune al Cominternului, considerat foarte periculos pentru destabilizarea internă, pe care o putea provoca ţărilor democratice, datorită acţiunii din interior a comuniştilor, subordonaţi acestei organizaţii.

În acest context, menţionăm o scrisoare a lui Romulus Boldea, preşedintele Ligii Antirevizioniste şi Anticomuniste Lugoj, care la 25 ianuarie 1937 cerea Comitetului Regional să trimită pentru două duminici, doi conferenţiari, de preferinţă, pe profesorul Ioan Lupaş şi pe avocatul Aurel Gociman. Se dorea ca Ioan Lupaş să ţină o conferinţă antirevizionistă, iar Aurel Gociman, una anticomunistă, despre felul cum acţiona Cominternul pentru revoluţionarea lumii[110].

Conferinţe cu caracter antirevizionist au susţinut şi câţiva reprezentanţi ai minorităţii maghiare, convinşi că propaganda revizionistă se făcea în folosul marii aristocraţii din Ungaria şi din străinătate. Publicistul de origine maghiară Gh. Ferenczy, a susţinut un ciclu de conferinţe cu tema: „Ungurii din Ardeal şi revizionismul" în oraşele din nord-vestul Transilvaniei, în a doua jumătate a lunii martie 1937[111]. Referitor la aceste conferinţe, care au avut un succes deosebit, Comitetul Judeţean Satu Mare al L.A.R., propunea tipărirea materialului într-o broşură în limbile română, maghiară, franceză, italiană şi germană[112]. Conferinţe cu subiecte din istoria maghiară şi antirevizioniste, a susţinut în multe oraşe din ţară şi S. Fenyes[113].

Conferinţe antirevizioniste
în străinătate

Comitetul Regional din Cluj a sprijinit organizarea şi susţinerea conferinţelor cu caracter antirevizionist şi în străinătate, unde se simţea o necesitate stringentă pentru a combate propaganda maghiară, care luase un avans deosebit.

---

[110] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 31/1920-1938, fila 97.

[111] *Ibidem,* Dosar 53/ 1934-1939, fila 91.

[112] *Ibidem.*

[113] Prezenţa lui S. Fenyes a fost semnalată şi în oraşe mai mici din Transilvania. La 12 iulie 1934, o adresă a Ministerului de Interne anunţa prezenţa cunoscutului antirevizionist maghiar la Deva. (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliţie Deva,* Dosar 27/1934, fila 17).

Folosind exemplul personal şi în acest caz, profesorul Ioan Lupaş a susținut în primăvara anului 1934 o conferință cu caracter antirevizionist la Universitatea Frederic Wilhelm din Berlin cu tema: „Originile şi dezvoltarea confesiunilor minoritare în România”[114]. La Karlsbad şi Praga, profesorul universitar clujean a susținut alte două conferințe cu subiect din istoria românilor, care au fost apreciate de cercurile ştiințifice, politice şi administrative, deopotrivă[115].

În 1936, profesorul Lupaş s-a deplasat în Italia pentru a discuta cu cercetătorii români aflați în documentare la Roma, în scopul declanşării unei acțiuni, menite să schimbe imaginea României în Italia, deteriorată de propaganda maghiară şi discursurile revizioniste ale lui Mussolini[116].

Conducerea Comitetului Regional a depus eforturi considerabile pentru a stopa avansul propagandei maghiare din chiar statele revizioniste cele mai puternice. Au fost trimise materiale documentare antirevizioniste tuturor românilor aflați în aceste state, cerându-li-se să organizeze şi să susțină conferințe, prin care să demonstreze neadevărurile susținute de propaganda maghiară.

Din corespondența profesorului Constantin Marinescu, cu G. Vinulescu de la *Academia di România* din Roma rezultă că i-au fost trimise materiale antirevizioniste, în special după discursul revizionist al lui Mussolini de la Milano[117].

Doctorul Octavian Stanca, aflat la studii în clinica chirurgicală din Frankfurt, de pe lângă Universitatea J. W. Gothe, a primit de la Cluj material cu conținut antirevizionist şi a susținut o conferință în februarie 1937, încercând să schimbe imaginea eronată despre România, fabricată de propaganda nazistă şi cea maghiară[118].

---

[114] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 51/1934-1938, fila 40.

[115] *Ibidem.*

[116] *Ibidem*, Dosar 28/1936, fila 1.

[117] *Ibidem,* fila 2.

[118] Referitor la modul cum era văzută România în Germania, la începutul anului 1937, doctorul O. Stanca scria următoarele: „Există pe aici o credință destul de eronată despre țara noastră. Cei mai mulți cred că suntem puntea de legătură între Rusia şi Cehoslovacia. Pe de altă parte, nici saşii nu ne dau pe aici sprijinul necesar. Ei ar putea fi cel mai bun element de propagandă în Germania. Şi de altfel ceea ce le spun eu saşilor noştri şi pe aici - noi nu le cerem decât să spună adevărul despre țara noastră şi despre Ardeal, atunci când sunt întrebați”. (*Ibidem*, Dosar 31/1920-1938. fila 96).

Cursurile antirevizoniste

O ultimă direcţie a acestui tip de manifestări organizate de Comitetul Regional au fost cursurile antirevizioniste. Propunerea organizării la Universitatea din Cluj a acestor cursuri a fost făcută de profesorul Silviu Dragomir, care mizând pe mobilitatea şi energia tinerilor studenţi, socotea că aceştia ar putea aduce servicii reale, cauzei antirevizioniste[119]. Profesorul Silviu Dragomir a elaborat şi un program desfăşurat pe 14 cursuri şi 14 seminarii a acestei acţiuni, care urma să dureze 2-3 luni[120].

Utilitatea acestor cursuri s-a validat prin faptul că tineretul universitar clujean şi-a constituit o puternică organizaţie antirevizionistă, care a desfăşurat acţiuni şi a stabilit legături pe această linie cu cercuri studenţeşti din ţară şi din străinătate.

Ridicarea unor monumente
ale istoriei neamului

Din şirul acţiunilor revizioniste cu caracter de masă amintim în al treilea rând, adunările şi manifestaţiile prilejuite de inaugurarea unor monumente, troiţe sau plăci comemorative, care aminteau de istoria zbuciumată a românilor din Transilvania.

Prin eforturile membrilor ligii au fost ridicate în Transilvania un număr impresionat de monumente şi alte semne ale luptei şi jertfei oamenilor acestor locuri.

În unele locuri s-au ridicat impozante edificii religioase, mai ales acolo unde vitregia vremurilor i-a privat pe români de aceste lăcaşuri ale credinţei

---

[119] *Ibidem*, Dosar 46/1934-1937, fila 36.

[120] Programa analitică a cursurilor antirevizioniste propuse de profesorul Silviu Dragomir era următoarea:

„1. Tratatele de pace şi obligaţiunile României. Istoricul şi interpretarea lor - 3 lecţii;
2. Etnografie-demografie-geografie - 2 lecţii;
3. Studiul revizionismului unguresc:
   a) politic; b) cultural; c) economic - 3 lecţii;
4. Problema minoritară şi interpretarea Tratatului de pace de la Trianon:
   a) ungurii - 2 lecţii; b) saşii şi germanii - 1 lecţie:
5. Istoria regimului unguresc în Transilvania:
   a) legea naţionalităţilor şi aplicarea ei - 1 lecţie; b) politica de maghiarizare sub deosebitele ei aspecte - 1 lecţie; c) propaganda noastră în străinătate înainte de război - 1 lecţie." (*Ibidem).*

în Dumnezeu şi în valorile naţionale. Astfel, la 1 Decembrie 1934, aniversarea unirii la Târgu Mureş a coincis fericit cu sfinţirea noii catedrale, a cărei temelie s-a pus tot cu prilejul comemorării unirii şi a intrării trupelor româneşti în acest oraş[121]. Biserica ortodoxă din Huedin, sfinţită cu puţin timp înainte, a beneficiat de ajutor material din partea ligii[122].

La 1 Decembrie 1934, în cadrul unei adunări antirevizioniste, se dezvelea la Mediaş, statuia lui Axente Sever[123].

În şedinţa Comitetului Judeţean al L.A.R. din Deva din 3 ianuarie 1935, la propunerea avocatului dr. Victor Şuiaga s-a decis pornirea unei acţiuni pentru ridicarea unui monument în memoria celor 56 de ţărani români, executaţi lângă cetatea oraşului, în noiembrie 1784[124].

Într-un raport al L.A.R. secţia Aiud se menţionau eforturile depuse pentru ridicarea unei troiţe la Râmeţi, în amintirea luptelor de aici din timpul răscoalei din 1784 şi a revoluţiei de la 1848-1849. La Sâncraiu a fost ridicată o altă troiţă, pe locul unde a fost omorât tribunul Todoran.[125]

La Jibou, secţia ligii antirevizioniste a pus în scenă spectacolul cu piesa „Se face ziuă", care evoca tragedia lui Crişan în închisoarea de la Alba Iulia, urmând să ridice cu banii obţinuţi o troiţă în memoria celor trei conducători ai răscoalei de la 1784[126].

Prin strădania Comitetului Judeţean al L.A.R. Arad s-a iniţiat ridicarea unei cruci pe bulevardul Regele Ferdinand, în memoria celor peste 100 de români masacraţi de detaşamentele înarmate maghiare, în perioada noiembrie 1918 aprilie 1919[127].

La Agnita în 4 octombrie 1936 a fost dezvelită o placă de marmoră în memoria colonelului Băltăreţiu şi a soldaţilor săi, căzuţi la trecerea Oltului, iar la 1 Decembrie 1937 s-a făcut dezvelirea unei statui a lui Mihai Viteazul[128].

---

[121] „Gazeta Antirevizionistă", Arad, din 9 decembrie 1934.

[122] La ceremonia de sfinţire a bisericii din Huedin au participat printre alţii şi generalul Ion Antonescu şi Stelian Popescu. Despre acesta din urmă, ziarul „Renaşterea" scria că „nu s-a dat niciodată înapoi, de câte ori a avut posibilitatea de a veni în ajutorul bisericii ortodoxe române." („Renaşterea", Cluj, nr. 42, din 21 octombrie 1934).

[123] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 53/1934-1939, fila 6.

[124] „Gazeta Hunedoarei", Deva, din 12 ianuarie 1935.

[125] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 1/1932-1938, fila 44.

[126] „Gazeta Sălajului", Zalău, VIII, nr. 3, din 16 ianuarie 1937.

[127] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 56/1934-1935, fila 1.

[128] *Ibidem,* Dosar 53/1934-1939, fila 44.

Comitetul Regional din Cluj a sprijinit permanent această operă de restituire a valorilor naţionale, pentru care s-au sacrificat martirii neamului.

În darea de seamă pe 1936 se menţiona ajutorul de 3.000 lei pentru statuia lui Gheorghe Lazăr de la Avrig, la a cărei ridicare şi-a adus un aport deosebit profesorul I. Matei, membru al Comitetului Regional.[129]

În paginile „Gazetei Sălajului", organizaţia locală a L.A.R., lansa un apel pentru ridicarea unui monument în memoria locotenentului Valeriu Pătcaş, ucis de bandele secuilor, în iarna anului 1919, în piaţa Zalăului[130].

Învăţătorul I. Coroiu din Beliş, într-o scrisoare trimisă în mai 1938 lui Aurel Gociman, îl informa pe secretarul general al Comitetului Regional că a luat iniţiativa ridicării unui monument în amintirea celor 48 de ţărani masacraţi de garda baronului Urmanczi în toamna anului 1918[131]. Cunoscând faptul că Aurel Gociman a publicat o broşură despre acest masacru, învăţătorul din localitate cerea sprijinul material al Comitetului Regional[132].

Acţiunile desfăşurate sub patronajul Ligii Antirevizioniste în Transilvania în deceniul patru, n-ar fi avut rezultatul scontat dacă pe lângă membrii înscrişi în ligă n-ar fi fost activizate şi organizaţiile şi societăţile cu caracter cultural-naţional, bisericile naţionale româneşti, tineretul, şcolile, întreprinderile şi instituţiile, militarii în rezervă etc.

În continuare vom surprinde natura raporturilor Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R., cu toate aceste organizaţii, instituţii sau segmente ale populaţiei şi modul în care acestea şi-au adus aportul în dezvoltarea mişcării antirevizioniste din Transilvania.

Legăturile C.R. cu tineretul

Despre raporturile ligii cu tineretul se impune să discutăm în primul rând, deoarece atât în Statutul L.A.R., cât şi în instrucţiunile elaborate de Comitetul Regional din Cluj, era acordată o importanţă deosebită tineretului.

Necesitatea organizării mişcării antirevizioniste studenţeşti se datora mijloacelor specifice de acţiune, considerate a fi un mare câştig pentru ligă dar şi temperării caracterului mai năvalnic al unor studenţi a căror acţiune necenzurată, putea duce la incidente nedorite, ce puteau fi speculate de propaganda revizionistă.

---

129 *Ibidem,* Dosar 51/1938, fila 235.

130 „Gazeta Sălajului", Zalău, VII, nr. 1-2, din 1 decembrie 1936.

131 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 31/1920-1938, fila 105.

132 *Ibidem.*

Referitor la acțiunea de organizare a tineretului universitar, menționăm că aceasta a demarat la doar trei zile de la constituirea L.A.R., la Bucureşti. Într-o adresă trimisă Comitetului Central al L.A.R. se menționa că în Cluj s-a înființat încă de la 18 decembrie 1933, Liga Studențească Antirevizionistă, constituită pe baze statutare, cu regim de asociație[133].

Conform statutului, scopul principal al acestei asociații era propaganda românească în străinătate, făcută de studenții de la universitățile din afara țării. Ca scop secundar se preconiza controlul disciplinar al studenților români de pe lângă universitățile din străinătate, care de multe ori printr-o ținută nedemnă, creau o atmosferă defavorabilă pentru România[134].

Ca mijloace de acțiune se preconiza în primul rând crearea unor cercuri studențeşti de „Prieteni ai României", care printr-o activitate continuă trebuiau să ridice prestigiul României în străinătate[135].

Se făcea apel la studenții din Iugoslavia şi Cehoslovacia să creeze o subsecție a Micii Antante şi să acționeze conjugat în străinătate[136]. În fapt se dorea o dezvoltare a activității Micii Antante a studenților, înființată în 1929.

În finalul adresei, studenții clujeni arătau că doresc să se integreze în mişcarea condusă de Liga Antirevizionistă ca organ de propagandă al acesteia[137].

Acțiunea de integrare s-a realizat în cadrele Comitetului Regional, la 8 ianuarie 1934. Aşa cum rezultă din procesul-verbal al şedinței din 16 aprilie 1934, Grigorie Popa a luat cuvântul la această reuniune, în numele studențimii, arătând că pe lângă toate universitățile s-au înființat organizații antirevizioniste şi studențimea din Cluj era gata să dea tot concursul ligii, organizându-se în cadrele ei[138].

Încadrarea organizației studențeşti s-a realizat rapid, aşa cum rezultă dintr-un document emis la 3 iunie 1934, când era convocată adunarea Secției studențeşti a L.A.R. Cluj, la ordinea de zi fiind chestiuni ce priveau exclusiv organizarea tineretului universitar în cadrele L.A.R.[139]

Exprimarea necesității încadrării mişcării antirevizioniste a tineretului, nu numai a celui studențesc în L.A.R s-a făcut şi prin publicarea unor

[133] *Ibidem*, Dosar 1/1932-1938, fila 38.
[134] *Ibidem.*
[135] *Ibidem.*
[136] *Ibidem.*
[137] *Ibidem,* fila 39.
[138] *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 20.
[137] *Ibidem,* Dosar 3/1934-1937, fila 1.

articole. În Calendarul pe 1936 al comitetului Regional, întâlnim articolul lui Liviu Cernea,intitulat „Tineretul român alături de L.A.R.”[140] În calendarul pe 1937, Constantin Oancea, preşedintele studenţilor de la Academia Română din Cluj, în articolul „Studenţii şi L.A.R.” arată că tineretul universitar are obligaţia să facă legătura între tineretul studios şi cel de la coarnele plugului, în folosul mişcării antirevizioniste[141].

Activitatea antirevizionistă a folosit mijloace tipice studenţeşti. La Congresul Studenţesc de la Herculane s-a hotărât ca studenţimea română din ţară să redacteze un memoriu în mai multe limbi, trimiţându-l studenţilor de la toate universităţile din lume, în care să se dezvolte atitudinea studenţimii române, împotriva oricărei încercări revizioniste[142].

Conform celor hotărâte la Congres, la Cluj s-a tipărit „Manifestul către toţi studenţii români de la toate universităţile din Europa şi S.U.A.”, în care se formulau îndemnuri la acţiune antirevizionistă, pentru apărarea cauzei româneşti în străinătate[143]. Manifestul era semnat de Alexiu Manea, preşedintele Ligii Antirevizioniste a studenţilor români din Cluj şi de responsabilii pe facultăţi sau pe centrele antirevizioniste din străinătate[144].

În afara acţiunii menţionate, studenţii clujeni au sprijinit organizarea manifestaţiilor cu caracter antirevizionist, în special cele prilejuite de aniversarea zile de 1 Decembrie. Coordonând activitatea antirevizionistă a organizaţiilor studenţeşti din întreaga Transilvanie, Secţia Tineretului L.A.R. din Cluj a chemat întreaga studenţime din Ardeal să participe la

---

138 *Calendarul L.A.R.* pe 1936, fila 121.

141 *Calendarul L.A.R.* pe 1937, p 166.

142 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 51/1934-1938, fila 15.

143 Manifestul era adresat tuturor studenţilor români de la toate universităţile din Europa şi S.U.A. şi era formulat în următorii termeni: „Colegi! Unitatea noastră naţională este ameninţată! Propaganda revizionistă ia proporţii din ce în ce mai mari. Atunci când ungurii luptă pentru desmembrarea unităţii noastre naţionale, instinctul nostru de conservare ne îndeamnă la acţiune directă.
Liga Studenţească Antirevizionistă vă cheamă să vă înrolaţi în primele rânduri.
Colegi, formaţi pretutindeni secţiuni de propagandă ale Ligii. Propagaţi peste tot dreptatea cauzei noastre. Aderaţi cu toţii la marea acţiune de apărare a integrităţii noastre naţionale.” (*Ibidem,* Dosar 3/1934-1937, fila 6).

144 Responsabilităţile erau stabilite astfel: Popa Grigorie - preşedintele secţiei pentru Mica Antantă; Buia Alexandru-preşedintele Secţiei pentru România, Horia Stanca - preşedintele Secţiei pentru Germania, Capidan Emil - preşedintele Secţiei pentru Franţa, Gheţie Iuliu - preşedintele Secţiei pentru Italia, Titu Podea - preşedintele Secţiei pentru Anglia şi S.U.A. *(ibidem).*

aceste manifestații. La 20 noiembrie 1936 Liga Antirevizionistă a studenților a hotărât organizarea unor adunări antirevizioniste în toate centrele universitare, pentru ziua de duminică 22 noiembrie, adunări care aveau rostul să pregătească demonstrațiile generale de la 1 Decembrie[145].

Cu un an înainte, la 1 Decembrie 1935, studenții clujeni au organizat o manifestație antirevizionistă proprie, după care s-au alăturat mulțimii venită din toate părțile județului pentru a sărbători această zi[146].

La 1 Decembrie 1937, tineretul antirevizionist din Cluj a organizat o nouă manifestație. În cererea de aprobare înaintată la 25 noiembrie 1937, generalului Cristea Vasilescu - comandantul Corpului VI armată, Secția Tineretului Antirevizionist din Cluj menționa că scopul manifestației era să contribuie la educația patriotică a tineretului, la sporirea simțului datoriei şi demnității tineretului român[147]. Organizația antirevizionistă a tineretului clujean se angaja să facă o manifestație bine disciplinată, dar care să arate în țară şi străinătate, hotărârea nestrămutată de a apăra integritatea patrimoniului național[148].

Studenții clujeni au format şi delegații, care urmau să participe la manifestațiile antirevizioniste din oraşele din Transilvania, prilejuite de aniversarea zilei de 1 Decembrie. Într-o notă primită de Comitetul Regional din partea lui Augustin Teşiu - preşedintele Asociației academice a studenților universitari hunedoreni din Cluj, se menționa că o delegație studențească urma să meargă la Orăştie şi Deva pentru marile întruniri din 1 Decembrie 1936[149].

Din cele menționate rezultă că tineretul şi studențimea clujeană, sub coordonarea Comitetului Regional a dezvoltat o mişcare ce a adus reale servicii cauzei antirevizionismului românesc, în țară şi în străinătate.

Raporturile C.R. cu ASTRA

Referitor la raporturile Comitetului Regional cu ASTRA, menționăm în primul rând sprijinul pe care l-a acordat ligii, în organizarea în teritoriu. Acest sprijin a fost cerut de Comitetul Regional printr-o adresă din 20 aprilie 1934, în care se menționa că datorită faptului că ASTRA avea organizații în toate județele din Ardeal şi Banat, care grupau elementele

145 *Ibidem,* Dosar 47/1934-1937, fila 162.
146 *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 100.
145 *Ibidem,* fila 194.
148 *Ibidem,*
149 *Ibidem,* Dosar 26/1935-1938, fila 5.

cele mai valoroase româneşti, se cerea acordul pentru ca despărţămintele ASTREI să intre cât mai intens în serviciul ideii antirevizioniste române[150]. Aceeaşi adresă evidenţia faptul că nu exista nici un motiv care să împiedice cea mai desăvârşită şi în acelaşi timp cea mai sinceră colaborare între ASTRA şi L.A.R.[151]

Implicarea ASTREI în acţiunile şi structura organizatorică a ligii s-a datorat faptului că în mare parte preşedinţii despărţămintelor au fost aleşi în comitetele de conducere a secţiilor şi subsecţiilor L.A.R.

În mediul rural, reprezentanţi ai ASTREI şi ai Comitetului Regional au acţionat conjugat pentru organizarea nucleelor antirevizioniste în toate comunele din Ardeal şi Banat[152].

Menţionăm, de asemenea că la toate manifestaţiile cu caracter antirevizionist, reprezentanţii ASTREI şi-au adus un aport deosebit în organizarea şi conducerea acestor acţiuni.

Pentru a ilustra colaborarea celor două organizaţii prezentăm un raport al Despărţământului Gherla al ASTREI din 27 ianuarie 1937, în care se evidenţia faptul că pe lângă acest despărţământ funcţiona o subsecţie a ligii, care activa cu elevii din cursul superior al liceului de băieţi. Această secţie organiza conferinţe şi serbări antirevizioniste cu elevii şi ţăranii din satele învecinate iar în programul şcolilor ţărăneşti organizate de ASTRA, erau prevăzute şi subiecte cu caracter antirevizionist. Acelaşi despărţământ cerea ajutorul moral şi material al C.R., pentru comemorarea a 500 de ani de la răscoala de la Bobâlna[153].

Au existat însă şi cazuri când nu s-a realizat colaborarea pe linia antirevizionistă, dar asemenea lucruri erau cu totul izolate şi se datorau adversităţilor personale dintre conducătorii celor două organizaţii. Acest lucru s-a întâmplat la Sighet, datorită unor rivalităţi între preşedintele Comitetului Judeţean al L.A.R. Maramureş şi preşedintele ASTREI din Sighet[154]. Poziţia celor doi preşedinţi a fost criticată de conducerea Comitetului Regional, care a evidenţiat faptul că aceştia au extins adversităţile personale, în detrimentul mişcării antirevizioniste[155].

---

150 *Ibidem,* Dosar 47/1934-1937, fila 29.
151 *Ibidem.*
152 *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 19.
153 *Ibidem,* Dosar 47/1934-1938, fila 193.
154 *Ibidem,* Dosar 63/1936, fila 193.
155 *Ibidem.*

Legăturile cu casele naționale

în ceea ce priveşte raporturile Comitetului Regional cu Casele Naționale menționăm că multe din sediile organizațiilor ligii au avut găzduire în localurile Caselor Naționale, cum a fost cazul Comitetului Județean al L.A.R din Oradea.

Din fondurile Caselor Naționale au fost alocate subvenții pentru tipărirea materialelor cu conținut antirevizionist şi pentru organizarea unor acțiuni cu acelaşi caracter. În unele cazuri, Casele Naționale sprijineau apariția presei româneşti, aşa cum a fost „Noua Gazetă de Vest" de la Oradea, care apărea sub auspiciile Casei Naționale din această localitate[156].

Raporturile C.R.
cu asociațiile feministe

Societățile şi asociațiile de femei au sprijinit mişcarea antirevizionistă condusă de Comitetul Regional.

încă din 1932, „Reuniunea Femeilor române" din Oradea a sprijinit financiar şi a participat la o campanie de strângere de fonduri, lansată de protopopul Petru E. Papp, pentru ridicarea unui monument în memoria martirilor de la Beiuş[157].

„Gruparea Femeilor Române" din Cluj, lansa în noiembrie, 1936 un apel la acțiune antirevizionistă şi invita pe membrii Comitetului Regional la o reuniune comună în care să fie dezbătute posibilitățile de colaborare în această direcție[158].

În şedința Comitetului Regional din 16 aprilie 1934, preşedinta „Societății de Cruce Roşie", Sidonia Docan a exprimat adeziunea femeilor pentru Liga Antirevizionistă, declarând că femeile române se vor înscrie toate[159].

---

156 „Noua Gazetă de Vest", Oradea, III, nr. 498, din 5 ianuarie 1938.

157 „Gazeta de Vest", Oradea, II, nr. 745, din 24 februarie 1932.

158 Apelul menționa că „femeile maghiare din Ardeal şi Ungaria sub vraja unor vise îndrăznețe sunt organizate temeinic şi cu un fanatism extraordinar, stau în slujba revizionismului din țară şi din străinătate." Apreciind corect situația se arăta în continuare că: „față de aceste extrem de serioase împrejurări, orice indiferență sau inactivitate constituie o gravă dezertare de la cea mai înaltă datorie națională." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 1/1932-1938, fila 174).

159 *Ibidem,* Dosar 51 /1934-1938. fila 21.

Asemenea adeziuni au mai exprimat „Societatea Femeilor Ortodoxe Române", „Cununa Surorilor de Cruce" şi „Societatea Femeilor Creştine"[160].

Cea mai fructuoasă colaborare a fost însă cea cu „Gruparea Femeilor Române", atât în ceea ce priveşte acţiunile directe cum ar fi conferinţele, manifestaţiile, comemorările, cât şi sprijinirea cu fonduri sau publicarea unor articole cu conţinut antirevizionist.

Cele mai multe articole au fost publicate în calendarele anuale de d-na Sofia Ştefan Meteş, preşedinta „Grupării Femeilor Române"[161].

„Gruparea Femeilor Române" a sprijinit Comitetul Regional în organizarea şi desfăşurarea vizitei de la Cluj în februarie 1937 a ducesei de Atholl, însoţită de lady Layton şi Miss Ratherborne, membre ale Parlamentului britanic şi de unele din susţinătoarele antirevizionismului românesc în străinătate[162].

La congresul acestei asociaţii, care a avut loc la Cluj, între 20-22 noiembrie 1937 s-a votat o moţiune în care erau afirmate preocupările pe linia acţiunii antirevizioniste. La punctul 1 se cerea asigurarea primatului românesc în toate operele de activitate şi conducere din ţară. Alte puncte se refereau la întărirea elementului românesc în zonele de frontieră, în special prin împroprietărirea foştilor combatanţi[163].

Moţiunea invoca însă şi unele elemente rasiste, ca de pildă căsătoriile eugenice şi împiedicarea căsătoriilor mixte[164].

---

[160] *Ibidem,* Dosar 31/1920.1938, fila 155.

[161] În calendarul pe 1937 al L.A.R., Sofia Meteş a publicat articolul „Datoria femeilor române faţă de neam şi ţară" iar în calendarul pe 1938 „Din luptele din trecut ale femeilor române din Transilvania, pentru unitate naţională."
În calendarul pe 1937 era publicat şi articolul „Cum trebuie să ne apărăm prin Liga Antirevizionistă Romană împotriva duşmanilor interni şi externi, care aparţinea d-nei Ana A. Papp - preşedinta societăţii" Cununa Surorilor de Cruce." *(Calendarele pe 1937 şi 1938 ale L.A.R.,* p. 136 şi 97).

[162] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Romană,* Dosar 46/1934-1937, fila 163.

[163] *Ibidem*, Dosar 3/1934-1937, fila 264.

[164] *Ibidem.*

Raporturile C.R.
cu asociațiile cultural-patriotice

Comitetul Regional din Cluj a fost sprijinit în acțiunea sa de toate societățile şi asociațiile cultural patriotice din Transilvania. La şedința Comitetului Regional, din 16 aprilie 1934, profesorul V. Ghidionescu - preşedintele „Ligii Culturale", filiala Cluj, preciza că organizația pe care o conducea înțelegea să dea tot concursul ligii, organizând pentru început o serie de conferințe cu caracter antirevizionist[165].

La 9 noiembrie 1936, avea loc la Cluj o reuniune a conducătorilor Comitetului Regional cu membrii societății „Acțiunea Patriotică". La această reuniune directoarea liceului de fete „Regina Măria" din Cluj, Măria Giuglea, arăta că „este nevoie de o acțiune amplă ca înşişi românii să fie pe deplin lămuriți şi pregătiți să înfrunte insinuările sau atacurile directe ale duşmanilor țării de pretutindeni"[166].

Aceleaşi relații de colaborare s-au stabilit între Comitetul Regional şi „Centrala Reuniunii de Meseriaşi, Comercianți şi Muncitori Români din Ardeal şi Banat", care îşi avea sediul la Cluj. Într-o scrisoare a lui S. Pereş, secretarul acestei organizații, din 25 aprilie 1936, se menționa că ziarul „Tribuna Noastră" a publicat articolul său intitulat „Antirevizionismul şi clasa de mijloc românească". Articolul făcea referiri la ce s-a făcut şi ceea ce trebuia făcut în viitor pentru intensificarea mişcării antirevizioniste în rândul clasei de mijloc româneşti din Transilvania şi Banat. Era evidențiată şi disponibilitatea colaborării oferită de această societate, condusă de inginerul Rațiu şi de organul său de presă, „Tribuna noastră"[167].

Remarcabilă a fost colaborarea dintre organizațiile locale ale ligii şi societățile cultural-patriotice din mediul rural. Pentru exemplificare, menționăm o adresă a „Societății de lectură I. L. Caragiale", din comuna Vințu de Jos, formată din tineri intelectuali, elevi şi studenți, care se arăta dornică de a desfăşura o activitate cât mai bogată pe teren național-cultural. În adunarea generală a asociației, din 4 septembrie 1936, s-a hotărât colaborarea cu organizația locală a L.A.R., deoarece aceasta era considerată singura organizație prin care se cade a lupta pentru dezvoltarea sentimentului de dragoste față de țară şi față de tot ceea ce este românesc[168].

[165] *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 20.
[166] *Ibidem,* Dosar 28/1936, fila 3.
[167] *Ibidem,* Dosar 31/1920-1938, fila 50.
[168] *Ibidem,* Dosar 48/1934-1938, fila 188

Colaborarea cu asociaţiile cultural-patriotice nu s-a rezumat numai la teritoriile Transilvaniei, ci a vizat întregul teritoriu naţional,în special zonele periclitate de revizionismul sovietic.

În acest context menţionăm că datorită respectului pe care l-a dobândit Comitetul Regional, prin acţiunile desfăşurate, o serie de instituţii culturale din Basarabia s-au declarat unităţi antirevizioniste, cerând colaborarea cu organizaţia ligii din Cluj[169].

Colaborarea bilaterală dintre Comitetul Regional sau organizaţiile sale şi asociaţiile şi societăţile cultural-patriotice a tins să se transforme într-o angajare totală a acestor organizaţii, în scopul dezvoltării mişcării antirevizioniste din Transilvania.

Remarcabilă a fost solicitudinea cu care au răspuns apelului Comitetului Regional toate asociaţiile şi societăţile culturale-patriotice din Transilvania. În acest context menţionăm întrunirea convocată de conducerea Comitetului Regional la 9 noiembrie 1936, cu participarea tuturor asociaţiilor patriotice, culturale şi a instituţiilor, pentru a examina situaţia creată în urma discursului revizionist al lui Mussolini de la Milano[170]. La încheierea întrunirii s-a

---

[169] Documentele care atestă proclamarea unor instituţii culturale din Basarabia, ca unităţi antirevizioniste, subordonate Comitetului Regional din Cluj au fost trimise de căminele culturale:"Preot Mateevici" din Albineţ, jud. Bălţi, „T. Vladimirescu" din Ciolacu-Vechi, jud.Bălţi, „Voevodul Mihai" din suburbia Sf. Dumitru-Chişinău, „Deşteptarea" din Colibaşi, jud. Cahul, „Unirea" din Slobozia Horodiştea, jud. Orhei, etc. (*Ibidem,* Dosar 64/1936-1937, fila 3-10).

În adresa trimisă de conducerea căminului cultural „M. Sturza", din satul Donduşani, jud. Soroca, către Ioan Lupaş se arăta că: „populaţia de aici împărtăşeşte cu entuziasm activitatea naţională dusă de Comitetul Regional, pentru a da dovezi că poporul nostru este hotărât a-şi apăra inviolabilitatea teritoriului său." (*Ibidem,* fila 4).

[170] La convocarea Comitetului Regional din Cluj au răspuns:

- „Acţiunea Patriotică", reprezentată de profesorii universitari C. Marinescu, Gh. Sion, M. Peculea şi I. Tolciu;
- „Episcopia Română Ortodoxă", prin episcopul N. Colan;
- „Episcopia Română Unită", prin I. Agârbiceanu;
- „ASTRA", prin profesorul universitar I. Haţieganu;
- „Liga Culturală", prin profesorul universitar V. Ghidionescu,
- „Societatea Femeilor Ortodoxe Române";
- „Gruparea Femeilor Române";
- „Societatea Femeilor Creştine";
- „Societatea Naţională de Cruce Roşie";
- „Societatea ofiţerilor de rezervă", prin generalul I. Haidu;
- „Societatea Principele Mircea". (*Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 214).

hotărât redactarea unui comunicat semnat de reprezentanții tuturor asociațiilor şi convocarea unei adunări publice la Cluj, în care opinia publică din Transilvania să-şi spună în mod demn şi energic cuvântul, față de discursul lui Mussolini. S-a hotărât de asemenea expedierea de telegrame, personalităților marcante din străinătate, care au sprijinit cauza antirevizionismului românesc[171].

Aceeaşi colaborare s-a realizat şi la nivel local, aşa cum se arăta într-o scrisoare trimisă din Lugoj, la 4 noiembrie 1935 de R. Bodea, preşedintele secției ligii, care arăta că societățile naționale şi culturale din această localitate au stabilit între ele o înțelegere cu privire la un ciclu de conferințe şi alte acțiuni cu caracter antirevizionist[172].

Colaborarea dintre Comitetul Regional şi societățile cultural-patriotice **s-**a materializat şi prin sprijinirea de către organizația antirevizionistă, a unor acțiuni patronate de asociațiile respective. De exemplu, „Societatea Mărăşti a foştilor luptători" a cerut concursul ligii în acțiunea de ridicare a unor cripte pentru cei 40.000 de eroi morți în războiul pentru reîntregirea neamului. În adresa de răspuns, Comitetul regional menționa că va sprijini această acțiune şi informa societatea respectivă, că pentru sporirea fondurilor, generalul C. A. Dabija, urma să țină o conferință la 19 aprilie 1937 în sala Teatrului Național din Cluj[173].

---

[171] Comunicatul era formulat în următorii termeni: „Cumpăna dreptății dintre noi şi unguri a ajuns în deplin echilibru. Discursul de la Milano al unui om mare al neamului şi al patriei sale, pare menit să tulbure acest echilibru. Suntem surprinşi de cuvântul ducelui Mussolini, care a cerut dreptate pentru pretinsa mare mutilată. Nu e nimic mai trist decât intervenția unui om mare într-o cauză nedreaptă. Dacă Ungaria ar fi mutilată, atunci noi românii, care umplem Țara dintre Carpați şi Tisa, am fi numai nişte membre mutilate. Membre latine la un corp fino-turanic! Cerând această dreptate pentru Ungaria, nu crede ducele Mussolini că-l poate trezi pe strămoşul comun de-acum două milenii, pe Marcus Ulpius Traianus? În noi, străjeri la porțile imperiului, el a trăit mereu. Am păstrat pământul cu vechile hotare, aşa cum ni le-a lăsat moştenire. Şi-l vom păstra prin veacurile care vin, convinşi nu numai de tăria drepturilor noastre, ci şi de puterea pe care o reprezintă azi neamul românesc şi de voința lui de a-şi apăra până la cea din urmă răsuflare Patria reîntregită." (*Ibidem,* fila 215).

[172] *Ibidem,* Dosar 53/1934-1939, fila 6.

[173] *Ibidem,* Dosar 3/1934-1937, fila 289.

Raporturile C.R. cu bisericile naţionale româneşti

Analizând raporturile Comitetului Regional cu societăţile şi instituţiile, care au sprijinit mişcarea antirevizionistă, se cuvine să menţionăm marele aport al bisericilor naţionale româneşti în această chestiune.

În general, marii ierarhi ai bisericii ortodoxe şi greco-catolice, erau nominalizaţi ca preşedinţi de onoare ai Ligii Antirevizioniste Române, după cum am menţionat în capitolul dedicat organizării acestei asociaţii. Comitetul Regional a avut de asemenea, ca preşedinţi de onoare pe conducătorii celor două biserici naţionale din Transilvania. Să reamintim faptul că adunarea de constituire a Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R, s-a desfăşurat la sediul Episcopiei Ortodoxe Române din Cluj. Fiind numit preşedinte de onoare al Comitetului Regional, episcopul Nicolae Colan a dat asigurări în privinţa sprijinului întregului cler ortodox, cât şi celor două organe naţional-bisericeşti, „Renaşterea" şi „Viaţa ilustrată", pe care le punea la dispoziţia ligii[174].

Bazându-se pe autoritatea morală şi pe prestigiul de care se bucura episcopul Nicolae Colan, conducerea Comitetului Regional, într-o adresă din 5 aprilie 1934, îi cerea sprijinul în acţiunea de organizare a structurilor ligii în localităţile Transilvaniei[175].

După cum rezultă din documentele de arhivă şi din presa vremii, acţiunea de constituire a organizaţiilor ligii a fost sprijinită masiv de biserică, atât preoţii cât şi marii prelaţi, numărându-se printre primii, care au chemat oamenii să se organizeze, pentru a da o ripostă cât mai puternică, propagandei revizioniste[176].

---

[174] Încheindu-şi discursul, episcopul Nicolae Colan spunea: „Dumnezeu să ne ajute ca să putem duce la îndeplinire frumoasa luptă naţională în care s-a angajat Liga Antirevizionistă Română, luptă de care este mare nevoie şi în care nădăjduiesc să avem alături pe toţi fiii buni ai neamului românesc". (*Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 46).

[175] Iată conţinutul acestei adrese: „Înalt Prea Sfinţite. Stimate D-le Preşedinte de Onoare, Ne luăm îndrăzneala de a Vă ruga să binevoiţi a sprijini acţiunea pentru apărarea integrităţii teritoriale şi intangibilităţii graniţelor patriei noastre întregite, sfătuind pe toţi prietenii, cunoscuţii şi credincioşii, care Vă ascultă cu evlavie cuvântul şi vă urmează cu entuziasm exemplul, să nu întârzie a se înscrie ca membrii ai L.A.R., îndemnând cu orice ocazie şi pe alţii să procedeze la fel." (*Ibidem,* fila 16.9).

[176] Din multitudinea de documente pe această temă, am selectat adresa din 18 mai a Protopopiatului din Petroşani, către Parohia greco-catolică Paroşeni, prin care i se cerea sprijinul în organizarea secţiei locale a Ligii Antirevizioniste Române şi i se trimitea statutul: „Prea cucernice părinte. Comunicându-vă aceste dispoziţii statutare,

În general, marii ierarhi ai bisericii, aşa cum am văzut, erau nominalizaţi ca preşedinţi de onoare ai comitetelor centrale sau regionale. În schimb, episcopii, protopopii şi preoţii erau aleşi în multe cazuri în funcţiile de preşedinţi activi ai comitetelor ligii în judeţe, oraşe. centrele de plasă sau sate.

Conlucrarea pe tărâmul luptei antirevizioniste a bisericii ortodoxe cu cea greco-catolică, a fost un moment de solidaritate deosebit pentru cele două biserici naţionale româneşti. Această solidaritate într-o problemă de maxim interes naţional a fost afirmată deseori de conducătorii celor două biserici în perioada interbelică. Astfel la întrunirea Comitetului Regional din 16 aprilie 1934, episcopul ortodox Nicolae Ivan a făcut un apel călduros pentru toată lumea românească, pentru ca ea să-şi dea mâna şi în deplină solidaritate să acţioneze, pentru apărarea hotarelor ameninţate, iar în numele bisericii ortodoxe române, a promis întregul concurs Ligii Antirevizioniste Române[177].

Folosind acelaşi prilej, episcopul greco-catolic Iuliu Hossu insista în cuvinte impresionante în ceea ce priveşte desăvârşita unitate de vederi a celor două biserici naţionale româneşti, ori de câte ori este vorba despre chestiuni majore ce privesc neamul românesc. În încheierea discursului său, episcopul greco-catolic a accentuat hotărârea neclintită a bisericii unite române, de a lupta împreună cu sora sa, biserica ortodoxă română pentru apărarea hotarelor naţionale[178].

Conlucrarea pe tărâmul acţiunii antirevizioniste a celor două biserici naţionale româneşti a adus mari servicii acestei mişcări, declanşate în deceniul al patrulea. În cele mai multe cazuri manifestaţiile antirevizioniste aveau printre vorbitori pe oamenii bisericii, care după efectuarea

---

vă invităm cu frăţească şi patriotică dragoste, să binevoiţi a iniţia cu fruntaşii comunei d-voastră, lucrările pentru înfiinţarea subsecţiei comunale, binevoind a ne comunica şi nouă constituirea. Rugăm pe Dumnezeu să ne dea ajutorul Lui de sus, pentru lucrarea ce pornim." (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Parohia greco-catolică Paroşeni,* Dosar 1/1934, fila 109).

177 Arhivele Stutului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.*, Dosar 51/1934-1938, fila 18.

178 În procesul verbal al şedinţei se menţiona că episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, „a vorbit despre exemplul istoric din 1848 , apoi despre acela din 1918 şi a accentuat în cuvinte simţite, hotărârea neclintită a bisericii unite române, de a lupta împreună cu sora sa, biserica ortodoxă română, pentru apărarea hotarelor. A făcut un istoric concis al revizionismului maghiar şi a tras concluzia că unirea noastră este dreptatea lui Dumnezeu, pe care biserica are îndreptăţirea morală şi obligaţiunea de a o apăra cu toată puterea ei." (*Ibidem).*

ceremoniei *Te Deum*-urilor, treceau la tribună şi rosteau discursuri apreciate de auditoriu.

Prin biserici s-au strâns numeroase fonduri pentru ridicarea unor monumente, plăci comemorative şi troiţe, care să amintească jertfele poporului român din Ardeal.

Organele de presă bisericeşti, inserau în cuprinsul lor articole cu caracter antirevizionist şi informaţii privind mişcarea antirevizionistă din Transilvania. Ziarul „Renaşterea" din Cluj, publica în numărul său din 23 decembrie 1934, conferinţa lui Stelian Popescu, susţinută cu o săptămână înainte şi care inaugura ciclul de conferinţe antirevizioniste organizate de Comitetul Regional[179]. În paginile acestui ziar naţional-bisericesc s-au dat răspunsuri ferme articolelor denigratoare la adresa românilor şi a bisericii ortodoxe, apărute în presa din Ungaria. În numărul din 6 Ianuarie 1935 s-a publicat un răspuns ferm faţă de provocările insinuate în coloanele ziarului „Nemzeti Ujság" din Budapesta[180].

În acelaşi număr se făcea cunoscut credincioşilor că la Congresul Frăţiei Ortodoxe de la Sibiu s-a fixat ca prim deziderat al programului viitor o intensă acţiune împotriva acordului de la Roma[181].

Articole şi conferinţe cu caracter antirevizionist au mai fost publicate de oamenii bisericii şi în alte ziare şi reviste, cele mai multe însă în calendarele anuale, editate de Comitetul Regional din Cluj.

Conferinţa cu titlul „1 Decembrie", scrisă de preafericitul Nicolae - Mitropolitul Ardealului, a fost tipărită de Comitetul Regional, pentru a fi citită la manifestaţiile prilejuite de aniversarea acestei mari sărbători[182].

---

[179] „Renaşterea", Cluj, XII, din 23 decembrie 1934.

[180] *Ibidem,* din 6 ianuarie 1935.

[181] Luând cuvântul în calitate de preşedinte general al congresului, Sextil Puşcariu spunea: „în perioada atât de tulbure şi primejdioasă de azi, când ne îngrozeşte dramatismul asasinatelor satanice, iar înlăuntru ne agită valul de imoralitate, este o datorie supremă pentru biserica noastră să pună în lumină toate resursele ei spirituale, pentru a înfrâna cu energie, toate curentele duşmane, care lovesc în unitatea noastră naţională şi religioasă." *(Ibidem).*

[182] Unul din argumentele folosite de propaganda revizionistă era acela al stăpânirii îndelungate asupra Transilvaniei. Faţă de acest argument, mitropolitul Ardealului spunea: „Aceasta-i logica ungurească. O, dar o stăpânire asupra unei proprietăţi, care nu este a ta şi care nu ţi se cuvine, cu cât este mai lungă, cu atât este mai nedreaptă şi cu atâta te acuză mai mult pentru nedreptatea ei. O mie de ani de stăpânire ungurească, n-a fost pentru noi altceva decât o temniţă de o mie de ani." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 1/1932-1938, fila 202).

În calendarul pe 1937, Nicolae Colan - episcopul Clujului, în articolul „Armele antirevizionismului nostru" îndemna conducătorii ligii să se aplece mai mult asupra acțiunii antirevizioniste la sate, unde adâncul patriotism al țăranului român a rămas nealterat de-a lungul veacurilor[183].

Calendarele antirevizioniste tipărite de Comitetul Regional publicau multe articole ale conducătorilor bisericii ortodoxe şi greco-catolice, datorită forței de penetrație a ideilor exprimate în cuvinte, care ajungeau la inima şi mintea cititorilor[184].

Aportul bisericilor naționale românești la dezvoltarea mişcării antirevizioniste din Transilvania a fost apreciat cu multă recunoştință de conducerea Comitetului Regional. La adunarea generală a acestei organizații, care a avut loc la 19 mai 1935, preşedintele Ioan Lupaş a salutat în cuvinte călduroase pe episcopul Nicolae Ivan, unul din susținătorii vajnici ai mişcării antirevizioniste, cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani[185]. Răspunzând urărilor adresate, episcopul Nicolae Ivan a făcut un apel către toți membrii ligii să contribuie prin toate mijloacele la susținerea acțiunii, atât de folositoare neamului românesc, pe care o dezvolta această organizație[186].

Moartea episcopului Nicolae Ivan a fost primită cu multă tristețe de conducătorii Comitetului Regional. La întrunirea din 11 februarie 1936, profesorul Ioan Lupaş a precizat că inițiativa înființării ligii în Transilvania a aparținut lui Nicolae Ivan, care a reuşit să strângă în jurul său întreaga intelectualitate din Cluj şi din întreg teritoriul intracarpatic[187].

---

[183] În articol, Nicolae Colan arăta că: „Țăranii noştri cuminți sunt antirevizionişti prin instinct, fiindcă ei sunt legați cu tot sufletul de glia pe care o muncesc. De aceea, dacă simpli cum sunt, nu-şi prea ies din fire când li se vorbeşte despre paragrafii tratatelor, se înviforează cumplit când vre-un vrăjmaş le amenință brazda." (*Calendarul pe 1937 al L.A.R.,* p. 14).

[184] Enumerăm câteva din articolele publicate în calendarele ligii:
- „Rostul L.A.R. în Ardeal" - scris de Alexandru, mitropolitul Blajului;
- „Cu noi este Dumnezeu" - Iuliu Hossu, episcop de Cluj - Gherla;
- „Problema națională la granița apuseană" - episcop Vasile Lăzărescu,
- „Graiul sângelui" - Vasile, episcopul Caransebeşului;
- „Spre o solidarizare a românilor" - I. Crăciun, protopop, preşedintele L.A.R, secția Mediaş;
- „Unitatea etnică a României față de revizionism"- I. Lupaş, D. Marmeliuc şi Gurie, mitropolitul Basarabiei. (*Calendarele L.A.R. pe 1935, 1936, 1937, 1938*).

[185] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R,* Dosar 51/1934-1938, fila 93.

[186] *Ibidem.*

[187] În cuvântul său, profesorul Lupaş a arătat că moartea episcopului Nicolae Ivan a fost primită cu regrete adânci din partea L.A.R. şi că un spirit constructiv de talia regretatului episcop nu poate fi înlocuit. (*Ibidem,* fila 146).

Încetarea din viaţă a episcopului clujean nu a diminuat aportul bisericii la dezvoltarea mişcării antirevizioniste din Transilvania .

Continuând exemplul predecesorului său, Andrei Mageru, episcop al Ardealului, a participat la adunarea generală anuală a Comitetului Regional, care a avut loc la 17 mai 1936, subliniind că mişcarea antirevizionistă trebuie să evidenţieze, pe lângă permanenţa românească în Transilvania şi pecetea civilizaţiei daco-romane, întipărită de-a lungul veacurilor[188].

Adeziunea totală a celor două biserici naţionale româneşti la mişcarea antirevizionistă, a fost exprimată şi în ultimii ani ai deceniului patru, atunci când ascensiunea statelor fasciste şi revizioniste era evidentă. Faţă de această situaţie, la întrunirea Comitetului Regional din 29 mai 1938, episcopul Nicolae Colan arăta că este nevoie de strângerea rândurilor în cadrele Ligii Antirevizioniste, pentru ca activitatea ei să capete o cât mai mare amploare şi să aibă un cât mai mare răsunet, deoarece era mare nevoie de acest lucru, pentru marea cauză a dreptăţii româneşti, pe care o servea[189].

Vorbind la aceeaşi întrunire, în numele Episcopiei Române Unite, monseniorul Emil Iuga, sublinia că se alătură cu toată dragostea Ligii antirevizioniste, contribuind la activitatea ei, ori de câte ori este nevoie, atât în ţară cât şi peste hotare, căci preotul greco-catolic ştie prea bine că spiritul şi trupul său este închinat de asemeni lui Dumnezeu şi Patriei[190].

Hotărârea de a continua acţiunea antirevizionistă era exprimată şi în adresa Mitropoliei Române Unite din Blaj, expediată la 25 februarie 1938, în care se aducea la cunoştinţa Comitetului Regional, că îi va acorda tot sprijinul pentru organizarea propagandei naţionale şi antirevizioniste, prevăzută în memoriul înaintat conducerii centrale de la Bucureşti[191].

Respectarea angajamentelor făcute de capii bisericilor naţionale româneşti se poate deduce şi din faptul că în cadrul adunărilor clericale s-au rezolvat probleme care ţineau de mişcarea antirevizionistă. Astfel, la Congresul „Frăţiei Ortodoxe Române" de la Oradea din 24 octombrie 1937, au participat mai mulţi membri ai Comitetului Regional, care au prezentat un raport asupra situaţiei românilor din secuime, solicitând sprijinul acestei organizaţii religioase, în dezvoltarea mişcării antirevizioniste în această zonă[192].

---

188 *Ibidem,* fila 187.
189 *Ibidem,* fila 281.
190 *Ibidem.*
191 *Ibidem*, Dosar 46/1934-1937, fila 168.
192 *Ibidem.* Dosar 51/1934-1938, fila 257

În secuime şi în alte părţi ale Transilvaniei, preoţii ortodocşi si greco-catolici au sprijinit acţiunea de reromânizare a numelor maghiarizate în timpul regimului dualist[193].

Un obstacol mai greu decât reromânizarea a fost în aceste părţi, edificarea de noi biserici în locul celor vechi de lemn şi construirea acestor lăcaşuri de cult, în satele în care nu existau biserici româneşti. În această acţiune s-a implicat şi Comitetul Regional, care a sprijinit cu fonduri construirea de noi biserici în Transilvania[194].

Considerăm că am prezentat suficiente exemple pentru a ilustra faptul că bisericile naţionale româneşti, ortodoxă şi greco-catolică, şi-au adus un aport deosebit la dezvoltarea mişcării antirevizioniste din Transilvania, prin formele şi mijloacele specifice de care dispuneau. Varietatea formelor şi mijloacelor de acţiune antirevizionistă, folosite de slujitorii bisericii a extins şi întărit spiritul profund antirevizionist al populaţiei româneşti din întreaga ţară, iar pe plan extern a contribuit la contracararea propagandei revizioniste, prin reliefarea dreptăţii cauzei româneşti de apărare a statului naţional unitar.

Raporturile C.R.
cu instituţiile economice

În ceea ce priveşte natura raporturilor Comitetului Regional cu întreprinderile şi instituţiile economice, menţionăm de la început că acestea din urmă au încercat să suplinească, în măsura posibilităţilor, lipsa de subvenţii, pe care statul trebuia să le acorde pentru susţinerea mişcării antirevizioniste.

Considerând instituţiile economice ca un potenţial sprijin în sporirea mijloacelor materiale ale ligii, Comitetul Regional, încă de la înfiinţare, a trimis apeluri diferitelor întreprinderi şi bănci din Transilvania, în care li se solicitau donaţii pentru susţinerea mişcării antirevizioniste[195].

---

193 *Ibidem,* Dosar 31/1920-1938, fila 84.

194 Într-o scrisoare, datată 14 iulie 1937, preotul greco-catolic Creţu Emil din Troiţa (jud. Mureş), cerea sprijinul Comitetului Regional şi al conducerii centrale de la Bucureşti pentru terminarea edificiului religios, care urma să înlocuiască vechea biserică de lemn, construită la marginea satului. În acest scop, preotul greco-catolic, cerea deschiderea unei colecte prin intermediul ziarului „Universul". (*Ibidem).*

195 Apelul distribuit instituţiilor economice din Transilvania, era formulat în următorii termeni: „Având în vedere că Liga Antirevizionistă Română, nu-şi poate îndeplini menirea ei decât în cazul că va dispune de mijloace materiale suficiente, ne permitem a recurge la bunăvoinţa D-voastră să luaţi măsuri ca întreprinderea ce cu onoare o

Cea mai mare donaţie primită de Comitetul Regional s-a ridicat la suma de 25.000 lei, în 1938, aparţinând Uzinelor de fier şi Domeniilor din Reşiţa[196].

Fabrica de vagoane „Unio" Satu Mare, a virat în contul Comitetului Regional, deschis la Banca „Albina" din Cluj, la 2 august 1934, suma de 10.000 de lei[197].

Tot cu o sumă mai mare, menţionăm donaţia făcută de societatea „Casa Noastră", pentru bancă, industrie şi comerţ din Satu Mare, care la 1 august 1934, se ridica la suma de 5.000 lei[198].

Unele întreprinderi au făcut invitaţii membrilor Comitetului Regional de a le vizita şi a organiza acolo, conferinţe cu caracter antirevizionist. Aşa a fost cazul I.A.R. Braşov, care într-o adresă din 21 octombrie 1935, informa Comitetul Regional că urmăreşte cu mult interes acţiunea depusă pe linia luptei antirevizioniste. Menţionând însă că ţara nu se poate apăra de intenţiile cotropitoare ale unor vecini, numai prin măsuri de ordin moral şi sentimental, conducerea I.A.R. sublinia că trebuia gândit cu tot dinadinsul la înzestrarea armatei cu mijloacele cuvenite. Membrii Comitetului Regional erau invitaţi să cunoască mai îndeaproape Industria Aeronautică Română, care era dispusă să sprijine la rândul ei, eforturile depuse de Liga Antirevizionistă[199].

Referitor la aceste donaţii, am constatat că cele mai multe se încadrau în jurul sumei de 1.000 sau 2.000 lei. Exemplele prezentate anterior au constituit sumele cele mai mari pe care le-am găsit în documentele de înştiinţare a virării banilor.

Din darea de seamă asupra gestiunii fondurilor Comitetului Regional pe 1935, rezultă că suma totală obţinută din donaţii s-a ridicat la 25.063 lei, iar suma încasată din taxele de înscrieri şi cotizaţiile anuale era de 464.599 [200]. Deci pe un an calendaristic, suma încasată din donaţii, reprezenta doar a 18-a parte din cea obţinută din încasări şi cotizaţii, spre deosebire de Liga Revizionistă maghiară, care beneficia de subvenţii imense din partea statului[201].

---

conduceţi să contribuie în măsura mijloacelor de care dispune, la susţinerea şi intensificarea acţiunii antirevizioniste române. (*Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 7).

196 Idem, Dosar 7/1934-1938, fila 125.

197 *Ibidem,* fila 17.

198 *Ibidem,* fila 21.

199 *Ibidem*, Dosar 5/1935-1939, fila 8.

200 *Ibidem.* Dosar 5/1934-1938, fila 7.

201 În 1936 donaţiile reprezentau a 6-a parte din suma obţinută din încasări şi cotizaţii, iar

O altă direcție a relațiilor Comitetului Regional cu instituțiile economice a fost reprezentată de disponibilitatea acestora din urmă de a suporta cheltuielile legate de primirea în țară a unor personalități din străinătate. La 11 iunie 1934, cu prilejul unei întruniri a Comitetului Regional, directorul băncii Albina din Cluj, Mihai Reculea propunea căutarea tuturor mijloacelor pentru a aduce în țară, mai cu seamă pe acei deputați englezi despre care se ştia că nutresc sentimente revizioniste. Se propunea trimiterea unor scrisori de invitație foarte politicoase, în care să li se arate că față de afirmațiile inexacte şi tendențioase ale revizioniştilor maghiari, sunt invitați să se convingă personal despre situația minorităților din România[202].

Cele mai trainice legături de colaborare pe linia luptei antirevizioniste au fost cele dintre Comitetul Regional şi Direcția Generală a C.F.R. Cluj şi celelalte regionale din Transilvania. Într-un articol din revista „Viața socială C.F.R.", din iunie 1936, secretarul general al Comitetului Regional, dr. Aurel Gociman preciza că funcționarii ceferişti din Transilvania, sunt aproape toți membrii ai Ligii antirevizioniste şi că existau centre în care nucleul însăşi al organizației ligii era constituit din funcționari ai căilor ferate[203]. Pentru exemplificare, autorul articolului dădea numele inginerului Pompei Dragoş - director de exploatare C.F.R., care era vicepreşedinte al Comitetului Regional, al inginerilor V. Munteanu - inspector C.F.R. Braşov şi E. Dima, directorul C.F.R. Timişoara, care erau membrii ai comitetului plenar al ligii[204].

Amintind revista „Viața Socială C.F.R.", trebuie să menționăm că în cuprinsul ei au apărut de-a lungul anilor, numeroase articole cu caracter antirevizionist[205].

în 1937, a 3,6-a parte, ceea ce denotă creşterea cuantumului donațiilor odată cu relansarea economiei româneşti, după marea criză economică de la începutul deceniului. (*Ibidem*, Dosar 51/1934-1938. filele 241 şi 295).

202 *Ibidem*, fila 46.

203 „Viața Socială C.F.R.", Cluj, IV, nr 33, iunie 1936, p. 4.

204 *Ibidem.*

205 Dăm pentru exemplificare titlul articolelor antirevizioniste , numai din numărul pe luna iunie 1936:

- Vasile I. Vior, directorul revistei - „Să activăm în cadrele L.A.R";
- Stelian Popescu - „Rostul L.A.R.";
- dr. Octavian Ardelean, prefectul județului Satu Mare - „Revizionism";
- dr. Aurel Gociman - „Ceferiştii şi propaganda antirevizionistă";
- Valeriu Cârdu - „Destinul hotarului";
- Petre Țiurca - „Revizionism şi antirevizionism". (*Ibidem*).

Recunoscând cu toate ocaziile aportul ceferiştilor la dezvoltarea mişcării antirevizioniste, Comitetul Regional a sprijinit la rândul său acest sector important al economiei. Începuturile acestei relaţii reciproce datau încă din 1929, când Aurel Gociman a purtat o intensă corespondenţă cu ocazia difuzării cărţii „Politica de transport a căilor ferate", prima carte românească în această specialitate[206].

În relaţiile dintre cele două părţi a intervenit o răceală, la începutul anului 1938, când Direcţia Generală a C.F.R. Cluj a interzis încasarea cotizaţiilor şi a contribuţiilor de orice fel de la funcţionarii ei. În adresa Comitetului Regional din 1 februarie 1938, se cerea permisiunea de încasare a cotizaţiei de 12 lei, plasarea calendarului şi a insignelor pe cale colectivă. Conducerea ligii reamintea că în Ungaria tot personalul căilor ferate era organizat în asociaţii patriotice şi revizioniste, pentru care se făcea un sacrificiu incomparabil mai mare, faţă de cotizaţia minimă de 12 lei a Ligii Antirevizioniste Române[207].

Cu excepţia momentului 1938, colaborarea dintre Comitetul Regional şi Direcţia Generală a C.F.R. Cluj a contribuit la organizarea şi dezvoltarea mişcării antirevizioniste din Transilvania.

Raporturile cu armata

în ceea ce priveşte raporturile cu armata, menţionăm că acestea s-au materializat la nivel individual, nefiind nicidecum angajată armata ca instituţie de stat. Cunoaştem faptul că un număr relativ mic de militari făceau parte din conducerile secţiilor şi subsecţiilor ligii, dar aceştia erau cadre aflate în rezervă, care-şi puteau dedica timpul activităţii antirevizioniste. De exemplu, colonelul pensionar Fleşeriu, preşedintele subsecţiei Troacla din judeţul Făgăraş, a compus marşul dedicat Ligii Antirevizioniste Române[208].

Există însă şi documente, care atestă faptul că militari activi au participat la manifestaţii sau au susţinut conferinţe cu caracter antirevizionist, dar în majoritatea cazurilor Comitetul Regional a lucrat cu militari în rezervă.

---

[206] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 32/1929, fila 21.
[207] *Ibidem.* Dosar 1/1932-1938, fila 64.
[208] *Calendarul L.A.R., pe anul 1937,* p. 154.

Raporturile C.R.
cu organele de poliție

Referitor la raporturile cu organele de Poliție, menționăm că acestea au fost mai dese, deoarece pentru toate acțiunile, mai ales pentru manifestații era nevoie de aprobarea acestor organe, care asigurau ordinea publică, prevenind violențele sau alte manifestări contrare legii.

Nu putem vorbi deci de o implicare a organelor de poliție în mișcarea antirevizionistă, deoarece rolul lor era de a urmări aceste acțiuni şi de a asigura ordinea publică. Menționăm acest lucru, deoarece documentele Chesturilor de Poliție şi ale inspectoratelor, conțineau multe rapoarte referitoare la desfăşurarea acțiunilor cu caracter antirevizionist, fiindu-ne în acest fel de un real folos în activitatea de cercetare pe care am întreprins-o.

Raporturile C.R.
cu cercurile guvernamentale

în legătură cu raporturile dintre Comitetul Regional şi cercurile guvernamentale, încă de la început trebuie să subliniem că ele au fost de natura unor relații normale, pe care orice altă asociație le putea avea cu puterea executivă. Mai mult însă, ajutorul dat de guvernul român mişcării antirevizioniste, s-a situat la o cotă infimă în raport cu subvenționarea masivă, pe care Liga Revizionistă o primea de la statul maghiar. În acest context menționăm că doar în anul 1937, Ministerul Industriei şi Comerțului a donat Comitetului Regional suma de 49.926, ce reprezenta 1/6 din suma obținută din cotizații şi taxele de înscriere în ligă[209]. Această donație trebuie pusă în legătură cu cererile repetate adresate de conducerea Comitetului Regional, ministrului Valeriu Pop, în care era anunțată intenția intensificării mişcării antirevizioniste la sate, solicitându-se ajutor în privința materialelor de propagandă[210].

Neimplicarea executivului în susținerea mişcării antirevizioniste din punct de vedere material, nu a însemnat însă că guvernul român nu era de acord cu activitatea ligii. În acest context menționăm că unii reprezentanți ai guvernului au participat la manifestațiile antirevizioniste din Transilvania, informând mulțimea despre demersurile diplomatice ale statului român împotriva propagandei revizioniste. Menționăm în acest

[209] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 51/1934-1938. fila 241.
[210] *Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 141.

context că la manifestaţia antirevizionistă de la Satu Mare, din 30 septembrie 1934, a vorbit în faţa a 7.000 de participanţi şi Valeriu Pop, ministrul Industriei şi Comerţului[211].

Preocupându-se îndeaproape de stările de lucruri din Transilvania, guvernul român a organizat la 28 decembrie 1934 o întâlnire de lucru la Cluj cu toţi parlamentarii şi prefecţii din Transilvania. Scopul acestei întruniri a fost să se dea un răspuns autorizat şi categoric ultimelor provocări ale revizioniştilor de la Budapesta iar pe de altă parte să se ia în discuţie problemele locale ardelene şi să li se dea soluţiile cerute de interesele româneşti[212]. La această întrunire, de o unanimă apreciere s-a bucurat discursul antirevizionist al premierului Gheorghe Tătărescu, despre care s-a mai amintit în lucrare.

Sesizând disponibilitatea cercurilor guvernante de a sprijini moral mişcarea antirevizionistă, comitetul central al L.A.R. expedia o adresă la 27 noiembrie 1934, în care intervenea pe lângă guvern pentru ca în ziua de 1 Decembrie şcolile să sărbătorească la rândul lor însemnătatea istorică a acestui eveniment[213].

Răspunzând în anul următor solicitărilor conducerii ligii, Ministerul Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor, prin ministrul C. Angelescu, trimitea o circulară în care se preciza că se aprobă ca elevii tuturor şcolilor să participe la serbările Ligii Antirevizioniste Române şi se recomanda ca elevii să cumpere benevol insignele ligii iar acolo unde nu existau comitete ale ligii, se puteau înfiinţa prin ajutorul corpului didactic[214].

În alte cazuri, Comitetul Regional şi organizaţiile sale judeţene au intervenit pe lângă rege sau guvern, prin intermediul unor memorii, în care se cerea reglementarea unor situaţii, care favorizau în mod direct, dezvoltarea mişcării antirevizioniste în Transilvania.

După cum am mai arătat, în urma conferinţelor profesorului Onisifor Ghibu de la Arad, Oradea, Satu Mare, Sighet şi Şimleul Silvaniei din 1935,

---

[211] Vorbind despre argumentul etnic invocat de revizionişti, Valeriu Pop spunea: „Suntem aici şi am fost întotdeauna aici. Ungurii până la 1867 au fost o minoritate şi cu toate mijloacele lor n-au reuşit să schimbe caracterul nostru de majoritari. Iar atunci când ne-am dezrobit, când lanţurile unui mileniu de stăpânire ungurească s-au rupt, românii au crescut şi vor creşte mereu. Acesta este sensul argumentului etnic." („Gazeta Antirevizionistă", Arad, din 7 octombrie 1934).

[212] „Renaşterea", Cluj, XII, din 6 ianuarie 1935.

[213] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 47/1934-1937, fila 1.

[214] *Ibidem,* Dosar 1/1932-1938, fila 85.

s-au trimis delegaţii la rege şi la primul ministru, care au prezentat moţiuni în care se cerea să se intervină pe cale legală, deoarece ordinele călugăreşti din aceste oraşe (Piariştii, Franciscanii, Minoriţii şi Premonstratens), desfăşurau o activitate fățișă cu caracter iredentist şi revizionist.

Memoriile cu conținut antirevizionist au fost înaintate atât de Comitetul Regional din Cluj, cât şi de unele organizaţii judeţene, în special de la graniţa de vest şi din secuime.

La 26 februarie 1937, Comitetul Judeţean Bihor al L.A.R., înainta un memoriu primului ministru Gheorghe Tătărescu, în care guvernul era informat despre lucrările de fortificaţii pe care le-a început Ungaria în acea perioadă la graniţa de vest. Memoriul evidenţia faptul că populaţia satelor era revoltată şi neliniştită de faptul că Ungaria făcea întărituri de-a lungul frontierei, motivând că se apără împotriva, apelor ce se varsă din România în caz de inundaţii[215].

În primăvara anului 1938, când circulau multe zvonuri că România va trebui să realizeze o înţelegere cu Ungaria, prin tratative directe, Comitetul Regional din Cluj, printr-un memoriu adresat guvernului României la 29 mai 1938, îşi făcea cunoscută poziţia sa în legătură cu un viitor acord cu Ungaria[216].

La 1 Decembrie 1938, Comitetul Regional din Cluj trimitea un nou memoriu cu privire la situaţia de la graniţa de vest a ţării în noua conjunctură politică internaţională. Autorii memoriului arătau că evenimentele din Cehoslovacia, au convins în sfârşit toată lumea românească şi toate cercurile conducătoare, că la graniţa de vest a României exista un pericol real, care nu mai putea fi neglijat[217].

---

[215] „Noua Gazetă de Vest", Oradea, II, nr. 258, din 3 martie 1937.

[216] Guvernul era rugat să ţină seama de următoarele deziderate ale opiniei publice româneşti în momentul în care ar încheia un acord cu Ungaria:

„1. Statul maghiar să declare în mod loial şi sincer şi într-o formă care să dea depline garanţii că renunţă la orice tendinţă de revizuire a tratatelor de pace şi consideră graniţele fixate prin acele tratate ca definitive şi intangibile.

2. Minoritatea maghiară din Transilvania, care beneficiază de toate drepturile asigurate de tratatul adiţional, nu poate pretinde să se bucure în România de situaţii privilegiate, de care nici elementul alcătuitor de stat nu se bucură.

3. În regiunile de la graniţa de vest să nu se desfiinţeze instituţiile de stat româneşti (cazul Şcoalei Normale din Cărei), ci ele să fie, dacă nu sporite, cel puţin menţinute pentru întărirea naţională a graniţelor." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 54/1934-1939, fila 114.

[217] *Ibidem,* Dosar 45/1934-1938, fila 15.

Dând dovadă de mare clarviziune şi de spirit de anticipaţie, autorii memoriului arătau că nu putea fi precizată data când va veni ameninţarea ungară şi nici cât va fi ea sprijinită de marile puteri revizioniste din apus, dar pericolul era iminent şi orice zi putea aduce surprize fatale, dacă nu se trecea imediat la întărirea morală şi materială a graniţei de vest[218].

Analizând starea de spirit din această zonă, memoriul evidenţia faptul că populaţia românească era nemulţumită de faptul că ziarelor româneşti nu li se îngăduia de către cenzură să facă propagandă antirevizionistă, aşa cum se impunea faţă de propaganda deşănţată, pe care o făceau posturile ungare de radiodifuziune[219].

Faptul că asociaţiile patriotice şi în special organizaţiile ligii nu puteau lua nici o iniţiativă şi nu puteau răspunde provocărilor ungare, era considerat ca foarte deprimant pentru populaţia românească din zonă. Mai mult însă, memoriul arăta că populaţia românească văzând că nu se întreprinde nimic pentru ridicarea morală a elementului naţional de la graniţă, se considera părăsită şi în unele locuri chiar trădată de autorităţi[220].

Din cele prezentate rezultă că autorii memoriului criticau deschis măsurile restrictive luate de regimul de autoritare monarhică a lui Carol al II-lea, care au dus la stingerea mişcării antirevizioniste, în momentele în care era nevoie de o acţiune maximă, atât în interior, cât şi în străinătate.

Dovedind o oarecare înţelegere faţă de adoptarea măsurilor restrictive, Comitetul Regional propunea o serie de măsuri pe care statul trebuia să le adopte pentru a ieşi din izolarea politică din interior şi cea diplomatică în exterior[221].

---

[218] *Ibidem,* fila 16.

[219] *Ibidem.*

[220] *Ibidem.*

[221] Propunerile făcute de Comitetul Regional erau următoarele:

„1. Pentru întărirea etnică a graniţelor să se facă o intensă operă de colonizare după un sistem bine precizat, care să evite greşelile de până acum.

2. Să se propună Ungariei un schimb de populaţie, care să fie colonizată în regiunea Sălard, Săcuieni, Valea lui Mihai şi Salonta.

3. Să se întreprindă o acţiune de reromânizare, pentru revenirea la numele româneşti ale strămoşilor şi la legea românească.

4. Statul român să găsească mijloace pentru a susţine pe românii din Ungaria, ca să le asigure un tratament egal cu cel al ungurilor din Transilvania.

5. Înfiinţarea unui regiment grăniceresc din români localnici din cadrele armatei şi sub aceeaşi comandă ca orice unitate.

O altă dimensiune a raporturilor Comitetului Regional cu guvernul a fost dată de sprijinul acordat de organizațiile ligii din Transilvania în acțiunea de redobândire a numelor româneşti înstrăinate sau pierdute datorită politicii de maghiarizare forțată.

De la început trebuie precizat faptul că legea adoptată în acest sens, prevedea că îşi pot reromâniza numele, cei care pot dovedi cu orice fel de act emanat de la orice autoritate, că înaintaşii lor sau ei au purtat nume româneşti. Legea publicată în „Monitorul Oficial", nr. 83 din 8 iunie 1936, prevedea că cei care au adresat cereri trebuiau să aştepte publicarea în monitor. Deşi avea prevederi foarte clare, legea a fost considerată de propaganda revizionistă ca o acțiune de deznaționalizare a minorității maghiare din România.

Comitetul Regional s-a adresat tuturor organizațiilor sale, rugându-le să ia inițiativa, pentru ca toți cei care doreau, să renunțe la numele de împrumut, pe care ei sau înaintaşii lor au fost siliți să le poarte, prin forța împrejurărilor[222].

Darea de seamă pe 1937 evidenția că încă de la începutul activității sale, Comitetul Regional a fost preocupat de ideea reromânizării românilor deznaționalizați din secuime. In cursul anului 1937, s-a intenționat organizarea unui congres al ligii la Târgu Mureş, unde să fie cercetată amănunțit această problemă, pentru a găsi soluțiile cele mai potrivite. Congresul nu s-a putut organiza, dar s-au realizat întâlniri ale

6. Funcționarii publici, câte 4-6 să ia asupra lor grija şi ocrotirea câte unui cătun românesc, dându-le îndrumări, încurajându-i şi făcându-le instrucție patriotică.
7. Să fie încurajată activitatea societăților culturale şi patriotice, lăsându-le libertate de acțiune şi punându-le la dispoziție fonduri pentru ca ele să facă tot ceea ce statul nu ar putea face pentru întărirea morală şi materială a elementului românesc de la granița de vest.
8. Să se facă înzestrarea țăranilor români cu maşini, unelte şi capitaluri.
9. Să se dea împrumuturi țăranilor români şi coloniştilor.
10. Să se impună pacea confesională între românii de la granița de vest a țării. Românii din satele locuite de greco-catolici să primească preoți, să se construiască biserici cu ajutorul statului în toate comunele, care nu au biserici ori au biserici de lemn, care se năruiesc.
11. Să se construiască căi de comunicație pentru centrele româneşti şi pentru noile aşezări de colonişti, care în acelaşi timp să fie şi de interes strategic.
12. Să se înființeze un oficiu central la Bucureşti, care să gândească şi să execute opera de întărire morală şi materială a elementului românesc la granița de vest a țării." (*Ibidem,* filele 21-22).

222 *Ibidem*, Dosar 54/1934-1939, fila 110.

reprezentanţilor L.A.R. din cele 4 judeţe ale zonei, care şi-au coordonat activitatea în direcţia reromânizării numelor[223].

Activitatea depusă de comitetele ligii în această direcţie a fost impresionantă, dar se simţea nevoia implicării mai serioase a statului şi a bisericii, aşa cum rezultă din numeroasele adrese trimise de secţiile Ligii Antirevizioniste. O scrisoare expediată din Satulung, judeţul Odorhei, la 7 septembrie 1935, deci înainte de publicarea legii, relata că românii săcuizaţi din acest judeţ începeau să revie la conştiinţa naţională şi religioasă, mulţi dintre ei întorcându-se în sânul celor două biserici româneşti, din care făceau parte moşii şi părinţii lor. Se menţiona însă că, pentru ca acest lucru să meargă şi mai bine, era necesar ca statul şi biserica să-şi dea tot concursul la opera de readucere în sânul neamului a românilor căzuţi jertfă opresiunilor străine, unii mai de mult dar mulţi numai în ultimele decenii[224].

Pierderea identităţii naţionale româneşti a continuat şi după 1918, datorită lipsei bisericilor româneşti şi a preoţilor în secuime[225].

Acţiunea de reromânizare a fost îngreunată şi de încetineala cu care apăreau în Monitorul Oficial numele celor care au depus cereri de reromânizare. Într-o adresă, datată 16 iulie 1937 a secţiei L.A.R. din plasa Ocland, jud. Odorhei se menţiona că s-au înaintat 100 de cereri, pentru reromânizarea numelor, dar deşi a trecut mai bine de un an, în Monitorul Oficial nu au apărut decât 10 aprobări. Se cerea Comitetului Regional să intervină pe lângă minister, pentru ca astfel de cereri să fie aprobate cu precădere, publicându-se imediat pentru ca populaţia română săcuizată, să se convingă de importanţa acestei chestiuni, din partea forurilor superioare[226].

Au existat însă şi zone unde acţiunea de reromânizare a decurs fără greutăţi. Datorită acţiunilor depuse de Comitetul L.A.R. Satu Mare, în acest judeţ au fost reromânizate până la data de 28 iunie 1937, 30.000 de nume, într-un singur an, de la publicarea legii[227].

Seriozitatea cu care a abordat Comitetul Regional problema acţiunii antirevizioniste a rezultat şi din propunerea făcută de profesorul universitar

---

223 *Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 161.

224 *Ibidem*, Dosar 48/1934-1938. fila 105.

225 Într-un memoriu alcătuit de Comitetul Judeţean Mureş al L.A.R. se apunea: „e o ruşine naţională ca şi azi, după 16 ani de stăpânire românească, mai sunt cazuri ca din lipsă de preot românesc, copiii părinţilor români să fie botezaţi de preoţi străini, în lege străină şi să se cunune tineri români în biserici străine." (*Ibidem,* Dosar 56/1934-1935, fila 28).

226 *Ibidem*, Dosar 16/1936-1938, fila 3.

227 *Ibidem*, fila 4.

Gheorghe Sofronie, de a se înființa un Institut de studii minoritare în Transilvania, în acest scop s-a hotărât trimiterea unui memoriu regelui în care s-a arătat că problema minoritară în România era încă foarte puțin cunoscută şi deloc aprofundată, cauză pentru care s-au făcut greşeli politice regretabile în jurul acestei chestiuni. Tot din această cauză se aprecia că importanța şi necesitatea acțiunii antirevizioniste în străinătate şi în țară nu era recunoscută şi apreciată cum ar fi trebuit, de cercurile guvernante[228].

Considerațiile, uneori acide, pe care le-au făcut conducătorii mişcării antirevizioniste din Transilvania, față de cercurile guvernante vizavi de implicarea lor în această chestiune, au dus în câteva rânduri la răcirea raporturilor sau chiar la manifestații de protest. Astfel în urma declarațiilor ministrului Victor Iamandi, făcute în Parlament la 17 decembrie 1934, Comitetul Regional cerea secțiilor sale din Transilvania să organizeze manifestații de protest împotriva declarațiilor iresponsabile ale acestuia[229].

Cele prezentate evidențiază faptul că în rândul guvernanților, mişcarea antirevizionistă nu a fost apreciată la adevărata ei valoare şi semnificație, de aici decurgând susținerea ei prin gesturi, mai mult simbolice. Restricțiile impuse de regimul de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea, au împiedicat dezvoltarea acestei mişcări, în momentele când, dimpotrivă, se impunea intensificarea acțiunilor cu caracter antirevizionist, în țară şi în străinătate.

Raporturile C.R.
cu instituțiile de învățământ

Cu totul alta a fost situația în cazul instituțiilor de învățământ de toate gradele, care prin pleiada de intelectuali patrioți, au sprijinit cu toate forțele, mişcarea antirevizionistă.

În primul rând, menționăm faptul că învățătorii din Transilvania s-au angrenat în acțiunea de organizare a mişcării antirevizioniste, atât prin întâlnirile cu membrii comunităților locale, cât şi prin articolele publicate în presă[230].

[228] *Ibidem*, Dosar 51/1934-1938, fila 255.

[229] În adresa Comitetului Regional se recomanda „să fie trimise telegrame regelui şi primului ministru, pentru aplica lui Victor Iamandi sancțiuni, nefiind admisibil să rămână la cârma țării, cineva care în actuala situație politică a avut îndrăzneala de a oferi în numele guvernului arme de luptă revizioniştilor de la Budapesta, împotriva integrității teritoriale a României." (*Ibidem*, Dosar 1/1932-1938, fila 94).

[230] Într-un articol intitulat „Acțiunea antirevizionistă", publicat de revista învățătorilor sălăjeni, se adresau îndemnuri pentru susținerea mişcării antirevizioniste: „între primele

Conducerea Comitetului Regional a apreciat cu recunoştinţă faptul că învăţătorimea transilvăneană a înfiinţat numeroase comitete comunale ale ligii, aşa cum rezultă din adresa de mulţumire trimisă la 17 septembrie 1935, revizorului şcolar şef al judeţului Cluj[231].

Datorită interesului pe care învăţătorii l-au arătat cauzei antirevizioniste şi aportului adus în această acţiune, Comitetul Regional l-a cooptat în conducerea mişcării antirevizioniste, pe Mihail Ogreanu, preşedintele „Asociaţiei învăţătorilor din Ardeal şi Banat"[232].

O reuşită colaborare s-a realizat între organizaţiile ligii şi instituţiile şcolare din învăţământul preuniversitar. Astfel, toate secţiile L.A.R. din Transilvania au colaborat cu şcolile pentru organizarea serbărilor şi a manifestaţiilor cu caracter antirevizionist.

De asemenea, şcolile sprijineau Comitetul Regional în vânzarea timbrelor sau a insignelor ligii, menţionând însă faptul că elevii nu erau obligaţi să le cumpere, ci numai cei care doreau să facă acest lucru. Şcolile secundare din Transilvania au achiziţionat pentru bibliotecile lor, multe numere din publicaţia „Revue de Transilvanie", ale cărei studii erau menite să spulbere neadevărurile propagandei ungare, îndreptate împotriva statului român[233].

La rândul său, Comitetul Regional din Cluj a sprijinit şcolile din Transilvania, în special prin donaţii de cărţi şi prin instituirea premiilor antirevizioniste. Astfel, prin adresa 1033, din 25 mai 1935, Comitetul

---

preocupări ale activităţii extraşcolare a membrilor corpului didactic primar, este fără îndoială organizarea unei acţiuni sistematice antirevizioniste, mai ales la graniţa etnică şi politică a ţării. Imperativul zilei de astăzi este întrunirea tuturor cetăţenilor loiali şi conştienţi într-un mănunchi indisolubil şi formarea unui zid invincibil, de apărare contra propagandei de peste graniţă, care propagă revenirea la o situaţie medievală de oprimare şi extirpare." („Şcoala Noastră", Zalău, XII, nr. 10, decembrie 1935, p. 466).

Într-un alt articol, învăţătorul Traian Cionfi arăta că: „noi dascălii trebuie să pregătim ambianţa sufletească menită să întărească şi să sporească elanul momentelor importante din viaţa unui neam, să întărească însufleţirea atât de necesară victoriei." (*Ibidem,* XII, nr. 1 , din ianuarie 1935).

231 Arhivele Statului, Filiala Cluj , Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 48/1934-1938, fila 87.

232 *Ibidem,* Dosar 50/1934-1938, fila 42.

233 Numeroase şcoli din Transilvania au făcut abonamente de sprijin, plătind 2 exemplare, din care unul urma să fie trimis gratuit în străinătate, pentru cunoaşterea propagandei antirevizioniste. (*Ibidem,* Dosar 35/1934-1935, fila 8).

Regional anunța că a hotărât să instituie câte un premiu antirevizionist, în fiecare an, la toate şcolile secundare din Ardeal[234].

Premiile antirevizioniste urmau să fie acordate elevilor, care s-au distins prin sentimentele lor naționale, prin comunicări, conferințe sau lucrări scrise cu caracter național sau antirevizionist. Era sugerată şi ideea de a da prilej elevilor să se manifeste în această direcție, contribuind prin aceasta, la dezvoltarea mişcării antirevizioniste în învățământul secundar din Transilvania.

Premiile oferite de Comitelui Regional se compuneau din 6 volume diferite, în general lucrări de istorie sau cărți şi broşuri antirevizioniste.[235]

În memoria lui Octavian Goga, fost preşedinte de onoare al Comitetului Regional, s-a instituit premiul cu acelaşi nume, care a fost trimis în 52 de şcoli secundare româneşti din Transilvania. Premiul Octavian Goga al Ligii Antirevizioniste Române, a fost distribuit elevilor, care s-au distins în studiul limbii şi literaturii române[236].

În 1937 numărul total al premiilor antirevizioniste pentru şcolile secundare a fost de 1044, în valoare de 50.000 lei, iar în anul următor, 91 de şcoli secundare au primit cărți şi diplome antirevizioniste[237].

Materializarea ideii premiilor antirevizioniste nu a generat în şcolile din Transilvania excese de intoleranță sau şovinism. În sprijinul acestei afirmații aducem ca argument, numeroasele adrese de mulțumire, pe care şcolile din Transilvania le trimiteau la sfârşitul anului şcolar, Comitetului Regional din Cluj, pentru cărțile trimise, care sporeau numărul copiilor premiați. În nici una din aceste adrese nu s-au găsit accente de intoleranță sau şovinism, ci numai expresia sentimentelor patriotice, care caracterizau deopotrivă, atât pe profesori, cât şi pe elevii şcolilor secundare din Transilvania[238].

---

[234] *Ibidem,* Dosar 12/1935-1938, fila 4.

[235] Premiile anului 1935 erau compuse din următoarele cărți:
- „România şi revizionismul maghiar" de A. Gociman; - "Răscoala românilor din 1784" de I. Lupaş;
- „Leul de la Şişeşti" de T. Albani;
- „Probleme româneşti" de A. Gociman;
- Broşura intitulată „Catehism anticomunist şi antirevizionist".
- Un volum legat cu numere din revista „Piatră de Hotar". („Avântul", Petroşani, din 8 iunie 1935).

[236] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *L.A.R.,* Dosar 46/1934-1937, fila 160.

[237] *Ibidem.*

[238] Iată, de exemplu, conținutul adresei trimisă la 29 iunie 1936,de conducerea Şcolii Normale din Oradea: „Premiul ce a-ți binevoit a dărui şcolii noastre a fost atribuit în

Pe adresa Comitetului Regional din Cluj au sosit numeroase scrisori din partea elevilor şcolilor secundare, care apreciau acţiunile desfăşurate pe linia luptei antirevizioniste şi anunţau înscrierea lor în cadrul ligii. Deseori aceste scrisori erau însoţite de mici contribuţii băneşti ale elevilor, pentru susţinerea mişcării antirevizioniste[239].

Rămânând tot în domeniul învăţământului, se cuvine să amintim faptul că învăţătorii şi profesorii, au fost peste tot în Transilvania, membrii activi ai comitetelor ligii, propagând cu succes ideea antirevizionistă, datorită prestigiului pe care îl aveau în cadrul comunităţilor locale.

Menţionăm, de asemenea, numărul mare de articole cu caracter antirevizionist, scrise de învăţători, profesori şi revizori şcolari în presă, atât în revistele de specialitate, cât şi în ziarele locale sau chiar cele centrale. Cele mai multe articole apărute în presa centrală, având ca autori cadre didactice din Transilvania, au fost publicate de „Universul", care era o gazdă primitoare pentru corespondenţii voluntari din întreaga ţară, care transmiteau ştiri despre mişcarea antirevizionistă.

Corpul didactic era preocupat permanent de formele şi metodele de acţiune pe care trebuia sau dorea să le folosească, pentru a contribui cu bune rezultate la mişcarea antirevizionistă, declanşată în întreaga societate românească. Bineînţeles că aceste metode, nu puteau fi altele, decât cele legate de misiunea nobilă de a contribui la luminarea satelor şi de a-şi aduce aportul la dezvoltarea mişcării antirevizioniste, considerată ca un imperativ major al momentului[240].

---

cadrul solemnităţii de sfârşit de an, absolventei Turic Floarea, din comuna de frontieră Grăniceri, Arad, cu îndemnul să propovăduiască acum şi în viitor, la postul de învăţătoare, iubirea pământului şi intangibilitatea hotarelor vechii Dacii". (*Ibidem,* Dosar 12/1935-1938, fila 25).

[239] În scrisoarea expediată la 26 aprilie 1934, de eleva Lucia Cosma, din clasa a IV-a C de la Liceul de Fete „Principesa Ileana" din Cluj, găsim următoarele: „Din convorbirile tatălui meu cu unii prieteni, am înţeles că pentru succesul propagandei antirevizioniste, este nevoie, nu numai de o acţiune intensă, morală şi patriotică, dar şi de sacrificii materiale, pe care sunt obligaţi a le face toţi bunii români, cu atât mai mult, cu cât acestea sunt foarte modeste. Cum mă consider şi eu, ca făcând parte din micile, dar bunele românce, vă rog Domnule Preşedinte să, primiţi din partea mea suma de 60 de lei, adică tot atât cât am, pe care vă rog să o întrebuinţaţi cum ve-ţi crede mai bine". (*Ibidem,* Dosar 37/1934-1936, fila 5).

[240] Iată ce spunea dascălul E. Gavriş la adunarea subsecţiei învăţătorilor din plasa Zalău, vizavi de metodele de acţiune antirevizionistă: „în faţa primejdiei propagandei revizioniste, care tinde să ne ameninţe, se impune ca noi, învăţătorimea pe capetele

În această ordine de idei menționăm preocuparea asociațiilor învățătoreşti din județele Transilvaniei, de a strânge materiale, pe baza unor chestionare, asupra învățătorilor români, care au murit sau au fost prigoniți pentru susținerea idealului național[241].

Aceste chestionare au fost extinse asupra tuturor acelor români, care au luptat ori s-au jertfit pentru cauza românească, fiind de un real folos organizațiilor locale ale ligii, care au comemorat pe aceşti luptători, ridicând troițe, plăci comemorative sau statui[242].

Raporturile C.R.
cu Universitatea din Cluj

Nu putem încheia analiza raporturilor Comitetului Regional cu instituțiile de învățământ, fără a evidenția rolul extraordinar de important, pe care l-a avut în conducerea şi organizarea mişcării antirevizioniste, Universitatea clujeană.

Abia realizat, idealul universității româneşti la Cluj, după marea unire, a fost deja pus în pericol de propaganda revizionistă, care invoca în acest domeniu, teoria rasistă a unei aşa-zise inferiorități culturale a românilor, în raport cu cultura maghiară.

Nerăspunzând direct unor asemenea insulte, specialiştii Universității din Cluj, au căutat să demonstreze prin activitatea şi lucrările lor, contrariul, implicându-se într-un dialog ştiințific cu străinătatea de pe urma căruia s-a ales cu unanime aprecieri.

Căutând să dea un răspuns propagandei revizioniste maghiare, la aniversarea a 10 ani de învățământ universitar românesc la Cluj, în octombrie 1930, s-a organizat o expoziție retrospectivă cu lucrările ştiințifice ale cadrelor didactice, care a demonstrat că învățământul

---

căreia va cădea o bună parte a răspunderii, să ne examinăm conştiințele ,să ne verificăm puterea sufletească şi pătrunşi de înaltele aspirații ale neamului, să acționăm în lumea satelor aşa cum cere momentul şi interesele țării". („Școala Noastră", Zalău, XI, nr. 45 din iunie 1934, p. 184).

241 Această inițiativă a fost declanşată de Asociația învățătorilor din județul Sălaj, care încă din toamna anului 1933 a demarat acțiunea intitulată „Din jertfele Unirii". (*Ibidem* nr. 1, din ianuarie 1934).

242 Referitor la comemorarea personalităților locale, preşedintele L.A.R., secția Aiud, spunea la 2 decembrie 1934: „ Prea multe morminte de martiri avem în jurul acestui oraş istoric, care trebuiesc marcate şi evidențiat rostul jertfei de martir". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 48/1934-1938, fila 19).

universitar românesc la Cluj, în numai 10 ani a întrecut universitatea ungurească a Clujului. Bilanţul impresionant al producţiilor ştiinţifice clujene, a fost inventariat de Ioachim Crăciun, într-o lucrare dedicată acestui eveniment[243].

Consideraţi flacăra vie a intelectualităţii ardelene, universitarii clujeni s-au angajat cu toată responsabilitatea în organizarea şi conducerea marilor manifestaţii antirevizioniste din 1 Decembrie 1932 şi 28 mai 1933[244].

Înfiinţarea în 15 Decembrie 1933 a Ligii Antirevizioniste Române la Bucureşti, a creat cadrul organizatoric de manifestare a patriotismului universitarilor clujeni, la care s-au alăturat capii celor două biserici naţionale româneşti. Aceştia au constituit Comitetul Regional pentru Transilvania al L.A.R.

În conducerea mişcării antirevizioniste din Transilvania s-au implicat, după cum am văzut, cei mai iluştri reprezentanţi ai universităţii clujene, care au acordat o deosebită importanţă angajării tuturor personalităţilor în afirmarea în ţară şi în străinătate a antirevizionismului românesc.

Putem spune, fără teama de a greşi că implicarea universităţii clujene, ca instituţie de învăţământ şi a reprezentanţilor ei, a contribuit decisiv la dezvoltarea mişcării antirevizioniste din Transilvania.

Legăturile C.R.
cu românii din diaspora

Conştienţi de importanţa legăturilor cu românii din diaspora, universitarii clujeni, angrenaţi în conducerea mişcării antirevizioniste, au căutat să folosească orice prilej pentru a întări colaborarea dintre românii dinlăuntrul şi din afara graniţelor naţionale. O preocupare imediată a Comitetului Regional a constat în stabilirea legăturilor cu românii din statele învecinate. Într-un studiu elaborat pe această temă se arăta că vremurile după

[243] I. Crăciun, *Activitatea ştiinţifică la Universitatea Regale Ferdinand I din Cluj în primul deceniu, 1920-1930,* Cluj 1935.

[244] Chemarea la marea adunare antirevizionistă de la Cluj, din 28 mai 1933, era semnată de o serie de iluştri universitari, reprezentanţi ai diferitelor asociaţii şi societăţi:

- Iuliu Haţieganu, preşedintele Despărţământului Cluj al ASTREI;
- V. Ghidionescu, preşedintele Ligii Culturale;
- Sextil Puşcariu, preşedintele FOR-ului;
- Fl. Ştefănescu-Goangă, rectorul Universităţii;
- Gh. Sion, cetăţean de onoare al Clujului. (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* dosar 64/1934-1937, fila 7).

război au devenit tot mai dificile pentru românii care trăiau dincolo de graniţele naţionale, în special pentru cei din Ungaria, care erau supuşi aceleaşi politici de deznaţionalizare, pe care statul maghiar a dus-o întotdeauna, faţă de cetăţenii nemaghiari[245]. Se aprecia că dacă înainte de război, exista Liga Culturală, care ţinea contactul cu românii de peste graniţele ţării libere, după unire, acest rol trebuia să şi-l asume Liga Antirevizionistă Română.

Comitetul Regional pentru Transilvania al L.A.R. a căutat să stabilească legături cu românii din diaspora, întreţinând o corespondenţă vastă, mai ales cu românii din Iugoslavia, cărora le-a trimis în continuu cărţi româneşti. În cursul anului 1937 au fost trimise 156 volume diferite, în special cărţi cu conţinut istoric sau antirevizionist. Aceste materiale au fost trimise în special ţăranilor lipsiţi de mijloace, care le-au primit ca o adevărată binecuvântare, trimiţând scrisori de mulţumire, de-a dreptul impresionante[246].

Comitetul Regional din Cluj a mai trimis cărţi şi materiale de propagandă antirevizionistă, românilor din S.U.A., Canada, Germania, Franţa, Polonia şi pretutindeni unde se solicitau aceste ajutoare din partea conaţionalilor[247]. Numai în cursul anului 1937, au fost expediate asemenea materiale la 50 de adrese româneşti din S.U.A., 38 din Germania etc.[248]

Printr-o astfel de corespondenţă s-au stabilit legături de reciprocitate cu Alexandru Bazil din New-York, preşedintele organizaţiei „Sons of Roumania", care a tipărit în limba engleză, foiletoanele din ziarul

[245] *Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 162.

[246] În scrisoarea trimisă la 23 ianuarie 1936 de Eustin Bogdan din Novo Selo din Banatul iugoslav, care a primit cărţi de la Cluj, erau exprimate sentimentele de solidaritate generate de acţiunea antirevizionistă: „Şi eu ca frate român, vă rog să aveţi bunăvoinţa de a mă înscrie ca membru în societatea antirevizionistă, măcar că sunt peste graniţe, că vi-o spun curat, că să nu dea Dumnezeu să răsune buciumul, că îndată voi lăsa părinţi, copii, casă şi masă şi voi alerga la scumpii mei fraţi de-un sânge şi vom pune umăr la umăr, să nu ne mai cotropească barbarii maghiari, care ne-au supt sângele atâta *vreme".* (*Ibidem,* Dosar 14/1935, fila 7).

[247] La 29 ianuarie 1937, Comitetul Regional trimitea un colet lui Dumitru Crişan din Ontario Canada, care a solicitat cărţi româneşti. Cărţile apărute în editura L.A.R. au fost trimise gratuit, scrisoarea arătând că asemenea colete vor fi trimise tuturor românilor, care trimiteau adresa lor Comitetului Regional. (*Ibidem,* fila 28).

[248] *Ibidem*, Dosar 46/1934-1937, fila 163.

„Universul" ale profesorului Ioan Lupaş, şi le-a distribuit în Statele Unite, Canada şi în Apusul Europei[249].

În afară de trimiterea de cărţi, ziare şi reviste cu conţinut antirevizionist, Comitetul Regional din Cluj a susţinut necontenit şi în toate instanţele, cauza românilor minoritari, în special a celor din Ungaria, care conform statisticilor ungare au fost reduşi de la 101.000 în 1910, la 16.000 în 1930[250].

Analizând cu îngrijorare aceste date statistice, într-un memoriu trimis la 1 Decembrie 1938, conducerii centrale a ligii de la Bucureşti, membrii Comitetului Regional constatau că în 20 de ani, numărul românilor din Ungaria a fost redus cu 85%[251].

Criticând continuarea practicilor de deznaţionalizare şi după dezmembrarea monarhiei dualiste, memoriul cerea autorităţilor prin intermediul L.A.R., să pretindă înaintea oricăror discuţii, ca Ungaria să trateze în mod omenesc minorităţile de la ei[252].

Problema tragică a românilor din Ungaria a fost subiectul a numeroase articole sau studii, prin care membrii Comitetului Regional, făceau cunoscut opiniei publice româneşti şi mondiale, tratamentul discriminatoriu pe care Ungaria revizionistă îl făcea propriilor minorităţi naţionale.

Nu au fost uitaţi nici românii de peste Nistru, victime ale politicii de dislocare şi deznaţionalizare a ţarismului şi apoi a stalinismului în perioada interbelică[253].

---

[249] Foiletoanele au fost publicate în broşura: *„The revizionist movement shown to the illusory and without substance".* New York, Fischer Press Inc., 1936, 13 p, sub semnătura profesorului Lupaş. Într-o scrisoare expediată din New York de Alexandru Bazil către profesorul Ioan Lupaş, acesta arăta că i-a trimis 50 de exemplare din culegerea publicată la New York şi a mai trimis încă 1.000 de bucăţi la toţi atâţia intelectuali din S.U.A. şi trimiterea nu s-a isprăvit. (*Ibidem,* Dosar 26/1935-1938, fila 21).
La 1 martie 1937, profesorul Lupaş trimitea o scrisoare de mulţumire lui Alexandru Bazil, cerând încă 200 de exemplare, pentru a le trimite intelectualilor şi politicienilor din Europa. (*Ibidem,* Dosar 19/1937, fila 22).

[250] *Ibidem,* Dosar 53/1934-1939, fila 127.

[251] *Ibidem,* fila 129.

[252] Memoriul aducea serioase acuze cercurilor guvernamentale arătând că: „această operă condamnabilă, care nu mai are egal în întreaga lume civilizată, nu putea să continue dacă guvernele ţării noastre nu ar fi contribuit şi ele prin dezinteresul şi prin tăcerea lor". (*Ibidem).*

[253] În darea de seamă pe 1937 se menţiona că membrii Comitetului Regional îşi propuneau să menţină trează atenţia oficialităţilor noastre asupra românilor de peste Nistru care nu pot fi lăsaţi în uitare. (*Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 163).

O altă latură a relațiilor externe ale Comitetului Regional a fost dată de corespondența cu personalitățile politice, ştiințifice şi culturale din Occident, care erau favorabile cauzei româneşti.

În 1934, membrii Comitetului Regional au făcut eforturi pentru primirea în cele mai bune condiții a unor ziarişti englezi, care au vizitat România şi cărora le-au fost înmânate numeroase exemplare imprimate ale ligii[254].

Raporturile cu personalitățile din străinătate

Comitetul Regional din Cluj a căutat să se apropie de toate personalitățile din Occident, care susțineau cauza antirevizionistă. Cu prilejul primei Adunări Generale a L.A.R. pentru Transilvania şi Banat, care a avut loc la Cluj in 19 mai 1935, au fost trimise din partea preşedintelui Ioan Lupaş, două telegrame de felicitare în Anglia. Prima a fost trimisă profesorului Seton Wattson, în semn de mulțumire pentru importantele servicii aduse adevărului istoric prin publicarea unei reuşite sinteze a trecutului istoric românesc şi care se afla în curs de traducere în limba română[255]. A doua telegramă a fost expediată publicistului Wickham Steed, pentru importantele servicii aduse dreptății şi păcii europene, prin activitatea sa publicistică[256].

În numele românilor reuniți la Cluj, sub egida L.A.R., pentru a protesta împotriva injustelor aprecieri ale şefului guvernului italian, Comitetul Regional a trimis o telegramă profesorului Jacques Ancei, în care i se exprimau mulțumiri pentru critica aspră făcută discursului mussolinian, în ziarul „Le Temps"[257].

Relațiile de colaborare pe linia acțiunilor antirevizioniste s-au stabilit şi între Comitetul Regional şi Consulatul Republicii Cehoslovace din Cluj. Astfel, la 15 noiembrie 1935, respectiva instituție diplomatică a trimis Comitetului Regional o publicație în limba franceză a lui Edouard Benes, pentru a fi folosită în propaganda antirevizionistă[258].

La 22 februarie 1936, Comitetul Regional, trimitea consulului Cehoslovaciei de la Cluj, J. Chocholouschek, 10 exemplare din revista

254 *Ibidem,* Dosar 1/1934, fila 17.
255 *Ibidem,* Dosar 46/ 1934-1937,fila 16.
256 *Ibidem,* Dosar 51/ 1934-1938, fila 111.
257 *Ibidem,* Dosar 91/1934-1941, fila 4.
258 Lucrarea lui E. Beneš era intitulată: „La lutte pour la Sécurité Collective en Europe et la Italo-Abyssine". (*Ibidem,* Dosar 31/1920-1938, fila 59).

„Piatră de Hotar", care reproducea articolul primului ministru cehoslovac, Milan Hodza, în care se exprimau cuvinte prieteneşti la adresa naţiunii române[259].

Comitetul Regional s-a implicat şi în invitarea şi primirea la Cluj a unor personalităţi politice, ştiinţifice şi culturale din Occident care s-au remarcat pentru poziţia lor antirevizionistă.

Prima vizită de acest gen a fost a preşedintelui Uniunii Latine, Raoul Follereon, care a acceptat invitaţia făcută prin intermediul lui Aurel Gociman care a devenit corespondentul acestei asociaţii internaţionale la Cluj[260].

În 12 septembrie 1937, cu prilejul Congresului internaţional de antropologie şi arheologie istorică, a vizitat Clujul, profesorul francez Louis Marin, un susţinător al cauzei româneşti, care a participat şi la procesul memorandiştilor[261].

Primirea a fost deosebită, încă din gară, unde ilustrul profesor francez a fost întâmpinat de primarul Clujului şi de întreg corpul profesoral al universităţii. Punctul culminant l-a constituit însă festivitatea organizată de Comitetul Regional în sala Memorandului, unde a fost evocată personalitatea distinsului oaspete şi sprijinul acordat de acesta în procesul memorandiştilor[262].

---

259 *Ibidem,* Dosar 40/1936, fila 13.

260 Redăm scrisoarea de mulţumire în urma vizitei la Cluj: „Iată-ne reântorşi la Paris, încîntaţi de primirea şi imaginea magnifică pe care patria d-voastră ne-a rezervat-o. Dar printre atîtea dulci amintiri emoţionante, recepţia de la Cluj rămîne de o bucurie inestimabilă. Vă rog să transmiteţi d-lui primar al Clujului, amabililor profesori care ne-au însoţit, gratitudinea noastră profundă şi să-i asiguraţi de rodnice şi fidele aduceri aminte". (*Ibidem*, Dosar 31/1920-1928, fila 78).
Mulţumind pentru acordarea titlului de membru al ordinului latin („La medaille de l'Ordre Latin"), Aurel Gociman scria că: „în ciuda depărtării geografice, noi n-am uitat niciodată legăturile de sânge, care unesc naţiunile noastre. Noi ne găsim la porţile Orientului, departe de celelalte popoare de care ne uneşte glasul sîngelui şi adesea şi astăzi ca şi în trecut, noi trebuie să trecem peste mari greutăţi din partea a numeroşi inamici care ne înconjoară. Iată de ce, d-le preşedinte, faptul că aţi fost printre noi, ne-a amintit de legăturile de fraternitate ale popoarelor latine, ceea ce ne dă curaj şi forţă". (*Ibidem*, fila 90).

261 *Ibidem*, Dosar 19/1937, fila 4.

262 Luînd cuvîntul, profesorul Vladimir Ghidionescu se adresa oaspetelui francez cu următoarele cuvinte: „Nu sunt aceste exemple de virtute civică ale românilor transilvăneni, care v-au ataşat pentru totdeauna cauzei româneşti, până a deveni apărătorul pasionat al acestei Lorene române, Transilvania, înainte de unirea noastră naţională şi apărătorul nostru înverşunat azi, alături de Liga Antirevizionistă Română, a

Oraşul Cluj a fost vizitat şi de profesorul Charles Upson Clark, de la universitatea din New York, care a intrat în atenţia Comitetului Regional pentru articolele pe care le-a publicat în presa americană, în care combătea argumentele propagandei revizioniste. Primirea a fost deosebit de călduroasă iar la banchetul organizat de Comitetul Regional al L.A.R., a luat cuvântul profesorul Lupaş, care a mulţumit oaspetelui american pentru sprijinul acordat cauzei româneşti[263].

Prin legăturile stabilite de Comitetul Regional cu românii din diaspora şi cu personalităţile favorabile cauzei româneşti în străinătate, mişcarea antirevizionistă s-a afirmat pe plan internaţional, fiind apreciată pentru contribuţia ei la progresul şi pacea omenirii.

Sprijinirea mişcării teatrale
în Transilvania

Referitor la colaborarea Comitetului Regional cu instituţiile de cultură, menţionăm preocuparea conducătorilor mişcării antirevizioniste pentru susţinerea mişcării teatrale din Transilvania. Acest lucru s-a datorat faptului că intelectualii clujeni vedeau în teatru un important mijloc de educaţie estetică dar şi naţională. Să mai adăugăm faptul că Aurel Gociman, secretarul general al L.A.R. pentru Transilvania a fost numit la 9 mai 1934 în Consiliul de administraţie al Teatrului Naţional din Cluj, în calitate de jurist, delegat al ministerului[264].

Faţă de intensificarea propagandei revizioniste maghiare prin intermediul teatrului, Comitetul Regional a sprijinit prezentarea unei piese cu caracter istoric şi naţional, „Tribunul" de Ion Lapedatu. Astfel, într-o adresă trimisă de Comitetul Regional la 30 septembrie 1937, directorului Teatrului Naţional din Cluj, Victor Papilian, se arăta că Liga antirevizionistă va sprijini material un turneu al teatrului cu această piesă în Ardeal. Singura condiţie pusă era ca pe afişele în care erau anunţate spectacolele să se menţioneze că turneul se desfăşoară sub auspiciile L.A.R., pentru a putea fi contactate comitetele locale ale ligii spre a oferi întregul concurs la aranjarea spectacolelor[265].

integrităţii acestei uniri. În sfirşit, nu vi se pare că auziţi azi vocile misterioase ale celor care au fost condamnaţi aici strigând: Ţie Louis Marin, omagiu şi recunoştinţă". (*Ibidem*, Dosar 19/1937, fila 4).

263 *Ibidem*, Dosar 51/1934-1938, fila 225.

264 *Ibidem,* Dosar 33/1932-1935, fila 1.

265 *Ibidem,* Dosar 18/1937, fila, 11

Activitatea ligii în anii 1938-1940

Acestea au fost principalele acţiuni cu caracter antirevizionist, desfăşurate în Transilvania, în perioada interbelică, sub patronajul Comitetului Regional din Cluj. Din păcate, aşa cum am mai spus, regimul de autoritate monarhică impus de Carol al II-lea, a împiedicat dezvoltarea mişcării, chiar în momentele când aceasta trebuia intensificată. Afirmaţia se bazează pe studiul a numeroase documente, care arată că regimul carlist a ignorat total rolul mişcării antirevizioniste. La şedinţa Comitetului plenar din 7 martie 1938, secretarul general, Aurel Gociman a prezentat o dare de seamă asupra monumentelor proiectate a fi ridicate la Beliş şi la Bobâlna, arătând că în noile împrejurări, înfăptuirea lor se lovea de mari greutăţi, deoarece Comitetul Regional nu se mai bucura de sprijinul autorităţilor[266].

Cu patru zile înainte, profesorul Lupaş trimitea o scrisoare episcopului Nicolae Colan, în care îl anunţa de intenţia de a demisiona din funcţia de preşedinte activ al Comitetului Regional al L.A.R. pentru Transilvania[267].

La şedinţa Comitetului Executiv din 25 mai 1938, Aurel Gociman a citit scrisoarea de demisie a lui Ioan Lupaş din funcţia de preşedinte. Demisia a fost respinsă, propunându-i-se profesorului Lupaş să consimtă să fie reales la Adunarea Generală, programată peste 4 zile, iar dacă nici atunci nu consimte, să accepte să fie ales ca preşedinte de onoare al Comitetului Regional[268].

Nu sunt precizate motivele care l-au îndemnat pe profesorul Ioan Lupaş să demisioneze, dar analiza documentelor Adunării Generale din 29 mai 1938 a Comitetului Regional, ne îndreaptă spre concluzia că demisia a fost cauzată de îngrădirea libertăţii de exprimare a mişcării antirevizioniste, în momentele când România începea să fie izolată pe plan diplomatic. Astfel, în darea de seamă alcătuită de profesorul Lupaş se arăta că din cauza împrejurărilor cu totul independente de voinţa conducătorilor ligii, anul 1938

---

[266] *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 272.

[267] Iată conţinutul acestei scrisori: „în timpul din urmă, intervenind împrejurări neatîrnătoare de voinţa mea proprie, însă care-mi stânjenesc activitatea desfăşurată până acum la conducerea Comitetului Regional din Cluj, mă simt îndemnat a demisiona din demnitatea de preşedinte al acestui comitet.
În cea mai armonioasă colaborare cu distinşii membrii ai Comitetului Regional din Cluj, precum şi cu ai conducerii centrale din Bucureşti, m-am silit să îndeplinesc obligaţiile felurite, împreună cu această onorifică însărcinare". (*Ibidem*, fila 275).

[268] *Ibidem,* fila 273.

nu s-a dovedit prea prielnic pentru mişcarea antirevizionistă[269]. Într-o moţiune adoptată de aceeaşi adunare se cerea autorităţilor să nu desfiinţeze instituţiile de stat româneşti din regiunile de la graniţa de vest, aşa cum s-a procedat cu Şcoala Normală din Cărei[270]. Desfiinţarea acestei şcoli era în total dezacord cu ceea ce membrii Comitetului Regional au susţinut mereu, întărirea morală şi materială a graniţei de vest a ţării.

La 4 iunie 1938, Comitetul Executiv l-a ales în funcţia lăsată liberă de profesorul Lupaş, pe Ştefan Meteş, directorul Arhivelor Statului din Cluj, membru al Academiei Române şi fost subsecretar de stat, deci o altă binecunoscută personalitate a vieţii sociale, naţionale şi ştiinţifice a Transilvaniei[271].

La 19 iunie 1939 îşi prezenta demisia şi secretarul general al Comitetului Regional, Aurel Gociman, unul din cei mai activi susţinători ai mişcării antirevizioniste[272]. Motivul demisiei a fost generat de mutarea locului de muncă la Bucureşti. La şedinţa Comitetului Executiv din 19 iunie 1939, Aurel Gociman a anunţat că a depus la Arhivele Statului din Cluj, toate documentele privind activitatea ligii în Transilvania şi a prezentat inventarul acestor lucruri[273].

Din documentele depuse s-a constituit ulterior un fond, compus din 100 de dosare, care avea câteva zeci de mii de file şi care ne-a fost de mare ajutor în reconstituirea principalelor direcţii de acţiune ale mişcării antirevizioniste din Transilvania.

După manifestaţiile prilejuite de aniversarea a 20 de ani de la unirea Transilvaniei cu România, la 1 decembrie 1938, mişcarea antirevizionistă s-a stins treptat, datorită imposibilităţii organizării acţiunilor pe care şi le doreau conducătorii ei.

---

[269] Cu toate acestea, se arăta în raportul întocmit de profesorul Lupaş, „am căutat ca în aceste împrejurări să menţinem veşnic acest organism, care suntem convinşi că nu va pierde niciodată din însemnătatea lui, căci ameninţarea graniţelor ţării noastre de la Răsărit şi Apus nu încetează." (*Ibidem*, Dosar 50/1934-1938, fila 158).

[270] *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938, fila 341.

[271] *Ibidem,* Dosar 50/1934-1938, fila 66 şi Dosar 51/1934-1938, fila 394.

[272] Într-o scrisoare adresată tot Ia 19 iunie 1939 lui Ioan Lupaş, cu care a colaborat 5 ani pentru conducerea mişcării antirevizioniste din Transilvania, Aurel Gociman făcea următoarele aprecieri asupra personalităţii fostului preşedinte al Comitetului Regional: „Exemplul pe care l-am avut din partea d-voastră, a fost o îmbărbătare pentru mine şi m-a făcut să depun întreaga mea putere de muncă şi însufleţire pentru cauza în care am crezut şi în care mai conţinu a crede." (*Ibidem,* Dosar 46/1934-1937, fila 17).

[273] *Ibidem,* Dosar 51/1934-1938,fila 346.

Pentru anul 1939, documentele confirmă faptul că în majoritatea localităţilor Transilvaniei, organizaţiile Ligii Antirevizioniste Române şi-au suspendat activitatea, la fel cum s-a întâmplat cu filialele Astrei, sau cu a celorlalte asociaţii şi societăţi patriotice[274].

Criticând poziţia regimului carlist faţă de Liga Antirevizionistă Română, Stelian Popescu, în memoriile sale, arăta că odată cu venirea guvernului Armând Călinescu, la 7 martie 1939, i s-au interzis acestei organizaţii orice acţiuni, până şi ţinerea adunărilor generale anuale, pentru darea de seamă a gestiunii băneşti[275].

Minimalizând importanţa acţiunilor cu caracter antirevizionist, desfăşurate în ţară şi în străinătate sub egida L.A.R., regimul carlist a comis o gravă eroare prin faptul că a pierdut sprijinul întregii societăţi româneşti, care simţea nevoia să reacţioneze în faţa pericolelor care se prefigurau tot mai pregnant. Carol al II-lea dorea ca doar partidul său unic să devină liantul, care să mobilizeze societatea românească în faţa pericolelor interne şi externe.

În acest context se cuvine să menţionăm faptul că liderii mişcării antirevizioniste din Transilvania, înţelegând necesitatea realizării unei solidarităţi a naţiunii române în faţa pericolului revizionist, nu au desfăşurat acţiuni împotriva regimului carlist, care nu a luat măsuri împotriva agitaţiilor Ungariei pe plan extern şi nici nu a admis mitinguri de protest sau campanii de presă antirevizioniste.

Critici virulente la adresa regimului carlist au fost formulate însă de organizaţia de tineret a Partidului Naţional Ţărănesc din Ardeal şi Banat,

---

[274] O notă a Inspectoratului de Jandarmi Cluj, din 19 martie 1939, arăta că „Liga Antirevizionistă din localitate, nu a început nici o activitate făţişe în contra revidicărilor revizioniste maghiare". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectorul de Jandarmi Cluj,* Dosar 14/1939, fila 39).
La 8 decembrie Comisariatul de Poliţie Abrud consemna că: „Liga Antirevizionistă, fostă sub preşedenţia d-lui Ioan Mitar şi-a suspendat activitatea, astfel că în decursul prezentului an, nu a ţinut nici o conferinţă sau adunare. Filiala asociaţiei Astra, nu a avut nici un fel de activitate în decursul acestui an." (Arhivele statului filiala Alba, Fond: *Chestura de Poliţie,* Dosar 51/1939,fila 47).
La 12 decembrie 1939, o notă informativă a Poliţiei oraşului Alba Iulia menţiona că „există o singură asociaţie politică, sub numele de Liga Antirevizionistă, care în anul curent nu a avut nici un fel de activitate." (*Ibidem*, fila 59).

[275] S. Popescu, *Memorii,* p. 157.

care intenționa să publice un manifest în legătură cu agitațiile revizioniste de la Budapesta[276].

Suspendarea mişcării antirevizoniste din Transilvania nu a liniştit însă agitațiile Ungariei, aşa cum doreau autoritățile, dar a adus prejudicii cauzei româneşti prin izolarea politică, internă şi externă, la care a fost supus regimul carlist.

Aprecierea activității
Comitetului Regional

Acțiunile desfăşurate sub egida C.R. pentru Transilvania al L.A.R. au rămas în conştiința colectivă ca un protest vehement față de cei care doreau să-i înstrăineze pe ardeleni de la patria mamă. Din documentele menționate în acest capitol, rezultă că mişcarea antirevizionistă din Transilvania şi-a atins scopul propus, atât în țară,cât şi în străinătate. Astfel, în țară şi mai ales în Transilvania s-a creat o stare de spirit profund antirevizionistă în rândul populației, care ar fi sprijinit orice decizie politică a cercurilor guvernante, menită să apere integritatea frontierelor naționale. Prin publicațiile şi acțiunile desfăşurate în străinătate, Comitetul Regional a reuşit să reducă din avansul luat de propaganda revizionistă la începutul deceniului patru şi să demaşte neadevărurile pe care aceasta se baza.

Lucrul acesta nu ar fi fost posibil, dacă atât la nivelul Comitetului Regional, cât şi al tuturor localităților Transilvaniei, cei care s-au angajat în mişcare nu şi-ar fi pus în joc toate forțele, pentru a afirma dreptatea antirevizionismului românesc în țară şi în străinătate.

De altfel, Comitetul Regional din Cluj a fost cel mai bine organizat dintre toate comitetele din țară şi a fost apreciat pentru că a obținut cele mai importante realizări pe linia luptei antirevizioniste.

Acest lucru a fost recunoscut chiar şi de adversarii din țară şi din străinătate ai Ligii Antirevizioniste Române. Sunt cunoscute campaniile de presă declanşate în ziarele bucureştene „Adevărul", „Dimineața", „Zorile" şi „Lumea românească", împotriva lui Stelian Popescu de ziariști precum: Zaharia Stancu, Victor Eftimiu, Micea Damian, Lascăr Antoniu şi alții pentru diferite episoade din cariera lui şi pentru faptul că ar fi obținut

[276] Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Parchetul General al Curții de Apel Cluj,* Dosar 29/1938, fila 24.

beneficii personale de pe urma situării în fruntea Ligii Antirevizioniste Române[277].

Referitor la această campanie, Stelian Popescu nota în memoriile sale că ar fi fost pornită din ordinul lui Carol al II-lea şi a Elenei Lupescu. El motivează acest lucru prin faptul că cei doi nu au putut uita că Stelian Popescu, în calitate de ministru de justiție, a participat la redactarea testamentului regelui Ferdinand, prin care prințul Carol era dezmoştenit. Din ordinul Elenei Lupescu, Victor Eftimiu a publicat o broşură, Jos laba de pe tricolor", în care a adunat toate atacurile împotriva lui Stelian Popescu. Această broşură a fost găsită în casa doamnei Lupescu în peste 1000 de exemplare, când a fugit din țară, după abdicarea regelui[278].

în timpul guvernării lui Armând Călinescu, i s-a intentat un proces lui Stelian Popescu, pe motiv că „Societatea Drajna", pe care o conducea, exploata nişte păduri, care aparțineau țăranilor din zonă şi care ar fi fost acaparate prin falsificare de acte. Procesul a dat câştig de cauză lui Stelian Popescu, societatea Drajna continuându-şi activitatea[279].

Este cunoscut de asemenea faptul că Nicolae Iorga a condamnat atitudinea ziarelor „Adevărul" şi „Dimineața", pentru campania lor, menită să aducă deservicii antirevizionismului românesc[280].

In această polemică a fost atras şi Comitetul Regional din Cluj, datorită unui articol din „Lumea Românească", care insinua că fondurile L.A.R. ar fi fost administrate incorect. În fața acestei provocări, conducerea Comitetului Regional a reacționat prompt printr-un comunicat de presă, difuzat tuturor

---

[277] Redăm pentru exemplificare câteva din articolele virulente la adresa lui Stelian Popescu: „Liga Antirevizionistă" de V. Eftimiu, în „Zorile", I, nr. 195; „Stelian Popescu - vipera de frontiere", de Mircea Damian, în „Lumea Românească", I, nr. 17, din 26 septembrie 1937; „Stelian Popescu şi timbrul antirevizionist", de M. Damian şi „A înnebunit Stelian Popescu?" de Z. Stancu, în „Lumea Românească", I, nr. 112, din 21 septembrie 1937; „Stelian Popescu - tâlhar al istoriei românești" de Geo Bogza. (*Ibidem,* nr. 111, din 23 septembrie 1937); „Cum a devenit Stelian Popescu, proprietarul Universului?" de L. Klaustian. (*Ibidem,* nr. 115, din 24 septembrie 1937).

[278] S. Popescu, *Memorii,* p. 158.

[279] *Ibidem*, p. 159.

[280] Într-o notă a Comitetului Regional, din 22 ianuarie 1937, se arăta că „profesorul Nicolae Iorga a condamnat în cuvinte aspre dar meritate acțiunea celor două ziare." (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 54/1934- 1939, fila 94).

ziarelor importante din țară, în care erau condamnate insinuările lipsite de temei ale celor de la „Lumea Românească”[281].

Aceiaşi ziarişti recunoşteau însă, chiar în articolele critice la adresa lui Stelian Popescu, rezultatele deosebite obținute de Comitetul Regional pe linia luptei antirevizioniste. Astfel, Mircea Damian în „Lumea Românească” din 26 septembrie 1937, analizând modul defectuos de organizare şi acțiune a Ligii Antirevizioniste Române în țară, arăta că Transilvania avea o situație cu totul excepțională, datorită faptului că problema antirevizionistă avea un caracter mai presant şi că în fruntea Comitetului Regional se afla profesorul Ioan Lupaş. Autorul articolului lăuda Comitetul Regional pentru că a tipărit broşuri, calendare şi reviste de propagandă în diferite limbi şi că a reuşit să stângă un fond apreciabil, subvenționând şi acordând premii pentru lucrările cu caracter antirevizionist. În încheierea aprecierilor sale, Mircea Damian arăta că în general acțiunea Comitetului Regional pentru Transilvania era incomparabil mai intensă decât cea a centrului[282]

---

[281] Iată conținutul acestei note de protest la adresa ziarului „Lumea Românească”: „Comitetul Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române ține să se ştie că gestiunea sa a fost controlată cu deamănuntul şi a fost prezentată adunărilor generale anuale din 19 mai 1935, 26 aprilie 1936 şi 25 aprilie 1937. Ținem să respingem cu indignare insinuarea cu privire la gestionarea fondurilor L.A.R., pentru că ea atinge cinstea personală şi patriotismul a mii de persoane din fruntea tuturor straturilor sociale româneşti din Transilvania, între care înalți Prea Sfinții Mitropoliți şi Episcopi ai bisericilor noastre naționale, foşti şi actuali miniştri, profesori universitari, medici, avocați etc., care conduc mişcarea antirevizionistă din această parte a țării şi stau în fruntea a celor aproape 700 de comitete județene şi comunale ale Ligii Antirevizioniste Române. Înfierăm cu disprețul opiniei publice româneşti din această parte a țării, pe toți aceia care în loc să dea o mână de ajutor acțiunii naționale ce tinde să asigure intangibilitatea hotarelor patriei noastre întregite, caută să compromită pe cei ce stau în fruntea acestei mişcări şi dau arme în mâinile duşmanilor țării noastre.
Pentru ca oricine, care ar căuta să lovească în Liga Antirevizionistă Română şi în marile interese naționale pe care le reprezintă, să se convingă cât de mult aceasta reprezintă unanimitatea conştiinței şi a opiniei publice româneşti din Transilvania.
Pe de altă parte, pentru a vedea cei de la „Lumea românească” în cine au lovit, atacând Liga Antirevizionistă Română, dăm mai jos numele conducătorilor Comitetului Regional din Transilvania ... „Lista semnăturilor începea cu preşedinții de onoare, în fruntea cărora se afla Î.P.S. Nicolae Bălan. Mitropolitul Ardealului.” (*Ibidem*, Dosar 30/1939, fila 19).

[282] Autorul articolului menționa în continuare că, din această cauză şi din faptul că organizația centrală de la București nu a acordat nici un ajutor şi l-a stingherit în activitate, Comitetul Regional din Cluj a primit completă autonomie, ceea ce conducerea centrală a ligii a acceptat în mod tacit. („Lumea Românească”, I, nr. 117, din 16 sept. 1937).

În ceea ce priveşte ecoul extern al activităţii Comitetului Regional din Cluj, redăm un pasaj dintr-un document care evidenţia faptul că cea mai bună dovadă că acţiunea antirevizionistă declanşată în Transilvania, a pus piedici serioase revizionismului maghiar, era faptul că presa de la Budapesta s-a ocupat în nenumărate rânduri de activitatea Comitetului Regional, exprimându-şi îngrijorarea faţă de poziţia câştigată de acesta pe plan internaţional[283].

Concluzii

Înfiinţarea Ligii Antirevizioniste Române şi a Comitetului Regional pentru Transilvania a determinat organizarea mişcării antirevizioniste româneşti, pentru a fi cât mai bine cunoscută în ţară şi în străinătate.

Conştienţi de avansul luat de propaganda revizionistă ungară şi văzând că statul trata cu indiferenţă problema afirmării dreptăţii cauzei româneşti, conducerea Comitetului Regional şi-a luat această dificilă sarcină, de a elabora materiale de propagandă antirevizionistă. Pornind de la tot ce apărea în publicistica mondială referitor la revizionism, conducătorii Comitetului Regional al Transilvaniei, ei înşişi oameni de ştiinţă cu reputaţie internaţională, au editat un buletin antirevizionist, în care făceau cunoscute acţiunile şi materialele antiromâneşti apărute în ţară şi în străinătate. Prin cunoaşterea argumentaţiei propagandei revizioniste se puteau mai uşor contracara elementele neştiinţifice, care stăteau la baza acestei teorii.

Sporirea literaturii antirevizioniste româneşti s-a făcut, după cum am văzut, prin sprijinirea ziarelor declarat antirevizioniste ca: „Gazeta Antirevizionistă" din Arad, „Noua Gazetă de Vest" din Oradea, „Glasul Hotarelor" din Satu Mare, „Tribuna Silvaniei" din Şimleul Silvaniei, „Neamul Nostru" din Sfântu Gheorghe, „Glas Românesc" din Odorhei şi „Gazeta Ciucului" din Gheorghieni.

În rândul materialelor cu caracter periodic, putem încadra şi calendarele antirevizioniste anuale, care aveau ca obiectiv principal difuzarea spiritului antirevizionist în lumea satelor.

Trebuie să precizăm că nici un document din fondul cercetat nu a evidenţiat o atare stare de fapt. Este adevărat însă faptul că după trimiterea procentului din încasările cotizaţiilor şi timbrelor, Comitetul Regional îşi organiza singur bugetul, în funcţie de acţiunile pe care le preconiza. Darea de seamă asupra veniturilor şi cheltuielilor era riguros reglementată şi se prezentau rapoarte la adunările generale.

283 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 1/1932-1938, fila 19.

Combaterea ştiinţifică a argumentaţiei revizioniste s-a făcut prin „Revue de Transylvanie", care în cele 23 de numere în 10 volume, apărute între 1934 şi 1945, au făcut cunoscut străinătăţii adevărul şi dreptatea cauzei româneşti.

Studiilor şi articolelor publicate în această revistă de mare autoritate ştiinţifică le-au urmat, în mod firesc, lucrările cu caracter antirevizionist, dintre care s-au remarcat cele din domeniul dreptului internaţional, scrise de Gh. Sofronie, C. I. Bardoşi, C. I. Codorcea etc. Făcând o statistică a lucrărilor cu caracter antirevizionist, apărute cu sprijinul Comitetului Regional, menţionăm că cele 34 de titluri au acoperit toate domeniile ştiinţifice atacate de propaganda revizionistă. Lucrările menţionate, alături de alte materiale au constituit baza expoziţiilor antirevizioniste organizate de Comitetul Regional, în Cluj şi în alte oraşe ale ţării. Slaba preocupare pentru popularizarea acestor lucrări în străinătate, pe care au dovedit-o cercurile guvernamentale, a făcut ca în străinătate să nu poată fi organizate expoziţii antirevizioniste, deşi Comitetul Regional a făcut demersuri pentru o expoziţie la Paris.

O altă direcţie a mişcării antirevizioniste din Transilvania a reprezentat-o organizarea manifestaţiilor şi a adunărilor populare, în care se protesta împotriva încercărilor de a modifica frontierele naţionale ale statului român. Perfecta conlucrare între elite şi mulţimi pe tărâmul luptei antirevizioniste s-a validat şi cu prilejul conferinţelor cu caracter antirevizionist pe care conducătorii ligii le-au susţinut în toată ţara. Remarcabil rămâne faptul că printre conferenţiari s-au numărat şi etnici maghiari, ca S. Fényes şi Gh. Ferenczy, care erau convinşi că politica revizionistă cultivată într-un climat de intoleranţă, nu servea decât scopurilor egoiste ale castei marii aristocraţii maghiare. Prestigiul ştiinţific al conducătorilor Comitetului Regional, a fost folosit pentru susţinerea de către aceştia a conferinţelor cu caracter antirevizionist în străinătate, cu scopul de a schimba imaginea României, deteriorată de atacurile continue ale propagandei revizioniste. Respectându-şi numele şi poziţia în cadrul ligii, profesorul loan Lupaş a susţinut cele mai multe conferinţe cu caracter antirevizionist în străinătate.

Apreciind la adevărata valoare rolul pe care îl putea juca diaspora românească în sprijinirea cauzei antirevizioniste, conducătorii Comitetului Regional au stabilit legături cu românii din străinătate, pentru susţinerea antirevizionismului românesc.

O mare atenţie a fost acordată extinderii relaţiilor de prietenie cu personalităţile vieţii politice, culturale şi ştiinţifice din străinătate, pentru a face cunoscută opiniei publice mondiale dreptatea cauzei româneşti.

Pentru a diversifica aria acțiunilor cu caracter antirevizionist, Comitetul Regional a sprijinit ridicarea unor biserici ortodoxe şi greco-catolice, a unor monumente, troițe sau plăci comemorative, în cinstea martirilor neamului românesc.

În scopul difuzării stării de spirit antirevizioniste la nivelul global al societății româneşti, Comitetul Regional a avut raporturi de colaborare în această direcție cu organizațiile studențeşti, cu cele de femei, cu asociațiile cultural-patriotice şi cu instituțiile economice, de învățământ, culturale şi religioase. Scopul acestei colaborări viza dezvoltarea şi afirmarea antirevizionismului organic românesc. Alături de antirevizionismul ştiințific, promovat de elita intelectualității româneşti, antirevizionismul organic era menit să sensibilizeze cercurile politice din țară şi din străinătate față de pericolul revizionist.

Comitetul Regional din Cluj a acționat pentru întărirea antirevizionismului organizat, promovat de statul român, pentru ca toate cele trei componente ale antirevizionismului românesc să acționeze unitar. Prin memorii, moțiuni, propuneri de măsuri cu caracter antirevizionist, Comitetul Regional din Cluj a încercat să impulsioneze latura antirevizionistă în dezvoltarea politicii externe a României. De multe ori însă, cercurile guvernamentale nu au apreciat îndeajuns propunerile Comitetului Regional şi nici semnalele de alarmă, privind pericolul revizionist, care câştiga tot mai mulți adepți în deceniul patru.

Din acesta cauză, de multe ori, între conducerea L.A.R. şi guvern au avut loc stări tensionate, care au degenerat în campanii de protest, împotriva unor gafe ale unor miniştri.

Situația de criză între conducerea L.A.R. şi guvern, a intervenit în timpul regimului de autoritate monarhică a lui Carol al II-lea, care a interzis orice acțiune cu caracter antirevizionist. Tot ceea ce s-a înfăptuit cu mari eforturi, începând cu ziua de 1 Decembrie 1932, a fost compromis de această decizie eronată a monarhului, care nu a realizat implicațiile interne şi internaționale ale gestului său. Lovind în Stelian Popescu, căruia îi purta o veche ranchiună, Carol al II-lea, a decapitat practic mişcarea antirevizionistă, în momentul în care avea nevoie de susținerea poporului, pentru a păstra intacte frontierele statului național.

Conducerea Comitetului Regional din Transilvania s-a văzut în imposibilitatea realizării programului de acțiuni, menite să răspundă provocărilor revizioniste, care se intensificau din ce în ce mai mult. Şirul de

demisii ale conducătorilor mişcării antirevizioniste din Transilvania, a exprimat protestul acestora faţă de restricţiile impuse de regimul carlist.

Cei cinci ani de luptă antirevizionistă în care s-a implicat Comitetul Regional din Cluj, nu au fost însă zadarnici, datorită faptului că populaţia din Transilvania şi din întreaga ţară era pregătită ca la chemarea autorităţilor să-şi pună în pericol viaţa, bunul cel mai de preţ al omului, pentru apărarea celui mai mare dar pe care l-au primit de la înaintaşi, statul naţional unitar român.

Acţiunile cu caracter antirevizionist desfăşurate sub patronajul Comitetului Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române, au contribuit decisiv la dezvoltarea spiritului de solidaritate naţională în această parte a ţării. Prin implicarea Comitetului Regional în organizarea şi conducerea mişcării antirevizioniste din Transilvania cele trei componente ale antirevizionismului românesc au fost activizate.

În primul rând s-a impulsionat dezvoltarea *antirevizionismului ştiinţific românesc*, prin stimularea apariţiei lucrărilor şi publicaţiilor unor specialişti recunoscuţi în lumea ştiinţei. Cu mijloacele modeste de care a dispus, Comitetul Regional a reuşit să contribuie la răspândirea şi afirmarea antirevizionismului românesc pe plan internaţional.

În al doilea rând, prin memoriile şi propunerile făcute guvernului sau chiar regelui, Comitetul Regional a contribuit la stimularea *antirevizionismului organizat*. Chiar dacă nu li s-a dat întotdeauna curs, propunerile membrilor Comitetului Regional au fost apreciate pentru rigurozitatea şi oportunitatea cu care erau semnalate problemele cheie ale Transilvaniei. Chiar dacă nu a recunoscut direct importanţa mişcării antirevizioniste, Carol al II-lea s-a folosit de serviciile profesorului Silviu Dragomir, ca ministru al minorităţilor, în perioada aprilie 1939-iulie 1940.

În al treilea rând, prin organizarea în teritoriu a celor aproape 700 comitete şi prin acţiunile pe care acestea le-au desfăşurat, Comitetul Regional din Cluj a contribuit la activizarea *antirevizionismului organic românesc*, prin crearea stării de spirit profund antirevizioniste, care a dus la solidarizarea societăţii româneşti, ameninţată de pericolul revizionist.

Concluzionând putem aprecia că mişcarea antirevizionistă din Transilvania, aflată sub patronajul Comitetului Regional din Cluj, s-a desfăşurat, cu rezultate foarte bune, atât pe plan intern cât şi pe plan internaţional, meritând prin aceasta să fie cunoscută şi apreciată la adevărata ei valoare şi semnificaţie.

CAPITOLUL VII

Starea de spirit profund antirevizionistă în rândul populației din Transilvania

Perioada 1934-1938

Mişcarea antirevizionistă din Transilvania, declanşată la începutul deceniului patru al secolului XX a avut ca efect crearea unei stări de spirit profund antirevizioniste, care s-a extins în întreaga țară, cuprinzând societatea românească în toate structurile ei.

Momentul apariției acestei stări de spirit a fost determinat de transformarea antirevizionismului organic pasiv, într-unui activ la începutul deceniului IV sub impulsul necesității de a da cercurilor politice, suportul necesar desfăşurării acțiunilor diplomatice, menite să apere ordinea stabilită prin tratatele de pace.

Manifestând deosebită grijă față de starea de spirit a populației, cercurile guvernante au acționat pentru calmarea spiritelor agitate de propaganda revizionistă internă şi externă. După depunerea moțiunii celor 168 deputați englezi în camera Comunelor, în noiembrie 1933, care cerea guvernului englez să aducă chestiunea revizuirii Tratatului de la Trianon înaintea Ligii Națiunilor, guvernul român a luat măsuri pentru liniştirea populației din Transilvania. Într-o adresă a Preturii Plăşii din Petroşani trimisă la 1 februarie 1934, se cerea ca „preoții, învățătorii, şefii autorităților comunale să aducă la cunoştință tuturor locuitorilor că Transilvania e unită cu Vechiul Regat pentru totdeauna, împrăştiind astfel din sufletul populației rurale, orice nedumerire şi teamă”[1].

Cu toate că în Transilvania, la acea dată, nu erau înființate prea multe comitete ale Ligii Antirevizioniste, populația şi-a făcut cunoscută atitudinea net antirevizionistă, fiind hotărâtă să-şi apere frontierele, chiar cu prețul sacrificiului suprem[2].

---

1 Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Parohia greco-catolică Paroşeni,* Dosar 1/1034, fila 32.

2 *Ibidem.*

Această atitudine era dorită de cercurile guvernamentale, care erau interesate să cunoască starea de spirit creată în ţară de evoluţia evenimentelor internaţionale.

Era necesară cunoaşterea poziţiei diferitelor straturi ale societăţii, ale organizaţiilor şi grupărilor politice, precum şi a discuţiilor, comentariilor şi manifestărilor care se produceau[3].

Documentele de arhivă evidenţiază faptul că cercurile guvernamentale erau interesate de sondarea stării de spirit a populaţiei, de-abia când politica externă a Germaniei naziste a luat un curs periculos pentru pacea Europei. Acest moment a fost considerat de guvernanţii români, denunţarea pactului de la Locarno de către Germania în 1936.

Este semnificativ faptul că asemenea sondaje nu au fost cerute înainte de 1936, cu toate că până la acea dată se consumaseră numeroase indicii ale apropierii ungaro-italiene, pe linia susţinerii revizionismului. Dovada acestui fapt este că diplomaţia românească a apreciat corect că numai prin implicarea unei puteri de rangul Germaniei, politica revizionistă a Ungariei va putea avea succes.

Rapoartele trimise evidenţiau susţinerea de către populaţia românească a punctului de vedere francez, care condamna acţiunea Germaniei[4].

Teama de un viitor război mondial a reapărut şi a creat multă îngrijorare în rândul populaţiei, indiferent de naţionalitatea etnică.[5] Această teamă a

---

[3] Într-un ordin circular emis de Inspectoratul de Poliţie Cluj, la 16 martie 1936, se cereau rapoarte despre starea de spirit a populaţiei, în urma denunţării pactului de la Locarno, de către Germania. După enumerarea elementelor de interes pentru alcătuirea raportului se preciza: „Avem onoarea să binevoiţi a lua măsuri pentru urmărirea acestei chestiuni în sensul indicat, raportând fără nici o întârziere constatările făcute, bazate însă pe fapte certe şi indicându-se şi sursa pentru fiecare, prezentul ordin având un caracter strict confidenţial." (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliţie*, Dosar 74/ 1936, fila 11).

[4] Într-o notă a Chesturii de Poliţie Deva, din 30 martie 1936 se arăta că: „Populaţia românească, în majoritate susţine punctul de vedere al Franţei, condamnând atitudinea Germaniei, care este provocatoare şi care nu urmăreşte decât tulburarea liniştii în Europa, sub pretext că cere egalitate de tratament pentru înarmări, căutând în realitate, ca fără nici o stânjenire să se poată înarma". (*Ibidem*, fila 12).

Într-un alt raport, care analiza starea de spirit a populaţiei oraşului Simeria, la 24 martie 1936, se menţiona că: „nimeni din populaţia românească nu admite gestul Germaniei". (*Ibidem*, fila 18).

[5] Raportul Comisariatului de Poliţie Haţeg, evidenţiază la 25 martie 1936 că: „Toţi cetăţenii din acest sector fără deosebire de naţionalitate, sunt îngrijoraţi şi cu teamă de un viitor război mondial ". (*Ibidem*, fila 14).

apărut datorită faptului că din nou, Germania a luat inițiativa unei politici agresive, așa cum făcuse şi în preajma primului război mondial[6].

Populația minoritară, maghiară şi germană a evitat discuțiile publice sau manifestațiile pe marginea denunțării pactului de la Locarno de către Germania[7].

Sensibilizată la efectele situației internaționale asupra poziției României, populația românească era conştientă de faptul că Ungaria va urma Germania în orice condiții, datorită poziției identice a celor două state în problema revizuirii tratatelor[8].

Conştientă de gravitatea situației, populația românească era hotărâtă să lupte cu arma în mână, pentru apărarea statului național[9].

Această stare de spirit s-a perpetuat pe tot parcursul deceniului IV, cu toate că propaganda revizionistă maghiară a încercat prin toate mijloacele să anihileze voința populației românești de a-şi apăra țara cu prețul oricărui sacrificiu.

---

6 „Unii cred că va fi război - menționa raportul Comisariatului Poliției Hunedoara, din 24 martie 1936 - pentru că Germania nu va respecta hotărârea luată de către puterile semnatare." (*Ibidem*, fila 16).

7 Un document asemănător, vizând populația comunei urbane Simeria arăta că: „populația minoritară, ungurii şi germanii, evită o discuție în mod public pentru a nu se divulga că se complac cu atitudinea luată de Germania. Manifestațiuni sau mişcări în legătură cu evenimentele sau în semn de simpatie pentru Germania, nu s-au încercat de nici o organizație sau grupare românească sau minoritară, iar discuțiile şi comentariile se fac în sensul celor publicate de ziarele româneşti sau minoritare." (*Ibidem*, fila 18).

8 Chestura de Poliție Deva, evidența în raport că: „în cazul când nu s-ar ajunge la o soluție împăciuitoare şi din această cauză s-ar ivi război, toată suflarea românească este de acord cu Franța, deoarece în această situație Ungaria ar merge alături de Germania, visul său fiind revizuirea tratatelor de pace, sperând astfel că alăturându-se la Germania ar putea mai uşor să-şi înfăptuiască acest vis pe calea armelor." (*Ibidem*, fila 12).

9 În raportul Comisariatului de Poliție Hațeg, din 25 martie 1936, se menționa: „Spiritul populației române este foarte mulțumitor, deoarece sunt gata în oricare moment a satisface cerințele, pentru a-şi apăra Tronul şi Țara, pentru păstrarea libertății şi ca să nu fie subjugați de altă națiune. Aceste constatări s-au făcut de noi, chiar în pătura țărănească, care în oricare moment este gata pentru a prinde armă pentru a-şi apăra patria iubită şi pământul strămoşesc." (*Ibidem*, fila 14).

Starea de spirit a populaţiei transilvănene în 1938

Începând cu 1938, posturile de radio din Ungaria, exploatând la maximum evenimentele internaţionale, au creat o stare de tensiune în rândul populaţiei româneşti prin pronosticarea satisfacerii pretenţiilor referitoare la Transilvania[10]. Propaganda revizionistă a picurat cu iscusinţă în sufletul românilor ideea că ţara nu ar fi suficient de pregătită pentru a face faţă unui război[11].

Efectele propagandei revizioniste au fost amplificate de faptul că tocmai în acele momente critice din toamna anului 1938, factorii de decizie ai ţării, prin măsurile restrictive pe care le-au adoptat, au lovit şi în acţiunea antirevizionistă românească[12].

La sporirea îngrijorării au contribuit rezultatele cu care s-a încheiat Conferinţa de la München, din 30 septembrie 1938. Rapoartele despre starea de spirit a populaţiei româneşti au evidenţiat faptul că opinia publică de la noi a comentat mult evenimentele din Cehoslovacia, exprimându-se favorabil faţă de atitudinea României, cu ocazia acestor evenimente[13].

Evenimentele externe de la începutul lunii noiembrie 1938, în legătură cu retrocedarea unor teritorii în favoarea Ungariei au determinat pe de o parte intensificarea propagandei revizioniste iar pe de altă parte, organizarea unor manifestaţii de simpatie de către o parte a minoritarilor maghiari din Transilvania.

Aceste manifestări au produs nemulţumiri în masa populaţiei româneşti, în rândul căreia s-a amplificat dorinţa de a acţiona pe orice cale, pentru menţinerea frontierelor naţionale intacte[14].

---

10 Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliţie al Ţinutului Mureş*, Dosar 4/1938, fila 28).

11 Această idee a fost evidenţiată într-un document care analiza starea de spirit a populaţiei din judeţul Făgăraş. (*Ibidem*, fila 53).

12 *Ibidem*, fila 93.

13 Un raport al Chesturii de Poliţie a Municipiului Alba Iulia, din 30 noiembrie 1938 arăta că: „Evenimentele internaţionale şi mişcările interne din cursul lunii noiembrie, atât la sate, cât şi la oraşe au produs îngrijorare în rândul populaţiei. Mişcarea minoritară este condamnată de întreaga suflare românească şi se constată unitatea de vederi şi sentimente naţionale, de conservare a statului şi de menţinere a graniţelor actuale." (*Ibidem*, fila 146).

14 *Ibidem.*

Un ecou deosebit pentru alimentarea speranţelor populaţiei româneşti, 1-a avut vizita regelui Carol al II-lea la Londra, Bruxelles şi Paris, din noiembrie 1938, care a contracarat oarecum pe plan intern, efectele produse de conferinţa de la München şi de succesul Ungariei obţinut în rectificarea frontierelor cu Cehoslovacia[15].

Referitor la revizuirea frontierelor dintre Ungaria şi Cehoslovacia, menţionăm că o parte a populaţiei săseşti din Transilvania a primit cu îngrijorare această veste, datorită tratamentului minorităţilor în fosta monarhie dualistă[16].

O sinteză foarte bine documentată asupra stării de spirit a populaţiei româneşti de la graniţa de vest la sfârşitul anului 1938, a fost făcută de conducerea Comitetului Regional al L.A.R., în memoriul trimis conducerii centrale de la Bucureşti, la 1 decembrie 1938. Memoriul specifica faptul că sinteza a fost alcătuită în urma unor „anchete amănunţite la graniţa de vest a ţării noastre[17].

Ancheta evidenţia în primul rând faptul că printre românii din această parte a ţării domnea în mod firesc o atmosferă de enervare, nefiind însă vorba despre panică[18]. În general, starea de spirit a populaţiei locale româneşti, era apreciată ca favorabilă şi memoriul arăta că statul: „făcându-şi datoria putea

---

15 Într-un raport al poliţiei Făgăraş, din 24 noiembrie 1938 se menţiona: „Evenimentul principal al timpului l-a format vizita Suveranului la Londra, Bruxelles şi Paris, ce a fost urmărită cu multă însufleţire de populaţia românească, ce a rămas entuziasmată de primirea ce i s-a făcut în străinătate şi în special la Londra, considerând că această vizită va avea ca scop încheierea unei amiciţii anglo-române, care să fie o chezăşie din partea Angliei în respectarea tratatelor de la Versailles şi Trianon, precum şi a unor legături trainice economice între aceste state." (Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliţie al Ţinutului Mureş,* Dosar 4/1938, fila 113).

16 Un raport al Poliţiei oraşului Blaj, din 5 noiembrie 1938 arăta că: „populaţia săsească din unele comune de pe raza judeţului Târnava Mică manifestă nemulţumiri faţă de statul maghiar în legătură cu fixarea graniţelor între Ungaria şi Cehoslovacia. Intelectualii saşi, chiar şi unii ţărani mai pricepuţi spun că toată lumea cunoaşte purtările conducătorilor maghiari şi tratamentul la care sunt supuse minorităţile în statul maghiar şi mai ales tratamentul la care au fost supuşi minoritarii din Ardeal în timpul dominaţiei fostului stat Austro-Ungar." (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Inspectoratul de Poliţie al Ţinutului Mureş - Alba,* Dosar 5/1938, fila 9).

17 Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Liga Antirevizionistă Română,* Dosar 45/1934-1938, fila 127.

18 *Ibidem.*

conta cu siguranţă pe românii de aici, obicinuiţi cu lupta împotriva ungurilor”[19].

Despre lucrările de fortificaţii, care continuau de-a lungul graniţei de vest, se menţiona că acestea creau o stare de spirit foarte bună, făcând lumea românească încrezătoare. Românii din această parte a ţării, socoteau ca o măsură înţeleaptă, faptul că fortificaţiile erau făcute aproape de graniţă. Dacă fortificaţiile ar fi fost făcute mai în interior, acest lucru „ar fi pricinuit mare descurajare printre români, şi ungurii ar fi socotit că statul român ar fi renunţat la întinderea de pământ dintre graniţă şi fortificaţii”[20].

Memoriul evidenţia faptul că toată lumea de la graniţă dorea ca fortificaţiile să se termine cât mai repede pe toată întinderea frontierei, acest lucru având o importanţă deosebită, atât pe plan militar cât şi moral.

Se menţiona în continuare, că în timpul crizei cehoslovace, deasupra regiunii Satu-Mare şi la nord de aceasta, a zburat un avion ungar, care a lansat manifeste în limba maghiară şi ruteană[21].

Succesul revizionismului ungar a ridicat moralul minoritarilor maghiari, din Transilvania, care în multe locuri au trecut la provocări la adresa populaţiei româneşti. Memoriul sublinia că în acest scop, agenţii maghiari cutreierau toate oraşele şi satele Transilvaniei, răspândind tot felul de ştiri alarmante[22].

In contextul în care regimul carlist interzisese activitatea Ligii Antirevizioniste, memoriul evidenţia faptul că populaţia românească de la graniţa de vest aştepta un semn din partea autorităţilor centrale ale statului, pentru a începe o acţiune de solidarizare a tuturor forţelor româneşti din această parte a ţării[23]. Din păcate, regimul carlist nu a luat nici o măsură în acest sens, dar nu a ridicat nici interdicţia de acţiune a Ligii, care avea posibilitatea să declanşeze această operaţiune în întreaga Transilvanie.

---

19 *Ibidem,* fila 128.
20 *Ibidem*.
21 *Ibidem*.
22 *Ibidem,* fila 130.
23 *Ibidem,* fila 128.

Starea de spirit a populației românești şi raporturile cu cetățenii minoritari din Transilvania în 1939

Anul 1939 a adus pentru populația românească noi îngrijorări, datorită intensificării propagandei revizioniste. În oraşele mari din Banat şi Transilvania, propaganda revizionistă era susținută şi de minoritarii maghiari şi germani, care susțineau iminența anexării acestor teritorii la Ungaria şi întocmeau liste cu persoanele care vor ocupa posturile publice[24].

Din şirul acțiunilor minoritarilor maghiari înfierbântați de evoluția evenimentelor internaționale, menționăm şi răspândirea zvonurilor în sânul populației româneşti că pe lângă Ungaria, Bulgaria şi U.R.S.S. pregăteau declarații de război împotriva României, pentru ocuparea Dobrogei şi a Basarabiei[25].

Cei mai înfierbântați, adăugau inclusiv la obişnuitul „bună ziua" şi replica „totul înapoi" făcând aluzie la teritoriile pierdute prin Tratatul de la Trianon[26].

Rapoartele despre starea de spirit a populației din Transilvania la începutul anului 1939 evidențiau şi apropierea între minoritarii maghiari şi cei germani, bazată pe alianța celor două state, pornite să schimbe ordinea internațională pe baza unei politici de forță.

Minoritarii maghiari, în special, formulau ipoteze asupra unui ultimatum scurt primit de România din partea Ungariei, neacceptarea acestuia ducând la o ofensivă a armatei maghiare, sprijinită de voluntarii germani şi italieni[27].

---

[24] O notă a Inspectoratului de Poliție al Ținutului Mureş, din 18 ianuarie 1939 arăta că: „Starea de spirit în câteva oraşe din Banat şi Ardeal se prezintă detestabil pentru români, în timp ce minoritarii unguri şi germani fac o propagandă asiduă. Au avansat aşa de mult cu propaganda încât minoritarii unguri şi nemți dau ca o chestiune de luni, anexiunea la Ungaria. Astfel au fost fixate şi persoanele care vor ocupa posturile publice la Timişoara şi Arad." (Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş,* Dosar 4/1939, fila 53).

[25] Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliție Mureş - Alba,* Dosar 4/1939, fila 53.

[26] *Ibidem.*

[27] *Ibidem,* fila 57.

La rândul lor, minoritarii germani instigau pe concentrații de origine maghiară şi germană să nu se prezinte la unitățile militare, pentru că Transilvania va fi anexată în curând la Germania[28].

Încercări de destabilizare a țării au făcut şi comuniştii, care îndemnau pe soldați ca atunci când vor ajunge pe linia frontului să întoarcă arma asupra ofițerilor[29].

Izbucnirea războiului între Germania şi Polonia a sporit interesul unei părți a minorității maghiare din Transilvania, asupra evoluției evenimentelor internaționale. Un raport al poliției din Alba Iulia, din 19 septembrie 1939, sublinia că populația minoritară maghiară se interesa îndeaproape de evenimentele internaționale şi s-a putut observa că intelectualii maghiari, adunați câte 5-6 ascultau cu mult interes informațiile transmise de radio Budapesta, comentându-le apoi în defavoarea românilor. Se aprecia că aceştia erau în aşteptarea unor instrucțiuni, care urmau să fie primite din Ungaria, în privința atitudinii pe care trebuiau să o ia față de evenimentele din ultimul timp[30].

În afara maghiarilor şi germanilor, celelalte minorități naționale din Transilvania nu s-au bucurat de precipitarea evenimentelor internaționale din primele luni ale anului 1939. Între maghiari şi evrei exista chiar o răceală a raporturilor, datorită influenței politicii şi a măsurilor cu caracter antisemit din Ungaria. Acest lucru a determinat tendințele de ataşament şi loialitate ale evreilor față de statul român, evidențiate de rapoartele despre starea de spirit a populației[31].

Efortul propagandistic de scădere a moralului populației româneşti din Transilvania nu a fost răsplătit pe măsura investițiilor făcute, deoarece populația românească a reacționat demn în fața unor asemenea provocări[32].

---

28 *Ibidem,* fila 59.

29 *Ibidem*.

30 Idem, Fond: *Chestura de Poliție Alba Iulia,* Dosar 54/1939, fila 20.

31 Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş - Alba,* Dosar 4/1939, fila 57.

32 Într-o notă a Inspectoratului de Poliție al Ținutului Mureş - Alba, din 18 ianuarie 1939 se arăta : „Starea de spirit a populației româneşti în raza acestui inspectorat este bună, cu toată propaganda ce se face de unguri şi saşi prin întrebuințarea tuturor mijloacelor posibile, că Ardealul va fi anexat în scurt timp de către Ungaria cu ajutorul Germaniei şi Italiei. Românii au credință că acest lucru nu se va întâmpla, iar în cazul când s-ar încerca realizarea acestui deziderat, ei sunt decişi să lupte cu toată îndârjirea, până la ultimul om." (*Ibidem,* fila 56).

Într-un alt document emis de aceeaşi instituție la 20 mai 1939, se formulau următoarele aprecieri asupra atitudinii românilor în fața provocărilor la care erau

La jumătatea anului 1939, nota un raport al Chesturii de Poliție Alba Iulia, starea de spirit a populației era mai liniştită, în condițiile în care eventualitatea izbucnirii unui nou război european, era mai puțin probabilă ca în lunile trecute, când Germania a ocupat Cehoslovacia. La îmbunătățirea stării de spirit a populației româneşti, a contribuit, în concepția autorilor raportului şi deschiderea corpurilor legiuitoare şi anunțarea legiferării mai multor măsuri ca: noul statut al funcționarilor publici, legea agricolă, etc. Aceste măsuri, sublinia raportul, au adus în rândurile populației speranța de mai bine, dându-le tuturor un imbold pentru a munci cu toții la redresarea națională, fapt dovedit prin aderarea cu foarte mult entuziasm, a tuturor păturilor sociale, la înzestrarea armatei"[33].

Numeroase documente de arhivă atestă faptul că populația românească nu s-a lăsat coruptă de elementele revizioniste[34]. Mai mult însă, românii din Transilvania îşi afirmau deschis concepția lor antirevizionistă, fapt ce deranja mințile înfierbântate ale unor minoritari maghiari din Transilvania[35].

Din cele menționate rezultă că doar o parte a minorității maghiare şi germane din România era stăpânită de sentimentul revanşei, satisfăcut prin revizuirea frontierelor. Acest segment de populație a fost însă foarte activ, încercând să atragă atât pe conaționali cât şi populația românească.

Cam aceeaşi era starea de spirit a populației maghiare şi în Ungaria, unde foarte multă lume nu credea în ajutorul dezinteresat al Germaniei şi

supuşi: „Fără a provoca, răspundeau însă aşa cum ştie românul să răspundă atunci când vre-un minoritar ungur sau sas căutau a aduce cea mai mică jignire statului sau națiunii române. Nu au căutat câtuşi de puțin a se linguşi şi a se apropia de unguri, toți fiind pătrunşi în cel mai înalt grad de ideea că națiunea română e destul de puternică, ca să se apere contra oricărui duşman." (*Ibidem,* fila 205).

33 Idem, Fond: *Chestura de Poliție Alba Iulia,* Dosar 4/1939, fila 6.

34 O notă a Poliției de Reşedință Turda, din 5 martie 1939 arăta că: „Românii din Turda, sunt mari naționalişti. Nu frecventează casinele maghiare, ceea ce denotă că sunt foarte greu de a fi corupți de elementul revizionist". (Idem, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş - Alba,* Dosar 4/1939, fila 58).

35 Drept răspuns propagandei antirevizioniste a românilor şi articolelor din ziarul „Universul", instigatorii maghiari spuneau: „Ce mai are de spus România? Teritoriile pretinse de noi sunt promise de marile puteri şi le vom ocupa când va fi timpul oportun. Aceasta o ştie bine România şi când vom intra în acțiune, nu vom mai întreba nici pe cei de la „Universul", nici pe români dacă sunt de acord ori ba." (*Ibidem,* fila 57).

Italiei, prevăzând chiar un pericol pentru Ungaria de a fi înghiţită de marele ei partener[36].

Date despre starea de spirit
a populaţiei din Ungaria

Numeroase documente evidenţiază faptul că la începutul anului 1939, populaţia din Ungaria era nemulţumită din cauza guvernanţilor, care nu şi-au ţinut promisiunea de a înfăptui reforma agrară. Situaţia materială a majorităţii populaţiei rurale s-a înrăutăţit datorită rechiziţiilor de alimente şi animale ordonate de autorităţi[37]. Chestiunea agrară devenea din ce în ce mai acută, prin raportarea la noua lege contra evreilor[38].

Din aceste considerente, majoritatea populaţiei din Ungaria era convinsă că războiul sau revizuirea va aduce foloase doar magnaţilor aflaţi la conducerea ţării[39].

Lipsa de entuziasm a populaţiei faţă de propaganda revizionistă sau pentru susţinerea războiului, a îngrijorat autorităţile de la Budapesta, care au recurs la diferite mijloace pentru a crea o stare de spirit, menită să justifice acţiunile agresive, avute în vedere, pentru ocuparea teritoriilor revendicate[40]

---

[36] „Într-o notă a Inspectoratului de Poliţie din Târgu Mureş din 11 mai 1939. se redau informaţiile de la o româncă venită din Ungaria, care în luna martie a anului 1939 se afla la Budapesta. Aceasta arăta că: „Populaţia serioasă din Ungaria nu crede în expansiunea Ungariei cu ajutorul german şi italian, ci din contră prevede un permanent pericol din partea Germanici pentru Ungaria, care mai repede sau mai târziu va fi înghiţită de Germania." (*Ibidem,* fila 703).

[37] Arhivele Statului, Filiala Arad, Fond: *Colecţia de documente privind mişcarea muncitorească,* Dosar 58, 1939, fila 217.

[38] *Ibidem,* fila 128.

[39] „O notă a Poliţiei din Arad arăta: „Din informaţiile obţinute recent, rezultă că populaţia din Ungaria este contra războiului, declarând pe faţă că nu va lupta contra nimănui, lăsând să lupte magnaţii, care au chemat pe vremuri armatele române să-i scoată de sub teroarea bolşevismului." (*Ibidem,* fila 340).

[40] Referitor la situaţia din Ungaria, aceeaşi sursă menţiona că: „suflul războiului este primit fără prea mult entuziasm, pentru care motiv, guvernul prin oameni de încredere lucrează prin diferite mijloace, în special cu bani pentru ridicarea moralului populaţiei şi menţinerii lui în cadrul vederilor lor." (*Ibidem,* fila 128).

În ciuda măsurilor luate, campania revizionistă nu exprima sentimentul majorității populației din Ungaria, care se interesa mult mai puțin de chestiunea Ardealului, decât liderii populației maghiare din România[41].

Starea de spirit a populației românești din Ungaria era precară, datorită faptului că nu existau școli cu limba de predare română sau secții românești, singura instituție românească fiind biserica. Numeroase documente atestă faptul că preoții români erau molestați de autorități prin percheziții la domiciliu și alte măsuri de intimidare[42].

Modul cum a fost receptată în Transilvania propaganda revizionistă

Revenind la starea de spirit a populației din Transilvania, menționăm că începând cu luna martie a anului 1939, propaganda revizionistă a lansat zvonul că Ungaria ar avea de două ori mai mult armament decât România și că acest armament 1-a primit din Germania, care dorea ca Ungaria să fie cât mai bine înarmată, în vederea începerii unei acțiuni asemănătoare celei din 1914[43].

Pentru a produce panică în rândul populației românești din Transilvania, după invadarea Cehoslovaciei, membrii organizațiilor de propagandă revizionistă au lansat zvonul că în Ungaria ar fi fost înființată o bază de atac de către Germania, la 60 de kilometri de frontiera cu România, care includea și 200 de tancuri, pregătite pentru a servi la ofensiva armatei ungare împotriva României[44]

Un raport al Poliției din Sebeș, datat 18 septembrie 1939, menționa că „populația română discută cu toată rezerva, față de apropiatul trecut, când se vorbea pe față că Germania va invada țara noastră pe la Cernăuți, căci după Polonia, noi suntem pe lista celor condamnați”[45].

---

41 Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureș - Alba,* Dosar 4/1939, fila 703.

42 Din depozițiile unei romance venită din Ungaria reținem următoarele, față de situația preoților români din Ungaria în primăvara anului 1939: „Pe față nu-i maltratează, dar sunt molestați și bruscați pentru toate nimicurile, făcându-i să înțeleagă că sunt minoritari, acțiune ce îi face mai îndârjiți și-i îndepărtează și mai mult de unguri.” (*Ibidem.)*

43 *Ibidem,* fila 699.

44 *Ibidem,* fila 9.

45 Idem, Fond: *Chestura de Poliție Alba Iulia,* Dosar 54/ 1939, fila 23.

Pentru a împiedica acțiunea de concentrare a rezerviştilor la sate, ştirile tendențioase izvorâte din aparatul de propagandă revizionist, erau de-a dreptul fanteziste în comparație cu realitatea[46].

Măsurile luate pe plan militar de statul român au avut darul să tempereze fabulațiile despre pretinsa superioritate militară a Ungariei.

Mai mult însă, populația din Transilvania, maghiari şi români deopotrivă, apreciau calitatea armamentului românesc scos din depozite[47].

Cu foarte multă atenție erau urmărite evenimentele internaționale şi polarizările de interese care se prefigurau față de România.

Faptul că atitudinea Germaniei nu lăsa dubii asupra poziției sale față de România, a făcut ca populația românească să evidențieze dorința de război a acestui stat, comentând-o ca un efect al rasei, dornică de a stăpâni ceea ce nu-i aparține[48].

Cu toate că majoritatea populației românești era convinsă că armata ungară era susținută de Germania, încrederea în forța combativă a statului român era mare şi dezaprobarea față de atitudinea celor două state era afirmată în public[49].

---

[46] Nota Inspectoratului de Poliție al Ținutului Someş - Cluj din 9 aprilie 1939 arăta: „în ultimul timp s-a răspândit în populația din Ardeal şi în special printre țăranii de la sate, diferite ştiri tendențioase şi anume că: armata maghiară este foarte bine înzestrată, posedă pentru atacuri raze ucigătoare, gaze puternice, artilerie, mitraliere şi aviație mult superioară nouă şi alte năzdrăvănii". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Poliție Cluj,* Dosar 31/1939, fila 68).

Un alt document, datat 22 martie 1939, consemna zvonul că: „forțele maghiare fiind perfect prevăzute cu tot ce are tehnica modernă de până acum, vor izbi cu aşa mare putere, încât în foarte scurt timp vor ocupa întreg Ardealul". (Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş - Alba,* Dosar 4/1939, fila 57).

Comentând faptele, organele de poliție apreciau că: „aceste ştiri, care în realitate sunt nişte neadevăruri grosolane, lansate de membrii organizațiilor de propagandă ale iredentei maghiare, au ştiutul scop de a produce panică în popor." *(Ibidem,* fila 380).

[47] Un raport din 30 martie 1939 menționa: „minoritarii maghiari au declarat că au văzut armament ce nu credeau că arc România, că acum este pentru prima oară scos din depozite. Se observă de asemenea, o mare încredere şi mândrie în rândul populației române, în urma acestor veşti care sunt aduse şi de locuitorii români lăsați la vatră, atât de la sate, cât şi de la oraşe şi care au un moral foarte ridicat". (*Ibidem,* fila 227.)

[48] *Ibidem,* fila 702.

[49] *Ibidem,* fila 9.

Populația românească era neliniştită şi din cauza zvonurilor privind pretinsa mobilizare a armatei bulgare, care intenționa să ocupe Dobrogea în condițiile unui atac conjugat cu o ofensivă a Ungariei[50].

Raporturile României cu U.R.S.S. erau apreciate în funcție de diferitele zvonuri, care erau lansate. Astfel, propaganda revizionistă maghiară dădea ca sigură ocuparea Basarabiei de către Rusia Sovietică[51].

Mult mai rafinat, aparatul de propagandă al U.R.S.S. a lansat zvonuri că în cazul unui atac al Ungariei împotriva României, marele vecin de la răsărit va sări în ajutorul țării noastre[52]. Asemenea versiuni erau menite să creeze un curent de opinie favorabil U.R.S.S. şi să adoarmă vigilența guvernanților români.

Agravarea situației internaționale în primăvara anului 1939 a amplificat sentimentul de teamă față de izbucnirea unui nou război. Pe acest fond de deprimare produsă în sânul populației româneşti, chemarea sub arme a unor contingente a generat un sentiment tonic de solidaritate națională, care a fost sesizat datorită solicitudinii cu care cei chemați sub arme s-au prezentat la centrele de recrutare[53].

---

50 Un raport al Chesturii de Politie din Arad menționa: „In ceea ce priveşte starea de spirit a populației române, aceasta a intrat în calmul obişnuit, comentând doar cu o uşoară îngrijorare diversele versiuni, în special asupra unei pretinse mobilizări a Bulgariei, în scopul de a ataca România în colaborare cu Ungaria". (Arhivele Statului, Filiala Arad, Fond: *Colecția de documente referitoare la mişcarea muncitorească,* Dosar 58/1939, fila 167).

51 Analizând atitudinea minoritarilor maghiari de pe raza Inspectoratului de Poliție Mureş - Alba, un raport din 21 martie 1939, arăta că: unii mai şoptesc printre ei că Bulgaria va declara război României pentru ocuparea Dobrogei, la fel Rusia Sovietică va ocupa Basarabia, aşa că se va întâmpla cu România ca şi cu Cehoslovacia. (Arhivele Statului. Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Județului Mureş - Alba,* Dosar 4/1939, fila 53).

52 Într-un raport al Comisariatului de Poliție Petroşani din 20 martie 1939 se menționa: „Populația românească este în general liniştită, însă circulă anumite comentarii asupra celor întâmplate în Cehoslovacia. Trupele ruseşti ar fi venit la granița românească, ca în cazul în care ungurii ar încerca să intre în România, să ne sară în ajutor." (Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliție Deva,* Dosar 51/1939, fila 70).

53 „Gravitatea evenimentelor – nota un raport din 5 aprilie 1939 al Comisariatului de Poliție din Petroşani – şi situația grea față de care s-a văzut pusă țara noastră a fost primită de întreaga populație cu calmul necesar. Teama de izbucnirea unui nou război şi mai ales ororile unui conflict armat, au produs în sânul populației o profundă deprimare, care însă îmbinată cu un elan de însufleţire indescriptibil al rezerviştilor noştri chemați sub arme, au ajuns pe planul al doilea, tot timpul dominând dorința

Cu toate că populația românească era întrucâtva îngrijorată, văzând numărul mare de concentrați în ultimul timp, ea se manifesta solidar cu cei plecați să apere pământul sfânt al patriei[54].

Nu este mai puțin adevărat că şi comportamentul celor concentrați a fost la înălțime, dovadă că starea de spirit antirevizionistă nu s-a manifestat numai la nivelul convingerilor, ci şi la nivel atitudinal[55].

Exemplul de patriotism dat de concentrați a avut menirea să liniştească oarecum spiritele în rândul populației din Transilvania, în special cea de la frontieră. Această uşurare a venit şi de la faptul că România nu a fost atacată de trupele germane după lichidarea Cehoslovaciei, aşa cum propovăduiseră agenții iredentei maghiare[56].

Au existat însă şi cazuri de panică în rândul populației româneşti, mai ales în secuime, unde în special funcționarii români au fost supuşi unei acțiuni de intimidare permanentă. Acest lucru a determinat pe mulți funcționari români din această zonă, să-şi trimită familiile în locuri mai sigure, fapt ce a dus la naşterea unei stări generalizate de alarmism în rândul

---

fierbinte a fiecăruia de a se jertfi bucuros pentru apărarea integrității hotarelor strămoşeşti". (*Ibidem,* fila 81).

54 În raportul aceleiaşi instituții, la 23 martie 1939 se arăta că: „Prin gări, la plecarea trenurilor cu concentrați, familii de săteni îşi plâng pe cei plecați, blăstămând pe Hitler şi Ungaria – însă cei plecați sunt disciplinați şi toți în voie bună, strigând că nu vor da nici o brazdă ungurilor". (*Ibidem*, fila 74).

55 Raportul Comisariatului de Poliție Hunedoara, din 30 martie 1939 elaborat în urma evenimentelor internaționale şi a chemării sub arme a unor contingente arăta că: „moralul populației a fost foarte ridicat şi cu multă însuflețire, de nedescris, a răspuns acestei chemări, îndreptându-se imediat spre unitățile militare unde aparțin, îndeplinind astfel cea mai înaltă datorie față de țară." (*Ibidem,* fila 127.)

O notă informativă a Comisariatului de Poliție Abrud, din 28 martie 1939 arăta că: „starea de spirit a concentraților de la unitatea locală este bună, majoritatea concentraților o formează românii şi în special moții, a căror ținută e bună şi care au răspuns la concentrare din primele zile, cu înalt sentiment de patriotism". (Arhivele Statului, Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Jandarmi Cluj,* Dosar 14/1939, Fila 68).

56 Într-un raport al Comisariatului de Poliție Arad se menționa: „Populația românească, din oră în oră pare a fi mai liniştită, începând să-şi preia lucrările obişnuite, de toate zilele, fiind în perfectă cunoştință că pericolul cel mare şi cauzele care au neliniştit populația timp de peste 10 zile au trecut." (Arhivele Statului, Filiala Arad, Fond: *Colecția de documente referitoare la mişcarea muncitorească,* Dosar 58/1939, fila 162).

populației românești și a încurajat gesturile de intoleranță ale minoritarilor maghiari, aflați în solda revizioniștilor de la Budapesta[57].

În restul Transilvaniei nu au fost însă semnalate situațiile de panică mai sus menționate. Chiar și în situații foarte dificile, cum a fost de pildă perioada imediat următoare asasinării primului ministru Armând Călinescu, populația românească a găsit resurse să se încurajeze singură, preferând sacrificiul suprem, decât să cadă din nou în robia străină[58].

Anul 1940 a adus noi îngrijorări pentru locuitorii Transilvaniei, datorită intensificării acțiunilor cu caracter iredentist orchestrate de Budapesta. Astfel Centrala Comunității Maghiare din România, cu sediul la Cluj a răspândit printre ungurii din întreaga țară, o broșură, în care se arătau normele după care trebuiau organizate comunitățile locale, pentru a acționa la consemnele primite[59]. În regiunea locuită de secui, oficinele maghiare au pregătit o acțiune revoluționară în cazul când teritoriile revendicate de Ungaria nu vor fi cedate de statul român prin negocieri[60].

Marii proprietari din Ungaria, ale căror pământuri au fost expropriate de statul român și împărțite țăranilor din Transilvania, în cursul verii anului 1940 au început să trimită scrisori primăriilor, în care dădeau dispoziții ca țăranii să dispună în favoarea lor de jumătate din recolta anului respectiv[61].

---

[57] Raportul Poliției de Reședință Târgu Mureș, din 1 aprilie 1939 arăta că unii funcționari români din regiunea săcuiască Valea Nirajului, Județul Mureș, își trimit familiile pe la rude în ținuturi românești de frica ungurilor. Cum această acțiune dă naștere unei stări de alarmism în rândurile populației românești și o încurajare pentru unguri, Poliția orașului Târgu Mureș a adus cazul atât la cunoștința Legiunii de Jandarmi Mureș cât și a Prefecturii Județului Mureș." (Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureș,* Dosar 4/ 1939, fila 298).

[58] Un raport întocmit de Inspectoratul de Jandarmi Cluj la 8 octombrie 1939, după asasinarea primului ministru Armând Călinescu, menționa că: „în această stare sufletească, populația își mai găsește răgaz să se încurajeze singură, afirmând că decât să cadă din nou în robia străină, preferă să moară." (Arhivele Statului Filiala Cluj, Fond: *Inspectoratul de Jandarmi Cluj,* Dosar 14/1939, fila 89).

[59] Comunitățile maghiarilor trebuiau să aibă următoarea organizare:

1. Organizația Tized - compusă din 10 familii învecinate;
2. Organizația Fiitized - formată din 5 tizeduri;
3. Organizația Kortesz - care cuprindea un cartier sau un sat.

(Arhivele Statului, Filiala Alba, Fond: *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureș - Alba,* Dosar 21/1940, fila 444).

[60] Idem Fond: *Chestura de Poliție Alba,* Dosar 3/1940, fila 11).

[61] O astfel de scrisoare s-a primit la Primăria Archiud-Mureș și a fost publicată în comună. (*Ibidem,* fila 31).

Ţăranii români şi maghiari, luând cunoştinţă de cererea marilor proprietari, declarau solidari că „nu vor restitui niciodată pământurile cu care au fost împroprietăriţi."[62]

Acţiunile organizate de iredenta maghiară în Transilvania au fost amplificate de evoluţia situaţiei de pe frontul de vest şi de presiunea diplomatică făcută de puterile Axei împotriva României.

Chiar după cedarea Basarabiei, Bucovinei de Nord şi ţinutului Herţei, populaţia românească din Transilvania a avut tăria să-şi pună semnătura pe manifestul intitulat „Nici o palmă de pământ".[63]

Ideea manifestului semnat de milioane de români din Transilvania, s-a materializat prin acţiunea ziarului „Ţară Nouă" din Cluj, care a încercat să demonstreze Italiei şi Germaniei că pregătesc o judecată nedreaptă pentru ţara noastră.[64]

Starea de spirit antirevizionistă a populaţiei din Transilvania a generat imbolduri spre acţiune, chiar după începerea tratativelor româno-maghiare şi apoi după acceptarea forţată a arbitrajului propus de Germania şi Italia.

Chiar şi în preziua dictatului de la Viena, în 29 august 1940, un raport al Direcţiei Siguranţei menţiona că: „printre populaţia română se vorbeşte că, dacă se va ceda un metru din teritoriul Ardealului, atunci se vor strânge cu toţii în jurul domnului Iuliu Maniu şi vor apăra Ardealul, pe care-l vor declara autonom, decât să-l cedeze ungurilor[65].

Concluzii

Cele prezentate, evidenţiază faptul că starea de spirit a populaţiei din Transilvania a fost influenţată de evenimentele externe şi de zvonurile alarmante puse la cale de propaganda revizionistă.

Evoluţia evenimentelor externe, îndeosebi după Conferinţa de la München a generat o atitudine de dezaprobare faţă de politica de forţă dusă de Germania şi Italia şi faţă de vecinii României, Ungaria şi Bulgaria care căutau să exploateze în favoarea lor, dificultăţile prin care trecea România, datorită căderii alianţelor regionale şi a securităţii colective. Apropierea de U.R.S.S., sugerată de propaganda comunistă de la Moscova a fost apreciată

[62] *Ibidem.*

[63] Arhivele Statului, Filiala Deva, Fond: *Chestura de Poliţie,* Dosar 9/1940, fila 5.

[64] *Ibidem.*

[65] Arhivele Stalului, Filiala Alba, Fond: *Chestura de Poliţie,* Dosar 3/1940, fila 50.

de populația din Transilvania ca o încercare plină de cinism, de a adormi vigilența opiniei publice şi a autorităților.

Raportată la diferitele segmente ale populației din Transilvania, starea de spirit dominantă era profund antirevizionistă, datorită faptului că populația românească era în întregime împotriva revizuirii tratatelor de pace. S-au raliat acestei opinii generale şi o parte a minorității maghiare şi germane, care au analizat cu luciditate atât situația internațională cât şi cea internă. Din această categorie au făcut parte în special locuitorii satelor şi populația de rând a oraşelor, față de care convieţuirea şi spiritul de toleranță demonstrat de români, făcea mai mult decât înveninata propagandă iredentistă.

Celelalte minorități naționale din Transilvania s-au raliat şi ele opiniei generale, care condamna revizionismul, revanşismul şi războiul.

Numeroase documente de arhivă au evidențiat faptul că şi în Ungaria, majoritatea populației care se zbătea în sărăcie şi greutăți, aprecia că revizuirea frontierelor va aduce beneficii doar clasei politice conducătoare, formată din aristocrația maghiară.

O parte a populației maghiare şi germane din Transilvania, înfierbântată de succesele diplomatice şi militare obținute de Germania şi subvenționată din străinătate, s-a pus în slujba revizionismului, contribuind la alimentarea zvonurilor alarmante, menite să demoralizeze populația.

Deşi modalitățile şi mijloacele de acțiune ale acestui segment al populației Transilvaniei s-au diversificat spre sfârşitul deceniului patru, nu s-a reuşit modificarea stării de spirit generale şi nici a opiniei publice, în sensul dorit de forțele revizioniste.

Crearea şi perpetuarea stării de spirit profund antirevizioniste a constituit rezultatul cel mai important pe plan intern al mişcării antirevizioniste din România.

Această stare de spirit s-a amplificat în perioada 1938-1940, când activitatea Comitetului Regional pentru Transilvania al L.A.R. s-a diminuat, în contextul rigorilor impuse de regimul de autoritate monarhică.

Considerăm că această stare de fapt trebuia evidențiată pentru sfârşitul deceniului patru, deoarece în perioada 1934-1938, starea de spirit a populației din Transilvania s-a făcut simțită şi a fost afirmată cu prilejul marilor întruniri antirevizioniste, care au avut loc în această perioadă de vârf a mişcării antirevizioniste din Transilvania.

Pentru perioada 1938-1940, exemplele prezentate, considerăm că sunt în măsură să redea întreaga valoare şi semnificație a stării de spirit

antirevizioniste a populaţiei româneşti din Transilvania, care în ciuda presiunilor externe şi a acţiunilor defetiste din interior, organizate de simbriaşii revizionismului, s-a transformat într-un imbold spre acţiune, pentru a apăra cu preţul sacrificiului suprem, pământul sfânt al patriei.

Deşi au fost interesate în permanenţă de evoluţia stării de spirit a populaţiei româneşti, îndeosebi a celei din Transilvania, cercurile guvernante, atunci când au trebuit să-şi asume responsabilitatea războiului sau a cedărilor teritoriale, nu au luat în calcul spiritul de sacrificiu al românilor ardeleni, care preferau să moară cu arma în mână, decât să lase încă o dată în mâna duşmanilor, teritorii româneşti. Justeţea unei asemeni atitudini hotărâte a fost confirmată mai târziu de ceea ce s-a întâmplat cu populaţia românească, rămasă vremelnic în partea de nord-vest a Ardealului ocupat de trupele hortyste.

Pentru a ilustra impactul dictatului de la Viena asupra stării de spirit a populaţiei din Transilvania, redăm un pasaj din ziarul „Solia Dreptăţii" din Orăştie, apărut la 15 septembrie 1940: „Ca un trăznet năpraznic a căzut asupra noastă hotărârea comisiei de arbitraj de la Viena. O parte însemnată a scumpului nostru Ardeal a fost smulsă din trupul deja ciuntit şi însângerat al patriei româneşti, atât de umilită şi chinuită în ultimul timp. Aproape un milion şi jumătate de români, fraţi de sânge de-ai noştri au intrat din nou, după abia 20 de ani de libertate sub stăpânire străină. Cu ochii secaţi de lacrimi şi pumnii strânşi de durere, am privit neputincioşi spectacolul sfâşietor, care s-a desfăşurat pe pământul sfânt al Transilvaniei. Durerea noastră incomensurabilă nu poate fi cuprinsă în cuvinte. Svârcolirile disperate, strigătele de ajutor ale acelora care, în baza verdictului de la Viena, au trebuit să ia din nou drumul robiei odioase, nu le vom putea uita niciodată"[66].

În ciuda tragismului acestui tablou al deznădăjduirii, românii nu şi-au pierdut speranţa că li se va face din nou dreptate, starea de spirit prin care se dorea refacerea unităţii neamului românesc, rămânând dominantă: „Oricât de imensă ar fi durerea şi deznădejdea noastră în clipele tragice ale prezentului, noi nu vom înceta să devenim ceea ce am fost înainte de 1918, când prin jertfa pârâielor de sînge vărsat de fraţii şi părinţii noştri, fruntariile ţării româneşti au putut fi împinse până acolo, unde se aude graiul strămoşesc. Vom avea răbdare, căci dreptate se va face odată! Poporul nostru e dârz şi dacă n-a dispărut sub strivirile călcâielor asupritorilor, cu atât mai puţin o face de acum înainte"[67].

---

[66] „Solia Dreptăţii", Orăştie, din 15 septembrie 1940.

[67] *Ibidem.*

Starea de spirit profund antirevizionistă în rândul populației din Transilvania şi din întreaga țară, afirmată în anii 1934-1938 prin mari manifestații şi adunări populare, s-a perpetuat şi în perioada următoare, când granițele țării erau din ce în ce mai mult amenințate. Regimul carlist nu a apreciat la adevărata valoare efectele acestui moment de solidaritate națională, diminuându-i prin aceasta forța şi tăria morală. Mai mult însă, după rapturile teritoriale din 1940, acest regim a făcut cu greu față mişcărilor spontane de protest, împotriva nedreptăților făcute neamului românesc.

CAPITOLUL VIII

Concluzii

Aflată la graniţa dintre ştiinţă şi politică, problema revizionismului teritorial interbelic nu a constituit o temă predilectă a abordărilor istoriografice, nici în Occident şi nici în ţara noastră. Necesitatea acoperirii, printr-o cercetare ştiinţifică sistematică a acestui fenomen din istoria relaţiilor internaţionale, s-a dovedit tot mai stringentă, în condiţiile care istoriografiile ţărilor foste socialiste s-au eliberat de prejudecăţi şi concluzii prestabilite.

Restituirea istorică a întregii problematici legate de fenomenul revizionismului teritorial, întregeşte imaginea asupra relaţiilor internaţionale din perioada 1920-1939, încheiată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial.

Cercetarea realizată de noi asupra definirii, ideologiei şi a formelor de manifestare ale revizionismului în perioada interbelică, a adus date noi, faţă de cele îndeobşte cunoscute în istoriografia dinainte de 1989.

Bazându-se pe declaraţia Conferinţei de la Londra din 1871, care admitea revizuirea unor tratate, cu acordul părţilor contractante, revizionismul teritorial interbelic a depăşit cadrul juridic stabilit de normele dreptului internaţional, încercând să-şi justifice dreptul la revizuire, statele interesate au căutat să creeze un grup de presiune, prin închegarea unor alianţe, care să le reprezinte interesele. Din acest moment, caracterul strict juridic al revizuirii a fost depăşit, tinzându-se către un sens pur politic. Desprinderea de caracterul juridic obiectiv a determinat naşterea unei ideologii revizioniste eclectice, care a degenerat în revanşism, iredentism, şovinism şi intoleranţă. Aceste elemente au fost cultivate cu precădere pe plan intern, pentru a avea susţinerea populară necesară. Hitler, Mussolini şi aristocraţia maghiară, au exaltat până la paroxism teme din istoria naţională, pentru a crea o psihoză a revanşei şi a intoleranţei.

Învingătoare sau învinse în primul război mondial, statele căzute sub tirania unor despoţi, au promovat pe plan extern aceeaşi politică de forţă şi dictat.

Dacă în general, revizionismul era pus doar în seama statelor învinse în războiul din 1914-1918, cercetările mai noi demonstrează că au fost state, de exemplu Polonia, care din a doua jumătate a deceniului patru s-a manifestat în direcţia necesităţii revizuirilor de frontieră, în detrimentul Cehoslovaciei. În această categorie intră şi Italia, nemulţumită de clauzele, teritoriale, care nu-i satisfăceau toate pretenţiile. Un alt element de noutate este legat de reliefarea trăsăturilor revizionismului sovietic, care acţionând prin partidele comuniste afiliate Internaţionalei a III-a, încerca să destabilizeze din interior ţările vecine. Politica revizionistă şi expansionistă a constituit un alt punct unde s-au întâlnit din nou cele două tipuri de sisteme totalitare: fascismul şi comunismul. Dacă Italia lui Mussolini s-a rezumat la un revizionism declarativ şi un expansionism extraeuropean, Germania hitleristă şi Rusia stalinistă şi-au împărţit zonele în care doreau să modifice *status-quo*-ul teritorial, stabilit prin Conferinţa de Pace de la Paris.

Au surprins în epocă manifestările prorevizioniste ale unor oameni politici englezi, care fiind bine stimulaţi de propaganda maghiară, s-au pronunţat pentru revizuirea tratatului de la Trianon. Dacă adăugăm campania lordului Rothermere, interpelările şi moţiunile din cele două camere ale Parlamentului britanic, putem considera că acest stat a fost adeptul unui revizionism pasiv, deoarece guvernul britanic nu a luat niciodată o poziţie oficială în favoarea revizuirii unui tratat de pace.

România a constituit cu predilecţie ţinta atacurilor revizionismului sovietic, care nu a recunoscut frontiera de răsărit, ungar şi bulgar. Revizionismul german, înainte şi după venirea lui Hitler la putere, a încurajat acţiunile Ungariei şi Bulgariei împotriva statului român. Chiar dacă revizionismul polonez nu a vizat România, apropierea polono-ungară, începând cu 1934, a dăunat intereselor diplomatice ale statului român, care a încercat să includă Polonia în sistemul alianţelor defensive, menite să stopeze politica revizionistă.

Cu toate că nu au reprezentat poziţia oficială a guvernului britanic, manifestările prorevizioniste ale unor oameni politici englezi, au contribuit la sporirea climatului de confuzie şi dezorientare, în special pentru statele mici, adepte ale respectării principiilor de drept, care stăteau la baza Ligii Naţiunilor.

Statele care au încercat să-şi impună voinţa printr-o politică de forţă brutală, au făcut ca revizionismul să fie considerat un fenomen negativ în istoria relaţiilor internaţionale, care a contribuit în mod decisiv la declanşarea celui de-al doilea război mondial.

Manifestarea cea mai virulentă împotriva României a avut-o însă revizionismul ungar, care a acţionat de-a lungul întregii perioade interbelice. Moştenitor al politicii expansioniste a fostei monarhii dualiste în zona sud-est, europeană, revizionismul ungar a continuat politica de desconsiderare a naţionalităţilor oprimate din fostul imperiu şi dorinţa acestora de a trăi în formaţiuni politice noi, în care naţiunile lor erau alcătuitoare de stat.

Dezmembrarea monarhiei dualiste şi regimurile politice, care s-au succedat la Budapesta între 1918-1920, au demonstrat că indiferent de natura regimului politic, problema recuceririi pe orice cale a teritoriilor pierdute, era o obsesie pentru conducătorii politici ai Ungariei.

Preluând din nou firele puterii, aristocraţia ungară a acţionat în mod diferit, faţă de încercarea lui Béla Kuhn de a ocupa prin forţă teritoriile desprinse în 1918. Bazându-se pe relaţiile pe care le avea în mediile politice din Europa şi din S.U.A., aristocraţia maghiară a folosit limbajul diplomatic în scopul refacerii Ungariei Mari. Prezentându-se ca singura forţă politică, menită să refacă frontierele statului medieval, aristocraţia maghiară şi-a asigurat şi permanentizarea conducerii societăţii. In acest scop s-a acreditat ideea că reformele sociale şi politice vor fi înfăptuite după refacerea Ungariei Mari.

Lupta pentru recucerirea teritoriilor desprinse în 1918 a început cu prilejul Conferinţei de Pace de la Paris, unde delegaţia maghiară prin tergiversarea negocierilor, trimiterea a numeroase note, memorii şi scrisori, trafic de influenţă etc., a încercat să împiedice încheierea tratatului, care consimţea voinţa liberă a popoarelor asuprite, de a-şi hotărî singure soarta.

Momentul ratificării Tratatului de la Trianon de către Parlamentul Ungariei a constituit prima manifestare a revizionismului ungar, caracterizată de atitudini iraţionale, care a surprins opinia publică din statele occidentale. Jurământul parlamentarilor de a nu respecta niciodată ceea ce aprobaseră cu votul lor, a deschis calea transformării revizionismului într-o dogmă de stat în viaţa poporului vecin.

Politica şi propaganda revizionistă, care au urmat, au fost direcţionate în secret de la cele mai înalte foruri de decizie politică, prin societăţile secrete formate din persoane cu funcţii importante în viaţa politică, economică şi culturală a Ungariei.

Pentru a răspândi ideile revizioniste în rândul opiniei publice din ţară şi din străinătate, elita intelectualităţii ungare a fost chemată să construiască o ideologie revizionistă, bazată pe o viziune triumfalistă a trecutului istoric propriu.

Instinctul de conservare al castei aristocratice maghiare a determinat perpetuarea mentalităţii feudale în construirea ideologiei revizioniste. Revenirea la concepte medievale ca: Ungaria milenară, Coroana Sfântului Ştefan, Pragmatica Sancţiune, etc., a pus în circulaţie doctrine juridice, care nu mai aveau nici o importanţă în timpurile moderne.

In construirea argumentaţiei revizioniste, au fost invocate şi diferite domenii ale ştiinţei, care ocolind adevărurile obiective, ajungeau toate la concluzia necesităţii revizuirii Tratatului de la Trianon.

Printre cei mai înverşunaţi luptători pentru revizuirea Tratatului de la Trianon s-au numărat: Albert Apponyi, Görgy Lukács, Akos Timon, cardinal Széredi, Istvan Bethlen, Şandor Domanovsky etc.

Revizuirea Tratatului de la Trianon a constituit principalul obiectiv al politicii externe a statului ungar în perioada interbelică. Factorii de decizie politică, reprezentaţi de regentul Horthy, guvern şi parlament au acţionat permanent pentru realizarea acestui obiectiv.

În funcţie de tactica adoptată şi de revendicările formulate, politica revizionistă a statului ungar a traversat mai multe faze.

Perioada 1920-1926, numită de Aurel Gociman, *epoca luptelor de guerilă a iredentei maghiare* o putem caracteriza *ca faza revizionismului integral,* datorită acţiunilor haotice şi a incidentelor comise, cel mai mare fiind falsificarea francilor francezi din 1925. Această perioadă a fost caracterizată de înfiinţarea asociaţiilor şi societăţilor revizioniste, care grupau indivizi din toate straturile societăţii ungare, începând cu regentul Horthy şi încheind cu tinerii din organizaţiile paramilitare.

Între 1927-1932, s-a afirmat *revizionismul parţial,* susţinut de lordul Rothermere, care în strânsă legătură cu guvernanţii maghiari a publicat proiecte de revizuire proprii sau ale unor oameni politici din Ungaria. Aceste proiecte vizau rectificări de frontieră în favoarea Ungariei, fără a avea pretenţia să restaureze Ungaria Mare. O altă caracteristică a acestei faze a fost intensificarea propagandei revizioniste în ţară şi în străinătate. Rolul determinant în organizarea sistemului propagandistic a revenit *Ligii Revizioniste Maghiare,* înfiinţate în 1927. Beneficiind de subvenţii, care au secătuit bugetul statului, această organizaţie a cheltuit enorm pentru formarea unui lobby maghiar în străinătate, care să impună în final revizuirea

Tratatului de la Trianon. Pentru populaţia din Ungaria şi din statele vecine, propaganda revizionistă a utilizat mijloace extrem de diversificate ca: literatura revizionistă, presa, radioul, cărţile şi broşurile pentru tineret, elevi şi copii, filmul, teatrul, muzica, scrisorile, cărţile poştale, timbrele, calendarele, insignele etc.

După instaurarea guvernului condus de generalul Gombos Gyula, la sfârşitul anului 1932, s-a deschis *faza agresivă* a revizionismului maghiar, primul ministru fiind un cunoscut adept al mijloacelor de forţă în relaţiile cu ţările vecine. În această perioadă, guvernul ungar a îmbinat tratativele diplomatice cu Germania şi Italia, cu provocările şi susţinerea unor tulburări interne în statele vecine, care aveau minorităţi de limbă maghiară.

Există în arhive un material documentar imens, care demonstrează că împotriva României a fost declanşat un adevărat război psihologic, urmat apoi de acţiuni teroriste, care aveau ca scop crearea unei situaţii de necontrolat pentru guvernanţii români, de care să profite Ungaria, sprijinită de forţele revizioniste. În aceste acţiuni au fost implicaţi, în primul rând, liderii Partidului Maghiar din România, care reprezentau centrul de difuzare a ordinelor venite de la Budapesta. Documentele atestă că o parte a minorităţii maghiare din România, legată de interesele acestui partid, a fost folosită în scopul propagandei şi acţiunilor cu caracter revizionist. Cei implicaţi în acţiuni ostile statului român, proveneau din rândul intelectualităţii, preoţimii şi a tineretului maghiar din România.

Acţiunea Partidului Maghiar din România a fost cu atât mai condamnabilă, pentru că această formaţiune politică s-a folosit de cadrul democratic oferit de statul român, pentru a acţiona împotriva intereselor vitale ale acestuia. Cu toate că organele de siguranţă ale statului român, dispuneau de numeroase dovezi privind organizarea şi conducerea unor acţiuni de spionaj sau teroriste, de răspândirea broşurilor şi manifestelor antiromâneşti, de plângerile permanente adresate organismelor internaţionale, nu s-au luat măsuri, împotriva Partidului Maghiar, pentru a nu leza sentimentele maghiarimii din România.

În ciuda eforturilor propagandei revizioniste şi a unei părţi a presei de limbă maghiară, majoritatea populaţiei de etnie maghiară, nu a reacţionat la aceste impulsuri, care cultivau învrăjbirea şi intoleranţa. Sunt foarte multe documentele, care atestă că cea mai mare parte a minorităţii maghiare din România, considera că revizionismul servea doar intereselor marilor latifundiari din Ungaria şi din România.

Prin ignorarea dreptului la viaţă naţională a altor popoare, prin intoleranţă şi şovinism, prin propagandă şi acţiuni subversive, prin cinismul şi elitismul fără acoperire, revizionismul ungar a constituit un fenomen negativ în istoria relaţiilor europene în perioada interbelică, aducând mari deservicii ideilor de dreptate, democraţie şi toleranţă.

Apărut ca o firească reacţie de conservare a fiinţei naţionale, antirevizionismul românesc s-a manifestat în cadrele regimului democratic al României interbelice. Cu toate că a trebuit să facă faţă torentului propagandistic ungar, antirevizionismul românesc a respins intoleranţa etnică şi şovinismul, ca formă de influenţare a opiniei publice. Făcând deosebirea între unii conducători politici, care propagau ideea Ungariei Mari, pentru a-şi realiza propriile interese, manifestarea antirevizionismului românesc, nu a lezat prin nimic, sentimentele maghiarimii din România.

Cercetările efectuate asupra mişcării antirevizioniste din Transilvania şi din întreaga ţară, au determinat trei nivele de acţiune în rândul societăţii Româneşti. Aceste componente căutau să facă faţă asaltului propagandistic, teoriilor neştiinţifice şi acţiunilor diplomatice întreprinse de statul ungar pentru revizuirea tratatelor de pace.

Baza antirevizonismului românesc a constituit-o *antirevizionismul organic,* care a apărut la nivelul formelor esenţiale de solidaritate umană şi naţională. Societatea românească, văzându-şi împlinit idealul naţional, după secole de suferinţă, era normal să fie antirevizionistă în toate structurile ei. Exprimarea prin diferite mijloace a stării de spirit profund antirevizioniste a întregii societăţi româneşti, a constituit punctul de plecare pentru celelalte direcţii de acţiune ale antirevizionismului românesc.

În familiile româneşti, în parohiile ortodoxe şi greco-catolice, în asociaţiile şi societăţile cultural-patriotice, antirevizionismul, s-a transformat dintr-o stare de spirit, într-un imbold spre acţiune.

Semnalele de alarmă, referitoare la propaganda revizionistă ungară şi la acţiunile întreprinse de Bulgaria şi U.R.S.S., trase de presa românească din noile provincii, au determinat reacţia intelectualităţii româneşti. Păstrătoare a tradiţiei luptei naţionale, intelectualitatea românească şi-a dat seama de importanţa luptei împotriva revizionismului şi comunismului, acţionând în rândul marii mase a populaţiei româneşti. Prin strădania acesteia, antirevizionismul organic românesc, a trecut de *la faza sa pasivă la cea activă.* Această transformare s-a petrecut la sfârşitul anului 1932, când s-au organizat mari manifestaţii cu caracter antirevizionist, cu prilejul aniversării a 14 ani de la unirea Transilvaniei cu România. Manifestaţiile care au urmat, la 28 mai

1933, cu prilejul întrunirii la vârf a reprezentanţilor Micii înţelegeri, au demonstrat forţa morală a antirevizionismului organic românesc .

Constituirea *Ligii Antirevizioniste Române,* la 15 decembrie 1933, a fost posibilă, tocmai datorită transformării antirevizionismului organic pasiv, într-unui activ. Acţiunile întreprinse de această organizaţie în ţară şi în străinătate, au constituit apogeul antirevizionismului organic românesc.

A doua componentă a antirevizionismului românesc a constituit-o baza sa ştiinţifică. Acesta şi-a propus să facă o critică ştiinţific-obiectivă a argumentelor folosite de propaganda revizionistă, mai ales că acestea ocoleau adevărul ştiinţific, datorită faptului că trebuiau să ajungă invariabil la concluzia necesităţii revizuirii tratatelor de pace, în special al celui de la Trianon.

Şocată la început de tendenţiozitatea argumentaţiei revizioniste, elita intelectualităţii ştiinţifice româneşti a constatat cu stupoare că propagarea cu ostentaţie în Occident a acestor teorii şi lipsa unei replici româneşti, a început să dea, treptat, câştig de cauză tezei ungare. Se adăugau la acestea şi teoriile unei pretinse superiorităţi culturale maghiare în zonă şi a decăderii spiritului ştiinţific al Universităţii din Cluj, după 1918.

În acest context, elita intelectualităţii româneşti, s-a angajat într-un dialog întemeiat pe argumentaţii ştiinţifice, menit să susţină cauza românească, prin date obiective, rezultate în urma unor cercetări riguroase. Replica ştiinţei româneşti interbelice a demontat argumentaţia contrafăcută a teoriilor revizioniste, fără a recurge la elementele provocatoare, cu care erau pigmentate adeseori, argumentele susţinătorilor revizionismului.

Lucrările, studiile şi articolele publicate de oameni de prestigiu ai ştiinţei româneşti din perioada interbelică, au acoperit domenii vaste ale cercetării, vulgarizate de propaganda revizionistă. Contribuţiile specialiştilor români în domeniul dreptului internaţional, al istoriei, al geografiei, economiei, statisticii, etnografiei, lingvisticii, a istoriei presei, artei, învăţământului şi culturii, s-au constituit în răspunsuri avizate, care au demonstrat netemeinicia argumentelor utilizate de partizanii revizionismului.

Toate personalităţile marcante ale ştiinţei româneşti interbelice s-au angrenat în efortul de a demonstra lumii, adevărul şi dreptatea cauzei româneşti. Exemplul istoricilor N. Iorga, Al. Lapedatu, Gh. I. Brătianu, I. Lupaş, şi S. Dragomir, a fost urmat de tot ceea ce a avut mai reprezentativ ştiinţa românească în perioada interbelică. Artificiilor juridice, care încercau să obţină prin speculaţii teoretice revizuirea frontierelor, le-au răspuns

specialişti reputaţi în domeniu ca: N. Titulescu, C. I. Bardoşi, C. I. Codarcea, R. Seişanu, Gh. Sofronie, etc. Teoriile conform cărora Tratatul de la Trianon a distrus unitatea geografică şi economică a Ungariei au fost combătute cu argumente ştiinţifice de S. Mehedinţi, G. Vâlsan, V. Jinga, Şt. Manciulea, S. Manuilă, şi alţii. În domeniul etno-lingvistic şi cultural, studiile publicate de S, Puşcariu, N. Drăganu, I. Crăciun, A. Caliani, C. Petranu, au combătut teoriile propagandei revizioniste, referitoare la pretinsa discriminare la care erau supuşi minoritarii maghiari, Contribuţiile lui D. D. Roşea, A. Gociman, E. Toth, S. Fényes şi O. Ghibu în domeniul politologiei, au demascat lipsa oricărei obiectivităţi, de care dădeau dovadă forţele revizioniste şi mijloacele prin care acestea acţionau împotriva statului român.

Majoritatea autorilor menţionaţi au publicat studiile lor în „Revue de Transylvanie", care a fost înfiinţată în 1934, pentru a contracara avansul luat de propaganda revizionistă în străinătate. Această publicaţie apărută la Cluj, sub conducerea lui S. Dragomir, a constituit temeiul antirevizionismului ştiinţific românesc, iar iniţiativa lăudabilă de a-l face cunoscut în străinătate, a adus reale servicii cauzei româneşti.

A treia componentă a antirevizionismului românesc a acţionat la nivelul factorilor de decizie politică a ţării: guvern, parlament, monarhie, şi partide politice *Antirevizionismul organizat,* de la acest nivel, a avut la bază antirevizionismul organic, manifestat în toate straturile societăţii româneşti şi antirevizionismul ştiinţific, prin care dreptatea cauzei româneşti era susţinută şi prin alte mijloace, decât cele politice. La fel ca şi în cazul celorlalte componente, instituţiile şi organizaţiile politice din România interbelică au fost unanime în poziţia lor net antirevizionistă. Acţiunile guvernelor şi ale monarhiei, dezbaterile parlamentare, programele şi acţiunile principalelor partide politice, au demonstrat că în ciuda faptului că pe plan intern exista o diversitate de opinii în dezvoltarea ţării, pe plan extern poziţia antirevizionistă era afirmată de toate forţele politice.

Antirevizionismul organizat sau politic a acţionat imediat după semnarea tratatelor de pace, dar succesul obţinut prin constituirea Micii înţelegeri şi poziţia României în cadrul Societăţii Naţiunilor au creat o stare de siguranţă, care a ignorat propaganda revizionistă. Semnalele de alarmă, trase în special de presa din Transilvania, nu au fost luate în seamă de autorităţi. În acest punct s-a greşit foarte mult, deoarece unele personalităţi ale vieţii politice româneşti au considerat că nu trebuia declanşată o acţiune conjugată de contracarare a propagandei revizioniste. Schimbarea raportului de forţe pe plan internaţional de la începutul deceniului al patrulea a găsit nepregătită diplomaţia românească, aflată în criză de alternative, la situaţia

nou apărută. Sesizând pericolul iminent, care amenința frontierele naționale, societatea românească începând cu 1932, a trecut de la un antirevizionism organic pasiv la unul activ, în dorința de a sprijini factorii de decizie politică. Elita intelectualității româneşti a sesizat şi ea handicapul în susținerea cauzei naționale, datorită faptului că tot mai multe voci, înclinau să dea crezare tezei ungare. Cam în aceeaşi perioadă, mai ales începând cu 1934, s-a constatat o efervescență în publicarea lucrărilor ştiințifice cu caracter antirevizionist.

Anul 1934 a însemnat şi pentru cercurile guvernamentale o reorientare în acțiunile cu caracter antirevizionist. Dacă, până la această dată, eforturile s-au concentrat numai în domeniul diplomației, s-a simțit nevoia unor acțiuni pe plan intern, pentru a cunoaşte starea de spirit a populației şi modul cum este receptată acțiunea politică externă antirevizionistă. Cea mai importantă acțiune de acest fel s-a desfăşurat la 28 decembrie 1934 la Cluj, când premierul Gh. Tătărescu, însoțit de o parte din miniştrii săi a avut o întâlnire de lucru cu prefecții şi parlamentarii din Transilvania, la care au fost invitați liderii asociațiilor culturale şi profesionale şi reprezentanți ai formațiunilor politice. Cu acest prilej, primul ministru a rostit un viguros discurs antirevizionist. Cu toate că s-au dat asigurări de ajutor şi că guvernul a fost alături de mişcarea antirevizionistă, s-au luat însă extrem de puține măsuri, care să vină în sprijinul Ligii Antirevizioniste Române.

Instituția monarhică s-a raliat şi ea efortului politic şi diplomatic de menținere a *status-quo*-ului teritorial. Antirevizionist convins, Carol al II-lea s-a folosit de prerogativele instituției monarhice şi de relațiile sale personale, pentru a determina o opinie favorabilă României pe plan internațional. Ostilitatea față de Stelian Popescu, preşedintele L.A.R., datorată unor vechi neînțelegeri, a făcut ca această organizație să nu aibă nici un sprijin din partea instituției monarhice. Mai mult însă, în perioada regimului de autoritate monarhică, ligii i s-a interzis orice fel de activitate. Acest lucru a fost justificat de Carol al II-lea prin ideea că Frontul Renaşterii Naționale şi apoi Partidul Națiunii, trebuiau să fie liantul, care să mobilizeze societatea românească în interior.

Tribuna Parlamentului României interbelice a constituit un loc obişnuit de afirmare a antirevizionismului românesc. Toți marii oameni politici ai vremii au rostit discursuri antirevizioniste, propunând măsuri şi acțiuni pentru combaterea propagandei revizioniste şi afirmarea dreptății cauzei româneşti. Cea mai importantă manifestare parlamentară a antirevizionismului românesc a avut loc la 4 aprilie 1934, când Iuliu Maniu a adresat o interpelare guvernului, la care s-au asociat şi alți lideri politici, în legătură cu creşterea propagandei revizioniste pe plan european. Răspunsul a fost dat de Ministrul

Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, într-un discurs memorabil, în care a expus cu argumente ştiinţifice, temeiurile antirevizionismului românesc.

Dezbaterile parlamentare au evidenţiat încă o dată antirevizionismul clasei politice româneşti, unitatea de opinie şi acţiune în această problemă vitală pentru destinele statului naţional.

Aceeaşi unitate s-a desprins şi din analiza programelor şi a acţiunilor partidelor politice din România interbelică. Atât partidele care s-au aflat la guvernare, cât şi cele din opoziţie şi-au precizat clar poziţia antirevizionistă şi au propus acţiuni pentru susţinerea cauzei româneşti pe plan internaţional.

Cea mai intensă propagandă şi acţiune politică antirevizionistă a fost dusă de Partidul Naţional Ţărănesc şi în special de liderul acestei organizaţii politice, Iuliu Maniu. Spre deosebire de Carol al II-lea, fruntaşul P.N.Ţ. dorea dezvoltarea mişcării antirevizioniste într-un cadru democratic, care să afirme antirevizionismul organic al naţiunii române. Ca o recunoaştere a meritelor deosebite în această acţiune, Iuliu Maniu a fost ales ca preşedinte de onoare al Comitetului Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române.

Poziţii antirevizioniste au avut şi partidele minorităţilor naţionale din România, cu excepţia Partidului Maghiar care a promovat o politică, ce se alinia orientărilor stabilite de cercurile guvernante de la Budapesta.

În consecinţă, antirevizionismul românesc, în toate componentele sale (organic, ştiinţific şi politic), s-a manifestat în deceniul patru, când a dobândit atributele unei adevărate mişcări, puse în slujba apărării frontierelor naţionale.

În dezvoltarea mişcării antirevizioniste, rolul hotărâtor l-a avut *Liga Antirevizionistă Română,* înfiinţată la 15 decembrie 1933 la Bucureşti, la iniţiativa lui Stelian Popescu, directorul ziarului „Universul", cunoscut luptător împotriva revizionismului şi comunismului. Prin statutul de organizaţie non-guvernamentală şi desprinderea de orice grupare sau curent politic, Liga Antirevizionistă a reuşit să atragă în rândurile ei, mari personalităţi ale vieţii politice, ştiinţifice şi culturale din România interbelică. Spre deosebire de Liga Revizionistă Maghiară înfiinţată în 1927, programul Ligii Antirevizioniste Române se înscria în cadrele regimului democratic şi constituţional, prevăzând acţiuni individuale şi colective, menite să contribuie la susţinerea cauzei româneşti pe plan internaţional. În aceeaşi opoziţie cu organizaţia din Ungaria, L.A.R. nu dispunea de alte fonduri, decât cele obţinute prin donaţii, cotizaţii şi activităţi de autofinanţare.

Activitatea cea mai intensă în cadrul ligii a fost desfăşurată de Comitetul Regional pentru Transilvania, înfiinţat la 8 ianuarie 1934 la Cluj. În această

parte a țării, greu încercată de-a lungul istoriei, exista o puternică tradiție a mişcării naționale românești, în fruntea căreia se afla intelectualitatea. Unirea de la 1918 nu a creat o criză de ideal pentru neobosiții slujitori ai emancipării neamului românesc. Mai binele țării şi păstrarea unității şi integrității teritoriale, au constituit noile idealuri, pe care intelectualitatea din Transilvania a căutat să le difuzeze în întreaga societate românească.

Componența conducerii Comitetului Regional pentru Transilvania a ilustrat foarte sugestiv ideea de solidaritate între elite şi mulțimi, pe linia acțiunii antirevizioniste. Începând cu reprezentanții „generației de aur", care a înfăptuit Unirea, continuând apoi cu marii ierarhi ai bisericilor naționale românești, toate marile personalități ale vieții politice, culturale şi ştiințifice din Transilvania, au consimțit să facă parte din conducerea Comitetului Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române. Rolul de catalizator şi l-a asumat intelectualitatea universitară clujeană, care a organizat şi condus în cele din urmă, mişcarea antirevizionistă din Transilvania. Personalitatea profesorului Ioan Lupaş, preşedintele Comitetului Regional şi a celorlalte nume ilustre ale intelectualității clujene, şi-a pus amprenta, în mod fericit, asupra desfăşurării acțiunilor cu caracter antirevizionist.

Dovedind un spirit practic greu de bănuit, conducerea Comitetului Regional a elaborat programe concrete de acțiune antirevizionistă, în țară şi în străinătate. Conştienți de faptul că succesul mişcării putea fi asigurat numai în condițiile în care ideea antirevizionistă era difuzată în toate straturile societății românești, conducătorii ligii din Transilvania au gândit un program de organizare a propagandei cu caracter național şi antirevizionist. Structura organizatorică, formată din cele 669 de comitete antirevizioniste la nivelul județelor şi comunelor urbane şi rurale, avea menirea să declanşeze o serie de acțiuni care să demonstreze opiniei publice mondiale şi factorilor de decizie, dorința întregului popor român, de a rămâne în granițele sale naționale. În fruntea acestor organizații se aflau personalități locale, apreciate unanim de membrii comunităților rurale sau urbane: preoți, învățători, profesori, ingineri, funcționari, care indiferent de apartenența sau non-apartenența la un partid politic, şi-au dat mâna, pentru îndeplinirea scopurilor morale şi politice ale ligii.

Cu totul remarcabil a fost faptul că reprezentanții L.A.R. din Transilvania, au elaborat un program de desfăşurare a propagandei antirevizioniste în străinătate pentru a diminua efectele negative pentru România, produse de aparatul de propagandă revizionist. Deşi programul conținea şi propuneri, care țineau de angrenarea cercurilor guvernamentale în această acțiune, majoritatea punctelor prezentau pachetul de intenții care

urmau să fie transpuse în practică, prin efortul propriu al conducătorilor ligii din Transilvania. Preluând o serie de acţiuni, care ar fi trebuit să fie puncte prioritare ale demersurilor externe ale statului român, Comitetul Regional a dobândit unanime aprecieri pentru modul de organizare a propagandei antirevizioniste în străinătate.

Conducătorii ligii din Transilvania au adoptat *orientarea anticomunistă* a organizaţiei centrale, considerând că pericolul sovietic nu ameninţa numai frontiera de răsărit, ci prin încercarea lui de extensiune universală, devenea cel mai periculos duşman al statului de drept, al aşezămintelor neamului şi al religiei acestuia.

Bilanţul mişcării antirevizioniste din Transilvania, ajunsă la apogeu în anii 1934-1938, evidenţiază diversitatea metodelor şi mijloacelor de acţiune concepute de conducătorii Comitetului Regional.

Literatura antirevizionistă pusă în circulaţie prin efortul Comitetului Regional, a cuprins o gamă variată de materiale. Publicaţiile periodice, din rândul cărora s-a detaşat net „Revue de Transylvanie", au încercat să demonstreze opiniei publice internaţionale, dreptatea cauzei româneşti. Buletinele şi calendarele antirevizioniste, aveau menirea să informeze populaţia despre tot ce apărea în publicistica mondială, referitor la propaganda revizionistă şi să difuzeze starea de spirit antirevizionistă în lumea satelor. In oraşele de la graniţa de vest şi în cele din secuime, Comitetul Regional a sprijinit apariţia presei antirevizioniste. Cele mai cunoscute ziare cu caracter declarat antirevizionist au fost: „Gazeta Antirevizionistă" din Arad, „Noua Gazetă de Vest" din Oradea, „Glasul Hotarelor" din Satu Mare, „Tribuna Silvaniei" din Şimleul Silvaniei, „Neamul nostru" din Sfântu Gheorghe, „Glas Românesc" din Odorhei şi „Gazeta Ciucului" din Gheorghieni.

Prin subvenţiile primite din partea Comitetului Regional, s-au publicat 34 de lucrări care au combătut cu argumente ştiinţifice, teoriile fanteziste ale propagandei revizioniste ungare.

Bogatul material documentar şi ştiinţific, apărut sub egida Comitetului Regional al L.A.R., a permis organizarea unor expoziţii antirevizioniste în marile oraşe ale ţării. Datorită neimplicării reprezentanţilor României în marile capitale ale lumii, nu s-a reuşit organizarea de expoziţii antirevizioniste în străinătate.

Adunările populare şi manifestaţiile cu caracter declarat antirevizionist, au constituit un alt segment important al mişcării conduse de Comitetul Regional. Aniversările zilei de *1 Decembrie, zi patronală a Ligii Antirevizioniste Române,* au constituit prilejuri excelente pentru toată

suflarea românească din Transilvania, de a-şi manifesta sprijinul în lupta pentru păstrarea intactă a frontierelor naţionale.

Manifestaţii antirevizioniste s-au organizat şi cu alte ocazii, rolul determinant avându-l comitetele judeţene ale L.A.R., care comemorau diferite momente din istoria naţională, prin ridicarea unor lăcaşuri de cult, monumente, plăci comemorative sau troiţe.

Conferinţele cu caracter antirevizionist, susţinute de membrii Comitetului Regional, au demonstrat perfecta conlucrare între elita intelectualităţii din Transilvania şi marea masă a populaţiei. Sugestiv este şi faptul că printre conferenţiari s-au numărat şi etnici maghiari, ca de exemplu S. Fényes şi Gh. Ferenczy, care au încercat să convingă pe maghiarii din România, că politica revizionistă, nu servea decât scopurilor egoiste ale susţinătorilor epocii dualiste. Cu deosebit interes, datorită prestigiului ştiinţific al membrilor Comitetului Regional, au fost urmărite şi conferinţele cu conţinut antirevizionist susţinute în străinătate.

Respectându-şi numele şi poziţia în cadrul ligii, profesorul Ioan Lupaş a susţinut cele mai multe conferinţe de acest fel. În acelaşi ton, şi alţi reprezentanţi ai universităţii clujene, şi-au folosit relaţiile personale, pentru a stabili legături şi a răspândi în străinătate, materiale care demonstrau justeţea cauzei româneşti.

Succesul mişcării antirevizioniste conduse de Comitetul Regional pentru Transilvania, nu ar fi fost posibil fără conlucrarea cu asociaţiile şi societăţile cultural-patriotice, cu organizaţiile studenţeşti şi de femei, cu instituţiile economice, de învăţământ, culturale şi religioase. Considerăm semnificativ faptul că toate aceste organizaţii au răspuns afirmativ solicitărilor Comitetului Regional, organizând acţiuni comune cu caracter antirevizionist şi contribuind prin aceasta la dezvoltarea componentei organice a antirevizionismului românesc. Implicarea tuturor asociaţiilor şi societăţilor cu caracter cultural-patriotic a avut menirea să suplinească, neimplicarea cercurilor guvernante în susţinerea mişcării antirevizioniste.

Comitetul Regional din Cluj a făcut toate demersurile posibile pentru ca autorităţile guvernamentale să sprijine mişcarea antirevizionistă. Moţiunile trimise de marile adunări antirevizioniste regelui, primului ministru, parlamentului, memoriile şi propunerile de măsuri cu caracter antirevizionist, elaborate de Comitetul Regional, nu au găsit audienţa necesară întotdeauna. O subvenţie de câteva zeci de mii de lei din partea Departamentului Industriei şi Comerţului şi o circulară a ministrului C. Angelescu, în care se cerea şcolilor să sprijine manifestaţiile cu caracter

antirevizionist, au constituit aportul efectiv al cercurilor guvernamentale, dat Comitetului Regional din Transilvania. în schimb, prin relaţiile directe dintre Comitetul Regional şi o serie de instituţii şi întreprinderi economice, s-a reuşit transferarea unor sume în contul mişcării antirevizioniste. Colaborarea cea mai fructuoasă în acest domeniu, s-a stabilit între Regionalele C.F.R. din Transilvania, ai căror angajaţi, s-au înscris aproape în totalitate în Liga Antirevizionistă Română.

Un exemplu deosebit de implicare în mişcarea antirevizionistă, atât ca instituţii cât şi ca persoane particulare, l-au oferit cele două biserici naţionale româneşti, ortodoxă şi greco-catolică. Continuând tradiţia luptei pentru menţinerea fiinţei naţionale a poporului român, cele două biserici surori şi-au dat mâna, activând împreună în mişcarea antirevizionistă. Semnificativ în acest sens este faptul că la toate nivelele organizatorice ale L.A.R. din Transilvania, de la comitetele săteşti şi până la Comitetul Regional, preoţii sau marii ierarhi greco-catolici şi ortodocşi s-au situat la loc de cinste, fiind primii aleşi de membrii comunităţilor rurale sau urbane, să conducă din nou, acţiunile cu caracter naţional şi patriotic.

Pe aceeaşi poziţie, în cadrul mişcării, s-au situat şi intelectualii satelor şi oraşelor, învăţătorii şi profesorii,conştienţi de importanţa nobilei misiuni, de a cultiva în rândul semenilor, dragostea de ţară şi spiritul de sacrificiu, cerut pentru apărarea ei.

Efectul cel mai important al mişcării antirevizioniste din Transilvania, pe plan intern, a fost crearea unei stări de spirit profund antirevizioniste. Această stare de spirit s-a manifestat prin atitudini individuale sau colective, de dezaprobare faţă de politica revizionistă dusă împotriva României de Ungaria, Bulgaria, şi U.R.S.S. Zvonurile privind sprijinul pe care U.R.S.S. îl putea da Cehoslovaciei şi Micii înţelegeri, erau apreciate de populaţia din Transilvania, ca un pretext, prin care marele vecin de la răsărit şi mişcarea comunistă din România, încercau să adoarmă vigilenţa autorităţilor şi a opiniei publice. Erau condamnate deopotrivă şi statele fasciste, Germania şi Italia, pentru atitudinea lor de sprijinire a politicii revizioniste a Ungariei şi Bulgariei.

Sugestiv ni se pare faptul că numeroase documente de arhivă atestă manifestarea acestei stări de spirit antirevizioniste şi în rândul populaţiei germane şi maghiare din Transilvania. Acest lucru demonstrează că mişcarea antirevizionistă din Transilvania s-a dezvoltat într-un climat democratic şi tolerant, care a atras cea mai mare parte a minorităţii maghiare, convinsă că revizionismul, şovinismul şi intoleranţa nu puteau aduce nimic pozitiv în relaţiile inter-statale şi inter-etnice.

Mai mult însă, documentele de arhivă, evidențiază faptul că nici în Ungaria, majoritatea populației preocupată de ziua de mâine şi de înrăutățirea condițiilor de trai, considera că revizionismul şi războiul, puteau aduce beneficii numai oligarhiei maghiare, care îl propaga.

Acțiunea forțelor revizioniste din Ungaria şi a celor care sprijineau aceste forțe în Transilvania, cu toate că s-a intensificat în perioada 1938-1940, nu a reuşit să modifice starea de spirit antirevizionistă. Cu toate că teama izbucnirii unui nou război mondial era conştientizată de populație, documentele de arhivă menționează emoționante exemple de patriotism autentic, când voluntarii şi cei chemați sub arme îşi afirmau dorința fierbinte de a se jertfi pentru apărarea integrității hotarelor strămoşeşti.

Instaurarea regimului de autoritate monarhică şi restricțiile care au urmat, inclusiv măsurile luate împotriva Ligii Antirevizioniste Române, au decapitat mişcarea condusă de această organizație, în momentele când, dimpotrivă, se impunea intensificarea ei. Efectele acestei mişcări nu au putut fi diminuate însă, ele manifestându-se prin starea de spirit profund antirevizionistă, afirmată în perioada 1938-1940, cunoscută ca cea mai gravă din punctul de vedere al menținerii integrității naționale

Regimul carlist, izolat pe plan intern şi extern, nu a avut tăria morală să apeleze la sentimentul de solidaritate şi rezistență națională, pe care poporul român l-a dovedit în marile momente ale istoriei sale. Numeroasele documente de arhivă, din această perioadă tragică pentru istoria noastră, evidențiau faptul că populația din Transilvania, prefera să moară cu arma în mână, decât să se lase din nou la discreția celor care n-au manifestat niciodată spirit de înțelegere şi toleranță. Ceea ce s-a întâmplat apoi, în nord-vestul Ardealului, cedat vremelnic hortiştilor, a demonstrat cu prisosință, justețea unei asemenea atitudini din partea populației românești.

Declanşată destul de târziu, în condițiile agravării situației internaționale, când diplomația românească intrase în criză, odată cu tot sistemul promovat prin Liga Națiunilor, mişcarea antirevizionistă a încercat să sprijine statul în menținerea integrității teritoriului său național. Dacă pe plan intern s-a reuşit mobilizarea conştiințelor, solidarizarea întregii societăți şi crearea unei stări de spirit profund antirevizioniste, pe plan extern rezultatele au fost mai puțin spectaculoase. Cu tot efortul depus de Comitetul Regional şi de conducerea centrală a L.A.R., nu s-a putut lichida, în patru ani, avansul luat de propaganda revizionistă, care în acea perioadă ajunsese la apogeu. Greşeala cercurilor conducătoare de a lăsa totul pe seama diplomației, s-a dovedit fatală în cele din urmă. Schimbarea cursului relațiilor internaționale, a dus la diminuarea importanței antirevizionismului politic, promovat de statul român. Celelalte

componente, care au început să se manifeste destul de târziu, nu au putut schimba situaţia în favoarea cauzei româneşti.

Soarta mişcării antirevizioniste din Transilvania şi din întreaga ţară, aduce în discuţie unul din adevărurile dureroase ale istoriei, conform căruia popoarele mici, oricâtă dreptate ar avea în susţinerea unor cauze nobile, rămân uneori la discreţia celor care folosesc dreptul forţei, în locul forţei dreptului.

Cu toate că şi-a văzut idealurile spulberate pentru moment, mişcarea antirevizionistă s-a prelungit şi dincolo de tragicul an 1940.

În primul rând antirevizionismul ştiinţific a continuat să se manifeste, prin contribuţiile universitarilor clujeni, refugiaţi la Sibiu, dar şi prin operele unor mari istorici, care s-au simţit datori să urmeze calea deschisă de Nicolae Iorga, mai ales după dispariţia tragică a marelui savant. În acest sens, lucrările lui Gh. I. Brătianu, în special „Cuvinte către români", publicată în 1942, aveau darul să dea semnalul unei noi renaşteri naţionale, care să menţină o conştiinţă pururea vie, a chemării şi a dreptăţii neamului.

În al doilea rând, tragismul situaţiei României, care a fost învinsă fără a fi luptat, a îndârjit şi mai mult pe români, care şi-au probat curajul şi spiritul de sacrificiu, în anii grei ai celui de-al doilea război mondial.

Clipele de încercare şi grea suferinţă prin care au trecut românii în urma rapturilor teritoriale din 1940, au evidenţiat, pe lângă tragismul situaţiei şi o altă trăsătură importantă a acestui popor, legată de capacitatea de a rezista oricăror vitregii ale istoriei şi de a se mobiliza în scopul îndeplinirii năzuinţelor sale.

Investigaţia istorică efectuată asupra mişcării antirevizioniste din Transilvania, pe lângă relevarea adevărurilor menite să ducă la mai buna cunoaştere a acestui fenomen, evidenţiază şi noua orientare a istoriografiei româneşti, după 1989, de a dezvălui fapte şi fenomene, care în acea epocă nu puteau fi spuse sau scrise. Antirevizionismul şi anticomunismul au constituit două caracteristici definitorii ale societăţii româneşti în perioada interbelică. Dacă până în 1989 s-a supralicitat rolul mişcării comuniste din România, astăzi putem spune pe baza documentelor şi în scopul restabilirii adevărului istoric, că în perioada dintre cele două războaie mondiale, societatea românească a considerat revizionismul şi comunismul, ca două mari pericole care ameninţau fiinţa naţională a poporului român. Desfăşurarea evenimentelor după cel de-al doilea război mondial, a făcut ca despre nici una din aceste mişcări, să nu se scrie mai nimic.

Lucrarea de față, se dorește a fi, o primă încercare de a reda *mișcării antirevizioniste,* cu toate cele trei componente ale ei, locul și rolul cuvenit în cadrul vieții sociale și politice din perioada interbelică.

Dincolo de împlinirile și neîmplinirile ei, mișcarea antirevizionistă din Transilvania, se înscrie în contextul general al luptei poporului român, pentru păstrarea integrității și ființei naționale.

Prin mijloacele de acțiune specifice unei societăți democratice, prin toleranța și spiritul pacifist pe care le-a promovat, prin adevărurile spuse sau scrise într-un limbaj științific elevat, prin apelul permanent la respectarea normelor și uzanțelor internaționale, mișcare antirevizionistă din România a constituit un fenomen pozitiv în evoluția relațiilor inter-etnice și inter-statale din perioada interbelică.

RÉSUMÉ

Trouvé à la frontière entre la science et la politique, le problème du révisionnisme territorial d'entre les deux guerres n'a pas été un thème predilecte des abordations historiographiques, ni en Occident, ni dans notre pays. La nécessité de couvrir ce phénomène, par une recherche systématique, est devenue de plus en plus impérieuse, dans les conditions où les historiographies des pays ex-socialistes se sont libérées de préjuges et conclusions préétablis.

La restitution historique de l'entière problématique liée au phénomène de révisionnisme territorial, complète l'image sur les relations internationales de la période 1920-1939, période achevée avec l'éclat de la deuxième guerre mondiale.

La recherche que nous avons entreprise, concernant la définition, l'idéologie et les formes de manifestation du révisionnisme dans la période d'entre les deux guerres, a apporté des nouvelles informations, différentes de celles qu'on avait connues dans l'historiographie avant 1989.

En se basant sur la déclaration de la Conférence de Londres (1871), qui admettait la révision de quelques traités avec l'accord des parties contractantes, le révisionnisme territorial d'entre les deux guerres a dépassé le cadre juridique établi par les normes du droit international. En essayant de justifier leur droit à la révision, les états intéressés ont voulu créer un groupe de pression, par la solidification de quelques alliances qui puissent représenter leurs intérêts. À partir de ce moment-là, le caractère strictement juridique de la révision a été dépassé; on commençait à aspirer vers un sens purement politique. Cela a déterminé la naissance d'une idéologie révisionniste éclectique, qui a dégénéré en réanime, irrédentisme, chauvinisme et intolérance. Ces éléments ont été cultivés avec prédilection sur le plan interne, pour qu'on ait l'appui populaire nécessaire. Hitler, Mussolini et l'aristocratie hongroise ont exalté jusqu'au paroxisme des thèmes de l'histoire nationale, pour créer une psychose de la revanche et de l'intolérance.

Victorieux ou vaincus dans la première guerre, les états tombés sous la tyrannie des despotes ont promouvez sur le plan externe la même politique de force et dictat.

Même si, en général, le révisionnisme était mis uniquement à la charge des états vaincus dans la guerre d'entre 1914-1918, les nouvelles recherches montrent qu'il y avait des états, comme la Pologne, qui, à partir de la deuxième moitié de la quatrième décennie s'est manifestée dans la direction de la nécessité des révisions de frontière, dans la défaveur de la Tchécoslovaquie. Dans cette catégorie entre aussi l'Italie, mécontente pour les clauses territoriales qui ne lui satisfaisaient toutes les prétentions. Un autre élément de nouveauté est lié à la mise en relief des traits du révisionnisme soviétique qui, en agissant par les partis communistes affiliés à la IIIème Internationale, essayait d'affaiblir, par l'intérieur, les pays voisins. La politique révisionniste et expansionniste a été un autre point où se sont rencontrés les deux types de systèmes totalitaires: le fascisme et le communisme. Si l'Italie de Mussolini s'est résumée à un révisionnisme déclaratif et à un expansionnisme extra européen, l'Allemagne nazie et la Russie staliniste ont partagé entre eux les zones dans lesquelles voulaient modifier le *status-quo* territorial établi par la Conférence de Paix de Paris.

Ont surpris, à l'époque, les manifestations pro révisionnistes de quelques hommes politiques anglais qui, bien stimulés par la propagande hongroise, se sont prononcés pour la révision du Traité de Trianon. Si on ajoute la campagne du lord Rothe mère, les interpellations et les motions des deux chambres du Parlement britannique, on peut considérer que cet état a été l'adepte d'un révisionnisme passif, puisque le gouvernement britannique n'avait pris jamais une position officielle en faveur de la révision d'un traité de paix.

La Roumanie a été avec prédilection le petit clou des attaques du révisionnisme soviétique, qui n'a pas reconnu la frontière de l'Est, hongrois et bulgare. Le révisionnisme allemand, avant et après Hitler, a encouragé les actions de la Hongrie et de la Bulgarie contre l'état roumain. Même si le révisionnisme polonais n'a pas visé la Roumanie, rapprochement polono-hongrois, à partir de 1934, a endommagé les intérêts diplomatiques de l'état roumain, qui avait essayé d'inclure la Pologne dans le système d'alliances défensives, ayant le but d'arrêter la politique révisionniste.

Même si elles n'ont pas représenté la position officielle du gouvernement britannique, les manifestations pro révisionnistes de quelques hommes politiques anglais ont contribué à l'augmentation du climat de confusion et de désorientation, en spécial pour les petits états, qui respectaient les principes de droit, qui étaient à la base de la Ligue des Nations.

Les états qui ont essayé d'imposer leur volonté par une politique de force brutale, ont déterminé que le révisionnisme soit considéré un phénomène négatif dans l'histoire des relations internationales, et cela a contribué décisivement à l'éclat de la deuxième guerre mondiale.

Mais, la manifestation la plus virulente contre la Roumanie a eu le révisionnisme hongrois, qui agissait pendant l'entière période d'entre les deux guerres. Héritier des politiques expansionnistes de l'ancienne monarchie dualiste dans le Sud-Est de l'Europe, le révisionnisme hongrois a continué la politique de déconsidération des nationalités opprimées de l'ancien empire et de leur désir de vivre dans des nouvelles formations politiques, où leurs nations soient des formateurs d'état.

Le démembrement de la monarchie dualiste et les régimes politiques qui se sont succédés à Budapest entre 1918-1920, ont montré que, sans tenir compte de la nature du régime politique, le problème de regagner, dans n'importe quelle manière, les territoires perdus était une obsession pour les chefs politiques de la Hongrie.

En prenant de nouveau les fils du pouvoir, l'aristocratie hongroise a agi différemment en rapport avec l'essai de Béla Kuhn d'occuper par force les territoires détachés en 1918. En se basant sur les relations qu'elle avait dans les milieux politiques de l'Europe et des Etats-Unis, l'aristocratie hongroise a utilisé le langage diplomatique dans le but de refaire la Grande Hongrie. En se présentant comme force politique unique, donc le but est de refaire les frontières de l'état médiéval, l'aristocratie hongroise s'est assuré aussi la permanent de la direction de la société. Ainsi, on a accrédité l'idée que les réformes sociales et politiques seront faites après le redressement de la Grande Hongrie.

La lutte pour reconquérir les territoires détachés en 1918 a commencé à l'occasion de la Conférence de Paix de Paris, où la délégation hongroise, par le délai des négociations, par des nombreuses mémoires et lettres, par le trafic d'influence, a essayé d'empêcher la clôture du traité, qui consentait la libre volonté des peuples opprimés de décider seuls leur destin.

Le moment où le Parlement de la Hongrie a ratifié le Traité de Trianon a été la première manifestation du révisionnisme hongrois, caractérisée par des attitudes irrationnelles, qui ont surpris l'opinion publique des états occidentaux. Le vœu des parlementaires de ne respecter jamais ce qu'ils avaient approuvé avec leur propre vote, a ouvert le chemin de la transformation du révisionnisme dans un dogme d'état dans la vie du peuple voisin.

La politique et la propagande révisionnistes qui ont suit ont été ciblés dans le secret, dès les plus hauts forums de décision politique, par les sociétés secrètes formées par des personnes importantes dans la vie politique, économique et culturelle de la Hongrie.

Pour répandre les idées révisionnistes parmi l'opinion publique du pays et de l'étranger, l'élite intellectuelle hongroise a été sollicitée pour reconstruire une idéologie révisionniste, basée sur une vision triomphaliste du propre passé historique.

L'instinct de conservation de la caste aristocratique hongroise a déterminé la perpétuation de la mentalité féodale dans la construction de l'idéologie révisionniste. En revenant aux concepts médiévales comme: la Hongrie Millénaire, la Couronne de St. Etienne, la Sanction Pragmatique etc., on a mis en circulation des doctrines juridiques, qui n'avaient plus aucune importance dans les temps modernes.

Dans l'édification de l'argumentation révisionniste, on a invoqué aussi des différents domaines de la science, qui en évitant les vérités objectives, arrivaient tous à la conclusion de la nécessité de la révision du Traité de Trianon.

Parmi les plus acharnés combattants pour la révision du Traité de Trianon, on compte: Albert Apponyi, Görgy Lukács, Akos Timon, le cardinal Széredi, Istvan Bethlen, Sandor Domanovsky etc.

La révision du Traité de Trianon a été l'objectif principal de la politique externe de l'état hongrois dans la période d'entre les deux guerres. Les facteurs de décision politique, représentés par le régent Horthy, gouvernement et parlement ont agi pour la réalisation de cet objectif.

En fonction de la tactique adoptée et des revendications formulées, la politique révisionniste de l'état hongrois a traversé plusieurs étapes.

La période 1920-1926, nommée par Aurel Gociman, *l'époque des luttes de guérilla de l'irrédente hongroise,* qu'on peut caractérisée comme *l'étape du révisionnisme intégrale,* à cause des actions chaotiques et des incidents qu'on a commis, le plus grand étant la falsification des francs français (1925). Cette période-là a été caractérisée par la fondation des associations et des sociétés révisionnistes, qui groupaient des individus provenant de toutes les couches de la société, en commençant avec le régent Horthy et en finissant avec les jeunes des organisations paramilitaires.

Entre 1927-1932, s'est affirmé *le révisionnisme partiel,* soutenu par lord Rothermere, qui en liaison étroite avec les gouvernants hongrois a publié des propres projets de révision ou des projets des certains hommes politiques de

la Hongrie. Ces projets visaient des rectifications de frontière en faveur de la Hongrie, sans avoir la prétention de restaurer la Grande Hongrie. Une autre caractéristique de cette étape a été l'intensification de la propagande révisionniste dans le pays et à l'étranger. Le rôle déterminant dans l'organisation du système de propagande a revenu à la Ligue Révisionniste Hongroise, crée en 1927. Étant le bénéficiaire de subventions qui ont épuisé le budget de l'état, cette organisation a dépensé énormément pour formuler un lobby hongrois à l'étranger, qui puisse imposer la révision du Traité de Trianon. Pour la population de la Hongrie et des états voisins, la propagande révisionniste a utilisé des moyens très diversifiés, par exemple: la littérature révisionniste, la presse, la radio, les livres et les brochures pour les jeunes, les élèves et les enfants, le film, le théâtre, la musique, les lettres, les cartes postales, les timbres, les calendaires, les insignes etc.

Après l'instauration du gouvernement conduit par le général Gömbös Gyula, à la fin de 1932, est ouverte *l'étape agressive* du révisionnisme hongrois, le premier ministre étant un adepte connu des moyens de force dans les relations avec les pays voisins. Pendant cette période, le gouvernement hongrois a agencé les négociations diplomatiques avec l'Allemagne et l'Italie avec les provocations et l'appui des confusions internes dans les états voisins qui avaient des minorités de langue hongroise.

Il y a dans les archives un immense matériel documentaire qui montre qu'on a déclenché contre la Roumanie une vraie guerre psychologique continuée par des actions terroristes qui avaient comme but la création d'une situation incontrôlable pour les gouvernants roumains donc la Hongrie pouvait profiter, étant soutenue par les forces révisionnistes. En ces actions ont été impliqués, premièrement, les leaders du Parti Hongrois de la Roumanie, qui représentaient le centre de la diffusion des ordres venus de Budapest, Les documents attestent qu'une partie de la minorité hongroise de la Roumanie, liée aux intérêts de ce parti, a été utilisée dans le but de faire de la propagande et des actions avec un caractère révisionniste. Les personnes impliquées dans des actions hostiles à l'état roumain provenaient de l'intellectualité, du clerc et des jeunes hongrois de la Roumanie.

L'action du Parti Hongrois de la Roumanie a été d'autant plus condamnable que cette formation politique a utilisé le cadre démocratique offert par l'état roumain pour agir contre les intérêts vitaux de celui-ci. Même si les organismes de sécurité de l'état roumain avaient des nombreuses preuves concernant l'organisation et la direction de quelques actions d'espionnage ou terroristes, d'éparpillement de brochures et de manifestes anti roumains, des plaintes permanentes adressées aux

organismes internationaux, on n'a pas pris des mesures contre le Parti Hongrois pour ne léser pas les sentiments des hongrois de la Roumanie.

En dépit des efforts de la propagande révisionniste et d'une partie de la presse de langue hongroise, la plupart de la population d'ethnie hongroise n'a pas réagi à ces impulses qui cultivaient la discorde et l'intolérance. Il y a des nombreux documents qui attestent que la plupart de la minorité hongroise de la Roumanie considérait que le révisionnisme sert uniquement aux intérêts des grands propriétaires fonciers de la Hongrie et de la Roumanie.

En ignorant le droit à la vie nationale des autres peuples, par intolérance et chauvinisme, par propagande et actions subversives, par le cynisme et l'élitisme sans une base réelle, le révisionnisme hongrois a été un phénomène négatif dans l'histoire des relations européennes dans la période d'entre les deux guerres, en apportant des grands inconvénients aux idées de justice, démocratie et tolérance.

Paru comme une réaction naturelle de conservation de l'être national, l'antirévisionnisme roumain s'est manifesté dans les cadres du régime démocratique de la Roumanie d'entre les deux guerres. Même s'il a dû faire face au torrent propagandistique hongrois, l'antirévisionnisme roumain a rejette l'intolérance ethnique et le chauvinisme comme formes pour influencer l'opinion publique. En faisant la différence entre les uns des chefs politiques qui diffusaient l'idée de la grande Hongrie pour réaliser leurs propres intérêts, la manifestation de l'antirévisionnisme roumain n'a pas lésé les sentiments des hongrois de la Roumanie.

Les recherches faites sur le mouvement antirévisionniste de la Transylvanie et du pays entier ont déterminé trois niveaux d'action dans la société Roumaine. Ces composantes ont dû faire face à l'attaque de propagande, aux théories non-scientifiques et aux actions diplomatiques entreprises par l'état hongrois pour la révision des traités de paix.

La base de l'antirévisionnisme roumain a été *l'antirévisionnisme organique,* qui est paru au niveau des formes essentielles de solidarité humaine et nationale. Il est naturel que la société roumaine, voyant son idéal national accompli après des siècles de souffrance, soit antirévisionniste dans toutes les structures.

L'exprimassions, par des moyens différents profondément antirévisionnistes, de l'état d'esprit de l'entière société roumaine a été le point de départ pour les autres directions d'action de l'antirévisionnisme roumain. Dans les familles roumaines, dans les paroisses orthodoxes et

gréco-catholiques, dans les associations et les sociétés culturel-patriotiques, l'antirévisionnisme s'est transformé d'un état d'esprit en une impulsion vers l'action. La poignée d'alarme concernant la propagande révisionniste hongroise et les actions entreprises par la Bulgarie et l'U.R.S.S. tirés par la presse roumaine ont déterminé la réaction de l'intellectualité roumaine.

En gardant la tradition de la lutte nationale, l'intellectualité roumaine s'est rendu compte de l'importance de la lutte contre le révisionnisme et le communisme, en agissant parmi la plupart de la population roumaine. Par l'effort de celle-ci, l'antirévisionnisme organique roumain est passé *de son étape passive à son étape active.* Cette transformation s'est produite à la fin de 1932, quand on organisait des grandes manifestations avec un caractère révisionniste, à l'occasion de l'anniversaire de 14 ans depuis l'unification de la Transylvanie avec la Roumanie. Les manifestations qui se sont produites le 28 mai 1933 à l'occasion du sommet des représentants de la Petite Entente, ont montré la force morale de l'antirévisionnisme organique roumain. La formation de la *Ligue Antirévisionniste Roumaine,* le 15 décembre 1933 a été possible justement grâce aux transformations de l'antirévisionnisme organique passif en un antirévisionnisme organique actif.

Les actions entreprises par cette organisation, dans le pays et à l'étranger ont été le point culminant de l'antirévisionnisme organique roumain.

La deuxième composante d'Antirévisionnisme roumain a été sa base scientifique. L'antirévisionnisme s'est proposé faire une critique scientifiquement objective des arguments utilisés par la propagande révisionniste, d'autant plus que ces arguments évitaient la réalité scientifique, car ils devaient arriver à la conclusion sur la nécessité de la révision des traités de paix, tout particulièrement de celui de Trianon.

Choquée au début par la tendancieuse de l'argumentation révisionniste, l'élite de l'intellectualité scientifique roumaine a constaté avec stupeur que la propagation ostentatoire en Occident de ces théories et la manque d'une réplique roumaine a commencé à donner peu à peu gain de cause à la thèse hongroise. On y ajoutait aussi les théories d'une ainsi-dite supériorité culturelle hongroise et d'une déchéance de l'esprit scientifique de l'Université de Cluj, après 1918.

Dans ce contexte, l'élite de l'intellectualité roumaine s'est engagée dans un dialogue basé sur des argumentations scientifiques, qui soutenait la cause roumaine par des informations objectives, résulte des recherches rigoureuses. La réplique de la science roumaine d'entre les deux guerres a démonté l'argumentation contrefaite des théories révisionnistes, mais sans

recourir à des éléments provoquants qui pigmentaient souvent les arguments des personnes qui soutenaient le révisionnisme.

Toutes les personnalités marquantes de la science roumaine d'entre les deux guerres se sont engagées dans l'effort de montrer à tout le monde la vérité et la justice de la cause roumaine. L'exemple d'historiens N. Iorga, Al. Lapedatu, Gh. I. Brătianu, I. Lupas et S. Dragomir a été suivi par tout ce que la science roumaine a eu le plus représentatif. Aux artifices juridiques, qui essayaient obtenir, par des spéculations théoriques, la révision des frontières, des spécialistes réputés ont riposté: N. Titulescu, C. I. Bardoşi, C. I. Codarcea, R. Seşianu, Gh. Sofronie. .Les théories conforme auxquelles le Traité de Trianon a détruit l'unité géographique et économique de la Hongrie ont été combattues avec des arguments scientifiques par S. Mehedinți, G. Vâlsan, V. Jinga, Şt. Manciulea, S. Manuilă...

Dans le domaine ethnolinguistique et culturel, les études publiés par S. Puşcariu, N. Drăganu, I. Crăciun, A. Caliani, C. Petranu ont combattu les théories de la propagande révisionniste concernant l'ainsi-dite discrimination à laquelle la minorité hongroise a été sujette. Les contributions de D. D. Roşea, A. Gociman, E. Toth, S. Fényes et O. Ghibu dans le domaine de la politologie, ont relevé le manque de toute objectivité des forces révisionnistes et les moyens avec lesquels ces forces agissaient contre l'état roumain.

La plupart des auteurs mentionnés ont publié leurs études dans la «Revue de Transylvanie» qui avait été créé en 1934, pour contrecarrer l'avance prise par la propagande révisionniste à l'étranger. Cette publication parue à Cluj, sous la direction de S. Dragomir, a été le fondement d'Antirévisionnisme scientifique roumain, et Initiative de le faire connu à l'étranger a apporté des services réels pour la cause roumaine.

La troisième composante de l'antirévisionnisme roumain a agi au niveau des facteurs de décision politique du pays: gouvernement, parlement, monarchie et partis politiques. *L'antirévisionnisme organisé* a eu comme base l'antirévisionnisme organique, qui s'est manifesté dans toutes les couches de la société roumaine, et l'antirévisionnisme scientifique, par lequel la justice de la cause roumaine était soutenue aussi par des autres moyens que ceux politiques. Les institutions et les organisations politiques de la Roumanie d'entre les deux guerres ont été unanimes dans leur position clairement antirévisionniste. Les actions des gouvernements et de la monarchie, les débats parlementaires, les programmes et les actions des principaux partis politiques ont montré que, en dépit du fait que, sur le plan interne, il y avait une diversité d'opinions concernant le développement du

pays, sur le plan externe la position antirévisionniste était affirmée par toutes les formes politiques.

L'antirévisionnisme organisé ou politique a agi immédiatement après la signature des traités de paix, mais le succès obtenu par la constitution de la Petite Entente et la position de la Roumanie dans la Société des Nations ont créé un sentiment de sûreté qui ignorait la propagande révisionniste. Les poignées d'alarme tirés en spécial par la presse de Transylvanie n'ont pas été remarquées par les autorités. En ce point, on s'est trompé, parce que des personnalités de la vie politique roumaine ont considéré qu'on n'a pas dû déclencher une action conjuguée de contrecarrassions de la propagande révisionniste. Le changement du rapport de forces sur le plan international à partir de la quatrième décennie a surpris la diplomatie roumaine au pied levé, dans une crise d'alternatives pour cette nouvelle situation. En se rendant compte du danger imminent qui menaçait les frontières nationales, la société roumaine, à partir de 1932, est passée d'un antirévisionnisme organique passif vers un antirévisionnisme organique actif, dans son désir de soutenir les facteurs de décision politique. L'élite de l'intellectualité roumaine a observé elle aussi le handicap dans le soutien de la cause nationale, parce qu'il y avait déjà beaucoup de voix qui presque croyaient la thèse hongroise. À peu près de la même période, surtout à partir de 1934, on a pu constater une effervescence concernant la publication des épreuves scientifiques ayant un caractère antirévisionniste.

L'année 1934 a signifié, pour les milieux gouvernementaux aussi, une réorientation dans les actions ayant un caractère antirévisionniste. Si avant cette période, les efforts s'étaient concentrés uniquement dans le domaine diplomatique, on a ressenti le besoin de quelques actions sur le plan interne, pour se rendre compte de l'état d'esprit de la population et de la manière donc l'action politique antirévisionniste externe est sensible. En ce sens, la plus importante action s'est développée le 28 décembre 1934, à Cluj, quand le premier ministre Gh. Tătărescu, accompagné de quelques ministres, a eu une rencontre avec les préfets et les parlementaires de la Transylvanie, où ont été invités les leaders des associations culturelles et professionnelles et les représentants des partis politiques.

A cette occasion, le premier ministre a prononcé un vigoureux discours antirévisionniste. Même si on offrait des garanties et même si le gouvernement était pour le mouvement antirévisionniste, on a pris très peu de mesures qui soutiennent la Ligue Antirévisionniste Roumaine.

L'institution monarchique s'est ralliée elle aussi à l'effort politique et diplomatique pour maintenir le *status-quo* territorial. Antirévisionniste

convaincu, Carol II s'est servi de prérogatives de l'institution monarchique et de ses relations personnelles pour déterminer une opinion favorable pour la Roumanie, sur le plan international.

L'hostilité vis-à-vis de Stelian Popescu, le président de la L.A.R., provoquée par des vieilles malentendus, a déterminé que cette organisation n'ait pas aucun appui de l'institution de l'institution monarchique. D'autant plus, dans la période du régime d'autorité monarchique, on a interdit à la Ligue toute activité. Cela a été justifié par Carol II à l'aide de l'idée que le Front de la Renaissance Nationale et puis le Parti de la Nation devaient être le liant qui mobilise, à l'intérieur, la société roumaine.

La Tribune du Parlement de la Roumanie dans la période d'entre les deux guerres a été le lieu d'affirmation de l'antirévisionnisme roumain. Tous les grands hommes politiques de l'époque ont y prononcé des discours antirévisionnistes, en proposant des mesures et des actions pour combattre la propagande révisionniste et pour affirmer la justice de la cause roumaine. La plus importante manifestation parlementaire de l'antirévisionnisme roumain a eu lieu le 4 avril 1934, lorsque Iuliu Maniu adressait une interpellation au gouvernement, à laquelle se sont associés aussi d'autres leaders politiques; l'interpellation concernait l'augmentation de la propagande révisionniste sur le plan européen. La réponse a été donnée par le ministre des Affaires Etrangères, Nicolae Titulescu, dans un discours mémorable, où il exposait, à l'aide d'arguments scientifiques, les fondements de l'antirévisionnisme roumain.

Les débats parlementaires révélés encore une fois l'antirévisionnisme de la classe politique roumaine, l'unité d'opinion et d'action dans ce problème vital pour les destins de l'état national.

Dans le développement du mouvement antirévisionniste, le rôle décisif l'a eu la Ligue Antirévisionniste Roumaine, crée le 15 décembre 1933, à Bucarest, à l'initiative de Stelian Popescu, le directeur du journal «L'Univers», qui avait lutté contre le révisionnisme et le communisme. Par son statut d'organisation non-gouvernementale et par son indépendance vis-à-vis de tout parti ou mouvement politique, la L.A.R. a réussi d'attirer des grandes personnalités de la vie politique, scientifique et culturelle de la Roumanie d'entre les deux guerres.

À rencontre de la Ligue Révisionniste Hongroise, crée en 1927, le programme de la L.A.R. s'inscrit dans les cadres du régime démocratique et constitutionnel, en prévoyant des actions individuelles ou collectives qui contribuent à l'appui de la cause roumaine sur le plan international. Dans la

même opposition avec l'organisation de la Hongrie, la L.A.R. n'avait pas d'autres fonds que ceux obtenus par l'intermède de donations et d'activités pour le propre financement.

L'activité la plus intense dans la ligue a été développée par le Comité Régional pour la Transylvanie, crée le 8 janvier 1934, à Cluj. Dans cette région du pays, très bouleversée au cours de l'histoire, il y avait une forte tradition du mouvement national roumain, ayant l'intellectualité à son tête.

L'unification de 1918 n'a pas provoqué une crise d'idéal pour les serviteurs de l'émancipation du peuple roumain. Le bien du pays et la conservation de l'unité et de l'intégrité territoriales ont été les nouveaux idéaux que l'intellectualité de la Transylvanie a essayé diffuser parmi les gens de la société entière.

Le composant de la direction du Comité Régional pour la Transylvanie a illustré suggestivement l'idée de solidarité entre les élites et les foules, dans les actions antirévisionnistes. En commençant avec les représentants de la «génération d'or» qui avaient fait l'unification, en continuant ensuite avec les grands hiérarques des églises nationales roumaines, toutes les grandes personnalités de la vie politique, culturelle et scientifique de la Transylvanie ont consenti de s'impliquer dans la direction du C.R.T. Le rôle de catalyseur l'a eu l'intellectualité universitaire de Cluj, qui organisait et conduisait le mouvement antirévisionniste de la Transylvanie. La personnalité du professeur Ioan Lupas, (le président du C.R.T.) ainsi que d'autres noms illustres de l'intellectualité de Cluj ont influencé heureusement le développement des actions antirévisionnistes.

En prouvant un esprit pratique, à peine deviné, la direction du C.R.T. a élaboré des programmes concrets d'action antirévisionniste, dans le pays et à l'étranger. Étant conscients du fait que le succès de leur mouvement pouvait être sûr uniquement dans les conditions où l'idée antirévisionniste était diffusée parmi toutes les couches de la société roumaine, les chefs de la ligue ont conçu un programme d'organisation de la propagande ayant un caractère national et antirévisionniste. La structure, formée par les 669 comités antirévisionnistes au niveau des départements et des communes urbaines et rurales, avait le but de déclencher une série d'actions qui montrent à l'opinion publique mondiale et aux facteurs de décision, le désir du peuple roumain de garder ses frontières nationales.

À la tête de ces organisations il y avait des personnalités locales, appréciées par les gens: des prêtres, des instituteurs, des professeurs, des ingénieurs, des fonctionnaires qui se sont donné la main pour accomplir les buts morales et politiques de la ligue.

Vraiment remarquable a été le fait que les représentants de la L.A.R. de la Transylvanie ont élaboré un programme de développement de la propagande antirévisionniste à l'étranger, pour diminuer les effets négatifs pour la Roumanie, efforts produits par le mécanisme révisionniste de propagande.

Les chefs de la ligue de la Transylvanie ont adopté l'orientation anticommuniste de l'organisation centrale, en considérant que le danger soviétique ne menaçait seulement la frontière de l'Est, mais, par son essai d'extension universelle, l'U.R.S.S. devenait le plus dangereux ennemi de l'état roumain, de sa position et de sa religion.

Le bilan du mouvement antirévisionniste de la Transylvanie, qui a atteint le point culminant dans les années 1934-1938, met en évidence la diversité de méthodes et de moyens d'action crées par les chefs du Comité Régional.

La littérature antirévisionniste mise en circulation grâce à l'effort du Comité Régional, a été formée par des matériaux variés. Les publications périodiques, d'où s'est détachée nettement la «Revue de Transylvanie», ont essayé de montrer à l'opinion publique internationale, la justice de la cause roumaine. Les bulletins et les calendriers antirévisionnistes avaient le but d'informer la population sur tout ce qu'il était nouveau dans la presse mondiale concernant la propagande révisionniste et de diffuser l'état d'esprit antirévisionniste à la campagne. Le Comité Régional a soutenu l'apparition de la presse antirévisionniste. Les journaux les plus connus, ayant un caractère déclaré antirévisionniste, ont été: «La Gazette Antirévisionniste» (Arad), «La Nouvelle Gazette de l'Ouest» (Oradea), «La Voix des Frontières» (Satu Mare), «Notre peuple» (Sfântu Gheorghe), «La Voix Roumaine» (Odorhei)...

Par les subventions reçues du Comité Régional, on avait publié 34 œuvres qui combattaient, avec des arguments scientifiques, les théories fantaisistes de la propagande révisionniste hongroise.

Le riche matériel documentaire et scientifique, paru sous l'égide du Comité Régional de la L.A.R. a permis l'organisation de quelques expositions antirévisionnistes dans les grandes villes du pays. Mais, à cause de manque d'implication des représentants de la Roumanie dans les grandes capitales du monde, on n'a pas réussi l'organisation d'expositions antirévisionnistes à l'étranger.

Les assemblées populaires et les manifestations avec un caractère déclaré antirévisionniste ont été un autre segment important du mouvement

dirigé par le Comité Régional. L'anniversaire du *1er Décembre, journée patronale de la Ligue Antirévisionniste Roumaine* a été une excellente occasion pour que tout le monde prouve son appui dans la lutte pour garder intactes les frontières nationales. Des manifestations antirévisionnistes ont été organisées aussi à d'autres occasions, et le rôle déterminant l'avaient les comtés départementaux de la L.A.R., qui commémoraient des diverses moments de l'histoire nationale en levant des églises, des monuments etc.

Les conférences avec un caractère antirévisionniste, soutenues par les membres du Comité Régional, ont montré la parfaite collaboration entre l'élite de l'intellectualité de la Transylvanie et le reste de la population. Il est suggestif le fait que, parmi les conférencières, il y avait des ethniques hongrois (par exemple S. Fényes, Gh. Ferenczy) qui essayaient de convaincre les hongrois de la Roumanie que la politique révisionniste ne servait qu'aux buts égoïstes des souteneurs de l'époque dualiste. En respectant son nom et sa position dans la ligue, le professeur Ioan Lupaş a fait beaucoup de conférences de cette manière, mais il y avait aussi d'autres représentants de l'université de Cluj qui ont utilisé leurs relations pour établir des liaisons et pour répandre à l'étranger les matériaux qui montraient la justice de la cause roumaine.

Le succès du mouvement antirévisionniste dirigé par le Comité Régional pour la Transylvanie n'aurait pas été possible sans la collaboration avec les associations et les sociétés culturel-patriotiques, avec les organisations d'étudiants et de femmes, avec les institutions économiques d'enseignement, culturelles et religieuses. On considère significatif le fait que toutes ces organisations ont répondu affirmativement aux sollicitations du Comité Régional, en organisant des actions communes avec un caractère antirévisionniste et en contribuant ainsi au développement de la composante organique de l'antirévisionnisme roumain. L'implication de toutes les associations et les sociétés avec un caractère culturel-patriotique a eu le but de suppléer la manque d'implication des milieux gouvernementaux pour soutenir le mouvement antirévisionniste.

Le Comité Régional de Cluj a fait toutes les démarches possibles pour que les autorités gouvernementales soutiennent le mouvement antirévisionniste. Les motions envoyées par les grandes assemblées antirévisionnistes au roi, au premier ministre, au parlement, les mémoires et les propositions pour des mesures avec un caractère antirévisionniste, élaborées par le Comité Régional, n'ont pas trouvé toujours l'écho nécessaire. Une subvention de quelques dizaines milles lei, provenant du

Département de l'Industrie et du Commerce et une circulaire du ministre C. Angelescu, où on demandait aux écoles de soutenir les manifestations ayant un caractère antirévisionniste, ont représenté la contribution effective des milieux gouvernementaux pour le Comité Régional de la Transylvanie. Mais, par les relations directes entre le Comité Régional et une série d'institutions et entreprises économiques, on a réussi le transfert de certaines sommes d'argent dans le compte du mouvement antirévisionniste. La collaboration la plus fructueuse dans ce domaine s'est établie entre les Régionales C.F.R. de la Transylvanie, donc les employés se sont inscrits presque tous dans la L.A.R.

Un exemple particulier concernant l'implication dans le mouvement antirévisionniste, comme institutions mais aussi comme personnes privées, a été offert par les deux églises nationales du peuple roumain: orthodoxe et gréco-catholique. En continuant la tradition de la lutte pour maintenir l'être national du peuple, les deux églises-sœurs se sont donné la main, en activant ensemble dans le mouvement antirévisionniste. Significatif en ce sens est le fait qu'à tous les niveaux d'organisation de la L.A.R. de la Transylvanie, les prêtres ou les grands hiérarques gréco-catholiques ou orthodoxes se sont situés à la place d'honneur, étant les premiers élus par les membres des communautés rurales ou bien urbaines pour diriger de nouveau les actions ayant un caractère national et patriotique.

Sur la même position, dans le mouvement, se sont situés les intellectuels des villages ou des villes, les instituteurs et les professeurs, qui s'étaient rendu compte de l'importance de la noble mission, celle de cultiver parmi tous les gens, l'amour pour la patrie et l'esprit de sacrifice nécessaire pour sa protection.

L'effet le plus important du mouvement antirévisionniste de la Transylvanie a été la création d'un état d'esprit profondément antirévisionniste. Cet état d'esprit s'est manifesté par des attitudes, individuelles ou collectives, de désaccord vis-à-vis de la politique révisionniste de la Hongrie, de la Bulgarie et de l'U.R.S.S. contre la Roumanie. Les rumeurs concernant l'appui que l'U.R.S.S. pouvait donner à la Tchécoslovaquie et à la Petite Entente ont été évaluées par la population de la Transylvanie comme un prétexte; à l'aide de ce prétexte, le grand voisin de l'Est et le mouvement communiste de la Roumanie essayaient endormir la vigilance des autorités et de l'opinion publique. On condamnait également les états fascistes, l'Allemagne et l'Italie, pour leur attitude de soutenir la politique révisionniste de la Hongrie et de la Bulgarie.

Il est suggestif le fait que, des nombreux documents d'archivé attestent la

manifestation de cet état d'esprit antirévisionniste également parmi la population allemande et hongroise de la Transylvanie. Cela montre que le mouvement antirévisionniste de la Transylvanie s'est développé dans un climat démocratique et tolérant, qui attirait la plupart de la minorité hongroise convaincue que le révisionnisme, le chauvinisme et l'intolérance ne pouvaient pas apporter rien de positif dans les relations entre États et inter-ethniques.

Mais, de plus, les documents d'archivé mettent en évidence le fait que ni même en Hongrie, la plupart de la population, préoccupée pour le jour qui va suivre et pour l'aggravation des conditions de vie, considérait que le révisionnisme et la guerre pouvaient apporter des bénéfices uniquement à l'oligarchie hongroise qui l'avait diffusé.

Même si l'action des forces révisionnistes de la Hongrie et de celles qui soutenaient ces forces dans la Transylvanie s'est intensifiée pendant la période 1938-1940, elle n'a pas réussi modifier l'état d'esprit antirévisionniste. Bien que la peur de l'éclat d'une nouvelle guerre mondiale était conscientisée par la population, les documents d'archivé mentionnent des émouvants exemples de patriotisme authentique quand des personnes enrôlées ont affirmé leur grand désir de se sacrifier pour défendre l'intégrité des frontières ancestrales.

L'instauration du régime d'autorité monarchique et les restrictions qui ont suit, inclusivement les mesures prises contre la L.A.R. ont décapité le mouvement dirigé par cette organisation, les moments où, au contraire, s'imposait son intensification. Quand même, on n'a pas pu diminuer les effets de ce mouvement; ceux-ci ont continué se manifester par l'état d'esprit profondément antirévisionniste, affirmée dans la période 1938-1940, connu comme le plus grave du point de vue du maintien de l'intégrité nationale.

Le régime carliste, isolé sur les plans interne et externe, n'a pas eu la force morale de faire appel au sentiment de solidarité et de résistance nationale que le peuple roumain a prouvé pendant les grands moments de son histoire. Les nombreux documents d'archivé, datant de cette période tragique pour notre histoire, mettaient en évidence le fait que la population de la Transylvanie préférait mourir avec l'épée dans sa main que se laisser de nouveau au merci de ceux qui n'avaient manifesté jamais l'esprit de compréhension et de tolérance. Ce qui s'est passé ensuite, au Nord-Ouest de la Transylvanie – territoire cédé aux hongrois, pour un temps – a montré la justesse d'une telle attitude de la population roumaine.

Déclenché assez tard, dans les conditions de l'aggravation de la situation internationale, lorsque la diplomatie roumaine était entrée en crise en même temps avec tout le système promouvez par l'intermède de la Ligue de Nations, le mouvement antirévisionniste a essayé de soutenir l'état pour maintenir l'intégrité de son territoire national. Si sur le plan interne on a réussi la mobilisation des consciences, la solidarisation de l'entière société et la création d'un état d'esprit profondément antirévisionniste, sur le plan externe les résulté étaient moins spectaculaire. Malgré l'effort du Comité Régional et de la direction centrale de la L.A.R., on n'a pas pu liquider, en quatre ans, l'avance prise par la propagande révisionniste qui, à cette période-là, était à son point culminant. L'erreur des directions qui avaient laissé tout à la charge de la diplomatie, a été fatale, finalement. La modification dans les relations internationales a provoqué la diminution de l'importance de l'antirévisionnisme politique promouvez par l'état roumain. Les autres composantes qui s'étaient manifestées assez tard, n'ont pas pu changer la situation en faveur de la cause roumaine.

Le destin du mouvement antirévisionniste de la Transylvanie et du pays entier apporte en discussion l'un des vérités douloureuses de l'histoire: les petits peuples, même s'ils ont raison dans leur effort de soutenir des causes nobles, sont au merci de ceux qui utilisent la force au lieu de la force du droit.

Même si elle avait vu ses idéaux éparpillés pour moment, le mouvement antirévisionniste a continué aussi après 1940

Premièrement, l'antirévisionnisme scientifique a continué se manifester par les contributions des universitaires de Cluj, réfugiés à Sibiu, et par les œuvres de quelques grands historiens qui sentaient le devoir de suivre le chemin ouvert par N. Iorga, surtout après la disparition tragique du grand savant. En ce sens, les œuvres de Gh. I. Brătianu, surtout «Des mots pour les roumains» parue en 1942, avaient l'aptitude de donner le start d'une nouvelle renaissance nationale, qui maintienne une conscience vive ajamáis, une conscience de l'appel et de la justice du peuple.

Secondement, situation tragique de la Roumanie, qui a été vaincue sans avoir lutté, a acharné d'autant plus les roumains qui avaient essayé leur courage et leur esprit de sacrifice pendant les années difficiles de la deuxième guerre mondiale.

Les moments de souffrance pour les roumains, suite aux ruptures territoriales de 1940, révélé, outre la situation tragique, un trait important de ce peuple, lié à sa capacité de résister à toute difficulté de l'histoire et de se mobiliser pour accomplir ses aspirations.

L'investigation historique faite sur le mouvement antirévisionniste de la Transylvanie a évidentié – à côté de la relévation des vérités qui permettent une vision amélioré sur ce phénomène – la nouvelle orientation de l'historiographie roumaine, après 1989, celle de dévoiler des faits et des phénomènes qui, à l'époque, ne pouvaient être dits ou bien écrits. L'antirévisionnisme et l'anticommunisme ont été deux caractéristiques définitoires de la société roumaine, dans la période d'entre les deux guerres. Si avant 1989 on avait exagéré le rôle du mouvement communiste de la Roumanie, on peut affirmer aujourd'hui, avec des documents et dans le but de rétablir de la vérité historique, que dans la période d'entre les deux guerres mondiales, la société roumaine a apprécié le révisionnisme et le communisme comme étant deux grands dangers qui menaçaient l'être national du peuple roumain. Le développement des événements après la deuxième guerre mondiale a déterminé qu'on n'écrive plus sur aucune de ces mouvements.

L'œuvre présentée veut être un premier essai de rendre au mouvement révisionniste toutes ses trois composantes et, en plus, sa place et son rôle mérités dans la vie sociale et politique de la période d'entre les deux guerres.

Au-delà de ses actions accomplies ou non-accomplies, le mouvement antirévisionniste de la Transylvanie s'inscrit dans le contexte général de la lutte du peuple roumain pour garder l'intégrité et l'être national.

Par des moyens d'action spécifiques à une société démocratique, par la tolérance et l'esprit pacifiste qu'il a promouvez, par les vérités dites ou écrites dans un langage scientifique, par l'appel permanent pour respecter les normes et les usances internationales, le mouvement antirévisionniste de la Roumanie a été un phénomène positif dans l'évolution des relations inter-ethniques et entre États de la période d'entre les deux guerres.

BIBLIOGRAFIE

I. Arhive

a) Arhivele Naționale, Filiala Alba. Fonduri arhivistice:
- *Chestura de Poliție Alba Iulia (1920-1948);*
- *Inspectoratul de Poliție al Ținutului Mureş (1920-1940);*
- *Legiunea de Jandarmi Alba (1915-1948);*
- *Prefectura județului Alba. Cabinetul prefectului (1919-1949);*
- *Parchetul Tribunalului Alba (1894-1949).*

b) Arhivele Naționale, Filiala Arad. Fonduri arhivistice:
- *Colecția de documente referitoare la mişcarea muncitorească (1930-1937);*
- *Prefectura județului Arad (1920-1940).*

c) Arhivele Naționale, Filiala Cluj. Fonduri arhivistice:
- *Inspectoratul de Jandarmi Cluj (1938-1940);*
- *Inspectoratul de Poliție Cluj (1921-1940);*
- *Liga Antirevizionistă Română (1934-1939);*
- *Parchetul General al Curții de Apel Cluj (1919-1952);*
- *Prefectura județului Cluj (1919-1940).*

d) Arhivele Naționale, Filiala Deva. Fonduri arhivistice:
- *Chestura de Poliție Deva (1930-1939);*
- *Inspectoratul de Poliție Mureş - Alba (1938-1940);*
- *Legiunea de Jandarmi Hunedoara (1937-1949);*
- *Colecția personală Silviu Dragomir (1916-1962);*
- *Colecția personală Victor Şuiaga (1793-1980);*
- *Parohia greco-catolică Paroşeni (1920-1948);*
- *Parchetul Tribunalului Deva (1881-1952);*
- *Poliția de Stat Hunedoara (1922-1928).*

e) Arhivele Naţionale, Filiala Oradea. Fonduri arhivistice:
   - *Chestura de Poliţie Oradea (1930-1941);*
   - *Inspectoratul de Jandarmi Oradea (1932-1949);*
   - *Liga Antirevizionistă Oradea (1934-1937);*
   - *Legiunea de Jandarmi Bihor-Oradea (1920-1949).*

f) Arhivele Naţionale, Filiala Satu-Mare. Fonduri arhivistice:
   - *Parchetul Tribunalului Satu-Mare (1936).*

g) Colecţia de documente a Muzeului Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva.

II. Presă

- „Alba Iulia" (Alba Iulia): 1929-1934.
- „Antirevizionismul" (Bucureşti): 1935.
- „Avântul" (Petroşani): 1931-1939.
- „Cuvântul Poporului" (Sibiu): 1933-1936.
- „Dreptatea" (Deva): 1931-1938.
- „Foaia Poporului" (Sibiu): 1923-1940.
- „Gazeta Antirevizionistă" (Arad): 1934-1935.
- „Gazeta Hunedoarei" (Deva): 1931-1938.
- „Gazeta de Vest" (Oradea): 1932-1934.
- „Gazeta Ciucului" (Gheorghieni): 1935-1937.
- „Gazeta oficială a judeţului Hunedoara" (Deva): 1932-1933.
- „Gazeta Plugarului" (Sibiu): 1936.
- „Gazeta Sălajului" (Zalău): 1935-1938.
- „Glas Românesc" (Odorhei): 1935-1938.
- „Glasul Hotarelor" (Satu Mare): 1936-1938.
- „Graiul Maramureşului" (Sighet): 1935-1937.
- „Graniţa" (Satu Mare): 1935-1936.
- „Horea" (Deva): 1932-1933.
- „Hunedoreanul" (Deva): 1937.
- „Înainte" (Deva): 1933-1936.
- „Înfrăţirea" (Cluj): 1921.
- „Külügy Szemle" (Budapest): 1921-1940.
- „Libertatea" (Orăştie): 1931-1938.

- „Lumea Românească” (Bucureşti): 1936-1938.
- „Magyar Kulpolitika” (Budapest): 1928-1934.
- „Neamul Nostru” (Sf. Gheorghe): 1934-1936.
- „Noua Gazetă de Vest” (Oradea): 1936-1938.
- „Noutatea” (Orăştie): 1932-1938.
- „Observator” (Bucureşti): 1935-1938.
- „Piatră de Hotar” (Arad): 1936-1938.
- „Petroşani” (Petroşani): 1933-1939.
- „Plugarul” (Orăştie): 1937.
- „Renaşterea” (Cluj): 1934-1935.
- „Revista învățătorilor şi învățătoarelor din județul Hunedoara” (Deva): 1928-1938.
- „Revue de Transylvanie” (Cluj): 1934-1937.
- „România Nouă” (Blaj): 1935-1937.
- „Solia” (Orăştie): 1935-1939.
- „Solia Dreptății” (Orăştie): 1931-1940.
- „Şcoala Noastră” (Zalău): 1930-1940.
- „Telegraful Român” (Sibiu): 1934.
- „Tribuna Liberă” (Sibiu): 1936-1938.
- „Tribuna Graniței” (Caransebeş): 1934-1935.
- „Tribuna Silvaniei” (Şimleul Silvaniei): 1935-1937.
- „Universul” (Bucureşti): 1920-1940.
- „Unirea Poporului” (Blaj): 1934-1935.
- „Viața Socială C.F.R.” (Cluj): 1936-1937.
- „Zorile” (Bucureşti): 1937.

III. Publicațiile Ligii Antirevizioniste Române

- XXX, *Calendar al L.A.R. pe anul 1935,* (1936,1937,1938), Editura L.A.R., Comitetul Regional pentru Transilvania, Cluj.
- XXX, *Catehism antirevizionist şi anticomunist,* Editura L.A.R., Comitetul Regional pentru Transilvania, Cluj, 1937.
- XXX, *Liga Antirevizionistă Română. Regulament,* Editura L.A.R., Tipografia ziarului Universul, Bucureşti, 1934.
- XXX, *Liga Antirevizionistă Română. Actul constitutiv şi statutele,* Tipografia ziarului Universul, Bucureşti, 1934.

IV. Corpusuri

- XXX, *Anuarul statistic al României pe 1931-1932,* Bucureşti, 1933.
- Gh. Gheorghe, *Tratatele internaţionale ale României (1921-1936),* vol. II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980.
- XXX, *Indicatorul statistic al satelor şi unităţilor administrative din România, cuprinzând rezultatele recensământului general al populaţiei din 29 decembrie 1930,* Direcţia Recensământului General, Bucureşti, 1932.
- M. Ştirban, V. Vesa, A. Păun, V. Puşcaş, *Istoria contemporană a României. Texte social-economice şi politice (1918-1929),* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1987.
- Scurtu, Gh. Z. Ionescu, E. Popescu, D. Smârcea, *Istoria României între 1918-1944. Culegere de documente,* E.D.P. Bucureşti, 1983.
- XXX, *Tractat de pace între puterile aliate şi asociate şi Ungaria. Protocol şi declaraţiuni,* Impremeria Statului, Bucureşti, 1920.

V. Lucrări generale (cărţi, studii, articole)

- Agrigoroaiei I., *România în relaţiile internaţionale din perioada 1918-1928,* în „Hierasus", nr. 5, 1983.
- Idem, *L'Activité internationale de l'Etat Roumain pendant la période 1918 -1939,* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie din Iaşi", 22, 1985, vol. I, p. 87-102.
- Idem, *Locul şi rolul României în relaţiile internaţionale din perioada interbelică,* în „Românii în istoria universală", vol. I, Iaşi, 1986.
- Idem, *Contextul intern şi internaţional al înfăptuirii Marii Uniri,* în „Carpica", XXI, 1990, p. 123-131.
- Ardeleanu I., Muşat M., *România după Marea Unire,* vol. II, partea 1 (1918-1933), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1986. Vol. II, partea a II-a (1933-1940), a fost publicat la aceeaşi editură în 1988.
- Ardeleanu I., *Lupta forţelor revoluţionare, democratice şi patriotice din România împotriva revizionismului,* în „Anale de istorie", XXXIII, 1987, nr. 1, p. l09-115.
- Idem, *La Roumanie contre le révisionnisme. 1920-1940,* în „Roumanie. Pages d'Histoire", 12,1987, nr. 3.
- Artaud D., *La reconstruction de l'Europe. 1919-1929,* Presses Universitaires de France, Paris, 1973.

- Aster S., *The making of the Second World War,* Deutch, London, 1973.
- Bainville J., *Les Conséquences politiques de la paix,* Paris, 1940.
- Bellér B., *Congresele naționalităților din Europa,* în „Századok", 1981, nr. 5, p. 995-1013.
- Bertin E., Prud'homme A., Picard M., *La réforme agraire roumaine et les ressortissants hongrois devant la Société des Nations,* Édition Internationales, Paris, 1927, p. 843-927.
- Baumont M., *La Faillite de la paix. 1918-1939,* Paris, 1960-1961.
- Bărbulescu P., *România la Societatea Națiunilor. 1919-1939. Momente şi semnificații,* Editura Politică, Bucureşti, 1975.
- Idem, *Securitatea şi dezarmarea în sistemul Societății Națiunilor. Poziția şi acțiunea României,* în „Contribuții la studierea istoriei contemporane a României" vol. II, Editura Politică, Bucureşti, 1986.
- Bernstein S., Milza P., *L'Italie fasciste,* Colin, Paris, 1970.
- Bitoleanu I., *Conceptul românesc de pace, cooperare şi bună vecinătate, exprimat in dezbaterile parlamentului român din perioada interbelică,* în „Anale de Istorie", XXXII, 1986, nr. 5.
- Idem, *Actul ratificării tratatelor de pace în corpurile legiuitoare ale României, 1920,* în „Revista de Istorie", 39,1986, nr. l, p. 44-62.
- Idem, *Afirmarea ideii de stat unitar, patrie comună a tuturor, în dezbaterile Parlamentului României întregite,* în „Tomis", XXIII, 1988, nr. 11, p. 4-27.
- Bloch Ch., *Le fascisme et les relations internationales,* în „Relations internationales", nr. 2, novembre, 1974, p. 309-322.
- Bold E., *Conferința de la Locarno şi reflexe româneşti,* în „Românii în istoria universală", vol. I, Universitatea Al. I. Cuza, Iaşi, 1986, p. 481-495.
- Bolitho H., *România under King Carol,* Cyre and Spottiswoode, London, 1940.
- Bosch R., *Sociologie de la paix,* Spe, Paris, 1965.
- Botoran C, Calafeteanu I., Campus E., Moisuc V., *România şi Conferința de pace de la Paris. 1918-1920. Triumful principiului naționalităților,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1983.
- Botoran C, *Relații politico-militare româno-cehoslovace în anii 1920-1930,* în „Sistemul politic şi militar din România şi Cehoslovacia şi Colaborarea româno-cehoslovacă în anii 1920-1930", Academia de Ştiințe Sociale şi Politice, Bucureşti, 1986.

- Bournazel R., *Rappallo ou la naissance d'une mythe,* Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Paris, 1975.
- Braillard Ph., *Psihosophie et relations internationales,* Institut Universitaire des Hautes Etudes Internationales, Geneve, 1974.
- Brătianu Gh.I., *Acțiunea politică şi militară a României în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu,* Ediția II, Cartea Românească, Bucureşti, 1940, p. 72.
- Brunet J. P., Launay M., *D'une guerre á l'autre (1914-1945),* Collection Classique, Hachette, Paris, 1974.
- Calafeteanu I., *Considerații privind politica externă a regimului horthyst,* în „Revista istorică", Serie nouă, tom I, 1990, nr. 9-10, p. 863-883.
- Campus E., *Le caractère européen des traites bilatéraux conclues par la Roumanie dans la décade 1920-1930,* în „Revue Roumaine d'Histoire", 1973, nr. 6.
- Idem, *Din politica externă a României. 1913-1947,* Editura Politică, Bucureşti, 1980.
- Casseron S., Faverjon Ph., *L'Europe de 1815 à nos jours. Une histoire et une chronologie commentée,* La Manufacture, Besançon, 1991.
- Chastenet J., *Vingt ans d'histoire diplomatique. 1919-1930,* Geneve, 1945.
- Ciupercă I., *Locarno oriental. Semnificația unui eşec. 1925-1937,* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie", Iaşi, vol. 2, 24, 1987.
- Clark Ch. U., *Greater România,* Dood, Mead and Co., New York, 1922.
- Clemenceau G., *Grandeur et misère d'une victoire,* Librairie Pion, Paris, 1930, p. 262.
- Colloti E., *Germania nazistă,* Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1969.
- Constantin I., *Basarabia sub ocupația sovietică de la Stalin la Gorbaciov,* Editura Fiat Lux, Bucureşti, 1994.
- Coron O., *La Grande Bretagne et la Petite Entente,* Droz, Paris, 1972.
- Craig G., Gilbert F., *Thediplomats.1919-1939,* Princeton University Press, Princeton, 1953.
- Cranskshow E., *La chute des Habsbourgs,* Paris, 1966.
- Csatrân D., *Influența revizionismului în Ungaria şi România,* în „Tortenelmi Szemle",1960, nr. 2-3, p. 356-360.
- Deutsch R., *Conferința de la Montreaux,* Editura Politică, Bucureşti, 1975.

- Dobrinescu V.F., *Transilvania la cele două conferinţe de pace de la Paris. 1919-1920 şi 1946 -1947,* în „Arhivele Olteniei", 1986.
- Idem, *Anglia şi România în timpul Conferinţei de Pace de la Paris,* în „Acta Moldoviae Meridionalis", II, 1980, p. 353-374.
- Idem, *Relaţii româno-engleze. 1914-1933,* Iaşi, 1986.
- Idem, *Titulescu; Antonescu, şi relaţiile anglo-române din anii '20,* Editura Neuron, Focşani, 1995.
- Droz B., Rowley A., *Histoire générale du XXe siècle,* Tome I, Editions du Seuil, Paris, 1986.
- Duroselle J.B., *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours,* Dalloz, Paris, 5e édition, 1970.
- Idem, *La Décadence. 1932-1939,* Imprimerie Nationale, Paris, 1970.
- Durrheim E., *L'Allemagne au dessus de tout. La mentalité allemande et la guerre,* Armand Colin, Paris, 1991.
- Easterman A. L., *King Carol, Hitler and Lupescu,* Victor Gollancz Ltd., London, 1942.
- Eubank K., *Münich,* Norman. University of Oklahoma Press, 1969.
- Eudin J.X., North R. C., *Soviet Russia and the East. 1920-1927, A Documentary Survey Stanford,* Stanford University Press, 1957.
- Fischer L., *Men andPolitics: Europe between the Two Wards,* Harper and Row Publishers, New York, 1966.
- Fischer-Galaţi S., *Twentieth Century Rumania,* Columbia University Press, New York, 1970.
- Funderburk D. B., *Politica Marii Britanii faţă de România (1938-1940),* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.
- Gallo M., *Italia lui Mussolini,* Editura Politică, Bucureşti, 1969.
- Gathorne-Hardy G.M., *Histoire des événements internationaux, de 1920 à 1939,* Paris, 1946.
- Gheorghe T., *Consensul întregii naţiuni în lupta pentru apărarea statului naţional unitar român în 1919,* în „Lupta întregului popor", 1988, nr. 4.
- Gilbert M., Gott R., *The Appeaser,* Weidenfeld and Nicolson, London, 1963. (Lucrarea a fost tradusă în limba română).
- Idem, *Conciliatorii,* Editura Politică, Bucureşti, 1965).
- Giurăscu D. C., *La diplomatie roumaine et le Pacte des quatre. 1933,* în „Revue Roumaine d'Histoire", 1969, VIII, nr. l, p.77-102.
- Hassner P., *Nationalisme et relation internationale,* în „Revue française de Science Politiques", 15, 1965, p. 495-528.

- Hillgruber *A., Hitler, König, Carol und Marschall Antonescu, Die deutsch-rumänischen Beziehungen. 1938-1944,* Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden, 1965.
- Hoffman S., *Théorie et relations internationales,* în „Revue Française de Science Politiques", II, 1961, p. 413-433.
- Iordan C, *România în sistemul relațiilor internaționale ale statelor sud-estului european 1914-1934,* în „Cercetări de istorie şi civilizaţie sud-est europeană", 1985, vol. II, Institutul de Studii Sud-Est Europene, Bucureşti, 1986.
- Iorga N., *Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p.14.
- Juhas G., *Hungarianforeign policy: 1919-1945,* translated by Sandor Simon, Akademiai Kiâdo, Budapest, 1979.
- Kerner R., Howard H., *The Balkan Conférences and the Balkan Entente, 1930-1935,* University of California Press, Berkeley, 1936.
- Keynes J.M., *Urmările economice ale păcii,* Editura Viața Românească, Bucureşti, 1919, p. 27.
- Kitskis D., *Le Rôle des experts a la Conférence de la paix de 1919, gestation d'une technocratie en politique internationale,* Cahiers d'histoire de l'Université d'Otawa, 1972.
- Kuzmanova A., *L'attitude de la Roumanie vis-à-vis du pacte à quatre,* în „Etudes Balkaniques", 2, 1969, p.71-77.
- Le Roy Ladurie E., *Comment la Lorraine devient française,* în „Historama", janvier, 1991, p.55.
- Leduc V., *Communisme et nation,* Edition Sociale, Paris, 1954. Lévesque J., *L'U.R.S.S. et sa politique internationale de Lénine à Gorbatchev,* Ed, Armand Colin, Paris, 1987.
- Lucien V., *Monarchies et peuples du Danube,* Paris, 1969.
- Macharay R., *The Little Entente,* Allen and Unwin, London, 1929.
- Marks S., *The Illusion ofPeace. International Relations in Europe, 1918-1933,* în „The Making of 20 Century", Séries, 1976.
- Matei Gh., *Dezarmarea în contextul problemelor internaționale şi atitudinea României. 1919-1934,* Editura Academiei, Bucureşti, 1971.
- Milza P., *De Versailles à Berlin. 1919-1945,* Masson, Paris, 1979.
- Milza P., M. Benteli, *Le fascisme au XX*è *siècle,* Richelieu Bordas, Paris, 1973.

- Moisuc V., *Diplomaţia României şi problema apărării suveranităţii şi independenţei naţionale, în perioada martie 1938 - mai 1940,* Editura Academiei, Bucureşti, 1971.
- Idem, *Actele fundamentale ale statutului politico-juridic al României în perioada 1918-1940,* în „Probleme de politică externă a României", Editura Militară, Bucureşti, 1977.
- Idem, *Tratatul de la Trianon – consacrare internaţională a legitimităţii unirii Transilvaniei cu România,* în „Anale", XXII, 1976, nr. 3, p. 44-56.
- Marguerat Ph., *Le Me Reich et le pétrole roumain. Contribution à l'étude de la pénétration allemande dans le Balkans à la veille et au début de la Seconde Guerre Mondiale,* A.W. Sijhoff, Leiden, 1977.
- Nagy T., Nicholas M., *The Green Shirts and the other. A History of Fascism in Hungary and România,* Hoover Institution Press, Stanford, 1970.
- Nedelcu F., *Din lupta antifascistă şi antirevizionistă din România,* în: „Acta M.N.", nr. 8 , 1971, p.383-390.
- Nogues N., *Munich ou le drôle de la paix. 26 septembre 1938,* Paris, 1963.
- Oancea Gh.I., *Normalizarea relaţiilor cu Bulgaria, un imperativ major al politicii externe a statului român între 1919-1921,* în „Analele Universităţii Timişoara", 1984, p. 33-40.
- Oprea I.M., *Concepţia României şi Cehoslovaciei asupra securităţii colective europene şi colaborarea lor împotriva fascismului. 1930-1939,* în „Revista de Istorie", 39,1986, nr. 11, p.1082-1094.
- Paillât C, *Dossiers secrets de la France contemporaine, Tome III, La Guerre à l'Horizon. 1930 -1938,* Éditions Robert Laffont, Paris, 1981, p.98.
- Paris R., *Les origines du fascisme.* Flammarion, Paris, 1968.
- Pascu Şt., *Transilvania,* Editura Vatra Românească, Cluj-Napoca, 1990.
- Paşcalău Gh., *Relaţii economice româno-engleze. 1933-1935,* în „Revista de istorie", XXIX, 1976, 8, p. 1175-1197.
- Idem, *Relaţii politice româno-engleze. 1929-1933,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995.
- Pearton M. .L, *Oil and the Romanian State,* Oxford University Press, London, 1971.
- Popişteanu C, *România şi Antanta Balcanică,* Editura Politică, Bucureşti, 1971.

- Potra G., *La politique extérieure 1932-1936 et le régime mussolinien,* în „Roumanie. Pages d'Histoire", 11, nr. 2-3 şi 12, nr. l-2, 1986 şi 1987.
- Pritz P., *Politica externă a guvernului Gömbös Gyula de la formarea sa şi până la vizita în Germania,* în „Századok", 1978, p. 49-97.
- Pritz P., *Despre formarea opiniilor în politica externă a lui Gömbös Gyula,* în „Tortenelmi Szemle", 1960, nr. 2-3, p. 356-360
- Prodan D., *Transilvania şi iar Transilvania,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1992.
- Prost H., *Destines de la Roumanie. 1918-1954,* Paris, 1954.
- Quinlan P., *Clash over România. Brithish and American Policies towards România. 1938-1947,* Los Angeles, 1977.
- Rain P., *L'Europe de Versailles. 1919-1939. Les traités de paix, leur application, leur mutilation,* Paris, 1945.
- Reber Ch., *Terrorisme et diplomatie,* Editura La Technique du Livre, Paris, 1935.
- Renouvain P., Duroselle J.B., *Introduction à l'histoire des relations internationales,* Armand Colin, Paris, 1991.
- Renouvain P., *Le traité de Versailles,* Flammarion, Paris, 1969.
- Romier L., *Le carrefour des empires morts,* Paris, Pion, 1931.
- Rosière S., *Les minorités magyares d'Europe Centrale,* în „Herodote", Revue de géographie et géopolitique, 1er trimestre, 1988, nr. 48, Janvier-Mars, p.78-107.
- Rotaru J., *Caracterul defensiv al alianţelor militare ale României, expresie a politicii de apărare a integrităţii teritoriale împotriva pericolului fascist şi revizionist,* în „Pagini de istorie românească şi universală. Culegere de studii şi articole", Bucureşti, 1985, 2, nr. l.
- Idem, *Caracterul defensiv al alianţelor militare ale României, expresie a politicii de apărare a integrităţii teritoriale, împotriva pericolului fascist şi revizionist,* în „Pagini de istorie românească şi universală. Culegere de Studii şi Articole", Bucureşti, 2, nr. l, 1985, p. 131-140.
- Rousics I., *Politica externă a lui Bethlen Istvan,* în „Századok", 1990, nr. 5-6, p. 577-616.
- Saizu I., Tacu AL, *Contextul geopolitic european la finele primei conflagraţii mondiale,* în „Hierasus", IX, 1994, p. 463-473.
- Scurtu I., *România şi statele vecine. Consideraţii privind evoluţia economică şi politică. 1918-1928,* în „Românii în istoria universală", vol. III, Universitatea Al. I. Cuza, Iaşi, 1987, p. 455-468.

- Sellier A., *Atlas des peuples d'Europe Centrale,* Éditions La Découverte, Paris, 1991.
- Seton Wattson, *Eastern Europe between the Wars. 1918-1941,* Harper and Row Publisher, New York, 1967.
- Shirer W. L., *Le troisième Reich. Des origines à la chute,* I, Stock, Paris, 1967.
- Spector S., *Rumania at the Paris Peace Conference: A Study of the Diplomacy of Ioan I. I. C. Brătianu,* Bookman Associates, New York, 1962.
- Stan C. I., *Activitatea românilor aflați în străinătate în lupta pentru dreptatea cauzei româneşti în timpul Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920),* în „Acta Musei Porolissensis", XVI, 1992, p. 437-448.
- Steinert M., *Hitler et l'Allemagne nazie,* Collection „L'Univers contemporain", Richelieu Bordas, Paris, 1972. Idem, *Hitler,* Fayard, Paris, 1991.
- Şorban R., *Fantasma imperiului ungar şi Casa Europei,* Editura Globus, Bucureşti, 1990, p. 49.
- Tabouis G., *20 de ani de tensiune diplomatică,* Editura Politică, Bucureşti, 1965.
- Takacs L., Niciu M. I., *Drept internațional public,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1976, p. 252,
- Talpeş I., *Situația politică şi militară a României în perioada 1939-1941* în „File din istoria militară a poporului român", vol. V, VI, Editura Militară, Bucureşti, 1979.
- Idem, *Coordonate ale politicii externe româneşti (septembrie 1936-noiembrie 1937),* în „Anale de Istorie", 31, 1985, 11, nr. l.
- Thompson L., 77ie *Greatest Treason. The Untold Story of Munich,* William Marrow and Co. Inc., New York, 1968.
- Tilkovszky L., *Naționalitățile Transivaniei şi diplomația Germaniei de la Weimer,* în „Századok", 1983, nr. 5, p. 1097-1102.
- Valette J., *Problèmes des relations internationales. 1918-1949,* Société d'Edition d'Enseignement Supérieur, Paris, p. 980.
- Vesa V., *Tradiție şi modernizare în politica externă a României. 1919-1939,* în „Dezvoltare şi modernizare în România interbelică. 1919-1939", Editura Politică, Bucureşti, 1988.
- Vidalenc J., *L'Europe danubienne et balkanique. 1867-1970,* Masson et Cie Editeurs, Paris, 1973.
- Visscher Ch., *Théories et réalités en droit international public,* A. Pedone, Paris, 1970.

- Walters F.P., *A History of the League of Nations,* vol.1, Oxford University Press, London, 1952.
- Wandycz P., *France and Her Eastern Allies. 1919-1925,* University of Minnesota Press, Minneapolis, 1962.
- Wolfers A., *Britain and France between two wars. Conflicting strategiesof peace from Versailles to World War II,* W. W. Norton and Co., New York, 1940.
- Zaharia Gh., *Considerații asupra politicii externe a României (1919-1939)* în „Probleme de politică externă a României (1919-1939)", Editura Militară, Bucureşti, 1971.
- Zaharia Gh., Botoran C., *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic. 1919 -1939*, Editura Militară, Bucureşti, 1981.

VI. Lucrări speciale (cărți, studii, articole)

- Agârbiceanu I., *Duşmanii din jur,* în „Alba Iulia", XII, nr. 31 din 8 august 1930.
- Idem, *Greutățile presei române din Ardeal,* în „Almanahul Presei Române", Tipografia Viața, Cluj, 1926, p. 115-118.
- XXX, *Al doilea război mondial. Transilvania şi aranjamentele europene 1940-1944,* Ediție, studiu introductiv şi note: V. Puşcaş, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1995.
- Antonescu P., *Pădurile din Ardeal şi Tratatul de la Trianon,* Tipografia Bucovina - I. E. Toruțiu, Bucureşti, 1931,151p.
- Bardoşi CI., *Monsieur Setton Wattson et le révisionnisme hongrois,* în „Revue de Transylvanie", 1,1934, nr. 2, p. 428-439.
- Idem, *Les Hongrois dans le Parlement Roumain. Résultats des élections générales de décembre 1933,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, nr. 2, p. 433-455.
- Idem, *Revizionismul maghiar în lumina istoriei politice şi diplomatice,* Tipografia Unirea, Braşov, 1932.
- Idem, *A propos des incidents de Turda. Réponse au mémoire hongrois adressé á la Société des Nations,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, p. 111-114.
- Bodin D., *Un institut géographique italien et la frontière de la Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", I, 1935, p. 509-510.

- Brătianu Gh. L, *Intransigență şi transacție în politica externă a României,* Bucureşti, 1932.
- Idem, *La politique extérieure de la Roumanie,* Bucarest, 1937.
- Idem, *Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain (A propos du livre de Ferdinand Lot sur les invasions barbares et quelques ouvrages récents pour les origines du peuple roumain),* M.O., Bucarest, 1937.
- Idem, *Formarea unității româneşti – factorii istorici,* Cartea Românească, Bucureşti, 1940.
- Idem, *La Moldavie et ses frontières historiques,* Inst. des Sciences morales et politiques, Bucarest, 1940.
- Idem, *Roumania ed Ungheria. Considerazioni demografiche ed economiche,* M.O., Bucarest, 1940.
- Idem, *Théorie et réalité de l'histoire hongroise. A propos de quelques ouvrages récents,* M.O., Bucarest, 1940.
- Idem, *Chronique soviétique,* M.O., Bucarest, 1940. Idem, *Deuxième mémoire sur la question roumaine en 1940,* M.O., Bucarest, 1940.
- Idem, *Misiunea istorică a Ungariei,* Bucureşti, 1942. Idem, *Cuvinte către români,* Bucureşti, 1942.
- Idem, *La Bessarabie. Droits nationaux et historiques,* Inst. d'Histoire Universelle
- Brestoiu H., Bobocescu V., *Acțiuni ostile ale poporului ungar împotriva revizionismului fascisto-hortyst, pentru relații de colaborare cu statele vecine,* în „Anale de Istorie", XXXIII, 1987, nr. 5, p. 80-98.
- Buriga V., *Poziții şi acțiuni antirevizioniste în România. 1935-1937,* Tipografia Universității, Bucureşti, 1978.
- Buşe C, Dascălu N., *Nicolae Iorga şi revizionismul maghiar,* Editura Universității, Bucureşti, 1993.
- Buteanu A., *Presă veche în Țară nouă,* în „Almanahul presei române pe 1926", p. 151.
- Calafeteanu I., *Opinia publică din România şi consacrarea internațională a Marii Uniri,* în „Probleme de politică externă a României". 1918-1940, Editura Militară, Bucureşti, 1988.
- Idem, *Revizionismul ungar şi România,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995.
- Caliani A., *L'enseignement minoritaire en Transylvanie,* în „Revue de Transyilvanie", I, 1934-1935, nr. l, p. 317-388.

- Idem, *Le développement de l'enseignement primaire dans la zone culturelle de Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936-1937, nr. 3, p. 378-383.
- Cernea R., *Le problème minoritaire. La Roumanie et le révisionnisme. Préface de M. Albert Deveze, Ministre de la Défense Nationale,* Belge, Paris, 1936, 103 p.
- Chelcea I., *Literatura populară română contra dominațiunii maghiare în Ardeal,* Tipografia Națională, Cluj, 1935.
- Ciato A., *Problema minoritară la noi. Cu o prefață lămuritoare a diferendului dintre Români şi Maghiari,* Cluj, 1929.
- Ciubăncan V.T., *Contribuții transilvănene la dezideratul național de apărare a graniței de vesta țării în perioada interbelică,* în „Acta Musei Napocensis", XVII, 1980.
- Idem, *Apărarea frontierei de vest a României, împotriva agresiunii fasciste, deziderat național-patriotic al populației județului Arad,* în „Ziridava", XIII, 1981.
- Idem, *Contribuția județului Alba la apărarea frontierei de vest a României în perioada interbelică,* în „Apulum", XIX, 1981.
- Idem, *Atitudinea patriotică a populației bihorene şi aportul ei la efortul național de apărare a graniței de vest a țării în perioada interbelică,* în „Crisia", XIII, 1981.
- Idem, *Contribuții hunedorene la dezideratul apărării integrității naționale a României în perioada interbelică,* în „Sargetia", XIV, 1981.
- Idem, *Contribuția populației românești din sud-estul Transilvaniei la dezideratul național de apărare a graniței de vest a țării în perioada interbelică,* în: „Marisia", IX, 1981.
- Idem, *Date noi privind contribuția populației sălăjene la apărarea frontierei de vest a României în perioada interbelică,* în „Acta Musei Porolissensis", V, 1981.
- Idem, *înzestrarea armatei, apărarea frontierei de vest a României, deziderat național,* în „Apulum", XX, 1982.
- Idem, *înzestrarea armatei, apărarea frontierei de vest a țării, deziderat național. Adeziuni clujene interbelice,* în „Acta Musei Napocensis", XIX, 1982.
- Idem, *Sistemul de apărare la frontiera de vest a țării (1937 -1940),* în „Acta Musei Porolissensis", VI, 1982.

- Idem, *Contribuţii, adeziuni clujene interbelice la dezideratul naţional al apărării frontierei de vest a României (III),* în „Acta Musei Napocensis", XXII - XXIII, 1985-1986.
- Clopoţel I., *Revoluţia de la 1918 şi Unirea Ardealului cu România,* Cluj, 1926, p. 12.
- Codarcea C. I., *Le litige romano-hongrois,* Tip. Ziarului „Universul", Bucureşti, 1937.
- Cornea L., *Contribuţii privind aniversarea în judeţul Bihor a unui deceniu de la Marea Unire.(1918 - 1929),* în „Crisia", XVIII, 1988.
- Cornea V., *Mişcarea revizionistă din Anglia şi chestia Transilvaniei,* Editura Cultura Poporului, Tipografia Moldova, Bucureşti, 1934, 63 p.
- Crăciun I., *L'Université roumaine et l'Université hongroise de Transylvanie,* în „Revue de Transyilvanie", II, 1936, nr. 3, p. 322.
- Cutcutache CD., *Un mare conflict internaţional: optanţii unguri ai Transilvaniei şi reforma agrară din România,* Prefaţă de d-l N. Titulescu, Tipografia Revista Geniului, Bucureşti, 1931, 180 p.
- Dandara L., *Consideraţii privind fondarea Ligii Antirevizioniste Române,* în: „Memoria Antiquitas", Muzeul Judeţean Piatra Neamţ, 15-17,1983-1985, p. 207-213.
- Daniello L., *La santé publique en Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 4, p.482-494.
- Dima V., *Fantaisies sur les chiffres statistiques (1930),* în „Revue de Transylvanie", II, 1935-1936, p. 542-546.
- Idem, *Nationality conditions in România,* în „Revue de Transylvanie", II, 1935-1936, p. 540-542.
- Dragomir *S., La Hongrie et le problème de la Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 3, p. 334.
- Idem, *Reforma agrară în Ardeal,* în „Universul", din 18 februarie 1931.
- Idem, *Protecţia internaţională a minorităţilor,* în „Universul" din 26 mai 1931 *Autonomia săcuilor,* în „Universul" din 10 februarie 1932.
- Idem, *Un anuar unguresc al Ardealului,* în „Universul", din 11 februarie 1931.
- Idem, *Nedreptăţirea elementului ortodox în Ardeal. Cuvântare la 19 noiembrie 1929,* Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1930, 29 p.
- Idem, *Rezultate noi, privitoare la vechimea românilor,* în „Universul" din 4 februarie 1931.

- Idem, *Un glas pentru revizuirea politicii ungureşti în Ardeal,* în „Universul" din 11 martie 1931.
- Idem, *In aşteptarea rezultatelor recensământului din Ardeal,* în „Universul" din 18 martie 1931.
- Idem, *Armonii şi discordanţe geografice,* în „Universul" din 25 martie 1931.
- Idem, *Elementul românesc în Câmpia Tisei,* în „Universul" din 19 mai 1931.
- Idem, *Petiţiunea nouă a minorităţilor maghiare la Societatea Naţiunilor,* în „Universul" din 25 mai 1931.
- Idem, *Mărunţişuri istorice. Săgeţi de peste Tisa,* în „Universul" din 5 august 1931.
- Idem, *Adevăruri vechi şi discuţiuni noi,* în „Universul" din 2 septembrie, 1931.
- Idem, *Revizuiri folositoare,* în „Universul" din 16 septembrie 1931. Idem, *Cifrele preliminare ale recensământului din Transilvania,* în „Universul" din 14 octombrie 1931.
- Idem, *Populaţia oraşelor mici din Transilvania,* în „Universul" din 18 noiembrie 1931.
- Idem, *Minoritatea română din Banatul iugoslav,* în „Universul" din 25 noiembrie 1931.
- Idem, *Fraţii italieni şi propaganda revizionistă,* în „Universul" din 17 februarie 1932.
- Idem, *încă un duşman. Răspuns lucrării lui Franco Vellani Dionisi,* în „Universul" din 9 martie 1932.
- Idem, *Prohibirea cercetărilor în arhivele ungureşti* în „Universul" din 24 decembrie 1932.
- Idem, *La Transylvanie et les minorités ethniques,* M.O., Imprimerie Nationale, Bucarest, 1934.
- Idem, *Les Roumains de Transylvanie et le révisionnisme hongroise,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, nr. 2, p. 29-34.
- Idem, *Les deux attitudes du compte Bethlen,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935.
- Idem, *La politique minoritaire de la Roumanie,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, p. 214-218.
- Idem, *Russie et Petite Entente,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936-1937, nr. l, p. 69-73.

- Idem, *L'âge d'or des minoritaires,* în „Revue de Transylvanie", I, 1936-1937, nr. l, p. 96-102.
- Idem, *Le compte Etienne Tisza et le Roumains,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936-1937, nr. 4, p. 439-474.
- Idem, *Population de la Roumanie d'après la nationalité,* în „Revue de Transylvanie", 1936, II, 3, p. 537-539.
- Idem, *Les martyrs de l'ignorance,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 3, p. 371.
- Drăganu N., *Toponimie şi istorie,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1928, 178 p.
- Drăganu T., *La doctrine juridique de la couronne hongroise,* Centrul de Studii şi Cercetări privitoare la Transilvania, Sibiu, 1944, p. 14.
- Dubenschi D. Octavian, *Problema revizionismului,* în „Gazeta Hunedoarei" (Deva), din 5 mai 1934, p. l.
- Făluş V., *Revizionism,* în Şcoala Noastră" (Zalău), X, nr. l, ianuarie 1933, p.17.
- Fényes S., *Ungaria revizionistă,* Editura Petru Maior, Târgu Mureş, 1996.
- Ghibu O., *Ordinul canonic premonstrantens din România – un instrument în serviciul revizionismului maghiar,* Tipografia Universul, Bucureşti, 1936, 128 p.
- Idem, *Cataclismul unguresc în Transilvania şi politica religioasă a statului român,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1924, 303 p.
- Giurgiu L., *Starea de spirit a populației transilvănene la începutul deceniului patru, reflectată în documentele de arhivă ale Corpului 6 armată.(1930-1931),* în „Acta Musei Porolissensis", X, 1986.
- Gociman A., *România şi revizionismul maghiar,* Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1934, p.72.
- Goga O., *Aceeaşi luptă: Budapesta - Bucureşti,* Tipografia Universul, Bucureşti, 1930, 388 p.
- Golea A., *Nicolae Iorga, patriot şi luptător antirevizionist,* în „Marisia", XXIII-XXIV, 1994, p. 522-525.
- Grad C, Goron D. E., *O semnificativă inițiativă patriotică – proclamarea lui Nicolae Titulescu ca cetățean de onoare al localității Crasna - Sălaj (13 iunie 1935),* în „Acta Musei Porolissensis", VI, 1982.
- Grad C, *Documente. Ungaria Mare cu orice preț. Un document al S.S.I. Român din iulie 1942,* în „Acta Musei Porolissensis", XVI, 1992, p.457-498.

- Grecescu I., *Nicolae Titulescu. Concepția juridică şi diplomatică,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1982, p.78.
- Iacob L., *Cultul catolic în România. Concordatul cu Vaticanul,* Tipografia Diecezană, Oradea, 1933, 51 p.
- Idem, *Biserica dominantă şi egal îndreptățire a cultelor,* Arad, 1936.
- Iancu Gh., *Information concernant le problème des minorités de Roumanie dans les documents de la Société des Nations. 1923-1926,* în „Transylvanian Review", I, 1992, nr. l, p. 29- 55.
- XXX, *Idealul universității moderne. Prelegeri inaugurale la Universitatea din Cluj în perioada interbelică (1919-1940),* Ediție, studiu introductiv şi note: Vasile Puşcaş, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1994, p. 87.
- Jinga V., *Aspecte şi tendințe în viața economică a Ardealului,* Cluj, 1934.
- Idem, *La Transylvanie économiques et la thèse révisionniste hongroise,* în „Revue de Transylvanie", 1935,1, p. 309-333.
- Kalustian L., *Cum a devenit Stelian Popescu proprietarul Universului,* în „Lumea Românească", Bucureşti, I, nr. 115 din 24 septembrie 1937.
- Lapedatu A., *Nouă împrejurări de desvoltare ale istoriografiei naționale. Lecțiune de deschidere a cursului de Istorie veche a României, ținută la Universitatea din Cluj în 6 noiembrie 1919,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1921, 22 p.
- Idem, *Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfăşurarea vieții politice a neamului românesc de peste Carpați,* Tipografia Cultura Națională, Bucureşti, 1923, 40 p.
- Idem, *Granița noastră la Vest în lumina tendințelor revizioniste. Cuvântare la radio,* în „Satul şi şcoala", 11,1931-1932, p. 249-252, sau în „Universul", L, nr. 149, 1933, p.1-2.
- Lapedatu Ioan I., *Din Tratatul de pace cu Ungaria. Datoriile publice ale Statului ungar. Chestiunea monetară şi lichidarea băncii Austro-Ungare. Bunurile şi proprietățile statului ungar. Chestiunea datoriilor particulare. Comunicări şi comentări,* Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1920, 48 p.
- Lazăr L., *Considerații istoriografice referitoare la problema antirevizionismului,* în „Sargetia", XVI-XVII, 1982-1983, p. 507-513.
- Idem, *Acțiuni de masă antirevizioniste, antirăzboinice în județul Hunedoara (1932-1936),* în „Sargetia", XVIII-XIX, 1984-1985, p. 343-350.

- Idem, *Antirevizionismul presei hunedorene în deceniul patru al secolului nostru,* în „Sargetia", XX, 1986-1987, p. 417-424.
- Idem, *Contribuția juriştilor la succesul mişcării antirevizioniste din județul Hunedoara,* în „Sargetia", XXI-XXIV, 1988-1991, p. 867-873.
- Idem, *Rolul bisericii în susținerea mişcării antirevizioniste din Transilvania în perioada interbelică,* în „Sargetia", XXV, 1992-1994, p. 824-829.
- Idem, *Date noi privind relația revizionism-antirevizionism în istoriografia românească şi cea universală,* în „Sargetia", vol. 27-2, 1997-1998, p. 596-613.
- Idem, *Acțiuni cu caracter antirevizionist în județul Hunedoara în perioada interbelică,* în: Corviniana, vol. IV, nr. 4, 1998, pag. 187-195.
- Idem, *Aniversarea zilei de 1 Decembrie – mijloc de luptă antirevizionistă în Transilvania, în perioada interbelică,* în „Ziridava", vol. 21,1998, 309-315.
- Idem, *Revizionismul maghiar şi evoluția lui în perioada interbelică,* în: Istoria României. Transilvania, vol. 2 (1867-1947), Editura „George Barițiu", Cluj-Napoca, 1999, p. 1255-1363.
- Idem, *Mişcarea antirevizionistă din Transilvania interbelică,* în Istoria României. Transilvania, vol. 2 (1867-1947), Editura „George Barițiu", Cluj-Napoca, 1999, p. 1367- 1395.
- Lupaş I., *Factorii istorici ai vieții naționale româneşti. Lecțiune inaugurală, ținută la Universitatea din Cluj în ziua de 11 noiembrie 1919, cu prilejul deschiderii cursului de istorie a Transilvaniei,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1921, 29 p.
- Idem, *Chestiunea concordatului în raport cu suveranitatea Statutului Român şi cu programul istoric al Partidului Național Român din Transilvania,* Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1921, 24 p.
- Idem, *Individualitatea istorică a Transilvaniei. Lecție de introducere,* în „Studii, conferințe şi comunicări istorice", Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1928, p. 49-72.
- Idem, *Transilvania de odinioară. Pentru ce lipseşte o istorie a Transilvaniei? Necesitatea de a încadra istoria Transilvaniei în istoria Românilor,* în „Universul", XLIX, 1932, nr. 50, p.1-2 şi nr. 57, p. 1-2.
- Idem, *Aspectul etnic al oraşelor din Transilvania, până la 1918,* în „Universul", XLIX, 1932, nr. 17, p.1-2.

- Idem, *La chute de la Monarchie austro-hongroise et la liberation de la Transylvanie,* M.O., Imprimerie Naționale, Bucarest, 1934.
- Lupaş I., Marmeliuc D., Gruie I.P.S., *Unitatea etnică a României față de revizionism,* Bucureşti, Tipografia Viață Literară, 1934.
- Lupaş I., *The revizionist movement show to the illusory and without substance,* New York, Press Inc, 1936.
- Idem, *Contribuțiuni la istoria ziaristicei româneşti ardelene,* Editura Asociațiunii, Sibiu, 1926, 120p.
- Lupeanu Mellin Al., *Începuturi ale ziaristicei româneşti în Ardeal,* în „Almanhul presei române pe 1926", p. 39.
- Manciulea Şt., *Contribuții la studiul elementului românesc din Câmpia Tisei şi Carpații Nordici,* în „Lucrările Institutului Geografic", IV, 1928-1929, p.127-159.
- Idem, *La frontiere occidentale de la Roumanie,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936-1937, nr. 3, p. 344-356.
- Idem, *Granița de Vest a României (Studiu istorico-geografic)*, Blaj, 1936.
- Maniu I., *Chestia Banatului Discurs rostit în şedința Adunării Deputaților din 27decembrie 1923,* Imprimeria Statului, Bucureşti, 1924, p. 31.
- Manuilă S., *Les problèmes démographiques en Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", 1,1934, p. 45-60.
- Idem, *Le développement des centres urbains en Transylvanie,* în „Revue de Tranylvanie" , I, 1935, nr. 4, p. 445-460.
- Idem, *Studiu etnografic asupra populației României,* Editura Inst. Central de Statistică, Bucureşti, 1940.
- Mateiu I., *Românii ortodocşi şi uniții români sau două organizații bisericeşti române în Ardeal. Studiu istorico-statistic bisericesc de un om al bisericii,* Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1922, 76 p.
- Idem, *Un champion de la magyarisation: Albert de Berzeviczy,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 4, p. 546-554.
- Idem, *Semnificația Unirii,* Tip. Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1936.
- Mehedinți S., *Vechimea poporului român şi legătura cu elementele alogene,* Tipografia Cartea Românească, Bucureşti, 1925, 46 p.
- Meteş Șt., *Granița de Vest,* Blaj, 1933.

- Idem, *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria,* ed. a II-a, revăzută şi completată, Editura Librăriei Arhidiecezane, Sibiu, 1935.
- Moisuc V., *Le Révisionnisme, un grave danger. 1920-1940,* în „Roumanie. Pages d'Histoire", 12, 1987, nr. 3, p. 297-302.
- Moldovan V., *Le nouveau régime des cultes en Roumanie et les minorités confessionnelles,* în „Revue de Transylvanie", 1,1934, nr. 3, p. 290.
- Muşat *M.,România – victimă a agresiunii revizioniste,* în „Lupta întregului popor", 13, 1989, nr. l, p. 50-51.
- Negrescu C, *Ardealul nostru. Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul, din punct de vedere geografic, economic, administrativ şi mai ales financiar,* Tipografia Gutenberg, Joseph Gobe S-Sori, Bucureşti, 1919, 589 p.
- Nemoianu P., *Chestiunea optanţilor unguri şi reforma agrară,* Tipografia Ardeal, Cluj, 1928, 16 p.
- Nichiciu T., *U activité des banques minoritaires de Transylvanie en 1935,* în „Revue de Transylvanie", 11,1936, nr. 4, p. 554-559.
- Nichifor Gh., *Gheorghe Tătărăscu faţă de revolta antiromânească de la Tatar Bunar,* în „Gorjeanul", V, nr. 1109 şi 1112-1113, din 28 şi 31 iulie 1993.
- Idem, *Atitudini antirevizioniste în Gorjul perioadei interbelice,* în „Studii şi articole de istorie", LX-LXI (serie nouă), Bucureşti, 1993, p. 177.
- Nistor V., *Les cultes minoritaires et l'église orthodoxe roumaine dans le nouveau budget de la Roumanie,* în „Revue de Transylvanie", II, 1935, nr. l, p. 26.
- Oanea L., *România şi statul romano-catolic unguresc din Transilvania, Interpelare dezvoltată în Şedinţa din 12 februarie 1932 şi răspunsul d-lui profesor N. Iorga* Tipografia „Lupta", Bucureşti, 1932, 47 p.
- Onişor V., *Situaţia juridică a statului romano-catolic ardelean şi a fondurilor administrate de el. Memoriu prezentat Ministerului Instrucţiunii Publice. Cu o prefaţă de O. Ghibu,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1934, 45 p;
- Oprean S., *Săcuizarea românilor prin religie,* Inst. de Arte Grafice, Ardealul, Cluj, 1927.
- Pascu Şt., *Românii de la graniţa nord-vestică,* Cluj, 1939.

- Pâclişanu Z., *Statistique des Roumains de Transylvanie au XVIIIe siècle,*în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. l, p. 203-213.
- Petranu C, *Les monuments historiques du département de Bihor, Églises en bois (The wooden churces in the country of Bihor),* Roumania, Sibiu, 1931.
- Idem, *L'histoire de l'art hongrois au service du révisionnisme,* M.O. Imprimeria Națională, Bucureşti, 1934.
- Idem, *La part des trois nationalités de Transylvanie dans la formation de son caractère artistique,* în „Revue de Transylvanie", I, 1935, nr. 4, p. 461-465.
- Idem, *L'influence de l'art populaire des Roumains sur les autres peuples de Roumanie,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 3, p. 278- 321.
- Idem, *L'Histoire de l'art hongrois a tendance révisionniste devant la science étranger,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936, nr. l, p. 235-239.
- Petrasco N. N., *La réforme agraire roumaine et les réclamations hongroise. Préface par Albert Wahl,* Tipografia Bucovina - I. E. Toruțiu, Bucureşti, 1931,148 p.
- Petrinca P., *La situation des églises minoritaires roumaines de Hongrie après la paix de Trianon,* în „Revue de Transilvanie", II, 1935-193 p. 90-95.
- Idem, *La situation des écoles confessionnelles de la minorité roumaine de Hongrie après le Traite de Trianon,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, p. 356-370.
- Popescu Alexandru S, *Problema finanțelor publice. Diferendul cu optanții unguri un diferend asupra politicii noastre monetare,* Tipografia Soccec şi co, Bucureşti, 1929, 119 p.
- Popescu S., *Memorii (studiu bibliografic şi note de Ioan Spătan),* Editura Majadahonda, Bucureşti, 1994.
- Popa G., *La Petit Entente des étudiants et la politique révisionniste,* în: „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 2, p. 224.
- Popişteanu C, *Trianon.1920,* în „Tribuna României", 17, 1988, nr. 377.
- Poporogu I., *Petroşani, septembrie 1935. Marea adunare antirevizionistă,* în „Apulum", XX, 1982.
- Popovici I., *Problema şcoalelor minoritare din Ardeal şi Banat,* Cluj, 1925.

- Puşcariu S., *Problema ardeleană în politica românească,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1931,75 p.
- Idem, *Le parler en Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. l, p. 145-152.
- Puşcariu V., *Un paradis du tourisme. La Transylvanie – le cadre géographique et pittoresque,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 4, p. 495-536.
- XXX, *Regimurile fasciste şi totalitare din Europa,* Editura Militară Bucureşti, 1979, p. 25.
- Retegan M., *Programul revizionist al regimului horthyst,* în „Lupta întregului popor", 10, 1986, nr. 4, p. 51-57.
- XXX, *România şi revizuirea tratatelor. Discursurile d-lor I. Maniu şi C. I. C. Brătianu în şedinţa Adunării Deputaţilor din 4 aprilie 1934. Răspunsul d-lui N. Titulescu - ministrul afacerilor străine,* M.O. şi Impremeriile Statului, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1934, p. 5.
- Roşea D.D., *Spécimen de logique révisionniste,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, nr. 3, p. 261-365.
- Idem, *La révision du Traité du Trianon, est-elle possible?,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934-1935, nr. 3, p. 356-359.
- Rusu I., *Quelques considérations sur la réforme agraire en Transylvanie,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr. 3, p. 371-392.
- Sassu C, *Romanians and Hungarians,* Historical Premises, Bibliotheca Rerum Transilvaniae, Cluj-Napoca, 1993.
- Săulescu N., *Quelques aspects de l'agriculture transylvaine,* în „Revue de Transylvanie", I, 1935, nr. 4, p. 489-497.
- Seişanu R., *Principiul naţionalităţilor,* Tip. Ziarului „Universul", Bucureşti, 1935.
- Idem, *Transilvania românească,* Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1941, 374
- Idem, *La Roumanie-Roumania-România, La terre roumaine a travers les âges. Roumania in the course of âges. Atlas historique, géopolitique, ethnographique et économique. A historical, geopolitical, ethnographical and economicul atlas,* Tipografia „Universul", Bucarest, 1936, 201 carts.
- Seton Wattson R.W., *Treaty revision and the Hungarian frontiers*, Erpe and Spottisavod, London, 1934.
- Idem, *A history of the Rumanians from roman times to the completion of Unity,* Cambridge University Press, 1934, 596 p.

- Sofronie G., *Tratatul de la Trianon şi acţiunea revizionistă,* Editura I, Oradea, 1933.
- Idem, *Un document antirevizionist: Scrisoarea Millerand,* din 6 mai 1920, în „Familia", I, 1934, nr. 4, p. 25-29.
- Idem, *La lettre Millerand (6 mai 1920) et la valabilité juridique des clauses territoriales du Traité de Trianon,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. l, p. 361-365.
- Idem, *En marge de l'interview du président Al. Millerand accordée au journal „Az est" de Budapest,* în „Revue de Transylvanie", I, 1934, nr. 1, p. 485-492.
- Idem, *Arbitrajul internaţional,* în „Transilvania" LXXV, 1934-1935, nr. 1, p.29.
- Idem, *Fenomenul războiului în lumina angajamentelor internaţionale (Idei sistematizate din Conferinţa rostită la deschiderea solemnă a anului universitar 1935-1936 la Universitatea din Cluj – 3 noiembrie 1935),* în „Alma Mater Napocensis. Idealul universităţii moderne", Ediţie, studiu introductiv şi note : V. Puşcaş, Cluj-Napoca, 1994, p. 160-181.
- Idem, *Considérations sur le caractère internationale du problème des Habsbourg,* în „Revue de Transylvanie", II, 1935, nr. 2, p. 137-143.
- Idem, *Principiul naţionalităţilor în tratatele de pace din 1919-1920,* Bucureşti, 1936.
- Idem, *La Petite Entente et la réforme de la Société des Nations,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936-1937, nr. l, p. 23-32.
- Idem, *La règle de l'unanimité des votes dans le Pacte de la Société des Nations,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936, nr. 3, p. 292-298.
- Idem, *Doctrina prescripţiei achizitive şi suveranitatea teritorială,* Tipografia Cartea Românească, Cluj - Sibiu, 1943.
- Idem, *Actele de liberă determinare din 1918 – fundament juridic al unităţii naţionale,* Sibiu, 1944.
- Someşan L., *La Transylvanie est-elle inhabité?* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, nr.2, p.475-481.
- Idem, *La Transylvanie dans l'œuvre géographique de Georges Vâlsan. Les frontières ethniques du peuple roumain,* în „Revue de Transylvanie", II, 1936, p. 167-182.
- Stănescu M.C., *Grandioasele demonstraţii populare antifasciste şi antirevizioniste, desfăşurate în România la 31 mai 1936,* în „Memoria

Antiquitas", Muzeul Județean Piatra Neamț, XII-XIV, 1980-1982, p. 209-217.
- Şerban V., Bara T., *Acţiuni revizioniste ale regimului fascisto-horthyst împotriva României şi a altor state. 1939-1940,* în „Anale de Istorie", XXXIII, 1987, nr. 4, p. 115-127.
- Teodor P., *Alexandru Lapedatu – Historian of the Roumanian,* în „Transylvanian Rewiew, vol. III, no. 2, summer 1994.
- Teodorescu S., *Pământul şi poporul românesc. Unitatea geografică şi etnografică a pământului şi poporului românesc,* Tipografia M. S. Gheorghiu, Câmpina, 1921, 47 p.
- Tilea V. V., *Acțiunea diplomatică a României,* Tipografia Poporului, Sibiu, 1925, p. 50.
- Titulescu N., *La réforme agraire en Roumanie et les optant hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations, Mars-Juillet 1923,* Impr. Jouve & Cie, Paris, 1924, 189 p.
- Idem, *Discursuri,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 415.
- Toth E., *înarmarea clandestină a revizionismului maghiar,* Tipografia Ardealul, Cluj, 1935.
- Ungheanu M., *Nicolae Iorga în luptă cu absurdul revizionism maghiar,* Editura Globus, Bucureşti, 1991.
- Vasca I., *Les efforts de rapprochement entre l'église anglicane et l'église orthodoxe roumaine,* în „Revue de Transylvanie", III, 1936, nr. 1, p. 220.
- Vâlsan G., *Carpații în România de astăzi. Conferință ținută la Universitatea din Cluj la 7mai 1920,* Tipografia Soccet, Bucureşti, 1924.
- Idem, *Transilvania în cadrul unitar al pământului şi Statului Român,* în „Transilvania", cf. nr. 77, p. 145-156.
- Vesa V., *România şi Conferința de pace,* în „Steaua", 1986, XXXVI, nr. 3, p. 415. (Continuare şi în numerele 4, 5, şi 6).
- Vesa V., Puşcaş V., *Opinia României față de tratatele de pace de la Paris, în deceniul al III-lea,* în „Studia Historia, Universitatea Babeş-Bolyai", Cluj, XXXII, 1987, fasc. 2, p. 62-73.
- Vesa V., *On Romanian's Relations with the Allies in 1919,* în „Studia Historia. Universitatea Babeş-Bolyai", 1988, XXXIII, fasc. 2, p. 22-32.

CUPRINS

Cuvânt înainte 5

Capitolul I. Revizionismul teritorial interbelic – definire, ideologie şi forme de manifestare în planul istoriei universale 11

Capitolul II. Revizionismul maghiar şi evoluția sa în perioada interbelică 41

Capitolul III. Antirevizionismul românesc. Concepție şi temeiuri. Forme de manifestare în perioada interbelică 141

Capitolul IV. Acțiuni cu caracter antirevizionist în Transilvania, până la constituirea Ligii Antirevizioniste 231

Capitolul V. Constituirea Ligii Antirevizioniste Române. Comitetul Regional pentru Transilvania – organizare, program, structura pe județe şi localități 207

Capitolul VI. Acțiuni cu caracter antirevizionist în Transilvania, desfăşurate sub patronajul Comitetului Regional din Cluj 251

Capitolul VII. Starea de spirit profund antirevizionistă în rândul populației din Transilvania 369

Capitolul VIII. Concluzii 398

Résumé 407

Bibliografie 425

Editura „CĂLĂUZA v.b.”
str. Horea, nr. 30
2700 Deva, jud. Hunedoara, România
Tel./fax: 0254-214684; 0744/521284
E-mail: valeriu_bargau @ deva.iiruc.ro
Consilier editorial: Valeriu Bârgău
Redactor de carte: Mariana Pândaru
Tehnoredactor: Cristina Moruz
Carte tipărită la Tipografia
„Floarea Soarelui”

Lucrarea de față, referitoare la mişcarea antirevizionistă din Transilvania, considerăm că aduce multe răspunsuri la această delicată problemă şi constituie un îndemn pentru cercetări viitoare, în vederea cunoaşterii aprofundate a aportului întregului spațiu românesc la dezvoltarea acestui fenomen, care şi-a pus amprenta asupra perioadei interbelice.

Cunoaşterea şi asumarea trecutului, cu luminile şi umbrele sale, constituie prima treaptă pe calea reconcilierii istorice între popoare. Rivalitățile naționale specifice secolului XX, au dus în final la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, în cursul căruia un număr mare de oameni şi-au pierdut viața. Lecția acestui carnagiu, dacă admitem că istoria este o carte de învățăminte, trebuie să condamne spiritul de ură şi rivalitățile naționale şi să lase loc spiritului de toleranță şi cooperării economice. Noua Europă este sursa unei imense speranțe de a crera un nou tip de societate, bazată pe valorile democrației şi ale toleranței. La acest început de mileniu,

ISBN: 973-8438-03-9

LIVIU LAZĂR • MIŞCAREA ANTIREVIZIONISTĂ DIN TRANSILVANIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ